

B.

Frumvörp, borin upp af þingmönnum.

A.

Frumvörp, afgreidd af þinginu sem lög.

I.

FRUMVARP

til laga um þorskanetalagnir í Faxaflóa.
(Frá Grími Thomsen, 1. þingmanni Gullbringusýslu).

1. grein.

Hvergi má leggja þorskanet í Faxaflóa fyrir 14. dag marzmánaðar á ári hverju.

2. grein.

Brjóti nokkur móti 1. grein, skulu net og afli upptæk, og skal sá, sem upp tekur, eiga aflann; en net og flár, kúlur, dufl og duflfæri skal selja við opinbert uppboð, og rennur andvirðið í sjóð þess hrepps, sem sá býr í, er brotlegur hefur orðið gegn þessum lögum.

Á 5. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag júlímán., skýrði forseti deildarinnar frá, að frumvarp þetta hefði verið afhent sjer, og ljét hann útbýta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆDA

í neðri deild alþingis.

Á 6. fundi neðri deildar alþingis, 8. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu, *frumvarp til laga um þorska-*

netalagnir í Faxaflóa, frá Grími Thomsen 1. þingmanni Gullbringusýslu.

Grimur Thomsen sagði, að þegar frá því á síðari hluta næstliðinnar aldar hefðu ýmsar ráðstafanir verið gjörðar um þorskanetalagnir, svo sem konungsúrskurður af 18. sept. 1783, stiptamtmannsbrjef 20. nóv. 1820 og rentukammerbrjef 18. maí 1822. En ekkert af þessu væru lög, heldur að eins ráðstafanir til bráðabyrgða, er gefnar hefðu verið eftir umkvartanir og bænir búanda með Faxaflóa. Allar þessar ákvarðanir hefðu legið í dái um mörg ár, þangað til loksins að landshöfðinginn kvaddi til gildis konungsúrskurð þann, er nefndur var, frá 18. sept. En það gjörði hann eftir bón margra bænda í Gullbringusýslu. Nú hefðu komið til þingsins bænarskrár úr Gullbringusýslu, er færu því fram, að bannað sje að leggja þorskanet fyrir síðasta stórstraum á Góu, er falli frá 14—20. marz. Að hann nú kæmi með frumvarpið ofan í úrskurð landshöfðingjans kæmi af því, að eftir þeim úrskurði gætu Akurnesingar og Seljerner lagð net sín fyr, en menn í suðurhluta sýslunnar, en það væri ósanngjarnt. Áður hefði þetta ekki komið

til, því að þá hefðu menn ekki lagt net sín eins djúpt og nú væri gjört.

Landshöfðingi gat þess, að hann hefði, um leið og hann sendi suðuramtinu anglýsingu sína frá 2. febr. f. á., lagt fyrir amtmanninn að leita álita hlutaðeigandi hreppsnefnda og sýslunefndarinnar í Gullbringusýslu um það, hvort æskilegt væri að gjöra nákvæmari lagaákvæðanir um þetta mál, og senda sjer tillögur nefndanna með ummælum amtsráðsins. Uppástungur í þá átt væru eun eigi komnar frá amtsráðinu, því að það sje nýlega tekið til starfa. En þar sem skoðanir manna um þetta mál mundu verða margvíslegar, þá álitu hann heppilegra, að hlutaðeigendum yrði gefinn kostur á, að segja vilja sinn í því efni. Að endingu sagðist hann vilja taka það fram, að Faxaflóa mætti eigi skoða sem fjörð eða vík, heldur sem part af meginhafinu.

Grímur Thomsen sagði, að það væri rjett í hverju máli, að gefa alþýðu kost á að kynna sjer það, og leggja fram tillögur sínar í því. En hjer lægi fyrir það mál, sem segja mætti að hefði verið á dagskrá síðan 1793, og mundi því vera orðið nokkurn veginn kunnugt alþýðu. Frumvarpið hefði verið samið eptir samkomulagi við marga merka sjávarbændur; síðan sent með öllum sjó, og hefðu allir verið samþykkir því, nema einn bóndi í Gardinum. Ef hjer væri um það að ræða, að koma á almennu fyrirkomulagi um fiskiveiðar, þá væri sjálfsagt, að leggja það fyrir almenning. En sjálfur landshöfðinginn hefði ekki krafizt itarlegri skýrslna, áður en hann gaf út ákvörðun sína. En anglýsing landshöfðingjans gjörði það nauðsynlegt, sem áður var ekki nauðsynlegt, því að nú gengju lögin ekki jafnt yfir alla, og það væri ójafnaður, sem að vísu væri ekki yfirvöldunum að keana, því að þau gætu ekki gefið lög, heldur að eins leitt aptur í gildi ákvörðun, sem legið hefði í dái.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hjer væri spurning um það, hvort þorskanet yfir höfuð gætu spillt fyrir fiskiveiðum annara manna, eða ekki, því að undir því sje kom-

ið, hvort frumvarp þetta eigi að fá framgang eða ekki. En hann kvaðst ætla erfitt að sanna það, að þorskanet spilltu veiðinni. En það væri þó hart, að leggja hapt á frelsi manna af þeim ástæðum, að fiskimenn spilltu fyrir sjálfum sjer, þótt þeir spilltu eigi fyrir öðrum. Sumir segðu, að fiskurinn gengi alveg eins, þótt netin lægju fyrir honum; aptur segðu aðrir, að hann kæmist ekki í gegnum netastöppuna, sem þeir svo kalla. En það væri víst ekki gott að segja, hvorir hefðu rjettara fyrir sjer. Netafiskurinn kæmi á ýmsum tímum, og ef hann uú kæmi fyrst eptir 14. marz, hvaða gagn væri þá í hanninu? Lög þessi yrðu mjög ófullkomin í alla staði, og óvinsæl. En þótt uú svo væri, að þorskanetin gætu gjört einhver óþægindi í suðurparti Gullbringusýslu, þá væri þó hart, að enginn maður mætti leggja neinstaðar net í öllum Faxaflóa fyrir þá sök. Fiskurinn gengi inn náíægt suðurlandinu, og þá væri það þó auðsætt, að það gjörði engan skaða, þótt Akurnesingar t. a. m. legðu net á sín mið, því að með því spilltu þeir þó eigi fyrir göngunni inn með suðurlandinu. En eptir frumvarpinu mætti hvergi leggja net milli Öndverðarness og Reykjaness. Það þyrfti því fyrst vandlega að gá að því, hverjir þeir væru, sem þorskanetin spilltu fyrir. Auk þess væri það að athuga, að fiskurinn lægi opt ekki nema fáa daga, og hyrfi svo alveg, en eptir frumvarpinu væri mönnum alveg bannað, að ná í hann, meðan hann stæði til boða. Hann kvaðst hafa talað um þetta við ýmsa þá menn, er bæði hann og aðrir teldu hina greindustu og beztu sjómenn, sem hjer væru, og hefðu flestir eða allir þeirra látið í ljósi óánægju sína yfir því, ef banna ætti þeim þá veiðiaðferð, er þeir álitu bezta. Hið eina, sem þeir gætu ímyndað sjer að kynni að teffa fyrir fiskigöngunni, væri það, að þegar stormar kæmu og netin fylltust af fiski, sem dæju í netunum, þá gæti verið, að fiskurinn legðist við lýsuna. Að endingu kvaðst hann vonast eptir því, að þingið hugsaði sig vel um, áður en það gjörði frumvarp þetta að lögum.

Benidikt Sveinsson lýsti yfir ánægju sinni

yfir frumvarpinu, og sagðist vilja vera hlynt-ur öllum þeim frumvörpum, sem hefðu fyrir augum að efla atvinnuvegi landsins og vernda þá. Það væri almennt viðurkennt, að fiskurinn þyrfti að komast tálmunarlaust á stöðvar þær, er hann væri vanur að gjóta á. Það væri engin ósanngirni, að banna Akurnesingum að leggja net sín eins og hinum, því að þeir gætu tálmað vestangöngunum að komast upp á grunnid, eins og netin suður frá austangöngunum. Það væri kunnugt, að fiskurinn gengi með botninum, og því hlytu þau veiðarfæri, sem í botninum væru lögð, að tálma göngu hans. Þar við bættist það, að fiskurinn styggðist af grjótkastinu, sem netunum fylgdi. Loksins stakk hann upp á, að málið gengi til annarar umræðu. og að nefnd væri kosin í það.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hjer væri litlum ástæðum að svara. Spurningin væri einmitt um það, hvort fyrirkomulag það, sem frumvarpið færi fram á, miðaði til að efla atvinnuvegina, eða hitt, að spilla þeim; en það væri mjög efasamt, að netin spilltu fiskigöngunni. Að minnsta kosti væri mönnum það nokkurn veginn kunnugt, að fiskurinn gyti helzt á hinum svo nefndu «Hraunamíðum»; en einmitt þar væru nú ætíð lögð, og gætu þau því ekki tálmað fiskinum að komast þangað.

Grímur Thomsen sagðist álíta, að þingmaður Reykvíkinga gæti lítið dæmt um göngu fisksins, því að hann (þ. þingmaðurinn) hefði aldrei þorskur verið, eins og Ólafur á Akra-nesi hefði sagt. Ólafur stíptamtmaður Stephensen hefði komizt einhverstaðar svo að orði í ritum sínum, að það væri almennt álit, að þorskanetin algjörlega væru búin að skemma þorskaveiðar í Hafnarfirði, og eins væri undir Vogastapa; hann hefði átt tal um þetta mál við bændur á Seltjarnarnesi, og hefði þeim að vísu þótt hart að mega eigi leggja net á mið sín, þegar þeim sýndist; en þó hefði einn þeirra sagt, að það gjörði eigi svo mikið til, ef vetrarvertíðin væri lengd til 20. maí, en aðalástæðan með frumvarpinu væri sú, að þorskanetin spilltu fyrir fiskiveið-

unum; kæmi þetta helzt niður á fátæklingum, sem eigi hefðu færi á að gjöra sig eins vel út til sjávar, eins og hinir efnaðri. Þær ákvarðanir, sem nú stæðu, væru einkum í hag fyrir Seltjerninga og Akurnesinga.

Þorlákur Guðmundsson vildi styðja að því, að málið kæmist til annarar umræðu. Ef Magnús Stephensen væri risinn upp úr gróf sinni, mundi honum þykja nóg um að sjá, hvernig til gengi með þorskanetin nú á dögum, því opt hefði hann talað um skaðræði af þeim í ritum sínum. Það hefði líka verið heldur almennt álit nú á síðari tímum, að þorskanetastappan hefði eyðilaggt gollkistu landsins, nefnilega hið fiskisæla braun undir Vogastapa.

Tryggvi Gunnarsson mælti á móti nefnd í málinu.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að upplýsingar í þessu máli væru nauðsynlegar; kvaðst hann hafa haldið fund í Kollafirði, og á þeim fundi hefðu mætt flestir breppsnefndarmenn og sýslunefndarmenn allir úr Kjósarsýslu og í úr Gullbringusýslu; honum þótti ástæður þingmanns Reykvíkinga þannig lagaðar, að þær mundu varla spilla mjög fyrir málinu.

Jón Sigurðsson áleit nefnd eigi þurfa, kvað málið svo einfalt og óbrotið.

Halldór Kr. Friðriksson mælti einnig á móti nefnd.

Grimur Thomsen vildi að eins óska, að málið gengi til annarar umræðu,

Því næst var því nær í einu hljóði samþykkt, að málið skyldi ganga til annarar umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, var tekið til annarar umræðu *frumvarp til laga um þorskanetalagnir í Faxaflóa*, frá fyrra þingmanni Gullbringusýslu. Á meðan á umræðunni stóð, gekk forseti af fundi, og settist varaforseti í hans sæti í hans stað.

Þórarinn Böðvarsson sagðist ekki þurfa

margt að tala um málið, því að flutningsmaðurinn hefði tekið fram allar helztu ástæður með því. En það hefði komið nokkuð fyrir, sem hann hefði eiginlega ekki búið við; það hefði nefnilega komið til sín brjef frá nokkrum vinum sínum á Seltjarnarnesi, og í því væri því mótmælt, að frumvarpið um netalagnirnar fengi framgang til laga á þessu þingi, og væri hann beðinn að styðja að því, að þeir fengju vilja sínum í þessu framgengt. Þetta kvaðst hann eigi geta af þeirri ástæðu, að hann álití ástæður Seltjarninga eigi rjettar, þar sem þeir hefðu það fyrir ástæðu, að mál þetta hefði eigi verið borið undir sýslunefndina eða hreppsnefndir sýslunnar. En hann sagðist hafa gjört það, sem hefði nálega sömu þýðingu, eins og að bera það undir sýslunefndina, því að hann hefði haldið fund í Kollafirði og hinn þingmaður Gullbringusýslu í Njarðvík, og á fundum þeim hefði öll sýslunefndin verið og margir hreppsnefndarmenn, og bæði þeim og öðrum fundarmönnum hefði þá komið saman um, að þörf væri á því, sem frumvarpið fer fram á. Þó að því mál þetta hefði ekki beinlínis verið borið undir sýslunefndina, þá hefðu þó meðlimir sýslunefndarinnar látið í ljósi álit sitt um það. Hann kvaðst því vonast til, að þetta atriði yrði ekki til að spilla fyrir málinu eða hrinda því.

Halldór Kr. Fríðriksson sagðist hafa í höndum bænarskrá frá mörgum hinum merkustu bændum í Reykjavík, og las hann upp niðurlagsatriði hennar, sem var á þá leið, að þeir beiddu alþingi þess, að sjá svo um, að engin bönd víðvíkjandi þorskanetalögnum á þeirra miðum yrðu á þá lögð, eða látn ná til þeirra. Ástæður þeirra í bænaskránni væru líkar þeim, sem hann hafði tekið fram við 1. umræðu málsins, þær, að það hefði opt komið fyrir, að skömmu eptir að net hefðu verið lögð á djúp, hefði tekið að fiskast ágætlega upp á grunni, en fiskur horfið af djúpinum, og gætu þeir því ekki verið á þeirri skoðun, að netalagnir yfir höfuð spilltu fyrir fiskigöngum upp á grunnið. Og þó að nú svo væri, að netin gætu spilt

þar, sem svo hagaði til, þá gæti þetta þó með engu móti átt við um netin á þeim miðum, sem væru innst í flóanum, og fiskurinn yfir höfuð kæmi fyrst á, þegar hann væri búinn að fara fram hjá öllum hinum veiðistöðvunum. Þeir vildu því ekki banna mönnum suður frá, að biðja um þau bönd á sig, er þeim sýndist, en hitt vildu þeir biðja þingið að sjá um, að þau bönd væru ekki látn ná yfir á Innnesinga, því að það kvaðust þeir álíta bæði ástæðulaust og geta orðið sjer til stórmikils skaða og hnekkis. Til sönnunar því, að þetta gæti átt sjer stað, gat hann þess, að árið 1866 hefðu í Kollafirði verið lögð net um það leyti, sem menn hjeldu að fiskur væri genginn. En það hefði ekki orðið vart í þau í nokkra daga. Nú voru sömu netin lögð á djúpið, og þau urðu þegar við fyrstu umviljun full af fiski. Og þetta voru hin fyrstu net er voru lögð það ár. Hefðu menn nú eigi mátt flytja netin á djúpið, þá hefðu þeir þó andsjáanlega farið á mis við fisk þann, er á djúpinu fjekkst, eins og þetta einnig sýndi það, að fiskurinn hefði staðnæmzt á djúpinu, þótt engin net lægju þar fyrir honum. Fleiri dæmi nefndi þingmaðurinn máli sínu til sönnunar. Enn fremur kvaðst hann álíta það í mesta máta ósanngjarnt, að banna Garðsmönnum að nota fiskinn, er hann væri á hraðri göngu inn hjá þeim, þar sem þó náttúran sjálf hefði eptir afstöðu þeirra skapad þeim vertið fyr en innbyggendum við Faxaflóa. Hann kvaðst hafa þessa daga kynnt sjer bók eptir prófessor Sars í Noregi um fisk. Væri í þeirri bók sýnt fram á, að net skemmdu alls ekkert fiskigöngurnar, og jafnframt, að fiskurinn gengi alls eigi upp að landinu til að leita að hagkvæmum stöðum til að leggja hrogn sín á; því að það væri víst, að þorskurinn legði eigi hrogn sín á sjávarbotninum, heldur talsvert uppi í sjó. Í Noregi hefðu verið lagðar ýmsar tálmanir á netalagnir og á ýmsum stöðum, en þær hefðu brátt verið af teknar, fyrst á einum staðnum og síðan á öðrum, og nú væru þeir almennt komnir að þeirri niðurstöðu, að allar þessar

tálmanir væru fyr og síðar til skaða. Sars segði það um fiskigöngurnar, að hann gæti ekki sagt um, af hverju fiskurinn gengi á grunnið, því þar sem það hefði verið álitid, að hann gengi á grunnið til að gjóta, þá reyndist slíkt ósatt, þegar þess væri gætt, sem nú væri fullsannað, að fiskurinn gyti ekki niður við botn, heldur hátt uppi í sjó. Að endingu kvaðst hann vilja geta þess, að í Noregi væru að eins þær takmarkanir við fiskiveiðarnar, er miðuðu að því, að koma í veg fyrir, að einn maðurinn skemmdi veiðarfærin fyrir öðrum. Slíkar takmarkanir væru helzt við Lofoten; þar væru þær líka nauðsynlegar, því að mannfjöldinn væri svo geysi-mikill og þrengsli mikil á fiskisvæðinu. Þar gengju 5000 skip með 24000 manna. Hjer væri ekki að tala um neitt líkt því, og ættu því slíkar takmarkanir hjer ekki við. Þar sem þingmaður Gullbringusýslu hefði talað um sýslufundi, þá kvaðst hann ekki geta kallað slíkan fund, sem fundinu í Kollafirði, sýslufund. Það mætti og með nógum ástæðum sýna, að það væri langt frá, að það væri eindreginn vilji manna í Gullbringusýslu, að frumvarp þetta yrði að lögum. Þannig vissi hann til þess, að þeir merkustu bændur í Strandarhreppi væru á móti (Grimur Thomsen: hverjir?) Guðmundur í Landakoti, Guðmundur á Auðnum og Guðmundur á Brunnastöðum, og sjálfur hefði þingmaður Gullbringusýslu getið um einhvern hinn merkasta bóndann í Rosmhvalaneshreppi, sem væri því mótfallinn. Að endingu sagðist hann vona, að allir þingmenn væru sjer samdóma um það, að yfir höfuð og einkum núna ættu þingmenn að varast að gefa lög, nema þeir væru nokkurn veginn vissir um, að þau væru til hagsmuna.

Grimur Thomsen sagði, að hjer væri um það að tala, að af nema ójöfnuð, og skaut því til þingmanna, hvort þeir álitu það ekki ósanngjarnt, að ein lög gengju yfir $\frac{3}{4}$ einhvers fjelags, en $\frac{1}{4}$ væri undan þeginn. Þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði nefnt merkismenn á Ströndinni, er væru í móti frum-

varpinu, þá hefði hann nýlega talað við Guðmund í Landakoti, og hefði hann sagt alls ekkert hann vilja hafa, en hitt þætti honum hinn mesti ójöfnuður, að Innnesingar væru undan þegnir þeim lögum, sem hinir yrðu að hlýða, og annar af hinum tveim Guðmundunum stæði einmitt undir bænarskránni, er beiddi um það, sem frumvarpið færi fram á. Því næst gat hann þess, að hann hefði nú einnig fengið bænarskrá frá Reykvíkingum, og væri sagt í henni, að eins og of snemma lögð net suður frá hindruðu sunnangöngurnar, þannig hindruðu og of snemma lögð net inn frá vestangöngurnar. Hann sagðist hafa bók frá 1873 eptir norsk-
an þjóðmegunarfræðing *Tvethe*, nafnfrægan mann. Í henni væri sagt, að nauðsynlegt væri að setja takmörk á netalagnir, því að þau væru búin að gjöra sum hjeruð að öreigum. Hann kvaðst álita það rjett, sem grundvallarreglu, að leggja ekki höpt á atvinnuvegina, en allt hefði sín takmörk, og það haptið væri verst, er misjafnt lægi á. Eptir umkvörtunum að sunnan hefði landshöfðinginn 2. febr. 1874 kvatt til gildis hinar gömlu ákvarðanir. Meira hefði hann ekki getað. Það væri ekki fljótræði, að gjöra frumvarp þetta að lögum á þessu þingi, heldur snarræði í að nema af ójöfnuð.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þingmaðurinn talaði svo mikið um ójöfnuð. En hann yrði vel að gæta þess, að Faxalói væri svo stór, að vel gæti það átt við á einum stað við hann, sem ekki ætti við á öðrum, og eptir því ættu einmitt lögin að fara. Það dytti þó engum í hug, að setja sömu veiðilög fyrir allt landið. Hann sagðist verða að álita, að bænarskrá sú, er þingmaður Gullbringusýslu hefði fengið í hendur frá Reykvíkingum, væri fram komin af allt öðru en rjettum hvötum; bænarskráin væri frá hinum ómerkari mönnum bæjarins yfir höfuð, sem að hans áliti sæju ofsjónum yfir því, að hinir duglegu sjómennirnir fengju fyrir dugnað sinn mikinn afla, þegar þeir sjálfir sætu tómhentir, af því þeir hefðu ekki dug og orku til að fylgja hinum að leita aflans. Hann

kvaðst ekki geta metið meira orð þessa Tvetthes, sem þingmaðurinn hefði nefnt, en nefndar þeirrar, sem sett hefði verið í Noregi til að rannsaka fiskiveiðamálið; hún hefði gengið í gegnum sögu fiskiveiðanna frá 1627 og leitað allra upplýsinga, sem auðið hefði verið. Ef þingið vildi setja þessi lög, þá væri þó heppilegra að fresta því fyrst um sinn, því að þingmenn gætu ekki nú svo fljótt kynnt sjer málið, sem þörf væri á, áður en þeir gæfu slík lög.

Grimur Thomsen sagði, að þorskanet væru ekki höfð á Íslandi nema við Faxaflóa, og því gæti ekki verið að tala um ákvarðanir eða lög viðvikjandi þeim nema við Faxaflóa; því að það væri gamall siður, að setja ekki lög, nema þar sem þau gætu haft einhverja þýðing. Þar sem þingmaður Reykvikinga hefði álitnið bænarskrá Reykvikinga fram komna af öfund, þá yrði hann að geta þess, að þeir þyrftu einmitt ekki neinn að öfunda, því að þeim væri, eins og nú stæði, leyft að leggja net, er þeir vildu. Þeir gætu því ekki haft öfund til hinna, er það væri bannað. Hitt væri heldur, að bænarskráin sýndi, að enn væri nokkuð eptir af hinum forna anda Íslendinga, að líta á almennings hag, en ekki sinn eiginn. Hann álti þannig, að bænarskráin væri einmitt fram komin af hinum fegurstu tilfinningum manulegs hjarta, hugsuninni um almennings heill.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist aptur vilja taka það fram, að í bænarskrá þeirri, sem hann hefði í höndum frá Reykvikingum, væri það skýrt tekið fram, að Innnesingar gætu ekki spillt fyrir öðrum með sínum netum. Þeir Reykvikingar, sem sent hefðu þingmanni Gullbringusýslu bænarskrá, væru að visu margir, en það væru engir merkismenn bæjarins, og þó að þeir gætu ekki öfundað sunnanmenn, sem bannað er nú að leggja net fyrir hinn tiltekna tíma, þá gætu þeir mikið vel öfunduð sína eigin sveitunga, eða sjeð ofsjónum yfir dugnaði þeirra. Sú bænarskrá, sem til sín væri komin, væri undirskrifuð af öllum hinum merkustu bændum bæjarins, og af þeim væru tveir í bæjar-

stjórninni. Þeir, sem vildu ekki hafa net, þá beiddi enginn að hafa net. En þá mættu þeir búast við, að fara alveg á mis við margt af hinum vænsta fiski. Og þegar menn reiknuðu, hvern skaða eða ábata þeir hefðu af netunum, þá mættu menn ekki, eins og sumir gjörðu, gá að því einu, hvort netahluturinn einn nægði til að borga netin, heldur yrðu menn að líta og á það, að eigandi fengi einnig hlut fyrir sig sjálfan og skipið, og ef til vill, menn sína, þar sem hann án netanna fengi opt alls engan fisk, og hann sjálfur, menn hans og skip sæti annaðhvort arðlaust í landi, eða reri til einskis. Þetta atriði væri þó vel athugandi.

Grimur Thomsen sagðist hafa í höndum bænarskrá frá merkum manni, er segði, að netalagnir sunnanmanna vestur á Svið skemmdi stórum fiskiaflann í Faxaflóa. Með því fyrirkomulagi, sem nú væri, mætti vel búast við, að sunnanmenn hættu alveg að fá sjómenn, því að vertiðin yrði lengri hjá Innnesingum, og helzt vildu menn róa þar, sem vertiðin væri lengst, því að þar væri mest arðsvon. Loksins nefndi hann nokkur dæmi upp á það, að menn hefðu fiskað netfisk mikinn á færi fyrir lausu, og það væri þó öllum frjálst að gjöra.

Því næst var samþykkt nálægt í einu hljóði, að málið gengi til þriðju umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 12. fundi neðri deildar alþingis, 15. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 3. umræðu *frumvarp til laga um þorskanetalagnir í Faxaflóa*.

Halldór Kr. Friðriksson gat þess fyrst, að hann hefði fengið skjal nokkurt frá hreppsnefndinni á Akranesi, og væri það stýlað til nefndarinnar í netamálinu, því að hreppsnefndin hefði búið við, að nefnd mundi hafa verið sett í málið, sem reyndar ekki væri. Efnið í skjali þessu væri líkt því, sem fyr hefði verið tekið fram hjer á þinginu, það, að net hömluðu ekki fiskigöngum, og

alls engin sönnun væri fyrir því, að þau á nokkurn hátt hrektu hann af stefnu sinni. Það væri sannfæring hennar, að allt hann á netalagnir væri til þess að tefja og hnekkja framförum manna við Faxaflóa. Að öðru leyti kvaðst hann ekki vilja vera að taka upp aptur ástæður þær, er hann hefði komið með fyrir skoðun sinni, þingmenn mundu muna þær, og þeir yrðu að meta þær eptir því, sem þeim sýndist í sambandi við það, sem komið hefði verið með á móti. Þingmaður Gullbringusýslu hefði um daginn komið með bók eptir merkan mann, prentaða 1873, sem hefði á móti netalögnum. Nú kvaðst hann sjálfur hafa náð í eldri útgáfu af þeirri bók, og þar væri af krapti mælt með netum, og þau talin hið ágætasta veiðarfæri. Þannig hefði þá þessi maður verið á báðum áttum um þetta mál, og mundu því skoðanir hans verða að minnsta kosti að vega hvor aðra upp. Aðra bók kvaðst hann og hafa eptir norskan fræðimann Luberg, er segði, að netin væru eitt af framfaraverkfærum seinni tíma. Hefðu þau aflað mönnum margra millóna ríkisdala. Og þrátt fyrir öfund og hleypidóma hinna fátækari og dugminni manna, hefðu þau þó fengið þann viðgang, að fiski-
alli væri orðinn tvöfaldur við það, sem áður hafði verið. Nú fengist einatt mergð fiskjar í netin um þann tíma árs, er enginn fiskur fengist á færi, eða tæki beitu. Þetta sýndi, að í Noregi hefði verið líkt ástatt og hjer, að sumir hefðu ætlað að netin spilltu, sumir ekki. En nú væri þó svo komið, að nú væru þó allir hinir skynsamari menn þjóðarinnar komnir að þeirri niðurstöðu, að hverjum skyldi leyft að hafa net, hvar og hve nær sem hann vildi, og þessa skoðun hefði líka stjórnin sjálf í Noregi aðhyllt. Hjer væri ekki um það að ræða, að hanna eða leyfa net, heldur það, hvort menn mættu nota fiskigöngur, sem snöggvast kæmu og hyrfu aptur eptir nokkra daga, svo ekki yrði við þær vart framar. En þetta væri einmitt bannað, ef allar netalagnir á þessum Inn-
nesingamiðum væru bannaðar. Og þegar þess nú væri gætt, að hjer væru meðal sjálfrá

hlutaðeiganda svo mjög skiptar skoðanir, þá sýndist sjer betra fyrir þingmenn að fara varlega í þetta mál, þangað til þeir væru búnir að útvega sjer í því betri upplýsingar og fastari sannfæringu, og sjer sýndist þannig ráðleg-
ast að fresta málinu til næsta þings. Það væri ekki annað, sem hann færi fram á. Hann yrði líka að taka það fram, að þetta væri hið fyrsta löggjafarþing Íslendinga, og hefðu þingmenn nú allt aðra ábyrgð gagn-
vart sjálfum sjer og gagnvart þjóðinni, en meðan þingið var að eins ráðgjafarþing, og sjer sýndist það því skylda þingsins að fara varlega í að gefa lög, sem ekki væri nokk-
urn veginn víst að væru til sannra hags-
muna fyrir þjóðina.

Grimur Thomsen sagðist ekki ætla að fylgja þingmanni Reykvikinga um allt, svo víða sem hann hefði farið í ræðu sinni. En þar sem þingmaðurinn varaði þingið við að flýta sjer í þessu máli, þá mundi það aldrei verða svo vel rætt, að hann ekki jafnan hjeldi fram þeirri skoðun, að Innnesingar einir ættu að hafa einkaleyfi til, að leggja net fyrir 14. marz, þótt hinum öllum væri það bannað. Þess kvaðst hann vilja geta, að til þingsins væri nú komin bænarskrá frá 4 hinum efnuðustu bændum á Álptanesi. Það væru menn, sem þó ekki þyrftu að öfundast yfir öðrum í þessu máli, því að þeir gætu fullkomlega fylgt öðrum á sjó. Þess skyldu menn gæta, að ef frumvarp þetta fjelli, þá mætti enginn leggja net í sjó fyrir 14. marz, nema Reyk-
vikingar, Selljærningar og Akurnesingar. Þetta mál væri ekkert nýtt mál, svo sem hann hefði áður sagt, heldur mætti svo heita, sem það hefði verið á dagskrá síðan 1793. Þegar það konungsbrjef, sem landshöfðingi kvaddi til gildis 2. febr. 1874, var gefið út, var allt öðruvísi ástatt en nú er. Þá datt engum manni í hug, að leggja net vestur á Sviði, svo að konungsbrjefið gat þá verið sanngjarnt og fullnægjandi þörfunum, þar sem það nú er ósanngjarnt og ófullnægjandi. En landshöfðinginn hefði ekki getað gefið nein ný lög, heldur kvatt í gildi hin gömlu. Hann kvaðst hafa það eptir merkum þjóð-

megunarfræðing í Noregi, að áður en net voru tekin upp í Noregi, hefðu þar fiskazt um 13,000,000 þorska á ári hverju, en nú fengjast hjer um bil 9 til 10 millíónir af fiski árlega, og hvernig gæti þetta átt sjer stað, ef netin væru til góðs fiskiaflanum? Enn fremur sagði hann, að áður hefði fiskazt með öllum ströndum Noregs, nú að eins suður að eyinni Stað. Jafnvel meðal sjálfra Innnesinga væru margir á því, að láta eitt yfir alla ganga.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist enn vilja taka það fram, að það væri hjer um engan ójafnað að ræða, þar sem allt öðruvísi hagaði til með net Innnesinga en sunnamanna. Net Innnesinga gætu ekki orðið á leið fískisins, fyr en hann væri búinn að ganga fram hjá hinum veiðistöðvunum, og því væri það móti hlutarins eðli, að þau spilltu fyrir þeim. Hinir 4 Álptnesingar, sem nefndir voru, væru ekki, þótt þeir væru merkir, meir til greina takandi, en allir hinir mörgu merkismenn af Seltjarnarnesi og úr Reykjavík, sem beiddust hins gagnstæða við beiðni Álptnesinganna. Og þeir Reykvíkingar, sem þingmaður Gullbringusýslu hefði með sjer, væru sumir sveitarómagar, sumir gætu ekki fyrir sakir heilsuleysis eða annara hluta sótt sjó sem duglegir menn, og sumir færu jafnvel aldrei á sjó. Hann kvaðst ekki ætla, að fremur ætti að fara eptir tillögum þessara manna, heldur en hinna merkustu og duglegustu manna bæjarins. Það fyndist sjer ójöfnuður, að banna mönnum að nota fiskinn þá stund, sem hann staðnæmdist á miðum þeirra, og það á þann hátt, sem menn vissu að ekki yrði öðrum að neinu tjóni. Þótt svo væri, að fiskiafli hefði minnkað í Noregi um nokkur ár, þá væri alls eigi gefið, að slíkt væri netunum að kenna. Hvernig stæði á því, að nú um mörg ár hefði fiskur lagzt frá Vestmannaeyjum? Hvort væri það netum að kenna? Það væru og fáheyrdar sektir, sem hjer lægju við broti. Ef nokkrum yrði það, að leggja net svo sem 4 dögum fyrir tiltekinn tíma, þá mætti sá búast við, að missa alla sína netaútgerð, og væri honum þar með gjört, ef til vill, ómögulegt,

að fá hjörg úr sjó framar þá vertíð. Þetta mundi þó líklega fáum sýnast sanngjarnt.

Benidikt Sveinsson kvaðst hafa tekið það fram við 1. umræðu, að það ætti að vera tilgangur löggjafans, að hlynna að atvinnuvegum landsins, og miða til þess að gjöra aðganginn til þess, að hagnýta sjer þá, jafnan fyrir alla, og væri það því í rjetta átt, að hindra veiðiaðferð, sem tálmaði fiskigöngum; úrræði þingmanns Reykvíkinga, að fresta úrslitum þessa máls til næsta þings, væri ekkert úrræði; í öðru lagi hjeldi hann vissulega, að það lægi fyrir utan verksvið sýslunefnda, að rannsaka göngur þorsksins. Skyldi úrskurð leggja á í þessu máli, væri sjálfsagt mest metandi álit náttúrufræðinga þeirra, sem lagt hefðu stund á að kynna sjer lögmál fiskigöngu, en væri einhver sá nafngreindasti þeirra, prófessor Sars, á þeirri skoðun, að þorskurinn gyti allt eins vel upp undir yfirborði sjávarins, eins og niður við botn, þá væri annaðhvort einhver hængur á manninum eða á bók hans, og eins og kunnugt væri af umræðunum, væru þeir fræðimenn, sem hjer kæmu við, á svo ólíku máli og svo andhverfir hver á móti öðrum, að ómögulegt væri að meta þá. Í öðru lagi væri eigi mjög á bænarskránum og skýrslunum að byggja, sem borizt hefðu þinginu, því hann hjeldi naumast, að sjómönnum við Faxaflóa stæði þetta mál glöggvara fyrir sjónum, en þeim hinum fyrtöldu; þar hefði einungis ræða þingmanns Reykvíkinga riðið baggamuninn og sannfært sig í gagnstæða átt við það, sem til hefði verið ætlað. Það annað atriði þætti sjer hjer mest áriðandi, ef sannað yrði, að bannið tálmaði dagnaðarmönnum við Faxaflóa frá, að ná meiri fiskiafla, en öðru væri nær, en að hæfa væri fyrir því; hve miklu fje væri eigi varið til netanna, og hve mikinn arð gæfi eigi það fje af sjer, væri því varið á annan hátt? eptir ágizkun sinni hefði Vatnsleysuströnd 600 skipa, Rosmhvalaneshreppur 100, Álptanes 400, Seltjarnarneshreppur 50 og Akranes 20, öll 6 og 8 róin; nú fylgdu með hverju tveggja manna fari 4 net, með hverjum sexæring 12 net og með hverj-

um áttæring 16 til 20 net, fyrir 1170 skip væri það 9360 net, en netið á 24 kr., gengi þá til netanna 224,640 kr. Hann ímyndaði sjer, að við mundi bregða, ef þeir, er í hlut ættu, að dæmi Norðlendinga, útveguðu sjer þilskip í stað þessa veiðiútbúnaðar, og hrykki þá ofantöld fjárframlög til neta, sem árlega væru gjörð, fyrir 25 þilskipum, sem gæfi af sjer svo yfirgnæfandi ávinning, að netalagn-ingarnar fljótt legðust alveg af.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þar sem þingmaðurinn frá Gullbringusýslu benti á, að fiskurinn í Noregi hefði fækkað á seinni árum, þá væri að vísu svo að sjá á blaðsíðu 56. í bókinni, sem fyr var getið. En þegar litið væri á töflurnar í sömu bók um útfluttan fisk úr landinu, þá væri aðgættandi, að miklu fleiri skippund væru nú flutt út úr landinu en áður. Fisklafla mætti ekki miða við fjöldann einn, heldur stærð fisksins. Enda kæmi þetta vel heim við það, að í net fengist nálega jafnan vænn fiskur. Þingmanni Árnessýslu þætti sjer ekki vert að svara. Ef hann vildi beita mælsku sinni til þess að fá Reykvíkinga til að taka hann fyrir fjárhaldsmann, þá gæti hann reynt, hvernig það gengi.

Hjálmur Þjetursson sagðist vera samdóma þingmanninum frá Árnessýslu í því, að ástæðurnar á báðar hliðar í þessu máli vægu nokkurn veginn upp hvorar á móti öðrum. En hann kvaðst ekki draga þar af þá sömu ályktun og hann. Hjer væri það aðalspurningin, hvort netin spilltu eða bættu fiskigöngurnar. En svo lengi sem þingmönnum væri það óljóst, væri þeim það og óljóst, hvort þeir spilltu eða bættu með því að greiða atkvæði með frumvarpinu. En hvað kostnaðinn snerti af netunum, sem þingmaður Árnessýslu hefði lagt svo mikla áherzlu á, þá væri það næsta furðanlegt, ef allir hinir duglegustu og greindustu mennirnir í mörgum sveitum væru svo viti flrtir, að vera að brúka ár eptir ár það, sem þeir hefðu svo mikinn skaða af. Þar sem talað væri um almenningsálit, þá væri alls ekki víst, hvoru megin meiri hlutinn væri, ef leitað væri atkvæða allra búanda við Faxaflóa; ef netin

væru til styrkingar framtakssemi manna, þá væri ísjárvert að banna þau. Akurnesingar og Seltjernerar hefðu nýlega tekið upp net, en engin sönnun væri enn þá fram komin fyrir því, að net þeirra skemmdu fyrir fiskigöngunum inn flóann. Þá væri það enginn ójafnaður, þótt ekki væri lagt á þá hann að brúka net sín, er þeir vildu, heldur væri hið gagnstæða miklu fremur ójafnaður. Hann kvaðst þannig vona, að þingmenn sæju, að það væri ísjárvert að taka fram fyrir hendur manna, sem vildu sýna dug og atorku.

Grimur Thomsen sagðist vilja taka nokkuð ýtarlegar fram hugsun, sem þingmaður Árnesinga hefði dregið á. Það væri talað um, að af Suðurlandi kæmu opt elæmar vörur. Nú kæmi það einatt fyrir, að net, sjer í lagi framan af vertíð, lægju í slæmri veðuráttu í sjónum marga daga, svo að ekki væri hægt að vitja um sakir gæftaleysis. Þegar svo loksins yrði komið í netin, þá væri sá fiskur, sem í þeim væri, morkinn og úldinn, og netin opt ónýtt. Síðan væri nú þessum fiski ruglað saman við annan fisk, þannig skemmdi hann alla vöruna, svo að hún yrði þjóðinni til ósoma og skaða, þegar hún kæmi fram á sjónarsvæðið. Þingmaður Reykvíkinga sýndist bera meiri virðingu fyrir hinum efnuðu, en hinum fátæku. En hver vissi nú, nema þessir fátæku menn væru í fátækt fallnir fyrir óskynsamlega netabrukun. Hvað sektirnar snerti, þá væri bezta ráðið til að komast hjá þeim, að brjóta ekki lögin. Hann kvaðst svo ekki ætla að fara fleiri orðum um málið.

Þá er umræðunum var hjer komið, kom til forseta uppástunga um, að umræðunum væri hætt, frá þessum 9 þingmönnum:

Jóni Sigurðssyni,
Snorra Pálssyni,
Einari Ásmundssyni,
Stefáni prófasti Stephensen,
Þorláki Guðmundssyni,
Benidikt Sveinssyni,
Einari Guðmundssyni,
Páli Ólafssyni og
Einari Gíslasyni,

og samþykkti þingdeildin þá uppástungu.

Því næst var gengið til atkvæða um frumvarpið:

1. grein samþykkt með 16 atkv. gegn 3.

2. grein samþykkt með 15 atkv. gegn 3.

Allt frumvarpið samþykkt með 16 atkvæðum gegn 3, og var frumvarpið síðan sent forseta efri deildarinnar.

Á 12. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag júlímán., skýrði forseti deildarinnar frá, að hann frá forseta neðri deildar þingsins hefði fengið frumvarp til laga um þorskanetalagnir í Faxaflóa (borið upp í neðri deildinni af Grími Thomsen 1. þingmanni Gullbringu- og Kjósarsýslu), eins og það hafði verið samþykkt þar í deildinni við 3. umræðu, með þeim tilmælum, að það yrði lagt fyrir hina efri deild þingsins. Var frumvarpið lagt fram, og því útbýtt meðal þingdeildarmanna, og fylgdu því svolátandi ástæður.

Ástæður

fyrir frumvarpi til laga um þorskanetalagnir í Faxaflóa.

(Frá Grími Thomsen, 1. þingmanni Gullbringusýslu.

Eins og kunnugt er, innleiddi Skúli fógeti Magnússon þorskanet hjer á landi, og sjer í lagi í kringum Faxaflóa, 1752. Von bráðar fóru menn að sinna til þess, að eptirlit þyrfti frá hálfu hins opinbera til þess, að þetta veiðarfæri, sem bæði er og hefur verið of kostnaðarsamt fyrir hina fátæku útvegsmenn, ekki spillti fiskiveiðunum fyrir öllum almenningi. Kvartanir komu þá, ein á aðra ofan, úr öllum þeim fiskiverum í kringum Faxaflóa, þar sem þorskanet þá voru viðhöfð, og stjórnin áleit sjer skylt, að reyna til með lagaboðum að reisa skordur við ofbrúkun og vanbrúkun þorskaneta. Í þessu skyni út komu konungsbrjef 8. apr. 1782 og 18. september 1793 (sbr. stiptamtsplakat 20. nóvember 1820), sem, eins og edlilegt er, ekki snertu stærra svið af Faxaflóa, en

það, sem þorskanet þá voru viðhöfð í, og eiga því ekki nema við veiðistöðvar í syðri parti flóans frá Leirusjó til Hafnarfjarðar. Lagaboð þessi höfðu inni að halda nákvæmar reglur fyrir, hvar og hve nær leggja mætti net, að þau skyldi með tilteknum fresti upp taka, annaðhvort kveld eða morgna, o. s. frv. — reglur, sem varla áttu við ástandið þá, og því síður við ástandið nú. Enda er það einkennilegt, að t. d. í Leiru var að eins leyft að leggja net frá einum bæ (Stóra-Hólmi), sem þá var sú helzta útvegsjörð í tjeðu plázi; en nú eru þar mörg býli með mörgum ábúendum, sem, eins og við er að búast, brúka hið opt umgetna veiðarfæri.

Smám saman og sjer í lagi sökum þess, að eptirlitið af hálfu hins opinbera, eptir orðalagi hinna fyrrnefndu lagaboða, varð að reynast mjög örðugt og ónógt, fjellu þessar fyrirskipanir í gleysku og dá, og þorskanetalagnirnar sneru aptur í hið fyrra horf takmarka- og tillits-laust, bæði að tímanum og miðunum til. Samfara því kviknuðu aptur umkvartanir, og loksins fannst þeim sjávarbændum, sem innar búa í Faxaflóa, sjer svo aðþrengt með netalögnum þeirra, sem utar búa, að fulltingis yfirvaldanna var leitað til að afstýra þessum ótakmörkuðu netalögnum. Var sjer í lagi tekið fram, að neta-stappan yzt í flóanum frá Garðskaga og norður eptir hamlaði þorskgöngunum frá edlilegri rás inn á grunnmið. Landshöfðinginn yfir Íslandi fann sig því tilknúðan til, með auglýsingu frá 2. febr. 1874, að leiða hin eldri lög í gildi, því annar vegur lá honum ekki opin, fyrst hann, hvort eð var, vildi taka umkvartanirnar til greina.

Nú er aðgætandi, að síðan um aldamótin, þegar hin eldri lög komu út, hafa mörg nejamíð bæzt við, sjer í lagi að norðanverðu í flóanum, og yfir þessi mið nær því ekki auglýsing landshöfðingjans, sökum þess að hin eldri lög ekkert til taka um það svæði, hvar netalagnir á þeirri tíð ekki áttu sjer stað.

Af þessu leiðir þann rjettaröjfnuð í kringum Faxaflóa, að $\frac{9}{10}$ verstöðva á þorska-

netasvæðinu ekki mega leggja net í sjó, fyrri en 14. marz á ári hverju, en $\frac{1}{10}$ (Reykjavík, Seltjarnarnesi og Akranesi) er heimilt að leggja þau á hverjum tíma árs, sem þeim lízt.

Af bænarskránum, sem málinu fylgja, sjest, að allur hávaði útvegsbænda er á því, að netalagnir í vetrarvertíðarbyrjun hamli fiskigöngunum; — (net lögð að sunnanverðu, sunnangöngum, og að norðanverðu, vestangöngum). Í kringum 14. marz ætla reyðir sjómenn að fyrsta þorskaganga á grunn sje að mestu leyti af staðin, en hitt er eðlilegt, þó þeir, sem eptir auglýsingu landshöfðingjans nú hafa fullt frelsi til að leggja net sín, nær þeim lízt, vilji njóta einkaleyfisins sem lengst, og þetta mundi ske, ef frumvarpið yrði ekki að lögum.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 14. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um þorsknetalagnir í Faxaflóa*.

Eiríkur Kúld sagði, að frumvarp það, er hér lægi fyrir, væri að vísu eigi langt, en málið þó svo vaxið, að sjer væru ástæður þær, er mæltu með og mót, eigi svo kunnar, sem hann vildi óska. Að vísu játaði hann, að óheppilegt væri, ef farið væri að gjöra stórar breytingar við mál þau, er samþykkt væru með fjölda atkvæða í hinni deildinni, nema brýn nauðsyn krefði; þó gæti hugsast, að ástæða væri til þess, en menn mættu eigi hrapa að því, og í þessu máli treysti hann sjer eigi nú þegar til að segja, hvoru hann mundi gefa atkvæði sitt; en áskildi sjer rjett til að gjöra athugasemdir sínar við málið við næstu umræður.

Sighvatur Árnason sagði, að kunnugt væri, að þetta væri eigi neitt nýmæli, að vilja hafa takmörkun á þorsknetalögnum, en hins vegar kvaðst hann og játa, að mál þetta væri svo sjerstaklegs eðlis, og útheimti svo

sjerstaklega reynslu, að tvísýnt væri, hvað hjer skyldi úr ráða. Í máli þessu væru 2 andvígir flokkar, og væri það raunar fjölmennari flokkurinn, er vildi hafa takmörkun á netalögnum. Hann hefði að vísu frá ungdomsárum haft færi á að kynna sjer málið, en ætlaði þó eigi á þessu stigi málsins að fara nákvæmar út í það, en rjeði þinginu til að fella það eigi nú, en láta það ganga þegar til 2. umræðu.

Bergur Thorberg kvaðst að eins ætla að gjöra þá almennu athugasemd, að, þar sem hjer ræddi um, að leggja hapt á frjálsa atvinnuvegi manna, þá yrði að vera upplýst, og yfirgnæfandi ástæður færðar fyrir því, að það væri nauðsynlegt. Eptir því, sem fram væri komið, vildu samir hlutaðeigendur láta takmarka netabrukunina sem skaðlega, en aptur aðrir væru á gagnstæðri skoðun; mundi hvortveggja að vísu hafa nokkuð til síns máls, en þó væru ástæðurnar af beggja hálfu eigi nógu ljósar nje fullnægjandi til þess, að ráðlegt væri enn, að gjöra út um nokkuð í því efni, enda hefði og hinn hæstvirti landshöfðingi lýst yfir því áformi sínu, að leita fyrst nánari upplýsinga hjá sýslunefndum og hreppsnefndum í Gullbringu- og Kjósarsýslu og á Akranesi, þeim sveitum, er bannið helzt gæti náð til; með því móti mundu að vísu endileg úrslit málsins verða að biða næsta þings, en sjer virtist eigi svo mikið undir því komið, því að bann væri þó til gegn netalögnum í syðri sveitunum við Faxaflóa, sem mest hlyti að hafa að þýða, ef netalagnir annars væru skaðlegar. En hvað snerti netalagnir Akurnesinga, Seltjervinga og Reykvinga, væru flestir samdóma um, að þær gætu eigi skemmt fyrir sunnanmönnum. Hann yrði því að fá ljósari rök og upplýsingar, áður en hann gæti gefið slíkri algjörðri takmörkun á netalögnum við Faxaflóa atkvæði sitt, en vildi láta málið ganga nú þegar til 2. umræðu, og jafnvel láta setja nefnd í málið.

Ólafur Pálsson kvaðst vera samdóma því, er hinn háttvirti 3. konungkjörni þingmaður samt þingmaður Rangæinga hefðu

ráðið til, að láta málið ganga þegar til 2. umræðu, í öllu falli til þess að mönnum gæfist ráðrúm til að lesa ástæður fyrir frumvarpinu, en fyrir sitt leyti sæi hann eigi nauðsyn á, að nefnd yrði sett.

Stefán Eiríksson sagðist að vísu vera, eins og nokkrir hefðu líka látið á sjer heyra, utan við þetta mál, að því leyti að hann væri eigi fullkunnugur því; hann hefði þó gjórt sjer far um að kynna sjer málið eptir upplýsingum þeim, er væru fyrir hendi; sæi hann, að sumir mæltu með banninu, en sumir væru á móti því. En yfir höfuð þætti sjer ísjárvert, að fyrirmuna mönnum, að leita hjargræðis síns á þann hátt, er þeim virtist haganlegast. Hann kvaðst ekki beinlínis geta sagt eða sjeð, að netalagnir hömluðu fiskigöngu, þar sem um jafnrúmt svið væri að tala og hjer í Faxaflóa. En þegar nú fiskur gengi seint á grunn, en nógur netafiskur snemma á djúpi, þá væri það hart, að meina dugandismönnum að leggja net sín, fyr en í seinustu viku góu; sjer hefði sýnt bezt til fallið, að málið hefði áður verið undir búið á sveita- og sýslufundum, og menn við Faxaflóa hefðu komið sjer saman um málið, en ekki að ströng lög væru nú sett um það, og þannig sett fjötur á útveg dugnaðarmannsins. Hann yrði því að vera á þeirri skoðun, að bezt mundi, að hrapa eigi að því, að gjöra bann þetta að lögum.

Beníðikt Kristjánsson sagðist að eins ætla að gjöra eina athugasemd, og hún væri sú, að, ef fresta ætti málinu, til þess að fá fyllri reynslu fyrir því, hvort þorskanetalagnir spilltu eða spilltu ekki fyrir þorskgöngum, þá yrði að upphesja bann það, er samkvæmt auglýsingu laudshöfðingja frá 2. febr. 1874, hefði verið lagt á þorskanetalagnir við suðurhluta Faxaflóa fyrir 14. marz ár hvert; þar sem $\frac{9}{10}$ hlutir útvegsmanna ættu þar verustöðvar, en eigi nema $\frac{1}{10}$ í nyrðri hluta flóans, er óhádír væru banninu. Þá væri fyrst ástæða til að ætla, að reynslan gæti sýnt — ef menn annars nokkurn tíma gætu fengið fulla vissu um göngu fisksins — hvort netin hömluðu þorskgöngunum frá eðlilegri

rás inn á miðin. Að öðru leyti vildi hann leggja það til, að málið gengi þegar til 2. umræðu.

Jón Hjaltalín sagðist hafa lesið mörg ágæt rit um náttúru fisksins og göngur hans; þar á meðal eitt höfuðverk eptir einhvern hinn bezta fiskifræðing á Norðurlöndum, að nafni Kröyer. Eptir skoðun hans og annara ágættra fiskifræðinga leitaði þorskurinn á grunn stundum í miðjum janúarmánuði, byrjun febrúar eða marzmánaðar, til að leggja hrognum sínum; þetta væri „Instinct“ fisksins; náttúruhvötin segði honum, að þar væri óhultast; það væru og yfir höfuð skilyrðin fyrir tímguninni, gott og óhult lægi, og að sól-arhitinn næði þar betur til, en á djúpinu. Samkvæmt rannsókn þessara lærðu fiskifræðinga, væru margar milliónir hroгна í hverjum hún-þorski, og þó nú þessi viðkoma væri fjarska-mikil, þá væri um hana sem annað, að hún væri eigi óendanleg, enda ætti hún óþrjótandi skaðlega óvini, er eyðilegðu hrognin, þau þjenuðu sem æti fyrir urmúl fiskitegunda. Af þessu gæti eigi verið minnst spurning um, að þorskurinn leitaði upp á grunninn, til að gjóta hrognunum. Það væri líka eptirtektavert, að þessi skoðun kæmi saman við almennt álit og reynslu gamalla greindra manna, að skaðlegt væri að leggja net fyrir þorskgöngurnar. Herra Ólafur stiptamtmaður Stephensen, einhver ágætasti fræðimaður og gætnasti maður, hefði haft þá skoðun, að netin skemmdu fyrir fiskigöngum, og hefðu engir sannað hið mótsetta. Sami maður hefði safnað skýrslum, er náðu yfir 135 ár. Hefði sagt þar, að í þá daga hefði verið ágæt veiðistada við Vogastapa, á Ströndinni og í Hafnarfirði, hefðu menn fengið þar almennt lestarlut, er svo hefði verið kallaður (1200), en nú á dögum þætti gott, ef menn fengju 200—300 til hlutar. Þá hefðu menn engin net brúkað, eins og kunnugt væri. Kvað hann það vera sorglegt, að mál þetta væri gjórt að kappsmáli; vildi hann óska þess, að þinginu auðnaðist að leggjast á eitt og ræða mál þetta með gætni og varúð, því að þetta væri sannarlega umhugsunarefni.

Að öðru leyti vildi hann mæla fast fram með því, að málið gengi til 2. umræðu.

Ásgeir Einarsson sagði, að tvö atriði væru komin fram í máli þessu; annað atriðið væri um form málsins, en hitt um málið sjálft. Honum hefði heyrzt sumir vera í efa um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu. En eftir 28. grein stjórnarskrárinnar kvaðst hann vera í efa um, hvort rjett væri að fella mál frá 1. umræðu, þegar svo á stæði sem hér, að málið væri búið að ganga gegnum neðri deildina, samþykkt með fjölda atkvæða. Svo þætti sjer það og eigi siðferðislega rjett, þar sem þá þingið gæti eigi neytt þess rjettar, að báðar deildir komi saman til að ræða málið. Hvað nú snerti málið sjálft, hefði það verið nægilega rætt í neðri deildinni og samþykkt þar með öllum atkvæðum, að frumvarpið fengi framgang, og hefðu þó víst komið þar fram allar þær mótbárur, er hægt væri að tína til. Eftir þeim lögum, sem nú væru, mættu sumir leggja net, en sumir ekki, og mætti víst þar um segja, sem vonlegt væri, að þegar lögunum er skipt, þá er líka friðnum skipt. Væri það sannarlega sorglegt, ef óvild skyldi rísa út af máli þessu. En að fara nú að safna nýjum upplýsingum í þessu máli, sýndist sjer óþarfi; þær væru allar komnar fram, og hefðu þær sýnt, að almenningsvilji væri, að takmarka netalagnir, enda væri ófært að láta málið dragast, og halda þannig við því misrjetti, er á væri. Vonaði hann því fastlega, að málið yrði þegar látið ganga til 2. umræðu.

Fyrst fleiri tóku eigi til máls, þar forseti það undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði. Stungið hafði verið upp á að kjósa nefnd í málið, en sú uppástunga var felld með 7 atkvæðum gegn 1.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 16. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til

2. umræðu, *frumvarp til laga um þorska-netalagnir í Faxaflóa.*

Ásgeir Einarsson sagðist hafa talað nokkur orð í þessu máli við 1. umræðu, og ætlaði því ekki að fjölyrða um það nú, en kvaðst vona, að, ef enginn mælti á móti málinu nú þegar, mundi enginn heldur gefa atkvæði sitt á móti því, að það gengi til 3. umræðu.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi vita, hvort hann gæti þó orðið við bón hins heiðraða 1. þingmanns Húnavatnssýslu, því að hann yrði að taka það upp aptur, að hann hefði enn eigi getað kynnt sjer mál þetta svo, að hann þættist viss um, hvernig hann mundi gefa atkvæði í máli þessu. Hversu mikið og margt, sem hann hefði heyrð rætt um mál þetta með og móti í neðri deildinni, væru sjer þó engu að síður óljós mörg atriði, er sjer virtist þurfa að koma til greina, áður en gjört yrði út um málið. En það hefði hann sjeð og skilið, að málið hefði verið sótt af talsverðu kappi, bæði með og móti frumvarpi þessu í neðri deildinni, og það mäske meir, en góðum afdrifum málsins gæti orðið fyrir beztu; að minnsta kosti hefði hann samt eigi af þessum umræðum getað fengið þær upplýsingar, er sjer virtust nægilegar til að geta af ráðið nokkuð um það, hvort gjöra skyldi frumvarpið nú þegar að lögum eða ekki; en hinn heiðraði þingmaður Húnavetninga gæti mäske skýrt það svo fyrir sjer, þó yrði hann að efast um það; en hann mætti samt sem áður eigi ætla, að hann hefði nokkuð á móti því, að málið gengi til 3. umræðu. Það mætti sjálfsagt tala margt með og móti netaveiðinni; mäske gæti það mælt með óbundinni netaveiði, að sá þorskur, er snemma veiddist, það er að segja áður en hann hrygndi, væri feitari, en síðar, þó þætti sjer slíkt athugavert, sjer virtist það nokkuð líkjast því, ef menn skæru ærnar, áður en þær bæru, en allir sæju, til hvers það mundi leiða. Áður hefðu menn skorið hrognin ofan í netin, en nú tíðkaðist að selja þau kaupmönnum; ætlaði hann að hin forna venja hefði verið heppilegri. Eitt væri enn

óupplýst í þessu máli, er hann þó yrði að telja eitt höfuðatriðið, og það væri, hvort netaskurinn tæki beitu; fyrir sitt leyti yrði hann að ætla, að svo væri. Í ungdæmi sínu hefði hann vitað til þess, að Vestfirðingar hefðu í Dritvík veitt fisk á lóðir sínar, með förum eptir net frá Suðurlandi, því að þá hefðu net hvergi annarstaðar verið við höfð. Þetta kvaðst hann að eins taka fram, sem dæmi með frumvarpinu, því ef fiskurinn tæki beitu, þá mætti veiða hann án neta, og að líkindum helst, eptir að hann væri búinn að brygna, og teldi hann það gott vegna fjölgunarinnar. Á hinn bóginn virtist sjer mjög ísjárvert að takmarka frjálsa atvinnuvegi manna. Það hefði að vísu verið fært til, að efumennirnir einir hefðu gagn af þessari veiðiaðferð, þeir hefðu einir krapt til að halda úti netum sínum, en hann sæi eigi, hví ætli að takmarka þá í dugnaði sínum fyrir þá sök, að aðrir væru eigi eins duglegir og þeir. Hann kvaðst eigi heldur geta skilið, hvers vegna Sunnanmönnum væri svo annt um, að Innnesjamenn fengju eigi að leggja net sín, þar sem þó ástæða væri til að halda, að þau gætu alls ekkert spillt fyrir Sunnanmönnum; væri hann hræddur um, að slíkt kæmi til af því, að þeir litu hálskökkuauga til Innnesjamanna. Að vísu gæti hann játað, að erfitt væri fyrir smábáta að sækja á djúpið, þegar net væru snemma lögð, en því notudu þeir þá eigi stóru skipin meira, en þeir gjörðu. Af því að málið væri nú svona vaxið, ætlaði hann hyggilegra, að það yrði eigi leitt til lykta á þessu þingi, en biða þess, að málið yrði betur skýrt; fáir þingmenn mundu vera málinu nægilega kunnugir; og hinn eini maður í neðri málstofunni, er hann ætlaði, að þekkti til netaveiðarinnar af eigin reynslu, hefði einmitt greitt atkvæði á móti frumvarpinu. Þetta allt hefði vakið hjá sjer efa um, hvað rjettast væri að gjöra í þessu máli, og mundi hann því, ef til vildi, leiða hjá sjer að greiða atkvæði um það, þegar til þess kæmi.

Jón Hjaltalín sagðist við 1. umræðu þessa máls eigi hafa getað annað, en verið meðmæltur frumvarpinu. Nú hefði hann enn

betur kynnt sjer það, er fram væri komið með og mótt þessu máli, og hefði það einungis orðið til þess, að styrkja sig í þeirri skoðun, að enginn efi væri á, að netalagnir hefðu spillt og spilltu fyrir þorskveiðum. Það væri og hefði verið almenn trú manna. Menn gætu reyndar sagt, að það hefði eigi mikið að þýða, því að menn tryðu svo mörgu, sem ekki væri, en því gætu menn þó trúað, að þegar gengið væri beint á móti náttúrulegunum, væri eigi á góðu von. Hið sama yrði ofan á, þegar litið væri til þess, er hinir lærdustu og ágætustu fiskifræðingar segðu um það efni. Hann yrði og að leiða athygli manna að því, að gagnid af netunum væri langtum minna, en menn ljeldu, auk þess sem fiskurinn í vondum veðrum lægi opt lengi í netunum og skemmdist; þetta mundi eigi eiga lítinn þátt í því, að sunnlenski fiskurinn væri miður útgengilegur á mörkuðunum. Það hefði verið sagt, að ógjörningur væri að hindra menn í næringarvegum sínum; það væri raunar salt, en þá væri aptur spursmálið, hvort netin eigi skemmdu yfir höfuð fyrir þorskveiðunum. Nú væri það víst, og væri þess vegna bein skylda alþingis að ráða bót á því fyrirkomulagi, er jafnt skaðaði hinn ríka, sem hinn fátæka. Hinn háttvirti 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið það ljóst fram í ræðu sinni í neðri deild þingsins, hversu þorskveiðin í Noregi hefði gengið til rýrðar, síðan farið var að brúka þar net, þar sem þorsktalan hefði fallið úr 13 millíónum niður í 9 millíónir. Ef nú netin hefðu þessi eyðileggjandi áhrif þar, því gætu þau þá eigi gjört það eins hjer. Skipastóll Norðmanna hefði stórum aukizt, fólkstalan einnig, en produktíónin í þessari grein hefði farið minnkandi að mun, svo sem hann hefði áður sagt. Í neðri deildinni hefði um daginn verið talað um, að þorskurinn mundi gjóta brognunum upp í miðjum sjó eða ofar, en hann gæti fyrir sitt leyti ekki gjört mikið úr slíkum mikróskópiskum ofsjónum, sízt ætlaði hann, að hent væri að byggja lög á þeim. Eptir þessu væri það sín skoðun, að þingið mundi eigi

gjöra neinum hlutaðeigandi skaða með því, að lögleiða nú þegar frumvarpið; hjer væri eigi að ræða um einstakra manna hagsmuni, heldur almennings yfir höfuð. Vildi hann því, að málið gengi þegar til 3. umræðu.

Ásgeir Einarsson tók það fram, að hinn háttvirtli þingmaður Barðstrendinga hefði byrjað á því, að segja, að það, að veiða þorskinn áður en hann hrygndi, væri sama sem að skera ærnar utan af lömbunum. Hjer hefði þingmanninum ekki tekizt að sanna það, sem hann hefði viljað sanna; því að eptir orðum hans ætti það einmitt að vera skaðlegt, að leggja net snemma, eða áður en þorskurinn hrygndi. Hvað það snerti, að hrognin væru seld eða borin niður, kæmi eiginlega þessu máli ekki við. Viðvíkjandi því, hvort netafiskur tæki beitu, þá gæti hann sagt honum, að draga mætti líka fisk, án þess hann tæki beitu. Hinn heiðraði þingmaður hefði talað um, að ísjárvert væri að takmarka atvinnuvegi manna; það gæti nú að vísu látið vel á tungu og í eyrum, en þó því að eins, að sannleikur og rjett hugsun fylgdi, því að opt kæmi það fyrir, að nauðsynlegt væri, að takmarka ýmsa misbrúkun í þessu efni, eins og dæmin hefðu sýnt, til að mynda, þegar æðarfuglamorðingjarnir kölluðu það ranglæti, að þeir mættu ekki nota þann bjargræðisútveg, þó hann væri landinu yfir höfuð stór skaði, eins væri um selaskotamenn, og nú væri það orðið upplýst, hvern skáða Vestmannaeyjamenn hefðu gjört sjer með lundadrápinu. Hinn sami þingmaður hefði talað um, að eigi dygði að fyrirmuna dugnadarmönnum að nota veiðina, er hún byðist. Æltu þá einstakir menn að hafa einkaleyfi til að skemma fyrir öðrum, og sjálfum sjer, eins og hann hefði sýnt með dæmum, þar sem þeir fáu fiskmenn legðu á svið net sín, og svo úldnaði fiskurinn opt í netunum og drægi að sjer annan fisk, svo að hann gengi miklu síður upp á grunnmiðin. Hann hefði jafnvel talað við marga, er alls eigi hefðu viljað hafa nein net. Það þætti sjer raunar of snemmt, að koma með svo mikla breytingu, en hitt væri það, að jöfnuður yrði að vera

á í þessu efni; það mætti eigi leyfa fáeinum mönnum að leggja, eða eins og stæði í ástæðum frumvarpsins, nl. $\frac{1}{10}$ parti af fiskimönnum, þótt þeir skemmdu fyrir hinum, og enda sjálfum sjer. Eigi yrði því heldur komið við nú, sem áður hefði verið skipað hjer, eins og nú væri í Noregi, og betur yrði komið þar við, þar sem netin lægju fyrir innan allar eyjar, að taka netin opt upp, þess vegna skemmdu netin enn meir hjer en í Noregi, og fiskurinn í þeim.

Stefán Eiríksson sagðist hafa látið þá skoðun í ljósi þegar við 1. umræðu máls þessa, að hann gæti ekki verið fullkomlega sannfærður um, að lagabann þetta væri nauðsynlegt, enda væri það enn skoðun sín, að það mundi of snemma upp borið. Á bænarskránum frá hlutaðeigandi útvegsmönnum, sem færu hver í sína áttina, virtist það vera gefið, að málið hefði þurft að vera betur rætt og undirbúið heima fyrir. Í annan stað litist sjer eigi á, að hann þetta væri lagt á, þar sem það mundi eigi leiða til annars, en sekta og málaferla, og væri það ekkert spaug, því að netin væru eigi svo ódýr eða ókostnaðarsöm. Þingmaður Hlúvetninga þyrfti ekki að hrista höfuðið yfir þessu, sem hann segði, þar sem eptir 2. gr. frumvarpsins ætti að gera upptæk net og afla; slíkar sektir eru þó óhafandi, þó maður á skynsamasta hátt vilji nota bjargræðis útveg sinn. Af öllu, sem fram væri komið móti þessu, væri það auðsætt, að engum skynsömum sjómanni mundi detta í hug að brúka net ár eptir ár, ef þau eigi borguðu sig, jafndýrt veiðarfæri og þau væru. Það væri allajafna sagt hjer í salnum, að netin hömluðu fiskigöngum inn á firðina; það gæti nú má ske verið svo, en þó gæti hann frætt þingmenn á því, að í Austur-Skaptafellssýslu, þar sem engin net væru við höfð, gengi fiskurinn nú orðið aldrei að landi. Hvort mundi það vera netum að kenna? Nei, en hitt væri orsökkin, að útlendir fiskimenn lægju á djúpinu fyrir utan og bæru þar niður, svo að fiskurinn drægist allur til þeirra; mundi ekki hið sama geta átt sjer stað hjer, en ekki það, að netin

hömluðu fiskigöngunum. Af þessum ástæðum yrði hann að ætla, að þetta frumvarp væri of snemma upp borið hjer á þingi.

Ólafur Pálsson kvað það alveg satt og rjett, er hinn heiðraði þingmaður Húnvetninga hefði drepíð á, að hjá Norðmönnum væri stranglega vakað yfir því, að netin væru upp tekin á hverju laugardagskveldi, og ekki lögð aptur fyrri en næsta mánudag, og af hverju öðru mundu þeir gjöra það, en einmitt af því, að þeir væru sannfærðir um, að netin hindruðu fiskigöngurnar. Þessu mundi varla verða komið við hjer, þar sem sjór væri svo opinn, og því eigi hægt dögum saman að vitja netjanna, eða ná þeim upp. Þess vegna yrði hann að aðhyllast frumvarpið.

Ásgeir Einarsson sagði, að hinn heiðraði þingmaður Skaptfellinga hefði undrazt það, að bann móti netalögnum skyldi leiða til sekta. Ómögulega gæti sjer þótt það undarlegt, þó að menn, þegar menn gjörðu lagabrot, yrðu að sæta sektum. Það væri líka í öllum veiðilögum, að, ef net væru lögð ólöglega, skyldu þau upptæk. Hann hefði ekki skilið það, að nokkur maður mundi brúka net, ef hann hefði skaða af þeim. Það gæti vel verið, að einstakir menn þyldu að missa net sín, en almenningur og hinir fátækari gætu eigi með neinu móti staðizt það, en nú væru þeir neyddir til að brúka þau, fyrst hinir gjörðu það. Sami þingmaður hefði sagt, að það væru eigi netin, heldur niðurburður Frakka, sem hamlaði fiskinum að ganga á grunn. En hann kvaðst þá vilja spyrja, hvort það væri ekki hjer um bil sama, hvort menn gjörðu það sjálfir, eða að Frakkar gjörðu það.

Stefán Eiríksson sagði, að þingmaður Húnvetninga hefði alveg misskilið sig, það væri þó ekki sama að við hafa niðurburð og leggja net, þess vegna væri alls ekki sannað með því, að netin hömluðu þorsgöngum.

Jón Pjetursson sagðist ekki geta annað en aðhyllzt frumvarpið; það væri sannfæring sín, að netin eyðulegðu fiskiveiðarnar, og ættu helzt engin net að liðast. Það væri margfaldlega

sannað, að fiskiafli hefði verið miklu meiri áður en nú; allir gætu sannfært sig um það, er hefðu veitt því nokkra eptirtekt. Þetta spursmál lægi nú raunar ekki beinlínis fyrir nú, en hitt væri aðalatriðið, hvort ójöfnuður sá, er nú við gengist, skyldi við haldast framvegis, eða af nemast. Frumvarpið vildi af nema ójöfnuðinn, en hinir andvígu, er þó væru að eins $\frac{1}{10}$ hluti hlutaðeiganda, vildu við halda honum. En sjer virtist, að svo mætti eigi standa lengur, og ekki mundi til neins gagns að biða betri upplýsinga, því að ávallt mundi svo þykja sumum, sem æ þyrftu nýjar og nýjar upplýsingar. Ójöfnuðurinn lægi opinn fyrir. Suður með slóanum mættu menn ekki leggja net fyrir tiltekinn tíma, en innra, hvenær sem þeim litist, enda þótt þeir með því skemmdu fyrir Sonnanmönnum. Það væri því sjálfsagt, að láta bannið ná jafnt til þeirra.

Sighvatur Árnason sagðist ætla, af því nokkur ágreiningur væri í máli þessu, að gjöra með fám orðum grein fyrir atkvæði sínu. Hann sagðist fyrir löngu hafa heyrt talað um, að margir hefðu viljað láta takmarka netabrukun, sumir hefðu aptur verið á móti því. Nú væri sá flokkurinn stærri, er vildi hafa takmörkunina, kæmi það til af því, að þeir þættust hafa forna og nýja reynslu fyrir því, að netalagnir í byrjun vertiðar, meðan fiskurinn væri að ganga á grunn, hefðu skaðleg áhrif á gönguna. Af einhverju hlyti það og að koma, að hinar fornu góðu veiðistöðvar við Vogastapa og víðar í Faxaflóa væru með öllu undir lok liðnar, enda væri það almennt álitid netunum að kenna. Nú væru það aptur einstakir menn, er álitu, að sjer væri órjettur gjör, ef bannið kæmist á, vegna þeirra sjerstöku kringumstæða. En þá ræki nú að því, er ræða væri um einstakan rjett, og almennan rjett, að hinn almenni rjettur og almenningssheill yrði að sitja í fyrirrúmi fyrir vilja eða rjetti hins einstaka. Hann vildi líka taka það fram, að sjer væri vel kunnugt um, hvernig farið hefði með lundaveiðina í Vestmannaeyjum, þegar farið var að við hafa net til þess. Þegar búid

hefði verið, að við hafa þau takmarkalaust um nokkur ár, hefði lundaveiðin farið æ minnkandi, og nú væri bún því nær horfin. Þetta og annað fleira hefði meir og meir sannfært sig um, að takmarkalausar netalagnir væru fiskigöngum til tálmunar og eyðileggingar, og þá undir eins almennum atvinnuvegi manna.

Torfi Einarsson sagðist að eins ætla að standa upp til að gjöra grein fyrir atkvæði sínu. Hann sagðist nú að visu geta sagt, að hann væri bæði of kunnugur og of ókunnugur þessu máli. Hann væri ekki kunnugur netunum, en hann ímyndaði sjer, að hann þekkti þó til veiðiskapar eins og hver annar þingmanna yfir höfuð. Hann kvaðst eigi geta neitað því, að sjer hefðu þótt ástæðurnar sumar, er færðar hefðu verið með og mótt málinu, bæði í neðri og efri deildinni, nokkuð ljettvægar. Það hefði t. a. m. verið tekið fram, að fiskiaflinn hefði minnkað hjer við Faxaflóa; það væri ekki nema eðlilegt, þegar sjávarútvegurinn færi vaxandi og þröngt væri í veiðistöðum, að fiskiaflinn gengi þá vanalega til þurrðar. Svo hefði og það verið fært til, að netin mundu eigi borga sig, og þó hefðu menn kostað eins miklu upp á þau, og sagt hefði verið, eða 200,000 krónum árlega, það gæti eigi vel komið heim.

En hvað nú aðalspursmálið snerti um fiskigöngurnar, þá vildi hann geta þess, að hann hefði heyrt, að sunnuangangan væri aðalgangan; ef svo væri, ættu Sunnanmenn sízt að óska þess, að vera takmarkaðir. Nú hefði hann aptur heyrt, að stundum kæmi vestanganga, er Innnesjamenn yrðu fyrst varir, þá spillti það fyrir Sunnanmönnum, ef þeir, er norðar byggju, legðu net sín fyrir gönguna, og fyrir sitt leyti væri hann líka sannfærður um, að netin tefðu fiskigönguna. Hann kvaðst því að lokum vera kominn til þeirrar ályktunar, að hinir heiðruðu deildarmenn mundu með góðri samvizku geta greitt atkvæði sitt með frumvarpinu.

Fyrst fleiri tóku eigi til máls, kvaðst forseti vilja bera undir atkvæði deildarmanna,

hvort málið skyldi ganga til 3. umræðu, og var það samþykkt með 7 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 19. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um þorsketalagnir í Faxaflóa*.

Þórður Jónasson: Jeg var ekki viðstaddur, þegar þetta mál kom hjer til umræðu, en jeg hef kynnt mjer, bæði hverjar undirtektir það fjekk í þingdeildinni og þær ástæður, sem komu fram, og verð jeg að vera á því, að það sje með góðum rökum, að þingdeildin hefur ekki fallizt á, að það væri látið frjálst fyrir þá, sem búa við norðurhluta Faxaflóa, hvenær þeir legðu þorskanet sín, því það mundi leiða af sjer margt konar mislið, meðan þeir, er búa við sunnanverðan flóann, ekki mega, eptir því sem þeir hafa undirgengizt, gjöra það fyrir 14. marz á vorin. Það er og aðgættandi, að netalagnir tíðkast eigi á Innnesjum nema lítið eitt, og eru að kalla nýjar á Sviði; þeir geta því eigi kvartað yfir því, þó þeir hafi ekki meiri rjett í tilliti til netalagnanna en þeir, sem búa sunnanvert við Faxaflóa. Það er og eðlilegast, að netaveiði á sama fiskisvæði sje undir sömu lögum og kjörum, því við það er engum blutaðeiganda gengið of nærri, en það getur það orðið, ef sumum er leyft neta-brúkun en sumum eigi á sama tímabili, þegar kringumstæðurnar eru þær sömu, og engin ástæða liggur fyrir að gjöra undantekningu, og svo virðist hjer vera.

Fyrst fleiri tóku eigi til máls, bar forseti frumvarpið upp til atkvæða, og var það síðan samþykkt með 8 atkvæðum. Forseti lýsti því þá yfir, að frumvarpið yrði sent landshöfðingjanum, samkvæmt þingsköpunum, og var það nú þannig orðað:

LÖG
um þorskanetalagnir í Faxaflóa.

1. grein.

Hvergi má leggja þorskanet í Faxaflóa fyrir 14. dag marzmánaðar á ári hverju.

2. grein.

Brjótí nokkur móti 1. grein, skulu net

og afli upptæk, og skal sá, sem upp tekur, eiga aflann; en net og flár, kúlur, dufl og duflfæri skal selja við opinbert uppboð, og rennur andvirðið í sjóð þess hrepps, sem sá býr í, er brotlegur hefur orðið gegn þessum lögum.

II.

FRUMVARP

til laga um laun handa Jóni riddara Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga.
(Frá nefnd þeirri, er sett hefur verið í neðri deild alþingis til að íhuga bænarskrár til alþingis).

Frá nýári 1876 skulu 3200 krónur ár hvert greiddar Jóni riddara Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga, að launum úr lands-sjóði.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, gat forseti deildarinnar þess, að frumvarp þetta hefði verið sjer afhent, og ljét hann útbýta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, kom til 1. umræðu samkvæmt dagskránni *frumvarp til laga um laun handa Jóni riddara Sigurðssyni, alþingis-manni Ísfrðinga*, og var varaforseti í forseta stað, meðan á umræðunni stóð.

Landshöfðingi sagði, að þó hann eigi persónulega hefði neitt á móti uppástungunni, hjeldi hann þó, að allir væru sjer samdóma um, að láta eigi persónulegar tilfinningar ráða fyrir álgum á landssjóð; virtist honum skylt að taka fram þessar athugasemdir, sem ættu við í hverju máli, sama eðlis og hið fyrirliggjandi. Yfir höfuð væri það ísjárvert að gjöra undantekningu frá laga-reglu þeirri, að laun úr landssjóði yrðu einungis veitt embættismönnum landsins, o: þeim,

sem hafa á hendi fast ákveðið starf í þjónustu landsins; hitt væri verðlaun, árlegur styrkur, þóknun eða því um líkt; embættin væru nauðsynleg til þess, að ákvörðun mannfjeldagsins yrði framgengt, og þess vegna hvíldi með tilliti til embættislauna beinlínis skylda á landssjóðnum, en því lík skylda hvíldi eigi á landssjóðnum í því efni, sem hjer væri um að ræða. En þegar þannig sú spurning lægi fyrir, að leggja á landssjóðinn ný útgjöld, þá yrði þingið að yfirvega, ekki einungis, hvort æskilegt væri að sýna einhverjum viðurkenningu sína, heldur einnig, hvort ástand landssjóðsins og launalagaástandið leyfi því líka álgugu. Þess vegna kvað hann hentast, að málinu yrði vísað til fjárhags-eða launalaganefndarinnar, enda gæti hann frá stjórnarinnar hálfu eigi dæmt um, hvort frumvarp þetta gæti orðið að lögum fyr, en launalögin og fjárhagslögin væru afgreidd.

Einar Ásmundsson stakk upp á, að málinu væri vísað til 2. umræðu, og var það samþykkt með öllum atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 12. fundi neðri deildar alþingis, 15. dag júlímánaðar, var tekið til 2. umræðu

frumvarp til laga um laun handa Jóni Sigurðssyni, þingmanni Ísfrðinga, og var varaforseti þá í forsetasætinu. Umræðulaust var frumvarpið samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis, að það gengi til 3. umræðu.

Uppástunga

til breytingar á frumvarpi til laga um laun handa Jóni riddara Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga.

Orðið «riddari» falli burt.

Í staðinn fyrir: «að launum» komi: «sem heiðurslaun».

Fyrirsögn frumvarpsins breytist samkvæmt þessu.

Á Alþingi, 14. júlí 1875.

Einar Ásmundsson. Tryggvi Gunnarsson.

Ísleifur Gíslason. Einar Guðmundsson.

Snorri Pálsson. Einar Gíslason.

Jón Sigurðsson. Benidikt Sveinsson.

Grimur Thomsen.

ÞRIÐJA UMRÆÐA.

í neðri deild alþingis.

Á 15. fundi neðri deildar alþingis, 19. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu *frumvarp til laga um laun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga*, og var varaforseti þá í forsetasætinu.

Við þetta frumvarp voru komnar þrjár breytingar frá 9 þingmönnum.

Þar eð engin umræða varð um málið, var gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. að orðið «riddari» falli burt, samþykkt í einu hljóði með 22 atkvæðum.
2. að í staðinn fyrir: «að launum» komi: «sem heiðurslaun», samþykkt í einu hljóði.
3. fyrirsögn frumvarpsins breytt þessu samkvæmt, samþykkt í einu hljóði.
4. frumvarpið með breytingunum samþykkt í einu hljóði.

Og var það síðan sent forseta efri deildarinnar.

Á 15. fundi efri þingdeildarinnar, 20. dag júlímán., skýrði forseti deildarinnar frá, að hann hefði fengið frá forseta neðri þingdeildarinnar *frumvarp til laga um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga*. Var frumvarpið lagt fram, og því útbýtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 20. fundi efri þingdeildarinnar, 26. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 1. umræðu *frumvarp til laga um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni alþingismanni Ísfrðinga*.

Án allrar umræðu var í einu hljóði ályktað, að það mál gengi til annarar umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 22. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga*.

Landshöfðingi sagði, að eins og hann fyrir stjórnarinnar hönd eigi gæti að svo stöddu dæmt um það, hvort frumvarp þetta gæti öðlzt löggildingu, þar sem það stæði í svo nánu sambandi við launa- og fjárlögin, svo gæti og eigi heldur þessi deild gjört það, fyr en neðri deildin hefði rætt lög þessi; kvaðst hann því vilja skjóta því til þingdeildarmanna, hvort eigi mundi betur við eiga, að fresta 3. umræðu, þar til deildin gæti rætt mál þetta í sambandi við þau lög og dæmt um, hvort það gæti samrímzt við launa- og fjárlögin.

Ásgeir Einarsson kvaðst ekki vita, hvort

hinn hæstvirti landshöfðingi hefði hreift þessu í neðri deildinni, þar sem málið hefði verið samþykkt við allar umræður, og muudu þeir þó vita þar betur, hvað liði launa- og fjárlögunum en menn hjer í þessari deild; vildi hann því fyrir sitt leyti eigi fresta málinu, þar til þau lög væru búin, enda mundi þá einnig mjög verða liðið á þingtímann.

Jón Pjetursson sagðist vera alveg á sama máli og hinn hæstvirti landshöfðingi, að eigi væri hægt að ræða mál þetta, fyr en launa- og fjárlögin lögju fyrir frá neðri deildinni, en að öðru leyti mundi það vera á valdi forseta, hvort fresta ætti málinu þangað til.

Ásgeir Einarsson hjelt, að þá mundi þurfa að biða býsna-langan tíma, og væri líklegt, að fjárlaganefndin hefði hugsað um þetta.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi sinna ástæðu til að fresta málinu, þar til fjárlaganefndin væri búin, því að hann hefði það traust til neðri deildarinnar, hvar málefni þetta hefði verið samþykkt í einu hljóði, að hann teldi það víst, að hún hefði vitað til, að fjárlaganefndin mundi ætla sjer að sjá máli þessu farborða.

Benidikt Kristjánsson sagðist vilja fresta málinu, þar til fjárlagafrumvarpið væri komið frá neðri deildinni, og gæti hann vel skilið það, að neðri deildin hefði samþykkt frumvarp þetta, þar sem fjárlaganefndin sæti þar. En hann álitir ekki þar fyrir sjálfsagt, að þörf væri á, að biða eftir því, að útkljáð yrði um fjárlögin.

Ólafur Pálsson kvað það því síður í-sjárvert, að fresta 3. umræðu, sem málið eigi væri svo umfangsmikið, að hætt væri við, að það tæki langan tíma, að ræða það; vildi hann því leggja það til, að því yrði frestað um sinn.

Stefán Eiríksson sagðist eigi vera því samdóma, að málinu yrði frestað, þar til fjárlaganefndin hefði lokið starfa sínum, og þar mál þetta væri nú komið frá neðri deild þingsins, hvar fjárhagsmálið væri til meðferðar, yrði hann að álíta, að nefndin hefði yfirvegað, að landssjóðurinn gæti vel borið

þessa litlu þóknun, sem hjer væri farið fram á.

Forseti hjelt, að eigi þyrfti að orðlengja þetta meira, því þingdeildin gæti nýtt rjettar þess, sem 34. gr. þingskapanna heimiladi henni, og kvaðst hann þá, fyrst eigi tækju fleiri til máls, vilja bera undir atkvæði, hvort mál þetta skyldi ganga til þriðju umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 24. fundi efri þingdeildarinnar, 30. dag júlímán., skýrði forseti deildarinnar frá, að hann hefði fengið uppástungu frá 4 þingmönnum, sem sje

Eiríki Kúld,
Torfa Einarssyni,
Ásgeiri Einarssyni og
Benidikt Kristjánssyni,

um, að málið, *frumvarp til laga um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga*, kæmi til umræðu daginn eftir, og gat hann þess, að uppástunga þessi yrði þá í fundarbyrjun borin upp til atkvæða.

Á næsta fundi, daginn eftir, bar forseti það undir atkvæði deildarinnar, hvort í dag skyldi taka fyrir til þriðju umræðu málið um *frumvarp til laga um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga*, og var með 9 atkvæðum samþykkt, að svo skyldi vera.

Eiríkur Kúld sagði, að það hefði vakað fyrir uppástungumönnum, að bezt mundi vera að flýta fyrir máli þessu, einkum þar sem þeim væri kunnugt um, að deildin nú sem stæði hefði mjög fá verkefni fyrir hendi. Hinn hæstvirti landshöfðingi hefði að visu viljað fresta máli þessu, en hann fyrir sitt leyti gæti eigi álitid, að þess þyrfti með, þar sem sjer væri kunnugt um, að fjárhagsnefndin hefði gjört ráð fyrir þessu, og því tekið það upp á fjárhagsáætlunina; svo virtist sjer það einnig vera hálfþægilegt fyrir

deildina, að fresta málinu, þar til fjárlögin væru útkljáð, sem varla gæti orðið fyrir en síðustu dagana af þinginu, og þá væri vanalega nóg að starfa, og því nauðsynlegt áður að útkljá sem mest af hinum smærri málum.

Pórður Jónasson sagði, að hann þyrfti ekki að fara mörgum orðum um mál þetta, því að það mælti bezst sjálft með sjer, þar sem hjer ætti sá maður í hlut, sem öllum fremur, af þeim Íslendingum, sem nú væru uppi hjá oss, hefði unnið af góðum og hreinum hug með einstökum áhuga og fylgi fyrir frelsi og framsförum Íslendinga, og það öldungis launalaust, og ef til vill, með því að fara á mis við alla viðurkenningu hins opinbera. Það hefði því ekki verið fagurt afspurnar, ef Íslendingar hefðu gleymt þessu, og eins og ekki vitað, hvað að þeim sneri. En nú hefði þingið tekið málinu vel og frjáltslega, svo það væri öll von til, að því verði vel framkvæmt. Þingið ætti því heiður

og þökk skilið; það yrði því til sóma, og niðjum vorum til uppörvunar, að feta í fótspor þessa síns einstaka frelsisvinar, sem Ísland aldrei mundi gleyma, heldur geyma minningu hans í verðskulduðum heiðri og þakklæti, eins og hann á skilið.

Forseti bar þá undir atkvæði deildarmanna, hvort frumvarp þetta skyldi samþykkja, og var það gjört í einu hljóði; lýsti þá forseti því yfir, að það yrði afgreitt til landshöfðingja.

Var það nú þannig orðað:

LÖG

um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga.

Frá nýári 1876 skulu 3200 krónur ár hvert greiddar Jóni Sigurðssyni, alþingismanni Ísfrðinga, sem heiðurslaun úr landsjóði.

III.

FRUMVARP

til laga um löggilding verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð.
(Flutningsmaður Tryggvi Gunnarsson, 1. þingmaður Suður-Múlasýslu).

Vestdalseyri við Seyðisfjörð í Norður-Múlasýslu skal vera löggildur verzlunarstaður frá 1. janúar 1876.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, skýrði forseti deildarinnar frá, að til sín væri komin bænarskrá úr Suður-Múlasýslu um löggilding Vestdalseyrar til verzlunarstaðar, og var bænarskránni vísað til fyrri þingmanns Suður-Múlasýslu; samdi hann síðan frumvarp þetta, og var það síðan prentað, og því útbýtt meðal þingdeildarmanna á 9. fundi deildarinnar, 12. dag júlímánaðar.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð*.

Tryggvi Gunnarsson, skýrði stuttlega frá málavöxtum. Fyrst 1842 hefði verið gefið leyfi til að verzla á Seyðisfirði, en eigi ákveðið um takmörkin, og dróst það til 1855. 1848 og 1851 hefðu verið byggðir verzlunarstaðir, annar á Vestdalseyri, sem er lítið eitt út með firðinum, en hinn á svonefndri Öldu við fjarðarbotninn. Af því svo langt var milli þessara tveggja verzlunarhúsa, að þau gátu eigi heitið einn verzlunarstaður, kom brátt

ágreiningur um það, hvor þeirra skyldi verða löggildur, en það var til lykta leitt með konungsúrskurði 6. jan. 1855, er löggilti verzlunarstaðinn á Öldunni; rjeð því mest fylgi þess manns, er þá var sýslumaður í Múlasýslu, en ekki það, að staðurinn væri hentugri en hinn. Þó var þáverandi eiganda Vestdalseyrar leyft að verzla sína tíð, og hjelzt þar sú verzlun fram yfir 1860, þar til er hvalveiðamaenn frá Vesturheimi keyptu staðinn. En þegar verzlunin lagðist niður á Eyri, komu fram óþægindin og óánægjan yfir því, og ljettu menn óánægju sína í ljósi í bænarskrá til alþingis 1873. Allir voru þar á því máli, að þessi umkvörtun og ósk manna væri á rökum byggð, en álit þingmanna skiptist um það, hvernig fljótast yrði ráðin bót á þessu; sú skoðun varð þó ofan á, að greiðara væri að vísa málinu yfirvaldavegin, heldur en að samín yrðu lög um það efni. En þessi aðferð þingsins var næstum orðin málinu að falli, því stjórnin treysti sjer eigi til að breyta konungsúrskurði, þar sem þingið hefði eigi meðhöndlað málið til laga, en af því hún sá, að hjer var um nauðsynjamál að gjöra, vildi hún bæta úr þessu, hvað hægt var, með því að útvega verzlunarleyfi fyrir 3 ár frá 1874—77, sem gefið var af konungi 26. febr. 1874, svo að á meðan væri hægt að ná í tillögur alþingis; gat hann þess, að íslenzkt fljelag ætti í hlut, sem berðist fyrir að koma á innlendri verzlun, og vænti þess, að þingið því fremur styrkti þetta mál, sem fljelagið hefði þá þau einu úrræði, annaðhvort að hætta verzlun þar eða rífa húsin og flytja þau á Ölduna sjer til mikils tjóns, þar sem hússtæði væru ekki að fá, nema þar sem hætt væri við snjóflóðum og þar sem væru talsverðar útgrynningar; á hinn bóginn nægði eigi að vísa máli þessu yfirvaldavegin. Var síðan nærfellt í einu hljóði samþykkt, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 12. fundi neðri deildar alþingis, 15.

dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 2. umræðu málið um *löggildingu Vestdalseyrar til verzlunarstaðar*.

Í byrjun þessarar umræðu gekk forseti af fundi, og settist varaforseti í forsetasæti í hans stað.

Landshöfðingi kvaðst álíta hentast, þar sem mál þetta væri gengið til 2. umræðu, að deildin setti nefnd í því, til þess að allar sjerstaklegar kringumstæður, sem snertu staðinn, yrðu rannsakaðar og allar athugasemdir við málið sem hezt íhugaðar, áður en þingið legði endilegan úrskurð á það; það væri eigi fyrir þá sök, að kringumstæðurnar mæltu eigi með frumvarpi þessu, að hann vildi leiða athygli þingsins hjer að — enda álitu hann alla verzlunarkenningu góða, er stuðlaði að því, að gjöra verzlunina innlenda — heldur gengi sjer það til, að hann efaðist um, að stjórnninni þætti að öðrum kosti málið nægilega rannsakað, heldur mundi ef til vill heimta nákvæmari skýrslur af hlutaðeigandi yfirvöldum á staðnum.

Tryggvi Gunnarsson sagði það gleddi sig að heyra, að landshöfðingi væri málinu heldur meðmæltur, en kvaðst eigi sjá þörf á, að nefnd væri kosin, því málið væri mjög einfalt. Við 1. umræðu hefði hann tekið fram helztu atriði þess, og í lagasafninu væri mikið til upplýsingar um það mál, einnig væru og nokkrar upplýsingar bæði í ræðum þingmanna og í bænarskrá frá Múlasýslubúum í tíðindum næstlíðins alþingis; hann tók það einnig fram, að Aldan og Vestdalseyri gæti naumast annað heitið en einn verzlunarstaður, þar sem svo lítið bil væri á milli þeirra, að verzlunarkenningin væri hin sama, hvort vegalengd þessi væri eða eigi. Hann vildi því eigi, að þingið hefði þá fyrirhöfn fyrir málinu, að nefnd væri kosin, en litist því öðruvísi, væri það á þess valdi að kjósa nefndina.

Hjálmur Pjetursson tók upp hendingu landshöfðingja til þingsins og stakk upp á nefnd, en sú uppástunga var algjörlega felld; þar næst var frumvarpið borið undir atkvæði í heild sinni og samþykkt með flestöllum

atkvæðum, einnig var samþykkt með öllum atkvæðum, að frumvarpið gengi til 3. umræðu þannig lagað.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri deildar alþingis, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð*.

Tryggvi Gunnarsson (flutningsmaður) sagði, að mál þetta hefði hingað til átt svo góðu gengi að fagna hjá þessari deildinni, að hann vonaði, að það kæmist úr þessu slysalaust til hinnar deildarinnar, og fengi meðmæli hins bæstvirta landshöfðingja.

Fleiri tóku ekki til máls; var þá leitað atkvæða um frumvarpið, og það samþykkt í einu hljóði; gekk það þá til efri deildar.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 19. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð*, og hafði því verið útbýtt meðal þingdeildarmanna á 16. fundi, 21. s. m.

Eiríkur Kúld sagði, að það þætti líklega koma úr hörðustu átt, að hann skyldi standa upp til þess að mæla með þessu máli, þar sem hann hingað til eigi hefði verið vanur að vera slíkum málum hlynntur, en það kæmi til af því, að hann hefði af hendingu heyrt þær ástæður tilgreindar í neðri málstofunni, er sjer virtust vera byggðar á svo góðum og sanngjörnum grundvelli, að hann nú þegar vildi gefa atkvæði sitt fyrir því, að mál þetta gengi til 2. umræðu.

Stefán Eiríksson kvaðst vera samþykkur því, er hinn háttvirtí varaforseti hefði talað, og vonaði hann, að þingmönnum eigi bland-

aðist hugur um, að samþykkja frumvarpið, eins og það lægi fyrir frá neðri deild alþingis. Hinar sjerstöku kringumstæður fyrir beiðni þessari kvaðst hann eigi ætla að tala um, en einungis geta þess, að hið svokallaða Gránufjelag hefði keypt hús þau, er þar væru, og mundi það verða tilfinnanlegur hnekkir fyrir fjelagið, ef það yrði að rífa hús þau, er það hefði keypt á Eyrinni. Vonadi hann því fastlega, að máli þessu yrði gaumur gefinn, því þessi litli vísir, sem er að komast á fót hjá oss í tilliti til innlendirar verzlunar, þyrfti alla þá aðhlynningu, sem framast mætti verða, og þar leyfi hefði áður fengizt fyrir verzlun á þessum stað um 3 ára tímabil, álitit hann, að ekkert yrði til fyrirstöðu, að þar nú fengist löggilt kauptún.

Fyrst eigi tóku fleiri til máls, þar forseti það undir atkvæði, hvort mál þetta skyldi ganga til annarar umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 21. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð*. Umræðulaust var það ályktað í einu hljóði, að það mál skyldi ganga til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 23. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 3. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð*. Umræðulaust var gengið til atkvæða, og frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Lýsti forseti því þá yfir, að það yrði sent landshöfðingja sem lög, svo látandi:

LÖG
um löggilding verzlunarstaðar á Vestdalseyri
við Seyðisfjörð.
—
Vestdalseyri við Seyðisfjörð í Norður-

Múlasýslu skal vera löggildur verzlunarstaður
frá 1. janúar 1876.

IV. FRUMVARP

til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði.
(Flutningsmaður Stefán Stephensen, 2. þingmaður Ísafirðinga).

1. grein.

Á Ísafirði skal stofna skóla, sem öll börn þau, sem þar eiga heima, geti notið þeirrar kennslu í, er þykir nauðsynleg fyrir menntaða menn yfir höfuð.

Svo má og fyrir hæfilega borgun taka í þennan skóla önnur börn, þegar því verður við komið án þess hin missi í. Kostnaðinn til skóla þessa skal greiða úr bæjarsjóði, að svo miklu leyti sem kennslukaup barnanna og aðrar tekjur skólans ekki hrökkva til.

2. grein.

Landshöfðingjanum yfir Íslandi skal falið á hendur með ráði biskupsins, amtmannsins í vesturamtinu og bæjarstjórnarinnar á Ísafirði, að skipa fyrir um fyrirkomulag skóla þessa og skyldur bæjarmanna við hann.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri deildar alþingis, 26. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði*, frá 2. þingmanni Ísafjarðarsýslu.

Flutningsmaður (Stefán Stephensen) sagði, að barnaskóli væri að nokkru leyti kominn á á Ísafirði, nefnilega að því leyti, að húsið væri byggt, og í vetur hefði verið kennt þar. Hann kvaðst því vona, að deildin heldur gleddist af þessari viðleitni Ísafirðinga, en að hún vildi leggja nokkrar tálmanir á, að þessi vísir til

barnaskólans næði fastri skipun, og að eptirlit yrði haft á, að hann yrði bundinn þeim reglum, sem nauðsynlegar væru til þess, að hann gæti náð þrifum og viðgangi. Hann væri fyrir sitt leyti ánægður með, að málinu væri vísað yfirvaldavegin.

Benidikt Sveinsson stakk upp á, að málinu væri þegar vísað án frekari umræðu til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri deildar alþingis, 29. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði*.

Flutningsmaður (Stefán Stephensen) kvaðst fáu hafa við að bæta við það, sem hann hefði sagt við 1. umræðu. Tilgangur beiðandanna væri að eins sá, að fá fasta reglugjörð fyrir skólann. Hann sagðist ekki hafa ástæðu til að tala meira að sinni, þar sem málið hefði eigi orðið fyrir neinum verulegum mótmælum; vildi hann að eins óska þess, að málinu væri á sínum tíma vísað til yfirvaldanna.

Landshöfðingi kvaðst vilja skjóta því til deildarinnar, hvort ekki væri ástæða til að gjöra ákvörðun um það í frumvarpinu, hvernig leggja ætti á tje til þarfa skólans. Sjer fundist eigi nægileg ástæða til að leggja á nýjan

skatt, heldur leggja gjöldin til skólans á bæjarsjóðinn, og sjálfsagt auka þau eptir lögum af 26. janúar 1866. En eptir þeim væri $\frac{2}{5}$ af útgjöldum bæjarins jafnað niður á fasteign og $\frac{3}{5}$ eptir efnum og ástæðum, og þessi síðari aðferð væri mjög hentug eigi síður þegar um skóla væri að ræða, en önnur útgjöld.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að sjer fyndist ákvörðunin í frumvarpinu nóg, og hún benda til þess, að útgjöldum til barnaskólans skyldi jafna niður eptir efnum og ástæðum að jöfnu hlutfalli við önnur bæjargjöld. En þetta frumvarp gæti náð lagagildi, hvort sem hitt frumvarpið yrði samþykkt eða ekki; munurinn yrði að eins sá, að ef þetta yrði samþykkt, en hitt ekki, þá yrði öllum gjöldum jafnað niður eins og að undanförmu. En annars yrði þeim mun minna jafnað á eptir efnum og ástæðum, sem hin nýja áлага hrykki til.

Því næst var gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. 1. grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
2. 2. grein frumvarpsins samþykkt með 21 samhljóða atkvæðum.
3. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.
4. Frumvarpið í heild sinni samþykkt í einu hljóði.
5. Að frumvarpið gengi til þriðju umræðu, samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 26. fundi neðri deildar alþingis, 2. dag. ágústmánaðar, kom, samkvæmt dagskránni, til þriðju umræðu *frumvarp til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði*.

Engin umræða varð um málið; var því þegar gengið til atkvæða, og var frumvarpið lesið upp í heild sinni og samþykkt með 20 atkvæðum, og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu. Frumvarp þetta gekk síðan til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag. ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði*, og var umræðulaust í einu hljóði samþykkt, að það skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 30. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag. ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði*.

Eiríkur Kúld sagði, að hjer þyrftu ekki langar umræður við; þessi skóli, er talað væri um, væri þegar kominn á, og væri það því næst til að koma föstu fyrirkomulagi á hann, að mál þetta væri borið undir alþingi; kveðst hann því halda, að þingdeildin gæfi án frekari umræðna atkvæði sitt fyrir því, að málið gengi til 3. umræðu.

Forseti bar þá undir atkvæði þingdeildarmanna, hvort mál þetta skyldi ganga til 3. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA. í efri deild alþingis.

Á 32. fundi þingdeildarinnar, 9. dag. ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu *frumvarp til laga um stofnun barnaskóla á Ísafirði*. Umræðulaust var gengið til atkvæða, og frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Kvaðst forseti mundu senda það landshöfðingja, og var það nú þannig orðað:

LÖG
um stofnun barnaskóla á Ísafirði.

1. grein.

Á Ísafirði skal stofna skóla, sem öll börn þau, sem þar eiga heima, geti notið þeirrar

kennslu í, er þykir nauðsynleg fyrir menntaða menn yfir höfuð.

Svo má og fyrir hæfilega borgun taka í þennan skóla önnur börn, þegar því verður við komið, án þess hin missi í. Kostnaðinn til skóla þessa skal greiða úr bæjarsjóði, að svo miklu leyti sem kennslukaup barnanna og aðrar tekjur skólans ekki hrökkva til.

2. grein.

Landshöfðingjanum yfir Íslandi skal falið á hendur með ráði biskupsins, amtmannsins í vesturamtinu og bæjarstjórnarinnar á Ísafirði, að skipa fyrir um fyrirkomulag skóla þessa og skyldur bæjarmanna við hann.

V.

FRUMVARP

til opins brjefs um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði.
(Flutningsmaður Stephán Stephensen, 2. þingmaður Ísfirðinga).

1. grein.

Af öllum útmældum lóðum, tilheyrandi Ísafjarðarkaupstað, skal greiða 1—2 aura af hverjum sex ferhyrningsálmum auk gjalds þess, sem ræðir um í reglugjörð 26. janúar 1866, 19. grein.

2. grein.

Bæjarstjórnin skal í hvert sinni, er hún gjörir áætlun um tekjur og útgjöld bæjarins, fyrir næsta fardagaár á eptir, tiltaka, eptir að hafa fengið þar um álit skólanefndarinnar, upphæð gjalds þessa fyrir hvert komandi ár.

3. grein.

Gjald þetta, sem rennur í bæjarsjóð Ísafjarðarkaupstaðar, á að koma upp í þann hluta af útgjöldum bæjarins, sem verja á til barnaskólans. Og skal að öðru leyti, að því er innheimtingu þess og annað þar að lútandi snertir, fara eptir ákvörðunum þeim, sem gilda um bæjargjöldin yfir höfuð, samkvæmt reglugjörð 26. jan. 1866.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri deildar alþingis, 26. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 1. umræðu *frumvarp til opins brjefs um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði.*

Stefán Stephensen sagði, að þegar reglugjörð, dagsett 26. jan. 1866, hefði verið gefin út fyrir Ísafjarðarkaupstað, hefði enginn barnaskóli átt sjer þar stað, því væri hvergi gjört ráð fyrir, hvaðan skyldi taka fje til hans; að eins í vetur hefði verið lagt á bæjarbúa fjegjald, er þeir hefðu greitt til skólans, en misjafnlega hefði þeim geðjast álagan til þessa augnamiðs, og væri sprottin af þeim vandræðum sú uppástunga, að leggja 1 eða 2 aura á hverjar 6 □ álnir, að undanskildu afgjaldi því, er á grunninum hvíldi, því í reglugjörðinni 26. jan. 1866, segði, að eptir byggða lóð skyldu goldnir $\frac{2}{5}$, en af útmældri lóð og kálgörðum $\frac{1}{6}$. Þetta afgjald væri hjer farið fram á að auka eptir tjeðum mælikvarða. Hjer væri eigi tekið fram, að afgjaldinu skyldi varið til barnaskóla.

Grimur Thomsen vildi leiða athygli þingmannsins að því, að breytt yrði »opins brjefs« í »til laga«; »opið brjef« væri bureaukratískt orðatiltæki, sem eigi tiðkaðist á lögjafarþingi.

Stefán Stephensen þakkaði þingmanni Gullbringusýslu fyrir bendinguna, en kvaðst þegar við prentun frumvarpsins hafa tekið eptir þessum galla.

Halldór Kr. Friðriksson vildi benda flutningsmanni á, að það þyrfti nýja grein um það, hvenær lagaboðið ætti að öðlast

lagagildi, og að hann því þyrfti að koma nógu tímanlega með þann viðbæti, svo að það eigi tefði fyrir.

Síðan var gengið til atkvæða, og var samþykkt í einu hljóði, að málið gengi til 2. umræðu.

Breytingaruppástunga
við frumvarp til opins brjefs um, að leggja
skatt á útmældar lóðir á Ísafirði.
(Frá Stefáni Stephensen, 2. þingmanni
Ísafirðinga).

1. að í fyrirsögninni í stað orðanna: „til opins brjefs“, komi: „til laga“.
2. að bætt verði aptan við frumvarpið nýrri grein, er verði 4. grein, og að hún verði svo hljóðandi:
„Lög þessi öðlast lagagildi 1. dag ágústmán. 1876“.

ÖNNUR UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri deildar alþingis, 29. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði*.

Stefán Stephensen sagði, að 1. grein frumvarpsins hefði verið svo óheppin, að verða fyrir mótmælum landshöfðingja. En hann sagðist þó vera sannfærður um, að beiðendurnir hefðu haft gilda ástæðu til beiðni sinnar. Að minnsta kosti gæti hann vitnað það, að í vor hefði verið hin megnasta óánægja á Ísafirði út af því, hvernig útgjöldum til skólans var jafnað niður í vetur. Og í rauninni gjörði það lítið til, hvernig gjöldunum væri jafnað niður, þegar þó bæjarbúar yrðu hvort sem væri, að bera þau.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. 1. grein frumvarpsins samþykkt með 18 atkvæðum.
2. 2. grein frumvarpsins samþykkt með 19 atkvæðum.

3. 3. grein frumvarpsins samþykkt með 21 atkvæði.
4. 4. grein samþykkt með 21 atkv.
5. Fyrirsögnin með breytingu samþykkt án atkvæða.
6. Frumvarpið í heild sinni samþykkt í einu hljóði.
7. Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 26. fundi neðri deildar alþingis, 2. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 3. umræðu *frumvarp til laga um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði*. Engar umræður urðu um þetta mál, og var frumvarpið samþykkt með 20 atkvæðum og síðan sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmán., var *frumvarp til laga um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði*, samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu, og hafði því verið útbýtt meðal þingdeildarmanna daginn áður, eins og það var samþykkt af neðri deildinni.

Án þess nokkur tæki til máls, var í einu hljóði samþykkt, að það mál gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 30. fundi efri þingdeildarinnar, 6. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu, *frumvarp til laga um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði*.

Bergur Thorberg sagði, að hann ætlaði að gjöra litla athugasemd við mál þetta, sem

hann annars væri í alla staði hlynntur; mál þetta væri eigi komið á sem allra formlegastan hátt inn á þingið, eða rjettara sagt undirbúningur þess væri ekki sem formlegastur, þar sem hvorki lægi fyrir álit bæjarstjórnarinnar um málið, nje heldur viðkomandi amtmanns, en þetta hefði farið betur, og verið þinginu til meiri leiðbeiningar; hann kvaðst þó eigi leggja svo mikla áherzlu á þetta, þar sem meðlimir bæjarstjórnarinnar væru meðal beiðandanna, og hins vegar væri mikill áhugi á, að fá skólann tryggðan með föstu fyrirkomulagi, og hjer væru menn að leitast við að útvega honum tekjur til að tryggja tilveru hans. Það stæði í sambandi við þennan ófullkomna undirbúning, að nú lægi tvöfaldur skattur á lóðunum til bæjar-sjóðs, bæði sá, er ákveðinn væri eptir bæjarstjórnarlögunum og nú eptir skólalögunum; en þessum sköttum hefði mátt steypa saman, og gjöra þannig skattaálögurnar einfaldari, ef málið hefði verið betur undir bú-ið; hann kvaðst eingöngu taka þetta fram, til að benda þingmönnum á, hvernig á þessu stæði.

Eiríkur Kúld sagðist gleðjast yfir því, hversu mannúðlega að hinn háttvirti 3. konungkjörni þingmaður hefði tekið í mál þetta; og væri það því mjög leiðinlegt, ef þingið eigi tæki undir það í einu hljóði. Hjer væri um menn að ræða, sem vildu koma upp betra barnauppeldi hjá sjer, og væru því að biðja um að mega leggja meiri skatt á sig, í stað þess að hlaupa í landsæjóðinn, eins og mörgum nú hættir við. Hann kvaðst því vona, að málið án frekari umræðu væri látið ganga til 3. umræðu.

Forseti kvaðst þá, fyrst eigi tækju fleiri til máls, vilja bera það undir atkvæði, hvort mál þetta skyldi ganga til 3. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði

ÞRÍÐJA UMRÆÐA.

Í efri deild alþingis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu *frumvarp til laga um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafrði*. Án þess nokkur tæki til máls, var gengið til atkvæða, og frumvarpið þá samþykkt í einu hljóði. Kvaðst forseti mundu senda það landshöfðingja, og var það nú þannig orðað:

LÖG

um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafrði.

1. grein.

Af öllum útmældum lóðum, tilheyrandi Ísafjarðarkaupstað, skal greiða 1—2 aura af hverjum sex ferhyrnings-álnum auk gjalds þess, sem ræðir um í reglugjörð 26. janúar 1866, 19. grein.

2. grein.

Bæjarstjórnin skal í hvert sinni, er hún gjörir áætlun um tekjur og útgjöld bæjarins fyrir næsta fardaga-ár á eptir, tiltaka, eptir að hafa fengið þar um álit skólanefndarinnar, upphæð gjalds þessa fyrir hvert komandi ár.

3. grein.

Gjald þetta, sem rennur í bæjarsjóð Ísa-fjarðarkaupstaðar, á að koma upp í þann hluta af útgjöldum bæjarins, sem verja á til barnaskólans. Og skal að öðru leyti, að því er innheimtingu þess og annað þar að lú- andi snertir, fara eptir ákvörðunum þeim, sem gilda um bæjargjöldin yfir höfuð, samkvæmt reglugjörð 26. jan. 1866.

4. grein.

Lög þessi öðlast lagagildi 1. dag ágústmán. 1876.

VI.

FRUMVÁRÐ

til laga um vegina á Íslandi.

(Flutningsmaður Jón Sigurðsson, 2. þingmaður Þingeyinga).

1. grein.

Öllum vegum skal skipt í fjallvegi og byggðavegi.

2. grein.

Þeir vegir eru fjallvegir, sem liggja milli landsfjórðunga eður sýslna, og sjeu þeir þingmannaleið byggða á milli, eður meira. Alþingi ákveður, hverja vegi skuli álíta fjallvegi.

3. grein.

Fje það, er með þarf til vegabóta á fjallvegum, greiðist úr landssjóði. Ákveður alþingi í hvert skipti, sem það kemur saman, upphæð þessa fjár fyrir næstu 2 ár, en landshöfðinginn gjörir þær ráðstafanir, er með þarf, til þess fjenu verði varið samkvæmt ályktunum þingsins.

4. grein.

Byggðavegum skal skipt í sýsluvegi og hreppavegi; það eru sýsluvegir, sem liggja sýslna á milli, og sjeu þeir hálf þingmannaleið byggða á milli, eða meira; svo skal og leggja einn alfaraveg yfir hverja sýslu, þar sem mest er þjóðbraut, og jafnvel tvo, ef sýslur eru víðlendar. Hver sýslunefnd fyrir sig stingur upp á, hverjir vegir skuli vera sýsluvegir þar í sýslu, og leggur síðan hlutaðeigandi amtsráð úrskurð á málið. Gjald það, sem eptir tilskipun 15. marz 1861 greiðist til þjóðvega, skal hjer á eptir ganga einungis til vegabóta á sýsluvegum.

5. grein.

Hreppsnefndirnar stinga upp á, hverjir vegir skuli álftast hreppavegir í hverjum hreppi, og leggur síðan hlutaðeigandi sýslunefnd úrskurð á málið. Öll gjöld til hreppavega greiðast þannig, að fyrir hvern verkfæran mann, 20—60 ára, greiðist hálf dagsverk eptir verðlagskrá, þó skal hverjum einstökum gjaldanda heimilt að vinna af sjer gjaldið, ef hann kys það heldur. Hreppsnefndirnar ráða, hver í sínum hrepp, hvernig

vegabótagjaldinu er varið. Þó skulu þær gjöra hlutaðeigandi sýslunefnd grein fyrir því, hvað unnið hefur verið að vegabótum hvert ár, og hvernig vegabótagjaldinu hefur verið varið.

6. grein.

Nú er sýsluvegur lagður yfir einhvern hrepp eptir 4. gr., svo þar er minna að gjöra við hreppaveg en annars, skal þá hlutaðeigandi sýslunefnd hafa heimild til að taka allt að helmingi af vegabótagjaldi þess hrepps, og leggja til vegabóta í öðrum hreppum, þar sem eigi er sýsluvegur.

7. grein.

Þegar lög þessi hafa náð lagagildi, eru af numdar ákvarðanir í 1., 2., 3., 18. og 21. gr. í tilsk. 15. marz 1861, og hverjar aðrar ákvarðanir, sem koma í bága við lög þessi.

Á 11. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag júlímánaðar, skýrði forseti deildarinnar frá, að hann hefði fengið í hendur frumvarp þetta, og var því þá útbýtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 13. fundi neðri deildar alþingis, 16. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 1. umræðu *frumvarp til laga um vegina á Íslandi*, frá 2. þingmanni Þingeyinga.

Jón Sigurðsson (flutningsmaður) sagði, að orsökina til þess, að hann hefði komið með frumvarp þetta fram fyrir þingið, væri sú, að hann hefði haft með sjer til þings bænarskrá frá kjósendum sínum, sem beiddi um breyting á vegabótalöggjöfnni frá 15. marz 1861. Það mundi vera almenn ætlun, að löggjöf sú þyrfti stórum umbóta við, enda

sýndi það sig í því, að til hinna fyrstu alþinga, eptir að tilskipunin kom út, hefðu komið margar bænarskrár, er sumar færu fram á breyting á henni, en sumar, að hún yrði alveg af tekin. En af því að þetta var skömmu eptir að löggjöfin kom út, þá var því ekki sinnt, því að menn vildu sjá um nokkur ár, hvernig hún reyndist. Nú mundi svo mega sýnast, sem hún væri orðin fullreynd í 14 ár. Það væri margt, sem að henni þætti, en það væri einkum eitt atriði, sem hann álití eitt með því óheppilegasta í henni; það væri, að fjallvegum og byggðavegum væri þar ruglað saman, og nefndir þjóðvegir einu nafni. Til þess að halda þeim í standi, væri ætlað vegabótagjaldið, er fjarri væri því að geta fullnægt þeim tilgangi. Áður en löggjöfin kom út, hefðu fáeinir menn tekið sig saman og látið ryðja fjallvegina, en síðan mætti heita, að þar hefði ekki verið kastað steini úr götu, því að vegabótagjaldið gengi allt til byggðarveganna, og veitti ekki af. Annað væri og óheppilegt í löggjöfinni, það að aukavegi alla ætti að gjöra og við halda með skylduvinnu; sú tilhögun væri hvervetna illa ræmd, eins og einnig skylduvinna í sjálfri sjer væri óeðlileg kvöð á mönnum. Af þessu leiddi annað, að þar sem vegum öllum væri skipt í tvennt, þjóðvegi og aukavegi, og þegar hreppstjórar ættu að kveða á, hvar skyldi vera þjóðvegur, og hvar aukavegur, þá ljeto þeir flest verða þjóðvegi, til þess að sirra sveit sína sem mest skylduvinnu. Til þess nú að bæta úr þessum göllum, hefði hann komið fram með frumvarp þetta, sem færi því fram, að fjallvegir skyldu kostaðir af landssjóði, og að skylduvinna væri af tekin, en leggja í þess stað gjald á alla verkfæra menn í sveitinni, þó þannig, að hver mætti, ef hann vildi, vinna af sjer gjaldið við vegabætur.

Landshöfðingi var samdóma flutningsmanni í því, að mál þetta væri mjög mikilsvarðandi fyrir land og lýð, þar sem það snerti samgöngur milli manna í landinu, er væri mjög ábótavant. Hann kvaðst og álíta aðalstefnu frumvarpsins heppilega, og því

væri það óskandi, að málið fengi góðar undirtektir á þinginu; en undir það heyrði að sínu áliti, að nefnd væri sett í málið, sem ef til vill ætti að setja vegalögin frá 15. marz í heild sinni undir rannsókn.

Páll Pálsson prestur var samdóma hin-háttvirta flutningsmanni í því, að málið væri mikilsvarðandi og sannarlegt áhugamál allrar þjóðarinnar, enda væri það sameiginu vilji allra landsbúa, að vegalögnum væri breytt, ef unnt væri, í betra horf. Þeir, sem ferðast hefðu nokkuð, vissu það vel, að víða væru aukavegir nálega ófærir, þótt þjóðvegirnir væru allgóðir. Málið væri mjög yfirgrípsmikið, og því vildi hann taka að sjer uppástungu landshöfðingja, að nefnd væri sett í það; kvaðst hann vona, að það þyrfti ekki að valda mjög mikilli tímalengingu, þar sem mál þetta hefði svo opt og ítarlega verið rætt á hinum fyrri þingum, og gætu þær umræður verið til talsverðs stuðnings fyrir nefndina. Stakk hann því upp á 5 manna nefnd.

Þorlákur Guðmundsson gat þess, að hann hefði haft með sjer til þingsins bænarskrá frá Árnessýslu um þetta efni, en hann hefði því að eins lófað að vísa henni fram á þinginu, að frá fleiri hjeruðum landsins kæmi líka bænarskrá um sama efni. Hann kvaðst vita dæmi, er nægði til þess, að sýna, hversu óhagfelld skipting væri á aukavegum og þjóðvegum. Þannig mætti nefna sem dæmi, að þegar tekin hefði verið almenn ákvörðun um, hvað heita skyldu þjóðvegir eða aukavegir, hefðu hreppstjórar í Grímsnesi álitíð það þjóðveg, sem hreppstjórinn í Þingvallasveit hefði álitíð aukaveg; hann álití því nauðsynlegt, að mál þetta fengi framgang, og sjer í lagi, að vegabótalögin væru endurskoðuð í heild sinni, og vildi hann því mæla fram með nefnd í málinu.

Halldór Kr. Fríðriksson játaði, að vegabótalögin þyrftu endurbóta við, og frumvarpið bætti mikið úr göllum þeim, sem á þeim væru, og það væri aðalatriðið, að landssjóðurinn legði nokkuð fje til vegabótanna. Skipting milli þjóðvega og aukavega væri mjög athugaverð. Á fjöllum væru víða ógöngur

einar, þótt fjallvegurinn væri eigi langur, og víða væru langir fjallvegir í sýslunni, sem fullkomin ofætlun væri fyrir einstök sveitafjelög eða jafnvel sýslufjelög að bæta úr að öllu leyti upp á eigin rammleik.

Jón Sigurðsson sagðist ekki hafa ætlað sjer að stinga upp á nefnd í þessu máli, meðfram af því, að sjer virtist þingið nokkuð spart á nefndum. Hann sjálfur hefði ekkert á móti nefnd, en sjer þætti þó ráðleggra að fresta því til 2. umræðu að kjósa hana.

Það var því næst í einu hljóði samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu, og með 17 atkvæðum samþykkt, að nú þegar skyldi nefnd kosin, og hún skipuð 3 mönnum. Þessir urðu fyrir kosningu:

Jón Sigurðsson með 19 atkv.

Páll prestur Pálsson — 6 —

Guðmundur Ólafsson — 6 —

Í nefndinni var formaður kosinn og framsögumaður Jón Sigurðsson, og skrifari Páll Pálsson.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um vegina á Íslandi.

Hin heiðraða neðri deild alþingis hefur kosið oss, sem hjer ritum nöfn vor undir, í nefnd til þess að segja álit vort um frumvarp það til laga um vegina á Íslandi, er lagt hefur verið fyrir þingið. Vjer höfum ihugað þetta mál og rætt það með oss á nokkrum fundum, og léyfum vjer oss að skýra frá álitinu voru um það á þann hátt, er hjer skal greina.

Eins og nefndinni var það fullkunnugt, að talsverð óánægja á sjer stað meðal landsbúa með vegabótalögin frá 15. marz 1861, þannig gat henni ekki heldur dulizt það, að óánægja þessi á sjer einkum rætur í því, hversu langt er frá því, að vegirnir sjeu, nú eptir 14 ára reynslu á lögum þessum, komnir í nokkurn veginn viðunanlegt horf, hvort svo sem litið er til þjóðveganna eða aukaveganna; því þar sem nokkuð hefur verið starfað að vegabótum, þá ónýttist það jafnóðum aptur,

svo annaðhvort verður að hætta við að haldá veginum áfram, svo því verði haldið við, sem þegar er gjört, eða ef áfram verður haldið, að láta það, sem fullgjört er, með öllu ónýtast. Þetta virðist nefndinni hljóta einkum að koma til af því, að tillögin til vegabótanna sjeu langtum of lítil, en það kemur aptur til af því, að skipting veganna er eptir tilskipuninni ekki sem heppilegst, þar sem sú raun hefur á orðið, að svo mikið sem unnt er hefur verið dregið inn undir þjóðvegina, en gjört sem minnst úr aukavegunum, svo að fyrir vegabótagjaldið hefur svo lítið orðið unnið að þjóðvegnum, en aukavegirnir þar að auki verið vanræktir, vegna þess að skylduvinnan, sem tilskipunin gjörir ráð fyrir, er næsta óvinsæl meðal alþýðu, og gengur mjög misjafnt að geta fengið henni framgengt. Við þetta bætist, að öll umsjón og framkvæmd á vegabótum hefur verið svo margbrotin, þar sem gjört er ráð fyrir, að uppástungur um vegabæturnar skuli fara frá hreppstjórnun til sýslumanna, og frá þeim aptur til amtmanna, og svo sýslumönnum falin öll umsjón með vegunum.

Frumvarp það, er hjer ræðir um, gjörir ráð fyrir ýmsum breytingum, er ráða munu bót á hinum helztu vandkvæðum, er að framman eru tekin fram. Fyrst og fremst skiptir það vegum öllum í fjallvegi og sveitavegi, og skal allan kostnað til fjallveganna greiða úr landsjóði, en til sýsluveganna skal kostnaðurinn greiðast á sama hátt og gjört er ráð fyrir í tilsk. 15. marz 1861; það liggur í augum uppi, að þessi ákvörðun leiðir til þess, að miklu meira sje fæst til að gjöra við sýsluvegina, þegar allir fjallvegir dragast frá, og ræður þá að líkindum, að þeir muni því fyr komast í viðunanlegt horf. Í öðru lagi gjörir frumvarpið umsjón með og framkvæmd á vegabótunum einfaldari, þar sem hreppnefndirnar þurfa ekki að fara nema til sýslunefndanna viðvíkjandi hreppavegunum, og sýslunefndirnar að eins til amtaráðsins, hvað sýsluvegina snertir; en alþingi þar á móti á samt landshöfðingja ákveður viðgjörð og gjald það, er lýtur að fjallvegum. Loksins attekur

frumvarpið skylduvinnuna við aukavegi, svo að hver og einn er sjálfráður, hvort hann vinnur af sjer gjaldið eða greiðir það, og álitur nefndin, að þetta muni verða til mikilla bóta; þar sem skylduvinnan hefur hingað til gengið mjög svo í molum og verður alla-jafna óvinsæl.

Af þeim ástæðum, sem að framan eru taldar, getur nefndin ekki annað en einlæglega ráðið hinni heiðruðu þingdeild til að samþykkja frumvarpið með þeim fáu breytingum, er nefndin hefur gjört á því, og viljum vjer í fám orðum skýra frá athugasemdum vorum um hverja einstaka grein þess á þennan hátt.

Viðvíkjandi 1. gr. er ekki annað að athuga, en það, sem þegar er tekið fram.

Eins og áður er á vikið, þótti nefndinni það nauðsyn, að ákvörðunin um, að úr landssjóði skyldi tekið gjaldið til fjallveganna, yrdi tekin upp í lögin, þar það hlýtur að verða til þess, að sýsluvegirnir, sem í raun rjettir eru hinir eiginlegu þjóðvegir, komist sem fyrst í betra horf, en nú er. Nefndin álitur það einnig ekki ónauðsynlegt, að alþingi álykti, hvar endurbæta skuli fjallvegina í það og það skiptið, um leið og það ákveður upphæð fjártillagsins, en það er vitaskuld, að framkvæmdin á vegabótunum verði falin á hendur landshöfðingja.

Viðvíkjandi 4. gr. frumvarpsins kom nefndin sjer saman um, að taka það fram, að ekki skyldi sýsluvegur byggða á milli kallast lengri, en svo að hann verði eigi meir en þingmannaleið; einnig áleit hún það nauðsynlegt að til taka ekki, hversu marga sýsluvegi skuli leggja yfir sýslu hverja, því það getur verið næsta misjafnt, eptir því, hvernig til hagar, enda virðist það hentugast, að hver sýslunefnd sjer í lagi ráði mestu í því falli.

Samkvæmt þessu hefur nefndin einnig breytt síðari lið í fyrstu málsgrein 3. gr. frumvarpsins. Hvað ákvörðunina um gjaldið snertir, þá er það þegar tekið fram hjer á undan.

Jafnvel þótt nefndin hafi ekkert sjerstaklegt að athuga við 5. gr. frumvarpsins, þá viljum vjer geta þess, eins og að framan

er á vikið, að brýna nauðsyn ber til þess, að af taka hina mjög óvinsælu skylduvinnu; en þó margt kunni að þurfa að lagfæra viðvíkjandi gjaldskyldunni og aldursákvörðuninni, þá sjer nefndin sjer ekki fært að fara út í það, eins og nú á stendur, því til þess þyrfti að breyta til að meiru eða minna leyti gjörvöllum lögunum af 15. marz 1861, en til þess virðist ekki kominn tími að svo stöddu, allra-sízt fyr en sjest fram á, hvernig framkvæmdarvaldinu verður hjer eptir hagað í landinu.

Viðvíkjandi 6. gr. frumvarpsins hefur nefndin ekki annað að athuga, en það, að henni virtist rjettara að ákveða nákvæmar, að sýslunefndirnar skuli því að eins láta vegabótagjaldið ganga frá einum hreppi til annars, að nauðsyn beri til eptir ásigkomulagi hreppsins; og þess vegna hefur nefndin tekið upp viðauka við frumvarpið, en sem í raun og veru er að eins til skýringar.

Hvað 7. gr. frumvarpsins snertir, þá er nefndin henni samþykk að litilli orðabreytingu undantekinni. Það virðist sem sje ónauðsynlegt að til taka sjerhverja einstaka lagaákvörðun, er kann að koma í bága við þær breytingar, sem frumvarpið gjörir ráð fyrir, heldur að eins taka það fram í almenntri ákvörðun, að allt það skuli vera af numið í hverju lagabóði sem vera kann, er komi í bága við lög þessi.

Með þessum athugasemdum leyfir nefndin sjer að ráða hinni heiðruðu þingdeild til að samþykkja frumvarpið með þeim breytingum, er hjer greinir:

1., 2. og 3. gr. óbreyttar.

Að í 4. gr. á eptir «byggða á milli», komi: «allt að heilli þingmannaleið. Alfara-vegu skal leggja yfir hverja sýslu, þar sem mestar eru þjóðbrautir». En falli burt «eða meira» til «viðlendar» incl.

5. gr. óbreytt.

Að í 6. gr. frumvarpsins eptir «þess hrepps» verði bætt við: «samkvæmt 5. gr.». Orðin: «þar sem ekki er sýsluvegur» falli burt, en komi í staðinn: «þar sem mikið er að gjöra að vegabótum, enda sje þar eigi sýsluvegur».

Að í 7. gr. verði eptir «1861» bætt «sem» fyrir framan «og».

Jón Sigurðsson, Páll Pálsson,
form. og framsögum. skrifari.
Guðmundur Ólafsson.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um vegina á Íslandi.

Í 2. gr. í stað orðanna: «Alþingi o. s. frv. til fjallvegi», komi: «Landshöfðingi ákveður eptir tillögum hlutaðeigandi amtsráðs eða amtsráða, hverjir vegir skuli vera fjallvegir».

3. grein orðist svo:

«Fje það, sem með þarf til vegabóta á fjallvegum, greiðist úr landssjóði. Í fjárlögum skal í hvert skipti ákveðin upphæð þessa fjár fyrir hver næstu tvö ár».

Í 4. gr. Eptir orðin: «sýslna milli», falli burt orðin: «og sjeu — eða meira».

Í 5. gr. í staðinn fyrir « $\frac{1}{2}$ dagsverk», komi «heilt dagsverk».

Halldór Kr. Friðriksson. Grímur Thomsen.

Tryggvi Gunnarsson. Einar Ásmundsson.

Snorri Pálsson. Guðmundur Einarsson.

Páll Pálsson, bóndi.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 22. fundi neðri deildar alþingis, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um vegina á Íslandi*, ásamt nefndaráliti um frumvarpið og breytingaruppástungu 7 þingmanna.

Framsögumaður (Jón Sigurðsson) sagði, að nefndin hefði gjört fáar breytingar við frumvarpið, og það helzt orðabreytingar einar, er hann hefði fyrir sitt leyti ekkert á móti. En aptur væru fram komnar nokkrar breytingaruppástungur frá 7 þingmönnum, er væru fullkomnar efnisbreytingar. Hvað þá breytinguna við 2. grein snerti, þá vildi hann geta

þess, að það hefði vakað fyrir nefndinni, að mjög væri hæpið, að landshöfðingi gæti, eptir því sem nú stæði á, fengið þær upplýsingar, er nauðsynlegar væru til þess, að hann gæti gjört ákvarðanir um, hverja vegi skuli fjallvegu telja, nema hjá alþingi, þar amtsráðin væru heldur engan veginn svo kunnug um land allt, að þau gætu gefið landshöfðingja þessar upplýsingar. Aptur sætu á þingi þeir menn, er nákunnugir væru víðsvegar út um landið, og því hefði nefndinni sýnt svo, sem þingið í heild sinni væri færast um, að geta gjört nauðsynlegar ákvarðanir um þetta efni. Hann kvaðst því hefðu kunnað betur við, ef breytingaruppástunga hinna 7 þingmanna hefði farið í þá stefnu, að landshöfðingi skyldi ákveða fjallvegina eptir uppástungu þingsins. En ef deildin vildi fallast á þessa breytingu, þá vildi hann ekki heldur gjöra hana að kappsmáli fyrir sitt leyti. En aptur gæti hann alls ekki fallist á þá breytingaruppástungu hinna 7 þingmanna, að færa $\frac{1}{2}$ dagsverk upp í heilt dagsverk. Sjer fyndist það óheppilegt, að auka svo skatti á skatt ofan á bændur, og mundi slíkt valda megnri óánægju, enda álitu hann, að nægja mundi að taka gjaldið eptir frumvarpinu.

Guðmundur Einarsson sagði, að þótt hann hefði ritað nafn sitt undir breytingaruppástunguna, þá væri hann við nákvæmari yfirvegun samdóma framsögumanni, að óheppilegt mundi vera að hækka gjaldið upp í heilt dagsverk. En hann kvaðst vilja skjóta því til lhugunar nefndarinnar, hvort henni sýndist ekki 6. grein óglögglega orðuð; hefði hann hugsað sjer að sameina sig við nokkra þingmenn um breytingaruppástungu við hana.

Hjálmur Pjetursson kvaðst vera alveg mótfallinn breytingaruppástungunni við 5. grein, og hefðu víst uppástungumenn eigi lítið þar nema á aðra hliðina. Það mundi fljótt minnka í vasa bænda, ef þingið vísaði á fje þeirra á hverjum degi og bætti á þá skatti á skatt ofan. Það væri að vísu satt, að vegum væri víða ábótavant, eins og nokkrir þingmenn hefðu gjört orð á við fyrstu umræðu þessa máls, en þess bæri líka að geta,

að í nokkrum hreppum, sem hann þekkti til, værn vegir í góðu lagi, og hefðu tekið miklum bátum síðan tilskipun 15. marz 1861 kom í gildi, og hann væri viss um, að sumstaðar þyrfti alls ekki meiri álögu en $\frac{1}{2}$ dagsverk á hvern verkfæran mann, til að umbæta vegina sæmilega. Að minnsta kosti væri það í mesta máta athugavert, að ákveða það herra, og kvaðst hann vilja skora á þingmenn, sjer í lagi á bændurna, sem væri kunnugast um fjöpyngjur almennings, að athuga vel þessa breytingaruppástungu, áður en þeir gæfu henni atkvæði sitt.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst ekki geta verið samdóma framsögumanni í því, að alþingi ætti að ákveða, hverjir vegir skyldu fjallvegir teljast. Sjer sýndist það vera alveg umboðslegs eðlis, og að landshöfðingi ætti að gjöra ákvörðun um þetta eptir skýrslum og uppástungum amtsráðsins. Ef amtsráðið væri ókunnugt, þá gæti það útvegað sjer skýringar frá sýslunefndunum. Á þingi væru og að eins fáeinir menn, er kunnungir væru, svo að allt kæmi að því leyti í sama stað niður, að alþingið í heild sinni væri eigi kunnugra ástæðunum á hverjum einstökum stað heldur en amtsráðið. Hann kvaðst ekki geta betur sjeð, en að það væri óeðlilegt, að gjöra þetta að löggjafarmáli. Að því er snerti breytingaruppástunguna, að hækka $\frac{1}{2}$ dagsverk upp í heilt, þá vildi hann ekki fara hart í að halda henni fram. En ef allir væru á einu máli um það, að vegirnir þyrftu umbóta við, þá yrðu líka allir að játa, að eitt-hvað þyrfti að leggja í söturnar, til þess að umbæturnar gætu fengizt. Þar að auki væri það ljettir, ef fje til vegabóta á fjallvegum, væri tekið úr landssjóði. Það væri því athugavert, hvort heppilegt væri, að fella þessa breytingaruppástungu.

Landshöfðingi sagði, að eptir lögunum frá 15. marz 1861 ætti vegabótagjaldið að vera $\frac{1}{2}$ dagsverk, og fyndist sjer ekki ástæða til að hækka það meir, þar sem það nú eptir frumvarpinu yrði tekið af hverjum verkfærum manni, án tillits til þess, hvort hann væri efnaður eða ekki; en hitt úr hreppsjóðnum,

og þannig jafnað niður eptir efnum og ástæðum. Í 5. gr. frumvarpsins virtist sjer einnig vanta ákvörðun svarandi til 18. gr. tilsk. 15. marz 1861, um að húsbóndinn skuli greiða borgun þá, sem kemur í staðinn fyrir dagsverk, fyrir þá verkfæra menn, sem eru í hans þjónustu. En þessi ákvörðun væri alveg nauðsynleg í frumvarpinu og í fullri samkvæmni við ákvörðun þess um það, að hverjum gjaldanda skyldi heimilt að vinna af sjer gjaldið, ef hann kysi það heldur. Ákvörðunin í 4. gr., þar sem nefnt væri «alfaravegur», væri óglögg, og ætti að koma «sýsluvegur» í staðinn fyrir «alfaravegur».

Grimur Thomsen sagði, að framsögumaður hefði ekki haft verulega á móti öðru af breytingaruppástungunni en því, að hækka $\frac{1}{2}$ dagsverk upp í heilt. Hann kvaðst nú fyrir sitt leyti verða að ætla, að fáir ljetu sig muna um það. Breytinguna við 3. gr. álitu hann nauðsynlega, því að auk þess að þetta atriði væri umboðslegs eðlis, þá væri það að athuga, að ef frumvarp þetta yrði að lögum 1. ágúst 1876, þá yrði að biða með allar vegabætur til næsta þings, því að fyr gæti þingið ekki ákveðið, hverja vegi skyldi fjallvegi telja, og þá yrði enn lengi að biða eptir þing, því að þingið gæti ekki gjört neina ákvörðun án staðfestingar konungs.

Gudmundur Einarsson sagði, að þegar hann hefði borið breytingaruppástunguna við 5. gr. saman við 6. gr., þá hefði hann komizt á þá skoðun, að breytingin væri óheppileg og gæti leitt til óánægju, því að það gæti hæglega komið fyrir, samkvæmt þessum fyrirhuguðu lögum, að ár eptir ár yrði helmingi hreppsvegabótagjalds í einum hreppi varið til vegabóta í öðrum langt í burtn, og mundi þá gjaldendum þykja það ærið, þótt ekki væri það meir, en hálft dagsverk fyrir hvern verkfæran mann.

Framsögumaður sagði, að þar sem sessunautur sinn, þingmaður Gullbringusýslu, hefði sagt, að eptir frumvarpinu yrði ekkert að vegum unnið fyr en eptir næsta þing, þótt frumvarpið yrði í lög leitt 1. ágúst. 1876, þá vildi hann segja honum, að þessi hinn sami

agnúi væri og á breytingar-uppástungunni, því að hann vissi eigi betur, en að amtsráðið ætti hinn löglega ársfund sinn á vorin, og gæti það þá ekki heldur gjört neina uppástungu um fjallvegina fyrri en þá, það mundi því tæpast geta orðið unnið nokkuð að vegabótum á fjallvegum, fyrri en sumarið 1877, og þá ætti alþingi aptur að koma saman.

Grimur Thomsen sagði, að amtsráðið gæti kvatt til aukafunda; það væri ákveðið í sveitarstjórnarlögunum.

Hjálmur Pjetursson sagði, að viðvikjandi breytingaruppástungunni við 2. grein gæti það bætt úr, ef amtsráðin leituðu sjer upplýsinga hjá sýslunefndunum, hverjir vegir skyldu teljast með fjallvegum, og þannig aflað sjer eins góðrar þekkingar á vegunum, eins og alþingi hefði. En hvað kostnaðinum viðviki, þá yrði hann að halda fast við það, að $\frac{1}{2}$ dagsverk væri bæði fullþungt, og líka nægilegt á mörgum stöðum, og það væri öldungis hið sama, hvort menn ynnu það af sjer, eða greiddu það í öðru; vinnan væri sama sem gjald.

Þorlákur Guðmundsson kvað það eigi ætlun sína, að vilja þýngja bændastjettlinni, en eigi að síður vildi hann halla sjer að því, að heils dags skylduvinna yrði á lögð, því hálfs dags vinna gæli þá hæglega orðið að einum þriðja.

Framsögumaður sagði, að þetta kynni vel að vera svo, þar sem sá þingmaður, er síðast talaði, þekkti til, en þar sem sjer væri kunnugt um hjeruð — og væri það allviða — þætti sjer þessi frekari álaga miður við eiga, og því varúðarverðari, sem bætt væri með henni skatti á skatt ofan.

Hjálmur Pjetursson furðaði sig á því, að 2. þingmaður Árnesinga hjelt, að $\frac{1}{2}$ dagsverk mundi breytast í $\frac{1}{3}$ úr dagsverki; honum blyti að vera það kunnugt, að það væri algengt, að þegar tveir skyldu vinna hálft dagsverk hvor, þá legðu þeir saman, svo að einn ynni heilan dag.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að í Árnessýslu, þar sem hann þekkti til, hefði jafnan verið unnið að aukavegum heilt dagsverk,

og þeir þó ekki þótt of vel bættir; enda mundi heilt dagsverk lögum samkvæmt. Þetta kæmi ekki þungt á, nema ef gjaldið yrði að greiðast út úr hreppnum í peningum.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig :

1. grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
2. Breytingaruppástunga við 2. grein frá 7 þingmönnum (Halldór Kr. Friðriksson, Grimur Thomsen, Tryggvi Gunnarsson, Einar Ásmundsson, Snorri Pálsson, Guðmundur Einarsson, Páll bóndi Pálsson) samþykkt með 12 atkvæðum gegn 6.
3. 2. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 18 atkvæðum.
4. Breytingaruppástunga frá 7 þingmönnum við 3. grein samþykkt með 16 atkvæðum gegn 1.
5. 3. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 19 atkvæðum.
6. Breytingaruppástunga við 4. grein frá 7 þingmönnum samþykkt með 11 atkvæðum gegn 5.
7. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 4. grein samþykkt með 10 atkvæðum gegn 4; en með því að atkvæðagreiðslan varð óglögg, var við haft nafnakall og sögðu

já:

Guðmundur Einarsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, prestur,
Páll Pálsson, bóndi,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Bødvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Hjálmur Pjetursson.

Og var uppástunga þannig samþykkt með 17 atkvæðum gegn 3.

Annar þingmaður Ísfróðinga var genginn burt af þingi.

8. 4. grein með áorðnum breytingum samþykkt í einu hljóði.
9. Breytingaruppástunga frá 7 þingmönnum við 5. grein felld með 14 atkv. gegn 4.
10. 5. grein óbreytt samþykkt með 19 atkvæðum.
11. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 6. grein samþykkt með 15 atkvæðum.
12. 6. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 17 atkvæðum.
13. 7. grein með litlum orðabreytingum samþykkt með 19 atkvæðum.
14. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæða.
15. Frumvarpið í heild sinni, með áorðnum breytingum, var þá lesið upp og samþykkt með 19 atkvæðum.
16. Að mál þetta gengi til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um vegina á Íslandi.

(Samþykkt af neðri deild alþingis við 2. umræðu 28. júlímán. 1875).

1. grein.

Öllum vegum skal skipt í fjallvegi og byggðavegi.

2. grein.

Þeir vegir eru fjallvegir, sem liggja milli landsfjórðunga eða sýslna, og sjeu þeir þingmannaleið byggða á milli, eður meira. Landshöfðingi ákveður eptir tillögum hlutaðeigandi amtsráðs eða amtsráða, hverjir vegir skuli vera fjallvegir.

3. grein.

Eje það, sem með þarf til vegabóta á fjallvegum, greiðist úr landssjóði. Í fjárlögnum skal í hvert skipti ákveða upphæð þessa

fjár fyrir hver næstu 2 ár; en landshöfðinginn gjörir þær ráðstafanir, er með þarf, til þess fjenu verði varið samkvæmt ályktunum þingsins.

4. grein.

Byggðavegum skal skipt í sýsluvegi og hreppavegi; það eru sýsluvegir, sem liggja sýslna á milli. Alfaravegu skal leggja yfir hverja sýslu, þar sem mestar eru þjóðbrautir. Hver sýslunefnd fyrir sig stingur upp á, hverjir vegir skuli vera sýsluvegir þar í sýslu, og leggur síðan hlutaðeigandi amtsráð úrskurð á málið. Gjald það, sem eptir tilskipun 15. marz 1861 greiðist til þjóðvega, skal hjer á eptir ganga einungis til vegabóta á sýsluvegum.

5. grein.

Hreppsnefndirnar stinga upp á, hverjir vegir skuli álftast hreppavegir í hverjum hreppi, og leggur síðan hlutaðeigandi sýslunefnd úrskurð á málið. Öll gjöld til hreppavega greiðast þannig, að fyrir hvern verkfæran mann, 20—60 ára, greiðist hálf dagsverk eptir verðlagsskrá; þó skal hverjum einstökum gjaldanda heimilt að vinna af sjer gjaldið, ef hann kys það heldur. — Hreppanefndirnar ráða, hver í sínum hreppi, hvernig vegabótagjaldinu er varið. — Þó skulu þær gjöra hlutaðeigandi sýslunefnd grein fyrir því, hvað unnið hefur verið að vegabótum hvert ár, og hvernig vegabótagjaldinu hefur verið varið.

6. grein.

Nú er sýsluvegur lagður yfir einhvern hrepp eptir 4. grein, svo þar er minna að gjöra við hreppaveg en annars; skal þá hlutaðeigandi sýslunefnd hafa heimild til að taka allt að helmingi af vegabótagjaldi þess hrepps samkvæmt 5. grein, og leggja til vegabóta í öðrum hreppum, þar sem mikið er að gjöra að vegabótum, enda sje þar eigi sýsluvegur.

7. grein.

Þegar lög þessi hafa náð lagagildi, eru afnumdar ákvarðanir í 1., 2., 3., 18., og 21. grein í tilskipun 15. marz 1861, sem og hverjar aðrar ákvarðanir, er koma í bága við lög þessi.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um vegina á Íslandi, eins og það var samþykkt af neðri deild alþingis við 2. umræðu.

1.

Breytingaruppástunga frá nefndinni.

3. grein.

Fyrir síðustu orðin í greininni: «samkvæmt ályktunum þingsins» komi: «á sem haganlegastan hátt».

4. grein.

Fyrir orðin: «Alfaravegu skal» komi: «sýsluvegi skal og».

5. grein.

Á eptir orðunum: «þó skal hverjum... ef hann kys það heldur» bætist inn í: «og greiðir hver húsbóndi gjaldið eða verkið af hendi fyrir heimilismenn sína».

7. grein.

Fyrir orðin í upphafi greinarinnar: «Þegar lög þessi hafa náð gildi» komi: «Lög þessi öðlast gildi 1. ágúst 1876, og eru þá af numdar».

2.

Breytingaruppástunga frá 8 þingmönnum við 2. grein.

Orðin «og sjeu þeir — eður meira» falli burt.

Þórður Þórðarson. Hjálmur Pjetursson.

Guðmundur Einarsson. Ísleifur Gíslason. Stefán Stephensen. Halldór Kr. Friðriksson.

Þorsteinn Jónsson. Einar Gíslason.

3.

Breytingaruppástunga frá 8 þingmönnum við 6. grein.

Fyrir 6. grein frumvarpsins komi ný grein svo hljóðandi:

Leggist sýsluvegur samkvæmt 4. grein svo haganlega yfir einhvern hrepp, að hreppsvegabæturnar í honum verði auðunnar og viðhald þeirra auðvelt, þá skal hlutaðeig-

andi sýslunefnd hafa heimild til að taka annaðhvort ár allt að helmingi af hreppsvegabótagjaldi þess hrepps, samkvæmt 5. grein, og leggja til vegabóta í öðrum hreppi sýslunnar, þar sem miklar vegbætur þarf að gjöra, en enginn sýsluvegur eða að eins lítill kaflí hans liggur um.

Falli þessi nýja grein bætist inn í frumvarpsins 6. grein eptir orðin: «hafa heimild til að taka»: «annaðhvort ár».

Guðmundur Einarsson. Þórður Þórðarson.

Þórarinn Böðvarsson. Ísleifur Gíslason.

Einar Ásmundsson. Páll Pálsson.

Þorlákur Guðmundsson. E. B. Guðmundsson.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 27. fundi neðri deildar alþingis, 3. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 3. umræðu *frumvarp til laga um vegina á Íslandi*, ásamt breytingaruppástungum þeim, sem komnar voru fram við frumvarpið.

Framsögumaður (Jón Sigurðsson) sagði, að það hefðu orðið forlög þessa frumvarps, að margar breytingar væru við það gjörðar. Mönnum hefði verið svo umbugað um að krukka í það, að varla væri eptir nema bolurinn. Svona hefði það verið skapað eptir aðra umræðuna, og þá hefði nefndin sjálf ekki haft önnur ráð en þau, að fara sjálf að lappa líka dálitið upp á það, til þess að gjöra það dálitið skárri úllits. En svo væru aðrar breytingar komnar frá ýmsum þingmönnum. Af þeim breytingum gæti hann fallizt á breytingaruppástunguna við 2. gr., úr því afdrif 4. greinar urðu eins og þau urðu við aðra umræðu, að lengdartakmarkið á sýsluvegum var úrfellt. Þar á móti gæti hann ekki fallizt á breytingaruppástunguna við 6. gr. Sjer fyndist frumvarpsgreinin ákveðnari og betur orðuð, en þessi hin nýja grein. Ekki gæti hann heldur verið samþykkur efnisbreytingu hennar, að gefa sýslunefndunum heimild til að ráðstafa allt að helmingi af vegabótagjaldi hreppanna að eins annaðhvort ár, því að það

mundi mega eiga það undir sýslunefndun-um, að fara ekki illa með valdi sínu í þessu máli, enda væri þá líka innanhandar fyrir hreppsnefndirnar að bera sig upp við amtsráðið.

Guðmundur Einarsson sagði, að sjer væri ekkert kappsmál að fá fram breytinguna á allri 6. grein, en sjer fyndist hún ljósari en frumvarpsgreinin. Hún gerði líka ráð fyrir, að þó dálitill kaflí af sýsluvegi lægi um hreppinn, er sje ætti að fá til úr hinum, þá skyldi það ekki standa í vegi, en það væri þó heppilegra en ákvörðun frumvarpsgreinarinnar, er gerði ráð fyrir, að um þann hrepp lægi enginn sýsluvegur, er greiða skyldi til. Á hinn bóginn lagði hann mikla áherzlu á það, að ekki væri nema annaðhvort ár tekið hreppsvegabótafje úr einum hreppi og látið í annan; sagði hann það bæði þvingandi og tilfinnanlegt fyrir fátæklinga einkum, að verða annaðhvort að ferðast í fjarlæggar sveitir til að vinna fyrir þá sveit, eða þá selja skepnur sínar til þess, að geta galdið í peningum. Þetta mundi og verða harðla óvinsælt. Hann bað deildina að athuga þetta atriði vel, áður en hún greiddi á móti breytingaruppástungunni atkvæði sitt í því.

Framsögumaður sagði, að það gæti vel verið, að óvinsælt yrði, ef það yrði föst regla, að taka sje úr einum hreppi í annan til vegabóta. En það gæti samt sem áður verið fullkomlega rjett, t. a. m. ef sýsluvegur lægi eptir endilöngum hreppi, þá hefði sá hreppurinn ef til vill lítið eða ekkert að gjöra við hreppavegi hjá sjer, svo það yrði sýslufjelagið í heild sinni, sem kostaði þar vegabæturnar. «Hvað er nú rjettlátara, en að taka nokkuð af vegabótagjaldi þess hrepps og leggja til annara hreppa». Þar sem í breytingaruppástungunni væri gjört ráð fyrir að eins hlutum parti af sýsluvegi, þá væri slíkt of óákveðið, því jafnan gæti komið upp ágreiningur um, hvað sá dálitli partur ætti að vera stór.

Guðmundur Einarsson sagði, að það, sem framsögumaður hefði talað um seinast, væru hreinar undantekningar, en engin regla. Og

hvað það snerti, að orðin í breytingaruppástungunni við 6. gr. «litill kaflí» væru óákveðin, þá væri líklegt, að sýslunefndinni væri trúandi til svo mikillar rjettsýni, að meta slíkt með sanngirni, hvað í þeim orðum ætti að liggja.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að þegar væri borin saman 2. gr. og 4. gr., þá mætti sjá, að ósamkvæmni yrði milli þeirra tveggja greina, ef breytingaruppástungan við 2. gr. yrði samþykkt. Því að þá stæði í 2. gr.: «Þeir vegir eru fjallvegir, er liggja milli . . sýslna», en í 4. gr.: «Það eru sýsluvegir, er liggja milli sýslna». Þetta væri auðsjáanlega mótsögn. En ef 2. gr. hjeldist óbreytt, þar sem ákveðið er, að fjallvegir skuli vera að minnsta kosti ein þingmannaleið, þá yrði ekki mótsögn úr því. Hann vildi því bæði af þessum ástæðum fallast á 2. gr. frumvarpsins óbreytta, en ekki breytingaruppástunguna við hana, og líka af því, að hætt væri við, að amtsráðin reyndu að raka eld að sinni köku, og ráða til að gjöra allt of marga vegi að fjallvegum, svo landsþjóðurinn ekki sýslusjóðirnir bæru vegabótakostnaðinn, ef engin takmörk væru sett um það efni, og gæti slíkt orðið meiri kostnaður fyrir landsþjóðinn, en hann gæti risið undir.

Halldór Kr. Fríðriksson játaði, að það gæti reyndar vel verið, að amtsráðið vildi draga heldur mikið til fjallveganna. En hann gæti þó ekki skilið í því, að ekki mætti trúa landsþjóðingja fyrir að sjá um þetta, og taka hæfilega til greina tillögur sýslunefndanna og amtsráðanna. En á hinn bóginn gæti það verið óheppilegt, að einaskorða fjallvegi við svo langan veg, sem 2. gr. frumvarpsins gjörði. Nefndi hann til dæmis Vesturlandið, þar sem væru eintómar snarbrattar heiðar, og þótt ekki væru þær langar mjög, þá gæti það verið of vaxið sýslunni einni, er í hlut ætti, að sjá þar um bærilega vegi.

Hjálmur Pjetursson sagði, reyndar geta fallið frá orðinu, því þingmaður Reykvíkinga hefði tekið fram flest það, er hann hefði ætlað að segja, en samt vildi hann bæta því við, að sjer sýndist að minnsta kosti skadlaust, þó hin umræddu orð í 2. grein frumvarpsins fjellu

burt, en breytingaruppástungan yrði samþykkt, því lengsti vegurinn væri alls ekki skilyrði fyrir því, hversu kostnaðarsamt væri að gjöra hann færan; margir þeir vegir, sem væru styttri en þingmannaleið, gætu verið miklu kostnaðarsamari og verri viðureignar, heldur en aðrir, sem væru þingmannaleið eða meira; og kvaðst hann verða að álita hættulaust að leggja þetta undir álit landshöfðingja og amtsráðs.

Því næst var gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. Breytingaruppástunga 8 þingmanna við 2. grein samþykkt með 11 atkvæðum gegn 10, en vegna óglöggrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall, og sögðu

já:

Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Gíslason,
Hjálmur Þjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Páll Ólafsson,
Páll Pálsson, bóndi,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, prestur,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson.

Og var þannig breytingin samþykkt með 12 atkvæðum gegn 10.

2. 2. grein með þessari breytingu samþykkt með 16 atkvæðum.
3. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 3. grein samþykkt með 20 atkvæðum.

4. 3. grein með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.
 5. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 4. gr. samþykkt í einu hljóði.
 6. 4. gr. með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.
 7. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 5. gr. samþykkt í einu hljóði.
 8. 5. gr. með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.
 9. Breytingaruppástunga 8 þingmanna um nýja grein felld með 11 atkv. gegn 11.
 10. Breyting 8 þingmanna við 6. gr. frumvarpsins samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.
 11. 6. gr. með þessari breytingu samþykkt í einu hljóði.
 12. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 7. grein samþykkt í einu hljóði.
 13. 7. grein með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.
 14. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.
 15. Frumvarpið allt með áorðnum breytingum samþykkt í einu hljóði,
- og var frumvarpið þannig lagð sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 29. fundi efri þingdeildarinnar, 5. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um vöguna á Íslandi* (samþykkt af neðri deild alþingis við 3. umræðu 3. ágúst 1875), og hafði því verið útbýtt meðal þingdeildarmanna á fundi daginn áður. Umræðulanst var með 10 atkv. samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 31. fundi efri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2.

umræðu frumvarp til laga um vegina á Íslandi.

Sighvatur Arnason sagði, að eigi liti út fyrir, að hin heiðraða deild mundi ætla sjer að gjöra breytingar við frumvarp þetta, og þá eigi heldur til bóta. Eptir sinni skoðun væri þó þetta mál eitt af þeim málum, er þingið ætti að leggja mjög mikinn áhuga á. Hann kvaðst eigi heldur neita því, að neðri deildin hefði gjört hjer á nokkrar umbætur, en fyrir sitt leyti hefði hann óskað talsvert fleiri bóta. En með því málið væri komið svo langt áleiðis gegnum þingið, og af því hann þættist sjá, að þessi deild mundi ekki ætla að breyta neinu í þessu tilliti, ætlaði hann eigi til neins fyrir sig að fara að ráðgjöra breytingar. Á hinn bóginn leyfði hann sjer að taka það aptur upp, að vegabótamálið væri eitt af hinum helztu áhugamálum, og sem allir ættu að vera fúsir til að leggja lið sitt fram jafnhliða hinu opinbera til að greiða fyrir; því að, meðan vegir vorir væru í óstandi, sæi hann engra verulegra framfara von, hvað samgöngur og allt, sem stæði í sambandi við það, snerti. Menn gætu nú máské hugsað sjer, að gufuskipsferðir kringum landið gætu töluvert bætt úr þessu, og vildi hann alls eigi neita því, að svo mundi verða á mörgum stöðum; en þó eigi í þeim hjeruðnm landsins, er alls ekkert gagn gætu haft af þeim, svo sem væru báðar Skaptafellssýslur, Rangárvalla- og Árnessýslur. Þess vegna lægi það í augum uppi, að vegabæturnar væru því nauðsynlegri, sem gufuskipsferðirnar mundu verða ónógar fyrir mörg hjeruð landsins. Enn fremur drap hann á 6. grein frumvarpsins, og gat þess, að það hefði verið torsótt að koma henni fram í neðri deildinni. En fyrir sitt leyti væri hann henni alveg samþykkur. Sjer væri kunnugt um, að í sumum sveitum væri svo, að í sumum sveitum þyrfti lítið að gjöra við vegi, en aptur í öðrum sveitum rjett ókleyft fyrir þær sjálfar að gjöra þær vegabætur, er með þyrfti. Hjer væri eigi heldur í mikið ráðizt, en það, sem það væri, horfði það í rjetta átt, þar sem það bætti úr ójöfnuði þeim, er á

væri milli sveitanna. Að öðru leyti ætlaði hann eigi að fjölyrða um mál þetta frekara, ef enginn annar hugsaði sjer að gjöra breytingar við það.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var frumvarpið borið undir atkvæði deildarmanna. Var það samþykkt í heild sinni í einu hljóði, og að það gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri þingdeildinni.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., var frumvarp til laga um vegina á Íslandi samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu. Varð engin umræða um málið, og var frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Lýsti forseti því yfir, að það yrði afgreitt til landshöfðingja, og var það nú þannig orðað.

LÖG

um vegina á Íslandi.

1. grein.

Öllum vegum skal skipt í fjallvegi og byggðavegi.

2. grein.

Þeir vegir eru fjallvegir, sem liggja milli landsfjórðunga eða sýslna. Landshöfðingi ákveður eptir tillögum hlutaðeigandi amtsráðs eða amtsráða, hverjir vegir skuli vera fjallvegir.

3. grein.

Fje það, sem með þarf til vegabóta á fjallvegum, greiðist úr landssjóði. Í fjárlögnum skal í hvert skipti ákveða upphæð þessa fjár fyrir hver næstu 2 ár; en landshöfðinginn gjörir þær ráðstafanir, er með þarf, til þess fjenu verið varið á sem haganlegastan hátt.

4. grein.

Byggðavegum skal skipt í sýsluvegi og hreppavegi; það eru sýsluvegir, sem liggja sýslna á milli. Sýsluvegi skal og leggja yfir hverja sýslu, þar sem mestar eru þjóðbrautir.

Hver sýslunefnd fyrir sig stingur upp á, hverjir vegir skuli vera sýsluvegir þar í sýslu, og leggur síðan hlutaðeigandi amtsráð úrskurð á málið. Gjald það, sem eftir tilskipun 15. marz 1861 greiðist til þjóðvega, skal hjer á eftir ganga einungis til vegabóta á sýsluvegum.

5. grein.

Hreppsnefndirnar stinga upp á, hverjir vegir skuli áltast hreppavegir í hverjum hreppi, og leggur síðan hlutaðeigandi sýslunefnd úrskurð á málið. Öll gjöld til hreppavega greiðast þannig, að fyrir hvern verkfæran mann, 20—60 ára, greiðist hálft dagsverk eftir verðlagaskrá; þó skal hverjum einstökum gjaldanda heimilt að vinna af sjer gjaldið, ef hann kys það heldur, og greiðir hver húsbóndi gjaldið eða verkið af hendi fyrir heimilismenn sína. Hreppsnefndirnar ráða, hver í sínum hreppi, hvernig vegabóta-

gjaldinu er varið. Þó skulu þær gjöra hlutaðeigandi sýslunefnd greip fyrir því, hvað unnið hefur verið að vegabótum hvert ár, og hvernig vegabótagjaldinu hefur verið varið.

6. grein.

Nú er sýsluvegur lagður yfir einhvern hrepp eftir 4. grein, svo þar er minna að gjöra við hreppaveg en annars; skal þá hlutaðeigandi sýslunefnd hafa heimild til að taka annaðhvort ár allt að helmingi af vegabótagjaldi þess hrepps samkvæmt 5. grein, og leggja til vegabóta í öðrum hreppum, þar sem mikið er að gjöra að vegabótum, enda sje þar eigi sýsluvegur.

7. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. ágúst 1876, og eru þá afnumdar ákvarðanir í 1., 2., 3., 18. og 21. grein í tilskipun. 15. marz 1861, sem og hverjar aðrar ákvarðanir, er koma í hága við lög þessi.

VII.

FRUMVARP

til laga um breytingu á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarmán. 1872.

(Flutningsmaður Halldór Kr. Friðriksson, þingmaður Reykvíkinga).

1. grein.

Hjer eftir skal greiða aðflutningsgjald af alls konar öli, 4 aura fyrir pott hvern. Sje brennivín eða þess konar til búnir áfengir drykkir flutt til Íslands í árum, tunn-um eða öðrum stærri flátum, skal greiða 2—32 aura af hverjum potti eftir því, hversu mikill vinandi er í drykknum, tvo aura fyrir hvert mælistig; en sjeu þessir drykkir fluttir í flöskum, eigi stærri en svo, að taki tvær merkur, skal greiða sama gjald af hverjum þremur pelum, og greiða skal af pottinum í stærri flátum. Af alls konar þorðvínum skal greiða 16 aura fyrir hverja 3 pela.

Gjald þetta rennar í landssjóðinn.

2. grein.

Verði sú raun á, þegar vínföng eru flutt til Íslands, að nokkuð af þeim hafi á leið-

inni skemmt, lekið niður eða með einhverju móti farið förgörðum, skal ekkert gjald greiða af því, sem farið hefur, ef eigandi eða umboðsmaður hans sannar með vottorði lög-reglustjóra, að tollskráin eða vöruskráin telji meira, en í land er flutt.

3. grein.

Hjer með er úr lögum numin 1. greip tilskipunar þanda Íslandi um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, dags. 26. febrúar 1872.

Á 12. fundi neðri þingdeildarinnar, 15. dag júlímán., skýrði forseti frá, að til sín væri komið frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarm.

1872, frá Halldóri Friðrikssyni, þingmanni Reykvíkinga, og var því útbýtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 13. fundi neðri deildar alþingis, 16. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu frumvarp til laga um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum 26. febr. 1872.

Flutningsmaður (H. Kr. Friðriksson) sagði, að með tilskipun af 26. febr. 1872 væri lagður 8 sk. tollur á hvern pott brennivíns þess, er ekki væri flutt í flöskum; og hefði tollurinn þá verið miðaður við það brennivín, er væri 8° sterkt. Þá hefði verið talað um, að mun yrði að gjöra á sterkum og ósterkari vínföngum, en það hefði eigi náð fram að ganga. En reynslan væri búin að sýna, að þetta hefði farið öðruvísi en til var ætlazt. Því að síðan lögin voru gefin, hafi kaupmenn flutt upp eintómt «spritt» í stað 8° brennivíns; en sprittið er 16° sterkt. Þannig gætu nú kaupmenn fengið 2 potta af brennivíni úr 1 potti «spritts»; við það yrði tollurinn helmingi minni, en til hefði verið ætlazt, og landssjóðurinn yrði þannig fyrir skaða. Sama væri að segja um öl, að nú væri svo mikið flutt upp af því, að ekki væri vert, að láta það vera alveg tolllaust. Til þess að bæta úr þessu, kvaðst hann hafa komið fram með frumvarp þetta. En hann hefði síðar sjeð, að bæta þyrfti við það ákvörðun í þá átt, að þeir, sem flyttu upp vínföng, skyldu skyldir til að hafa skrá yfir styrkleik vínsins, og gjalda annars hæsta gjald, ef þá skrá vantaði, og mundi hann koma með þá uppástungu við 2. umræðu málsins. 2. grein frumvarpsins væri komin af því, að opt hefði það komið fyrir, að kaupmenn hefðu orðið að borga toll af vínföngum, sem hefðu skemmt á leiðinni upp til landsins eða lekið niður. En slíkt væri

ósannngjarnt, heldur ættu þeir að fá eptirgjöf á því, sem þeir gætu sannað að skemmt hefði eða farizt.

Jón Sigurðsson gat þess, að til þingsins væru komnar nokkrar uppástungur um tollmál, er gengið hefðu til bænarskráanefndarinnar, og hún lagt það til, að setja nefnd til að hugleiða málið, og þætti sjer því óheppilegt að ræða þetta mál sjerstaklega. Því væri betra, að fresta umræðunum um þetta frumvarp, þangað til búíð væri að setja nefnd í tollmálinn yfir höfuð, ef þinginu litist svo.

Því næst var leitað atkvæða um, hvort frumvarpið skyldi ganga til annarar umræðu, og var það samþykkt, og sömuleiðis að nefnd skyldi setja í málið þá þegar. Halldór Friðriksson stakk upp á þriggja manna nefnd, en Páll bóndi Pálsson sagði, að málið væri svo margbrotið, ef tollmálið í heild sinni ætti að leggjast við það, að hann álitir ekki veita af 5 manna nefnd. Var þá gengið til atkvæða um þetta, og 5 manna nefnd samþykkt. Þessir hlutu kosningu:

Halldór Kr. Friðriksson með 15 atkv.	
Tryggvi Gunnarsson	— 14 —
Einar Ásmundsson	— 7 —
Páll bóndi Pálsson	— 7 —
Snorri Pálsson	— 7 —

Í nefndinni var H. Kr. Friðriksson kosinn formaður og framsögumaður, en skrifari Tryggvi Gunnarsson.

NEFNDARÁLIT

í málinu um frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum 26. dag febrúarmán. 1872, og í tollmálinu.

FRUMVARP

til laga um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarmán. 1872.

1. grein.

Hjer eptir skal greiða aðflutningsgjald af

alls konar öli, sem til Íslands er flutt, 5 aura fyrir hvern pott.

Af brennivíni eða vínanda skal greiða af hverjum potti:

með 8° styrkleika eða minna . . . 20 aura
— 8° og allt að 12° styrkleika . . . 30 —
— yfir 12° styrkleika . . . 40 —

Af rauðavíni og messuvíni skal greiða 15 aura af hverjum potti, í hverju ílátí, sem það er flutt. Af öllum öðrum vínföngum skal greiða 30 aura af hverjum potti, ef þau eru flutt í ílátum stærri en svo, að rúmi tvær merkur; en sjeu þau flutt í minni ílátum, skal greiða sama gjald af hverjum þremur pelum, sem af pottinum í stærri ílátum.

Gjald þetta rennur í landssjóð.

2. grein.

Á tollskrár þeim og vöruskrám, sem skip eiga að hafa með sjer, samkvæmt lögum 15. dag aprílmán. 1854, sbr. við tilskipun 26. dag febrúarmán. 1872 2. grein, skal ávallt tilgreint, hversu styrkt brennivínið eða vínandinn sje, og sje það eigi tiltekið, skal tollgreiðandi borga hæsta gjald, nema því að eins, að hann á sinn kostnað láti rannsaka það, er til Íslands kemur, og fái vottorð hlutadeigandi lögreglustjóra um styrkleik brennivínsins.

3. grein.

Verði sú raun á, þegar vínföng eru flutt til Íslands, að nokkuð af þeim hafi á leiðinni skemmt, lekið niður eða með einhverju móti farið forgörðum, skal ekkert gjald greiða af því, sem farizt hefur, ef eigandi eða umboðsmaður hans sannar með vottorði lögreglustjóra, að tollskráin eða vöruskráin telji meira, en í land er flutt.

4. grein.

Hjer með er úr lögum numin 1. grein tilskipunar handa Íslandi um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, dagsettrar 26. febrúarmán. 1872.

5. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1876.

A t h u g a s e m d i r.

Nefndin er samhuga í því, að nauðsyn

beri til að laga og jafnframt auka gjald það, sem eptir tilskipun 26. dag febr. 1872 er lagt á brennivín og aðra áfenga drykki, og að gjaldið eigi að fara hækkandi eptir því, hversu sterkt brennivínið er; þó ættar nefndin, að óhagkvæmt sje að hækka gjaldið fyrir hvert mælistig, en að það verði eigi of margbrotið, þó gjaldið sje ákveðið í þrennu lagi, eins og til er tekið í frumvarpi nefndarinnar.

Af því rauðavín og messuvín eru ódýrir og eigi áfengir drykkir, ællum vjer, að gjald af þeim eigi að vera minna, en á hinum dýrari vínun og áfengum drykkjum. En með því að hjer er engin tollstjórn eða tollþjónar, virðist oss nauðsynlegt, að tekið sje fram á farmskránni, hversu sterkt brennivínið er, og sje það eigi gjört, skuli heimta hæsta gjald; þó virðist sanngirni mæla fyrir, að tollgreiðendum sje gefinn kostur á, að láta rannsaka styrkleika brennivínsins hjer á landi, ef svo bæri undir, að styrkleikans væri eigi getið á farmskránni, en þá sjálfsagt á þeirra eiginu kostnað.

Að því er snertir bænarskrár þær um tollmálið, er til þingsins komu, og nefndinni voru afhentar, þá komumst vjer til þeirrar niðurstöðu, að eigi væri ráðlegt að hrapa að því, að leggja toll á ýmsar þær munaðarvörutegundir, sem bænarskrárnar nefna, heldur að rjettast væri að fresta því að þessu sinni, af þeim ástæðum, er nú skal greina:

1. Ef leggja skyldi toll á fleiri munaðarvörur, þá þyrfti að setja marga menn til að gæta þess, að engin undanbrögð verði viðhöfð, en bæði hefði þetta mikinn kostnað í för með sjer, og svo værum vjer með öllu óviðbúnir sliðri tollgæzlu.

2. Með því að nú er í ráði að setja nefnd til að íhuga, hvernig breytt yrði hinum beinu sköttum hjer á landi svo, að þeir kæmu haganlegar á gjaldstofninn, en nú á sjer stað, þá virðist oss sjálfsagt, að nefndin skoði eigi málið einungis frá þessari hlið, heldur líti á það, hvort ekki mætti lækka nokkuð hina gömlu beinlínis skatta með því, að leggja á óbeinlínis skatta, og því væri rjettast að fela skattanefndinni á hendur málið um toll á munaðarvörum.

Af þessum ástæðum þótti nefndinni eigi ráðlegt, að stinga upp á tolli á fleiri vörum að þessu sinni, eða semja frumvarp um það.

Alþingi, 23. júlí 1875.

H. Kr. Friðriksson, Tryggvi Gunnarsson,
form. og framsögum. skrifari.

Einar Ásmundsson. Snorri Pálsson.

Páll bóndi Pálsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 25. fundi neðri deildar alþingis, 31. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu frumvarp til laga um breytingu á tilskipun 26. febr. 1872 um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum.

Framsögumaðar (Halldór Kr. Friðriksson) sagði, að þegar hann og meðnefndarmenn hans hefðu farið að hugleiða nákvæmar frumvarp það, er hann hafði fyrst lagt fyrir þingið, þá hefði þeim þótt ástæða til, að breyta nokkrum ákvörðunum í því, með því hefði hann þá tekið aptur sitt frumvarp, og kæmi nú frumvarp nefndarinnar í staðinn. Helsta breyting, er nefndin hefði gjört, væri við 1. grein frumvarpsins. Nefndinni hefði sem sje þótt óhagkvæmt, að láta gjaldið hækka fyrir hvert mælistig brennivínsins, en aptur hefði henni ekki virzt of margbrotið, að skipta styrkleika vínsins í tiltekna kafla og ákveða gjaldið eptir þeim, því að það hefði þótt sjálfsagt, að gjaldið ætti að fara hækkanandi eptir því, hversu sterkt brennivínið væri, en ákvörðunin um þetta mætti þó ekki verða mjög margbrotin; en það kynni hún að hafa orðið, ef gjaldið skyldi breytast við hvert stig styrkleika vínsins. Enn fremur hefði nefndinni sýnt, að gjald af rauðvíni og messuvíni, sem eru óáfengir og ódýrir drykkir, ætti að vera minna, en af hinum dýrari vínunum. Ákvörðunin í 5. grein hefði sýnt nauðsynleg til þess, að kaupmenn gætu eigi komið við brögðum til að komast undan tollhækkuninni næsta sumar á ölföngum, er þeir flyttu til landsins.

Landshöfðingi kvaðst vera samdóma nefnd-

inni um það, að ekki væri ráðlegt að leggja á margbrotnari tolla, en svo, að mögulegt væri að hafa eptirlit á greiðslu þeirra. Það væri og miklum erfiðleikum bundið að koma hjer á kostnaðarsamri tollstjórn, enda hefði sú ástæða valdið því, að stjórnin tók eigi til greina uppástungu alþingis 1871 um að leggja toll á spritt. Með því að sjer sýndist ekki ómögulegt að hafa það eptirlit, er ákvörðun 1. greinar með tilliti til vínfanga heimtaði, þá gæti hann fyrir sitt leyti fallizt á hana. Að vísu gæti 2. grein leitt til þess, að lögreglustjórinn yrði að rannsaka styrkleika vínsins, þegar það kæmi fyrir, sem vel gæti komið fyrir, að skipið, er vínið flytti, hefði engar skrár um hann. En slíkt mundi leiða til talsverðrar fyrirhafnar og kostnaðarauka fyrir lögreglustjóran t. a. m. að kaupa »Gradestok» o. sv. frv.; þess vegna sýndist sjer sanngjarnt, að auka þóknunina úr 2 pC. upp í 4 pC., eins og alþingið 1871 hefði stungið uppá. Hann kvaðst vera því samdóma, að gjald af ódýrum vínunum ætti að vera minna en af dýrum. En þar sem nefnt væri hjer messuvín, þá væri það nokkuð óákveðið, eptir því sem hann þekkti til, væri »Cider», sem sje nokkurskonar eplalögur (Æblemost), flutt hingað sem messuvín. Kvaðst hann vilja skjóta því til verzlunarmanna hjer í salnum, að láta í ljósi skoðun sína um þetta mál. Aptur á hinn bóginn sæi hann enga ástæðu til, að taka rauðavín í flöskum undan hinu hærra tollgjaldi; því að rauðavín væri bæði eins dýrt og dýrara en hin, og gæti verið áfengur drykkur. Hvað »bjór» eða öl snerti, þá yrði hann að vera því mótfallinn að leggja á það nokkurt gjald, því að bæði væri það, að engin trygging væri fyrir því, að það gjald næðist, og svo gæti tollur af því aldrei orðið hár; hann gæti orðið svo sem 2000 krónur árlega. Þar sem 3. gr. gjörði ráð fyrir því, að rannsókn færi fram, þá væri þessi ákvörðun í samstemmi við það, sem umboðsstjórnin hingað til hefði fylgt fram, samkvæmt tilskipun 26. febr. 1872. Hvað 5. gr. snerti, þá væri það ómögulegt, að frumvarpið næði lagagildi fyrir en búið

væri að lesa þau á manntalsþingum, eptir því sem nú væri ástatt með birtingu laga-
boða. Þess vegna vildi hann breyta í grein-
inni «1. jan.» í «1. júlí».

Tryggvi Gunnarsson lýsti ánægju sinni yfir því, hvernig landshöfðingi hefði tekið frumvarpinu. Þar sem landshöfðingi hefði skorað á sig, að segja álit sitt um messuvín, þá vildi hann geta þess, að hann hefði heyrt það bæði nefnt „Cider“ og líka messuvín, og að hann þekkti dæmi til þess, að þegar það gengi undir nafninu Cider, væri enginn tollur á því, en þegar það gengi undir nafninu messuvín, væri það tollað. Að hafa messuvín ótollað sýndist sjer engin ástæða til, því að af því víni væri talsvert flutt, og miklu meira drukkidi af því, en það sem haft væri til kirknanna. Ekki gæti sjer heldur sýnt ástæða til að auka innheimtulaunin, þótt tollurinn væri ákveðinn eptir styrkleik brennivínsins, því að eptir því sem á stæði, hlýti styrkleikurinn að vera ákveðinn á tollskránni, og þótt lögreglustjórinn þyrfti að mæla styrkleik vínsins einstöku sinnum, þá væri það ekki stórvægileg fyrirhöfn. Þar sem landshöfðingi hefði haft á móti tolli af öli af þeirri ástæðu, að öl stæði ekki á tollskránni, þá væri það aðgættandi, að öl hefði svo mikinn ólgukrapt, að eigi yrði hjá því komizt, að flytja það í sterkum flátum og einkennilegum frá öllum öðrum flátum, þeim er skip hefðu að flytja, og væri því auðvelt að hafa eptirlit á þessu. Hvað löggildingu frumvarpsins snerti, þá væri það óheppilegt, ef það ekki gæti orðið að lögum svo snemma, að tilgangur nefndarinnar næðist, og áður en deildin breytti þessu, vildi hann biðja þá. þingmenn, sem bezt hefðu vit á lögum, að láta skoðun sína í ljósi um þetta atriði.

Grímur Thomsen sagði, að þótt hann væri ekki lögfróður, þá vildi hann gjöra þá athugasemd, að skaðinn yrði ekki svo mikill, þótt lögin ekki kæmu fyr í gang en 1. júlí, því að þá flyttu kaupmenn sjer að flytja sem mest upp af vínföngum í vor, og að því skapi yrðu tolltekjurnar meiri það árið en ella.

Tryggvi Gunnarsson gat ekki verið

þessu samdóma, því að þá hlýtu vínflutning-
ar að verða minni næsta ár.

Framsögumaður sagði, að hann gæti ekki verið samdóma landshöfðingja í því, að hafa hærra gjald af rauðvíni, en nefndin hefði til tekið. Það væri eigi sanngjarnt, að hafa hærri toll af rauðvíni, sem kostaði ef til vill 48—65 aura, og ef ætti að fara eptir gæðum þess og dýrleika, þá ætti gjaldið að vera tvenns konar, hærra og lægra eptir gæðum; en slíkt gjörði erfðleika og vafninga, sem eptir sínu áliti svöruðu ekki kostnaðinum. Hann kvaðst fyrir sitt leyti ekki vilja fylgja fast fram 5. greininni, því að hann væri sjálfur í nokkrum vafa um, hvort hún gæti haft framgang. Á hinn bóginn væri vafasamt, hvort ekki mætti vera búið að birta lögin nógu snemma, einkum hjer í Reykjavík og í fleiri kaupstöðum; en einmitt í kaupstöðunum væri mest áriðandi, að lögin kæmust nógu snemma á, til þess að tilgangur þeirra næðist þegar á næsta ári.

Landshöfðingi sagði, að þar sem sú spurning lægi fyrir, hvort frumvarp þetta gæti náð lagagildi 1. jan. 1876, þá vildi hann geta þess, að þessi spurning hefði einu sinni áður legið fyrir, og stjórnin hefði þá komizt að þeirri niðurstöðu, að eptir því, sem á stæði með birtingu laga, væri þetta ekki mögulegt, og kvaðst hann búast við, að hún nú mundi komast að sömu niðurstöðu. Þótt æskilegt væri að hækka tolltekjurnar, þá gæti hann ekki verið með því, að leggja toll á öl, enda mundi það ekki auka tekjurnar til muna. Að öðru leyti vildi hann ekki taka upp aptur þær ástæður, er hann áður hefði sagt.

Framsögumaður sagðist eigi fá skilið, að þessi ákvörðun um ölið þyrfti neitt að spilla. Ef ekki gæti orðið uppvíst, að öl væri flutt til landsins, þá væri aldrei annað, en að ekkert yrði gildið af því. Það væri aptur víst, að hingað væri flutt talsvert af sterku öli («Baierisk Öl»), og væri það ekki heppi-
legt, að láta það vera alveg laust við tollgjald.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. 1. grein nefndarinnar samþykkt með 21 atkvæði.
2. 2. grein nefndarinnar samþykkt í einu hljóði.
3. 3. grein nefndarinnar sömuleiðis í einu hljóði.
4. 4. grein nefndarinnar samþykkt með 21 atkvæði.
5. 5. grein nefndarinnar samþykkt með 11 atkvæðum gegn 4. Atkvæðagreiðslan þótti óglögg; var því nafnakall við haft og sögðu

já:

Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Ásmundsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, prestur,
Páll Pálsson, bóndi,
Sæorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson.

nei:

Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Ólafsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Og var greinin þannig samþykkt með 12 atkvæðum gegn 9. Benidikt Sveinsson greiddi eigi atkvæði.

6. Frumvarpið allt í heild sinni samþykkt með 16 atkvæðum.
7. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæða.
8. Að málið gengi til þriðju umræðu samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um gjald á brenni-

víni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarmán. 1872, eins og það var samþykkt af neðri deild alþingis við 2. umræðu.

1.

Breytingaruppástunga,
frá landshöfðingjanum.

Við 1. grein: að orðin: «af alls konar öli — hvern pott», og orðin: «skal greiða» á eftir «vinanda» falli burt.

2.

Breytingaruppástunga,
frá nefndinni.

Við 1. grein: Orðin: «með 8° og allt að» breytist í: «yfir 8° og allt að».

Við 5. grein: Greinin breytist þannig: «Lög þessi öðlast gildi undir eins og þau eru löglega birt».

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 28. fundi neðri deildar alþingis, 4. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu frumvarp um toll á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, ásamt breytingaruppástungum landshöfðingja og nefndarinnar.

Framsögumaður (Halldór Kr. Friðriksson) sagði, að landshöfðingi hefði komið fram með breytingaruppástungu við 1. gr. frumvarpsins, af því að hann væri hlynntur frumvarpinu í sjálfu sjer, og þætti það haganlegt, en álit, að sú ákvörðun í því, að leggja gjald á öl, kynni að spilla fyrir því. En framsögumaður kvaðst eigi geta hugsað, að þetta gæti farið svo. Það væri satt, að hjer væri í rauninni að eins um lítið gjald að ræða, en þótt það yrði ekki nema svo sem 2000 kr., þá mætti þó um það segja, að «vesalan dregur físið flest», og væri lands-
sjóðnum þó betra að fá það en ekki. Ef það reyndist svo, að öl yrði flutt þannig, að

lögreglustjórnin eigi gæti komizt að því, þá væri ekki annað, en að gjaldið af því ölinu næðist eigi, og yrði það þá svo að vera. — Breytingaruppástunga nefndarinnar við 1. gr. væri að eins orðabreyting, sem gjörði greinina dálítið ljósari. Um breytingaruppástungu nefndarinnar við 5. gr. gat hann þess, að nefndinni hefði komið saman um, að æskilegt væri, að frumvarpið gæti sem fyrst orðið að lögum, til þess að kaupmenn gætu ekki skotið sjer undan að greiða gjaldið, er landssjóðurinn ætli með rjetlu að fá. Hann sagði enn fremur, að landshöfðingi hefði við fyrri umræðu málsins verið á þeirri skoðun, að frumvarpið gæti ekki orðið að lögum 1. jan., og nefndin hefði og fallizt á þá skoðun, að frumvarpið yrði að verða birt á löglegan hátt, fyr en það gæti orðið að lögum. Þá hefði nú verið um tvennt að velja, annaðhvort að biða þess, að það væri birt orðið um allt land — en til þess yrði að biða fram í júlímánuð, og þá næðist ekki tilgangur nefndarinnar — eða þá að gjöra ákvörðun í þá átt, sem breytingaruppástungan fer fram á. Það væri kunnugt, að í Reykjavík væri bæjarþingsrjettur á hverjum fimmtudegi, og í hinum öðrum kaupstöðum, Ísafirði og Akureyri, mundu og vera ákveðnir bæjarþingsrjettir, að minnsta kosti einu sinni í hverjum mánuði, þótt hann vissi það reyndareigi með vissu. Á þessum fundum væri nú innanbandar að birta lagabóðið, og á þann hátt gæti það komizt nógu snemma í gildi í kaupstöðunum, en einmitt þar væri það nauðsynlegast, því að þangað væru aðflutningarnir mestir, einkum til Reykjavíkur. Þannig mundi breytingaruppástunga þessi við 5. gr. gjöra það að verkum, að tilgangur laga þessara næðist talavert fyr en ella, til hagnaðar fyrir landssjóðinn. Að öðru leyti kvaðst hann vonast til, að frumvarpið væri nú svo úr garði gjört, að það gæti náð samþykki deildarinnar.

Landshöfðingi kvaðst hafa við 2. umræðu tekið það fram, að ísjárvert væri að aðhyllast þá ákvörðun í 1. gr., að leggja gjald á öl. Við sömu umræðu hefði hann og tekið fram ástæður sínar fyrir þeirri skoð-

un, að ekki væri hægt að hafa nægilegt eptirlit (controllere) með öflutningum, en ísjárvert að leggja toll á þá vöru, sem slíkt eptirlit yrði eigi haft á; að flest öl væri ekki áfengur drykkur, þótt einstaka tegund þess, t. d. baierskt öl væri það, og að upphæð gjaldsins gæti ekki orðið að verulegum mun fyrir landssjóðinn. En af því að hann þó hefði verið meðmæltur frumvarpinu í sjálfu sjer, þá hefði hann komið með þessa breytingaruppástungu í þeim tilgangi, að greiða fyrir málinu.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að fáar breytingar hefðu verið gjörðar við frumvarpið, nema breyting landshöfðingja, er sprottin væri af því, að landshöfðingi óttaðist, að ákvörðun frumvarpsins um toll af öli mundi spilla fyrir því, að það gæti fengið lagagildi. Það væri að vísu satt, að annmarki væri á því, að hafa eptirlit með öflutningum, af því að öl væri ekki nefnt á tollskránni. En við þetta væri það aðgætað, að öl væri flutt í einkennilegum flátum, eins og hann hefði tekið fram við aðra umræðu, svo að það gæti þó ekki dulizt, ef nokkur aðgæzla væri höfð á því. Landshöfðingi hefði sagt, að gjaldið af ölinu mundi verða mjög lítið; en einmitt þessvegna væri ólíklegt, að þessi ákvörðun gæti spilt fyrir frumvarpinu í heild sinni, eða að kaupmenn mundu hafa undanbrögð, þar sem um svo lítið væri að tala, en á hina hliðina miklar sektir, bæði fyrir kaupmenn og skipstjóra, ef undanbrögð verða uppvís. Annars væri það aðgætað, að þó öflutningar hefðu ekki verið miklir fyrir nokkrum árum, þá hefðu á seinni árum öflutningar farið vaxandi, og mundu þó að líkindum aukast enn þá meira, þegar þessi lög væru komin á, að hár tollur verður á vínföngum. Væri tollur ekki tekinn af öli, mundi það leiða til þess, að miklu minna yrði flutt af þeim vínun, er landssjóðurinn hefur tekjur af, en öl þeim mun meira flutt í staðinn, og yrði þetta þannig landssjóðnum að miklum tekjumissi. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 5. grein væri að nokkru leyti gjör að ráði landshöfðingja, og miðaði til þess

að lögin kæmust sem fyrst í gang. Hefði nefndinni auk þess þótt það nauðsynlegt, að biðja landshöfðingja að fara þess á leit við ráðgjafann, að hann vildi hlutast til um það, að lögin sem fyrst gætu náð samþykki konungs, svo þau sem fyrst kæmust hingað til landsins aptur, og svo aptur, að landshöfðingi sæi um, að þau væru birt svo fljótt sem auðið væri út um landið, svo kaupmenn gætu sem minnst flutt af víni til landsins á næstkomandi vori, með þeim tolli, er nú hvíldi á því.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig :

1. Breytingaruppástunga landshöfðingja við 1. grein felld með 18 atkvæðum gegn t, þar með var fallin orðabreyting sú í greininni, er hann hafði stungið upp á.
2. Breyting nefndarinnar við 1. grein samþykkt með 21 atkvæði.
3. Breyting nefndarinnar við 5. grein samþykkt með 21 atkvæði.
4. Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 21 atkvæði.
5. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu, og var síðan frumvarpið sent til forseta efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆDA í efri deild alþingis.

A. 31. fundi efri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum* 26. dag febrúarmán. 1872, samþykkt af neðri deild alþingis við 3. umræðu á fundi 4. ágústmán. 1875, og hafði því verið útbýtt meðal þingdeildarmanna tveim dögum áður.

Stefán Eiríksson sagðist hljóta að játa, að þetta frumvarp væri í mörgu tilliti nauðsynlegt, og bestur kosturinn við það væri sá, ef menn vegna þessa tolls hættu að drekka brennivín. Raunar væri nú þá á hinn bóginn aðgætað, að, ef menn hættu að fá sjer í

staupinu, mundu tekjur þær, er áætlaðar væru að landssjóðurinn hefði af tollinum, ganga úr sjer að sama skapi. Yfir höfuð væri það þó gott, ef almenningur fyrir brögðið hætti að drekka. Að öðru leyti ætlaði hann einungis að leyfa sjer að drepa á 3. grein. Sjer virtist hún nokkuð ísjarverð. Nú kæmi það t. a. m. fyrir, að sá, sem greiða ætti tollinn, uppástæði, að svo og svo mikið hefði spillt af víninu á leiðinni, og ætti hann þá í hvert sinn að fá vottorð lögreglustjóra. Af þessu flyti, að lögreglustjórinn yrði stöðugt að vera við, á meðan skipað væri upp. Þetta mundi verða óbærilegur kostnaður og tíma-
töf fyrir lögreglustjórann, því á mörgum stöðum á landinu, eptir því sem sjer væri kunnugt, tæki uppskipun upp lángan tíma t. a. m. 3 til 4 vikur.

Eiríkur Kúld sagðist ekki geta verið samdóma þingmanni Skaptfellinga í því, er hann nú hefði mælt. Hann kvaðst gjöra lítið úr þeirri hættu fyrir landssjóðinn, að menn hættu að drekka brennivín. Hann vildi langhelzt fyrir sitt leyti, að engin ein einasta brennivínstunna fylltist til landsins; það yrði hinn hagnaðarmesti skaði, er landssjóðinn gæti hent; því að honum mundi fyllilega bætast það úr annari átt. Þess vegna hefði hann gjarnan viljað, að tollurinn á brennivíni hefði verið ákveðinn helmingi hærri, en hjer væri gjört. Aptur hefði sjer þótt minni þörf á að leggja toll á alls konar öl, því að það væri alls eigi almennt drukkið. Líka þætti sjer ofnár tollur vera lagður að tiltölu á rauðavín og kirkjuvín (messuvín). Ákvörðunin í 3. grein ætlaði hann að væri eigi svo hræðileg, sem þingmaður Skaptfellinga hefði látið í veðri vaka. Það væri auðvitað, að það atriði, er þar væri um að ræða, kostaði eptirlit, og ef lögreglustjóri væri eigi viðlátinn, mundi honum innanhandar að hafa umboðsmann í sinn stað. Enda mundi fyllilega mega gjöra ráð fyrir því, að kaupmaðurinn mundi eigi vanrækja svo sinn eigin hag, að hann reyndi eigi til að gjöra lögreglustjóra aðvart um, að hann vildi eigi greiða meira, en honum bæri. Yfir höfuð geðjaðist sjer því vel að þessu

frumvarpi, að undanteknu því einu, er hann þegar hefði minnst á, en sem hann fyrir sitt leyti ætlaði eigi að leggja mikla áherzlu á.

Sighvatur Árnason sagðist setta sig bezt við þetta frumvarp í heild sinni af þeirri ástæðu, að hjer væri um inntekt að ræða fyrir landssjóðinn. En aptur þætti sjer þó töluverður galli á frumvarpinu, og væri hann fólginu í því, að hjer væri eigi valinn hinn rjetti hlutfallsvegur. Hlutfallið væri of hátt á ódýrari vínunum, en of lágt á hinum dýrari, í sambandi sín á milli. Það væri eflaust eðlilegast, að tollurinn væri miðaður við dýrleika vínsins. En þar sem nú eptir þessu frumvarpi tollurinn t. a. m. af einni flösku af hinu dýrara víni væri að eins 30 aurar, en af brennivínspottinum 20 aurar, þá væri að því leyti mörgum pörtum hærri tollurinn á brennivíni í samanburði við hitt. Nú keyptu allir hinir efnaminni ódýrari vínin, og kæmi því ójöfnuðurinn niður á þeim, og ætti slíkt illa við.

Jón Hjaltalín sagði, að nú væri svo liðið á þingtimann, að eigi dygði að fara að breyta frumvarpi þessu, enda mætti og ljóslega sjá, að neðri deildin hefði gjört sjer allt ómak, og tekið sem mest tillit til þarfa lands-sjóðsins. En væri svo, að frumvarp þetta ætti að varna ofdrykkju, þá þyrfti fyllilega þriðjungmeiri toll, og gæti hann fært dæmi frá öðrum löndum upp á þetta; hann sagðist hafa lesið í dönsku blaði, að í Svíaríki hefði átt að koma í veg fyrir ofdrykkju með því, að auka tollinn um þriðjung, en engu að síður hefði drykkjuskapurinn verið eins mikill eða öllu heldur enn þá meiri en áður, því að þá hefði komið inn ein millíón rd., í stað þess að áður kom inn einungis 800,000 rd.; var þá tollurinn aukinn í þriðja sinn og komu þá inn 3 millíónir rd., og fyrst þá sást dálítil bati á fyllirínu. Hvað þá sjálft frumvarpið snerti, væri það að eins 3. greinin, er hann eigi gæti fellt sig sem bezt við; því það væri hálfskrítið, að vera að taka tillit til þess, þó kaupmenn flyttu vínföng á ónýtum flátum. Að taka toll af öli virtist sjer eigi neitt ósanngjarnt; það munaði heldur

ekki svo mikið um 5 aura, en fyrir lands-sjóðinn gæti það þó orðið nokkur hundruð krónur á ári; það væri heldur ekki alveg eins ónauðsynlegt að leggja toll á öl, eins og menn kannske vildu halda, því að nú á seinni tímum væri öl fjarskalega svikið, þar sem menn í stað humla hefðu fundið annað miklu ódýrara efni, en sem væri fjarskalega eitrað; á Englandi og Skotlandi væru lög til um þetta, og þar væri það ekki gjört að gamni sínu að svikja það, því slíkt kostaði fleiri hundruð punda málkt í fyrsta sinn, og síðan fangelsi, en þetta vantaði okkur, og væri það mikill skaði. Svo mættu menn eigi halda, að eigi yrði drukkið brennivín af því að menn drykkju öl; það væri þvert á móti, því þessar lifandi öltunnur vildu helst hafa snaps ofan á, til þess ekki að kæla magann, einkum þegar kalt er, og væri þetta laust við að vera sjerlega hollt, þar sem það væri almenn trú, að öldrykkja jafnhliða brennivíni væri mjög skaðleg, af því að hið extractiva efni í ölinu byndi spíritusinn, og að hann því síður gufaði út úr líkamanum.. Það væri því meining sín, að bezt væri að láta frumvarpið halda sjer óbreyttu, enda væri þessi tollur eigi hár í samanburði við það sem hann væri í öðrum löndum, í Lundúnaborg væri tollurinn t. a. m. undir það í sh. (90 a.) af pottinum.

Sighvatur Árnason sagðist vilja tala fáein orð viðvíkjandi því, sem hinn háltvirti 5. konungkjörni þingmaður hefði sagt út af 3. gr. Sjer virtist það vera mjög ósanngjarnt, að leggja toll á það, sem tapaðist eða lækni niður, og væri það mjög líkt því, að tunda grip, sem ekki væri til, en hefði verið til fyrir fáum dögum; þetta mundi einnig vera óviljandi, ef það kæmi fyrir, því varla mundi nokkur sionna upp á því, að gjöra það af ásettum ráði, að ónýta fyrir sjálfum sjer.

Benidikt Kristjánsson sagði, að hann þyrfti eiginlega ekki að standa upp, þar sem hinn heiðraði þingmaður, er síðast hefði talað, einmitt hefði tekið það fram, er hann hefði ætlað að segja viðvíkjandi þriðju greininni, að hún engan veginn mætti fellast úr,

og það af þeirri einföldu ástæðu, að tollurinn væri tekinn af þeim vínföngum, sem væru flutt inn í landið, og þótt tollskrárnar sjeu lagðar til grundvallar, gætu samt allir sjeð, hve ósanngjarnnt væri, að taka toll af því, sem eigi væri til.

Stefán Eiríksson sagði, að sig furðaði mjög á því, hve fast 3 heiðraðir þingmenn hjeldu í 3. gr.; hún væri þó sannarlega ekki til annars en tesja lögreglustjóran um lengri tíma, þar sem hann hlyti að vera stöðugt við uppskipun, ef að hann ætti að geta dæmt um, hvort það væri satt, að lekið hefði af tunnunum; því væri lögreglustjóri ekki við, mundu kaupmenn geta haft nóg brek í frammi um þetta, og ef til vildi undanbrögð, og því myndist sjer, að grein þessi ætti alveg að útlökast úr frumvarpinu.

Ásgeir Einarsson kvaðst ekki vita, hvort þingdeildarmenn ætluðu að breyta nokkru í frumvarpinu, en ef svo væri eigi, þá sagðist hann eigi sjá, hvaða vit væri í því, að vera að tala um það, sem menn ekkert meintu með.

Forseti bar þá undir atkvæði þingdeildarmanna, hvort mál þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA. í efri deild alþingis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 2. umræðu *frumvarp til laga um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum*, 26. febr. 1872.

Landshöfðingi kvaðs leyfa sjer að geta þess, að því er snerti frumvarp þetta, að sjer virtist ísjárvert, að ákvarða toll á alls konar öli, svo sem hjerværi gjört í 1. grein, sökum þess að eigi yrði haft nægilegt eptirlit með innheimtu slíks tolls, nema skipuð yrði regluleg tollgæzla, en á hinn bóginn væri óheppilegt að ákveða toll, þar sem eigi væri hægt að gæta þess nægilega, að hann yrði greiddur. Enda væra svo, að öll gæti

naumlega talizt með áfengum drykkjum, og í annan stað mundi upphæð tollsins verða svo lítil, að hún væri varla til greina takandi. Af þessum ástæðum hefði hann stungið upp á því í neðri deildinni, að þessum tolli yrði sleppt. Að öðru leyti væri hann máli þessu hlynntur, ef það yrði sent stjórninni þannig undirbúið, að henni gæti þótt það aðgengilegt. En það væri alls ekki óhugsanlegt, að þessi ákvörðun, er hann nú hefði nefnt, mundi geta spillt fyrir málinu. Neðri deild þingsins hefði að vísu eigi viljað fallast á þessa uppástungu sína, en hann fyndi það engu að síður skyldu sína, að bera hana einnig upp fyrir hinni heiðruðu efri deild þingsins.

Ásgeir Einarsson sagði, að þingdeildin mundi vera hinum hæstvirta landshöfðingja þakklát fyrir bendingu þessa. En nú hefði hann áður verið búinn að gefa neðri deildinni þessa hina sömu bendingu, og hún hefði eigi fundið ástæðu til að taka hana til greina. Ef nú þessi deild færi að breyta þessu, og senda svo frumvarpið aptur til neðri deildarinnar, þá væri hann hræddur um, að hún mundi eigi fara að gefa atkvæði ofan í sjálfa sig. Að öðru leyti vissi hann svo mikið, að þessi öldrykkja gæti elgi að eins eitt skildingnum úr buddunni, heldur og heilsu manna, eins og hinn háttvirti 5. konungkjörni þingmaður hefði ljóslega sýnt fram á um daginn. Þessvegna vildi hann gjarnan, að tollurinn væri meiri á því, en það er ákveðið væri. Þar sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði talað um þennan undandrätt, er verða mundi í þessari grein, þá yrði hann að minna hann á, að hann ætti sjer víðar stað. Sig minnti eigi betur, en að sjálfur landshöfðinginn hefði um daginn, þegar kláðamálið hefði verið til umræðu, fullyrt, að stórkostlegasti undandráttur á fjárframtalinu í suðurumdæminu hefði átt sjer stað. Sama væri að segja um fiskframtalið til spítalgjaldsins, ef menn vildu rífa það upp fyrir sjer.

Eiríkur Kúld sagði, að það gleddi sig, að breytingaruppástunga hins hæstvirta lands-

höfðingja hefði farið í líka stefnu og það, er hann hefði dregið á við fyrri umræðu málsins, þessu atriði viðvíkjandi, enda gæti hann eigi verið samdóma hinum heiðraða þingmanni Húnvetninga. Hann gæti eigi sjöð eptir tollinum, því að hann yrði eigi mikill; og ef sú spá rættist, að þessi ákvörðun, er hjer ræddi um, yrði til þess, að innleiða tollgæzlu (Toldvæsen), þá mundi það enn meir rýra þessar litlu tekjur. Svo væri það og óheppilegt, ef þessi ákvörðun yrði málinu í heild sinni til fyrirstöðu, þegar til stjórnarinnar kæmi, eins og landshöfðinginn hefði bent til. Það væri alveg rjett, að tíminn væri orðinn naumur, og ærið að starfa, en aptur útheimti þetta einungis eina lítillfjórlega breytingu. Samt sem áður væri hann óráðinn í, hvort hann mundi halda þessu atriði svo sjerlega fast fram.

Torfi Einarsson sagðist að eins ætla að gjöra eina athugasemd, og hún væri sú, að, ef tollgæzla yrði skipuð einungis vegna ólsins, þá ætti engin hætta að vera með undandrætt á öðru en því, er dregið væri undan af ölinu. Þess vegna gæti tollurinn ekki minnkað við að leggja á ölið; skyldi það vera ástæðan, að menn langaði til að drekka öl, þá mundi gjaldið aldrei verða þyngra á ölinu, en á mjólkinni, og drykkjum við hana þó allajafna.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því gengið til atkvæða í málinu, og fjellu þau þannig:

1. 1. grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
2. 2. grein samþykkt í einu hljóði.
3. 3. grein samþykkt með 9 atkv.
4. 4. grein samþykkt í einu hljóði.
5. 5. grein samþykkt í einu hljóði.
6. Að frumvarpið gengi til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. febr. 1872.

(Frá landshöfðingjanum).

Við 1. gr.: að orðin: «af alls konar öli — hvern pott», og orðin: «skal greiða» á eptir «vínanda» falli burt.

ÞRIDJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 34. fundi efri þingdeildarinnar, 11. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. febr. 1872.

Eiríkur Kúld sagðist þegar hafa tekið það fram, að sjer geðjaðist allvel að þessu frumvarpi, að undan teknum tollinum á ölinu, og nú vildi svo til, að hinn hæstvirti landshöfðingi hefði tekið sjer breytingaratkvæði í sömu stefnu. Sumir ætluðu, að það munaði ekkert um þennan toll á ölinu, en hann yrði að álfta hann ekki eins þýðingarlausan. Það væri aðgætandi, að ölið í raun rjettri yrði með þessum tolli, þó ekki væri meiri, fyrir þyngri búsiðjum, en allt annað vín, því að í flestu öli væri lítill spíritus, og í sumu öli því nær sem alls enginn spíritus, t. a. m. hvítu öli; auk þess væri ölið sú vara, er ódrygðist mjög í meðferðinni. Það hefði því mäske verið fullt eins vel til fallið, að leggja tollinn á ílátin sjálf. Eo um slíka breytingu væri raunar eigi að tala hjeðan af. Það væri að öðru leyti mjög óheppilegt, ef þessi eina ákvörðun gæti spillt fyrir því, að frumvarp þetta í heild sinni yrði að lögum, sem þó væri æskilegt. Hinn hæstvirti landshöfðingi hefði látið í ljósi þá skoðun sína, að svo mundi geta farið. Hann hefði líka tekið fram, að eptirlitið með greiðslu þessa tolls mundi útheimta reglulega tollgæzlu, og yrði hann að telja það mjög óheppilegt, ef svo saklaus drykkur, sem ölið væri, skyldi verða til að rýra tekjur landssjóðsins, því að svo mundi sannarlega verða, ef hann ætti að standa straum af reglulegri tollstjórn, sem

yrðimjög svo dýr og kostnaðarsöm. Hannkvaðst því mundu greiða atkvæði sitt með breytingaratkvæði landshöfðingjans.

Ásgeir Einarsson sagðist ætla að minnst nokkuð á þetta atriði í sambandi við það, er hann áður hefði mælt í þessu máli. Hinn háttvirtí 5. konungkjörni þingmaður hefði um daginn tekið fram nokkur þau atriði, er sannarlega hefðu ekki mælt með því, að hafa ölið undanþegið tolli. En nú virtist sjer aðalspurningin vera, hvort þessi ákvörðun mundi geta spíllt fyrir framgangi málsins, sakir þess, að hún útheimti reglulega tollgæzlu. Fyrir sitt leyti ætlaði hann, að tollgæzlu þyrfti eigi við fyrir þá sök. Ef vöruskráin væri góð og gild, að því er snerti öll önnur vín, hví ætti þá að þurfa að verða fremur undandráttur á ölinu. Auk þess væru öll öllilát einkennileg og auðþekkt frá öllum öðrum ilátum. En ef nú ölið væri tollfrítt og öll önnur vín tolluð, mundu menn eigi lengi verða að komast upp á að flytja nokkuð af hinu tollaða dýrara víni á öllilátunum, og láta það ganga undir nafni öls, og þar sem ölið þá væri tollfrítt, yrðu slík ilát eigi rannsökuð, síst þegar engin tollgæzla væri. Hvað mundi vera meira lokkandi en þetta til að innleiða reglulega tollgæzlu.

Stefán Eiríksson sagði, að þegar væri búið að ræða mál þetta nokkuð, og hefði það heyrzt á ræðum þingmanna, að sumir vildu fella ölið undan tollinum, en ef sú stefna væri tekin, óttaðist hann, að málið mundi dragast úr hömlu, og máske falla á þessu þingi alveg niður; og væri slíkt mjög svo óheppilegt, þar sem tekið væri tillit til tollsins yfir höfuð í fjárlögunum. Hann yrði því að leggja það til, að þessi breyting væri eigi gjörð. Þingmaður Húnavetninga hefði vitnað til orða hins 5. konungkjörna þingmanns, þar sem hann hefði sagt við næstu umræðu málsins, að öll það, er oss væri hjer flutt, mundi fullt svo skaðlegur drykkur, sem annað vín, og víst væri um það, að víða væri þambað talsvert af þessum drykk, bæði hjer í Reykjavík og annarstaðar. Þetta fyndist sjer því enn ein ástæða til þess, að lofa ölinu

að vera með hinum tolluðu drykkjum, og því gæti hann ekki gefið atkvæði með breytingaruppástungu landshöfðingja.

Landshöfðingi sagðist með tilliti til breytingaruppástungu sinnar skírskota til þess, er hann hefði sagt við aðra umræðu máls þessa. Þá hefði hann bent til þeirra atriða, er gjörðu það ísjárvert, að leggja toll á ölið, sem stæði. Viðvikjandi því, er þingmaður Húnavetninga hefði nú mælt, vildi hann benda honum á, að mikill munur væri á því, hve auðveldara væri að hafa eptirlit með tolli á brennivíni en öli, og það af þeirri ástæðu, að af brennivíni því, er út væri flutt úr Danmörku, væri endurborgað útflutningsgjald, en af því leiddi aptur, að öllum, er flyttu brennivín út, væri það sjálfum í hag, að tollskráin gjörði sem nákvæmasta grein fyrir þessari vörugrein. Af öli væri þar á móti ekkert útflutningsgjald borgað, og þess vegna gætu tollskrárnar ekki gefið neina tryggingu í því efni. Að öðru leyti hefði breytingaruppástunga sín engan annan tilgang en þann, að greiða fyrir málinu. En þótt hann vildi nú mæla fram með málinu, eins og það lægi fyrir, þá væri mjög hæpið, hvort stjórnin, af þeim ástæðum, er hann þegar hefði tekið fram, mundi geta aðhyllt það.

Ásgeir Einarsson sagðist engan veginn efast um það, að hinn hæstvirti landshöfðingi gæfi þingdeildinni þessar bendingar í bezta skyni. En á hinn bóginn kvaðst hann enn eigi vera kominn í skilning um það, að það þyrfti tollstjórn, þó tollur væri lagður á ölið. Það væri mikið rjett, að brennivínsflutningsmenn fengju í Danmörku endurborgað útflutningsgjald, en sú borgun færi að vega lítið á móti ágóða þeim, er þeir hefðu af því, að blanda saman spritti og vatni svo og svo þunnt, og selja síðan fyrir fullt verð. Enda mundu vera fleiri vín en brennivín, sem flyttust frá öðrum löndum, sem máske mundu þurfa eptirlit ekki síður en ölið. En þó að nú væri dregið undan af ölinu til muna, þá hefði maður þó æfinlega það, sem heimtist af tollinum, og svo sektirnar, ef

tollsvik kæmust upp. Hitt gæti hann eigi heldur ætlað, að ráðherrann mundi eyða öllu vintollsmálinu fyrir sakir ölsins eins, beint ofan í tillögur þingsins og hins hæstvirta landshöfðingja, ef hann, sem hann vonaði fastlega, gæfi því meðmæli sín.

Jón Hjaltalín sagðist opt hafa fallizt á það, sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði ráðið til, og nú í þetta sinn hefði hann einnig gjört það. Þar sem þingmaður Barðstrendinga hefði talað um öl án vínanda, þá sagðist hann fyrir sitt leyti aldrei hafa heyrt talað um, að það væri til á þessari jörðu. Hvað afleiðingarnar af öldrykkju snerti, þá væru þær engu betri, en af brennivíni; en það kynni kannske að vera, að öldrykkja eigi væri komin eins langt á leið hjer á landi og í öðrum löndum, því að það væri einna helst í kaupstöðunum, að nokkuð bæri á henni til muna. Hann fyrir sitt leyti kvaðst þó ætla að gefa atkvæði fyrir því, að ákvörðun þessi gengi út, og væri það að eins til þess, að láta að orðum hins hæstvirta landshöfðingja.

Ásgeir Einarsson sagðist ekki vera eins geðgóður og eptirlátur, eins og hinn háttvirti 5. konungkjörni þingmaður sýndi sig í þessu máli, því að meðan hann eigi yrði sannfærður um það, að rangt væri að leggja toll á ölið, kvaðst hann heldur eigi geta látið undan; það væri einnig skylda þingmanna eptir stjórnarskránni, að fara einungis eptir sannfæringu sinni. Hinn hæstvirti landshöfðingi hefði einnig sagt hið sama, þegar um brennivínstollinn hefði verið að ræða, að ómögulegt væri að halda vörn á því, hvort kaupmenn flyttu «spritt», og hefði það því líklega verið eptir hans tillögum, að enginn tollur þá var lagður á það.

Jón Hjaltalín sagði, að þingmaður Húnavetninga væri svo góður drengur, að hann varla mundi vilja spilla fyrir málinu; hjer væri líka um svo lítið að gjöra, að vert væri að hliðra heldur til, og gjöra stjórninni ekki örðugra fyrir, en nauðsynlegt væri; þó nú svo færi, að mál þetta gengi aptur til neðri deildarinnar, þá gæti varla orðið mikil tíma-

töf að því, enda hefðu og sum önnur mál síður áriðandi áður farið það; loksins kvaðst hann vilja benda þeirri spurningu til hins hæstvirta landshöfðingja, hvort hann bjeldi, að þessi tollur á ölið mundi skaða brennivínstollinn í heild sinni, því ef svo væri, sagðist hann með engu móti vilja gefa atkvæði sitt með þessum tolli.

Landshöfðingi sagði, að sjer mundi varla takast að sannfæra þingmann Húnavetninga, í þessu máli, og ætlaði hann því ekki að reyna það; en hann kvaðst þó enn einusinni vilja benda á það, að eins og nú stæði á, væri tollur á öli mjög ísjárverður, og kynni að verða til þess, að spilla fyrir málinu í heild sinni; hann sagðist eigi hafa sagt, að hann eigi mundi mæla með þessari ákvörðun, ef að hún yrði látin standa, heldur hefði hann sagt, að þessi ákvörðun gæti spillt fyrir málinu, þrátt fyrir það þó hann mælti með henni. Það væri eigi heldur rjett í «principinu» að telja öl með áfengum drykkjum, þar sem eigi nema sumar öltegundir gætu talizt svo, og hvað loks árangurinn snerti, þá væri hann svo lítill — varla nema 1000 — 2000 krónur árlega — að eigi væri hann teljandi fyrir landssjóðinn.

Ásgeir Einarsson sagðist hafa svo gott traust á landshöfðingjanum, að hann bjeldi, að hann mundi mæla með þessari ákvörðun; en ef stjórnarherrann væri svo þverhöfðalegur, að vilja eigi ganga inn á þetta málefni, þó þingið óskaði þess, og landshöfðingi mælti með því, þá væri það á hans ábyrgð, og þá væri þetta mátulegur prófsteinn á hann, og sýndi bezt, hve hentugt það stjórnar-fyrirkomulag væri, sem vjer nú hefðum.

Jón Hjaltalín sagði, að fyrst landshöfðinginn hefði sagt, að þessi ákvörðun kynni að spilla fyrir málinu, þá yrði hann að ætla þingmann Húnavetninga svo góðan dreng, að hann eigi vildi gjöra neitt það, sem gæti skaðað, og kvaðst hann því vilja biðja hann, að vera nú sveigjanlegan og ekki eiga þetta á hættu.

Torfi Einarsson sagði, að þingmaður Barðstrendinga hefði heldur viljað leggja toll

á tunnuna en pottinn; en fyrst að nú væru 120 pottar í tunnunni, mundi þetta víst eigi gjöra mikinn mismun. Hann sagðist ætla að halda sjer við það, sem hinn 5. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að hann aldrei hefði vitað til þess, að ði væri án vínanda, og fyrst neðri deildin hefði samþykkt óltollinn, og landshöfðinginn ætlaði að mæla með honum, kvaðst hann ætla að gefa atkvæði sitt með frumvarpinu, eins og það lægi fyrir óbreytt.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti þá málið undir atkvæði þingdeildarmanna, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breytingaruppástunga (frá landshöfðingjanum), þannig hljóðandi:

Við 1. grein, að orðin: «af alls konar öli — hvern pott», og orðin: «skal greiða» á eptir «vínanda» falli burtu. Samþykkt með 6 atkvæðum gegn 3.

2. Frumvarpið í heild sinni, með áorðinni breytingu, samþykkt með 8 atkv.

Lýsti forseti því þá yfir, að það yrði afgreitt til neðri deildarinnar.

Breytingaruppástunga
við frumvarp til laga um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarmán. 1872, eins og það var samþykkt af efri deild alþingis við 3. umræðu.

1. greinin orðist þannig:

«Hjer eptir skal greiða aðflutningsgjald af alls konar öli, sem til Íslands er flutt, 5 aura fyrir hvern pott.

Af brennivíni eða vínanda skal greiða af hverjum potti» o. s. frv.

Alþingi, 13. dag ágústmán. 1875.

H. Kr. Friðriksson. Tryggvi Gunnarsson.

Einar Ásmundsson. Snorri Pálsson.

Páll Pálsson, bóndi.

EIN UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 42. fundi neðri deildar alþingis, 17.

dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til einnar umræðu *frumvarp til laga um gjald á brennivíni* með þeirri breytingaruppástungu ömm þingmanna, að taka upp aptur ákvörðun um gjald af öli, sem efri deildin hafði fellt úr.

Tryggvi Gunnarsson gat þess, að þetta mál væri nú komið aptur til neðri deildarinnar frá efri deildinni. Í fyrra skiptið, sem það var fyrir deildinni, hafi það gengið í gegn við allar umræður nær því mótmæla-laust, og verið samþykkt nálega í einu hljóði. Hann vonaði því, að þingdeildin sendi málið aptur til efri deildarinnar í sama ásigkomulagi og í fyrra skiptið. Hann óskaði þessa eigi af því, að hann vildi gjöra þetta að kappsmáli milli deildanna, en hann áleit, að breyting efri deildarinnar kæmi af því, að hún hefði eigi athugað málið nógu vandlega. Efri deildin hafi gjört þá óheppilegu breytingu, að fella gjaldið af ölinu, og gæti hugsazt, að hún hafi gjört það af ótta fyrir, að örðugt yrði að innheimta gjaldið, af því eigi væri nauðsynlegt að setja ölið á tollskrár, og að kaupmenn mundu því við hafa undanbrögð að svara tollinum. Þetta gæti nú að vísu hugsazt, en ef maður gjörði ráð fyrir, að $\frac{1}{3}$ hluti gjaldsins misstist á þennan hátt, og að það væru hjer um bil 1000 kr., yrðu þá samt eptir $\frac{2}{3}$ hlutar gjaldsins, hjer um bil 2000 krónur, og það missti landssjóðurinn, ef ekki væri lagt gjald á ölið. Þar við bættist einnig enn meiri skaði, sem landssjóðurinn mundi bíða, ef ekki yrði lagt gjald á ölið. Kaupmenn mundu nefnilega flytja minna af þeim vintegundum, sem gjald lægi á, en aptur meira af ölinu, og yrði það mjög til að minnka tekjur landssjóðsins. Að endingu væri alstaðar tilgangurinn með því að leggja gjald á vínföng ekki einungis sá, að auka tekjur landssjóðsins, heldur einnig að fyrirbyggja ofdrykkju. En eins mætti drekka sig fullan af öli eins og af öðrum vínföngum; ef þingið vildi dálítið hindra ofdrykkju hjer á landi, yrði það að leggja gjald á allar vintegundir.

En efri deildin hefði mäske fellt gjaldið

á ölinu sökum þess, að hún hefði verið hrædd um, að stjórnin mundi ekki samþykkja frumvarpið, ef lagt væri á ölið, eins og landshöfðingi hefði sagt. En hann gæti ómögulega skilið, að stjórnin mundi neita að staðfesta frumvarpið vegna þessa lítilræðis. Ef frumvarpið fengi eigi framgang, þá færðist upphæðin í fjárlögunum 2. gr. 13. tölulið tölulegt niður, og mundi hún hika við að baka landinu þann skaða, er gæti orðið allt að 60,000 kr. á fjárhagstímabilinu. Sjer sýndist stjórnin mætti verða fegin að fá þessi lög, því að lög þau, sem nú væru, og henni væri einni um að kenna, gjörðu engan mun á styrkleika brennivínsins, og væru því mjög óeðlileg og landinu til vanvirðu og skaða.

Því næst var gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. Var uppástunga hinna fimm þingmanna samþykkt með 18 atkv. gegn 1.
2. 1. gr. með áorðinni breytingu lesin og samþykkt í heild sinni með 20 atkv. gegn 1.
3. frumvarpið í heild sinni með áorðinni breytingu samþykkt með 21 samhljóða atkvæðum, og var það því næst sent til efri deildarinnar aptur.

EIN UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 42. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmán. kl. 5 e. m., var tekið fyrir til einnar umræðu *frumvarp til laga um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. febr. 1872.* Umræðulaust var gengið til atkvæða, og frumvarpið þá samþykkt með 8 atkvæðum. Kvæðst forseti mundi afgreiða það til landshöfðingja, og var það nú svo látandi:

LÖG
um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarmán. 1872.

1. grein.

Hjer eptir skal greiða aðflutningsgjald

af alls konar öli, sem til Íslands er flutt, 5 auru fyrir hvern pott.

af brennivíni eða vínanda skal greiða af hverjum potti:

með 8° styrkleika eða minna . . 20 auru
yfir 8° og allt að 12° styrkleika. 30 —
yfir 12° styrkleika 40 —

Af rauðavíni og messuvíni skal greiða 15 auru af hverjum potti, í hverju fláti sem það er flutt.

Af öllum öðrum vínföngum skal greiða 30 auru af hverjum potti, ef þau eru flutt í flátum stærri en svo, að rúmi tvær merkur; en sjeu þau flutt í minni flátum, skal greiða sama gjald af hverjum þremur pelum, sem af pottinum í stærri flátum.

Gjald þetta rennur í landssjóð.

2. grein.

Á tollskrár þeim og vöruskrám, sem skip eiga að hafa með sjer, samkvæmt lögum 15. dag aprílmán. 1854, sbr. við tilskipun 26. dag febrúarmán. 1872 2. grein, skal ávallt tilgreint, hversu styrkt brennivínið eða vínandinn sje, og sje það eigi tiltekið, skal tollgreiðandi borga hæsta gjald, nema því að eins, að hann á sinn kostnað láti raðnsaka það, er til Íslands kemur, og fái vottorð hlutaðeigandi lögreglustjóra um styrkleik brennivínsins.

3. grein.

Verði sú raun á, þegar vínföng eru flutt til Íslands, að nokkuð af þeim hafi á leiðinni skemmt, lekið niður eða með einhverju móti farið forgörðum, skal ekkert gjald greiða af því, sem farizt hefur, ef eigandi eða umboðsmaður hans sannar með vottorði lögreglustjóra, að tollskráin eða vöruskráin telji meira, en í land er flutt.

4. grein.

Hjer með er úr lögum numin 1. grein tilskipunar banda Íslandi um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, dagsættrar 26. febrúarmán. 1872.

5. grein.

Lög þessi öðlast gildi, undir eins og þau eru löglega birt.

VIII.

FRUMVARP

til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík.

(Flutningsmaður Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga).

1. grein.

Í Reykjavík skal læknaskóli stofnaður með 3 kennurum, og hafi þeir allir, er fá embætti við skólann eptirleidis, tekið embættispróf í læknisfræði við Kaupmannahafnarháskóla með fyrstu einkunn.

2. grein.

Landlæknirinn yfir Íslandi skal jafnan vera fyrsti kennari við læknaskólann og forstöðumaður hans.

3. grein.

Hinir tveir kennarar skólans skulu jafnframt vera hjeraðslæknar í Reykjavík og Kjósar- og Gullbringusýslu á þann hátt, sem lög um læknaskipun á Íslandi nákvæmar ákveða.

4. grein.

Kennslunni í læknaskólanum skal þannig hagað:

- a. Forstöðumaðurinn kennir verklega heilsufræði, sjúkdómafræði og læknisfræði. Hann kennir og vísindi þau, er þurfa þykir, í edlisfræði og efnafræði.
- b. Annar kennari kennir útvortis sjúkdómafræði og handlæknisfræðina alla.
- c. Þriðji kennari kennir grasafræði, líffræði, meðalafræði, líkupskurðarfræði, umbindingarfræði og yfirsetukvennafræði.
- d. Yfirkennarinn má gjöra þær breytingar á kennslunni í hinum ýmsu greinum læknisfræðinnar, sem honum virðist best henta.

5. grein.

Kennarar við læknaskólann skulu hafa jafnhá laun, sem kennarar við prestaskólann.

6. grein.

Þeir, sem vilja verða hjeraðslæknar, skulu í hið minnsta sem svarar hálfu ári hafa gengið á fæðingarstofnunina og sjúkrahúsin í Kaupmannahöfn, og sýna vottorð hlutaðeigandi yfirlæknis um, að þeir hafi gengið á þau. Þó skal öllum þeim, sem tekið hafa embættispróf við læknaskólann, heimilt að

lækna, og má í viðlögum setja þá í hjeraðslæknaembætti.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag júlímán., skýrði forseti frá, að til sín væri komið *frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík*, frá fyrra þingmanni Árnesinga, Benidikt Sveinssyni, og var því síðan útbýtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri deildar alþingis, 20. dag júlímánaðar, kom til 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík*.

Benidikt Sveinsson (flutningsmaður) kvaðst ekki að sinni ætla að tala marga um þetta mál, en að eins óska þess, að það gengi til 2. umræðu, og nefnd væri sett í það. Ef þingmönnum litist svo, þá vildi hann og, heldur en að málinu væri alls enginn gaumur gefinn, að það gengi til launagafnefndarinnar.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst ætla það öldungis nauðsynlegt, að setja nefnd í mál þetta. Vjer hefðum reyndar læknakennslu hjer í Reykjavík, en hún væri eigi á svo föstum grundvelli sett, sem vjer gætum óskað, en hann kvaðst vildu stuðla að fastri skipun á læknakennslunni, svo að hún hyrfi eigi, þegar minnst varði, en það gæti hún, eins og hún væri nú; en það væri ýmislegt athugandi við frumvarp þetta, eins og það væri. Sjer þækti þannig eigi rjett að ákveða vissa tölu kennara, því að það gæti, ef til vill, verið nóg, að þeir væru tveir, en þeir gætu verið fleiri; það væri öldungis undir umboðsvaldinu og fjárveitingavaldinu komið,

en engin lagasurning, hversu margir skyldu starfa að skólanum. Í öðru lagi skyldi eptir frumvarpinu hver hafa tekið háskólapróf með 1. einkunn við Kaupmannahafnar-háskóla, en það væri eigi sagt, að þeir, sem hefðu fengið 2. einkunn, væru ver fallnir til þess að kenna en hinir, enda stæði svo á nú, að enginn einn væri til með 1. einkunn af læknunum frá háskólanum; þessi ákvörðun væri þannig alveg ófær; auk þess væri ekki víst, þó svo gæti borið undir með einstakan mann, að landlæknirinn væri lagaður til kennarastöðu við skólann; einnig væri vafasamt, hvort læknarnir í Kjósar- og Gullbringusýslu væru til þess fallnir, að kenna á skólanum, svo sem mælt væri fyrir í 3. grein frumvarpsins, og að binda þá við læknaembætti, allrahelzt alla, væri mjög varúðarvert; þeir yrðu opt-sinnis að takast ferðir á hönd að gæta sjúklinga, en við það liði kennslan óbærilega, að minnsta kosti væri nauðsynlegt, að annar þeirra væri fastur við kennsluna. Einnig ætti alls eigi við að til taka með lögum, hvað hver skyldi kenna, í stað þess að láta þá sjálfa skipta kennslugreinunum á milli sín, eptir sem hver treystist bezt til; en ósamkvæmni væri það aptur, að veita yfirkennaranum ráðrúm til þess að breyta því, sem þannig ófrávikjanlega væri sett sem lög, og því ætti sú greinin að falla alveg burt.

Í 5. gr. væru kennarar settir á jafnhá laun við prestaskólakennendur, en það mætti skilja á tvo vegu, hvort þeim bæri þessi laun, auk launa sinna, sem hjeraðslækna, eða að þeim meðtöldum.

6. grein áleit hann nauðsynlega, en þó væri nauðsynlegt, að þeir gengju á spítala erlendis, auk þess sem þeir væru á fæðingarstofnuninni, í missiri að minnsta kosti, áður þeir fengju þann rjett, er þar ræddi um. Þessar athugasemdir kvað hann benda á, að nauðsynlegt væri að setja nefnd.

Benidikt Sveinsson kvað þingmann Reykvinga hafa tekið rjett í það, sem verið hefði aðalhugsun sín, að leiða kennsluna inn í fast skólaform, en viðvikjandi mótbárum þeim, er bornar hefðu verið fram, yrði hann að

geta þess, að það væri eigi meining sín að rigbinda sig við frumvarpið; viðvikjandi því hefði hann ráðfært sig við landlækninn, og ætti minnstan þátt í því sjálfur; hann fjellist fúslega á athugasemdir þingmanns Reykvinga, hvað 1., 3. og 4. gr. snerti. Í 5. gr. hefði hann eigi fyrir sjer hin tilteknu laun auk annars.

Landshöfðingi kvaðst verða að lýsa því yfir, að þar sem afleiðing frumvarpsins mundi verða sú, að auka útgjöld landssjóðsins án þess verulega að breyta læknakennslu þeirri, sem stofnuð hefur verið í Reykjavík, og hefur reynzt góð, og þar sem landssjóðurinn mundi eiga fullt í fangi með að standa straum af útgjöldum þeim, sem leiða af þessari kennslu, þá yrði hann að vera tilraun þessari mótmæltur.

Grímur Thomsen sagði, að þó fjárlaganefndin væri skammt á leið komin, hefði hún þó sjeð svo mikið, að einungis gæti komið til tals að bæta í kennara við. En sparnaður væri höfuðspurn fyrir þingið, og gæti frumvarpið þess vegna eigi frá því sjónarmiði öðlæzt gildi, enda væri það ómögulegt frá sjónarmiði frumvarpsins sjálfs, þar sem hver hefðumengan háskólagenginn lækni með 1. einkunn; það dæmdi sig þannig sjálft til þess að liggja í þagnargildi um langan aldur. Hann tók einnig fram torfærurnar fyrir hjeraðslækni að sækja til kennslustaðarins, sem væri í Reykjavík, bæri svo undir, að hann væri búsettur í Keflavík. Ef halda ætti lengur fram í málið, áleit hann rjettast að kjósa nefnd; en vildi þó heldur stinga upp á, að fella málið frá 2. umræðu.

Benidikt Sveinsson kvað það sjálfsagt á þingsins valdi, að fella frumvarpið, en agnárarnir í því væru eigi verri en svo, að þeir stæðu til bóta. Það væri hvergi í frumvarpinu tekið fram, að nokkur læknakennaranna skyldi búa í Keflavík. En svo framarlega sem þinginu væri alvara á fastri skipun skólans, hefði það þann eina kost að kjósa nefnd í málið.

Var síðan samþykkt með 18 atkvæðum, að málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var

einnig með 18 atkvæðum ályktað, að kjósa skyldi nefnd í það, og skyldi vera 3 manna nefnd.

Þessir voru kosnir:

Halldór Friðriksson með 16 atkv.

Benidikt Sveinsson — 13 —

Grimur Thomsen — 8 —

Í nefndinni var formaður kosinn Halldór Friðriksson, skrifari Grimur Thomsen, og framsögumaður Benidikt Sveinsson.

NEFNDARÁLIT

í málinu um frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík.

FRUMVARP

til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður læknaskóli, og skal forstöðumaður hans jafnframt vera landlæknir.

2. grein.

Forstöðumaðurinn skal sem forstöðumaður og jafnframt landlæknir hafa 4800 krónur í laun á ári hverju.

3. grein.

Skipaður skal og einn fastur kennari, og hefur hann 1800 krónur að launum.

4. grein.

Auk þess skal hjeraðslæknirinn í Reykjavík skyldur að gegna læknakennslu í einni eða fleirum vísindagreinum, og skal hann fyrir þennan starfa hafa 800 krónur í árlega þóknun.

5. grein.

Ráðgjafinn fyrir Ísland semur reglugjörð fyrir skólann.

6. grein.

Það er skilyrði fyrir því, að þeir, sem útskrifast úr þessum skóla, geti orðið hjeraðslæknar, að þeir hafi hinn ákveðna tíma gengið á fæðingarstofnunina í Kaupmannahöfn, og að minnsta kosti eitt missíri á spítalana þar.

ATHUGASEMDIR.

Viðvíkjandi frumvarpi þessu skulum vjer geta þess, að það er skoðun vor, að nauðsyn beri til, eigi að eins að halda læknakennslu þeirri áfram, sem landlæknirinn hefur haft um nokkur undanfarin ár, heldur og að koma kennslu þessari á fastari fót, en hún nú er, svo að hún sje eigi komin undir áhuga landlæknisins eins. En auk þess verðum vjer að ætla, að eigi kennslan að verða nægileg, þá sje nauðsyn til að auka hana, og því þurfi að minnsta kosti einn fastan kennara, auk forstöðumannsins; því að þótt hjeraðslækninum í Reykjavík verði lögð sú skylda á herðar, að aðstoða við kennsluna, þá hlýtur kennsla hans, sökum anna hans sem hjeraðslæknis, opt og einalt að vera næsta hvíkul, og honum má sjálfsagt eigi ætla meira en eina eða tvær vísindagreinar.

Við 1. og 2. grein.

Með því að vjer ætlum víst og rjettast, að landlæknirinn verði hjer eptir eins og hann er nú, laus við læknastörf, þótti oss sjálfsagt að sameina forstöðu læknaskólans við landlæknisembættið; en með því að landlæknisembættið út af fyrir sig getur eigi verið umfangsmikið eða annríkt, þá virtist oss einnig sjálfsagt, að forstöðumannsembættið væri aðalatriðið, og að forstöðumanninum væri ætluð sömu laun, sem forstöðumanni presta-skólans, með þeirri skyldu, að gegna landlæknisembættinu jafnframt.

Við 3. grein.

Eins og áður er sagt, þótti oss nauðsyn til bera, að skipaður væri auk landlæknisins einn fastur kennari, er eigi hefði öðrum önnum að gegna, og að laun hans ættu að vera 1800 krónur, eða sem næst meðaltali því, sem kaupstaðarlæknar ættu að fá, og þó heldur minni.

Við 4. grein.

Enda þótt vjer játum, að hjeraðslæknirinn í Reykjavík hafi allmikið að annast, þar sem hann á að gegna læknastörfum eigi að eins í Reykjavík og á Seltjarnarnesi, heldur og í öllu Garðaprestakalli á Álptanesi og allri Kjósarsýslu, þá ímyndum vjer oss, að hann

geti tekizt á hendur kennslu í einni eða tveimur vísindagreinum í skólanum, einkum hinum umfangsmínustu, enda þótt auðvitað sje, að hann geti eigi ávallt verið bundinn við tilteknar kennslustundir; og með því að kennsla hans getur eigi verið meiri, en vjer höfum þegar talið, getum vjer eigi ætlað honum meiri laun fyrir kennsluna en 800 krónur.

Við 5. grein.

Það er auðvitað, að ráðherra Íslands verður að semja reglugjörð fyrir skóla þennan, bæði um það, hverjar vísindagreinir skuli kenna þar, og hversu yfirgripsmikil kennslan skuli vera, um próf lærisveina og ýmislegt annað þar að lútandi.

Við 6. grein.

Eftir því sem hér á landi er ástatt, ber brýna nauðsyn til, að þeir, sem nema læknisfræði hér á landi, sigli til Kaupmannahafnar, bæði til þess að ganga á fæðingarskólunina þar og spítala, til þess að ná meiri þekkingu á sjúkdómum og meðferð þeirra við eigin sjón, en þeir geta átt hér kost á.

Með þessu voru frumvarpi ætlumst vjer til, að frumvarp það falli niður, sem oss var fengið til íhugunar um þetta mál.

Neðri deild alþingis, 4. ágúst 1875.

Halldór Kr. Friðriksson, Grimur Thomsen,
formaður. skrifari.

Benidikt Sveinsson,
framsögumaður.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 34. fundi neðri deildar alþingis, 10. dag ágúst mánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til annarar umræðu *frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík*, með breytingaruppástungum nefndarinnar.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) sagði, að frumvarpið væri stult og greinilegt, og athugasemdirnar gæfu nægar upplýsingar í málinu, og því þyrfti hann eigi að fara

mörgum orðum um málið. Hann vonaði, að áhugi sá, sem ávallt hefði lýst sjer á hinu ráðgefandi alþingi í orði á því, að fá komið á fót læknaskóla og öðrum menntunarstofnunum í landinu, lýsti sjer einnig nú á hinu löggefandi alþingi á borði, og stakk hann upp á því, að málið gengi til 3. umræðu.

Landshöfðingi gat þess, að hann við fyrstu umræðu hefði eigi verið samþykkur nefndinni, því sjer hefði þótt óþarfur kostnaður lagður á landið. Læknakennslan hér væri að vísu eigi eins fullkomin og í Kaupmannahöfn, en væri þó til mikils gagns. Núna væru auk landlæknis 13 útlærðir læknar, 10 frá læknaskólanum og 3 frá Kaupmannahöfn, og þar að auki stönduðu 4 eða 5 ungir menn læknisfræðina. Þegar læknaskipunarframvarpið yrði að lögum, yrðu hér um bil 20 embætti hér á landi. Þessi embætti mundu fljótt fullskipuð, og þá mundu engir sækja læknakennsluna um 10—20 ár, og kostnaðurinn yrði þá óþarfur. Kosturinn við fyrirkomulagið, eins og það nú væri, væri sá, að það væri eins gott eins og það, sem frumvarpið læri fram á, en væri miklu ódýrara, og þegar enginn sækir kennsluna, má hætta henni um tíma. Ekkert væri á móti því, að setja kennara til að aðstoðar landlækninum við kennsluna, ef þingið vildi veita fje til þess í fjárlögunum.

Benidikt Sveinsson sagðist furða sig á því, að landshöfðinginn skyldi segja, að læknakennslan hér væri ófullkomnari en í Kaupmannahöfn, en þó nægileg. Aðalhugsunin í þessu máli væri þó sú, að fá tryggingu fyrir, að Íslendingar fái sem bezta og nýfasta lækna, sem fönng væru á. Það væri eðlilegt, að læknar yrðu því betri, sem kennslan væri betri og fullkomnari. Landshöfðinginn hefði sagt, að læknaskóli væri óþarfur, af því svo margir læknar væru til, en þetta kæmi eigi málinu við. Hjer væri eigi að tala um fjölda og tölu lækna, heldur um menntun þeirra. Það væri aðalatriðið, að læknar væru sem bezta menntaðir. Þótt læknaefni yrðu fleiri en embættin, þá væri það enginn skaði fyrir landið, heldur miklu fremur hagnaður, því

að þá mætti velja úr þá, sem beztir væru. Hann vonaði enn fremur, að deildin mundi fremur lita á, hve nauðsynlegt þetta mál væri, heldur en á kostnaðinn fyrir landssjóð, og lagði til, að málið gengi til þriðju umræðu.

Halldór Kr. Friðriksson skírskotaði til orða landshöfðingjans, að hann hefði sagt, að lækna skólinn yrði miklu dýrari en kennsla sú í læknisfræði, sem nú væri; en þess bæri að gæta, að kostnaðaraukinn mundi að eins verða 1000—1200 kr., og þegar landshöfðinginn vildi styðja að því, að aðstoðarkennara yrði bætt við, þá yrði kostnaðaraukinn enginn. Kostnaðurinn gæti því eigi verið til fyrirstöðu. Það væri salt, að 13 lækna væru til í föstum embættum, þá vantaði enn 7 læknisefni. Þeir, sem læsu við háskólann í Kaupmannahöfn, gætu ekki talizt vísir í embætti, og þeir lækna, sem til væru, mundu eiddast og deyja, svo að, ef eigi væri fleiri lækna en embætti, mundi fljótt verða skortur á læknum. Einnig væri það gott, að fleiri lækna væru til, en embættin; því að þá mætti velja úr, og stjórnin væri eigi neydd til að veita embættin hverjum einum, sem sækli, hvort sem hann væri hæfur eða eigi. Hann vildi reyndar ekki finna að kennslunni sjálfri við lækna skólann, en henni væri þó mjög ábótavant, af því kennari sá, sem nú væri, gæti eigi sinnt kennslunni, eins og vera bæri; þar sem hann hefði miklar annir sem lækna í hjeraði sínu; en ef kennslan kæmist á fastan fót, yrði hún fullkomnari og læknaefnin fengju betri menntun en hingað til. Síðan væri ætlazt til, að þeir sigldu, til þess að afla sjer enn meiri æfingar og fullkomunar á fæðingarstofnuninni og sjúkrahúsum, og því betur sem þeir væru undirbúnir hjer, því meira gagn hefðu þeir af því, að ganga á spítalana í Kaupmannahöfn.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1.	gr. nefndarinnar samþykkt í einu hljóði.	
2.	— — — — —	með 20 atkv.
3.	— — — — —	— 21 —
4.	— — — — —	— 20 —
5.	— — — — —	— 20 —

6. gr. nefndarinnar samþykkt með 22 atkv.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt í einu hljóði.

Að málið gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 21 atkv.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri deildar alþingis, 12. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til stofnunar læknaskóla í Reykjavík*. Af því að engar breytingarupplástungur höfðu komið fram við frumvarpið, og engin umræða varð um það, þá las forseti það upp, og ljet ganga til atkvæða um það, og var þá frumvarpið samþykkt með 21 samhljóða atkvæði. Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu. Skyldi nú frumvarpið ganga þannig orðað til efri deildar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 37. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík, og hafði því verið útbýtt meðal þingdeildarmanna á fundi daginn áður, eins og það var samþykkt af neðri deildinni. Án þess nokkur tæki til máls, var gengið til atkvæða, og það í einu hljóði samþykkt, að það mál gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu: *frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík*.

Pórður Jónasson kvaðst ætla að fara fáum orðum um þetta mál, því að hann væri

sannfærður um, að þingið gæfi því góðan róm, þetta væri mikilsvert mál, því að það lyti að því, að kippa lækna skóla vorum, sem hjer væri fyrir, í það horf, er viðunandi sje og sambodid þörfum og kröfum vorum, ef skólinn ætti að geta fullnægt augnamiði sínu. Það ætti nefnilega að bæta við skólann í kennara, sem ekki ætti að hafa annað starf á hendi, en að kenna, og væru þá vinnukraptar skólans svo auknir, að fullyrða mætti, að þeir gætu unnizt til, og þessa þyrfti skólinn við, til þess að geta borið nafn með rentu. Þessi skóli, sem ætti tilveru sína að þakka hinum heiðraða landlækni vorum, sem með ráð og dáð hefði haldið honum fram eptir ítrustu kröptum, hefði frá upphafi átt örðugt uppdráttar, því að fyrst hefði landlækni-irinn einn haft kennsluna á hendi, ásamt læknisembætti sínu, til þess að koma upp aðstoðarlæknum í landinu. Þegar landphysicus svo hefði bætzt aðstoðarmaður við kennsluna, er hann enn hefði, og sjálfur fengið lausu frá lækna störfum fyrir rúmu ári, hefði hann getað betur gegnt kennslunni; þannig hefði það síðan staðið. En meðkennari hans hefði þá aptur fengið fleirum lækna störfum að gegna, sem hefði tafið hann frá kennslunni, og því væri full nauðsyn til, að fá fastan kennara, og það yrði hann sjálfsagt, er kæmi; því þegar jafnframt ætti að koma hjer upp 17 – 18 sýslulæknum, þá mætti ekki missa hans optar við. Þetta væri því gleðileg endurbót á lækna skipun vorri, og því vonaði hann, að stjórnin heyrði þessa bæn alþingis, þar sem brýn nauðsyn væri fyrir hendi, því að ekki fengjum vjer lækna frá háskólanum, nema við og við; þeir fýstust eigi út hingað, sem ekki væri heldur von, og stundum hefðum vjer enda fengið þá svo, að vjer hefðum ekki þurft að sjá eptir þeim.

Fengjum vjer, sem hann teldi vist, nýjan fastan lækni til lækna skólans í viðbót við þá 2, sem fyrir væru, þá kallaði hann, að skólanum væri vel borgið, og að hann mundi bera og gæti borið nafn með rentu, og fullnægt sínu augnamiði, og að læknar frá þessum skóla mundu ekki þurfa að standa á baki

annara, einkum þar sem þeir á eptir gætu gengið á spítala í Kaupmannahöfn og fæðingarstofnunina þar, og veittist til þess styrkur af hálfu hins opinbera.

Stefán Eiríksson sagðist ælla óþarft að halda langar ræður um mál þetta. Það hefði nokkrum sinnum komið fyrir á þingum áður, og eigi fengið þá góðan byr. En nú þætti sjer neðri deild alþingis hafa tekið einkar-vel í málið, og beint því hinn rjetta vög; gæti hann því að öllu leyti fallizt á þetta frumvarp, og það væri því meiri ástæða til að taka vel undir þetta mál nú, þar sem samkvæmt frumvarpinu um hina nýju skipun á lækna hjeruðunum, sem nú væri samþykkt af þinginu í heild sinni, væri ákveðið, að fjölga læknum. Að því er menntun þá snerti, er læknaefnum gælist hjer kostur á, þá ætlaði hann, að ekkert verulegt mundi út á hana að setja. Að minnsta kosti vissi hann til, að læknar þeir margir, er hjer fengju menntun sína, mundu ekki standa svo mjög á baki annara, og jafnvel sumir hverjir reynast fullt eins vel. Vonaði hann því, að málið gengi þegar óhindrað til þriðju umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða í málinu. Fjell atkvæðagreiðsla á þessa leið:

1. grein.
1. 1. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
2. grein.
2. 2. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
3. grein.
3. 3. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
4. grein.
4. 4. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
5. grein.
5. 5. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
6. grein.
6. 6. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
7. Að frumvarpið þannig óbreytt í heild sinni gengi til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 41. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu *frumvarp til laga um stofnun læknaskóla í Reykjavík*.

Landshöfðinginn kvaðst ekki hafa verið viðstaddur við undangangandi umræður þessa máls, og fyndi hann sjer því skylt að lýsa yfir skoðun sinni, áður en til atkvæða væri gengið. Læknakennslan í Reykjavík hefði reynzt góð og nægileg; það væri ekki mein-ingin, að gjöra menn að vísindamönnum, heldur að duglegum embættismönnum í lækna-embætti landsins, og þyrfti því ekki neinna verulegra bóta við í þessu efni. Frumvarpið, sem lægi fyrir, miðaði eigi til verulegra endurbóta, heldur til að koma kennslunni á fastan fót. Það, sem frumvarpið færi fram á, hefði einnig mikinn kostnað í för með sjer; en það væri mikill kostur fyrirkomu-lags þess, sem nú væri, að kostnaðurinn við það fjelli niður af sjálfum sjer, þegar kennslan yrði óþörf, en það yrði hún, þegar enginn leitaði hennar, og svo mundi verða, þegar læknaembætti landsins væru orðin fullskipuð ungum mönnum, en það yrði sjálfsagt að 5 til 6 árum liðnum, og yrði því árangur frum-varpsins eigi annar en sá, að leggja óþarfan kostnað á landssjóðinn. Af þessum ástæðum yrði hann að vera frumvarpinu mótmæltur, eins og það lægi fyrir.

Jón Hjaltalín sagði, að hann þættist þekkja kennsluna hjer, og gæti hann ekki verið samdóma hinum hæstvirta landshöfð-ingja. Spursmálið væri um, hvort óskín væri óþörf, og svaraði hann því, að svo væri ekki; það væri sorglegt með læknaskipunina hjer á landi, hversu ónóg hún væri, síðan er fólks-talan hefði tekið að fjölga, en það vonaði hann að mundi halda áfram. Fyrir 20—30 árum hefðu verið 3—4 lækna, mest 5—6; það væri að gefa steina fyrir braud; þau lönd væru fá, sem í hlutfalli við fólkstölu sína hefðu svo fáa lækna sem Ísland; Íslendingar hefðu virkilega skorið upp á neglur sjer í

því tilliti; hann virti alltaf mikils orð lands-höfðingjans, en væri þó ekki samdóma hon-um í þessu efni, og gæti með engu móti fallið frá frumvarpinu. Hinn hæstvirti lands-höfðingi hefði sagt, að kennslan hjer væri praktísk en ekki vísindaleg, en hannfyrir sitt leyti yrði að segja, að praktísk kennsla væri ómöguleg, nema hún einnig væri vísindaleg; það væri auðvitað, að kennslan hjer gæti ekki komizt í samjöfnuð við kennsluna í öðrum löndum; hann vonaði, að landshöfðinginn ept-ir nákvæmari yfirvegun mundi breyta skoðun sinni, þó að hann efaðist ekki um, að hann hefði ihngað málið, en það væri margbrotið; hann væri viss um, ef hinn hæstvirti lands-höfðingi heyrði, hversu landsmenn kveinuðu og kvörtuðu, mundi hann heldur vilja auka en draga úr læknakennslunni; eitt væri og sem alltaf kæmi fram, þar sem læknaskipun væri ónóg, og það væri, að þá spryttu upp skottulæknar sem gorkúlur á hesthúshaug, mönnum til mikils meins, og reglubundinni læknahjálpi til hins mesta skaða. Hann skildi ekki í því, að nokkur þjóð, sem til óþarfa-hluta brúkaði árlega sem svaraði allt að mill-ón krónur, skyldi hafa á móti slíku máli sem þessu, þar sem þó líf og heilsa manna væri auðsjáanlega í voða; dauðratlan hjer á landi sýndi það, að hjer þyrfti betri læknahjálpar við, því að 38—40 prC. dæju víðast í land-inu af börnum á fyrsta árinu, en að eins 19 prC. hjer í Reykjavík, þar sem nóg væri af læknum. Ef þingið hikaði sjer við að fallast á þetta frumvarp, þá væri það til einkis, því að það mundi aptur og aptur koma inn á þingið, unz það fengist.

Eiríkur Kúld sagðist kunna hinum hæst-virta landshöfðingja þakkir fyrir það, að hann hefði bent til þess með ræðu sinni, að menn skyldu fara varlega og ekki vera of útaus-andi með fje landsins, samt gæti hann þó ekki alls kostar verið á sama máli og hann; sjer skildist á honum, að honum þætti ísjár-vert að stofna skóla, af því að nú mundu margir ungir menn skipast í læknaembætti. Sú kennsla, sem nú væri, væri að mestu bundin við menn, sem farinn væri að eldast;

og gæti því ef til vill árangurinn orðið annar, en menn ímynduðu sjer; hann játaði, að þó að kennslan væri góð hjer, þá væri hún þó því betri, því vísindalegri sem hún væri, og það yrði, ef reglulegum skóla yrði komið á fót. Hvað kostnað þann snerti, er slíkur skóli hefði í för með sjer, þá væri hann svo lítilfjörlegur, að hann eigi gæti haldið, að neinum þess vegna mundi glepjast hugur um, að gefa eigi atkvæði sitt með frumvarpinu, því að hvergi væri eins mikil þörf á því, að lækningar væru duglegir, eins og á Íslandi; ef þeir eigi væru það, væri dauðratatalan að líkindum meiri, en hún væri hvergi eins skaðleg eins og þar, sem mannfátt væri; hann hefði aldrei hugsað sjer, að skólinn stæði auður, því að því fleiri sem lækarnir væru, því fleiri dæju af þeim, og væru þeir eigi heldur ódauðlegir, þó að þeir væru ungir. Rjæð hann því deildinni til að gefa atkvæði sitt fyrir þessu frumvarpi.

Forseti kvaðst, fyrst eigi tækju fleiri til máls, vilja bera málið undir atkvæði, og var það samþykkt með 10 atkvæðum. Lýsti forseti þá því yfir, að það yrði afgreitt til landshöfðingjans. Var það nú svo látandi:

LÖG

um stofnun lækna skóla í Reykjavík.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður lækna skóli, og

skal forstöðumaður hans jafnframt vera landlæknir.

2. grein.

Forstöðumaðurinn skal sem forstöðumaður og jafnframt landlæknir hafa 4800 kr. í laun á ári hverju.

3. grein.

Skipaður skal og einn fastur kennari, og hefur hann 1800 kr. að launum.

4. grein.

Auk þess skal hjeraðslæknirinn í Reykjavík skyldur að gegna lækna kennslu í einni eða fleirum vísindagreinum, og skal hann fyrir þennan starfa hafa 800 kr. í árlega þóknun.

5. grein.

Ráðgjafinn fyrir Ísland semur reglugjörð fyrir skólann.

6. grein.

Það er skilyrði fyrir því, að þeir, sem útskrifast úr þessum skóla, geti orðið hjeraðslæknar, að þeir hafi hinn ákveðna tíma gengið á fæðingarstofnunina í Kaupmannahöfn, og að minnsta kosti eitt missiri á spítalana þar.

IX.

FRUMVARP

til laga um að af nema alþingistollinn.

1. grein.

Alþingistollurinn skal af numinn sem sjerstakt gjald til landssjóðs.

2. grein.

Frá sama tíma er opið brjef frá 18. júlí 1848 úr lögum numið.

Grímur Thomsen. Snorri Pálsson.

Tryggvi Gunnarsson. Einar Ásmundsson.

Guðmundur Einarsson. Benidikt Sveinsson.

Þorlákur Guðmundsson. Þórarinn Böðvarsson.

Stefán Stephensen. Eggert Gunnarsson.

Páll Ólafsson. Einar Gíslason.

Páll Pálsson. Guðmundur Ólafsson.

Á 26. fundi neðri þingdeildarinnar, 2.

dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komið *frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn*, frá 14 þingmönnum, og ljét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 29. fundi neðri deildar alþingis, 5. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn*, frá 14 þingmönnum.

Landshöfðingi sagði, að þótt uppástunga þessi væri komin frá 14 þingmönnum, og því mætti gjöra ráð fyrir, að hún kæmist til annarar umræðu, þá vildi hann þó þegar á þessu stigi málsins láta þá skoðun sína í ljósi, að sjer virtist uppástungan alveg óaðgengileg bæði frá þingsins og stjórnarinnar hálfu. Þar sem nú lægi fyrir hendi að breyta skattamálum landsins í heild sinni, og þingið hefði komið að þeirri niðurstöðu, að brýna nauðsyn bæri til slíkrar breytingar, og loks hefðu margar bænarskrár komið til þingsins um þetta efni, þá væri það að sinu álitni óhafandi, að grípa fram fyrir þessa ályktun þingsins, með því að af nema nú einn af hinum stærstu beinlinis sköttum landsins. Að minnsta kosti hefði alþingi í hitt eð fyrra verið á annari skoðun með tilliti til alþingistollsins; þá hefði stjórnin lagt fyrir það frumvarp, er þingið fjellst eigi á, og nefnd sú, er þá hefði verið sett í málið, hefði lýst því yfir í nefndarálitinu, að henni væri ekki kunnugt, að nein óánægja ætli sjer stað út af skatti þessum (o. fl.). Að vísu gæti það vel verið, að löggefandi þing væri annarar skoðunar, en ráðgjafarþing; en hann kvaðst þó vona, að allir þingmenn væru sjer samdóma um það, að slík uppástunga sem þessi yrði að styðjast við nægileg rök, ætti hún að verða tekin til greina. Alþingistollurinn væri í athugasemdum stjórnarinnar við frumvarp til fjárlaga fyrir Ísland talinn einn af þeim

tollum, er ætli að falla í burt með tímanum, þegar nýr skattur kæmist á. Þannig væri þá stjórnin og uppástungumenn samdóma um »Princip» málsins, en um framkvæmd þess væri hinn mesti ágreiningur, ef þingið nú vildi breyta verulegum skatti landsins, án þess að skattalögunum í heild sinni væri breytt. Hann kvaðst því vilja ráða deildinni frá að láta þessa uppástungu ganga til 2. umræðu.

Grímur Thomsen sagði, að eigi hefði farið svo, sem hann hefði haldið, að landshöfðingi hefði verið á því máli, að sem fyrst skyldi af nema þennan toll; en eigi væri uppástungumönnum ókunnugt um skattanefndina, sem koma ætti saman að ári; heldur ekki væri þeim ókunnugt um, að í 2. grein fjárlagafrumvarps stjórnarinnar, samanborinni við athugasemdirnar, væri áætluð þessi tekjugein fyrir næstkomandi tvö fjárhagsár; hann kvaðst einnig vita, að lagafrumvarp um þetta efni hefði verið fyrir á alþingi 1873, en af umræðunum væri einmitt ljóst hið gagnstæða við það, sem landshöfðingi hefði viljað sanna, því af þingiðindunum 1873 bls. 40—42 mætti sjá, að tollurinn hefði verið álitinn »mjög óhagkvæmur og einnig gagnstæður tilgangi rjettlætis og sanngirniskröfu og ósamboðinn anda sjálfra laganna». Þau úrslit, sem málið þá hefði fengið, hefðu verið því að kenna, að þinginu hefði eigi þótt boð stjórnarinnar hagkvæmt, og hefði að því leitt athygli einn þingmaður, er nú sæti í efri deildinni og hinn háltvirtí þingmaður Reykvíkinga, sem þar, eins og honum væri títt, hefði barizt með sönnum hetjumóði fyrir kjörðæmi sitt. Því væri uppástunga þessi fram komin, af því að stæði til að setja nefnd í skattamálinu, til þess að alþingistollurinn yrði ekki tekinn með í grundvöllinn undir þeim tilvonandi nýja skatti, því það mundu allir vita, að gjald á flurðarbæru lausafje en eigi á fasteign — nema þegar til búnaðarskólans væri goldið — væri undirstaða allrar skattheimtu hjer á landi. Þegar alþingistollinum væri við bætt, yrði lagt tvisvar á fasteign, og gæti hann þannig eigi verið hagfelldur, heldur ó-

vinsæll mjög. Landshöfðingi hefði getið þess, að löggjafarþing gæti litið öðruvísi á málið heldur en ráðgjafarþing; hann kvaðst fyrir sitt leyti álíta það sjálfsagt, að svo yrði gjört; það þing, sem fjárhagsráð hefði, hlyti að hafa aðrar ráðstafanir heldur en ráðgjafarþing, sem minnst hlyti að láta sig varða um að leggja á tolla; en landshöfðingja mundi kunnugt, að lík ósamkvæmni lægi á stundum í uppástungum stjórnarinnar, t. d. í uppástungu þeirri viðvikjandi aðgjörð á dómkirkjunni, sem stæði í fjárlagafrumvarpinu, sem væri fyrir þinginu; því fyrir 10 árum síðan, þegar beðið hefði verið aðgjörðar á kirkjunni, hefði verið öðru en samsinnu að gegna frá stjórnarinnar hlið; en nú eptir fjárhagsaðskilnaðinn lægi endilega á að gjöra að henni strax. En hann kvaðst verða að taka það þrennt fram, að alþingistollurinn væri ósamkynja hinum nýja tollgrundvelli, væri óvinsæll og óþarfur. Landshöfðingi hefði svarað, að eigi lægi á, þar sem nefnd tæki málið fyrir í heild sinni, en það vissi enginn fyrir fram, hversu greiðlega hinn boðuðu nefnd tækist að leysa starf sitt af heudi; búnaðarnefndin væri búin að erfiða í nokkur ár, án þess nokkuð heyrðist til hennar enn, en skattamálið væri miklu örðugra mál, og gæti vel farið svo, að sú nefnd ynni í mörg ár, án þess að sjá út úr starfi sínu. Hann vildi einnig benda á, að í löndum, sem væru komin langt í skynsamlegu frelsi, væri því fastlega fylgt, að leggja aldrei á óvinsæla skatta, enda væri það óhafandi frá stjórnarinnar sjónarmiði. Viðvikjandi fyrirboða þeim frá hálfu landshöfðingja, að gefa eigi tillögum þingsins meðmæli til ráðgjafans, þá skyldi hann að eins geta þess, að landshöfðingja mundi það betur kunnugt en sjer, hvernig hann skyldi haga sjer í þessu máli; í öðru lagi væri það ísjárvert, að stjórnarherra rjeði konungi frá, að gjöra það að lögum, sem alþingi legði til, þegar engir gallar væru á. Því skyldi hann hæversklega leyfa sjer að benda landshöfðingja á, að það væri vissasti vegur fyrir hann til þess, að fá sem mesta ábyrgð hjeðan, að ráða ráðgjafanum frá, að

staðfesta lagafrumvarp um málefni, sem sjerstaklega snerta gjaldþegnana, þegar landsþjóðurinn missti einskis í; hann áleit það rjettara, að láta stjórnarherra einan um það, hvernig úr skuli ráða, því mæli landshöfðingi sjálfur á móti, þá sje það á ábyrgð hans sjálfs.

Landshöfðingi sagðist út af orðum hins háttvirta flutningsmanns að eins skyldi geta þess, að hann í ræðu sinni einungis hefði bent á, hver skoðun alþingis hefði verið í þessu máli, en eigi tekið fram skoðun stjórnarinnar, því hún væri á því máli, að niðurlögnunarmátinn væri óhafandi, og yrði honum því breytt, jafnframt og skattamálið í heild sinni yrði endurskoðað, en fyr en það væri gjört, væri það óaðgengilegt fyrir stjórnina, að þingið næmi úr gildi töluverðan skatt.

Gudmundur Einarsson kvaðst vilja bæta því eina atriði við ræðu flutningsmanns, að svo fjarska-miklar álögur væru komnar á fasteignir og lausafje, og þar að auki margar í vændum með lagafrumvörpum þeim, sem nú lægju fyrir þinginu, að álögur þessar yrðu óbærilegar, væri ekki einhverju ljett á. Þess vegna væri nauðsynlegt að af nema þegar í stað alþingistollinn, enda væri gnægð fjár til þess, því hagar landsins stæði vel, en hann vildi bæta því við, að jafnvel þó að hefði þurft að skerða viðlagasjóðinn fyrir þá skuld, að alþingistollurinn væri af numinn, þá væri það miklu ákjósanlegra, heldur en skattur bættist á skatt ofan; og vonaðist hann til þess, að þingdeildin fylgdi tillögu nefndarinnar sem fastast fram.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að þótt landshöfðingi hefði skýrt frá áliti nefndarinnar á alþingi í hitteðfyrri, og hún hefði ekki vitað um óánægju landsmanna yfir alþingistollinum, þá vissi hann af óánægju manna með hann, sem von væri, því gjaldið fjelli misjafnt á, og eigi beinlínis eptir tilgangi lagabóðsins, því nú væru margir landsdrottmar farnir að færa það yfir á leigulðana. Eins og kunnugt væri, þá hvíldi alþingistollurinn að $\frac{1}{4}$ á lausafje, og $\frac{3}{4}$ á fasteignum, en það vantaði mikið á, að gjaldið hvíldi á

öllum fasteignum. Eftir gömlu mati væri öll fasteign landsins 85,442 hndr., en þar af væru ljensjarðir presta, kirkjujarðir og fátækraeignir liðugt $\frac{1}{7}$ eða 12,567 hndr., svo kæmu þjóðeignir, sem væru 8,787 hndr., og væri sama, sem þær væru afgjaldslausar, frá hlið landssjóðsins skoðað, því hann þyrfti að borga þetta gjald aptur, þó hann í fyrstu fái það inn, og væri þetta því að taka úr öðrum vassanum og láta í hinn; þegar þetta væri lagt saman, yrði $\frac{1}{4}$ allri fasteign landsins, er væri svo gott sem afgjaldsfrí, og þar við mundi óhætt að bæta öðrum fjórða parti, sem leiguliðar svöruðu af, en ekki landeigendur, og væri þá ekki eftir nema helmingur fasteignanna, sem svarað er gjaldi af samkvæmt lagabodinu. Þetta mál mætti einnig skoða á annan veg. Í athugasemdunum við fjárlagafrumvarpið væri ráðgjört, að alþingistollur muni fyrir næstkomandi tvö ár verða 32,000 krónur, en tekjur af þjóðeignum 35,580 kr. um árið; nú mundi óhætt að ráðgjöra, að alþingistollurinn yrði 5 aurar af krónu í jarðarafgjöldum um árið, og væri þá 3,558 kr. fyrir bæði árin, sem landssjóðurinn þyrfti að svara í alþingistoll af þjóðeignum, svo það væru ekki 32,000 kr., sem landssjóðurinn missti, þó alþingistollurinn væri af numinn sem sjerstakt gjald, heldur væru það 28,442 kr., þegar alþingistollurinn er ráðgjörður 5 aurar af krónu, eða næstum $\frac{1}{8}$ minna, en í fljótu bragði sýndist. Þar sem landshöfðingi hefði sagt, að nú ætti skattanefndin að koma saman, til að undirbúa breytingar á öllum gjöldum landsins, mundi því stjórnin ekki vilja fallast á breytingar á einu einstöku að svo stöddu. En einmitt það, að skattanefndin á að setjast, væri viðurkenning stjórnarinnar fyrir því, að nauðsyn sje að breyta gjöldum landsins sem fyrst. Alþingistollurinn væri sjerstakt gjald og sjerstaklega heimtur, og væri því auðvelt að breyta honum, án þess að hafa það í sambandi við breytingar á öðrum gjöldum. Það mundi verða mjög vinsælt fyrir alþingi hjá alþýðu, ef það nú legði talsvert fje til gufuskipferða og vegabóta í landinu, eins og fjárlaganefnd-

in rjeði til, en þó jafnframt ljetti gjöldum á landsmönnum, þó auðvitað væri, að þingið mætti eigi líta á vinsældina, ef eigi væri nægilegt fje fyrir hendi til þessa. Það mætti skoða oss Íslendinga sem frumbýlinga; en kynlegt mundi það þykja af frumhýlingi, að safna peningum á kistubotn sinn. en búið þarfnadist ótal margra hluta, er eigi væru til, og byrðarnar fjölda margar, er þyrfti að ljetta.

Grimur Thomsen kvaðst vilja bæta því við, að alþingistollurinn yrði eigi talinn með hinum almennu tollum, og hann væri ekki einu sinni hafður til allra þarfa alþingis. Allir vissu, að konungsfulltrúanum hefði verið galdið beinlínis úr landssjóði. En sjer í lagi kvaðst hann vilja taka það fram, að alþingi ætti að af nema toll þennan, ekki til þess að gjöra eitt alþingi eða einstaka þingmenn vinsæla, heldur alþingisstofnunina í heild sinni. Það væri þeim kunnugt, sem verið hefðu á manntalsþingum, að einatt mætti þar heyra kvartanir yfir því, »að verða að gjalda svona mikið, til eins gagnlitillar stofnunar, sem alþingi er«, eins og þeir orða það. Þótt hann nú fyrir sitt leyti álití ekki þessa hugson rjetta, þá væri þó æskilegt, að slíkar hugsanir hyrfu úr meðvitund þjóðarinnar.

Það var því næst samþykkt með 20 atkvæðum, að málið gengi til 2. umræðu.

Breytingaruppástunga við frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn.

Bættist við svo látandi:

3. grein.

Allan kostnað við alþingi skal eptirleidis greiða úr landssjóði.

Jón Sigurðsson. Grímur Thomsen.

Einar Ásmundsson. Snorri Pálsson.

Þórarinn Böðvarsson. Þorlákur Guðmundsson.

B. Sveinsson. Tryggvi Gunnarsson.

ÖNNUR UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri deildar alþingis, 12. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn*.

Grimur Thomsen sagði, að breytingaruppástungan væri runnin af því, að máské væri efasamt, af hvaða sjóð skyldi greiða alþingistollinn. Það væri meining uppástungumanna, að hann skyldi greiða af landssjóði, án þess síðar að jafna honum niður á landsmenn. Þannig hefði áður verið um útgjöld til konungsfulltrúa, að honum hefði verið goldið af landssjóði, án þess landssjóðnum hefði verið endurgoldinn sá kostnaður. Þessi uppástunga væri því einungis til að gjöra frumvarpið ljósara.

Þá var gengið til atkvæða, og var

1. grein frumvarpsins samþykkt með 20 samhljóða atkvæðum.
2. grein frumvarpsins samþykkt með 20 samhljóða atkvæðum.
3. grein, breytingaruppástungan samþykkt með 20 samhljóða atkvæðum.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 20 samhljóða atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að það gengi þannig orðað til 3. umræðu, var samþykkt með 20 samhljóða atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 39. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni *frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn* til 3. umræðu. Var frumvarpið samþykkt umræðulaust með 18 atkvæðum, og var síðan sent efri deildi.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 39. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn*, og hafði því verið útbýtt á fundi daginn áður, eins og það var samþykkt af neðri deild þingsins.

Pórður Jónasson sagði, að sjer þætti þetta mál of snemma upp horið, því að nú væri einmitt verið að ráðgjöra að breyta skattalögunum í heild sinni, sem þetta mál óneitanlega heyrði undir. Alþingistollurinn væri heldur ekki mikið gjald, og hefði eigi ofþyngt neinum hingað til, enda hefðu engar kvartanir heyrzt yfir honum.

Eiríkur Kúld kvaðst engan veginn geta verið samdóma linum 1. konungkjörna þingmanni, þvert á móti kynni hann hiðni heiðrúðu neðri deild þakkir fyrir að hafa breift þessu máli og samþykkt þetta frumvarp. Að þessi tollur væri eigi illa þokkaður, yrði hann að bera til baka. Sjer væri fullkunnugt um það. Raunar væri það annað gjald, er væri óþokkasælast líklega allra gjalda, en það væri skatturinn til sýslumanns; en næstur honum gengi ófæð alþingistollurinn. Þetta væri líka eðlilegt, því að tollur þessi hefði sanmarlega fleiri ókosti, en kosti, enda væri það eigi satt, sem hinn 1. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að tollur þessi væri lítill og munaði ekkert um hann. Reynsla sín særi í allt aðra átt, og til dæmis vildi hann taka það, að hann þekkti einn jarðeiganda, er hefði einu sinni goldið allt að 50 rd eða 100 krónur í þessu skini. Hann bæði og þingmanninn vel að athuga, að það mundi koma sjer vel, að ljetta af einum einasta tolli, meðan á hinn bóginn væri æ að þyngjast álögurnar á bændum, og það væri heppilegt, að þetta væri einmitt óvinsælasti tollurinn. Neðri deild þingsins hefði og fallið á þetta frumvarp, og mundi hún varla hafa gjört það, hefði hún eigi sjöð næg ráð fyrir hendi, að landssjóðurinn bæri eigi hallaon fyrir þá sök. Ef menn vildu eigi sannfærast um það, gætu

menn skoðað nefndarálit fjárlaganefndarinnar, og sannfærzt um, að hún hefði sjeð ráð fyrir þessu. Þótt nú væri beðið þess, að skattamálið kæmist í kring, mundi ekki betra taka við; því að þá legðist tvöfalt gjald á þegar tekjuskatturinn væri fyrst lagður á jarðareigendur og síðan alþingistollurinn. Væri þá eigi annað fyrirsjáanlegt, en að enginn mundi vilja jörð eiga, heldur setja eigur sínar í „obligationir“, því að þær væru þó alla daga friar. Hann vildi því alvarlega mæla með því, að þetta frumvarp væri samþykkt af deild þessari.

Landshöfðingi kvaðst að þessu sinni ekki geta verið samdóma hinum háttvirta varaforseta. Hann ætlaði, að hann hefði miskillið orð hins 1. konungkjörna þingmanns. Meining hans hefði eflaust verið sú, að fresta málinu, vegna þess að það væri of snemma upphorið. Þessu kvaðst hann líka vera alveg samdóma; því að einmitt nú lægju fyrir þinginu bænarskrár, er færu fram á, að tekið yrði til yfirvegunar skattamálið í heild sinni, og stjórnin sjálf hefði í hyggju að leggja það mál fyrir alþingi 1877. Þar sem nú þannig þetta mál lægi fyrir, að endurskoða skattalögin í heild sinni, væri þetta mál líka alveg ótímabært, og gæti ekki leitt til annars, en að teffa fyrir skattamálinu í heild sinni. Hann kvaðst því ráða þingdeildinni til, að láta ekki þetta mál ganga til annarar umræðu.

Ásgeir Einarsson sagðist ekki geta ætlað, að þetta mál væri of snemma upphorið. Það sem í sjálfu sjer væri gott, þætti sjaldan of snemma koma. Sagt hefði verið, að aldrei hefði kvartað verið undan þessum tolli; en menn mundu muna svo langt, að þrisvar sinnum áður hefði verið reynt að breyta honum hjer á þingi. Þetta hefði að vísu eigi tekizt, en nú væri hinn rjetti tími til kominn, þar sem alþingi væri búið að fá lögjafarvald. Enga ástæðu sæi hann heldur til að bíða eftir skattalögunum. Það væri orðin nóg tollaflækja, þó einn möskvinn væri af tekinn. Það væri líka aðgætandi, að lands- sjóðnum væri ekkert þyngt með þessu, að öllu leyti, því að, eins og nú væri, þyrfti

landssjóðurinn að borga út aptur nokkurn hluta af alþingistollinum. Svo væri og það, að eftir því, sem hann nú væri lagður á, kæmi hann næsta ójafnt niður, þar sem margar jarðir slippu frýjar, en nú hefðu allar jafnan aðgang að þinginu, hvort þeir væru jarðeigendur eða ekki, þetta hefði verið öðruvísi þegar tollur þessi hefði verið lagður á. Þingmaður Barðstrendinga hefði nú ljóslega sýnt fram á, hvað hann gæti orðið hár. Ekki gæti hann heldur ætlað, að ráðgjafinn mundi leggja á móti þessu máli; honum mundi ekki þykja neinn slægur í því, og því síður að taka þá ábyrgð upp á sig, er af því gæti leitt.

Torfi Einarsson sagði, að sig minnti ekki betur, en að á síðast liðnu þingi hefði komið frumvarp frá stjórninni, er hefði farið í þá átt, að breyta alþingistollinum, svo að af því mætti sjá, að henni þætti hann eitthvað óviðfelldinn. Enda sæi hann enga ástæðu til að fresta þessu máli. Stjórnin hefði líklega hugsað sjer, að þessir tollar, er áður hefðu verið taldir, yrðu lagðir til undirstöðu, nefnilega að jafnað væri jafnmiklu á fasteign og lausafje, en þá mættu gjöldin eigi aukast úr annari átt. Allir vissu, hve mikið sýslusjóðir og amtssjóðir hefðu að bera. Hjer í þessu máli væri einkum að athuga sambandið milli tolla og beinlínis skatta. Mundi þá ekki t. a. m., þegar alls væri gætt, eins vel til fallið að sleppa alþingistollinum, en að í stað hans kæmi tóbakstollurinn, því að það væri sanngjarnara, að nokkuð væri borgað af mun- aðarvöru, en að leggja jafnt og stöðugt á þann stofn, er væri eini lífsvegur manna. Hann vildi nú ekki nefna það, sem þyngst lægi á, en það væru sveitarútsvörin, og þegar hitt allt bættist ofan á, væri von, að menn vildu einhverju á ljetta.

Sighvatur Arnason kvaðst lýsa því yfir, að hann væri hlynntur þessu máli, og hefði sjer eigi orðið hughvarf við ræðu hins hæstvirta landshöfðingja. Helztu ástæður sínar fyrir því, að vilja hlynna að þessu máli, væru þessar. Fyrst sú, að alþingistollurinn væri óvinsæll, en það væri aptur af þeirri ástæðu,

að hann væri eigi lagður nema á einstaka menn, þar sem hann væri mestmegnis lagður á bændaeignirnar og lausafjæð. Í öðru lagi væru allir þessir tollar svo saman hrúgaðir, að brýn þörf væri á, að kippa einhverjum þeirra burtu, bæði í tilliti til jafnaðarsjóðanna, sýslu- og sveitarsjóðanna, sem öllu væri hrúgað á, og líka jarðeiganda, sem bera mestar sveitarbyrðarnar. Enn vildi hann færa fram sem ástæðu þá skoðun sína, að landssjóðurinn ætti að rjettu lagi að bera útgjöld hins löggefanda þings, og hann kvaðst ímynda sjer, enda vona, að þegar hin nýju skattalög kæmust á, að hlutfallið fyrir landskattinum mundi verða sanngjarnt; með því hyrfl ójöfnuðurinn á þessum tollgjöldum. Þetta mál væri alls ekki of snemma upp borið, því að áriðandi væri að nema sem fyrst í burtu hin misjöfnu gjöld. Hann mundi því eigi hika við, að gefa þessu máli atkvæði sitt.

Stefán Eiríksson sagði það mundi óþarfi, að halda langar ræður um þetta mál. Engum mundi geta blandast hugur um, að gefa því atkvæði sitt, og ætti neðri deildin sannarlega þakkir skyldar fyrir að hafa komið þessu máli fram. Hinum háttvirta 1. konungkjörna þingmanni hefði raunar eigi geðjast að því. Annað mundi þó hafa orðið ofan á hjá honum, hefði verið um embættislaunamálið að ræða, en af því nú ætti að ljetta lítið eitt á bændum, þá væri ekki við það komandi. Aðalástæðan væri sú fyrir því, að engin hætta væri við, að af nema alþingistollinn, að fjárlaganefndin hefði fært ljós rök að því, að landssjóðurinn gæti vel borið þessa breytingu, og þar kostnaður sá, sem leiddi af alþingi, væri landsbúum öllum jafnt í hag, þá væri það sú eðlilegasta tilhögun, að kostnaðurinn einmitt greiddist úr landssjóði. Hann vonaði því, að þetta frumvarp næði fram að ganga.

Bergur Thorberg sagðist ætla að gjöra grein fyrir því, hvers vegna hann mundi gefa atkvæði sitt móti frumvarpi þessu; það væri eigi það, að gjald þetta væri ekki óvin-sælt, heldur hið, að hann væri eigi sann-

færður um það, að landssjóðurinn mætti vera án þessa gjalds, því þó að yfirlitið yfir fjárlögin sýndi allmiklar leyfar, þá væru aptur hins vegar mörg frumvörp eptir, sem hefðu í sjer talsverð gjöld fólgin. Svo virtist sjer heldur ekki liggja svo mjög á, að fá þessu breytt.

Eiríkur Kúld sagðist eigi geta verið samdóma um það, að landssjóðurinn eigi mætti missa þetta gjald, þar sem hann þó missti það óbeinlínis, það væri hjer um bil $\frac{1}{6}$ partur af öllum jörðum, sem eigi greiddi neitt gjald, og af $\frac{1}{4}$ pörtum, sem eptir væru, borgaði landssjóðurinn aptur fyrir að nokkru, 3: klaustrajardirnar, og væri þetta þess vegna að mestu leyti einungis að færa úr einum sjóð í annan. Gjald þetta væri því, eins og nú háttaði, bæði óþokkasælt og ósanngjarnt, og þar við bættist, að það væri opt lítt mögulegt fyrir greiðendur, að láta það af hendi, þar sem það vanalega væri heimtað í peningum; svo væri að minnsta kosti á Vestur-landi og líklega víðar.

Jón Hjaltalín sagðist ekki vita, hvað væri rjett eða rangt í þessu efni, og vildi hann því helst láta standa við hið gamla, einkum þar sem hann væri hræddur um, að lands-sjóðurinn eigi mætti vera án þessa gjalds.

Forseti ljét þá ganga til atkvæða í málinu, og var með 8 atkvæðum samþykkt, að það skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 41. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmanaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn.

Umræðulaust var gengið til atkvæða í því máli, og fjell atkvæðagreiðsla þannig:

1. grein óbreytt samþykkt með 9 atkvæðum.
2. grein óbreytt samþykkt með 9 atkvæðum.

3. grein óbreytt samþykkt með 9 atkvæðum.

Að frumvarpið þannig óbreytt gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 10 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu *frumvarp til laga um að af nema alþingistollinn*.

Pórhur Jónasson kvaðst hafa látið í ljósi, þegar mál þetta hefði verið seinast rætt í efri deildinni, að málið væri borið upp of snemma, og að það hefði verið rjettast, að láta það biða þess tíma, að skattalögin, sem nú stæði til að yrðu umsköpuð, kæmust í þingið, og hefði sjer gengið það helzt til, að landssjóðurinn mundi ekki geta misst af þessari tekjugrein, sem mundi nema 72,000 krónum; hann hefði styrkt í þessari skoðun sinni við orð landshöfðingjans, sem hefðu farið í sömu átt, eptir því sem sjer hefði skilzt; hann álti hjer því varlega farandi; það væri ekkert hættulegt í biðinni, því að alþingistollurinn væri litill, og kæmi jafnt niður á greiðendum eptir efnum og ástandi; að yfir honum væri kvartað, hefði hann ekki enn heyrt, þó svo kynni að vera, en ekki væri hann þó hærri, en 2—3 skildingar af hverjum rikisdal afgjaldanna af fasteignum eiganda.

Torfi Einarsson kvaðst hafa látið álit sitt í ljósi við fyrri umræður máls þessa. En hvað því viðviki, að landshöfðinginn væri kunnugur landssjóðnum, þá væri eigi síður hreppstjórinn kunnugur sveitarsjóðnum, og amtmaðurinn amtssjóðnum, og þetta væri því engin ný ástæða. Hann ætlaði eigi að fara að taka upp aptur sambandið milli tolla og skatta, heldur vera stutlörður að þessu sinni, og eigi tala meira.

Benidikt Kristjánsson sagði, að ef það hefði eigi verið um seinan, þá hefði hann ætlað að koma með þá breytingu, að lagð-

ur væri alþingistollur á húseignir í Reykjavík, einkum þar sem þau nú væru öll orðin assúreruð. En úr því nú frumvarp þetta væri komið svo langt á leið, að eigi yrðu gjörðar breytingar við það, þá vildi hann helzt gefa því atkvæði sitt; því að hann fengi eigi sjeð, að landssjóðurinn væri eigi fær um að missa af þessari tekjugrein eptir áætluninni í fjárlögunum, og breytingaruppástunga landshöfðingja við fjárlögin benti einnig til, að svo væri.

Jón Hjaltalín kvað þetta vissulega vera fhugunarmál, og vildi hann ráða þinginu til, að taka vel undir það, þar sem sagt hefði verið, að megn óánægja væri yfir tolli þessum, og að hann legðist mjög þungt á suma menn. Fyrir því vildi hann gefa atkvæði sitt fyrir því, að tollur þessi yrði af numinn, enda kvað hann eins nærri liggja, að lagður væri tollur á ýmsan óþarfa og munað, sem eigi væri til annars en útsjúga landið. Það væri jafngott, að þessar vörur fengju dálítið sýnishorn af tolli. Ef tollur þessi væri eigi af numinn fyr en 1877, þá kynni það að valda óánægju; hann rjeði því til að sýna þessa tilhlíðrunarsemi við landsmenn; það gæti enginn neitað því, að tollur þessi kæmi mjög misjafnt niður, og væri mjög ísjárverður, eins og honum væri nú hagað.

Bergur Thorberg kvað það mjög athugavert að af nema nú alþingistollinn; það væri kunnugt, að breyta ætti skattalögunum, og fyndist sjer, að biða ætti eptir því; það væri mikilvæg ástæða, að landssjóðurinn mætti ekki vera án alþingistollsins; hann vildi spyrja, hvort þinginu væri fullkomlega ljóst, hvíllk áhrif það hefði á tekjurnar í fjárlagafrumvarpinu, ef hann væri tekinn af. Leifarnar væru nú, eptir því sem gjört væri ráð fyrir í fjárlagafrumvarpinu, 127,000 krónur; nú mundu missast 60,000 krónur, ef tollurinn væri af numinn, og yrðu þá eptir að eins 67,000 krónur, og væri það allt of litill upphæð, einkum þegar lítið væri til þess, að sumar tekjurnar væru settar of hátt, svo að varla mætti búast við, að þær næðu þeirri upphæð, t. a. m. brennivinstollurinn. Enn fremur vildi hann

taka það fram til sönnunar máli sínu, að, ef landssjóðurinn ætti að geta keypt nýjar fasteignir, svo sem silfurbergsnámann í Helgustaðafjalli, þá mundi hann eigi mega vera án þessarar tekjugreinar; og fyrir þessar sakir yrði hann að vera á móti þessu frumvarpi.

Benidikt Kristjánsson kvaðst vilja minna þá þingmenn, er bæru kvíðboga fyrir því, ef landssjóðurinn missti af þessari tekjugrein, á það, að svo liti út, sem landssjóðnum endurbættist fje það, sem ætlað hefði verið til byggingar eða viðgjörðar dómkirkjunnar, og það mundi hjálpa til, að hann gæti borið þann fjármissi, er leiddi af því, að taka af þennan umrædda toll.

Eiríkur Kúld kvaðst vilja geta þess viðvíkjandi orðum hins háttvirta 3. konungkjörna þingmanns, er hann hefði sagt, að afgangurinn yrði of lítill, að hann væri eigi samdóma honum í því, og yrði hann að ætla, að nóg væri í þetta sinn lagt til viðlagssjóðsins. Þar sem hinum háttvirta 1. konungkjörna þingmanni hefði þótt mál þetta of snemma upp borið, og hefði viljað láta það bíða eftir skattanefndinni, þá væri honum það að segja, að skattanefndin mundi verða fegin, ef þessum óþokkasæla steini væri

rutt úr götu fyrir henni; hann væri svo óþokkasæll, og yrði enn óþokkasælli, þegar skattalögin kæmust á. Hann kæmi einnig mjög ójafnt niður á mönnum, og einnig yrði þess að gæta, að peningaekla væri svo mikil, að menn varla gætu borgað smá tolla, en þessi tollur yrði eigi borgaður, nema í peningum. Það talaði því öll samgirnir fyrir því, að þingið tæki hann nú þegar af.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá frumvarpið borið upp til atkvæða, og samþykkt með 9 atkvæðum. Gat forseti þess, að það mundi verða afgreitt til landshöfðingja, og var það nú þannig orðað:

LÖG

um að af nema alþingistollinn.

1. grein.

Alþingistollurinn skal af numinn sem sjerstakt gjald til landssjóðs.

2. grein.

Frá sama tíma er opið brjef frá 18. júlí 1848 úr lögum numið.

3. grein.

Allan kostnað við alþingi skal eptirleiðis greiða úr landssjóði.

X.

FJÁRKLÁÐAMÁLID.

1.

UPPÁSTUNGA

um ályktun viðvíkjandi fjárkláðanum.

Frá nefnd þeirri, er sett hefur verið í neðri deild alþingis til að íhuga bænarskrár til alþingis.

Neðri deild alþingis ályktar, að nefnd sje kosin af þingmönnum.

1. Til að safna skýrslum um það, hvernig hinum gildandi lögum um fjárkláða hefur verið fram fylgt.
2. Til að endurskoða lög þessi og slinga

upp á breytingum á þeim, ef þurfa þykir.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til ályktunar viðvíkjandi fjárkláðanum* frá bænarskráanefndinni, og var uppástungunni útbýtt meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, 12. s. m., var samþykkt eftir uppástungu forseta að hafa einá umræðu um uppástungu þessa til ályktunar.

EIN UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, kom til umræðu *uppástunga til ólyktunar viðvikjandi fjárkláðanum*. Samkvæmt uppástungu Benidikts Sveinssonar var í það mál kosin 7 manna nefnd, og voru það þessir:

Benidikt Sveinsson	með 18 atkv.
Hjálmur Pjetursson	— 18 —
Páll prestur Pálsson	— 16 —
Þórarinn Böðvarsson	— 15 —
Jón Sigurðsson	— 14 —
Stefán Stephensen	— 13 —
Eggert Gunnarsson	— 12 —

Í nefndinni var Jón Sigurðsson kosinn formaður, en Benidikt Sveinsson skrifari og framsögumaður.

2.

FRUMVARP

til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða.

Frá nefndinni í fjárkláðamálinu.

1. grein.

Í Reykjavíkur lögsagnarumdæmi, Rosmhvalaness-, Hafna-, Grindavíkur- og Selvogshreppum, að með taldri þorlákshöfn, samt Ölfushrepp norður fyrir Hjallahverfi, og Álptaneshrepp fyrir sunnan Hafnarfjörð skal lógað öllu fje — sjúku sem heilbrigðu — fyrir árslok 1875.

2. grein.

Aður en fje er lógað í sveitum þessum, skal samin um það nákvæm skýrsla eptir kyni, tölu og aldri; því næst skal fjeð virt samkvæmt grundvallarreglunni í tilskipun 4. marz 1871 2. grein þannig, að tveir þriðjungar af mismuninum á almennum gangverði fjárins, eins og það kemur fyrir, ef heilbrigt væri, og frálagi þess bætist eigendum. — Skaðabótagjaldi þessu skal landshöfðingi jafna niður á allt landið eptir fjárframtali, og skal það innheimt á manntalsþingum vorið 1876

og greitt hlutaðeigendum 14 dögum fyrir haustrjettir sama ár.

3. grein.

Í öllum öðrum sveitum millum Hvítár í Borgarfirði og Hvítár og Brúarár í Árnessýslu skal hverri sauðkind tafarlaust lógað, sem nokkur kláðavottur finnst í, þangað til hálfur mánuður er af vetri; en finnst kláðavottur eptir þann tíma í einhverri sauðkind fram að nýári 1876, skal öllum þeim fjárflokk lógað, sem kláðakindin finnst í.

Um þetta fje skal gjöra skýrslu, virða það og endurgjalda á sama hátt og sagt er í 2. gr.

4. grein.

Nú finnst kláðavottur í sauðkind eptir nýár 1876 hjá einhverjum fjáreiganda eða búanda, og skal þegar öllu fje hjá honum lógað skaðabótalaust, enda skal hver sá, sem baðar, eða ber í fje sitt eptir þann tíma og til maímánaðarloka, álitast að hafa vanrækt lækningar og hirðingu sauðfjár síns, og skal öllu fje hans eigi að síður lógað án skaðabóta.

5. grein.

Komi kláðakind inn á annars manns land, er hún þar rjettdræp, en halda skal afurðum hennar til haga fyrir eiganda, sem föng eru á.

6. grein.

Þess skal vandlega gætt, að allt sótt-næmi sje numið burt úr fjárhúsum þeim, sem kláðafje hefur verið í á næstliðnum vetri, ella skulu þökin rifin af þeim vetrarlangt. Ull og skinn af kláðafje, sem lógað hefur verið, svo og klæði þeirra, sem hand-leikið hafa kláðafje, skulu rækilega þvegin, svo sótt-næmið geti eigi dreifst út. Í sveitir þær, sem ræðir um í 1. gr., má enga sauð-kind reka til lífs fyrri en um veturnætur 1876, enda skulu til þessa tíma allir fjárflutningar bannaðir yfir ár þær, sem nefndar eru í 3. grein. Sleppi nokkur sauðkind að övörum yfir ár þessar, á hvern bóginn sem er, skal hún rjettdræp á þann hátt, sem segir í 5. grein.

7. grein.

Allt það fje Hvítánnu á millum, sem ræðir um í 3. grein og er í heimalöndum, skal nákvæmlega skoðað í haust komandi, viku fyrir fyrstu fjallgöngur. Þegar búið er að skilja úr fje það, er kláðavottur sinnst í og lóga skal, eins og áður er sagt, skal það, sem eptir er fjárins, þegar baðað, eða borin í það vandlega tóbakssósa. Yfir allt fjeð hjá hverjum búanda skal samin skrá eptir tölu fjárins og tegund.

Á sama hátt skal að öllu leyti farið með fje það, sem af fjalli heimtist, hvort sem það sinnst í fjallsöfnum, eptirleitum eða á annan hátt, enda verður að baða það fje eða bera í það, áður en það nær samgöngum við heima fje. Þó er það fje undanþegið böðun og íburði, sem tafarlaust er tekið til slátrunar.

8. grein.

Í annari, fimmtu og áttundu viku velrar skal allt fje Hvítánnu á millum enn vandlega skoðað, og að öðru leyti farið með það á sama hátt, sem nú var sagt um böðun og lögum fjárins. Fjáreigendur skulu við hverja skoðun undir eiðstilboð gjöra grein fyrir fjártölu sinni, og skal þess getið í skrá þeim, sem áður eru nefndar. Einnig skulu skrárnar bera með sjer, hjá hverjum búendum kláðakindur hafi fundizt og hve margar við hverja skoðun fjárins, enda skal sjerhver fjáreigandi skyldur til að láta allar sínar sauðkindur til skoðunar, og sjeu þær rjettdræpar ella, þó á sjálfs hans landi sjeu.

9. grein.

Hreppstjóri í hverjum hreppi skal í sameiningu við hreppsnefndina framkvæma skipanir þær, sem taldar eru í lögum þessum, og skal hreppstjóri með einum hreppsnefndarmanni eða tveir hreppsnefndarmenn í senn gjöra virðingu þá, sem ræðir um í 2. og 3. grein. Hreppstjóri skal annast um að semja glöggva og nákvæma skýrslu um allt, sem fram fer í hreppnum viðvíkjandi framkvæmd á lögum þessum, og skal hann til þess hafa bók sjer.

Í hana skal og rita fjárskrár þær, sem áður getur um.

Hreppsnefndin annast um, að næg lækna-lyf og böðunaráhöld sjeu til í hreppnum, og getur hún, ef nauðsyn ber til, skuldbundið sveitarsjóðinn til borgunar lyfjunum, sem um er samið.

10. grein.

Hreppstjóri og hreppsnefndarmenn skulu fá borgun fyrir starfa sinn samkvæmt 3. grein í tilskipun 5. janúar 1866. Auk þess ákveður alþingi þeim sæmilega þóknun úr landssjóði, að loknum starfa þeirra, sje hann vel af hendi leystur, og kláðanum gjörsamlega rýmt burtu úr hreppnum.

11. grein.

Nú sýnir fjáreigandi, hreppstjóri eða hreppsnefndarmaður hirðuleysi eða óhlýðni gegn lögum þessum, eða þeim nákvæmari ráðstöfunum, sem gjörðar verða samkvæmt þeim, og skal hann þá greiða 20 til 200 kr. sekt eptir atvikum.

Eigi hreppstjóri eða hreppsnefndarmaður í hlut, skal honum og vikið frá starfa sínum, og annar settur í hans stað.

Að öðru skal 7. gr. í tilsk. 5. janúar 1866 gilda um þetta efni.

Sje öðrum trúað fyrir erindi viðvíkjandi fjárkláðanum, og hann vanræki það, skal hann og sæta fjársekt eptir málavöxtum. Þeim, sem með sönnu ljósta upp broti eða hirðuleysi gegn lögum þessum, skulu greiddar 10—40 krónur úr sjóði þess hrepps, er sök liggur á, enda greiði sá sömu sekt til hrepps þess, er fyrir verður, sem á nokkurn hátt tálmar eða brýtur reglur þær og ráðstafanir, sem gjörðar eru til framkvæmdar lögum þessum.

Sektir eptir þessari grein renna að öðru leyti í landssjóð.

12. grein.

Sá, er fyrir sök er hafður eptir lögum þessum, skal eiga rjett á að kjósa um, hvort hann vill hlýta úrskurði nefndar þeirrar, sem um er rætt í 15. gr., eða úrslitum dómstólanna.

13. grein.

Komi fjárkláðinn upp fyrir utan svæði það, sem nefnt er í 3. gr., skal farið með fjeð á sama hátt, sem segir í 1.—11. grein, eptir því sem við á á hverjum stað.

14. grein.

Sú sveit, sem fjárkláði er í og kys heldur að lóga öllu fje sínu til þess að losast þegar við sýkina, skal eiga heimtingu á, að fá skaðabætur samkvæmt 2. gr., enda sje þá þeim reglum fylgt um lögum fjárins og varúð gegn sótnæmi, sem settar eru í lögum þessum.

15. grein.

Vald það og verkahringur, sem eptir tilskipun 5. jan. 1866, 4. marz 1871, og almennum reglum, heyrir undir sýslumann og amtman viðvíkjandi framkvæmdum þessara laga, skal falið á hendur 3 manna nefnd, sem konungur skipar, og fái nefndin konunglegt erindisbrjef, sem henni ber að breyta eptir, þangað til hinum sunnlenska fjárkláða er alveg út rýmt úr landinu.

16. grein.

Mál, sem rísa út af brotum gegn lögum þessum, skulu rekin sem opinber lög-reglumál.

17. grein.

Hreppstjórar skulu tafarlaust birta lög þessi á hreppasamkomum, — í Reykjavík skulu þau birt á bæjarþingi — þá er þeir hafa fengið þau í hendur, og skal sú birt-ing þeirra gefa þeim fullt lagagildi.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri deildar alþingis, 17. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrsta umræðu *frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða*, og hafði frumvarpi þessu verið útbýtt á meðal þingdeildarmanna á 12. fundi, 15. dag júlímánaðar. Meðan á umræðunni stóð, gekk forseti úr forsetasætinu, og settist á þingmannabekkinu, og tók þaðan þátt í umræð-

unni. En varaforseti gekk aptur til forsetasætis í stað hans.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) gat þess, að það hefði verið hið annað atriði í ætlunarverki nefndarinnar, að endurskoða gildandi lög um fjárkláðann; nefndarfrumvarpið hjeldi sjer við þessi lög; það byggði líka á gefnum sögulegum grundvelli, á viðburðum, sem verið hefðu undirrót þess, að laga þessi lög: tilskipunina 5 jan. 1866 — sem byggði á því, að lækna og verja með því þessum sjúkdómi — og tilskipunina 4. marz 1871, er bætti því við, að lóga því fje, er eigi yrði frelsað nje læknað. Þannig væru tvö meðul heimiluð með gildandi lögum, en tilgangurinn með þessu frumvarpi væri, að grundvalla skarpari skipun á báða bóga; enn fremur yrði þess að gæta, að nefndin hefði eigi viljað breyta hlutfalli því, er ætti sjer stað millum verkahringa tjeðra tilskipana, því setti það lækningar sem aðalreglu, niðurskurðurinn væri gjörður að undantekningu. Frumvarpinu væri skipt í 2 kafla. 1. kafli snerti lögum fjárins eða lögin sjálf, 2. kafli snerti framkvæmd laganna og skipaði fyrir um lækningar, og gengi út frá, að stjórnin skyldi gefa þeim meira eptirlit. Hann og nefndin ímyndaði sjer eigi, að frumvarpið skyldi nauðsynlega standa óbreytt, heldur áskildi sjer rjett til smábreytinga.

Landshöfðinginn sagði: Það mun sjálfsagt vera tilgangur alþingis, þegar það óskar breytinga á hinum gildandi lögum, eða að ný lög verði gefin, að gjöra þá frumvörp þau, er þingið semur, svo úr garði, að mögulegt sje af stjórnarinnar hálfu, að aðhyllast þau og annast lögleiðslu þeirra. Þar sem mjer virðist nú frumvarp það, er hjer liggur fyrir, vera þess eðlis, að ómögulegt sje, að það nokkurn tíma verði lögleitt, nema því verulega verði breytt, og þar sem jeg að öðru leyti er nefndinni samdóma um, að nauðsynlegt sje í þessu máli, sem snertir velferð landsins í heild sinni, og þess vegna er hið mesta áhugamál bæði alþingis og stjórnarinnar, að leita samkomulags, skal jeg til þess, ef mögulegt væri að ná því, leyfa

mjer stuttlega að drepa á nokkur þau atriði í frumvarpinu, er mjer virðast óaðgengileg, en að öðru leyti fresta samkvæmt þingsköpunum, að segja álit mitt um hin sjerstöku atriði málsins til annarar umræðu.

Mjer virðist 1. grein — að jeg ekki tali neitt um hin sjerstöku atriði hennar — alveg óhafandi; því að bæði eru sveitir þær, er nefndar eru, talðar upp af handahófi, og þar að auki er ákvörðun sú, er greinin hefur inni að halda, alveg umbodislegs eðlis. Því að löggjafarvaldið getur nú sem stendur ekki með neinni vissu dæmt um heilbrigðisástand sauðfjárins í þessum hreppum á þeim tíma árs, sem greinin til tekur. Þetta verður ekki gjört nema á umbodislegan veg, þ. e. þegar fjárskoðanir hafa farið fram, og yfir höfuð að tala eiga lögin að gefa hinar almennu reglur, en framkvæmdarvaldið, umbodisstjórnin á að ákveða, í hverjum tilfellum skuli neyta þessara lagagreina. Þar sem greinin fer þess á leit, að lóga öllu fje, heilbrigðu ekki síður en sjúku, í þessum hreppum, skal jeg leiða athygli hinnar heiðruðu deildar að 50. grein stjórnarskrárinnar. «Engan má skylda til að láta af hendi eigur sínar nema almennings þörf krefji, þarf til þess lagabod og komi fullt verð fyrir». En frumvarpið stingur upp á $\frac{2}{3}$ verðs, einungis fyrir heilbriggt fje, og þetta getur að mínu áliti ekki samrímzt stjórnarskránni. Einungis mun ákvörðunin í 17. grein frumvarpsins um birtingu á lögunum vera að minnsta kosti mjög ísjárverð, þegar litið er til þess, hvernig lögin eiga að grípa inn í eignarrjettindi manna. Þegar jeg hugleiði afleiðingarnar, sem frumvarpið mun hafa í för með sjer, þá fer það að vísu ekki fyrst um sinn lengra, en til niðurskurðar á ekki stóru svæði, og ef við það yrði numið staðar, mundi það af «national-ökonomiskum» ástæðum ekki ómögulegt að aðhyllast frumvarpið. En það fer langt um lengra, og að minni ætlun lengra en þarfr landsins geta leyft. Því að það sýnist miða til þess, að koma á almennum niðurskurði á öllu svæðinu milli Hvítánnar — en ef menn gjöra sjer ljósa hugmynd um

það, hve mikið þvílíkur almennur niðurskurður mundi kosta landið, bygg jeg, að koma verði að annari niðurstöðu, en frumvarpið stingur upp á. Eftir búnaðarskýrslum frá fardögum 1874 var tala sauðkinda á því svæði, sem hjer ræðir um, 35,320 auk unglamba. En eftir því sem stendur á með fjárframtöluna, má ætla hina sömu tölu 2var eða 3var hærri. Það gefur að skilja, að á svæðinu milli beggja Hvítánnar muni vera auk unglamba 70,000—100,000 sauðkindur; gjörum nú ráð fyrir, að skaðinn verði nú 6—8 krónur fyrir hverja kind auk óbeintínis tjóns, er að minni ætlun mun verða mikið, að minnsta kosti helmingur af hinu tjóninu, þá verður skadabótagjaldið á milli 420,000 og 800,000 krónur, auk þess tjóns, sem jeg kallaði óbeintínis tjón, og sem eftir frumvarpinu eigi verður endurgoldið eigendunum, heldur eiga þeir sjálfir að bera það, með því að þeir á árinu 1876 eiga ekki að hafa neinu arð af sauðkindum, og yfir höfuð að tala hafa ekki neitt sjer og sínum til uppeldis, að minnsta kosti margir þeirra. Jeg fæ ekki skilið, hvernig sudurantið getur borið þetta tjón, án þess að verða alveg eyðilaggt, og jeg fæ ekki skilið, hvernig landið í heild sinni getur borið kostnað þann, er frumvarpið getur leitt til, og heldar ekki hef jeg von um, að þessi upphæð eða verulegur partur hennar verði greidd á manntalsþingum vorið 1876, eins og frumvarpið stingur upp á, en að eiga þetta skadabóttagjald á pappírnum, mun ekki nægja þeim, sem stjórnarskráin heimilar fullt verð eigna þeirra, þegar hið opinbera gjörir þeim að skylda að láta þær í tje.

Jeg hef fyrir mitt leyti ekkert á móti niðurskurðarráðstöfunum, ef þeim verður beitt skynsamlega; en jeg get ekki fallizt á þær, ef afleiðing þeirra verður, að leggja landið í eyði, eða að minnsta kosti stóran part af landinu, og þetta getur sannarlega orðið afleiðingin af frumvarpi því, er hjer liggur fyrir. Því að þó að 1. grein snerti að eins takmarkað svæði, sem að öllum líkindum ekki hefur meir en 8—10000 sauðkindur, þá mun eftir 2., 3. og 4. grein, sbr. 13. og 14. grein,

hæglega verða spursmál um niðurskurð á 70—100,000 sauðkindum eða fleiri, og þessu tjóni getur landið ekki risið undir eptir minni sannfæringu. Þess vegna álit ég mjer skylt, að mótmæla þessu frumvarpi sem alveg óaðgengilegu frá stjórnarinnar hálfu. Því hún á ekki síður en alþingið að taka hag landsins í heild sinni til greina. Jeg hef ekki neitt verulegt á móti mörgum uppástungum, þeim er frumvarpið í öðrum greinum stingur upp á, t. d. í 6. grein, að svo miklu leyti snertir, hvernig eyða skuli sótt næminu, í 7. og 8. grein um fjárskoðanir, í 15. grein um það, að framkvæmdin á kláðalögum verði ekki fyrir ótakmarkað tímabil, heldur fyrir ákveðið, t. d. til fjallgangnanna næsta vor, falin þriggja manna nefnd á hendur, sem konungur skipar, og sem fengið verður konunglegt erindiðsbrjef; en allar þessar ráðstafanir geta orðið framkvæmdar án nýrra laga og samkvæmt hinum gildandi kláðalögum. Jeg er einnig nefndinni samdóma um það, að hinum gildandi lögum sje ábótavant, t. d. að sektir fyrir afbrot móti þeim verði að hækka, eins og frumvarpið stingur upp á í 11. grein; einnig mun vera tilefni til að breyta ákvörðunum í tilskipun 4. marz 1871 um skaðabótagjaldið og niðurfjöfnun þess á alla fjáreigendur landsins, og jeg skal fúslega styðja að því, að þessum eða öðrum breytingum í líka átt verði komið á með nýju lagaboði. Ef hin heiðraða nefnd óskar þess, skal jeg vera fús til að konferera við hana persónulega um þær breytingar á frumvarpinu, sem jeg álit nauðsynlegar til þess, að gjöra frumvarpið aðgengilegt frá stjórnarinnar hálfu, eða að minnsta kosti svo úr garði gjört, að jeg geti mælt með því. Því að það er sannfæring mín, að hinn beinasti vegur til að upp ræta kláðann muni vera sá, að stjórnin og alþingi leggist á eitt til þess, og að þess vegna sje í þessu máli nauðsynlegt að vinna að og ná samkomulagi milli alþingis og stjórnarinnar. En einmitt þess vegna hef jeg álitid mjer skylt að segja skýlaust og skorinort frá minni skoðun á þessu frumvarpi, vegna þess að það að mínu áliti er svo úr garði gjört, að það getur

spillt málinu. Mjer hefur aldrei verið kappsmál, hvorki lækninga-aðferðin nje niðurskurður, og er ekki enn. Jeg get fram fylgt báðum þessum ráðstöfunnm eptir því, sem mjer virðist í hverju einstöku tilfelli skynsamara og haganlegra; en það, sem jeg ekki get, hvorki í þessu máli nje öðru, það er að tala eða breyta á móti sannfæringu minni um það, sem er landinu í hag.

Jeg skal bæta því við, að jeg þann 12. þ. m. hef tilkynnt amtmanninum í suðuramtinu skoðun mína um það, hvernig eigi að framkvæma hin gildandi kláðalög að hausti, og hvernig eigi að búa sig undir það; af þessu brjefi, sem að öðru leyti mun verða prentað í næsta blaði stjórnartíðindanna, er jeg sjálfsagt fús til að láta nefndinni eptirrit í tje, ef hún óskar þess, til þess að hún geti sjeð, hvernig jeg hugsu mjer að hinum gildandi kláðalögum verði beitt, til þess að gjöreýða kláða þeim, er enn er uppi hjer í suðuramtinu.

Framsögumaður: Hann gleddist af orðum landshöfðingja — þó hann oflofaði eigi frumvarpið — yfir því að eiga von á aðstoð hans og samanburði við nefndina. Þó vildi hann athuga við þau orð landshöfðingjans, »að frumvarp þetta, sjer í lagi 1. og 3. gr. þess, væri alveg óhafandi og því óaðgengilegt fyrir stjórnina«. Hann kvaðst eigi skilja í þessari bendingu, þingið væri eigi ráðgjafarheldur löggjafarþing, og svo framarlega sem lögin fjellu inn undir að út rýma kláðanum, yrði það þó að vera aðgengilegra fyrir stjórnina, heldur en þau lög, sem aldrei út rýmdu kláðanum; tjeðar greinir væru eigi óþarflega strangar, af því þær væru nauðsynlegar til tryggingar fyrir því, að kláðinn lifði eigi lengur; sú ábyrgð hvíldi einungis á þinginu, að sanna, að þau væru aðgengileg. Landshöfðingi hefði þá tekið fram, að 1. gr. tæki til sveitirnar af handahófl, en það væri af því Vatnsleysuströnd af ógáti hefði fallið úr við prentunina, en aðalhugsunin fyrir fyrirmælum greinarinnar væri, að fjárrækt væri eigi aðalatvinnuvegur þessara sveita; þær hefðu sjeð meira til gamans en gagns; þær hefðu eigi

hús nje hey til vetrarins, og hjer við bættist það, að einmitt hjer á Suðurnesjum hefði vagga kláðans staðið frá því fyrsta; búendur færu frá fje sinu og sinntu sjónum, en fjöllin lægju svo við, að ógjörlegt væri að hindra samgöngur við heilbrigt fje annara sveita. Allir hefðu út rýmt kláðanum á öllum öldum nema þessar sveitir með sjónum; landshöfðinginn álti, að niðurskurður á þessu svæði væri umboddslegs eðlis, en það hefði eigi verið álit konungs 1772, þegar hann skipaði þá fyrir niðurskurð á öllu kláðasvæðinu; hefði það verið víðáttu landsins að kenna, að þetta hefði ekki getað orðið framkvæmt allt í einu. Sjer hefði orðið alveg bilt við, að landshöfðingi skyldi vitna til 50. greinar stjórnarskrárinnar, en svo vel vildi til, að þar væri eigi talað um kláðakindur, enda hjeldi hann, að sú grein gengi út frá öðru; hún talaði um, að láta af hendi eignir sínar til almennings-nota, og naumast væri þar talað um allar eignir, allra-sízt skipaði þar fyrir, að fjeð skyldi vera svo friðheilagt, að eigi mætti lóga því, þegar almennings-velferð krefðist þess, og mættu þingmenn vel varast að láta þessa mótbáru á sig fá. Landshöfðingi segði, að 3. gr. frumvarpsins í afleiðingum sínum bæri með sjer almennan niðurskurð — jú, sannarlega, ef í öllu fjenu væri kláðavottur, en annars næði þetta engri átt, og hvað 14. gr. snerti, lyti hún eigi að neinni sveit fyrir innan Hvítárnar.

Forseti: Eg verð að álíta eyddan þann tíma, sem þingið ver til þess að semja ný kláðalög, þar sem það áður hefur stungið upp á þeirri fyrirskipan, sem fyrir löngu er leidd í lög, og sýnist mega fullnægja án breytingar, ef henni er fylgt; mjer hefur sýnt, að sá kláði, sem menn hjer á seinni tímum hafa borið sig svo mjög upp undan, hafi yfir höfuð að tala verið svo vægur, að hann hafi jafnan látið undan böðunum, hvar sem við honum hefur verið súúzt og lög-unum framfylgt; en í stað þess að fylgja þeim fram með eindrægni og atorku, þá standa menn eins og slegnir af hverri hinna lausustu kláðafregn, sem þeir, er eigi vita

sitt rjúkandi ráð. Mjer þykir það undravert, að nefndin hefur eigi varið tímanum, sem henni var settur, svo sýnilegt sje, til að starfa að því, sem þingmenn höfðu sjálfir stungið upp á og ályktað að fela nefndinni á hendur: að rannsaka, hvernig lögum væri framfylgt, og safna skýrslum um það. Þingmenn eru þá, þegar þeir þola þetta, sjálfir fyrstir til að rjúfa sína eigin skipun. Því líka aðferð kalla eg óverðuga þingnefndinni, sem hefur fengið ákveðna skyldu að uppfylla. Í stað þess mætir hún nú með frumvarp, sem mildast er sagt, sem skáldið segir: »undarlegt samband af frosti og funa«; hún segist halda fram lækningum og hafa þær fyrir aðalmið, en heldur þó niðurskurði fram til enn meiri þrautar en fyr, og leggur jafnvel hegning við, ef baðað sje. Fjarrækt landsins kemst aldrei upp, meðan slíkar aðfarir eru hafðar, og framför fjarræktarinnar er þó það aðalaugnamið, sem vjer viljum allir stefna til. Því náum vjer aldrei, meðan vjer byggjum á því, að kláðinn sje ólæknandi, því það er víst og fullreynt, að hann er læknandi, og þar að auki er það víst, að nógir kraptar eru til þess að framkvæma lækningarnar, ef á það væri lagzt. Hjer er þá sýnilegur einn kostur fyrir höndum, og það er sá, að vjer allir saman, eins lækningamenn og niðurskurðarmenn, sem á seinni tímum eru þó farnir að sannfærast nokkuð betur um, að lækningar sjeu eigi ómögulegar, leggjum saman fylgi vort og krapta, til að framfylgja lækningunum af öllu afli. Þó niðurskurðarmönnum kunni að þykja þetta hart, að láta leiða sig til samkomulags hjer á þingi, þá hlýtur þeim þó að vera það augljóst, að þeir fá að öðrum kosti engu framgengt nema til enn meira tjóns, því það munu þeir sjálfir játa, að ekki geta þeir sett af landshöfðingja eða amtmann til þess að koma fram því, sem er móthverft lögum þeim, sem gilda, og þeim ráðstöfunum, sem þar eru byggðar á. Þannig er augljóslega sá eini kostur fyrir höndum, að bera sig saman við yfirvöldin og leita samkomulags við þau, og þau hafa þegar sýnt sig fús á að styrkja til slíks sam-

komulags. Vjer þekkjum, hvernig niðurskurð-armönnum hefur tekizt að gjöra heil hjeruð og sýslur óttafullar, svo vjer vitum, að fáist ekki friður þeim megin, þá fæst ekki næði til að hafa lækningar fram stöðuglega og til fullra nota, því það verður ómögulegt að framkvæma neitt, meðan nokkrir menn halda fram niðurskurði og ógna með honum, og aðrir kviða fyrir, að niðurskurðurinn muni þó vofa yfir að síðustu, og lækningar muni þess vegna að engu gagni verða á endanum.

Reynslan ætti þó að vera búin að kenna oss, að niðurskurðurinn hefur hingað til ekki annað gjört en hið stærsta tjón, með því að eyða heilbrigðu eða læknuðu fje að mestu bótalaut; og þó þessu frumvarpi nefndarinnar yrði framgengt, þá er ekki að efa, að kláði yrði kominn upp aptur eptir hálft ár; og jeg tek það fram, kjósanda minna vegna, þeirra Ísfríðinga og mín, að jeg finn ekki neina ástæðu til, hvorki mín nje þeirra vegna, að samþykkja að taka þátt í skaðabótum, sem eru byggðar á slíkum ályktunum og áætlunum, sem eru öldungis í lausu lopti, og hafa svo opt sýnt, að þær væru lokleysa ein, byggð á öldungis röngum hugmyndum frá rótum, heldur yrði jeg neyddur til að mótmæla slíkum ályktunum, og skorast undan að eiga þátt í nokkrum slíkum skaðabótum, ef uppástunga nefndarinnar gengur fram, enda forðast hún varkárlega að taka á sig nokkra ábyrgð, eins og nærri má geta, fyrir slíku áformi, sem eigi verður sagt betra um, en að það sje fjarlægt allri mannlegri skynsemi, og hafi reynsluna alstaðar á móti sjer, og einkanlega hjer á landi aptur og aptur. Það votta bezt þær sveitir, sem hafa skorið niður hjá sjer aptur og aptur, og þó ekki haft frið nema um tíma, og sumir menn eru orðnir öreigar þar fyrir þessa skuld, sem voru áður hjargálmenn eða betur. Að síðustu vil jeg taka það upp aptur, að eptir minni ætlun er það hið hyggilegasta ráð í þessu máli, að leita samkomulags, og bera sig saman við landshöfðingjann og amtmanninn í suðuramtinu, því með þessu eina móti get jeg ímyndað mjer, að

málalokin geti orðið svo góð, sem annars mögulegt er; en að öðrum kosti neyðum vjer stjórnina til að fá konung til að setja þvert nei móti uppástungum þingsins í því máli, þar sem vjer höfum alstaðar flesta menntaða menn á móti oss og með stjórninni; en þetta kalla jeg mjög óheppilegt fyrir hið fyrsta löggefandi þing vort, og vjer ættum sannarlega ekki að gjöra gyllingar til þess.

Framsögumaður kvað, „svo bregðast krosstrje sem önnur trje“, og þótti honum hörð orð forseta, „að aðgjörðir nefndarinnar væru óverðugar þingi“, en nefndinni væri vorkunn, er hún hefði haft svo stuttan ihugunartíma, og kvað engan geta láð þeim, þótt þeir hefðu eigi átt tal við sýslumenn nje amtmanninn í suðuramtinu. Nefndinni væri brugðið um, að hún safnaði engum skýrslum, en kláðinn respectjeraði ekki skýrslur; kláðanum út rýmdi hann eigi með skýrslum. Nefndinni væri enn fremur brugðið um, að aðaluppástunga hennar væri niðurskurður, eigi lækningar; en það væri ósatt, því nefndin vildi lækna á svæði, sem væri 7 sinnum stærra en það, sem hún vildi skera niður á. Og hvað hefði það eigi kostað, að fylgja fram lækningunum í þessi 20 ár? hann kvaðst geta sannað, að það hefði kostað 100,000 rd. að fylgja fram þeim reglum, sem forseti rjedi til; hann áleit, að sagan fordæmdi þannig lækningar, en eigi niðurskurð. Forseti bæri niðurskurðarmönnum æsingar á brýn, en hver hefði æst til þess að setja verði, ef þeir væru eigi nauðsynlegir; það væri niðurskurðurinn, sem einmitt hefði við haldið stofninum á Suðurlandi, í þingvallasveit allri, í Ölfusi hefði verið gjörskorið og fengið heilbrigt fje að norðan, og eins hefði verið í Borgarfirði.

Einar Ásmundsson kvað það mest hafa spillt fyrir þessu máli, að gjört hefði verið úr því kappsmál; hann hjelt reynslan ætti að koma mönnum til að ihuga það alvarlega og með stillingu. Hann yrði að játa, að hann gæti eigi verið ánægður með frumvarpið; nefndin hefði fengið það ætlunarverk að rannsaka málið, hvernig það stæði, en eigi gjört

það enn þá sem skyldi. Vildi hann fyrir sitt leyti taka það fram, að þau lög, er vjer hefðum, væru eigi svo ónýtt sem sumir ætl-
uðu, ef yfirvöldin fram fylgdu þeim, og það strengilega; að vísu væri hægra um að tala en í að komast, og það væri eigi ætlun sín að kasta nú þungum steini á yfirvöldin; skuldin fyrir of linar framkvæmdir í kláðamálinu að undanfögnu hvíldi líka á mörgum meðal fjáreiganda, er hefðu, að því er hann vissi bezt, sýnt minni hlýðni og reglusemi, en vera hefði þurft. En ekki síður væri það hið fyrsta og helzta ráð, að styrkja lögin, sem stæði, enda gæti hann eigi sjeð, að nokkur áreiðanleg vísu væri fyrir því, að þó þingið samþykkti frumvarp þetta, eins og það nú væri lagað, og þó konungur staðfesti það, að það gæti orðið birt löglega og fengið fullt lagagildi í tækan tíma; hann væri hræddur um, að þetta mundi dragast til næsta vors, og þá væri sá tími hjer um bil út runninn, sem frumvarpið sjálft gjörði einkum ráð fyrir að vera sem gildandi lög. Hann vildi því heldur aðhyllast þá stefnu, sem eigi væri á móti gildandi lögum, að yfirvöldin gjörðu gangskör að því, að fylgja þeim fram, og tækju með sjer góða menn til aðstoðar, helzt eptir bendingu þingsins, þangað til endurskoðuð fjárkláðalög frá þinginu gætu fengið gildi.

Guðmundur Ólafsson var á sama máli og þingmaður Eyfirðinga, að ástandið, sem stæði yfir, væri eigi lögunum, heldur framkvæmdarstjórninni að kenna. Hjer þyrfti ekki ný lög, heldur nýja menn; sjer hefði skilizt, að landshöfðingi væri fús til samkomulags við nefndina, og væri tillaga hans að nota lögin sem bezt; að öðrum kosti litist honum ekki á bliku þá, sem upp væri að draga fyrir nefndinni; vildi nefndin nota sjer liðsinni landshöfðingja, kvaðst hann góðrar vonar um, að mál þetta fengi fljót og heppileg afdrif. En yrði ekki samkomulags auðið, þá yrði þingið að taka til löggjafaratkvæðis síns, og dygðu þá eigi samningar lengur við nefndina nje þingið.

Framsögumaður vildi bæta því við, að minna á f. gr. kláðalaganna 5. jan. 1866,

þar sem væri yfirlátið valdstjórninni að gjöra, hvað hún vildi (s: skera eða lækna) eptir því sem henni *virtist* ástæða til; hann kvaðst vel vita, að lögunum væri eigi fylgt, en hjer ættu menn eigi undir afli valdstjórnarinnar, heldur undir álití fátta manna.

Pórarinn Böðvarsson vildi eigi gjöra mál þetta að kappsmáli. Hann hjelt, að hann gæti skoðað það með rósemi. Hann kvað það mundu mega ætla, að hann hefði eigi verið hinn ákafasti með sumum þeim greinum, sem lengst færu, en hann gæti eigi álitíð, að nefndin ætti þær ásakanir, sem hún hefði fengið. Nefndin hefði efnt ætlunarverk sitt, að safna skýrslum, svo sem unnt hefði verið, og skoðað lögin, og sæi þá fljótt, að annaðhvort væru þessi lög ónóg, eða þá illa fylgt af yfirvöldunum; það væri greinilegasta skýrslan, að kláðinn væri lifandi enn og ekki svo óvífða; en hann þyrði eigi að slá allri þeirri ábyrgð á yfirvöldin, sem leiddi af, að sökin væri þeirra ein, heldur ætlaði hann miklu fremur, að lögin væru eigi næg, enda væri það fjarskalega hæpið, að skipa það fyrir, sem almenning vantaði siðferðislegt þrek til þess að fylgja. Almennigur vildi lækna, en hefði eigi til þessa haft þrek eða lag til þess; það að lækna yrði að vera gjört af fúsum vilja, en mjög erfitt að þvinga menn til þess með lögum, svo að sýkin út rýmdist, þar sem hitt væri hægt, að þvinga menn til að eyða kláðanum með niðurskurðarlögum. Á móti sjer mundi verða haft það, að nefndarfrumvarpið gæti eigi öðlazzt samþykki stjórnarinnar, en hann yrði að ímynda sjer, að stjórnin athugaði vel, áður hún setti sig upp á móti eindregnum vilja þjóðarinnar í þessu máli. Það spillti mjög, ef stjórnin vildi ráða of miklu um það mál, sem að rjettu lagi ætti að liggja fjáreigendum einum undir höndum, enda gæti ekkert háyfirvald ráðið yfir, hversu hann verði eignum sínum, eða lagt sjer reglur fyrir um það, er honum væri skylt að beygja sig undir. Þar sem það hefði verið sagt, að kláðinn gæti komið upp hvar sem vildi, þá væri eigi rjett að hafa slík orð, því þau æstu um of, og reynslan hjer á landi sann-

aði nægilega, að sú sýki, sem hjer ræddi um, hefði komið frá útlöndum og við haldið fyrir samgöngur. Hann gæti eigi jatað, að 1. gr. frumvarpsins tæki sveitir af handahófi, og þótt mönnum kynni að þykja það kynlegt, að hann hefði veitt þessu samþykki sitt, þar sem sýsla hans sjálfs ætti í hlut, þá væri það eigi síður ætlun sín, að þessir hreppar væru eigi ver farnir fyrir það, þó þetta næði að ganga fram til laga; hann átti þá jafnvel betur farna en suma aðra hreppa, sem niðurskurður ætti að ganga yfir síðar; meiri ábyrgðarhluti þætti sjer að snúast öndverður gegn almenningssáliti í jafnmikilvægu máli, sem væri búið að kosta almenning svo mikið fje og miklar áhyggjur, og væri nú sem stæði meira áhugamál landsbúa, en nokkurt annað mál. Aðferð þessi væri sögð dýr, en það væri eptir reikningi, sem reynast mundi rangur, ef betur væri prófaður; hann hjeldi miklu fremur, að aðferð sú, er hingað til hefði verið við höfð við kláðann, hefði kostað 800,000kr., ef allt væri talið með: verðir, ferðalög, meðul, skoðanir, og það, að sumar sýslur, til dæmis Gullbringusýsla, hefðu að mestu leyti verið sauðlausar þau 20 ár, sem kláðinn hefði verið. Hann hjelt, að ekki bæri að horfa í það, þó það kostaði nokkuð að gjöra enda á þessu máli. Eða hvað gæti kláðinn kostað, ef hann enn yrði lifandi um ótiltekið tímabil eða breiddist víðar út, eins og hann hefði gjört síðastliðið ár?

Grímur Thomsen kvaðst eigi skyldu fara inn í höfuðefni málsins, heldur vildi hann leitast til við nefndina að taka boði landshöfðingja, þar sem henni hlyti að vera það ljóst, að um lögleiðslu nokkra í haust væri eigi tiltak nema með samkomulagi við hann, og þannig, að hún láti að hans ráðum. Vildi hann því stinga upp á, að þingið hætti umræðunni, ljeti málið ganga til 2. umræðu og skoraði á nefndina að bera sig saman við landshöfðingja.

Var síðan samþykkt í einu hljóði að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða.

a.

Breytingaruppástungur
frá meiri hluta nefndarinnar.

Fyrir 1. grein komi svo látandi grein:

1. grein.

Í hverri þeirri sveit, sem hins sóttneama fjárkláða verður vart að haustlagi, skal öllu því fje tafarlaust lógað — svo sjúku sem heilbrigðu — sem ekki er hús og fóður fyrir. Skulu hlutaðeigandi hreppsnefndir með aðstoð lögreglustjórnarinnar ganga ríkt eptir, að öllu því fje sje lógað, sem eigi hefur nægilegt húsrúm og fóður, að minnsta kosti í 3 mánuði.

2. grein komi fyrir 2. grein.

Nú þykir hlutaðeigandi yfirvöldum ástæða til að lóga meiru fje, en hjer er gjört ráð fyrir, samkvæmt tilskipun 4. marz 1871, og skal þá fjäreigendum það endurgoldið. Skal samin um það nákvæm skýrsla eptir kyni, tölu og aldri. Því næst skal fjeð virt samkvæmt grundvallarreglum sömu tilskipunar þannig, að tveir þriðjungar af mismuninum á almennu gangverði fjárins, eins og það kemur fyrir, ef heilbrigt væri, og frálagi þess, bætist eigendum. Virðingarmenn skulu teknir úr öðrum hreppi en þeim, sem lógað er í. Nemi þær skaðabætur, sem þannig koma fram, eigi meiri upphæð, en 2000 krónum á ári fyrir eina sýslu, skal greiða þær að helmingi úr hlutaðeigandi sýslusjóði, og að helmingi úr amtssjóði. Verði skaðabæturnar þar á móti hærri en 2000 krónur, skal það, sem yfir er, greitt úr landssjóði. Skaðabæturnar skulu greiddar hlutaðeigendum eigi seinna en um haustrjettir næstu á eptir, að niðurskurður hefur fram farið.

3. grein komi fyrir 3. grein.

Nú kys sveit, sem fjárkláði er í, með ráði sýslunefndarinnar, að lóga öllu fje, sem þar er, til að losast við sýkina, og skal hún þá eiga heimting á skaðabótum samkvæmt

næstu grein á undan, sje fjenu lógað fyrir miðjan vetur, enda sje þá þeim reglum fylgt um lógun fjárins og varúð gegn sóttnæmi, sem settar eru í lögum þessum.

Fyrir 4. grein komi svo látandi grein:

4. grein.

Nú hafa lækningar verið við hafðar frá haustnóttum og til miðs vetrar, samkvæmt grundvallarreglum tilskipunar 5. janúar 1866 og 4. marz 1871, og kemur kláði upp eigi að siður hjá einhverjum búanda eða fjáreiganda eptir þann tíma; skal þá þegar öllu sauðfje hans lógað skaðabótalaust.

5. grein tekin upp í 6. grein.

Fyrir 6. grein komi svo látandi grein:

5. grein.

Þess skal vandlega gætt, að allt sótt-næmi sje numið burt úr fjárhúsum þeim, sem kláðafje hefur verið í á næsta vetri á undan, og skulu þökin rífin af þeim, og þau látin þaklaus misirir tíma. Ull og skinn af kláðafje, sem lógað hefur verið, svo og klæði þeirra, sem handleikið hafa kláðafje, skulu rækilega þvegin og hreinsuð, svo sóttnæmið eigi dreifist út fyrir þeirra skuld. Í sveitir þær, þar sem sjúku eða grunuðu fje hefur verið lógað, má enga sauðkind reka til lífs, fyr en missiri eptir að lógað hefur verið.

Fyrir 7. grein komi svo látandi grein:

6. grein.

Hvervetna þar, sem líkur eru til, að kláði geti verið, skal í fyrstu rjettum allt fje vandlega skoðað, og hverri kind, sem kláði finnst í, tafarlaust lógað. Síðan skulu almennar skoðanir fram fara, eigi sjaldnar en á hálfsmánaðarfresti, unz full víska þykir fyrir því, að kláðinn sje upprættur. Allt fje skal haft í strangri heimavöktun, hið gruuða sjer, og hið heilbrigða sjer; en grunað er það fje, sem haft hefur samgöngur við kláða-sjúkt fje á síðastliðnum 4 mánaða tíma. Komi sjúk eða grunuð kind inn á annars manns land, skal hún rjelttrép, en halda skal afurðum hennar til haga fyrir eiganda, svo sem föng eru á. Sleppi heilbrigðar kindur úr heimagæzlu, er rjett að setja þær inn, og skal þá eigandi skyldur að leysa

þær út og gjalda 20 aura fyrir kindina fyrir hvern sólarhring. Hafi eigandi eigi út leyst fje sitt að sólarhring liðnum, frá því hann fjekk að vita, að það var inn sett, skal selja það til skurðar, sem annað óskilafje. Á sama hátt skal farið með þær kindur, sem óþekkt mark er á.

Fyrir 8. grein komi svo látandi grein:

7. grein.

Í hvert sinn, sem fje er skoðað, skal semja nákvæma skrá yfir alla fjáreigendur, og yfir tölu og tegund fjárins hjá hverjum þeirra. Skulu fjáreigendur undir eiðstilboð gjöra grein fyrir fjártölu sinni, og eru búendur skyldir að telja fram fyrir heimamenn sína, sem fje eiga, og eins ef þeir halda fóður- eða hagagöngufje. Í skrár þessar skal ritað, hve margar kindur finnast með kláðavotti við hverja skoðun og hjá hverjum. Verði einhver uppvís að því, að hafa með ásettu ráði dregið fje undan skoðun, eða sýni nokkur mótþróa við skoðun, skal hann sæta 20—200 króna sektum.

Fyrir 9. grein komi svo látandi grein:

8. grein.

Nú eru lækningar við hafðar samkvæmt 2. grein laga þessara, og skulu þá hrepps-nefndirnar eptir nákvæmari fyrirmælum yfirvaldanna sjá um, að næg áhöld og kláðalyf sjeu fyrir hendi, og geta þær, ef nauðsyn ber til, skuldbundið sveitasjóðina til að greiða kostnaðinn, móti endurgjaldi frá fjáreigendum. Svo skulu þær og ásamt með hreppstjóranum framkvæma allar þær ráðstafanir, sem yfirvöldin fyrir skipa samkvæmt lögum þessum.

Fyrir 10. grein komi svo látandi grein:

9. grein.

Hreppstjórar, hreppsnefndarmenn, baðstjórar, niðurskurðarmenn og hverjir aðrir aðstoðarmenn lögreglustjórnarinnar fá borgun fyrir starfa sinn samkvæmt 3. grein tilskipunarinnar 5. jan. 1866. Senda hreppsnefndirnar hlutaðeigandi sýslumanni greinilegan reikning yfir þennan kostnað innan febrúarmánaðar-loka, og jafnar hann síðan gjaldinu niður og innheimtir það á næstu

manntalsþingum, eins og fyrir er mælt í nýnefndri tilskipun. Laun sýsluýfirvalda fyrir tilsjón með lækningum og niðurskurði greiðist úr sýslusjóði, en amtsýfirvalda úr landsjóði.

Fyrir 11. grein komi svo látandi grein:
10. grein.

Sýni hreppstjóri, hreppsnefndarmaður eða nokkur annar, sem skipaður er af yfirvaldinu til að framkvæma ákvarðanir laga þessara, hirðuleysi, mótlæða eða óhlýðni gegn þeim, skal hann sæta 20—200 króna sektum, og fær uppljóstartmaður helminginn.

11. grein. Ný grein.

Hver sá bóndi eða fjáreigandi, sem veit af kláða í fje sínu, eða fær grun um hann, skal tafarlaust skýra formanni hreppsnefndarinnar frá því. Vanræki hann það, skal hann sæta 20—200 króna sektum, og má taka sauðfje hans úr vörzlum hans eða setja það undir umsjón, sje það hjá honum haft, allt á hans kostnað.

12. grein. Ný grein.

Enginn má taka fje til fódurs nje haggöngu úr þeim sveitum, sem sjúkt fje er í eða grunað, ella verður hann sekur um 20—200 krónur. Hreppsnefndirnar í hinum sjúku og grunuðu hjeruðum skipa fyrir um töku á fódurfje bæja á milli, hver í sínum breppi.

13. grein. Ný grein.

Allir fjárrekstrar skulu bannaðir til og frá yfir takmörk hinna heilbrigðu og grunuðu hjeruða, unz kláðanum er útrýmt. Hver, sem brýtur bann þetta, skal sæta 20—200 króna sektum.

Allar sektir eptir lögum þessum renna í landssjóð.

12., 13. og 14. grein frumvarpsins falli burt.

Fyrir 15. grein komi svo látandi grein:

14. grein.

Vald það og verkahringur, sem eptir tilskipun 5. jan. 1866 og 4. marz 1871 og almennum reglum heyrir undir sýslumann og amtmann viðvíkjandi framkvæmdum þessara laga, skal falið á hendur 3 manna nefnd, og fái nefndin konunglegt erindisbrjef til að

fara eptir, allt þangað til fjárkláðanum er alveg út rýmt úr landinn.

16. grein verður 15. grein.

Fyrir 17. grein komi svo látandi grein:

16. grein.

Hreppstjórar skulu tafarlaust birta lög þessi á hreppasamkomum, þegar því verður við komið, en annars skulu þau birt af stefnuvottum. Skal sú birting þeirra gefa þeim fullt gildi, og eru þar með úr gildi gengnar ákvarðanirnar í 8. grein tilsk. 5. jan. 1866 og 3. og 6. grein tilskip. 4. marz 1871, og hverjar aðrar ákvarðanir, sem koma í bága við lög þessi.

Jón Sigurðsson, Þórarinn Böðvarsson.
framsögumaður.

E. Gunnarsson. Hjálmur Pjetursson.
St. Stephensen.

b.

Breytingaruppástungur,
frá Benidikt Sveinssyni, 1. þingmanni Árnessinga, og Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga.

Við 1. grein frumvarpsins.

Greinin orðist þannig:

Gjörri hinn sunnlenzki fjárkláði vart við sig eptirleiðis í Reykjavíkur lögsagnarumdæmi, þeim hluta Seltjarnarness- og Álptarness-breppa, sem að sjó liggur, Vatnsleysustrandar-, Rosmhvalaness-, Hafna-, Grindavíkur- eða Selvogshreppum að meðtöldri þorlákshöfn, skal öllu sauðfje tafarlaust lógað í hverri af þessum sveitum, er í hlut á.

Við 2. grein frumvarpsins.

Að í staðinn fyrir orðin: «á manntalsþingum 1876» komi: «á fyrstu eður öðrum manntalsþingum eptir lögum fjárins»; í stað orðanna: «fyrir haustrjettir sama ár» komi: «fyrir næstu haustrjettir eptir innheimtu».

Við 3. grein frumvarpsins.

Í stað orðanna: «þangað til hálfur mánuður er af vetri» komi: «og skal því fram haldið í 4 vikur»; fyrir orðin: «eptir þann

tíma — finnst í» komi: «að þeim liðnum skal svo enn gjört í 3 vikur».

Við 4. grein framvarpsins.

Greinin byrji þannig:

«Nú finnst enn kláðavottur í sauðkind hjá einhverjum fjáreiganda eða búanda að þeim 7 vikum liðnum, sem nefndar eru í 3. grein, og skal þegar o. s. frv.; í stað: «til maímánaðarloka» komi: «í 16 vikur».

Aptan við greinina bætist:

«Á sama hátt skal farið um sveitir þær, sem ræðir um í 1. grein og sauðfje eiga þá, þannig, að lógað sje öllu sauðfjenu í sveitinni».

5. grein framvarpsins.

(óbreytt).

Við 6. grein framvarpsins.

Fyrir orðin: «á næstliðnum vetri» komi: «á árinu á undan». Fyrir: «vetrarlangt» komi: «um heilt missiri». Í staðinn fyrir: «í sveitir þær — 3. grein» komi: «Í enga af sveitum þeim, sem ræðir um í 1. grein, má reka sauðfje til lífs, fyrri en heilt ár sje liðið frá því, er seinast varð kláðavart í þeim, enda skulu og allir fjárflutningar bannaðir yfir ár þær, sem ræðir um í 3. grein, frá því kláðinn hefur gjört vart við sig á svæði því öllu, er á milli þeirra liggur». Fyrir síðustu málsgrein komi: «Nú eru sauðkindur reknar eða þær sleppa yfir ár þessar á hvorn bóginn sem er, og eru þær rjettdræpar, en afurðir þeirra renni í sjóð þess hrepps, er fjeð finnst í».

Við 7. grein framvarpsins.

Í stað greinarinnar komi:

«Á þeim 4 vikum, sem ræðir um í 3. grein, skal allt sauðfje Hvítánnu á millum nákvæmlega skoðað og baðað tvisvar sinnum úr tóbakssósubaði, með því millibili, sem föng eru á; og enn skal fjeð skoðað og baðað einu sinni á þeim 3 vikum, sem ræðir um síðar í sömu grein. Þó er það fje undanþegið böðuninni, sem tafarlaust er tekið til slátrunar».

Við 8. grein frumvarpsins.

Í staðinn fyrir 1. og 2. málslíð komi:

«Við fyrstu fjárskoðun, þá sem fram fer

samkvæmt næstu grein á undan, skal samin nákvæm skrá yfir allt sauðfje á hverju heimili eptir kyni þess, aldri og tölu, hvort sem það er eign búanda eða annara. Skulu búendur við hverja skoðun undir eiðstilboð gjöra skýlausa grein fyrir fjártölu sinni, og skal þess getið í fjárskránum, sem og breytinga þeirra, sem á hafa orðið fjártölunni skoðana í milli. Einnig skulu» o. s. frv.

Við 9. grein frumvarpsins.

Orðin: «og skal — 3. grein» falli burt, en aptan við greinina bætist ný málsgrein þannig: «Tveir eða fleiri valinkunnir utan-sveitarmenn, sem lögreglustjóri kveður til þess, skulu gjöra virðingu þá, sem ræðir um í 2. og 3. gr. Þeir skulu og skoða fjeð í sveit hverri á því 16 vikna tímabili, er ræðir um í 4. grein».

Við 10. grein frumvarpsins.

Eptir: «hreppsnefndarmenn» bætist inn í: «og virðingamenn þeir, sem getið er um í næstu grein á undan skulu» o. s. frv. Fyrir orðið: «þeim» komi: «hreppstjóra og hreppsnefndarmönnum».

Við 11. grein frumvarpsins.

Að eptir: «Nú sýnir» komi: «búandi, fjáreigandi» o. s. frv.

12. grein frumvarpsins.

(óbreytt).

Við 13. grein frumvarpsins.

Í stað orðanna: «á sama hátt» komi: «samkvæmt því».

Við 14. grein frumvarpsins.

Greinin byrji þannig:

«Nú kys sveit, sem fjárkláðinn er í, með ráði hreppsnefndar og sýslunefndar að lóga» o. s. frv.

Við 15. grein frumvarpsins.

Aptan við 15. grein komi þessi málsgrein:

«Ferðakostnaður, dagpeningar og önnur útgjöld nefndarmanna til framkvæmda erindi þeirra greiðist úr landesjóði eptir reikningum, sem landshöfðingi úrskurðar».

16. og 17. grein frumvarpsins.

(óbreyttar).

Ný grein: 18. grein.

«Ráðstafanir þær til útrýmingar fjárkláð-
anum, sem ákveðnar eru í lögum þessum,
skulu byrja ekki seinna, en 8 dögum eptir
að þau hafa öðlast gildi».

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 31. fundi neðri deildar alþingis, 7.
dag ágúst mánaðar, var samkvæmt dagskránni
tekið til 2. umræðu *frumvarp til laga um
útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða*, ásamt
breytingaruppástungum meiri og minni hluta
kláðamálsnefndarinnar

Benidikt Sveinsson (framsögumaður máls-
ins í heild sinni) lét fyrst í ljósi þá ætlun
sína, að með því að breytingaruppástunga
meiri hlutans væri í raun rjettri engin breyt-
ingaruppástunga við hið gamla kláðafrum-
varp heldur allsendis nýtt frumvarp, þá gæti
ekki komið til mála, að ræða þessa svo
kölluðu breytingaruppástungu til annarar um-
ræðu með hinu gamla frumvarpi, heldur yrði
að taka hana eins og hvert annað frumvarp,
er ekki hefði fyr komið til þingsins, til fyrstu
umræðu; en það yrði ekki gjört fyr, en búið
væri að ráða til lykta um hið fyrra frumvarp
og breytingaruppástungu minna hlutans við
það. Til sönnunar því, að jafnvel meiri hluti
nefndarinnar sjálfur skóðaði breytingaruppá-
stungu sína sem nýtt frumvarp, væri það,
að nýr framsögumaður hefði verið kosinn,
til að halda uppi vörn fyrir þessu nýja frum-
varpi. Eu til sönnunar því, að óformlegt
væri að ræða á þessum fundi til 2. umræðu
slíkt nýtt frumvarp við hlið hins gamla, vitn-
aði hann í 11. grein og fleiri greinir þing-
skapanna.

Jón Sigurðsson (framsögumaður meiri
hlutans) sagði, að því færi fjarri, að breyting-
aruppástungan væri nýtt eða sjálfstætt frum-
varp, því, að undanteknum fyrstu þremur
greinum, væru breytingarnar mjög lítilfjör-
legar, og helst orðabreytingar einar. Ef
þetta væru þingsafglöp og óformlegt, eins og

þingmaður Árnesinga hefði álitð, þá væri
líka undarlegt, að þingmaðurinn benti ekki á
það um daginn, þegar útflutningamálið var á
stokkunum, því að þá mátti þó segja, að nýtt
frumvarp kæmi í stað hins gamla. Hann
kvaðst vera kosinn framsögumaður að eins
til að halda uppi svörum fyrir meiri hlutann,
en framsögumaður málsins í heild sinni væri
hinn sami og verið hefði fyrst kosinn, og
hann vænti þess, að hann mundi halda svör-
um uppi fyrir nefndina, eins hjer á eptir
sem hingað til.

Benidikt Sveinsson kvaðst ekki muna eptir
því, að nýr framsögumaður hefði verið kos-
inn í útflutningamálinu. Ef svo hefði verið,
þá hefði það verið eptirtektaleysi sitt, ef
hann eigi hefði minnt deildina á þetta. En
einmitt það, að nýr framsögumaður væri hjer
kosinn, sýndi, að breytingaruppástunga meiri
hlutans væri nýtt og sjálfstætt frumvarp.
Hann óskaði atkvæða með nafnakalli um þetta
atriði.

Forseti kvaðst ekkert sjá á móti því, að
taka málið nú, eins og það lægi fyrir, til um-
ræðu. Nefnd sú, er upphaflega var kosin í
málið, hefði búið til frumvarp það, er hjer
lægi fyrir, og þessi hin sama nefnd hefði nú
gjört við það þessar breytingar, enda gæti
ekkert verið því til tálmunar, að nefndin
mætti breyta sínu eigin frumvarpi eptir geð-
þótta, og þótt hún hefði gjört úr því læk-
ningafrumvarp í stað niðurskurðarfrumvarps,
þá gæti enginn maður bannað henni það,
eða kallað það móti þingsköpum, meðan það
væri innan takmarka málsins. En þótt svo
hittist á, að framsögumaðurinn hefði orðið í
minni hlutanum, þá gjörði það ekkert til.
Hann sagðist nú álíta, að hann sem forseti
væri hær um að leggja úrskurð á um þetta
efni, en hann vildi samt sem áður gjöra
framsögumanni það til geðs, að leita atkvæða
um, hvort þingmenn fjellust ekki á sitt álit,
og ef þingmaðurinn vildi, þá skyldi hann
jafnvel vera fús til, að leita um það atkvæða
með nafnakalli.

Benidikt Sveinsson sagðist álíta það þýð-
ingarlaust, því þingdeildin ætti ekki einu

sinni með að breyta þingsköpunum í þessu efni, og tók því aptur ósk sína um atkvæðagreiðsluna.

Forseti setti því næst málið til 2. umræðu, eins og fyrst var ákveðið.

Jón Sigurðsson sagði, að það væri býsna- langur tími, síðan málið kom fyrst til umræðu, og deildin hefði ástæðu til að ásaka nefndina um aðgjörðaleysi. En til þessa aðgjörðaleysis væru þær orsakir, er hann ekki þyrfti að tjá deildinni. Við 1. umræðu málsins hefði orðið sú niðurstaða, að nefndin leitaði samkomulags um málið við landshöfðingja. Þetta hefði nú nefndin reynt, og árangurinn af þeirri tilraun mundi sjást seinna. Einnig hefði nefndin útvegað ýmsar skýrslur, er mál þetta snertu, og væru þær á reiðum höndum, ef þingið vildi kynna sjer þær. Nefndin hefði og gjört sjer far um, að ganga sem vandlegast gegnum frumvarpið og íhuga það; en henni hefði viljað sú óheppni til, að klofna í tvennt. Mismunurinn á milli meiri og minni hlutans væri þó í rauninni ekki mjög mikill, mestur væri hann á milli 3 hinna fyrstu greina minni hlutans, og 3 hinna fyrstu greina meiri hlutans. Meiri hlutinn hefði álitit upptalninguna í 1. grein frumvarpsins óheppilega eptir upplýsingum þeim, er hann hefði fengið, og þess vegna valið annan mildari veg. Meiri hlutinn hefði heldur ekki gjört ráð fyrir almennum niðurskurði neinstaðar, heldur leitast við að gjöra aðhaldið sem strangast, að auðið væri. En aptur hefði honum sýnt svo, sem hús og nægilegt fóður handa fjenu væri nauðsynlegt skilyrði fyrir því, að lækninga-tilraunir gætu orðið að verulegu liði. Þess vegna hefði hann gjört þá ákvörðun, að lóga öllu því fje, er eigi væri til handa því hús og fóður. Það væri og undarlegt, að yfirvöldin skyldu ekki hafa sjeð það að undanfórnu, að lækningar væru ómögulegar án þessa skilyrðis. Breytingarnar við 2. grein miðuðu hjer um þil að hinu sama. Það hefði meiri hlutanum þótt nauðsynlegt, að yfirvöldin hefðu heimild til að lóga fjenu, þar sem kláðinn yrði óviðráðanlegur, en þó

móti endurgjaldi. Aðrar breytingar væru minna verulegar. 5. grein væri tekin upp í 6. grein, af því að það hefði þótt eiga betur saman, en yfir höfuð væru allar breytingaruppástungurnar líkrar stefnu og frumvarpið, að undanteknum 3 fyrstu greinunum; en þær væru settar til þess, að gjöra aðhaldið sem strangast. Hann kvaðst svo ekki ætla að fara fleirum orðum um málið að sinni, en að eins lýsa yfir þeirri ósk sinni, að menn færu ekki að hleypa kappi í málið, enda kvaðst hann fyrir sitt leyti ekki vilja gefa tilefni til þess, því að mál þetta væri í sannleika orðið vandræðamál þings og þjóðar.

Landshöfðingi sagðist vilja láta í ljósi álit sitt um mál þetta með skírskotun til ræðu sinnar við 1. umræðu. Hann sagðist kannast við, að nefndin hefði gjört tilraun til samkomulags við sig, og hún hefði einnig gjört breytingar, er hann að sumu leyti gæti fallizt á, en að sumu leyti ekki; vildi hann nú taka fram hin helztu atriði, er hann eigi gæti mælt með, og skjóta því um leið til meiri hlutans, hvort hann sæi ekki ástæðu til að gjöra breytingar þær, er þyrfti, til þess að samkomulag næðist.

Í 1. grein væri ekki til tekið, hvort fjár-eigendur þeir, er þar væri talað um, ættu að fá skaðabætur eða eigi; en líklega væri það meining meiri hlutans, að þeir fengju engar skaðabætur. Ef nú svo væri, þá kvaðst hann eigi geta fallizt á þetta, nema því að eins, að hlutaðeigendum væri gefinn nægilegur frestur til þess, annaðhvort að útvega sjer fóður, eða koma kindum sínum fyrir hjá öðrum. Í 2. gr. væri stungið upp á að greiða skaðabætur úr landssjóði, ef þær yrðu yfir 2000 kr. Þessum kostnaði væri hann hræddur um að landssjóðurinn risi ekki undir, nema hann fengi hann endurgoldinn annarstaðar frá. Þess vegna vildi hann bæta þeirri ákvörðun við, að ef taka skyldi skaðabætur úr landssjóði, þá skyldu honum þær endurgoldnar með því, að jafna þeim niður á fjárframtal landsins um 1 ár eða fleiri. Ákvörðun 4. greinar um, að lóga skaðabótalaust fje manna, ætti víst að vera nokkurs

konar hegning, en sú hegning væri næsta ósanngjörn, nema því að eins, að hlutað-eigandi yrði uppvís að því, að hann hefði vanrækt skyldu sína með lækningarnar. Í 6. grein álitu hann nauðsynlegt að sleppa orðinu „grunað“. Einnig gæti hann fallt á að fela sjerstakri 3 manna nefnd að fylgja fram lögum til útrýmingar kláðanum, en vel að merkja ekki nema um *takmarkaðan tíma*, nefnilega um veturinn 1875—76, og fjellist hann á þetta, eigi af því, að hann ekki tryði yfirvöldunum, heldur til þess, að koma meiri einingu á framkvæmdirnar, sem væri nauðsynlegt í öllum vandamálum, en þó ekki sízt í kláðamálinu, er væri eins konar skelfingargrýla (panísk Skræk) hinna annara landsfjórðunga. Birtingaraðferð sú, er farið væri fram á í 16. grein, gæti að sínu álitu ekki samrímzt hinum gildandi lögum um það efni. Hann vildi því breyta 16. greininni. Hann kvaðst mundu geta fylgt meiri hlutanum, ef hann breytti í þessa stefnu, án þess að grípa inn í aðalefni málsins, og án þess að grípa inn í rjettindi manna, eða gagn landssjóðsins, og vildi hann vekja athygli deildarinnar á því, að í þessum efnunum yrði löggjafarvaldið að sýna mikla varúð. Hvað minni hlutans uppástungur snerti, þá væru þær flestar svo lagaðar, að hann ómögulega gæti fallt á þær, þótt hann að vísu ekki vildi neita því, að í sumum þeirra væri breytt til bóta. En af því að breytingaruppástungan undir l. gr. væri að líkindum augasteinn minni hlutans, er hann mundi telja nauðsynlegan í lögin, þá vildi hann ekki fara að eyða tímanum til þess, að svo stöddu að ræða frumvarp minni hlutans.

Benidikt Sveinsson mælti, að fyrst forseti hefði skorið svo úr þrætu sinni, þá væru nú orðnir hjer tveir tígulkóngar, en hann skyldi samt reyna til að taka bendingunum meðbróður síns, að setja eigi kapp í málið. Hann kvaðst þá í fyrsta lagi vilja taka það fram, að eins og þingið sæi, hefði minni hluti nefndarinnar gjört aðalbreytingu við fyrstu grein nefndarfrumvarpsins, eins og það hljóðaði upphaflega; þó landshöfð-

ingi vildi eigi gjöra mikinn mun, þá væri hann eigi að síður fjarskalega mikill. Upprunalega hefði ráð verið gjört fyrir að lóga öllu í suðursveitunum skilyrðislaust, en í staðinn þar fyrir skyldi nú á því svæði, þar sem enginn kláði væri fyrir, þegar lög þessi kæmu í gildi, ekki lógað neinni skepnu; væri það af því, að hann hefði trúað þingmönnum fyrir þessum sveitum, að hann hjeldi, að breyting þessi sæmdi sér, en ef þeim orðum eigi væri trúandi, sem hann hefði reitt sig á, þá sæi hann eigi, hvi hlífast skyldi við sjáfarsíðuna. Í þessu kvað hann fölgna aðalbreytingu minni hlutans, og væri hún eigi frekar augasteinn hans heldur en alls landsins, í þeirra augum, sem út rýma vildu þessu átumeini höfuðatvinnuvegs þjóðarinnar. Aðrar breytingar, sem gjörðar hefðu verið, snertu tímaákvörðunina; vjer vissum, að eigi hefði tekizt að afgreiða frumvarpið frá þingsins hendi með seinustu póstferð til Kaupmannahafnar, og hefði því orðið að grípa til, að setja relatívt tímatakmark, miðað við útkomu laganna, er samkvæmt væri því, er fyrst hefði verið ráðgjört, sem unnt væri. Ef frumvarpið næði fram til laga, þá ætlaðist hann til þess, að þau öðluðust gildi um 7. eða 8. viku vetrar, enda geysaði kláðinn óttalegast seinna part vetrar. Hann kvaðst á hinn bóginn vita, að lækna mætti á öllum árstímum, og gæti hann skirskotað til allra, sem við lækningar hefðu átt, í því efni, og hann ætlaði, að tímatakörkun sú, er sett væri, hlyti að vera nægileg fyrir þá, sem eyða vildu kláðanum, með því að skera úr hið sjúka fje og baða hitt. Að öðru leyti álitu hann eigi nauðsynlegt að ganga gegnum þessar breytingar, því þær fjellu af sjálfum sjer, en einungis skyldi hann geta þess, að hann álitu það nauðsynlegt, að ekki yrði skorið niður skaðabótalaust, fyr en nokkur tími væri liðinn, 7—8 vikur, því það væri ósæmileg lagaharka, að vaða upp á menn með niðurskurði skaðabótalaust, nema því að eins, að ströngum lækningum hefði áður verið fram fylgt. Hann tók fram, að þegar maður bæri saman hinar einstöku greinir hjá meiri hlut-

anum, þá sæist, að þetta umvarðandi atriði væri alls eigi athugað.

Framsögumaður meiri hlutans hefði farið því fram, að engin aðalbreyting væri gjörð á frumvarpinu nema með 3 fyrstu greinum, og þó eiginlega að eins með 1. grein breytingaruppástungunnar, og sú aðalbreyting ætti aptur að vera fólgin í upptalningunni. Þetta væri misskilningur. Mismunurinn væri fólgin í fyrsta máta í aðalefni greinarinnar, og í annan stað í því, að þessi aðalregla næði yfir allt annað og stærra svæði. Hefði meiri hlutinn tiltekið sömu sveitir og minni hlutinn, þá næði reglan yfir þær einar, en 1. grein meiri hlutans gengi yfir allt kláðasvæðið og yfir allt það svæði, sem kláði kynni að útbreiðast yfir, og gæti þá mismunurinn seinast numið öllu Íslandi, að undtöldum hinum fáu hreppum, er minni hlutinn hefði talið upp. Hjá minni hlutanum stæði, að í þeirri sveit, sem kláði fyndist í, skyldi öllu fje lógað, en móti endurgjaldi, um 7 vikna tíma, en að eins með sjávarsíðunni; en í 1. grein meiri hlutans stæði, að hvar, sem vart yrði kláða að haustlagi, ótiltekið hvar, skyldi öllu fje lógað, svo sjúku sem heilbrigðu, sem eigi væri hús og fóður fyrir. Þannig gjörði meiri hlutinn engan mun á sjúku og heilbrigðu, en þriðja liðinn «grunaða» fjeð vantaði, og víst væri það, að þetta væri út í bláinn gjört; með ákvörðuninni «nægilegt húsrúm og fóður» væri þar að auki engar reglur gefnar fyrir, hversu mikið rúm nægði, nje um, hverskyns fóðrið skyldi vera, hvort heldur hey eða korn eða annað, sem fje gæti lifað á, og með sjávarsíðunni fóðruðu menn með korni, ef svo bæri undir, enda væri það vafalaust bezla fóður, og hversu mikinn forða þyrfti nú af korni til að ala kind í 3 mánuði, og hver skyldi dæma um þessi atriði og önnur fleiri? Hann kvað það auðsætt, að þessi grein væri gefin til þess að ívilna sjávarbændum, og hlífa sjávarsíðunni, þessari vöggu kláðans um umliðin 20 ár, gegn niðurskurði. Í staðinn fyrir að minni hlutinn vildi gefa strangari reglu fyrir sjávarsíðunni, gæfi meiri hlutinn mönn-

um þar einmitt ráðrúm til þess að ala kláðann, enda hjelt hann og, að hreppsnefndirnar mundu ekki reynast óhlutdrægar að því leyti sem málið kæmi til þeirra kasta. Meiri hlutinn hefði «að haustlagi»; en hvernig færi, ef eigi yrði kláðavart að haustlagi? Þá á sjálsagt kláðafjeð að lifa? Því þá vantar lagareglu. Hann hefði nú sýnt aðalmun mikinn á 1. grein millum sín og meiri hlutans. Önnur grein byrjaði hjá meiri hlutanum þannig: «Nú þykir hlutaðeigandi yfirvöldum», og væri það eins og þingið myndi eigi eptir því, er það 1869 hafði til meðferðar kláðalög þau, er seinna komust á kreik með tilskipun 4. marz 1871, hversu óheppilegt þetta «þykir» þókti; vildu menn setja «skyldi» í staðinn, en stjórninni hefði þóknast að breyta því í «virðist»; þannig væri með þessu ekki sagt neitt, og þó það, að tilskipun 4. marz 1871 væri úr gildi numin, og væri það þá af hreinni óaðgætni. Meiri hlutinn gjörði ráð fyrir niðurskurði ár frá ári (sjá 2. grein); en þessi kláði gæti eigi hugsast við líði, ef margar þaðanir, eptir ráðagjörð minni hlutans, væru við hafðar. Hinn háttvirti framsögumaður hefði tekið fram, að hann færi fram á breytingu til hins betra, en þingmaðurinn kvaðst halda, að þessir aumingjar, sem í hlut ættu, hefðu nóg af að borga $\frac{1}{3}$ í skaðabætur, heldur en að gjalda fyrst í sýslusjóð, svo í amtssjóð og svo í landssjóð. Með tilliti til 3. greinar þætti sjer það eiga illa við, að lóga skyldi fjenu fyrir miðjan vetur, því óskiljanlegt væri að miða niðurskurð við tímabilið frá haustnóttum til miðs vetrar, en sleppa aptur bilinu frá miðjum vetri til haustnóttar.

Í 4. grein stæði: «nú hafa lækningar verið við hafðar . . . og kemur kláði upp eigi að siður hjá einhverjum búanda» — hvað þá? skyldi þá sá, er hefði alið kláðann, hafa betur en sá, er verndað hefði sauðfje sitt? Hann vildi spyrja, við hvaða lagareglu þetta væri miðað.

Viðvikjandi 5. grein, þá hefði landshöfðingi þegar ráðið meiri hlutanum til þess, að draga út «grunuðu kindurnar», en hann

vildi bæta við og spyrja, hvað þeir meintu með því orði.

Viðvikjandi 6. grein, vildi hann fræðast af meiri hlutanum um, hvað hann meinti með «líkur»; og hví skyldi nauðsynlega binda skoðunina við fyrstu rjettir. Svo segði meiri hlutinn, að allt skyldi vera í heimavöktun, en miðaði eigi við rjett tímabil, og hjeldi henni óþarflega strangt fram, t. d. við grun- að fje í 4 mánuði, enda væri það ósann- gjarnt, að binda útlátnargjaldið við svo skamman tíma sem sólarhring. Það ætti t. d. illa við þann, sem hefði flutt sig úr Þing- vallahrepp suður á Seltjarnarnes, en látið fje sitt eptir. Við 7. grein kvað hann ekkert athugavert, enda væri sú ákvörðun lík til- svarandt uppástungu minni hlutans; en apt- ur á móti þætti sjer 8. grein, er snerti «fyr- irmæli yfirvaldanna», að sínu leyti eins lin, eins og 6. grein væri hörð og ranglát. Ept- irfylgjandi greinirnar snertu stjórn málsins, og legðu við sektir, ef eigi væri hlýðnast, hver greinin á fætur annari; en bæði væri hegningin of hörð og sett í samband við óskiljanlegar lagagreindir. Hann sæi eigi betur, en að gjört væri ráð fyrir — hann vissi eigi fyrir hversu mörgum yfirvöldum, og ætti það sannarlega hjer við: «16 bitar í Sólheimaskála», og sæi hann eigi glögggt hlutfallið á millum þeirra t. d. hlutfallið á milli amtmanns suðuramtsins og nefndarmanna. Hver stæði hjer yfir öðrum? Minni hlutinn segðist, samkvæmt því, er reynslan hefði sýnt, stinga upp á því, að nefnd væri sett, sem í sambandi við hrepps- nefndirnar hefði framkvæmdarvaldið í hönd- um; og vonaðist hann eptir því, að öllum væri ljóst, að hjer lægi fyrir þeim og mikil- væg efnisbreyting frá hálfu meiri hlutans; en hitt væri annað mál, að framsögumaður- inn hefði skýrt sjer frá, hvernig hann hefði hugsað sjer, að þessi kóngulóarvefur gæti leitt til framkvæmda í kláðamálinu, en það væri meira en hann gæti skilið. Að end- ingu áskildi hann sjer, að gjöra að eins fá- ar athugasemdir við breytingaruppástungur meiri hlutans í heild sinni. Ef þær yrðu samþykktar, þá fjelli minni hlutinn, en því

vildi hann áður biðja þingið að athuga, hvort þær breytingaruppástungur, er hjer lægju fyrir, hefðu nokkra rjettarhót fóligna í sjer, hvort þær væru svo lagaðar samkvæmt fastri hugs- un, og svo samlagaðar ósk þjóðarinnar, að þingið treystist að takast á hendur þá á- byrgð, sem samsara væri því, að leiða þær í lög, ef það vildi beita löggjafarvaldi sínu, þannig að oss yrði eigi brugðið um, að vjer hefðum vægt þeim um of, er alið hefðu kláð- ann. Minni hlutinn sagði hann væri fús til breytinga, sem byggðar væru á rjetttri stefnu, en alveg mótfallinn öðru gagnstæðu, einkum því, að hlífa alendum kláðans.

Jón Sigurðsson kvaðst hafa haldið, að þingmaður sá, er síðast mælti, hefði talað eitt orð í þá átt, að mæla fram með stefnu þeirri, er nefndin hefði tekið í heild sinni, en öðruvísi hefði farið. Með þessari sinni löngu ræðu hefði þingmaðurinn leitast við að skýra breytingaruppástungur meiri hluta nefndarinnar, en hann vonaðist til þess, að enginn láði sjer, þótt hann álit þessar skýr- ingar tómar hártoganir, sem ekki kæmu við aðalefninu, enda kæmi sjer ekki til hugar, að svara þeim út í æsar. Hvað 1. grein snerti, skyldi hann þó svara þingmanni Ár- nesinga því, að enginn ætlaðist til, að farga skyldi heilbrigðu fje og láta hið sjúka lifa, en hitt gæti eigi dulizt, að meiningin með þessari grein væri, að engum skyldi haldast uppi að setja fje á vetur, án þess að hafa hús handa því, svo framarlega sem um læk- ningar væri að ræða. Hitt skyldi hann jata, að meiri hlutinn liti yfir stærra svæði heldur en Suðurnes, því eigi væru allar sjávarsveitir þar með upptaldar, og eptir skýrslunum væru sumar sveitir, er eigi væru nefndar hjá minni hlutanum, og eigi í uppranalega frumvarpinu, engu síður grunaðar en hinar, og vissi hann þá eigi, hversvegna þær á Suðurnesjum skyldu verða harðara úti en aðrir landshlutar, en þar fyrir væri þeim alls eigi hlíf, því þessi ákvörðun um fóður og hús kæmi harðast niður á þeim, þar sem útgöngur væru al- mennar. Hvað snerti skaðabæturnar í annari grein, kvað hann meiri hlutann fúsan á að

fallast á breytingar til bóta, ef fram kæmu; en varla kæmi til þess, að skaðabætur yrðu mjög háar, því, yrðu lækningarnar að gagni, þá þyrfti mjög sjaldan að grípa til valdsins. Það væri eigi meining sín, að aðrar greinir hinna nú gildandi kláðalaga, en þær, sem um væri getið í 16. grein, skyldu numdar úr gildi. Miðsvetrartakmörkin einkum í 4. grein, hefðu þingmanni Árnesinga þótt óheppileg, og vildi hann því geta þess, að einmitt væri um sömu takmörkunina að ræða, sem upphaflega væri sett í frumvarpi nefðarinnar. Að öðru leyti væri auðvitað, að meiri hlutinn geymdi sjer rjett til umbóta.

Athugasemdir landshöfðingja kvað hann eigi svo verulegar, að um væri að ræða; að eins viðvíkjandi 1. grein skyldi hann geta þess, að meiri hlutinn hefði meint, að sú lógun, sem þar væri rætt um, skyldi vera án skaðabóta, og því væri þar um engar skaðabætur að ræða, enda gæti hann eigi sjeð, að það gæti varðað skaðabótum, þó fjáreigendum væri gjört að skyldu, að farga því af fje sínu að haustlagi, sem þá vantar hús og fóður fyrir. Má og vera að af þessu leiddi bót á fjárræktinni á Suðurlandi, og mundi það ekki lastandi, þó fjáreigendum væri gjört að skyldu, að hafa skýli fyrir fje sitt. Hvað athugasemd landshöfðingja við 2. grein snerti, um að bæturnar væru óbærilegar fyrir landssjóð, þá þótti honum þær naumast of háar, en var þó eigi á móti því, að þær yrðu endurgoldnar, og kvaðst því vilja áskilja meiri hlutanum rjett til breytingar í þessa stefnu, enda væri hann ekki fráhverfur því, að aðhyllast breytingaruppástungu þingmanns Árnesinga, að leggja skyldi skaðabæturnar á styrktar- eða viðlagasjóðinn, en eigi á lands- sjóðinn. Viðvíkjandi 4. grein hefði lands- höfðingja þótt það gífurlegt, að ætlast til þess, að sú grein yrði staðfest, en hann vildi taka fram, að þegar frestur væri gefinn til miðs vetrar til að lækna, þá væri engin vorkunn að hafa lokið lækningum á því tímabili, og væri það mátuleg hegning, að leggja að öðrum kosti við niðurskurð á öllu fje eigandans skaðabótalaust, og sæi hann eigi betur, held-

ur en að hjer væri sýnd öll sú nærgætni, sem mætti ætlast til, enda vænti hann af landshöfðingja, að hann fjellist á ákvörðun þessa, þegar hann athugaði hana betur. Einnig hefði landshöfðingi gjört nokkrar athuga- semdir viðvíkjandi 14. grein. Hann skyldi geta þess, að það einu sinni hefði verið sam- huga álit þingsins, að fá nefnd setta til að hafa á hendi allar framkvæmdir í kláðamál- inu. Það geti verið, að þetta þyki nú óþarft, og geti landshöfðingi sannað, að þessi þörf sje eigi lengur fyrir hendi, þá geti verið óþarfi að taka þessa ákvörðun upp í lagabóðið.

Benidikt Sveinsson kvaðst hvorki hafa átt von á lofsorðum nje hnekki hjá framsögu- manni meiri hlutans. Það væri og sýnd að segja, að hann hefði lokið á ræðu sína lofsorð- um; því að hann hefði valið henni þau orð, að hún væri of löng, hártogandi og óþörf. Verið gæti, að þetta væri nóg til að ráða úrslitum þessa máls. En slík orð, sem þessi, væru, þegar þau væru, eins og nú ætti sjer stað, sögð út í loptið, án þess að hin minnsta sönnun væri færð fyrir þeim, nægileg til að sýna, að málstaður þess manns, sem talar þau, er veikur. Það væri reyndar satt hjá framsögumanni, að ræða sín hefði verið «ó- þörf», því að hún hefði verið óþörf frum- varpi meiri hlutans, þar sem margar af rök- semdum hennar hlýtu að standast gagnvart meiri hlutanum. Hann vildi nú spyrja meiri hlutann, hvort stefna hans væri fremur læk- ningar eða niðurskurður. Það sagðist hann halda, að erfitt væri að sjá; en hitt væri hægt að sjá, að ákvörðun 2. greinar væri «lífsbalsam kláðamaursins». Eða hví kemur meiri hlutinn, sagði hann, með þávoðalegu mótsögn, að gjöra í öðru orðinu ráð fyrir stórkostlegum niðurskurði, en í hinu orðinu ráð fyrir því, að í því efni sje þá farið eptir tilskipun 4. marz 1871? Í öðru orðinu talar hann um, að til skarar skuli skrifa, í hinu, að ekki sje ætlazt til stórkostlegs niðurskurðar. Í 10. grein meiri hlutans stendur, að uppljóstartmaður fái helm- ing sekta, í 13. grein, að þær renni allar í landssjóð. Eru nú þetta ekki mótsagnir? Mjer finnst jeg ekki að eins hafa rjett til að

benda deildinni á þessa galla, heldur er það hein skylda mín sem þingmanns. Það er satt, að í 3. grein minni hlutans er ógát, sem jeg geymi mjer rjett til að laga. Að öðru leyti álit jeg það hollara fyrir deildina, að lita sjálfstæðum augum á mál þetta. Jeg hef ekki viljað hártoga meiri hlutann, og hann hefur ekki með einu orði sannað, að jeg hafi gjört það, og eigi hefur hann heldur hrakið eitt orð af því, sem jeg hef sagt.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að það væri ekki von, að sjer kæmi saman við þingmenn í þessu máli, þar sem þeim, er mest hefðu barizt fyrir niðurskurðinum, gæti ekki komið saman í því. Sjer dytti og ekki heldur í hug, að reyna til að fara að sannfæra deildina um, að niðurskurður sá, er hjer væri farið fram á, hefði ekki við rjett rök að styðjast; en hann hjeldi, að máli þessu væri nú svo komið, að hjer væri úr vöndu að ráða. Þegar nú er um það að ræða, sagði hann, að gjöra nýja gangskör að því, að út rýma hinum sóttuæma fjárkláða, þá verða þingmenn fyrst og fremst að gjöra sjer það ljóst, hverju það er að kenna, að kláðanum hefur enn eigi verið út rýmt. Er það lögunum að kenna? eða er það yfirvöldunum að kenna? Jeg er nú fyrir mitt leyti sannfærður um, að lögin frá 5. janúar 1866 og 4. marz 1871 eru fullnóg, til að rýma kláðanum burtu, eptir því sem jeg skil kláðann, ef þeim er heitt með krapti og skynsemi. En ef því nú ekki verður neitað, að lög þau, sem til eru, sjeu nóg, hvaða gagn er þá í því, að vera að berjast fyrir, að búa til ný lög? Ætli þau gjöri yfirvöldin duglegri, hafi þau hingað til verið lín í sóknunum í þessu máli? Jeg held ekki. Jeg held, að það mundi vera affarasælast fyrir þingið, að benda yfirvöldunum á það, sem því þykir helzt ábótavant, og skora á þau, að beita meira fylgi við málið. En af því að nú sýnist svo, sem þingmönnum sje orðið meira kappsmál, að búa til ný kláðalög, en að gjöra eiginlega bót á vandræðunum, þá vil jeg lofa þeim að eiga sig um það. En þess ættu þeir þó að gæta, og að því vil jeg leiða athygli þeirra, að

þeir ekki búi til þau lög, er gripa of mjög inn í eignarrjettindi manna, eða eru með öllu ósanngjörn. Landshöfðingi tók fram ýms atriði, er að þessu lúta, og það með svo ljósum og sanafærandi orðum, að jeg vona, að þau hafi sannfært hina háttvirtu þingmenn um, að þetta frumvarp, sem hjer liggur fyrir, getur eigi að lögum orðið. Jeg vil að eins nefna nokkur atriði, sem mjer þykja óhafandi hjá nefndinni, og verður þá fyrst fyrir 1. grein meiri hlutans. Eptir henni ætti tafarlaust að drepa allt sje í einum hreppi, ef svo mikið sem ein kláðasjúk kind fyndist í honum, þótt það væri í öðrum enda hreppsins, er jafnvel alls engar samgöngur hefði við aðra hluta hreppsins. Þá ætti t. d. að skera allt sje í öllum Álptaneshreppi, ef ein kláðasjúk kind fyndist suður í Hraunum, þótt allt annað sje í hreppnum væri alheilt og engar samgöngur milli þess og hinnar kláðasjúku kindar, og fleiri dæmi gætu verið þessu lík. Jeg vona nú, að allir þingmenn, og meiri hluti nefndarinnar með, sjái og kannist við, að slíkar ákvarðanir sem þessar eru harðla ósanngjarnar og óhagkvæmar. Þar sem hjer í 1. grein er talað um fóður, þá vil jeg spyrja: hvað er þetta fóður? Er það ekki nóg fóður, ef skepnan getur haldizt í fullum holdum og góðum þrifum, þótt það sje að eins af jörðunni, án þess að fá nokkurt hey eða aðra gjöf, en þá, sem hún sjálf sinnur úti í haganum eða fjörunni? Það vita þó allir, að til eru þeir staðir, þar sem sjenaður gengur þannig sjálfala árið um kring, og er allt að því eins vel haldinn eins og sjenaður á öðrum stöðum, sem gefið er inni. Það er satt, að hús ætti hver maður að hafa fyrir sjenað sinn, en aptur er á sumum stöðum bæði óþarft, enda ekki auðið, að hafa hey til handa honum. Ekki þykir mjer heldur sanngjarni það, sem stendur í 4. grein meiri hlutans. Eptir þeirri ákvörðun gæti vel farið svo, að einhver bóndi, sem hjeldi sje sínu heilbrigðu fram yfir miðjan vetur, en svo kæmist kláðug kind í sje hans, og sýkti það meir eða minna, að hann, segi jeg, yrði að lóga öllu sje sínu skaðabóta-

laust. Allir munu sjá, að þetta er eigi rjett. Þar sem talað er um «grunað» fje, þá þætti mér fróðlegt að heyra, hvað nefndin hugsar sjer með því. Hve nær er fjeð grunað? hve nær á að gruna það? og hver á að gruna það? Þetta er alveg óákveðið. Allar þær ákvörðanir, sem lúta að þessu, þurfa breytinga við. Þar næst er að minnst á 6. grein. Hvaða ástæða er til þess, að hafa heima-vöktun á heilbrigðu fje, og leggja sektir við, ef út af ber? Þetta finnst mér óhafandi, og sama er að segja um þetta sólarhrings-hapt. Það getur verið, að það sje alls eigi andið fyrir eigandann, að ná út kind sinni innan sólarhrings. Jeg vil nefna t. d., ef kindur bóndans hjer í Hvamunkoti, sem nú er nýkominu þangað austan úr þingvatla-sveit, strykju austur þangað í átt haga sína, þá gæti svo farið, að honum væri alls eigi andið að ná þeim þaðan innan sólarhrings, og þannig getur víðar verið. Og hvers vegna á að leggja svo mikla hegningu við heilbrigt fje? Það sýkir þó eigi neina kind. Það játa jeg, að þingmaður Árneseinga hártogadi sumt hjá meiri hlutanum, en hann sagði líka mærgt, sem átti við göð rök að styðjast, og ætti að takast til greina. Það er rjett sagt af meiri hlutanum, að þetta eigi að verða almenn lög, og þess vegna kemur líka illa við þessi nefnd í 14. grein, því að hún gæti eptir því sem á stendur staðið til eilífdar.

Páll Pálsson prestur sagði, að það væri sorglegt, hvernig gengi með mál þetta, bæði nú, eins og allajafna frá því fyrst það hefði komið fyrir alþingi 1857. Það væri þó vist tilgangur allra, að reyna til að út rýma þessu átumeini, kláðanum, úr landinu. En því sorglegra væri það, að menn skyldu allt af vera að hringsóla þetta kringum málið, og hleypa stundum í það ofurkappi, en það kallaði hann gjört með þessum löngu og meinglegu umræðum. Þar sem þingmaður Reykvik-inga hefði talað um eignarrjettinn, þá gæti helgi hans svo að eins komið til greina, að alþjóð yrði ekki að meini; sömuleiðis sagði hann vona, að landshöfðinginn tæki ekki til þess, þó 1. grein frumvarpsins væri auga-

steinn minni hlutans, þar sem sveitir þær, er þar væru talðar, hefðu í fjárkláðamálinu lengi verið ásteytingarsteinn allrar þjóðarinnar. Hann kvaðst ekki ætla að fara út í einstök atriði málsins; að eins vildi hann geta þess, að tíma-ákvörðun meiri hlutans gæti hann ekki skilið í, að nokkur þingmaður gæti gefið henni atkvæði sitt, þar sem það væri alveg óvist, hve nær lög þessi næðu gildi. En það væri varla forsvaranlegt fyrir þingið, að ganga svo frá lögunum, að ef það drægist, að þau kæmu út, að þá yrði ekkert gjört, eins og engin lög væru til um kláðann. Skaðabótaákvörðun meiri hlutans væri hann alveg mótfallinn. Þó að kláðinn hefði víða komið þungt niður á menn, þá hefðu þó engir eins mikið að segja af bonum og Sunnlendingar, og væri það því eigi sanngjarnt, að láta þá eina bera skaðabæturnar, enda væri það ósamboðið Norðlendingum og Vestfirðingum, ef þeir skyldu vilja skorast undan að taka þátt í kostnaði þeim, sem hlyti að leiða af útrýmingu fjárkláðans.

Af því að klukkan var orðin 3 e. m., kvaðst forseti mündu fresta áframhaldi umræðunnar til mánudags kl. 12.

FRAMHALD ANNARAR UMRÆÐU.

Á 32. fundi neðri deildar alþingis, 9. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni haldið fram annari umræðu um fjárkláðamálið.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að það væri sjerstakleg ástæða fyrir sig að taka til máls, að hinn nýi tígulakóngur, sem tekið hefði að sjer framsöguna væri orðinn lúinn, en ljóst væri það í þessu máli, að 2 breytingaruppástúngur hefðu verið gjörðar til útrýmingar kláðans. Bæði meiri og minni hluti nefndarinnar hefðu af mikilli alvöru og áhuga uunnið að málinu, og fyrirætlan beggja væri að gjöra sem bráðastan enda á sykinni; munarinn væri að eins sá, að hver færi að nokkru leyti sína leið að því takmarki, sem hann vildi ná. Hann skyldi eigi fara langt út í þær löngu aðfinningar þingmanns Árneseinga, en

að eins geta þess, að meiri hlutinn hefði með 1. grein viljað gefa öllum jafnan kost og jafnan rjett og öðrum, ef þeir upp fylltu hin settu skilyrði, «hús og fóður», enda væri það rjett og sanngjarnt, að eitt og hið sama og ein og sömu lög gengi yfir alla. Hvað 2. grein snerti, þá yrði hann að styðja að því, að henni væri haldið. Hann hjeldi, að það miðaði til þess að ná takmarkinu, ef sem mestu af hinu sjúka og grunaða yrði út rýmt með niðurskurði. Það hefði verið fundið að 2. grein, að hún vitnaði til tilskipunar 4. mars 1871, er 16. grein gjörði ráð fyrir að numin skyldi úr gildi, en því mætti svara þar með, að meiningin hlyti að vera sú, að að eins þær ákvarðanir í tjeðum lögum, er eigi gætu haldizt með ákvörðunum þeim, er þetta frumvarp setti, skyldu úr gildi numdar. — Hvað 4. grein snerti, væri hún aðalgrein að meiri hlutans áliti; þegar komið væri að því tíma-takmarki, þá væri það tillaga nefndarinnar, að niðurskurður skyldi yfir dynja, hvar sem kláði fyndist og það án skaðabóta; tilgangurinn væri, að selja hæfilegan frest og reyna að út rýma sykinni með þeim mildari meðul- um, ef svo gæti orðið, og að svo væri gripið til hinna alvarlegri ráða. Viðvíkjandi 1. grein hjá minni hlutanum, þá þætti sjer mjög ördugt að ákveða, hverjir bæir lægju við sjó, og vildi biðja þingmann Árneseinga um að gjöra betur grein fyrir, hvernig það orðatil- tæki, sem sjer þætti ótækt, ætti að skiljast; það yrði að álitast afar-hart og tilgangslítið, að ef ein kind kæmi fyrir í einum hreppi, þá væri öllu fje í þeim hreppi lógað, og það hvort sem kindin væri úr hreppnum eða ekki. Hann gæti tekið það fram til dæmis, að í Álptaneshreppi hefði komið fyrir á hverju hausti kláðakind úr öðrum hreppum í 7 ár, og þó enginn kláði verið í hreppnum. Hann yrði að álita, að uppástungur minni hlutans væru mjög óheppilegar að því leyti, að ef lögin fengju fyrst gildi í vor, sem líklegast væri, þá leutu allar þær ráðstafanir, sem gjörðar væru, á sumrinu, en það mundi verða óvinn- andi, því heimavöktun væri nálega ómögul- leg. Ef lögin næðu aptur á móti gildi framan

af vetri, þá mundi niðurskurðurinn allur lenda á útmánuðunum, og mundi sá mikli skurður verða óbærilegur kostnaður fyrir landsbúa. Hann kvað það sorglegt, ef svo mikið sundurþykki yrði um þetta mál, að það eyddist, því það væri ljóst, að mál þetta væri eitt hið mesta áhugamál þjóðarinnar, en fyrst menn þyrftu að reyna að koma sjer saman um málið, þá gæti hann eigi efað, að deildin ætti að fallast á breytingar meiri hlutans með þeim sná-breytingum, sem þær kynnu að fá.

Benidikt Sveinsson sagði, að þingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu hefði eigi að eins tekið fram fáein atriði, heldur einnig gjört almenna áskoran til sín, og þyrfti hann því að gefa nauðsynlegar skýringar í því efni. Hann vonaðist til, að allir hefðu heyrt það, er hann hefði tekið fram seinast, hver aðal- munur væri á 1. grein hjá meiri hlutanum og minni hlutanum, og að meining sú, er þingmaðurinn þannig hjeldi fram, væri ó- möguleg; hann hefði enn fremur tekið það fram þá, að þegar það væri gjört að skilyrði fyrir niðurskurði, að fóður væri eigi til um 3 mánuði, þá gæti þetta í framkvæmdinni miðað einungis til þess, að sjávarsveitunum yrði veitt «privilegium» til þess að ala kláð- ann, og innifæli í sjer sannarlegt lífs-balsam fyrir hann; það væri að «priviligera» kláða- vögguna á Sudurnesjum, að ala kláðasjúkt fje, ef fóður væri til fyrir 3 mánuði. «Eptir- leiðis» í 1. grein hjá minni hlutanum sagði hann væri miðað við löggildingardag frum- varpsins, og mætti eigi breyta í aðra átt, og hvað orðin: «sem að sjó liggur» (í sömu grein hjá minni hlutanum) snerti, þá væri það athugandi í þessu efni og aðalágrein- ingur málsins, að minni hlutinn gjörði mun á sveitum, er hefðu sjávarútveg að atvinnu- vegi, og þeim, sem hefðu sauðfjárhald fyrir atvinnuveg; en þetta hefði meiri hlutinn alls eigi athugað. Þetta sagði hann væri «funda- mentum divisionis» fyrir rjettum skilningi 1. greinar frumvarps minni hlutans, en þessi aðalmunur hvíldi aptur á því, sem sagt, að sjávarsíðan hefði eigi sauðfjárrækt, og hefði

þannig í 20 ár alið kláðann, að landið gæti eigi átt á hættu, að þessum hinum heiðroðu sveitum skyldi haldast þetta uppi í önnur 20 ár. Það lægi í hlutarins eðli og í mannlegum breyzkleika, að þar sem sjávarútvegur væri atvinnuvegur, þar dofnaði umhyggjan fyrir fjárrækt, enda heimtist hvergi sje eins illa, sem hjer á Suðurnesjum, og því síður sem þeir aldrei hirtu sje sitt, og skyldi hann jafnvel koma með opinbera skýrslu um, að eigi gæti smalzast í þessum sveitum, bæði frá dýralækni og sýslumanni, ef á þyrfti að halda. Frá þessu sjónarmiði, sem nú væri dregið fram, vonaðist hann til þess, að meiri hlutinn loksins fengi lagt rjetta þýðingu í orðin: «sem við sjó liggur». Að svo mæltu vildi hann með fáeinum orðum snúa sjer að hinni almennu hlið málsins, og væru frá því sjónarmiði tillögur meiri hlutans, hvað lækningar snerti, ófullkomnari en hin gildandi lög, og hvað niðurskurð snerti, væru þær einnig svo ófullkomnar og óskipulegar, að þær gætu aldrei orðið rjettarbot. Framsögumaður meiri hlutans hefði viljað benda sjer á þá nauðsyn, að slaka til og leita samkomulags við landshöfðingja; en einmitt frá því að þessari tilraun hefði verið fylgt af hálfu meiri hlutans, einmitt þaðan væri aldan runnin, og væri þessi aðferð nefndarmanna því ísjárverðari, sem landshöfðingi hefði enga ábyrgð gagnvart lögjafarþinginu; hann væri að eins ábyrgðarlaus umboðsmaður ábyrgðhafanda ráðgjafa, og vildi hann taka fram, hversu hættulegt það væri fyrir hið löggefanda alþingi, að hnika til á þeim fótferli, sem lagður væri í stjórnarskránni á milli landshöfðingja og þingsins. Það, sem þingið þar á móti hefði að gæta, væri að varðveita samband sitt og samhljóðun við þjóðina; en hefði þingið gjört það? Því víst hefði þjóðin snúið sjer til þingsins; það vottuðu hinar óteljandi bænarskrár. — 1857 hefðu þinginu þannig borizt 17 bænarskrár, 1859 hefðu komið 3, 1861 samtals 5, 1863 samtals 3 og 1 ávarp, sjálfsagt til þess að bænin skyldi verða enn hjartnæmari, 1865 samtals 6 og 1867 samtals 8. Árangur þeirra hefði nú einmitt lent

í lækningatilskip. 5. janúar 1866, af því þingsálitid hefði þá verið magnlaust gegn einvaldsstjórninni; en síðar hefði bæzt við tilskipun 4. marz 1871, sem ætti að vera lífakkeri meiri hlutans; en þrátt fyrir allt þetta vofði kláðinn enn yfir eins hættulegur og frá fyrstu, svo öll þessi fyrirmæli hefðu reynzt ónýtt. En hjer við mætti athuga, að meðan þingið hefði eigi fengið að neyta fullnaðar- atkvæðis síns, hefði það enga ábyrgð haft á gjörðum sínum, og það viðkvæði ætti við þetta tímabil; en nú væri öðru máli að gegna, nú rjeði þingið, og væri það á ábyrgð ráðgjafans, ef hann virti að vettugi lögjafar- atkvæði þingsins þannig, að hann ljeti frumvarp þess eigi ná lagagildi; en það væri aptur ábyrgðarhluti þingsins, ef það samþykkti annað en það, er samkvæmt væri þjóðarinnar óskum og rjetti.

Guðmundur Einarsson sagði, að hann hefði hvorki vilja nje mælsku til, að svara öllu því, sem 1. þingmaður Árnesinga hefði tekið fram á móti breytingaruppástungu meiri hlutans, enda kvaðst hann sannsærður um, að allar slíkar ræður, þótt langar væru, mundu alls ekki hrinda máli þessu í betra lag, sem nú væri komið í 3 pörtum inn á þing. Aðalhugsunin í þeim öllum lyti að því, að fá lög, til að út rýma fjárkláðanum, en þessi aðaltilgangur hefði í þeim öllum tekizt mjög óheppilega; en heppilegust væri þó, að sínu álitu, breytingaruppástunga meiri hlutans, og mundi hann gefa henni atkvæði sitt, til þess að málið eigi fjelli niður við svo búid. Vilji menn bjarga málinu, sagði hann, þá verða menn að miðla skynsamlega málum, og vera hvorki eiugöngu með algjörðum niðurskurði, nje með algjörðum lækningum. Aðaltilgangurinn skal vera að lækna, og lækningar skulu skipaðar um vissan tíma, en ef þær reynast þó ónógar og heppnast ekki, þá skal skipa algjörðan niðurskurð, og þá hlýtur kláðinn að út rýmast. En þó ætti eigi algjörður niðurskurður að eiga sjer stað skaðabótalaust. Meðan lækningum væri beitt, ætti ekki að skipa niðurskurð skaðabótalaust nema við trassann. Ef menn færu að einangra vissa

hreppa, eins og minni hlutinn gjörði í frumvarpi sínu, þá leiddi það til verra eins, og kláðanum yrði eigi út rýmt með því. Ekki heldur mætti skipa eintómar lækningar, því að það leiddi til þess, að málið stæði eins og áður.

H. Kr. Friðriksson sagði, að fyrri þingmaður Árnesinga hefði sagt, að skekkjan og tvískiptingurinn væri kominn í mál þetta einmitt af því, að þingið hefði ranglega farið að reyna samkomulag við landshöfðingjann. En hann mótmælti því, að það hefði verið rangt, að reyna til að ná samkomulagi við landshöfðingjann, því að með því einu móti gæti nokkur niðurstaða náðst á þessu þingi. Þegar constitutionel stjórn væri, þá væri allt undir því komið, að samkomulag næðist milli þings og landsstjórnar, og »Constitution» ætti beint við samkomulag að styðjast; það væri því allt undir því komið, að þingið næði samkomulagi við landshöfðingjann í þessu máli, með því að allar framkvæmdirnar í því væru undir honum komnar. Landshöfðingi væri ekki heldur ábyrgðarlaus, eins og þingmaður Árnesinga hefði sagt, og ef þingmönnum væri það áhugamál, að koma máli þessu fram, þá væri það komið undir því, að samkomulag næðist við hann, því að hann ætti að láta framkvæma lögin. Ef það ekki næðist, þá væri öllum þeim langa tíma, sem þingmenn hefðu varið til þessa máls, eytt til einskis, og það væri sannarlega búið að eyða of miklum tíma til þess, og það hefði þegar um of spillt fyrir öðrum málum.

Jón Sigurðsson sagði, að þingið væri vant við langar ræður hjá þingmanni Árnesinga, og enn væri hann langorður, sem á síðasta fundi. En nú hefði hann þó í ræðu sinni komið með ýmsar merkar athugasemdir við aðalatriði málsins, en í hinum fyrri ræðum sínum hefði hann farið alveg utan við málið. En ekki hefði hann getað látið það ógjört, að áreiða frumvarp meiri hlutans, og mest hefði hann hártogað 1. grein. Hvernig gæti hann dregið þá ályktun út úr þessari grein, að hún veitti Suðurnesjamönnum einkaleyfi til, að ala hjá sjer kláðafje? Þessi

grein veiti ekki einum einasta manni á Suðurnesjum þetta einkaleyfi, sem hann tali um, miklu fremur verði Suðurnesjamenn í raun rjettir harðar úti en aðrir hjá meiri hlutanum, en meiri hlutinn vilji, að Suðurnesjamenn hafi sama rjett og aðrir, í stað þess, að 1. þingmaður Árnesinga leggi þá í einelti. Hann kvaðst eigi skilja, hvers vegna þessa upptalningu þyrfti, sem væri í 1. grein frumvarps minni hlutans, fyrst þessi upptalning á annað borð væri ekki nægileg. Hann kvaðst vilja spyrja þingmanninn, hví hann hefði þá eigi einnig tekið með aðrar sveitir, er að sjó lögju, en Suðurnes, ef að það er aðalástæðan fyrir niðurskurði þar, að sjávarútvegur er aðalatvinnuvegur. Hann hefði sagt, að fjárrækt væri þar eigi aðalatvinnuvegur, og því væri þeim eigi niðurskurður tilfinnanlegur, en hið sama mætti einnig segja um fleiri sjávarsveitir, er hann hefði þó sleppt, og úr sumum þeirra hefði einnig kláði borizt út í heilbrigðar sveitir. Ef þingmaður Árnesinga hefði viljað hreinsa vöggu kláðans að gagni með niðurskurði, þá hefði hann átt að taka margar fleiri sjávarsveitir með í upptalningu sína, og Ölfusið líka, þó það sje ekki sjávarsveit, því þaðan hefur kláðinn einatt borizt, að því er skýrslurnar votta. Ef þingmaðurinn ætli, eins og hann sagði, að binda sig við óskir þjóðarinnar í þessu máli, þá sje ósk þjóðarinnar yfirgrípsmeiri, en að skorið sje á Suðurnesjum. Ef hann hefði fylgt því fast fram, að allt fje væri skorið á milli Hvítánnu, þá hefði hann fylgt fram þjóðviljanum, því að í bænarskránum væri farið fram á það. En hann bað þingmenn að gæta þess, að menn ættu ekki að fylgja þjóðarviljanum í blindni, heldur fara eptir sinni eigin sannfæringu, og því sem hagfelldast væri fyrir málið.

1. þingmaður Árnesinga hefði sagt, að breytingaruppástungur meiri hlutans kæmu í bága við tilskipun 4. marz 1871. En hann kvaðst vilja spyrja hann, hvort allar ákvarðanir í lagafrumvarpi minni hlutans gætu staðizt, og komið heim við hinar nú gildandi tilskipanir um kláðann, ef þessar tilskipanir

ættu að haldast í gildi; en ef þær ættu ekki að haldast í gildi, hví væri það þá ekki tekið fram í frumvarpinu? Þetta sje ekki gott að skilja, þó þingmaður Árnesinga kannske skilji það. Hann sagði, að þingmaður Reykvíkinga væri búinn að svara þingmanni Árnesinga viðvíkjandi samkomulaginu við landshöfðingjann. Ágreiningurinn í nefndinni væri ekki sprottinn af tilraunum til samkomulags við landshöfðingjann, eins og þingmaður Árnesinga hefði sagt, heldur af allt öðrum tildrögum, sem hann ekki vildi nefna á þessum stað; en segja mætti, að tvídrægnin í nefndinni væri einkum af því sprottin, að málið væri skoðað frá of einstrengingslegu sjónarmiði, og sótt og varið með of miklu kappi. Þingmaður Árnesinga byndi sig of fast við sínar eigin skoðanir. Óskandi væri, að hann fyrir lok málsins gæti komið sjer saman við meiri hluta nefndarinnar. Ef þessi sundrung hjeldi áfram við 3. umræðu, mundi málinu ekki bjargandi. Hollast mundi fyrir þingið, að fylgja eindregið annari-hvorri skoðuninni.

Páll Pálsson prestur bað forseta sjer hljóðs, til að mega lesa upp breytingaratkvæði, er hann ætlaði sjer að koma fram með við 3. umræðu, og skyldi koma í stað 1. greinar frumvarpsins, og kvað hann, að af því muudi sjást, að hann vildi gjarnan stuðla til þess, að samkomulag gæti komið á, með því að slaka til á báða bóga; breytingaruppástunguna sagði hann mundu verða hjer um bil svo látandi, og las hann þá breytingaruppástunguna: „Gjöri hinn sóttuæmi sunnlenski fjárkláði vart við sig, eptir að 4 vikur eru liðnar frá því, að lög þessi hafa öðlazzt gildi, skal í þeim sveitum, þar sem sjávarafli er aðalatvinnuvegur manna, en ekki landbúnaður, öllu því sje tafarlaust lógað, sem kláðavottur sinnast í, í hverri þeirri sveit, sem í hlut á“.

Benidikt Sveinsson sagði, að þingmaður Reykvíkinga hefði missekilið sig um samband þingsins við landshöfðingjann, samkvæmt stjórnskránni. Sem löggjafarþing megi þingið alls ekki haga nje breyta atkvæði

sínu eptir vilja landshöfðingjans. Þingmaður Reykvíkinga gæti ekki með rjettu sagt, að allt í máli þessu væri komið undir álit landshöfðingjans og samkomulagi við hann. Hinn fyrnefndi þingmaður sagði hann að ekki væri svo spámannlega vaxinn, að hann gæti sagt fyrir, hvaða atkvæði landshöfðinginn mundi gefa eða hafa í máli þessu. Sjálfur kvaðst hann eigi vita það, en hann etaði eigi hið bezta. Framsögumaður hefði sagt, að sjávarsíðan væri eptir 1. grein frumvarpsins ekki privilegeruð; en einmitt þessi 1. grein greiddi henni þó auðsjáanlega veg til að láta kláðasjúkt sje lífa. Aðrar sveitir, en þær, er upp væru talðar, vissi hann ekki til að væru vagga kláðans; og auk þess hefðu þessar sjávarsveitir sjeð fremur sjer til gamans en gagns, því að aðalatvinnuvegur hinna upp töldu sveita væri ekki fjárræktin, heldur sjávarútæði, og því yrði þeim það ekki eins tilfinnanlegt, þótt þær alveg misstu það. Hann þekkti að vísu aðrar sjávarsveitir, t. a. m. Akranes, en þær væri öðru máli að gegna. Þar sem framsögumaður hefði sagt, að Ölfus hefði átt að teljast með, því það væri sjávarhjerað, og kláði hefði horizt þaðan, þá vildi hann minna hann á, að Ölfus væri ein hin mesta heyskaparsveit, en að þær væri alls enginn sjávarútvegur; en sá kláði, sem þaðan hefði horizt, hefði komið þangað einmitt af Sudurnesjum. Þegar framsögumaður hefði sagt, að hann skildi ekki, þá væru það engar ástæður gegn sjer, heldur sjálfum honum, og ættu eigi að vera það; enda væri þingmaðurinn þá alls ekki bær um að fella þann dóm, sem hann hefði gjört. Framsögumaður játaði, að þjóðin vildi enn meiri niðurskurð, en hann færi fram á. Hvort væri það þá rjett ályktun, að af því þjóðin vildi niðurskurð milli Hvítánna, þá gæti hún verið ánægð með ákvarðanirnar í frumvarpi hans, sem bjeldu meira fram lækningum en niðurskurði? Framsögumaður hefði sagt, að tvískipting nefndarinnar væri að kenna of mikilli festu hjá sjer við hættulegar skoðanir. En ef hann hefði þær, þá hefði hann inndrukkið þær í Norðlendinga-

fjórðungi. Hann vildi óska, að framsögu-
maður gjörði sjer ljósar afleiðingarnar af
því, ef kláðanum ekki væri út rýmt af Suð-
urnesjum.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að sjer
hefði aldrei gedjast upptalningin í 1. grein
frumvarpsins frá nefndinni í fjárkláðamál-
inu um þá einstaklegu hreppasetningu; hann
hefði hugsað, að hún mundi verða óvinsæl,
og næði aldrei samþykki. Einnig gæti hann
eigi fellt sig við bótalausán niðurskurð. Í
3. lagi kvaðst hann eigi geta sjeð, að lögin
hefðu getað náð eins fljótt lagagildi, og ætl-
ast hefði verið til. Allir hlytu að vera sjer
samdóma um, að sá spenningur eyðilegði mál-
ið, sem hjer hefði verið brúkaður, og sig
furðaði á því, að beztu menn í þinginu hjeldu
sliku fram, og hugsuðu sjer þó að koma
málinu farsællega gegnum báðar þingdeild-
irnar. Hjer við ættu þessi gömlu orð: «Mál-
um vorum er komið í ónýtt horf, ef svo skal
lengur ganga». Þingmenn yrðu að koma sjer
saman. Landshöfðinginn hefði á síðasta fundi
verið vongóður um gott fylgi yfirvaldanna
með lögunum, en þá yrði að gefa þeim betra
aðhald, en hingað til hefði verið gjört af sjálf-
um honum. Lögunum hefði verið sljólega
fylgt, enn sem komið væri; væri sjer ekki
ljóst, að valdskurði hefði verið beitt, síð-
an tilskipun af 4. marz 1871 hefði komið
út, nema á Elstabæ í Skoradal í Borgarfjarð-
arsýslu.

Því næst var gengið til atkvæða og höfðu
6 þingmenn beðið nafnakalls við ýmsar greinir
og breytingaruppástungur við þær, og var
það við haft um 1. grein.

1. Breytingaruppástunga meiri hluta

»já« sögðu:

Guðmundur Einarsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,

»Já«:

Páll Pálsson, 2. þingm. Húsvetninga,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

»Nei« sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Páll Ólafsson,
Páll Pálsson, þingm. Skapthellinga,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Og var greinin þannig samþykkt með 15
atkvæðum gegn 7. Við það var fallið
frumvarpið og breytingar minni hlutans.

2. Breyting meiri hlutans við 2. grein sam-
þykkt með 13 atkvæðum gegn 8.
 3. grein meiri hlutans samþykkt með 14
atkvæðum gegn 7.
 4. grein meiri hlutans samþykkt með 14
atkvæðum gegn 8.
 5. grein meiri hlutans samþykkt með 16
atkvæðum gegn 1.
 6. grein meiri hlutans samþykkt með 13
atkvæðum gegn 9.
 7. grein meiri hlutans samþykkt með 16
atkvæðum gegn 3.
 8. grein meiri hlutans samþykkt með 14
atkvæðum gegn 3.
 9. grein meiri hlutans samþykkt með 13
atkvæðum gegn 7.
 10. grein meiri hlutans samþykkt með 15
atkvæðum.
 11. grein, ný grein, samþykkt með 15 at-
kvæðum.
 12. grein, ný grein, samþykkt með 14 at-
kvæðum.
 13. grein, ný grein, samþykkt með 12 at-
kvæðum gegn 1.
- Að 12., 13. og 14. grein væru fallnar,
samþykkt án atkvæðagreiðslu.
14. grein samþykkt með 10 atkvæðum gegn
2, en með því sú atkvæðagreiðsla þótti
ónóg, var viðhaft nafnakall, og sögðu:

«já»:

Guðmundur Einarsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, þingm. Húnavetninga,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson.

«nei»

Halldór Kr. Friðriksson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Ólafsson,
Páll Pálsson, þingm. Skaptfellinga,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson,

og var greinin þannig samþykkt með 12 atkvæðum gegn 8. Benidikt Sveinsson og Þórarinn Böðvarsson greiddu eigi atkvæði.

15. grein samþykkt með 14 atkvæðum.

16. grein samþykkt með 12 atkvæðum.

Við frumvarpið í heild sinni var við haft nafnakall og sögðu:

«já»:

Guðmundur Einarsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, þingm. Húnavetninga,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

«nei».

Halldór Kr. Friðriksson,

«nei»:

Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Grímur Thomsen,
Páll Ólafsson,
Páll Pálsson, þingm. Skaptfellinga,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson,

og var frumvarpið þannig samþykkt með 14 atkvæðum gegn 8, og með 15 atkvæðum gegn 2 ákveðið, að það gengi til 3. umræðu, og var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða.

1. grein.

Í hverri þeirri sveit, sem hins sóttænma fjárkláða verður vart að haustlagi, skal öllu því fje tafarlaust lógað — svo sjúku sem heilbrigðu — sem ekki er hús og fóður fyrir. Skulu hlutaðeigandi hreppsnefndir með aðstoð lögreglustjórnarinnar ganga ríkt eptir, að öllu því fje sje lógað, sem eigi hefur nægilegt húsrúm og fóður, að minnsta kosti í 3 mánuði.

2. grein.

Nú þykir hlutaðeigandi yfirvöldum ástæða til að lóga meiru fje, en hjer er gjört ráð fyrir, samkvæmt tilskipun 4. marz 1871, og skal þá fjáreigendum það endurgoldið. Skal samin um það nákvæm skýrsla eptir kyni, tölu og aldri. Því næst skal fjeð virt samkvæmt grandvallarreglum sömu tilskipunar þannig, að tveir þriðjungar af mismuninum á almennu gangverði fjárins, eins og það kemur fyrir, ef heilbrigt væri, og frálagi þess, bætist eigendum. Virðingarmenn skulu teknir úr öðrum hreppi en þeim, sem lógað er í. Nemi þær skaðabætur, sem þannig koma fram, eigi meiri upphæð en 2000 krónum á ári fyrir eina sýslu, skal greiða þær að helmingi úr hlutaðeigandi sýslusjóði, og að helmingi úr amtssjóði. Verði skaðabæturnar þar á móti hærri en 2000 krónum, skal það, sem

yfir er, greitt úr landssjóði. Skaðabæturnar skulu greiddar hlutaðeigendum eigi seinna, en um haustrjettir næstu á eptir, að niðurskurður hefur fram farið.

3. grein.

Nú kys sveit, sem fjárkláði er í, með ráði sýslunefndarinnar að lóga öllu fje, sem þar er, til að losast við sýkina, og skal hún þá eiga heimtingu á skaðabótum samkvæmt næstu grein á undan, sje fjenu lógað fyrir miðjan vetur, enda sje þá þeim reglum fylgt um lögum fjárins og varúð gegn sótnæmi, sem settar eru í lögum þessum.

4. grein.

Nú hafa lækningar verið við hafðar frá haustnóttum og til miðs vetrar samkvæmt grundvallarreglum tilskipunar 5. janúar 1866 og 4. marz 1871, og kemur kláði upp eigi að síður hjá einhverjum búanda eða fjáreiganda eptir þann tíma; skal þá þegar öllu sauðfje hans lógað skaðabótalaust.

5. grein.

Þess skal vandlega gætt, að allt sótnæmi sje numið burt úr fjárhúsum þeim, sem kláða-fje hefur verið í á næsta vetri á undan, og skulu þökin risin af þeim, og þau látin þaklaus missiris-tíma. Ull og skinn af kláða-fje, sem lógað hefur verið, svo og klæði þeirra, sem handtekið hafa kláðafje, skulu rækilega þvegin og hreinsuð, svo sótnæmið eigi dreifist út fyrir þeirra skuld. Í sveitir þær, þar sem sjúku eða grunuðu fje hefur verið lógað, má enga sauðkind reka til lífs, fyr en missiri eptir að lógað hefur verið.

6. grein.

Hvervetna þar, sem líkur eru til, að kláði geti verið, skal í fyrstu rjettum allt fje vandlega skoðað, og hverri kind, sem kláði finnst í, tafarlaust lógað. Síðan skulu almennar skoðanir fram fara, eigi sjaldnar en á hálfsmánaðarfresti, unz full vissa þykir fyrir því, að kláðinn sje upprættur. Allt fje skal haft í strangri heimavöktun, hið grunaða sjer, og hið heilbrigða sjer; en grunað er það fje, sem haft hefur samgöngur við kláðasjúkt fje á síðast liðnum 4 mánaða tíma. Komi sjúk eða grunuð kind inn á annars manns

land, skal hún rjetturdræp, en halda skal afurðum hennar til haga fyrir eiganda, svo sem föng eru á. Sleppi heilbrigðar kindur úr heimagæzlu, er rjett að setja þær inn, og skal þá eigandi skyldur að leysa þær út og gjalda 20 aura fyrir kindina fyrir hvern sól-arhring. Hafi eigandi eigi út leyst fje sitt að sólarhring liðnum, frá því hann fjekk að vita, að það var innsett, skal selja það til skurðar sem annað óskilafje. Á sama hátt skal farið með þær kindur, sem óþekkt mark er á.

7. grein.

Í hvert sinn, sem fje er skoðað, skal semja nákvæma skrá yfir alla fjáreigendur, og yfir tölu og tegund fjárins hjá hverjum þeirra. Skulu fjáreigendur undir eiðstilboð gjöra grein fyrir fjártölu sinni, og eru búendur skyldir að telja fram fyrir heimamenn sína, sem fje eiga, og eins ef þeir halda fódur- eða hagagöngu-fje. Í skrár þessar skal ritað, hve margar kindur finnast með kláðavotti við hverja skoðun og hjá hverjum. Verði einhver uppvís að því, að hafa með ásettu ráði dregið fje undan skoðun, eða sýni nokkur mótlþróa við skoðun, skal hann sæta 20—200 kr. sektum.

8. grein.

Nú eru lækningar við hafðar samkvæmt 4. grein laga þessara, og skulu þá hreppsnefndirnar eptir nákvæmari fyrirmælum yfirvaldanna sjá um, að næg áhöld og kláðalyf sjeu fyrir hendi, og geta þær, ef nauðsyn ber til, skuldbundið sveitasjóðina til að greiða kostnaðinn, móti endurgjaldi frá fjáreigendum. Svo skulu þær og ásamt með hreppstjóranum framkvæma allar þær ráðstafanir, sem yfirvöldin fyrir skipa samkvæmt lögum þessum.

9. grein.

Hreppstjórar, hreppsnefndarmenn, baðstjórar, niðurskurðarmenn, og hverjir aðrir aðstoðarmenn lögreglustjórnarinnar fá borgun fyrir starfa sinn samkvæmt 3. grein tilskip. 5. jan. 1866. Senda hreppsnefndirnar hlutaðeigandi sýslumanni greinilegan reikning yfir þennan kostnað innan febrúarmánaðarloka,

og jafnar hann síðan gjaldinu niður og innheimtir það á næstu manntalsþingum, eins og fyrir er mælt í nýnefndri tilskipun. Laun sýsluysfirvalda fyrir tilsjón með lækningum og niðurskurði greiðist úr sýslusjóði, en amtsýfirvalda úr landssjóði.

10. grein.

Sýni hreppstjóri, hreppsnefndarmaður eða nokkur annar, sem skipaður er af yfirvaldinu til að framkvæma ákvarðanir laga þessara, hirðuleysi, mótlæra eða óhlýðni gegn þeim, skal hann sæta 20—200 króna sektum, og fær uppljóstartarmaður helminginn.

11. grein.

Hver sá bóndi eða fjáreigandi, sem veit af kláða í fje sínu, eða fær grun um hann, skal tafarlaust skýra formanni hreppsnefndarinnar frá því. Vanræki hann það, skal hann sæta 20—200 króna sektum, og má taka sauðfje hans úr vörzlum hans, eða setja það undir umsjón, sje það hjá honum haft, allt á hans kostnað.

12. grein.

Enginn má taka fje til fóðurs nje haggöngu úr þeim sveitum, sem sjúkt fje er í eða grunað, ella verður hann sekur um 20—200 kr. Hreppsnefndirnar í hinum sjúku og grunuðu hjeruðum skipa fyrir um töku á fóðurfje bæja á milli, hver í sínum hreppi.

13. grein.

Allir fjárrekstrar skulu bannaðir til og frá yfir takmörk hinna heilbrigðu og grunuðu hjeraða, unz kláðanum er út rýmt. Hver, sem brýtur bann þetta, skal sæta 20—200 króna sektum.

Allar sektir eptir lögum þessum renna í landssjóð.

14. grein.

Vald það og verkahringur, sem eptir tilskipun 5. janúar 1866 og 4. marz 1871 og almennum reglum heyrir undir sýslumann og amtmann viðvíkjandi framkvæmdum þessara laga, skal falið á hendur 3 manna nefnd, og fái nefndin konunglegt erindisbrjef til að fara eptir, allt þangað til fjárkláðanum er allveg út rýmt úr landinu.

15. grein.

Mál, sem rísa af brotum gegn lögum þessum, skulu rekin sem opinber lögreglumál.

16. grein.

Hreppstjórar skulu tafarlaust birta lög þessi á hreppasamkomum, þegar því verður við komið, en annars skulu þau birt af stefnuvottum. Skal sú birting þeirra gefa þeim fullt gildi, og eru þar með úr gildi gengnar ákvarðanirnar í 8. grein tilskipunar 5. janúar 1866 og 3. og 6. grein tilskipunar 4. marz 1871, og hverjar aðrar ákvarðanir, sem koma í bága við lög þessi.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða, eins og það var samþykkt af neðri deild alþingis við aðra umræðu, 9. ágúst.

(Frá nefndinni í fjárkláðamálinu).

1. grein orðist þannig :

Hvar helzt sem kláðasjúkt fje er, eða hvenær sem hinn sóttnæmi fjárkláði gjörir vart við sig, skal svo fljótt, sem því verður við komið, öllu því fje lógað, skaðabótalaust, sem ekki er nægilegt húsrúm og heyföður fyrir. Skal hlutaðeigandi sýslumaður útnefna 2 valinkunna utanhreppsmenn, til að álíta hús og hey hjá búendum, alstaðar þar sem uggvænt þykir, að það vanti. Allir aðrir, sem kláðasjúkt eða grunað fje eiga, skulu skyldir að baða fje sitt, svo opt sem yfirvaldið ákveður (samkvæmt ákvörðunum gildandi laga), eða skera það niður að öðrum kosti skaðabótalaust. Nú eru 8 vikur liðnar frá því lög þessi náðu gildi, og kemur kláði upp eigi að síður eptir þann tíma, skal þá öllu sauðfje hvers þess búanda eða fjáreiganda tafarlaust lógað skaðabótalaust, sem kláðakind sinnst í, og skal því fram haldið, unz kláðanum er út rýmt. Þó geta þeir fjáreigendur vænt skaðabóta eptir 2. grein, sem sanna, að kláðinu sje kominn til þeirra fyrir sóttnæmi frá ann-

ara manna fje og eigi fyrir þeirra eigið hirðuleysi.

Við 2. grein.

Fyrir «yfirvöldum ástæða til» komi: «amtsráði eða sýslunefnd ástæða til með samþykki landshöfðingja».

Fyrir: «samkvæmt tilskipun 4. marz 1871», komi: «á því 8 vikna tímabili, sem um er rætt í 1. grein».

Fyrir: «sömu tilskipunar», komi: «tilskipun 4. marz 1871».

Fyrir seinni hluta greinarinnar «Nemi o. s. frv. til enda, komi: «Skaðabæturnar greiðist hlutaðeigendum fyrirfram úr lands-sjóði, eigi seinna en um haustrjettir næstu á eptir, að niðurskurður fram fór. Jafnar þá landshöfðingi skaðabótunum niður á alla fjár-eigendur í landinu, eptir fjárframtali næsta vor á eptir, að fjenu er lógað, og lætur sýslumenn innheimta það á næstu manntalsþingum».

3. og 4. grein falli burt.

Fyrir 5. grein, sem nú er 3. grein, komi þessi grein:

Þess skal vandlega gætt, að allt sótt-næmi sje numið burt úr fjárhúsum þeim, sem kláðafje hefur verið í. Öll varúð skal og við höfð, að kláðamaur geti ekki borizt á fjenað, hvorki úr gærum, ull nje fatnaði manna. Varúðarreglur um þetta skulu hlutaðeigandi yfirvöld setja.

Í sveitir þær, sem fjárkláði hefur verið í, má enga sauðkind reka til lífs fyr en að 6 mánuðum liðnum frá því, að þær hefur kláðanum verið að fullu út rýmt.

Við 6. grein, nú 4. grein.

Orðin: «skal í fyrstu — tafarlaust lógað. Síðan» falli burtu. Fyrir «þykir» komi «er». Fyrir «heimavöktun» komi «vöktun». Orðin: «hið grunaða — 4 mánaða tíma» breytist í: «svo það nái eigi samgöngu við annað fje». Fyrir «sjúk eða grunuð» komi: «kláðasjúk». Fyrir «heimagæzla» komi: «vöktun». Fyrir «og skal þá eigandi skyldur» komi: «og er þá eiganda heimilt». Fyrir «að gjalda» komi: «og gjaldi hann». Fyrir «sólarhring» komi: «3 sólarhringum».

7. grein, nú 5. grein óbreytt.

Við 8. grein, nú 6. grein.

Fyrir «lækningar» komi: «baðanir».

Fyrir «4. grein» komi: «1. grein».

Við 9. grein, nú 7. grein.

Fyrir «baðstjórar, niðurskurðarmenn» komi: «virðingamenn». Fyrir «innan febrúar-mánaðarloka» komi: «í tækan tíma». Síðasta málsgrein: «laun sýsluyfirvalda o. s. frv.» falli burt.

Við 10. grein, nú 8. grein.

Á undan «hreppstjóri» komi: «sýslumaður». Fyrir «og fær uppljóstarmaður helming» komi: «uppljóstarmenn fá helming sekt-anna».

Aptan við greinina bætist: «Eigi sýslumaður í hlut, getur amtmaður og tafarlaust vikið honum frá sýslun sinni við fjárkláðann, en sett annan mann í hans stað og á hans kostnað».

Við 11. grein, nú 9. grein.

Fyrir «bóndi» komi «búandi». Seinasti liður: «og má taka» o. s. frv. falli burtu.

12. grein, nú 10. grein óbreytt.

Við 13. grein, nú 11. grein.

Aptan við greinina bætist: «Sektir eptir lögum þessum renna í landssjóð, nema það sem uppljóstarmenn fá».

14. grein falli burt.

15. grein, nú 12. grein orðist þannig:

«Allar sektir eptir lögum þessum ákveður hlutaðeigandi amtmaður, og skal gjöra fjárnám fyrir þeim, en að öðru leyti skulu mál, sem rísa af broti gegn lögum þessum, rekin sem opinber lögreglumál».

16. grein, nú 13. grein óbreytt.

Á 38. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að 18 þingdeildarmenn hefðu skriflega farið þess á leit, að fjárkláðamálið yrði tekið til umræðu daginn eptir, og voru það þessir:

Benidikt Sveinsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Stefán Stephensen,

Snorri Pálsson,
 Jón Sigurðsson,
 Grímur Thomsen,
 Einar Guðmundsson,
 Eggert Gunnarsson,
 Páll Ólafsson,
 Einar Gíslason,
 Páll bóndi Pálsson,
 Þorsteinn Jónsson,
 Guðmundur Ólafsson,
 Hjálmur Pjetursson,
 Þórður Þórðarson,
 Páll prestur Pálsson,
 Ísleifur Gíslason.

En með því að breytingaruppástungur nefndarinnar voru enn eigi komnar fram og tilkynntar, kvað forseti málið eigi geta komið til umræðu næsta dag, nema með því, að til þess fengist leyfi þingdeildarinnar, þegar breytingaruppástungurnar væru orðnar þingmönnum kunnar, og sagði varaforseti, að það mundi verða sama dag eptir fund.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 39. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *fjárkláðamálið* með breytingum nefndarinnar, en með því að þær höfðu komið of seint, leitaði forseti samþykkis deildarinnar, að þær mættu koma til umræðu og atkvæða í dag, og var það samþykkt með 21 atkvæði. Forseti gat þess, að 4 þingmenn: Þórður Þórðarson, Jón Sigurðsson, Einar Guðmundsson og Snorri Pálsson hefðu beiðzt þess samkvæmt 36. grein þingskapanna, að 1. grein væri borin undir atkvæði þannig, að orðin: «samkvæmt ákvörðun gildandi laga» sjeu fyrst borin undir atkvæði, og því næst síðasta málsgrein sömu greinar: «þó geta þeir fjáreigendur» o. s. frv., og kvaðst forseti mundu haga atkvæðagreiðslunni samkvæmt þessari beiðni þingmanna.

Benidikt Sveinsson sagði, að margt hefði verið talað um þetta mál, en að meininga-

munur hefði valdið því, að það hefði dregið. Breytingaruppástungurnar, sem fram væru komnar, væru að flestra álitum til mikilla bóta, og allir væru víst samdóma um, að ef frumvarp þetta yrði að lögum, þá mundi loks takast að útrýma þessu átumeini landsins, fjárkláðanum. Frumvarpið væri að vísu ekki alveg eins úr garði gjört, eins og hann helzt hefði óskað, en hann mundi þó fylgja uppástungum nefndarinnar.

Landshöfðinginn kannaðist við, að nefndin hefði leitast við að ná því samkomulagi við sig, sem í þessu máli hefði verið rætt um, fremur flestum öðrum málum. Hann sagðist vilja fara nokkrum orðum um frumvarpið. Það væri aðgættandi, að frumvarpið ætti ekki einungis að vera lög þennan vetur, heldur einnig framvægis, ef kláðinn bjeldist við. Þó hefði frumvarpið einungis þær ákvarðanir inni að halda, sem lytu að hinu atriðinu. En það væri samt mjög vafasamt, hvort frumvarp þetta gæti orðið að lögum, svo að það gæti orðið að tilætluðum notum. Hann fyrir sitt leyti álitum það mjög hæpið, hvort birtingarmáti sá, sem ákveðinn er í 16. grein, gæti orðið tekinn til greina, og það væri heppilegra, að þingið byggi sig undir, að frumvarpið gæti ekki náð lagagildi, fyrir en vanaleg þinglesning færi fram. Hann ræði því þingdeildinni til að fella 16. grein. Orðin í 1. grein: «Nú eru 8 vikur» o. s. frv., sýndu, að lög þessi ættu að gilda einungis vetrartíma þann, sem færi í hönd, og ef ekki væri svo, væri ákvörðunin alveg óhafandi. Sömu leiðis sýndu þessi orð, að ákvarðanirnar um skaðabótalausán niðurskurð ættu ekki einungis að ná til þeirra búanda, sem væru húsg- og fódurlausir, heldur til allra þeirra fjáreiganda, sem kláðakind sinnst hjá, eptir að 8 vikur eru liðnar frá því að lög þessi ná gildi. En þetta væri órjettlæti; enn fremur væri þessi ákvörðun í beinni mótsögn við 2. grein, þar sem landshöfðingja og amtsráði væri veitt vald til þess, að fyrir skipa niðurskurð, ef þeim þætti ástæða til. Ef svo færi, að lög þessi ekki næðu gildi, fyrir en við þinglesningu, þá væri frumvarpið alveg

óaðgengilegt. Hann kvaðst ekki geta fallizt á breytingaruppástunguna við 15. grein, því að hverjum væri það heimilt að leita úrskurðar dómstólanna í málum sínum. Það væri því miklu betra, að halda 15. grein óbreyttri. Að endingu benti hann á, að þótt allir hefðu gjört hið ítrasta til þess, að ná samkomulagi, hefði það samt sýnt sig, hve örðugt það væri, að koma kláðalögum þessum í gott horf. Að öðru leyti yrði hann að álíta lög þau, sem nú væru, fullkomlega nægileg.

Benidikt Sveinsson sagðist ekki álíta, að 16. grein færi fram á annað en það, sem væri mögulegt frá löggjafarlegu sjónarmiði. Hann gæti því eigi ráðið til að fella 16. grein. Einmitt þess vegna yrði hann að leggja minni áherzlu á orð landshöfðingja og aðfúningar hans við frumvarpið. Ef 16. grein yrði því til fyrirstöðu, að frumvarpið næði lagagildi þá væri það einmitt af því, að stjórnin vildi ekki út rýma fjárkláðanum, en ekki af því, að það væri ómögulegt að birta lögin á þann hátt, sem 16. grein færi fram á. Hvort stjórnin vildi samþykkja lögin eða ekki, væri á hennar ábyrgð. Hann yrði að lýsa því yfir, að hún gjörði rjettast í, að útvega birtingu á þessum lögum. Viðvíkjandi 15. grein vildi hann heldur fallast á hana, eins og hún stæði í frumvarpinu, heldur en á breytingaruppástunguna við hana, því hún kæmi í bága við gildandi lög.

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. uppástunga fjöggra þingmanna við 1. gr. breytinganna, að fella úr orðin á milli sviga, samþykkt með 19 atkvæðum.
2. að síðasta málsgreinin fjelli úr, samþykkt með 17 atkvæðum.
3. 1. gr. (breyting nefndarinnar) samþykkt með 19 atkvæðum. Við það var 1. gr. frumvarpsins fallin.
4. 1. breyting nefndarinnar við 2. gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
5. 2. breyting nefndarinnar við sömu gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
6. 3. breyting nefndarinnar samþykkt sem orðabreyting.

7. 4. breyting nefndarinnar samþykkt með 18 atkvæðum.
8. 2. gr. með áorðnum breytingum samþykkt í heild sinni með 19 atkvæðum.
9. að 3. og 4. gr. falli burt, samþykkt með 19 atkvæðum.
10. breytingaruppástunga nefndarinnar við 5. gr., sem nú verður 3. gr., samþykkt með 20 atkvæðum, og var þá frumvarpsins 5. gr. fallin.
11. 1. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt með 18 atkvæðum.
12. 2. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt sem orðabreyting.
13. 3. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt sem orðabreyting.
14. 4. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
15. 5. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt sem orðabreyting.
16. 6. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt sem orðabreyting.
17. 7. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt með 20 atkvæðum.
18. 8. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt sem orðabreyting.
19. 9. breyting nefndarinnar við 6. gr. samþykkt með 20 atkvæðum.
20. 6. gr. með áorðnum breytingum lesin upp og samþykkt í heild sinni með 19 atkvæðum.
21. 1. breyting nefndarinnar við 8. gr. samþykkt með 18 atkvæðum.
2. breyting nefndarinnar við 8. gr. samþykkt án atkvæðagreiðslu.
22. 8. gr. frumvarpsins með áorðnum breytingum lesin upp og samþykkt með 20 atkvæðum.
23. 1. breyting nefndarinnar við 9. gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
24. 2. breyting nefndarinnar við 9. gr. samþykkt með 20 atkvæðum.
25. 3. breyting nefndarinnar við 9. gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
26. 9. gr. með áorðnum breytingum lesin og samþykkt í heild sinni með 19 atkvæðum.

27. 1. breyting nefndarinnar við 10 gr. samþykkt með 20 atkvæðum.
28. 2. breyting nefndarinnar við 10. gr. samþykkt án atkvæðagreiðslu.
29. viðbót nefndarinnar við 10. gr. samþykkt með 20 atkvæðum.
30. 10. gr. með áorðnum breytingum lesin og samþykkt með 20 atkvæðum.
31. 1. breyting nefndarinnar við 11. gr. samþykkt án atkvæðagreiðslu.
32. 2. breyting nefndarinnar við 11. gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
33. 11. gr. með áorðnum breytingum lesin og samþykkt í heild sinni með 19 atkvæðum.
34. breytingaruppástunga nefndarinnar við 13. gr. samþykkt með 19 atkvæðum.
35. 13. grein með áorðnum breytingum lesin og samþykkt í heild sinni með 19 atkvæðum.
36. að 14. grein falli úr, samþykkt með 18 atkvæðum.
37. breytingaruppástunga nefndarinnar við 15. grein felld með 16 atkvæðum gegn 3.
38. 15. grein óbreytt samþykkt með 20 atkvæðum.
39. 16. grein frumvarpsins óbreytt felld með 16 atkvæðum gegn 2.
40. Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 20 atkvæðum.
41. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Var síðan frumvarpið sent til efri deildarinnar þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um útrýmingu hins sunnlenzka fjárkláða.

1. grein.

Hvar helst sem kláðasjúkt fje er, eða hvenær sem hinn sóttnæmi fjárkláði gjörir vart við sig, skal svo fljótt sem því verður við komið, öllu því fje lógað skaðabótalaust,

sem ekki er nægilegt húsrúm og heyfóður fyrir. Skal hlutaðeigandi sýslumaður útnefna 2 valinkunna utanhreppsmenn, til að álíta hús og hey hjá búendum, alstaðar þar sem uggvænt þykir að það vanti. Allir aðrir, sem kláðasjúkt eða grunað fje eiga, skulu skyldir að baða fje sitt, svo opt sem yfirvaldið ákveður, eða skera niður að öðrum kosti skaðabótalaust. Nú eru 8 vikur liðnar frá því lög þessi náðu gildi, og kemur kláði upp eigi að síður eftir þann tíma, skal þá öllu sauðfje hvers þess búanda eða fjáreiganda tafarlaust lógað skaðabótalaust, sem kláðakind finnst í, og skal því fram haldið, unz kláðanum er út rýmt.

2. grein.

Nú þykir hlutaðeigandi amtsráði eða sýslunefnd ástæða til með samþykki landshöfðingja að lóga meiru fje, en hjer er gjört ráð fyrir, á því 8 vikna tímabili, sem um er rætt í 1. grein, og skal þá fjáreigendum það endurgoldið. Skal samin um það nákvæm skýrsla eptir kyni, tölu og aldri. Því næst skal fjeð virt samkvæmt grundvallarreglum tilskipunar 4. marz 1871 þannig, að tveir þriðjungar af mismuninum á almennu gangverði fjárins, eins og það kemur fyrir, ef heilbriggt væri, og frálagi þess, bætist eigendum. Virðingarmenn skulu teknir úr öðrum breppi en þeim, sem lógað er í. Skaðabæturnar greiðast hlutaðeigendum fyrir fram úr lands-sjóði, eigi seinna en um haustrjettir næstu á eptir, að niðurskurður fram fór. Jafnar þá landshöfðingi skaðabótunum niður á alla fjáreigendur í landinu, eptir fjárframtali næsta vor á eptir, að fjenu er lógað, og lætur sýslumenn innheimta það á næstu manntalsþingum.

3. grein.

Þess skal vandlega gætt, að allt sótt-næmi sje numið burt úr fjárhúsum þeim, sem kláðafje hefur verið í. Öll varúð skal og við höfð, að kláðamaur geti ekki horizt á fjenað, hvorki úr gærum, ull nje fatnaði manna. Varúðareglur um þetta skulu hlutaðeigandi yfirvöld selja.

Í sveitir þær, sem fjárkláði hefur verið

í, má enga sauðkind reka til lífs fyrir en að 6 mánuðum liðnum frá því, að þar hefur kláðanum verið að fullu út rýmt.

4. grein.

Hvervetna þar, sem líkur eru til að kláði geti verið, skulu almennar skoðanir fram fara, eigi sjaldnar en á hálfsmánaðarfresti, unz full vissa er fyrir því, að kláðinn sje upp rættur. Allt fje skal haft í strangri vöktun, svo það nái eigi samgöngu við annað fje. Komi kláðasjúk kind inn á annars manns land, skal hún rjettdræp, en halda skal afurðum hennar til haga fyrir eiganda, svo sem föng eru á. Sleppi heilbrigðar kindur úr vöktun, er rjett að setja þær inn, og er þá eiganda heimilt að leysa þær út, og gjaldi hann 20 aura fyrir kindina fyrir hvern sólarhring. Hafi eigandi eigi út leyst fje sitt að 3 sólarbringum liðnum, frá því hann fjekk að vita, að það var innsett, skal selja það til skurðar sem annað óskilafje. Á sama hátt skal farið með þær kindur, sem óþekkt mark er á.

5. grein.

Í hvert sinn, sem fje er skoðað, skal semja nákvæma skrá yfir alla fjáreigendur og yfir tölu og tegund fjárins hjá hverjum þeirra. Skulu fjáreigendur undir eiðstilboð gjöra grein fyrir fjártölu sinni, og eru búendur skyldir að telja fram fyrir heimamenn sína, sem fje eiga, og eins, ef þeir halda fódur- eða hagagöngu-fje. Í skrár þessar skal ritað, hve margar kindur finnast með kláðavotti við hverja skoðun og hjá hverjum. Verði einhver uppvís að því, að hafa með ásettu ráði dregið fje undan skoðun, eða sýni nokkur mótpróa við skoðun, skal hann sæta 20—200 króna sektum.

6. grein.

Nú eru baðanir við hafðar samkvæmt 1. grein laga þessara, og skulu þá hreppsnefndirnar eptir nákvæmari fyrirmælum yfirvaldanna sjá um, að næg áhöld og kláðalyf sjeu fyrir hendi, og geta þær, ef nauðsyn ber til, skuldbundið sveitasjóðina til að greiða kostnaðinn, móti endurgjaldi frá fjáreigendum. Svo skulu þær og ásamt með hrepp-

stjóranum framkvæma allar þær ráðstafanir, sem yfirvöldin fyrir skipa samkvæmt lögum þessum.

7. grein.

Hreppstjórar, hreppsnefndarmenn, virðingarmenn og hverjir aðrir aðstoðarmenn lögreglustjórnaðarinnar fá borgun fyrir starfa sinn samkvæmt 3. grein tilskipunar 5. janúar 1866. Senda hreppsnefndirnar hlutaðeigandi sýslumanni greinilegan reikning yfir þennan kostnað í tækan tíma, og jafnar hann síðan gjaldinu niður og innheimtir það á næstu manntalsþingum, eins og fyrir er mælt í nýnefndri tilskipun.

8. grein.

Sýni sýslumaður, hreppstjóri, hreppsnefndarmaður eða nokkur annar, sem skipaður er af yfirvaldinu til að framkvæma ákvarðanir laga þessara, hirðuleysi, mótpróa eða óhlýðni gegn þeim, skal hann sæta 20—200 króna sektum. Uppljóðarmenn fá helming sektanna. Eigi sýslumaður í hlut, getur amtmaður og tafarlaust vikið honum frá sýslun sinni við fjárkláðann, en sett annan mann í hans stað og á hans kostnað.

9. grein.

Hver sá búandi eða fjáreigandi, sem veit af kláða í fje sínu, eða fær grun um hann, skal tafarlaust skýra formanni hreppsnefndarinnar frá því. Vanræki hann það, skal hann sæta 20—200 króna sektum.

10. grein.

Enginn má taka fje til fódurs nje hagagöngu úr þeim sveitum, sem sjúkt fje er í eða grunað, ella verður hann sekur um 20—200 krónur. Hreppsnefndirnar í hinum sjúku og grunuðu hjeruðum skipa fyrir um töku á fódurfje bæja á milli, hver í sínum hreppi.

11. grein.

Allir fjárrekstrar skulu bannaðir til og frá yfir takmörk hinna heilbrigðu og grunuðu hjeraða, unz kláðanum er út rýmt. Hver, sem brýtur bann þetta, skal sæta 20—200 króna sektum.

Sektir eptir lögum þessum renna í lands-sjóð, nema það, sem uppljóðarmenn fá.

12. grein.

Mál, sem rísa af brotum gegn lögum þessum, skulu rekin sem opinber lögreglumál.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 39. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða*, og hafði því verið út býtt meðal þingdeildarmanna daginn áður á fundi.

Benidikt Kristjánsson kvaðst verða að ætla, að frumvarp þetta hefði nú fengið þær breytingar í neðri deildinni, er frekast hefði mátt vænta. Þó gæti hann eigi neitað því, að sjer þætti eitt athugavert við það. Hann sæi nefnilega, að við 3. umræðu málsins hefði ein grein verið felld úr, sem hefði haft að geyma ákvörðun um, hvernig lög þessi gætu orðið birt sem allra-fyrst. Þessi ákvörðun hefði hann kosið að stæði. Um aðalatriði sjálfs málsins ætlaði hann eigi að ræða að sinni; en mundi áskilja sjer rjett til, viðvíkjandi hinu fyrnefnda atriði að koma með viðaukagrein. Aðalundirstöðureglan fyrir birtingu laga, sem stæði, væri sú, að þau væru lesin upp á manntalsþingum af lögreglustjóra, einmitt vegna þess, að það væru hinir einu almennu mannfundir hjer á landi. En hitt væri þá heldur ekkert á móti tilgangi og eðli birtingar laganna, að þau, þegar brýn nauðsyn krefði, væru birt á öðrum almennum mannfundum eða hreppafundum, sem kallaðir væru saman með *þingboði*. En til þess þyrfti þá að vera þar að lútandi ákvörðun í lögnum sjálfum, sem birta ætti á sjerstaklegan hátt. Ef ekki væri þannig farið að, þætti sjer hæpið mjög, að frumvarp þetta yrði að lögum í *tæka tíð*; því ef ráðherranum væri falið að birta lögin, þá mundi hann ekki geta í því efni vikið frá lögum þeim, sem nú gilda, og því þyrfti að taka upp í frumvarpið sjerstaka ákvörðun um

birtinguna, svo birtingarmátinn gæti orðið að lögum, undir eins og konungur staðfesti frumvarpið sjálft. En það væri svo mikið komið undir því, bæði til þess að kláðanum yrði sem fyrst út rýmt, og vegna hins, að það skipti miklu, á hverjum árstíma það bæri að, að 8 vikna fresturinn væri út runnin, þegar hefja skyldi skaðabótalausan niðurskurð. Ef löggildingin drægist til vors, bæri niðurskurðurinn að á óhentugasta tíma árs, þegar fje væri magurt og nýgengið undan vetri. Þess vegna væri aðalatriðið, að lögin gætu komið sem allra-fyrst til landsins, t. a. m. með síðustu póstskeipsferð, og að þau gætu orðið þá þegar birt samkvæmt ákvörðun um það í lögnum sjálfum.

Torfi Einarsson sagðist þó verða að ætla, að þessi lög hefðu ekki gott af því, að verða lögleidd fyrir en á venjulegum manntalsþingum. Ef nú lögin kæmu hingað með síðustu póstskeipsferð, og gjört væri ráð fyrir, að birtingin gengi allgreiðlega, þá mundi lenda að því, að niðurskurðurinn kæmi niður á vorinu, sem væri allóhentugt. En ef lögin yrðu aptur birt á manntalsþingum, og 8 vikna fresturinn reiknaður þar frá, þá hefðu fjáreigendur sumartímann fyrir sjer til að halda sem kappsamlegast fram lækningunum, ef þeir eigi vildu hafa bótalausan niðurskurð; en þótt nú væri gjört ráð fyrir, að einhverjir af hirðuleysi ættu kláðasjúkt fje eptir hinn ákveðna frest, þá kæmi niðurskurðurinn aldrei niður á hentugri tíma, því að þá væri liðið að haustinu, og fje komið í hold. Hann kvaðst því eigi mundu fallast á uppástungu hins heiðraða þingmanns Þingeyinga.

Eiríkur Kúld sagðist ekki geta sjeð eptir því með þingmanni Þingeyinga, að 16. greinin hefði verið úr felld; þvert á móti yrði hann að álíta það heppilegt. Hann kvaðst eigi heldur minnst þess, að hann hefði sjeð nokkurn tíma ákvörðun í lögnum sjálfum um það, hvernig þau skyldi birta. Miklu tilhlýðilegra fyndist sjer, að gjörð væri um það efni önnur sjerstök uppástunga.

Sighvatur Árnason kvað hafa vakað líkt fyrir sjer og þingmanni Þingeyinga. Sjer

þætti mikið skoðunarmál, hvort rjett væri að sleppa 16. grein, því að þá virtist sjer vanta ákvörðun um það, að lögin gætu sem allra-fyrst náð gildi, sem hann þó hlyti að telja nauðsynlegt. Sjer hefði virzt þingmaður Strandasýslu skilja þetta atriði nokkuð á annan veg, en meining þingmanns Þingeyinga hefði verið. Tilgangurinn væri sá, að fá frumvarpið sem fyrst í gildi, það væri fram af síðustu póstskipsferð eða næstu ferð á undan, ef vel væri. Með því eina mótinu gætu þau gjört gagn. Rannar gætu þau mäske gjört nokkurt gagn, þó þau öðludust síðar birtingu, en aptur væri aðgælandi, að hver sú stund, hver sá dagur, er kláðinn væri alinn, kostaði landið ærið fje, og ávallt vofði þá yfir hættan fyrir meiri og meiri útbreiðslu hans, út í frumvarpið sjálf ætl- aði hann eigi að fara, eða reyna að gjöra breytingar við það, enda þótt hann og mäske aðrir fleiri hefðu viljað hafa það enn alvarlegra, en hjer mundi vera farið svo langt, er fært þætti að fara. Vildi hann því, að frumvarpið yrði samþykkt óbreytt, og undir eins leggja það til, að bæði æðri og lægri legðust á eitt í því, að sinna heilla- vænleg ráð til þess, að lög þessi næðu sem fyrst gildi.

Benidikt Kristjánsson sagðist eigi ætla að deila við þingmann Strandasýslu um það, hve nær væri æskilegast að fá lögin gild. Ef honum þætti það fagnaðarefni, að fá að eiga kláðann lengur, og lofa honum að vofa yfir næsta sumar til skaða, skammar og tjóns fyrir allt land, þá mætti hann ráða þeim vilja sínum fyrir sjer. Viðvíkjandi 16. grein hefði það verið sagt, að samkynja ákvörðun og sú, er í henni væri, ætti ekki við, en í hverju það lægi beinna við, að ráðherrann gæti gjört um það, hve nær lögin yrðu birt, á- kvarðanir, vissi hann ekki. En ef ákvörðunin um birtinguna væri tekin upp í lögin, þá væri engin hætta búin, því að undir eins og konungur og alþingi hefðu sett lögin, kæmi birtingin af sjálfu sjer. Þá hefði þingið heldur enga ábyrgð; þá hefði það losað hendur sínar. En ef nú ráðherrann, með því

að ráða frá staðfestingu laganna, tefði fyrir málinu, þá væri það á ábyrgð hans. En hann ímyndaði sjer, að hverjum þingmanni og þinginu í heild sinni mundi það kært, að vera laus við þá ábyrgð, er flyti af því, að lögin kæmust eigi sem allra-fyrst í gildi.

Stefan Eiríksson kvaðst vita það fyrir víst, að þingmanni Þingeyinga mundi ekki ganga annað en gott til með breytingu þá, er hann væri að ráðgjöra. En á hinn bóginn væri varúðarvert að fara að gjöra breytingar við frumvarpið í sjerstökum greinum þess; þá væri óumflýjanlegt, að það yrði að ganga til neðri deildar aptur, ef breytingar yrðu gjörðar, og yrði líklega með því móti eigi útkljáð á þessu þingi. Sjer virtist miklu nær, að deildirnar kæmu sjer saman um, að semja sjerstaka ályktun um birting þessara laga, án þess að haggja nú frammar við málinu sjálfu. Það væri sannarlega tími til kominn að fá enda á þessu máli. Kláðinn væri nú búinn að ríkja hjer í 20 ár, og væri ólíklegt, að menn æsktu eptir að halda lífinu í honum önnur 20 árin. Þetta mál væri og búið að ganga gegnum allheitan breinsunar- eld í neðri deildinni, og væri það að minnsta kosti von sín, að það, er nú væri að gjört, mundi hlita, ef vel væri á haldið frá hlið valdstjórnarinnar.

Þórður Jónasson sagði sjer þætti neðri deild alþingis hafa gengið vel frá þessu máli, og komizt lipurlega yfir sker þau, sem hefðu verið á leið hennar, og hefðu verið sannarlega mörg, eins og málið hefði legið fyrir. Hann kvaðst því ekki ætla að fara langt út í málið, en einungis benda á ákvarðanirnar í 1. grein, 2. og 4., sem hann gæti eigi fellt sig við. Hann kvaðst meina orðin í 1. lið 1. greinar: «Hvar helzt sem kláðasjúkt fje» o. s. frv. Þessi orð væru auðsýjanlega stýluð upp á Suðurnesjunga, sem vantaði hús og hey handa fje sínu; en á sumrin þyrftu þeir hvorki hús nje hey, og hví mætti þá eigi lækna? Að drepa niður allt fje skaðabótalaust eptir 8 vikur, þætti sjer ósann- gjarnt, því að hlutaðeigendur virtist sjer ættu að hafa hjer lækningafrest fram yfir, t. a. m.

mánaðartíma, og það væri sanngjarnt. Ann- að atriðið, er hann gæti eigi fellt sig við, væri í 2. grein, að lóga meiru fje, en til væri tekið í 1. grein, og ráð væri fyrir gjört á þessu 8 vikna tímabili. Þetta sýndist sjer mjög hæpið, þó að þetta atriði væri í góðum hönd- um. Ákvörðunin í 4. grein um það, þegar heilbrigt fje kæmi saman við annað fje, þætti sjer of hörð, hvað útlausn þess snerti. Svo væru hjer fleiri ákvarðanir, er margt mætti segja um.

Torfi Einarsson sagðist svara þingmanni þingeyinga því, að hann tæki sjer ekki svo nærri vitnisburðinn fyrir skilningsleysi, ef misskilningurinn væri að eins fölginn í því, að tíminn liði eins á næsta ári og endranær. Sami þingmaður hefði getið þess til, að hann mundi elska svo mjög kláðann. En hann yrði að segja honum það, að stundum væri ekki svo mikið stig milli elskunnar og hat- ursins, og svo mundi vera hjer í þessu máli. En hann vildi spyrja: hvernig gæti þingmað- urinn ætlað til, að lögin gætu orðið kunn almenningi út um allt land á þeim tíma, er hann gjörði ráð fyrir? og þó væri það aðal- skilyrði fyrir því, að lögin gætu verið skuld- bindandi, að þau væru kunn orðin lapds- lýðnum. Og hvernig gæti þá þingmaðurinn ætlað, að fjenu yrði lógað með haustholdum á hausti komanda. Öll bölvunin í þessu máli hefði einmitt risið af því, að allt hefði átt að gjöra á einu augabragði, en síður gætt hins, að mögulegt væri að framkvæma það, er ráðgjört væri.

Sighvatur Árnason sagði, að sjer þættu þessar ræður, er nú væru farnar að tíðkast, óþarfar; það væri eins og fyrir þingmanni Strandasýslu lægi allt annað, en það sem væri í raun og veru. Þegar talað væri um að fá þessi lög í gildi, væri eðlilega einkum að ræða hjerna um næstu sveitirnar sunn- anlands, þar sem kláðinn lifði lífi sínu, því að hann ætlaði eigi, að minnsta kosti mundi hann vona það, að kláðinn væri kominn yfir Hvítárnar, og því síður um allt land. Menn yrðu umfram allt í þessu máli sem öðrum, að hafa fyrir augum gagnið en ekki

gamanið, og taka málið eins og það stæði; mönnum væri líklega fullkunnugt, hvar kláð- inn væri, og hve langt þyrfti að fara með lögin, fyrst og fremst út um landið, til þess að hafa gagn af þeim. Hvað snerti það, er landshöfðingi og hinn 1. konungkjörni þing- maður hefðu sagt, þá væri hann hræddur um, að þeim hefði missýnzt. Sjer virtist mjög svo eðlilegt, að ákveðið væri að skera þegar hjá þeim, er ekkert hús eða hey hefðu fyrir fjenað sinn, því að það mundu allir sannir lækningamenn sjálfir jata, að læk- ningar væru ómögulegar, nema þau skilyrði væru fyrir hendi. Sama væri að segja um það, þar sem ákveðið væri, að skera skyldi fje það, er kláðugt fyndist, eptir að 8 vikna fresturinn væri út runninn; sá tími væri ætl- aður til þess, að gefa mönnum kost á að lækna, og með því komast hjá niðurskurdy, og það játuðu líka sannir lækningamenn, að kláðann mætti lækna innan 8 vikna. Til hvers væri að gefa lengri frest? til þess að hálfðrepa kláðann og halda öllu í gamla horfinu.

Ásgeir Einarsson kvað sjer ekki vera ljóst um þessa ábyrgð þingsins og ábyrgð ráðgjafans. Sjer virtist, að þingið ætti ekki að fara lengra, en það kæmist á löglegan hátt, eða ætti þingið að biðja ráðgjafann um að gjöra lagabrot? Að öðru leyti væri sjer forvitni á að vita, hvort þingdeildinni væri alvara með að gjöra breytingar við frumvarp- ið. Hann yrði fyrir sitt leyti að telja það ó- heppilegt. Hann vildi spyrja deildarmenn, hvort þeir hefðu gjört sjer það ljóst, hver mundi verða afleiðingin af því. Hún yrði engin önnur en sú, að málið með því móti yrði drepit á þessu þingi.

Ólafur Pálsson sagðist vera samdóma þingmanni þeim, er síðast hefði mælt, og vildi hann ráða alvarlega til þess, að eigi yrði nú farið að káka við málið, og stinga upp á ýmsum breytingum, sem gætu leitt til að fella það. Það væri meiri nauðsyn, en margir mäske ætluðu, að fá hagfelld lög og einbeitt, til að út rýma þessum vogest úr landinu. Hann kvaðst eigi neita því, að mik-

ið hefði mátt að gjöra með hinum gildandi lögum, en menn hefðu nú all-langa reynslu fyrir því, að torvelt væri að heita þeim, sem skyldi, þessvegna væri æskilegt að fá lög, er gæfu meira aðhald og þarmeð meiri tryggingu fyrir því, að kláðanum yrði loks út rýmt. Hann væri að vísu eigi svo bráðlátur, að búast við, að lögin gætu orðið gild, fyr en á manntalsþingum að vori komanda, en þá væri þó í öllu falli gott að eiga þau til, til þess að geta lagt smiðshöggið á. Þetta mál væri sannarlega alvarlegra, en sumir hverjir hugsuðu, sem hjeldu svo mjög uppá þetta lækningakák; það kynni að vera gott fyrir þá, sem ættu kindur svo að segja einungis sjer til gamans. En allt öðru máli gegndi um hina, sem hefðu mest-alla lífsbjörg sína af sauðfjenaðinum, þeir yrðu að líta á það eitt, hvernig þeir gætu sem bezt og fljótast orðið lausir við þessa landplágu, fjárkláðann, sem ógnaði allri velmegun þeirra. Væri farið að breyta þessu frumvarpi nú, mundi það falla á þessu þingi, og yrði hann að telja það mjög óheppilegt, enda væri þess engi þörf, að því yrði breytt, því að neðri deildin hefði skilið sig vel við það.

Landshöfðingi kvaðst vera sömu skoðunar og þingmaður Barðstrendinga um það, að 16. greinin hefði átt að falla úr. En hann skyldi bæta því við út af orðum þingmanns Þingeyinga, að, þar sem alþingi samþykkti eitt-hvert frumvarp, sem ekki gæti samrímzt grundvallarreglum löggjafarinnar, þá lægi sjálfsagt ábyrgðin hjá þeim, sem hefðu samþykkt þess konar frumvarp. Að öðru leyti ætti það alls ekki við, að vera í hverju máli að stagað á, hvar ábyrgðin lægi. Hjer væri að eins undir því komið, að hver gjörði skyldu sína eptir beztu samvizku. En aptur vildi hann leiða athygli hinnar heiðruðu deildar að því, að úr því búið væri að fella burt 16. grein, þá væri eigi nægileg samkvæmni í ákvörðununum í 1. og 2. grein. Ef lögin næðu lagagildi nú þegar, gæti ákvörðunin í byrjun 1. greinar ef til vill verið haganleg; en ef ekki væri svo, þá væri hún alveg óhafandi, því að hún gjörði ráð fyrir skaða-

bótalausum niðurskurði án takmarka. Nú ættu lögin að ná gildi að vori komanda, og þá væri eptir frumvarpinu enginn frestur gefinn fjáreigendum, sem allir hinir heiðruðu deildarmenn væru samdóma um að væru nauðsynlegur til þess, að framkvæmdur yrði skaðabótalaus niðurskurður. En árangur þessara laga gæti sannarlega orðið, að til þess kæmi, að lóga skyldi öllu fje sjúku sem heilbrigðu skaðabótalaust. Þetta gæti ómögulega samrímzt rjettlætis- og sanngirnis-kröfum. Og af því að hann óskaði innilega, að þetta mál yrði leitt til lykta á sem heppilegastan hátt fyrir landið, hefði hann álitnið skyldu sína að benda hinnar heiðruðu deild á þau atriði, er gjörðu löggildingu frumvarps þessa ómögulega.

Ásgeir Einarsson sagðist nú mäske ekki hafa skilið rjett ákvörðunina í 1. grein, þar sem gjört væri ráð fyrir skaðabótalausum niðurskurði eptir 8 vikur, en meiningin mundi hafa verið, að ekki þyrfti til þess að koma fyr en að haustinu. Það væri auðvitað, að ef einhverja langaði til að vanhírða lækningar á þessu 8 vikna tímabili, þá væri þeim eigi of gott, að skorið væri niður hjá þeim. Hann kvaðst skoða þessi lög eins og hirt-ingarvönd, sem góð og umhyggjusöm móðir tæki nauðug upp, til að aptra barni sínu frá að stofna sjer í voða. Ef mennirnir væru menn, gætu þeir verið búnir að lækna á þessu tímabili, er hjer ræddi um. Hann kvaðst því eigi að svo komnu sjá ástæðu til að gjöra breytingar á þessu. En ef einhver kæmi með þær breytingar, er hann sæi að væru til bóta, mundi hann aðhyllast þær.

Þá tóku eigi fleiri til máls og bar forseti undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 9 atkvæðum. En nefnd var eigi kosin.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 41. fundi efri þingdeildarinnar, 19.

dag ágústmánaðar, var frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annar umræðu.

Sighvatur Arnason sagðist ætla að tala fáein orð, áður en til atkvæða væri gengið í máli þessu; gat hann þess, að landshöfðingi hefði komið fram með mótbáru gegn 1. grein viðvíkjandi því, að niður skyldi skera skaðabótalaust hjá þeim, sem hvorki hefðu hús nje hey fyrir fje sitt. En fyrir þessari hugsun lægi það til grundvallar, að ef hús og fóður vantaði, þá vantaði það, er væri ómissanlegt skilyrði fyrir því, að læknað yrði, og kvaðst hann vita það með vissu, að lækningamenn sjálfir, sem væru sannir lækningamenn, teldu þetta skilyrði nauðsynlegt, og að án þess væri eigi hugsanlegt að lækna. Neðri deildin hefði og komið að þeirri niðurstöðu, að ekki gæti verið umtalsmál, að halda því fje við lýði, sem ekki væri hús og nægilegt fóður fyrir. Gæti hann eigi fundið hina miklu ósanngirni, er vera ætti í því, að skorið skyldi niður skaðabótalaust, þegar svo á stæði, að menn væru margbúnir að vanrækja skyldu sína sjálfum sjer og öðrum til skaða. Það væri mönnum kunnugt, að lækningalög hefðu í gildi verið síðan 1866, og mætti því vera tími til kominn, að menn væru búnir að lækna til fullnaðar, en sú væri raun á orðin, að menn væru eigi búnir að því enn. Í frumvarpinu væri gefinn átta vikna frestur, frá því lögin kæmu út, til lækninga, en ef þá kæmi kláði upp, skyldi því fje lógað skaðabótalaust, enda væri þá fullreynt, að ólíðandi vanrækt ætti sjer stað, og kvað hann sig furða á því, að menn skyldu koma með þá mótbáru, að þessi frestur væri of stuttur, þar sem þó full-víst væri, að lækna mætti jafnvel á skemmri tíma; auk þess liði og all-langur tími þangað til lögin kæmu út, og mætti eitthvað við hann gjöra; hjer væru því eigi að eins gefnar átta vikur, heldur tvennar átta vikur. Hann sæi því alls eigi, að þessi mótbára hefði nokkra þýðingu, og yrði hún að vera sprottin af því, að menn sjerstaklega væru ekki hlynntir

máli þessu. Hann ætlaði eigi að fara sjerstaklega orðum um hinar einstöku greinir frumvarpsins, eu vildi þó drepa á það, hve nær lög þessi skyldu ná gildi. Sjálfsagt hefði sú verið meining neðri deildarinnar, að þau skyldu sem fyrst ná lagagildi; frumvarpið bæri það með sjer, og væri hann því samdóma, og væri hann sömu skoðunar og landshöfðinginn um það, að eigi mundi það hagkvæmt, að þau næðu gildi á manntalsþingum. Nauðsyn bryti lög, og gæti hann ekki annað en ímyndað sjer, að ef þingið og landshöfðinginn legðust á eitt, þá mætti bæta úr þessu með því að taka upp í frumvarpið sjerstaka ákvörðun viðvíkjandi birtingu laganna, og mundi þá undirskript konungs fást allt að einu. Þetta kvað hann nú vera sína skoðun, en vera mætti, að hún væri eigi rjett. Vildi hann fá ákvörðun um þetta efni, og væri illa farið, ef lög þessi fengjust ekki, því að þau væru alls kostar nauðsynleg; það væri eigi rjett, að skjóta allri skuldinni fyrir það, að kláðanum væri enn eigi út rýmt, á yfirvöldin eingöngu, hin gildandi lög í því efni væru líka sök í því. Hann væri eigi hinn eini, er þessa skoðun hefði, og vildi hann til að staðfesta þetta, með leyfi forseta, lesa upp fáeinar línur frá kjósendum sínum, og væri það áskorun til sín og samþingismanns síns.

(Las þingmaðurinn þá upp áskorunina). Undirskrifaða kvað hann vera hina álitsmestu og merkustu menn í hjeradinu, sem hefðu verið kosnir á fundinn. Bað hann deildarmenn eigi taka orð sín svo, sem sjer væri þetta meira áhugamál en öðrum, en þess vildi hann óska, að allir legðust á eitt, og væri það sannfæring sín, að sjálfsagt væri að lögleiða frumvarpið sem fyrst, og bætti því við, að ef staðfesting konungs fengist, þá mundu þau nægja til að út rýma fjárkláðanum með duglegri stjórn.

Landshöfðingi sagði, að það væri mis- skilningur hjá þingmanni Rangæinga, að hann hefði borið á móti því, að skorið yrði niður hjá þeim mönnum, sem ekki hefðu hús nje hey-fóður, skaðabótalaust, og einnig var það

misskilningur hjá þingmanninum, hvað 8 vikna frestinn snerti, þar sem hann hefði sagt, að hann væri nægilegur tími til að lækna; en þessu væri eigi svo varið, ef frumvarpið yrði lögleitt óbreytt, því ákvörðun þess í 1. grein mundi í rauninni, ef frumvarpið næði lagagildi á manntalsþingum að ári, ekki veita neinn frest, og eingöngu vera til þess, að enginn niðurskurður gæti farið fram, nema skaðabótalaust; en það væri gagnstætt anda hinna gildandi laga og svo stjórnarskránni, og stríddi á móti allri sanngírni; en það væri fyrsta skilyrðið fyrir lagabóði, að það væri rjettlátt. Hann kvaðst enn einu sinni vilja taka það fram, að eigi hefði náðst samkomulag um þetta atriði milli sín og neðri deildarinnar, og væri það mjög vafasamt, hvort frumvarpið, þannig lagað, gæti náð lagagildi. Að öðru leyti yrði hann enn að koma með þá skoðun sína, að hin nú gildandi kláðalög væru fullnæg til útrýmingar kláðanum.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að játa, að sjer væri ekki ljóst af ræðu hins hæstvirta landshöfðingja, í hverju órjettvísi sú, er vera ætti í fyrstu grein, væri fölginn; en það væri þó eigi meining sín, að forsvara greinina, ef hann fyndi ástæðu til að koma með breytingaruppástungu við 3. umræðu; það hefði verið sagt, að eldri lögin væru einhlit, því væri þá eigi eptir þeim búið að út rýma kláðanum á Suðurlandi? Þetta væri því bezt til sönnunar, að þau væru eigi einhlit. Það væri sannarlega sorglegt, ef kláðinn ætti enn að lifa í 19 eða 20 ár, og eyða fje landsmanna. Svo lengi sem kláðinn lifði, eins lengi mættu menn vera vissir um, að hver bænarskráin á fætur annari kæmi til þingsins. Það væri kannske sá galli á frumvarpinu, að ekki væri beinlínis ákvörðun um, að skera niður hjá trössunum hjer á Suðurnesjum, því að hann yrði að ætla, að eigi væri hægt að lækna án þess að hafa hús eða hey. Það skyldi hver heilbrigð skynsemi, að ef valsisku böðin væru brúkuð, og fjenu því næst hleypt út í 12 gráða frost, þá mundi hver skepna beinlínis drepast. Menn segðu, að hægt væri að

lækna, þetta væri aðalgallinn; ef þessi hefði eigi verið meining manna, og menn hefðu eigi látið sjer það um munn fara, þá væri hnifurinn fyrir löngu búinn að því. Yfirvöldin hefðu boðið baðanir, og þeim hefði fram fylgt verið, einmitt þetta sýndi, að þær væru eigi nógar. Í vor hefði verið boðið að baða, en nú hefði nýlega komið sú frjett, að allt væri út steypit í kláða á Suðurnesjum, þetta sýndi, að baðanir hjer væru eigi annað en tóm kák; hann vildi spyrja, hversu lengi ætti að ala kláðann, og gjöra mönnum ómögulegt að gæta eigna sinna; sig furðaði ekki á, þótt «panisk Skræk», að hann kæmist svo að orði, gripi þjóðina. Sjer virtist hið bezta ráð, að skerpa aðhaldið með bótalausum niðurskurði. Ef þeir ættu von á bótum, þá yrði það til þess, að þeir ælu kláðann því lengur. Hann teldi það eigi óþarfa, að 1. grein stæði, því að svo gæti farið, að t. a. m. 1886 pantaði einhver maður lömb frá Englandi, er kláði væri í; teldi hann þá maklegt, að slíkur fugl skæri bótalaust, það mætti ekki, eins og gjört hefði verið, taka kláðann frá vísindalegu sjónarmiði, það yrði að taka hann frá ökonómisku sjónarmiði. — Hefði verið skorið í Mýdal 1856, þá hefði ekki farið eins og fór; sagt hefði verið, að kláðinn hefði komið á Akureyri, en hversvegna smittaði hann þá ekki eins og sunnlenski kláðinn? Slíkar sögur væru litils virði. Hann kvað það sorglegt að koma heim, og geta ekki sagt annað af aðgjörðum þingsins í þessu máli, en að það hefði eigi sjeð sjer annað fært, en að lofa honum að lifa.

Jón Pjetursson sagðist að vísu vera einn af þeim mönnum, sem helzt æsktu, að kláðanum yrði sem fyrst út rýmt nú þegar á vetri komanda. En gallinn væri sá, að ómögulegt væri eptir því, sem fyrir lægi, að fá þessi lög gild til þess svo tímanlega. Lög þessi gætu fyrst náð gildi að vori komanda, en þá yrði líka 1. grein í frumvarpi þessu nær alveg óhafandi, og hvað meira væri, ómögulegt að lifa eptir henni. Þetta sæist ljóslega, er maður gengi 1. greinina í gegnum. Nú vildi hann setja, að lögin næðu

gildi á venjulegum birtingartíma, en það væri á vori hjer um bil 6 vikur af sumri, og þegar 8 vikur væru liðnar frá þeim tíma, skyldi, ef enn syndist kláði, skera niður skaðabótalaust. Þetta bæri þá að í 14. viku sumars, er fje allt væri á fjalli. Settum nú svo, að maður færi um þessar mundir um afrjett, og syndi kláðasjúka kind; skyldi þá maður sá, er kind þessa ætti, skera niður allt fje sitt. En til þess yrði að smala allan afrjettinn, og syndist nú fleira fje kláðugt, skyldi það tafarlaust drepa niður skaðabótalaust á miðju sumri. Þetta væri allsendis ógjörlegt. Sakir þessa hefðu lögin átt að ná gildi nú þegar í haust, til þess að þessar ákvarðanir í 1. grein ættu að geta staðizt, en nú vantaði alla ákvörðun um, að lögin skyldu ná gildi fyr en að vori komanda. Þess vegna mundi tiltækilegra, að lögin yrðu látn ná gildi á næsta hausti, en það yrði með því, að bæta við ákvörðun t. a. m. á þá leið: „Lög þessi öðlast gildi 1. okt. 1876“ o. s. frv., og þá ættu ákvarðanirnar í 1. grein vel við. Því að betri væri biðin, en hin vandræðin, ef skera skyldi niður á miðju sumri. Þar að auki ímyndaði hann sjer, að þegar menn ættu einsog yfir höfði sjer bótalausan niðurskurð, þá mundu allir sjáreigendur með aðstoð yfirvalda af alefli reyna til að burt rýma kláðanum með lækningum og niðurskurði, svo að kláðinn yrði máské horfinn, er lög þessi næðu gildi.

Torfi Einarsson kvaðst standa upp af því, að sagt hefði verið um daginn, að hann elskaði svo mjög kláðann. Hann leyfði sjer þó að efast um það. Fyrst hefði nú kláðinn ógnað landinu nær tvo tugi ára; og enginn böðull annar, en kláðinn, hefði lamið þann saklausa, en hlíft þeim seka. Hann kvaðst jafnvel hafa heyrt menn úr kláðasvæðinu segja, að rjett væri fyrir þá, sem ekki vildu hafa kláðann, að verja sig sjálfa, og mundu þeir einir ekki elska kláðann minna en hann. Efasemdir sínar hefðu að nokkru leyti verið sprotnar af því, er 4. konungkjörni þingmaður hefði nú bent á. En að sjer þætti hjer of hart gengið að trössunum, næði engri

átt. Hefði hann lang-helzt viljað, ef því yrði komið við, að kláðanum yrði út rýmt þegar í haust. Og nú væri máské sá plástur fundinn við honum, er dygði, því hinn hæstvirti landshöfðingi hefði nú sagt, að það mætti út rýma kláðanum eptir hinum gildandi kláðalögum, svo að í raun rjettir þyrfti engi ný lög um það efni að gefa. En í hverju lægi það þá, að kláðalögin frá 1866 hefðu eigi verkað neitt enn þann dag í dag. Það færi að vonum, að traustið á þessum lögum og yfirvöldum þeim, er hefðu átt að beita þeim nú um 9 ára skeið, væri farið að dofna hjá almenningi. Hann sæi því fyrir sitt leyti ráðlegast að fá þessi lög staðfest.

Benidikt Kristjánsson: Hefði hann skilið hinn hæstvirta landshöfðingja rjett, að hann hefði ekkert á móti því, að skorið yrði niður í haust skaðabótalaust hjá þeim, er vöntuðu hús og hey fyrir fje sitt, þá gæti það ekki annað, en glatt sig að heyra það álit hans. En hvernig sami maður gæti þá sagt að 1. grein væri ósanngjörn, gæti hann ekki skilið. Hjer væri gjört ráð fyrir, að sjáreigendur skyldu hafa 8 vikna frest til lækninga, og að þessi frestur ætti ekki að vera nægilegur, hlyti að byggjast þá á því, að skoðun lækningamanna væri röng. Þeir segðu enda, að lækna mætti á skemmri tíma, og þá vildi hann spyrja, hverja rjettlætingu eða linun slíkir menn ættu að fá, er eigi væru búnir að lækna eptir 8 vikur liðnar. Þannig yrði þessi bótalausi niðurskurður alls ekki ósanngjarn. Þess bæri og að gæta, að yfirvöldin mættu eptir 2. grein bjóða meiri niðurskurð á þessu 8 vikna tímabili, en gjört væri ráð fyrir í 1. grein, og það gjörði hinn bótalausni niðurskurð eptir þann tíma enn sanngjarnari. En hann hefði það eitt á móti þessu frumvarpi, að það vantaði ákvörðun í það um, að lög þessi gætu sem allra bráðast orðið skuldbindandi. Hann vildi enn taka það fram, að þó birtingin á manntalsþingum væri hinn elni gildandi birtingarmáti fyrir hin almennu lög, þá gjörði löggjöfin ráð fyrir, að víkja mætti frá aðalreglunni, einkum þegar þá kæmi út sjer-stök lagaákvörðun um það. Þetta frumvarp

væri mäske ekki að öllu byggt á almenn-um lagagrundvelli. En af hverju? Af því þetta mál væri alveg sjerstaklegs eðlis; og þá væri líka eðlilegt, að birting slíkra laga hlyti að fara fram á sjerstakan hátt. Hinn háttvirti 4. konungkjörni þingmaður hefði tekið það fram, að þessi lög gætu eigi náð gildi fyr en að vori komanda, og sýnt fram á, hversu það væri óhagkvæmt. Þetta væri svo mikill sannleikur, að hann vildi feginn, að lögin næðu þá eigi gildi fyr en 1. október 1876, en þó með því skilyrði, að þingmaðurinn gæti þá ábyrgzt sjer, að kláðamaurinn yrði geymdur í poka til þess tíma. Nei, hið eina tiltækilega væri, að róa að því öllum árum, að lög þessi gætu orðið gildandi þegar í haust hjer á landi, því að sá tími ætti einn við ákvarðanir frumvarpsins. En til þess að lögin gætu öðlzt gildi, þá þyrfti að taka sjerstaka ákvörðun upp í lögin sjálf, er gjörði það þá gildandi birtingarmáta, er hún skipaði fyrir um. Og hann kvaðst treysta því, að svo margir þingmenn fengjust til að koma með slíka viðaukagrein við 3. umræðu, er á þyrfti að halda.

Sighvatur Arnason kvað sjer virðast hinn háttvirti landshöfðingi leggja of litla áherzlu á þá nauðsyn, er lægi í þessu máli. En þar sem hann hefði sagt, að hin gildandi lög væru nóg, þá gæti það ekki samrímzt. Reynslan hefði sýnt, að þau væru með öllu ónóg; ef þau væru nóg, þá hlyti öll skuldin að liggja á yfirstjórn landsins. Sjer virtist, að menn af fremsta megni ættu að sporna við því, að eiga kláðann yfir höfði sjer næsta sumar; hann væri orðinn svo dýrkeyptur, enginn gæti þó forsvarað, að hann kæmist eigi lengra, og ef svo færi, gæti hann breiðzt út um allt land, og ímyndaði hann sjer þá, að menn, ef til vildi, kynnu að segja, að þeirri stjórn, sem nú væri, hefði verið ráðleggra, að víkja úr valdasessinum, en setja sig á móti vilja þjóðarinnar. (*Forseti sagði, að þingmaðurinn mundi eigi hafa ástæðu til, að við hafa þessi orð.*) Hann beiddi menn að gæta vel að því, að þetta væri eigi tómkt kapp fyrir sjer. Hann

rjeði þeim háu herrum, sem í valdasessinum sætu, að taka alvarlega í málið, og það því fremur, sem þeir í mörgu tilliti væru ærlegir og heiðarlegir menn. Hann yrði enn að breifa einu atriði, sem enginn hefði áður hreift, og það væri, hvort þingið eigi gæti gefið út bráðabyrgðarlög um þetta mál, og kvaðst hann vilja heyra meiningar manna um þessa hugsun sína.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að svara hinum háttvirta þingmanni Rangæinga því, að óhugsandi væri það, er hann hefði farið fram á viðvíkjandi bráðabyrgðar-lögum frá þingsins hálfu; 11. grein stjórnarskrárinnar heimilaði ekki alþingi að búa til bráðabyrgðarlög, heldur gæti konungur sett bráðabyrgðarlög á milli þinga. Sjer hefði heyrzt hinn háttvirti 4. konungkjörni þingmaður mundu setta sig við 1. grein, ef hann gæti komið inn í frumvarpið ákvörðun 16. greinar. Kvaðst hann, ef til vildi, mundu sameina sig við hann, ef allur kostnaðurinn af kláðanum, svo sem verðirnir næsta sumar, lenti eingöngu á þeim hjeruðum, þar sem kláðinn væri. En þetta væri ekki svo hættulegt, því að sjálfsagt mundi verða búið að út rýma kláðanum af Suðurlandi í vetur.

Landshöfðingi kvað varaforseta hafa nægilega svarað spursmáli þingmanns Rangæinga um bráðabyrgðarlögin. Sjer hefði ávallt verið annt um það í þessu máli, að ræða það án kapps, og ná samkomulagi við þingmenn. Þingmaður Rangæinga hefði hagað svo orðum sínum, að honum væri alls eigi svarandi, og hefðu orð hans verið með öllu ástæðulaus. Viðvíkjandi því, er þingmaður þingeyinga hefði talað, vildi hann geta þess, að þar sem frestur sá, er um talaður væri í 1. grein, ætti að reiknast frá því, er lögin næðu gildi, yrði hann í rauninni alls enginn, eins og hinn háttvirti 4. konungkjörni þingmaður hefði bent á. Eptir frumvarpinu mætti gjöra ráð fyrir, að lögin öðluðust gildi í júnímánuði næsta sumar, og fengi þá laga-ákvörðunin gildi í ágústmán- uði. Hvernig gætu menn þá sagt, að þetta væri nægur tími, til að búa sig undir það,

að sje sínu yrði eigi lógað skaðabótalaust? Þetta væri því ranglátt, hvað sem þingmenn svo segðu. Hann kvaðst og vilja taka það fram, að þessi ákvörðun um birtinguna væri mjög ísjárverð, einkum þegar um lög væri að ræða, sem gripu jafnmikið inn í eignar-rjett manna, sem þessi lög gjörðu.

Stefán Eiríksson sagði, að nú væri þegar búið að ræða mál þetta allmikið, og væri sjer fyrir löngu farið að leiðast að heyra þessa gömlu lækningarollu, sem menn hefðu nú verið að staglast á í 20 ár, og gæti hann ekki skilið í, að menn skyldu enn nú láta sjer lækningar í hug koma, þar sem þó reynslan væri búin að sýna og sanna, að þær hefðu reynzt og mundu reynast ónógar. Það væri raunar nokkuð hart, að kenna það yfirvöldunum eingöngu, að kláðanum væri nú ekki þegar út rýmt, því að þau hefðu þó fyrir skipað, að baðanir skyldu fram fara, þar sem við þyrfti, og fyrir því gjört sína skyldu á pappírnum, en þeim hefði, sem eðlilegt væri, eigi auðið verið, að hafa eptir-lit með því, hve rækilega skipunum sínum hefði fylgt verið; sendimönnum þeirra yrði því um að kenna, því þeir hefðu, eptir því sem sagt væri, verið sannarlega ónýtir þjón-ar, og fjáreigendur sjálfir, er trassað hefðu baðanirnar, hefðu gjört sitt til að ó-nýta skipanir yfirvaldanna. Hann gæti því ekki fundið galla þá, sem vera ættu á 1. greininni; það væri reyndar satt, að ákvarð-anir hennar kynnu að sýnast nokkuð harð-ar, en hann vildi segja hinum hæstvirla landshöfðingja það, að sjer fyndist rjettur hins einstaka eiga að víkja fyrir almennings-heillinni í þessu máli. Þar að auki væri það, að kláðinn hefði rúið vasa margra þeirra manna hjer í suðuramtinu, er aldrei hefðu átt kláðasjúkt sje; það sýndu bezt jafnaðarsjóðsgjöldin, sem við mættum bera árlega, fyndist sjer því eigi geta verið spurn-ing um, að skera niður hjá trössunum; þeir ættu slíka refsing sannarlega skilið. Hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði verið að tala um, að lögildingartími laga þessara væri óhentugur, því að ef þau næðu gildi á

venjulegum birtingartíma laga, sem sje á manntalsþingum í vor, þá væri 1. grein ó-hafandi, því þá yrði, ef kláði fyndist í kind, að smala alla afrjettina og drepa skaðabóta-laust sjeð á miðju sumri. En þingmaðurinn hefði ekki gáð að ákvörðuninni í 4. grein, þar sem ákveðið væri, að öllu sje skyldi haldið í strangri heimavöktun, og væri því engin þörf á að smala afrjett, og hægðar-leikur að komast eptir, ef einhver kind væri kláðasjúk; hann kvaðst vona, að landshöfðing-inn mundi leggja sitt til, að lög þessi gætu náð gildi sem fyrst; það kynni að visu að vera þörf á, að fá ákvörðun í lögin viðvík-jandi birtingu þeirra, því að nauðsyn bæri til, að þau kæmust fyr í gildi en á manntals-þingum; en ef menn færu að gjöra breyt-ingar við frumvarp þetta í þessa átt, þá gæti reyndar af því leitt, að það gæti eigi gengið í gegnum hina deildina, þar eð þingtíminn væri orðinn svo naumur, en hann játaði þó, að ákvörðun þyrfti að taka upp í frumvarpið um birtingu laganna, en eins og hann hefði tekið fram, væri það ísjárvert tímans vegna, nema forsetar deildanna ljetu sjer annt um, að bráða málinu sem mest í báðum deildum.

Sighvatur Árnason kvaðst eigi vilja mót-mæla landshöfðingjanum viðvíkjandi bráða-byrgðarlögum, en viðvíkjandi orðum þeim, er hann hefði beint að sjer út af athuga-semd sinni, þá vildi hann lýsa því yfir, að í orðum sínum hefði ekki legið það, að hann ætlaði beinlínis að ámæla yfirvöldunum frem-ur en aðrir; það væri skylda sín sem þing-manns, að lýsa yfir áliti sínu og kjósanda sinna og annara, og það hefði hann gjört; og þetta teldi hann skyldu sína, sjer í lagi í þessu máli, nauðsynjarinnar vegna. Af því að hann legði svo mikla áherzlu á nauðsyn-ina, þá vildi hann ráða til, að frumvarp þetta yrði að lögum, enda þótt gallar kynnu að vera á því, því að eigi væri hægt að fara að leiðrjetta það, þar eð tíminn leyfði það eigi, og vildi hann mikillega biðja þingdeild-armenn þess, að fara eigi að fara í króka með frumvarp þetta, sem kynnu að verða til að ónýta málið. Hið eina, sem tíminn leyfði,

væri að taka upp ákvörðun viðvikjandi birtingu laganna, og þá gæti það gengið fyrir hina deildina aptur til samþykkis, en tíminn leyfði alls eigi, að farið væri að breyta hinum einstöku greinum frumvarpsins, sem óvissa væri um að næði framgangi í neðri deildinni.

Ásgeir Einarsson kvaðst eigi vita, hvort þingmönnum væri alvara að halda fram breytingum við frumvarp þetta, og þætti sjer enginn tími til þess, en hvort sem væri, mundi hann gefa 1. greininni atkvæði sitt, því að hann vildi fyrir engan mun, að hún fjelli. Ef einhver sannleiki væri fólgin í kenningu lækningamanna, þá mætti það vera hæðarleikur, að búið væri að lækna gjörsamlega fyrir jól, en 1. greinin þætti sjer með öllu nauðsynleg til að ógna trössunum. Að því er skaðabætur snerti, þá vildi hann spyrja þess, hvort þjóðin þá ætti ekki heimtingu á bótum fyrir allt það tjón, sem hún hefði orðið fyrir af kláðanum í 20 ár, ef trössunum, sem í þessi 20 ár hefðu alið kláðann, skyldi veita skaðabætur. Væri gaman að vita, hvernig það mál færi, ef það væri lagt í dóm. Amtmaður Melsteð, er enginn flýsjungur hefði verið, og ekki harðstjóri, hefði sagt, að hann álti kláðakindur þann varg, er menn með öllu móti ættu að verja sig fyrir, svo sem öðrum ófriðhelgum skepnum, og þætti sjer hart, að kaupa dýrt að eyða slíku illþýði, svo það skaðaði saklausa ekki.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein frumvarpsins. Við hana var óskað nafnakalls, og sögðu

já:

Ólafur Pálsson,
Ásgeir Einarsson,
Benidikt Kristjánsson,
Eiríkur Kúld,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Torfi Einarsson.

Nei:

Bergur Thorberg,

Jón Hjaltalín,

Þórður Jónasson,

og var greinin þannig samþykkt með 8 atkvæðum gegn 3.

2. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
3. grein frumvarpsins samþykkt með 9 atkvæðum.
4. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
5. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
6. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
7. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
8. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
9. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
10. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
11. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.
12. grein frumvarpsins samþykkt með 8 atkvæðum.

Að málið gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 9 atkvæðum.

Viðaukaupptunga

við frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða.

Á eftir 12. grein frumvarpsins komi ný grein, sem verði 13. grein, og orðist þannig:

«Lög þessi öðlast gildi svo fljótt, sem verða má, og skulu lögreglustjórar birta þau á hreppþingum, er þeir kveðja til með þingboði, og bæjarfógetar á bæjarþingum. Skal sú birting laga þessara gefa þeim þá þegar fullt gildi.

Ákvarðanir 8. greinar tilskipunar 5. jan. 1866 og 3. og 6. greinar tilskipunar 4. marzmánaðar 1871, og hverjar aðrar ákvarðanir,

sem koma í bága við lög þessi, falla úr gildi.

Alþingi, 20. ágúst 1875.

B. Kristjánsson. Sighvatur Arnason.

Stefán Eiríksson. Ólafur Pálsson.

ÞRIDJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til þriðju umræðu *frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða*.

Sighvatur Arnason sagðist ekki skyldu fara langt út í þetta mál nú, enda væri hann áður búinn að lýsa yfir meiningu sinni í því, og mætti vera, að mönnum hefði þá þótt hann nokkuð harðorður; en það, sem legið hefði til grundvallar fyrir orðum sínum, hefði að eins verið það, að leiða sannleikann í ljós. En viðvíkjandi viðaukauppástungu þeirri, er hjer lægi fyrir, kvaðst hann vilja geta þess, að grundvöllurinn fyrir henni væri sú hugsun, að með öllu væri nauðsynlegt, að lög þessi næðu sem allra-fyrst gildi, og hefði sjer og hinum öðrum heiðruðu þingmönnum, er undir hana hefðu skrifað, þótt nauðsynlegt að fá ákvörðun í þá stefnu, og hefðu þeir smyndað sjer, eins og hann áður hefði tekið fram, að ef þessu fylgdi alvara frá þingsins hálfu, þá mundi það eigi verða til fyrirstöðu fyrir því, að undirskript konungs fengist undir lög þessi. Kvaðst hann treysta því, að þingdeildarmenn mundu gefa viðaukauppástungunni atkvæði sitt, og ætlaði hann því eigi að fara um hana fleirum orðum.

Stefán Eiríksson sagði, að það mundi vera þingdeildarmönnum kunnugt, að hann hefði þótt sjá fram á það, að ákvörðun vantaði um það, að lög þessi gætu sem allra-fyrst náð lagagildi, og hefði sjer skilizt á landshöfðingjanum, að þau gætu eigi, eins og þau nú lægju fyrir, náð gildi í haust; kvað hann það þess vegna með öllu nauðsynlegt, að grein þessari yrði bætt við frum-

varpið, svo lögin gætu náð gildi í haust; reyndar væri þingtíminn orðinn ærið naumur, en hann ætlaði þó, að þessi viðbót við frumvarpið yrði því eigi til fyrirstöðu, að lögin næðu fram að ganga í báðum deildum. Sagði hann, að fjárkláðinn væri einhver hin sorglegasta plága, er yfir land vort hefði dunið, og hefði eigi að eins valdið tjóni efnahag manna og rýrt velmegun þeirra, heldur og gjört hina mestu sundrung í mannfjelaginu. Hann yrði enn sem fyr að taka það fram, að valdstjórninni einni væri eigi um að kenna, að fjárkláðanum væri enn eigi út rýmt, að því leyti sem hún hefði eigi þá stöðu, að vera í hvers manns húsi og líta eptir, að skipunum sínum væri fram fylgt; í þessu efni yrðu menn um að kenna erindsrekum hennar, er vanrækt hefðu embætti sitt, enda hefði menn og ýmsar ófagrar sögur af samvirkusemi þeirra og dagnaði í að reka erindi sitt, svo og fjáreigendunum sjálfum, er eigi hefðu hlýtt boðum yfirvaldanna. Sagði hann, að upp á erindsrekana mætti sannarlega heimfæra þau orð, að «þeir mundu eigi hafa aflað sjer fyrirheitis hinna trúlyndu þjóna». Að svo mæltu vonaði hann, að bæði viðaukauppástunga þessi og málið í heild sinni fengi hvern bezta byr og framgang í deildinni.

Ásgeir Einarsson kvaðst líka vona það, að kláðanum yrði sem allra-fyrst út rýmt; en kongur vildi sigla, en byr hlyti að ráða. Ef þingdeildin færi nefnilega fram á nokkuð, er væri svo ósamkvæmt lögum, að þetta frumvarp gæti eigi náð staðfestingu, þá færi nú að draga úr góða byrnum. Hann háttvirti 4. konungkjörni þingmaður hefði komið með uppástungu um daginn um, að lög þessi skyldu vera látin öðlast gildi að haustinu 1876, og þeirri uppástungu hefði hann vilja að fylgja, af því hann hefði þótt sjá, að þá fengi maður þó einhverna tíma kláðalög löglega birt. En nú væri stungið upp á birtingarmátanum, er hefði fengið svo illa hrakför fyrir skemmstu, með þessari viðaukauppástungu. En eptir því, sem nú væri komið, virtist sjer nauðugur einn kostur, ef

uppástunga hins 4. konungkjörna kæmisteigi að, annaðhvort að fallast á frumvarpið með viðaukanum, eða láta málið deyja út, og mundi slíkt þó verða illt afspurnar af 1. löggefandi þingi Íslendinga. Hann gæti því gjört uppástungumönnum það til geðs, að greiða atkvæði fyrir birtingargreininni, en það væri sannarlega á þeirra ábyrgð, ef það næði eigi staðfestingu konungs, og þá fengjum við engin lög. En úr því sem komið væri, gæti hann eigi verið þekktur fyrir annað, en gefa frumvarpinu svona löguðu atkvæði sitt.

Eiríkur Kúld sagði, að þingmaður Húnavetninga hefði borið kviðboga fyrir því, að ef þessi lög færust fyrir, sem hann vonaði að ekki yrði, þá hefðum vjer engin kláðalög. Jú, vjer hefðum kláðalögin frá 1866 og 1871. Þessum lögum hefðu sumir að visu gefið þann vitnisburð, að eptir þeim mætti lækna kláðann, en úr því þau hefðu reynzt alveg ónóg, þá væri nauðsynlegt að fá ný lög. Og það væri helzti kostur þessara laga, að þau skerptu aðhaldið að öllum hliðum, sem og væri brýnasta nauðsyn til. Sjálfsagt hefði það vakað fyrir öllum þingmönnum, sem fjallað hefðu um þetta mál, að heppilegast væri, að þau næðu gildi þegar í haust, og ákvarðanir frumvarpsins miðuðu sig einmitt við það. Að þessari birtingarákvörðun stundum hefði verið kippt úr, stundum færð inn aptur, hefði sprottið af því, að skoðanir hinna lögfróðu manna hefðu mjög svo verið á reiki um það, hvort slík ákvörðun mundi geta hamlað staðfestingu laganna eða eigi, og þetta hefði verið eitt hið helzta, er landshöfðingi hefði haft á móti frumvarpinu. En fyrir sitt leyti gæti hann eigi skilið, að 13. grein mundi valda því, að lög þessi næðu eigi staðfestingu; að minnsta kosti væri það tilraun af þingsins hendi, til að fá lögin sem fyrst gild, og svo mikið væri víst, að það væri ekkert brot á móti stjórnarskránni, að hleypa þessari grein að. Væri það sín ósk og von, að ef lög þessi næðu gildi í haust, þá yrði búið að út rýma kláðanum að vori komanda. Þessi lög væru

nauðsynleg hirting á trassana. Suðurnesjamennt og aðrir þeirra nótar væru nógu lengi búnir að ala kláðann, sjálfum sjer og öðrum til skaða og skammar. Svo búið mætti eigi lengur standa. Vonaði hann, að málið yrði nú farsællega leitt til lykta, og að gæfa fylgdi eptir alla undangengna baráttu og skapraunir.

Jón Pjetursson sagðist hafa hugsað sjer breytingaratkvæði, nefnilega það, að lögin næðu eigi gildi fyr en 1. október að ári, en enginn í efri deildinni hefði viljað gjöra það breytingaratkvæði með sjer, nema þingmaður Húnavetninga. Því gæti enginn neitað, að lög þessi væru fjarskalega hörð; hann fyrir sitt leyti kvaðst álíta, að rjett hefði verið, að gefa mönnum ráðrúm þangað til að ári, og áminna menn um, að brúka alvarlega þau lög, er nú giltu í þessu efni, til þess að vita, hvort fjárkláðanum yrði eigi út rýmt með þeim, og hefði það tekizt, hefðu lög þessi orðið ónauðsynleg; að eiga von á þessum hörðu lögum að hausti komanda, hefði orðið hin mesta hvöt fyrir alla til að reyna að út rýma kláðanum, áður en lögin hefðu náð gildi; en það væri nú reyndar ekki til neins fyrir sig að tala um þetta, því, sem sagt, hefði hann ekki komið breytingaratkvæði sínu að. Það, sem hjer væri þá um að gjöra, væri annaðhvort að kasta breytingaruppástungu þeirri, er nú lægi fyrir, eða að aðhyllast hana; ef henni væri kastað, þá væri aptur að eins tvennt til, annaðhvort að hafna frumvarpinu, eins og það lægi fyrir, eða ganga að því; ef frumvarpinu væri hafnað, þá væri ekkert gjört við kláðann, og það væri hið óvinsælasta hjá almenningi, sem von væri, því fjáreigendur mundu álíta það hinn mesta skaða fyrir sig; og auk þess gæti þingið ekki verið þekkt fyrir að gjöra ekkert í málinu; en að aðhyllast frumvarpið, eins og það væri, og láta lögin ná gildi að vori, gæti hann aldeilis ekki, því lög þessi yrðu þá svo fjarska-hörð; það væri og auðsjeð á þeim sjálfum, að þau miðuðu sig við hausttímann. Af þessum ástæðum yrði hann neyddur til að aðhyllast breytingaratkvæðið,

þó hann fyndi, að lögin yrðu mjög hörð, ef þau kæmu út nú í haust. Það væri að vísu á valdi stjórnarinnar að hafna lögunum, en þá yrði ekkert gjört við málið, og það mundi landsmönnum koma mjög illa.

Jón Hjaltalín sagðist ekki hafa talað fyrir í þessu máli, og kæmi það af því, að hann hefði sjeð, að menn væru svo staðráðnir í vissum skoðunum, að varla væri að búast við, að eins manns raust yrði tekin til greina. Meiningar manna væru hjer í þessu máli barðar fram með þvílíku ofríki, að slíkt væri óheyrt í öðrum löndum, og afleiðingin hefði líka orðið sú, að svo mikið stapp væri komið í þessu kláðamáli, að varla mundi flannast dæmi til slíks í öllum hinum menntaða heimi, og væri vonandi, að guð gæfi, að landsmenn fengju sóma og æru af þessu. Því sorglegi væri að sjá, að jafnskynsöm og góð þjóð sem Íslendingar færu þeirri stefnu fram, sem beinlínis hlýti að leiða til hinnar mestu eyðileggingar, eigi einasta fyrir fjáreigendurna, heldur líka fyrir landið sjálft. Saga kláðans sýndi bezt, hvílikt ofurkapp hefði átt sjer stað í máli þessu, enda væri það að orði gjört í öðrum löndum, og þyrftu menn ekki að fara lengra en í ríkisdagstiðindin frá 1857; þar hefði verið spurt að, hvort amtmaðurinn, sem fyrir skipaði niðurskurðinn fyrir norðan, hefði eigi verið settur af. Hvað undirrót kláðans snerti, þá hefðu menn sagt, að hann væri útlendur, og hefði Jón læknir Finsen manna mest fullyrt það, að kláðamaurinn yrði að vera útlendur, þar eð engin sjálfsmýndun gæti átt sjer stað; en reynslan hefði þó seinna rekið á hann stampinn, því að hann hefði sjálfur seinna fundið maur í kind norður á Akureyri, sem eigi hefði orðið rakinn til utanlands uppruna. En það væri sin sannfæring, og hún yrði aldrei úr sjer hrakin, að kláðinn væri upp sprotlinn hjer á landi, en alls eigi af útlendu sótnæmi. Það væri svo semauðskiljanlegt, að því veiklaðra líf sem væri í kindinni, og því veikari sem hún væri fyrir, því meðtækilegri væri hún fyrir hann, og því betur þrífist maurinn í henni. Þessu til óhrekjandi sönnunar væri

saga ein frá Frakklandi, er hann nú skyldi segja. Þar hefði kláðinn verið 1846, og hefði þá kláðamaur verið látinn á heilbrigða sauðskepnu, en undir eins drepizt. Af þessu skildi maður vel, af hverju kláðinn hefði þrífizt svo vel á Suðurnesjunum; þar væru afleitir trassar og ill hirðing, eins og mönnum hjer í salnum mundi kunnugt vera að ætti sjer stað hjá öllum þeim, sem færu illa með fje sitt, og ljetu það ganga úti vetur og sumar, og hefðu hvorki hús eða hey fyrir það; þar hefði kláðamaurinn þrífizt vel, og átt góða daga. Hann talaði ekki þetta í því skyni, að telja mönnum hughvarf, heldur til að láta menn sjá, að hann eigi gæti vikið frá skoðun sinni og sannfæringu, sem byggð væri á margra ára reynslu. Eitt yrði hann þó enn að taka fram; það væri skritið, að þar sem niðurskurðarelskan væri mest, eins og fyrir norðan, þar væri einnig útflutningaelskan áköfust. Þingmaður Barðstrendinga þyrfti ekki að skrifa svona mikið; það væri illt að spyrna móti broddunum. Hann ætlaði ekki að tesja þingið meir með umræðum sínum um þetta mál, og eigi svara, þótt þingmenn færu að sýna sína miklu maura-speki og niðurskurðarelsku. Hann tók það fram, að hann þættist sannfærður um, að fjárkláðanum yrði aldrei út rýmt með niðurskurði, hvað lengi sem menn hjeldu honum áfram; niðurskurðurinn væri og hefði verið lækningunum til niðurdreps. Hann setti landslýðinn í 2 flokka, og skapaði að eins falska lækningamenn, sem niðri undir væru niðurskurðarmenn, og hefðu því enga alúð við lækningarnar. Þessir falsspámenn vildu biða eptir hinum almenna niðurskurði, er þeir tryðu á, eins og Gyðingar á Messíasar komu.

Forseti kvað nú 4 þingmenn hafa beðið sjer hljóðs, og vildi hann því skjóta því til þingdeildarmanna, hvort þeir eigi vildu halda sjer sem mest við efnið, svo að umræðurnar yrðu eigi allt of langar.

Ágeir Einarsson kvaðst vilja mæla nokkur orð, enda hefði hann fyrstur beðizt máls, eigi af því, að hann ætlaði sjer að fara að tala um málið sjálft, heldur af hinu, að hinn

5. konungkjörni þingmaður hefði látið sjer sæma að fara svívirðilegum og meiðandi orðum um Norðlendinga, og þó einkum um amtmann Havstein; hefði hann sagt, að ríkisráðið hefði spurt um, hví hann hefði eigi verið settur af embætti fyrir aðgjörðir sínar í kláðamálinu. Væri hann hræddur um, að Norðlendingar kynnu eigi við að heyra töluð ósæmileg orð um hinn merkasta mann þeirra, því að sú væri þeirra ætlun, að upp á hann mætti heimfæra orðin: «hann frelsaði ríki sitt», enda mætti með sanni segja um hann, að hann hefði frelsað Norðurland. Hann skildi eigi, hvar það hefði átt við, er þingmaðurinn hefði í hinni löngu ræðu sinni vitnað til þess, er þeir Bjarni Pálsson og Eggert Ólafsson hefðu sagt um fjárkláðann, og ekki hefði hann heldur getað skilið, hvaða þýðingu allar þær sögur utan úr víðri veröld, er hann hefði komið með, gætu haft í þessu máli. En hann kvaðst ætla, að háðungarorð parlamentsins, er þingmaðurinn hefði sagt frá, mundu beztt eiga við Sunnlendinga, er í 20 ár hefðu alið fjárkláðann sjálfum sjer til skammar og svívirðu, en landinu í heild sinni til tjóns og hnekkis; vildi hann spyrja, hvort háðungarorð ættu betur við amtmann Havstein eða þá? Viðvikjandi því, sem þingmaðurinn hefði sagt um Tscherning, þá mundi það beztt við hann eiga, að hann hefði komið eins og narri og farið eins og narri; því að hann hefði aldrei neitt gott áunnið. Í ræðu sinni hefði þingmaður gleymt að tilfæra það, sem þeir Jón Eiríksson og Magnús Ketilsson segðu um fjárkláðann; annars hefði nú næsta lítil meining verið í ræðu hans þrátt fyrir alla lengdina á henni, og væri fátt í henni svara vert, en það sæmdi eigi Norðlendingum að hlýða á smánarorð um hinn merkasta mann sinn, án þess að svara þeim, enda hefði þingmanninum farið líkt og Gissuri jarli, er hann vó að Sighvati dauðum, þar sem hann hefði leitað heiðurs síns í því, að smána amtmann Havstein, nýkominn í grófinna.

Benidikt Krtstjánsson kvaðst að öllu vera samdóma þingmanni Húnavetninga í því,

að þau orð ættu hjer við sem annarstaðar: «de mortuis nihil nisi bene»; kláðasagan hefði og fleiri nafnfræg nöfn að nefna, en amtmanns Havsteins eins, og þegar þau hefðu eigi verið nefnd hjer á þingi, þá sæmdi eigi að nefna hans á þann veg, sem gjört hefði verið. Hin langa ræða þingmannsins og allar þær sögur utan úr heimi, er hann hefði sagt frá, virtust sjer eigi votta um annað en það, að hin mikla kláðavizka hans væri búin að gjöra hann ærðan. Það ætti eigi við, að þingmenn sætu og hlýddu á visindalega og sögulega fyrirlestra í þessu máli; sögur þingmannsins hefðu þar að anki engan sögulegan grundvöll við að styðjast, og væru því ósannindasögur og marklausar, og yrði því ekkert á þeim byggt. En viðvikjandi lækningunum vildi hann geta þess, að reynslan, sem í þessu efni ætti einni á að byggja, væri fullkomlega búin að sýna, að þær væru alls ónógar.

Eiríkur Kúld sagði, að hinn háttvirti 5. konungkjörni þingmaður hefði verið hræddur um, að hann hefði skrifað mikið upp hjá sjer, í því skyni að andmæla honum. En hann víkdi hugga hann með því, að hann skyldi eigi taka nema fá atriði ein af ræðu hans. Sjer væri þá fyrst og fremst skylt að minnst þess, að vera þingmanninum þakklátur fyrir allar hinar visindalegu frjettir, er hann hefði týnt saman víðs vegar um heim sjer til mikillar skemmtunar. En hitt væri þó engu að síður sorglegt, að þessar visindalegu frjettir sönnuðu alls ekkert í þessu máli. Hann kvaðst engan veginn vilja rengja orð þingmannsins um heilbrigðu kindina á Frakklandi, er kláðamaurinn hefði drepizt á. En hjer við væri tvennt athugandi; fyrst það, hvort sunnlenska fjeð á Íslandi kynni ekki að vera meðtækilegra fyrir kláðamaurinn, en kind sú, er hann hefði tekið dæmið af. Í öðru lagi hefði þingmaðurinn eigi getið um, hvort það hefði verið *sunnlenzki* kláðamaurinn, sem tilraunin hefði verið gjörð við. Hann kvaðst og vilja leiðrjetta orð þingmannsins, þar sem hann hefði sagt, að kláðalögin frá 1866 og 1871 væru niðurskurðarlög, og nú

kæmu hin þriðju. Þetta væri rangt. Lög-
in heimiluðu, já, gjörðu að skyldu að lækna,
en niðurskurðurinn væri leyfður gagnvart
trössunum. Þingmaðurinn hefði spáð því
og jafnvel fullyrt það, að ef þessu væri
fram haldið, er hjer væri farið fram
á, mundi fjárrækt Íslands fara forgörð-
um. Þessi hrakspá hans vonaði hann að
eigi rættist. En hitt mætti hann eiga víst, að
ef Suðurnesjamenn og aðrir Sunnlending-
ar fengju að ala kláðann enn um 20 ár, þá
væri fjárrækt Íslands í vði. Nei, reynslan
væri nóg samlega búin að sýna, að nú dygði
eigi annað, en skerpa aðhaldið. Hann hvaðst
vilja spyrja þingmanninn, hvað hefði út rýmt
hinum fyrri kláða. Hefði það verið lækning-
ar? Ónei, hnifurinn. Það mætti með sanni
segja um lækningarnar: «Af þeirra ávöxtum
skuluð þjer þekkja þær». Og hverjir væru
þá ávextirnir? Jú, viti menn, kláðinn væri
lifandi enn þann dag í dag. Frá upphafi vega
sinna hefði það ólán fylgt þessu máli, að sumir
menn, er mikils hefðu mátt sín, hefðu skoðað
það jafnan frá vísindalegri hlið. Slíkt hefði
aldrei átt við og ætti eigi við hjer á landi jafnt
og í öðrum löndum. Þar væru fjárhóparnir
minni og auðvelt að halda vörð á þeim. Hjer
gengi fjeð saman um fjöll og firnindi, og
væru því verðir svo að segja ómögulegir,
enda fjarskalegum kostnaði bundnir. Hvað
væri það kostnaðarminnsta? Hnifurinn. Það
væri fróðlegt fyrir hinn háttvirta þingmann,
að gjöra sjer það ljóst, hvað lækningakákíð
hefði kostað frá upphafi; hann vildi nú ekki
tala um það fje, sem hefði drepizt í hönd-
unum á kláðakongunum sjálfum, t. d. í Lunda-
reykjadal og Heynesi og víðar; það gæti máske
verið, að takast mætti að lækna, en þá ætti
líka að vera bóúð að lækna eptir 20 ár, en
þó væri það sín spá, að þau 20 árin mundu
að eins liða til þess að gjöra kláða-
lækningarnar *úaland*, en kláðann *aland*.
Hann kvaðst því ekki að eins gefa viðauka-
uppástungunni atkvæði sitt, heldur og öllu
frumvarpinu.

Sighvatur Arnason sagðist ekki ætla
að vera langorður, en að eins mótmæla einu

eða tveimur atridum í ræðu hins 5. konungs-
kjörna þingmanns. Hann hefði sagt, að þeir,
sem fylgdu fram niðurskurðinum, byggðu
eigi á reynslunni. Þessu yrði hann sjer-
staklega að mótmæla. Hann hefði sjálfur
reynt niðurskurð. Í sinni sýslu (Rangár-
vallasýslu) hefði verið skorið niður haustið
1858 í 6 hreppum af 8, og þar hefði eigi orðið
kláðavart síðan, og sýslan jafnrjett eptir sem
áður að fáum árum liðnum. Þetta væri ljós
sönnun gegn þingmanninum og sýndi, að hann
hefði eigi reynslu fyrir niðurskurði sjálfur;
en hvað sýndi reynslan um lækninga-kenn-
ingar hans? Sami þingmaður hefði sett
mannflutninga hjeðan af landi og niðurskurð
í undarlegt samband, þar sem hann hefði
ætlað, að niðurskurðurinn mundi reka menn
til að fara af landi burt. Þetta mundi vera
hæpin ályktun, því að sín sýsla, þar sem þó skorið
hefði verið niður, væri máske sú eina, er enginn
maður hefði leitað burtu úr til annara heims-
álfa. Þess vegna ætlaði hann, að þingmað-
urinn mundi sjálfur enn síður byggja kenn-
ingu sína á reynslunni.

Jón Hjaltalín sagði, að það væri von,
að almenningur hjeldi, að þetta væri heilag-
ur sannleiki, sem niðurskurðarpostularnir
væru búnir að þrjedika um all-langan tíma,
og það væri enginn hæðarleikur að sann-
færa þá, er eitt sinn væru búnir að röttesta
með sjer vissa skoðun niðurskurðarmanna.
En hann kvaðst vilja spyrja, hvort þingmenn
myndu eptir, þegar um árið hefði verið
skorið niður 6000 fjár í einu hjer í Gull-
bringu og Kjósarsýslu. Var þetta fje útsteypt
í kláða? Nei, alheilbrig. Og án allrar reiði
vildi hann lýsa þeirri sannfæringu sinni yfir,
að ekkert hefði eytt svo mjög öllum fram-
kvæmdum í þessu máli, eins og þetta niður-
skurðarhjal og þessar sífelldu niðurskurðar
æsingar, sem hjer hefðu allt af gengið og
gengu enn þá fjöllum hærri. Einmitt þetta
hefði gefið trössunum undir fótinn til að
þrjóskaast við lækningunum, og því væri við-
kvæði þeirra opt: «Eg get ekki verið að fást
við þetta lækningakák, því það rekur svo að
almennum niðurskurði á endanum, hvort sem

heldur er». Hann kvaðst þó verða að ætla, að menn hlytu að játa, að það væru ekki skepnurnar, heldur kláðinn, sem ætti að drepa. En þingmenn gætu ómögulega neitað því, að hægt væri að lækna kláðann. En að það hefði eigi tekizt til fullnustu, væri því einu um að kenna, að niðurskurðarhugmyndin hefði allajafna verið hjálpar skjöldur fyrir trassana, er eigi hefðu nennt að lækna. Það væri sannarlega blöskranlegt, hvernig að hefði verið farið í þessu máli. Aumingjækkjur, hvað þá heldur aðrir, hefðu verið neyddar til að skera niður alheilbrigt fje sitt. Tók hann til dæmis ekkjuna á Mógilsá. Nei, það hefði ekki vantað, hniðurinn hefði ekki verið sparaður, en aðhaldið og skylduræktin hefði verið spörud. Það mætti með sanni segja í þessu máli, að þetta væri lagalaust land, þar sem dagnaðarmaðurinn væri straffaður, en slóðinn slyppi undan sökum. Og það væri sannarlega sorglegt, að hið fyrsta löggefandi þing Íslendinga fyndi ekki annað ráð vænna, en þetta, sem hann væri alveg sannfærður um að aldrei gjörði annað að verkum, en illt eitt. Hann kvaðst ætla, að þingmenn væru eigi fjarlægir því, að hann segði þeim eina sögu; hún væri eigi löng. Í Australíu hefði komið upp kláði í fje árið 1850. Þar væri svo, að fjáreigendur ættu margar þúsundir fjár, sem sje frá 10 til 80 þúsundir. Hefðu smalarinn strokið frá fjenu og leitað til gullnámana, þar sem þeim hefði þótt það meiri fje von. Fyrir þessa sök hefði fjeð verið vanhirt, og þannig komið kláði upp í því. Þetta hefði gengið nokkur ár. En þá hefði stjórnin sjeð, að svo búið mætti eigi lengur standa. Hefði hún því gefið út þau lög, að hver sá maður, er hefði kláða í fje sínu að 2 mánuðum liðnum, skyldi sektaður um 100 £. Þetta hefði hrifið. Fyrir löngu hefði hann ráðið til þess, að neyta þessa bragðs hjer, sem alstaðar gæti átt við. En það hefði verið forsómað hjer, sem annað. Að öðru leyti ætlaðist hann eigi til, að geta sannfært nokkurn af mótstöðumönnum sínum; það væri annað hægra.

Ætlaði hann því úr þessu að lofa hverjum, er vildi, að ræða þetta mál fyrir sjer.

Þegar hjer var komið umræðunum, bar forseti það upp til atkvæða, hvort umræðunum skyldi eigi hætt, og var með 10 atkvæðum samþykkt, að svo skyldi vera.

Síðan var gengið til atkvæða í málinu, og fór atkvæðagreiðsla á þessa leið:

1. Viðauka-uppástunga (frá Benidikt Kristjánssyni, Sighvati Árnasyni, Stefáni Eiríkssyni, og Ólafi Pálssyni) samþykkt með 8 atkvæðum gegn 3.

2. Frumvarpið þannig breytt í heild sinni. Þrír þingmenn (Bergur Thorberg, Jón Hjaltalín, Þórður Jónasson) báðu brjeflega um nafnakall, og var það því við haft.

«Já» sögðu:

Ólafur Pálsson,
Ásgeir Einarsson,
Benidikt Kristjánsson,
Eiríkur Kúld,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Torfi Einarsson.

«Nei» sögðu:

Bergur Thorberg,
Jón Hjaltalín,
Þórður Jónasson.

Var frumvarpið þannig samþykkt með 8 atkvæðum gegn 3.

Forseti lýsti því þá yfir, að það yrði afgreitt til neðri deildarinnar.

Á 47. fundi neðri þingdeildarinnar, 23. dag ágúst mánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *frumvarp til laga um útrýminga hins sunnlenzka fjárkláða* frá forseta efri deildarinnar, eins og það hefði verið samþykkt þar í deildinni með breytingu. Ljet hann út bíta því meðal þingdeildarmanna, og skoraði jafnframt á nefndina, er áður hafði fjallað um málið í neðri deildinni, að segja álit sitt um þessa breytingu samkvæmt þingskópunum.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenzka fjárkláða, eins og það var samþykkt af efri deild alþingis.

Nefndin í fjárkláðamálinu í neðri deild alþingis hefur íhugað breytingar þær, sem efri deildin hefur gjört við frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenzka fjárkláða, og sem einungis eru fólgnar í viðaukagrein við frumvarpið (13. grein). Nefndin ákveður grein þessa nauðsynlega, og ræður því deildinni til að fallast á hana óbreytta.

Alþingi, 23. ágúst 1875.

Jón Sigurðsson, Benidikt Sveinsson.
formaður. Stefán Stephensen.
Þórarinn Böðvarsson. Eggert Gunnarsson.
Páll Pálsson. Hjálmur Pjetursson.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 48. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag ágústmánaðar, skyldi samkvæmt dag-skránni *frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenzka fjárkláða* koma til einnar umræðu. Svo var ástætt, að það hafði eigi legið frammi nógu lengi, en það var samþykkt með 21 atkvæði, að það kæmi til umræðu í dag, og tilkynnti forseti, að landshöfðingi hefði þegar gefið samþykki sitt til þess.

Forseti skýrði frá, að nefndin í fjárkláðamálinu hefði ráðið til, að samþykkja breytingu efri deildarinnar á frumvarpinu.

Engin umræða varð um málið; þar þá forseti undir atkvæði:

1. 13. grein, sem efri deildin hafði bætt inn í, og var hún samþykkt með 19 atkvæðum.
2. Frumvarpið í heild sinni var samþykkt með 21 atkv. gegn 1.
3. Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu, og var frumvarpið síðan sent landshöfðingja, og var nú þannig látið andi:

LÖG

um útrýmingu hins sunnlenzka fjárkláða.

1. grein.

Hvar helst sem kláðasjúkt fje er, eða hvenær sem hinn sóttnæmi fjárkláði gjörir vart við sig, skal svo fljótt, sem því verður við komið, öllu því fje lógað skaðabótalaust, sem ekki er nægilegt húsrúm og hey-fóður fyrir. Skal hlutaðeigandi sýslumaður út nefna 2 valinkunna utanhreppsmenn, til að álíta hús og hey hjá búendum, alstaðar þar sem uggvænt þykir, að það vanti. Allir aðrir, sem kláðasjúkt eða grunað fje eiga, skulu skyldir að baða fje sitt, svo opt sem yfirvaldið ákveður, eða skera niður að öðrum kosti skaðabótalaust. Nú eru 8 vikur liðnar frá því lög þessi náðu gildi, og kemur kláði upp eigi að síður eptir þann tíma, skal þá öllu sauðfje hvers þess búanda eða fjáreiganda tafarlaust lógað skaðabótalaust, sem kláðakind finnst í, og skal því fram haldið, unz kláðanum er út rýmt.

2. grein.

Nú þykir hlutaðeigandi amtsráði eða sýslunefnd ástæða til með samþykki landshöfðingja að lóga meiru fje, en hjer er gjört ráð fyrir, á því 8 vikna tímabili, sem um er rætt í 1. grein, og skal þá fjáreigendum það endurgoldið. Skal samin um það nákvæm skýrsla eptir kyni, tölu og aldri. Því næst skal fjeð virt samkvæmt grundvallarreglum tilskipuuar 4. marz 1871 þannig, að tveir þriðjungar af mismuninum á almennu gangverði fjárins, eins og það kemur fyrir, ef heilbrigt væri, og frálagi þess, bætist eigendum. Virðingarmenn skulu teknir úr öðrum hreppi en þeim, sem lógað er í. Skaðabæturnar greiðast hlutaðeigendum fyrirfram úr landssjóði, eigi seinna en um haustrjettir næstu á eptir að niðurskurður fram fór. Jafnar þá landshöfðingi skaðabótunum niður á alla fjáreigendur í landinu, eptir fjárframtali næsta vor á eptir að fjenu er lógað, og lætur sýslumenn innheimta það á næstu manntalþingunum.

3. grein.

Þess skal vandlega gætt, að allt sótt-næmi sje numið burt úr fjárhúsum þeim, sem kláðafje hefur verið í. Öll varúð skal og við höfð, að kláðamaur geti ekki borizt á sjenað, hvorki úr gærum, ull nje fatnaði manna. Varúðarreglur um þetta skulu hlut-aðeigandi yfirvöld setja.

Í sveitir þær, sem fjárkláði hefur verið í, má enga sauðkind reka til lífs fyr en að 6 mánuðum liðnum frá því, að þær hefur kláðanum verið að fullu út rýmt.

4. grein.

Hvervetna þær, sem líkur eru til að kláði geti verið, skulu almennar skoðanir fram fara, eigi sjaldnar en á hálfsmánaðar fresti, unz full vissa er fyrir því, að kláðinn sje upp rættur. Allt fje skal haft í strangri vöktun, svo það nái eigi samgöngu við annað fje. Komi kláðasjúk kind inn á annars manns land, skal hún rjettdræp, en halda skal afurðum hennar til haga fyrir eiganda, svo sem föng eru á. Sleppi heilbrigðar kindur úr vöktun, er rjett að setja þær inn, og er þá eiganda heimilt að leysa þær út, og gjaldi hann 20 auru fyrir kindina fyrir hvern sól-arhring. Hafi eigandi eigi út leyst fje sitt að 3 sól-arhringum liðnum, frá því hann fjekk að vita, að það var inn sett, skal selja það til skurðar, sem annað óskilafje. Á sama hátt skal farið með þær kindur, sem óþekkt mark er á.

5. grein.

Í hvert sinn, sem fje er skoðað, skal semja nákvæma skrá yfir alla fjáreigendur og yfir tölu og tegund fjárins hjá hverjum þeirra. Skulu fjáreigendur undir eiðstilboð gjöra grein fyrir fjártölu sinni, og eru búendur skyldir að telja fram fyrir heimamenn sína, sem fje eiga, og eins ef þeir halda fódur- eða haga-göngufje. Í skrár þessar skal ritað, hve margar kindur finnast með kláðavotti við hverja skoðun og hjá hverjum. Verði einhver uppvis að því, að hafa með ásettu ráði dregið fje undan skoðun, eða sýni nokkur móþróa við skoðun, skal hann sæta 20—200 kr. sektum.

6. grein.

Nú eru baðanir við hafðar samkvæmt 1. grein laga þessara, og skulu þá hreppsnefndirnar eptir nákvæmari fyrirmælum yfirvaldanna sjá um, að næg áhöld og kláðalyf sjeu fyrir hendi, og geta þær, ef nauðsyn ber til, skuldbundið sveitasjóðina til að greiða kostnaðinn, móti endurgjaldi frá fjáreigendum. Svo skulu þær og ásamt með hreppstjóranum framkvæma allar þær ráðstafanir, sem yfirvöldin fyrir skipa samkvæmt lögum þessum.

7. grein.

Hreppstjórar, hreppsnefndarmenn, virðingarmenn og hverjir aðrir aðstoðarmenn lögreglustjórnarinnar fá borgun fyrir starfa sinn samkvæmt 3. grein tilskipunar 5. janúar 1866. Senda hreppsnefndirnar hlutaðeigandi sýslumanni greinilegan reikning yfir þennan kostnað í tækan tíma, og jafnar hann síðan gjaldinu niður og innheimtir það á næstu manntalsþingum, eins og fyrir er mælt í nýnefndri tilskipun.

8. grein.

Sýni sýslumaður, hreppstjóri, hreppsnefndarmaður eða nokkur annar, sem skipaður er af yfirvaldinu til að framkvæma ákvarðanir laga þessara, hirðuleysi, móþróa eða óhlýðni gegn þeim, skal hann sæta 20—200 króna sektum. Uppljóstarmenn fá helming sektanna. Eigi sýslumaður í hlut, getur amtmaður og tafarlaust vikið honum frá sýslun sinni við fjárkláðann, en sett annan mann í hans stað og á hans kostnað.

9. grein.

Hver sá búandi eða fjáreigandi, sem veit af kláða í fje sínu, eða fær grun um hann, skal tafarlaust skýra formanni hreppsnefndarinnar frá því. Vanræki hann það, skal hann sæta 20—200 króna sektum.

10. grein.

Enginn má taka fje til fódurs nje haga-göngu úr þeim sveitum, sem sjúkt fje er í eða grunað, ella verður hann sekur um 20—200 krónur. Hreppsnefndirnar í hinum sjúku og grunuðu hjeruðum skipa fyrir um töku á fódurfje bæja á milli, hver í sínum hreppi.

11. grein.

Allir fjárrekstrar skulu bannaðir til og frá yfir takmörk binna heilbrigðu og grunuðu hjerða, unz kláðanum er út rýmt. Hver, sem brýtur bann þetta, skal sæta 20—200 króna sektum.

Sektir eptir lögum þessum renna í lands-sjóð, nema það, sem uppljóstarmenn fá.

12. grein.

Mál, sem rísa af brotum gegn lögum þessum, skulu rekin sem opinber lögreglu-mál.

13. grein.

Lög þessi öðlast gildi svo fljótt, sem verða má, og skulu lögreglustjórar birta þau á hreppapingum, er þeir kveða til með þing-boði, og bæjarfógetar á bæjar-þingum. Skal sú birting laga þessara gefa þeim þá þegar fullt gildi.

Ákvarðanir 8. greinar tilskipunar 5. janúar 1866 og 3. og 6. greinar tilskipunar 4. marz-mánaðar 1871, og hverjar aðrar ákvarðanir, sem koma í bága við lög þessi, falla úr gildi.

3.

Uppástunga

til þingsályktunar í fjárkláðamálinu,
(frá nefndinni í fjárkláðamálinu).

Neðri deild alþingis ályktar að senda hans hátign konunginum allraþegnsamlegasta bænarskrá um það, að skipuð verði 3 manna nefnd með amtmannsvaldi, til þess, samkvæmt tilskipunum 5. janúar 1866 og 4. marz 1871, sem og öðrum þeim lagaákvörðunum, sem út kunna að verða gefnar um sama efni, að upp ræta fjárkláða þann, sem gengið hefur og gengur enn á Suðurlandi. Ferðakostnaður, dagpeningar og útlát nefndarmanna til framkvæmda erindi þeirra, hver sem vera kunna, greiðist úr landssjóði eptir reikningum, sem landshöfðingi úrskurðar. Nefndin skal skyld að senda landshöfðingja í hverjum mánuði skýrslu um aðgjörðir sínar, til birtingar í stjórnartíðindunum.

Á 17. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *uppástungu til þingsályktunar í fjárkláðamálinu* frá nefndinni í því máli, og var henni útbýtt meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, 23. s. m., var uppástunga forseta, að hafa eina umræðu um uppástungu þessa til þingsályktunar, samþykkt.

Breytingaruppástunga
við uppástungu til þingsályktunar í fjárkláðamálinu.

Neðri deild alþingis ályktar, að senda herra landshöfðingjanum áskorun um, að tilskipun 5. janúar 1866 og 4. marz 1871 um fjárkláða m. m. eptirleiðis, og þangað til önnur skipun kynni að verða gjörð um það mál með nýjum lögum, verði fram fylgt með öllum þeim strangleika, affi og festu, sem þær ýtrast heimila til útrýmingar hinum sunnlenzka fjárkláða samkvæmt grundvallar-reglum stjórnarskrár Íslands, erindisbrjefi landshöfðingjans og brjefi ráðgjafa Íslands dagsettu 24. apríl þ. á., birtu í stjórnartíðindum deildinni B.

Á alþingi, 21. dag júlímánaðar.

B. Sveinsson. Þorlákur Guðmundsson.
Páll prestur Pálsson. Þorsteinn Jónsson.
Guðmundur Ólafsson. Páll Ólafsson.
Einar Gíslason. Þórður Þórðarson.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til einnar umræðu og ályktunar uppástunga til þingsályktunar í fjárkláðamálinu ásamt breytingaruppástungu frá 8 þingmönnum. Með því efi þótti á, hvort breytingaruppástungan gæti komið til umræðu í dag, með því að hún hefði eigi verið prentuð nógu snemma í gær, leitaði forseti atkvæða um það, hvort hún gæti komið til umræðu í

dag, því að annars yrði málið að biða til mánudags; og var það samþykkt í einu hljóði, að breytingaruppástungan skyldi koma til umræðu í dag.

Benidikt Sveinsson sagði, að þegar sjer hefði hlotnast sú æra, að vera framsögumaður í þessu máli, fyrir viku síðan, hefði sjer eigi komið til hugar, að svo langur tími skyldi líða á millum umræðanna um það, en síðan hefði komið fram ágreiningur á milli hinna 5 nefndarmanna. En viðvikjandi breytingaruppástungu þeirri, sem komið hefði fram af hendi meiri hluta nefndarmanna, gæti hann eigi skilið í, að hún yrði tekin til ályktunar, sakir formgalla, sem á henni væru; hann kvaðst eigi fá sjóð, að þingdeildin fengi að rjettu lagi með einni umræðu lagt ályktunarúrskurð á uppástungu, sem færi fram á það jafnframt, að kostnaður sá, sem til framkvæmdar hennar gengi, skyldi greiðast úr landssjóði, heldur skyldi hana ræða sem annað frumvarp til laga þrisvar, ef gjöra skyldi úr henni sjerskilið lagaboð, eða að öðrum kosti ræða hana með fjárlagafrumvarpinu.

Í öðru lagi væri athugandi, að eigi væri stungið upp á bráðabyrgðarnefnd, en í því lægi fólgin sú hugsun, að henni skyldi falið sá starfi á hendur, að fram fylgja lög-gjöf þeirri, sem væri og kynni að verða gefin um kláðann um óákveðinn tíma, svo árum skipti. En hvað þá efnislegu hlið snerti, hvað væri þá unnið með uppástungunni? Að vísu það, að hin gildandi kláðalög næðu staðfestingu þingsins, því uppástungan gjörði ráð fyrir, að þau væru gildandi, þó nefndin annars vegar gjörði tilraun til þess að breyta þeim; þannig væri það sú setning blutfallsins á milli lækningar og niðurskurðar, sem heimiluð væri í nú gildandi lögum, er þeir vildu rólfesta með því, að «kalfatra» amtmanninn í suðuramtlínu. Þeir menn ættu að verða amtmenn; við þetta væri mikið unnið(!), en eigi fyrir málið, því á sama stæði, hvort amtsvaldið væri undir einum eða þremur; þeir 3 gætu að vísu verið á þrem stæðum, en amtmannurinn gæti líka sent þrjá menn. En at-

kvæðamest væri sú hin óákveðna upphæð, ferðakostnaður og útlát til framkvæmdar kláðalögunum, er þeir legðu á landssjóðinn; það væri þar til tveir vegir að fara, annaðhvort að veita tiltekna upphæð, eða þá svo mikið, sem til fyrirtækisins gengi. Hann vildi skora á uppástungumenn að greina frá, hversu lengi þeir ætlist til að nefndarmenn haldi sinni stöðu og verknaði áfram; hann vildi gefa þeim í skyn, að til þess gengi mikið fje. Sjer þætti þannig nefndarmenn eigi hafa unnið vel að málinu, heldur fyrir gíg. Það skyldi einungis vera það, að þeir væru búnir að koma sjer saman við landshöfðingja, þó hann hjeldi það hæpið. Með sinni uppástungu vildi hann eigi breyta gildandi lögum, eigi hreifa umboðsvaldinu, og þeim kostnaði, sem nú hvíldi á landssjóðnum. Hann sagði, að það hlyti hverjum manni að vera ljóst, að eins og taflíð nú stæði, þá væri það ekkert annað, en hin gildandi lög og núverandi umboðsvald, sem ætti að beina málinu í rjett horf. Menn skyldu og gæta þess, að þingið væri heilagt, og vebönd þess heilög, er það mætti ekki fara yfir. Það hefði ábyrgð fyrir þjóðinni. Þingið gæti gjört tvennt; það gæti í fyrsta lagi snúið sjer til landshöfðingja, og gefið honum hvöt og styrk til að fram fylgja lögum, og í öðru lagi til ráðgjafans í Danmörku, og það væri hann, sem bæri ábyrgð fyrir þinginu. Það væru þessi tvö hlutföll, sem deildin gæti ekki snortið, án þess að gjöra rangt. Sjer væri ekki kappsmál um uppástunguna, en sjer væri kappsmál, að þingið gengi ekki út fyrir þau takmörk, sem hann nú hefði nefnt.

Jón Sigurðsson sagði það óheppilegt, að verða að standa upp í þessu máli. En af því að hann hefði átt að heita formaður í nefndinni, þá fyndist sjer það skylt, að tala nokkur orð. Hann sagðist ekki vita betur, en að þessi uppástunga (nefndarinnar) hefði verið gjör með sameiginlegu ráði allra nefndarmanna; því hefði sjer komið nokkuð óvart þessi breytingaruppástunga, og það væri líka sannast að segja, að hún hefði komið úr hörðustu átt. Og hvað hin einstöku atriði

snerti, þá hefði öllum nefndarmönnum fyrst og fremst komið saman um það, að setja þessa nefnd. En eftir breytingaruppástungunni væri ekki um slíkt að tala. Hann sái því ekki betur, en að uppástungumaður hefði komið á aðra skoðun, en hann áður hefði látið í ljósi í nefndinni, og það væri sannarlega fróðlegt fyrir þingið, að hann gjörði grein fyrir, hví hann hefði skipt svo fljótt um skoðanir. Hann hefði sagt, að það mætti með hinum gildandi lögum út rýma kláðanum. En þá vildi hann spyrja, hvað frumvarp nefndarinnar hefði að þýða, og hefði þó sjálfur uppástungumaðurinn átt mestan þátt í að búa það til.

Benidikt Sveinsson sagði, að sjer hefði aldrei verið brugðið um það, að hann hefði skorizt ódregilega úr liði, þar sem hann hefði verið í nefnd. En ef það ætti við hjer á þingi, að gjöra grein fyrir, í hverju hann hefði verið ósamdóma nefndinni, þá mundi það verða erfiðara fyrir þingmanninn, sem seinast talaði, að sanna, að hann hefði jafnan verið á sömu skoðun, en fyrir sig. Sjálfur kvaðst hann ekki geta verið samdóma nefndinni, af því að hann hefði enga von um, að landshöfðingi hjálpaði þeirri skoðun fram. En það væri misskilningur, að hann álti hin gildandi lög fullnægjandi, því að væri svo, þá mundi hann ekki hafa fyrst mælt með frumvarpinu, og síðan með þessari breytingaruppástungu. En það væri auðsætt, að nefnd sú, er uppástunga nefndarinnar vildi setja, væri ekkert annað, en «Personforandring». Að öðru leyti yrði hann að lýsa því yfir, að þingmaðurinn, sem seinast talaði, hefði ekki hrakið eitt orð af því, er hann hefði sagt.

Landshöfðingi. Jeg skal kannast við það, að hin heiðraða nefnd hafi leitað samkomulags við mig, samkvæmt bendingum þeim, er jeg gjörði við 1. umræðu kláðamálsins, og að vjer höfum getað komið okkur saman um einstöku atriði málsins; en á hinn bóginn hefur samkomulag þetta ekki verið svo fullkomið, sem ætti að vera; því fyrst er það, að samkomulagið átti eftir minn tilboði inni að halda breytingar á frum-

varpi nefndarinnar, en með tilliti til þessa atriðis hefur hin heiðraða nefnd enn þá ekki látið mjer skoðun sína í ljósi; enn fremur hefur hin heiðraða nefnd ekki í uppástungu þeirri, er hjer ræðir um, takmarkað það framkvæmdarvald, sem getið er um, til þess tíma, sem jeg áskildi mjer við umræðuna í þessari heiðruðu deild og í nefndinni, semsje til fjallgangnanna næsta vor, og heldur ekki hefur oss heppnast að koma oss til fulls og alls saman um þá menn, sem ætti að stinga upp á að settir verði í þessa framkvæmdarnefnd. Með tilliti til aðfinninga hins heiðraða þingmanns Árneseinga um formgalla á uppástungu nefndarinnar, hvað snertir fjárveitinguna úr landssjóði, skal jeg geta þess, að þessi fjárveiting sjálfsagt ekki verður gefin nema í fjárlögunum; en mjer virðist ekki vera neitt því til fyrirstöðu, að deildin, með því að samþykkja uppástungu nefndarinnar, gjöri ráð fyrir, að þetta fje verði veitt í fjárlögunum, ekki, eins og þingmaðurinn gat um, með óákveðinni, heldur einmitt með ákveðinni upphæð.

Hvað snertir breytingaruppástungu nokkurra heiðraðra nefndarmanna og annara þingmanna, hef jeg ekki neitt á móti heoni, og jeg skal kannast við, að hún með því að leggja alla ábyrgð á mig með tilliti til framkvæmda hinna gildandi laga, virðist mjer að vera sá beinasti vegur til að ná því, sem þessi umræða á málinu miðar til; en af því jeg ætlaði að verða svo langt, sem mjer frekast væri mögulegt, við óskum þingsins í þessu máli, hef jeg gjört tilraunir þær, sem jeg áður gat um, til þess að búa til «extraordinært» framkvæmdarvald í kláðamálinu um næstkomandi vetrartíma og vortíma. Ef hin heiðraða deild vill heldur kjósa að fela mjer þessa framkvæmd á hendur, án milligöngu sjerstakrar nefndar, eins og embættisskylda mín ber með sjer, hef jeg sjálfsagt ekki neitt á móti því. Skoðun minni á málinu og um það, hvernig verði að framkvæma hin gildandi kláðalög, verður ekki hjer með breytt, heldur er hún hin sama, sem jeg skýrði þessari heiðruðu deild frá við 1. umræðu kláðamáls-

ins, og jeg skal þess vegna skírskota til þess, sem jeg tók fram í ræðu minni um daginn; einnig er stefna sú, sem jeg verð að framfylgja, bæði gefin í brjeði ráðgjafans frá 24. maí þ. á. og auglýst í brjeði mínu til amtmannsins í suðuramtinu frá 12. þ. mán., er prentað er í stjórnartíðindunum bls. 44.

Þorlákur Guðmundsson gat eigi skilið, að rjett væri að setja nefnd á kostnað lands-sjóðsins, þar sem þessi framkvæmd hvíldi beinlínis á amtmanni, og hann hefði hjer um bil ótakmarkað vald í þessu máli, en að öðru leyti væru fjáreigendur skyldir að fara eptir því, sem þeim væri fyrir sagt með lækningar og aðskilnað á því sjúka og grunaða fje, og allt mætti framkvæma upp á eigandanna kostnað, nema þar sem öreigar ættu í hlut; en að hleypa þessum kostnaði upp á landssjóðinn, það væri að taka beizlið fram af kláðatrössunum, og húa á þá út um landið. Á brjefinu frá landshöfðingja af 12. þ. mán. væri auðsjeð, að hann ætlaði að láta fylgja framkvæmd með meiri strangleika í rjettum og halda fastar fram böðunum, heldur en nokkru sinni fyr. Lögin af 5. jan. 1866 og 4. marz 1871 gætu miklu komið til leiðar, hefði þeim betur verið fram fylgt, og kláðinn hefði fyrir löngu getað verið genginn fyrir ætternisstapa. Hann áleit það sjálf-sagt, að láta fjárútlátin hvíla á fjáreigendum sjálfum, en eigi á landssjóði.

Guðmundur Ólafsson var í vafa um, hvort mál þetta hefði nokkurn tíma þurft að koma fyrir þingið; jú, sagði hann, að visu þurfti það að koma þar, til að koma skerpu í málið, en eigi svo mjög til þess að búa til ný lög. Framkvæmdirnar í að út rýma fjárkláðanum hafa verið ónógar hingað til, en það sannar sig eigi, að lögin hafi verið ónóg. Eitt dæmi sýnir ljóslega að minni hyggju, að menn geta notað hin gildandi lög til að út rýma kláðanum, ef þeir vilja sýna rögg af sjer. Fjeð í Efstabæ í Borgarfjarðarsýslu var skorið í vor samkvæmt lögunum, og á öðrum bæ í sömu sýslu var fjeð læknað einnig samkvæmt lögunum. Þetta sýnir, að gjöra má allt, sem þarf til að út rýma kláðanum, ef menn svo

vilja. Og hefði þetta alstaðar verið gjört, eins og gjört var fyrir nokkrum árum í Borgarfjarðarsýslu, þá væri nú um engan kláða að tala. Notum nú þá lög þau, er vjer höfum, og skorum á þá menn, er lögunum eiga að beita, að taka til sín nýjan dug og dáð. Þetta liggur bæði beinast við og er líka umsvifa- og kostnaðarminna, en að setja aðra menn, en hlutaðeigandi yfirvöld, til framkvæmdar í málinu, með ærnum aukakostnaði fyrir landssjóðinn. Þetta er nú tillaga mín, og annan veg sje jeg ekki beinni, sem stendur. En allt fyrir það þykir mjer vera mega, að þingið hafi á takteinum ný lög, ef þau, er nú eru, skyldu eigi duga, og þó mun sú raun á verða, að skuldin verður meiri hjá mönnum en lögunum, ef öðruvísi fer en skyldi.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að sjer þætti umræðurnar hvorki skemmtilegar nje í rjetta átt, þar sem nefndarmenn væru að yrðast sín á millum. Það væri hraparleg ósamkvæmni, þar sem margir hefðu áður eigi talið það mikilsvert eða landssjóðnum ofvaxið, að skera allt fje milli Hvítanna, en nú teldu menn á þann mikla kostnað fyrir landssjóðinn, er leiddi af þriggja manna nefnd, er ætti öfluglega að styðja að útrýmingu kláðans eptir nú gildandi lögum og lagaákvörðunum, er síðar kunna að koma. Þess yrði að gæta, að þótt þingið gjörði tilraun til þess að breyta kláðalögunum, þá væri eigi vist, hvort þau næðu samþykki konungs. Ef framkvæmdarnefndin væri valin, þá væri þó starfi hennar ásamt yfirvaldanna nokkru meiri trygging fyrir útrýmingu kláðans, og mundi friða landsmenn, er þeir sæju, að nokkuð væri þó gjört í málinu, sem annars væri ekkert, ef hin nýju lög eigi ná samþykki. Hann áleit að endingu rjett, að umræðunni væri hætt.

Benidikt Sveinsson sagði, að þingmanninum, er síðast mælti, mundi ókunnugt um hugsunarhætti Íslendinga, ef hann hjeldi þá fúsa til þess, að hella út fje til lækninga; hann skyldi fyrir sitt leyti eigi telja það eptir, en á meðan lögunum yrði eigi breytt, yrði hann að álíta það ábyrgðarhluta alþingis nú

að taka fje úr landssjóði til lækninga. Hann kvaðst enn sem fyr samdóma um, að þegar ný lög yrðu gefin, skyldi nefnd skipuð; en nú væri allt öðru máli að gegna, því svo lengi sem nýtt framkvæmdarvald væri eigi sett með nýjum lögum, ættu yfirvöldin að gegna þessu starfi, og því fje, sem lagt kynni að verða, ættu þau að verja til framkvæmdar laganna. Hans álit væri eigi, að hin gildandi lög væru nóg, en meðan eigi dygði að hafa í gegn neina breyting á þeim, yrðu þau að vera næg; ónóg yrðu þau, ef nefnd væri sett. Hann efaðist eigi um, að yfirvaldið sjálft leitaði sjer aðstoðarmanna sjer til hjálpar, sem lögin heimiluðu, fyrir því rjeði «conduite», og væri ætlað til þess með breytingaruppástungunni, að lögunum yrði beitt svo strangt sem mögulegt væri; þetta væri eigi þýðingarlaust með öllu; með sínu litlu afli vildi hann fylgja nefndinni sem hann gæti í öllu tilliti; en hann vildi eigi kippa fótunum undan þinginu, með því að gjöra þetta frumvarp þýðingarlaust, og — svo framarlega sem það ætti að vera tryggjandi — þá í þá átt minna tryggjandi fyrir þingið, að engin von yrði á bráðlegri staðfestingu frá konungs hálfu. Þannig lægi það beint við borð, að slá öllu á frest, þangað til útsjeð væri um, hvað lögin fengju aðgjört. Þess vegna fengi hann elgi sjeð, að hann væri ósamkvæmur sjálfum sjer, heldur miklu heldur, að hann gengi þann rekspöl, sem væri nefndinni samkvæmur, og stefndi í þá aðalátt, sem lægi til grundvallar fyrir því frumvarpi, sem lægi í dauðadvala.

Guðmundur Einarsson kvað ræðu þingmanns Árnesinga hafa sannfært sig um, að maðurinn gæti sjeð sig um hönd. Hefði þessi uppástunga komið í tíma, skyldi hann máské hafa aðhyllt hana, en þar hann eigi sæi annað fyrir, en að þessi nýi snúnigur í málinu steypiti öllu um koll, þá hlyti hann að halda þeirri stefnu fast fram, sem á hefði verið komin í þessu velferðarmáli. Honum þótti það að vísu neyðarúrræði, að samþykkja nefndaruppástunguna, en kaus fremur en ekkert þá framkvæmd, sem hún gjörði ráð fyrir, fyrst ekki væri að búast við

nýjum kláðamálslögum fyrri en seint og síðar meir. Það væri líka öldungis óvíst, hvort það, sem kæmi frá þinginu, næði samþykki konungs, og þá væri þó dálítið gjört í málinu, fremur en hefði verið, með nefndarkosningunni, þjóðinni til hugfróa.

Jón Sigurðsson sagði, að þingmaður Dalamanna hefði tekið fram flest þau atriði, er sjer virtist þörf á að hreifa; þeim þingmönnum væri vorkunn, er eigi skyldu þingmann Árnesinga, enda efaðist hann um, að hann skildi sig sjálfur. Hann tók það enn fram, að það hefði verið samþykkt á privatfundi, að fá nefnd þá skipaða, sem hjer ræðir um, og hefði þingmaður Árnesinga gefið til þess samþykki sitt; nefndin hefði hvorki farið lengra nje skemmra í þessu máli, en henni hefði verið uppálagt af þingdeildinni; það væri þingmannsins skylda, að gjöra þinginu grein fyrir því, hvers vegna hann væri nú kominn að gagnstæðri niðurstöðu.

Benidikt Sveinsson kvaðst hafa verið svo ósamdóma nefndaruppástungunni, að hann hefði gengið úr salnum, þegar hún var tekin, og margir með sjer; hann vildi skuldbinda sig til þess, að skýra í blöðunum frá aðferð sinni, en kvaðst að öðru leyti sannfærður um, að þingið væri skipað svo skynsömum mönnum, að þeir fyndu með sjer, að þess háttar röksemdaleiðsla, sem fram hefði verið borin á móti sjer, eigi væri boðleg alvarlegum mönnum,

þegar hjer var komið umræðunum, beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum væri hætt, og voru þeir þessir:

Páll bóndi Pálsson,
Guðmundur Ólafsson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Grimur Thomsen,
Eggert Gunnarsson,
Páll prestur Pálsson,
Ísleifur Gíslason,

og var það samþykkt því nær með öllum atkvæðum. Var þá gengið til atkvæða, og höfðu 6 þingmenn beiðzt nafnakalls um báðar uppástungurnar, og voru það þessir:

1. Benidikt Sveinsson,
2. Þorlákur Guðmundsson,
3. Páll prestur Pálsson,
4. Þorsteinn Jónsson,
5. Þórður Þórðarson,
6. Guðmundur Ólafsson.

Var þá borin undir atkvæði:

1. Breytingaruppástunga hinna 8 þingmanna, og sögðu

já:

Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson,

nei:

Guðmundur Einarsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Snorri Pálsson,
Páll bóndi Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson.

Var uppástungan þannig felld með 13 atkvæðum gegn 9.

2. Þá kom til atkvæða uppástunga nefndarinnar, og sögðu

já:

Guðmundur Einarsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll bóndi Pálsson,

já:

Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Og var uppástungan þannig samþykkt með 13 atkvæðum gegn 9.

Uppástunga

til ávarps til konungs viðvíkjandi fjárkláðanum.

Mildasti herra konungur!

Í nærfellt 20 ár hefur gengið hjer á landi næm kláðasýki á sauðfje, nú einum hinum allrahelzta bjargræðisstofni landsbúa, og þó yðar hátign hafi gefið 2 tilskipanir, 5. janúar 1866 og 4. marz 1871, til að út rýma þessari hættulegu sýki, þá hefur þetta ekki heppnast allt til þessa dags. Sýkin hefur þvert á móti næstliðinn vetur breiðzt töluvert út frá þeim sveitum, þar sem hún einkum hefur við haldizt frá öndverðu, og álitur neðri deild alþingis, að svo búið megi eigi lengur standa. Samkvæmt bænarskrám úr ýmsum hjeruðum landsins hefur neðri deild þingsins þess vegna tekið þetta mál til meðferðar, og hefur í áformi að semja nýtt lagafrumvarp um þetta efni, er þingið mun á sínum tíma allraþegnsamlegast leyfa sjer að leggja fram fyrir yðar hátign til staðfestingar. En með því þingdeildin álitur, að brýnasta nauðsyn beri til, að nú þegar sjeu gjörðar ýtrustu tilraunir að upp ræta fjárkláðasýkina eptir þeim reglum, sem hin gildandi lög fyrir skipa, en álitur þar hjá, að embættismenn

þeir, sem eiga að hafa á hendi framkvæmd laganna í þessu efni, geti eigi, sökum annara embættisstarfa, gefið sig eins algjörlega við þessu máli, eins og óumflýjanlega nauðsynlegt er, þá vill þingdeildin allraþegnsamlegast leyfa sjer að fram bera þá ósk fyrir yðar háðgn, að yður mætti mildilegast þóknast, að skipa, á kostnað landssjóðsins, þriggja manna nefnd með amtmannsvaldi til að sjá um útrýmingu fjárkláðans samkvæmt lögum þeim, er nú gilda, og öðrum laga-ákvörðunum, er út kunna að verða gefnar um sama efni.

Allraþegnsamlegast.

EIN UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri deildar alþingis, 26. dag júlímánaðar, var með samþykki deildarinnar tekið fyrst til umræðu það málið, sem var seinast á dagskránni, sem var *ávarp til konungs viðvíkjandi fjárkláðamálinu*. Þegar til umræðunnar skyldi taka og varaforseti lesa ávarpið, gengu 7 þingmenn burtu úr salnum, og voru þeir:

1. Benidikt Sveinsson,
2. Þorlákur Guðmundsson,
3. Þórður Þórðarson,
4. Páll prestur Pálsson,
5. Páll Ólafsson,
6. Þorsteinn Jónsson,
7. Guðmundur Ólafsson;

var þá ekki lengur lögmætur fundur, því að Einar Gíslason var veikur, og var því eigi á fundi.

Varð því að fresta umræðunum um þetta mál, og var næsta mál á dagskránni tekið til umræðu, og komu þá þingmenn þeir, er út höfðu gengið, aptur inn í þingsalinn.

En er dagskrá var lokið, skyldi aptur taka til umræðu *ávarp til konungs viðvíkjandi fjárkláðamálinu*, en þá gengu aptur hinir sömu 7 þingmenn út úr þingsalnum, sem áður, og varð því enn engin ályktun tekin um málið.

4.

ÁLYKTUN EFRI DEILDARINNAR.

Á 20. fundi efri þingdeildarinnar, 26. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá forseta neðri deildar þingsins, með brjefi dagsettu samdægurs, ályktun í fjárkláðamálinu, samþykkt í neðri deildinni 24. þ. m. Eptir að frá þessu var skýrt, lýsti varaforseti því yfir, að hann mundi leggja fram mótmæli gegn þeirri aðferð, sem neðri deildin hefði við haft í þessu máli, þar hann yrði að álíta, að með þessari aðferð hefði rjettar hinnar efri deildar þingsins ekki verið nógsamlega gætt.

U p p á s t u n g a.

Í tilefni af ályktun þeirri, er neðri deild alþingis hefur samþykkt í fjárkláðamálinu, ályktar efri deild þingsins, að neðri deildinni skuli tilkynnt mótmæli efri deildarinnar gegn því, að neðri deildin upp á sitt eindæmi sendi hans háðgn konunginum bænarskrár um nokkurt það mál, sem er til umræðu á þinginu, og snertir á einhvern hátt tekjur eða útgjöld landssjóðsins, eða eitthvað annað, er eptir stjórnarskrá Íslands einnig heyrir undir atkvæðisrjett efri deildarinnar.

Alþingi, 26. dag júlím. 1875.

Bergur Thorberg. Eiríkur Kúld.

Jón Pjetursson. Torfi Einarsson.

Th. Jónassen. Sighvatur Árnason.

Stefán Eiríksson. Ólafur Pálsson.

Á 21. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag júlímánaðar, ljét forseti leggja fram *uppástungu í tilefni af ályktun neðri þingdeildarinnar í fjárkláðamálinu* frá 8 þingdeildarmönnum. Bar forseti það undir atkvæði deildarinnar, hvort ekki mætti nú þegar taka ákvörðun um, hvernig ræða skyldi þessa uppástungu, og var það án atkvæðagreiðslu samþykkt, að svo mætti vera, sem og einnig, að um uppástungu þessa væri einungis höfð ein umræða.

EIN UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 22. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin fyrir til einnar umræðu (ályktunarmræðu) uppástunga í tilefni af ályktun þeirri, er neðri deild alþingis hafði gjört í fjárkláðamálinu, frá 8 þingmönnum.

Eiríkur Kúld tók það fram, að raunar væri það eigi öll deildin, er hefði skrifað undir uppástungu þessa, en hann vonaði, að þeir 3 þingmenn, er eigi hefðu enn gjört það, mundu finna ástæðu til þess, er þeir hefðu kynnt sjer málavexti. Það hefði nefnilega vakað fyrir sjer og öðrum uppástungumönnum, að með þeirri aðferð, er neðri deildin hefði við haft í kláðamálinu, væri að nokkru leyti skertur atkvæðisrjettur efri deildarinnar. Á formhlið málsins kvaðst hann rannar ekki leggja svo sjerlega mikla áherzlu, þótt hann að öðru leyti gæti eigi vel skilið, hvernig bænarskrá, sízt svona löguð, gæti orðið send til konungs frá löggefandi þingi. En að þetta geti heyrt undir ávarp, væri ómögulegt; eða hvernig væri það ávarp, að rita konungi uppástungu um þingmál, sem væri til meðferðar á þinginu, og ekki einu sinni hálfbúið? En hitt hefði hneykslað sig, að hjer væri um fjárveiting að ræða; menn gætu máské hugsað, að hjer væri að eins að ræða um tíma-bilið til ársloka þeirra, er í hönd færu, en það væri alla eigi rjett. Eptir orðum bænarskránnar ætti þessi amtmannsnefnd — því svo yrði hann að kalla hana — auðsjáanlega að stjórna og starfa um ókominn tíma eptir óútkomnum lögum; því að, ef þessi nefnd ætti að halda áfram starfa sínum eptir nýár 1876, þá væri annaðhvort, að hún starfaði launalaust, og til þess gæti hann eigi ætlazt, eða henni yrði launað, sem endranær, og hvaðan mundi sjeð þá verða tekið, nema úr landssjóði, en eptir hverjum fjárlögum? Ekki að minnsta kosti þeim, er borin hefðu verið undir atkvæði efri deildarinnar, sem hún þó samkvæmt stjórnarskránni hefði ófalað rjett til að vera heyrð um. Menn

gætu máské sagt, að það væri «að sprikla á dauðu ljóni», að hefja nú þessi mótmæli, þar sem málið hefði fallið um koll í neðri deildinni; en það væri þá aptur athugandi, að slíkt gæti borið að í fleirum málum. Hann kvaðst eigi heldur geta ætlað, að neðri deildin mundi bregðast illa við þessu, heldur vonaði hann, að hún mundi taka beðningunni með þökkum. Að endingu kvaðst hann vilja skora á hina heiðruðu deildarmenn, er eigi hefðu enn skrifað undir uppástunguna, að láta meiningu sína í ljósi um þetta efni.

Jón Hjaltalín sagðist vera á sama máli, og þingmaður sá, er síðast talaði. Færi þetta að verða almenn regla, að hvor deildin færi svona á bak við aðra, mundi slíkt valda mesta ruglingi, og væri slíkt hinu löggefandi þingi til vansa. Það mundi ekki heldur eiga sjer stað á neinu þess konar þingi, að hvor deild væri eins og að pukra út af fyrir sig, og hefði hann verið amtmáður, hefði hann fundið sig meiddan, því að það væri synd að segja, að mikið væri gjört úr aðgjörðum hans í kláðamálinu af neðri deildarinnar hálfu, og ætti maðurinn það þó sannarlega ekki skilið; sama væri að segja um landshöfðingjann. Að öðru leyti kvaðst hann eigi skilja, hvernig stjórnin fengi skorið úr þessu máli, ef það yrði svona í gardinn búið sent til hennar, því að þess konar mál, sem þetta væri, yrðu að samþykkjast af báðum deildum þingsins. Þetta væri ihugunarvert, og vildi hann því ráða til þess, að nefnd yrði sett í málið, svo að menn gætu ihugað það með ofur rólegu og köldu geði.

Benidikt Kristjánsson: Með því skorað hefði verið á sig að gjöra grein fyrir því, af hverjum ástæðum hann hefði eigi skrifað undir uppástungu þessa, kvaðst hann vilja gjöra það. Þegar hann hefði átt kost á að skrifa undir hana, hefði það komið sjer óvænt, með því hann hefði eigi verið búinn að hugsa málið rækilega, enda hefði sjer eigi verið grunlaust, að málið mundi geta dregið dilk á eptir sjer. Hefði hann því viljað skoða huga sinn betur um það, og mætti nú enginn taka sjer það illa upp, þó hann hefði

nokkuð aðra skoðun á þessu máli, en aðrir í þingdeildinni. Hann kvaðst nefnilega ekki geta sjeð, að nefndin í kláðamálinu með einu orði hafi ætlað til fjárveitingar úr lands-sjóði eptir nýár, og svo framarlega sem þingið í heild sinni nú eigi yrði ásað um, að veita fje í þessu augnamiði, þá fjelli það af sjálfu sjer, að framkvæmdarnefnd sú, er ráðgjörð væri, hætti starfa sínum við nýár; nema ef hugsast gætu svo ósjerplægnir menn í nefndinni, að þeir störfuðu endurgjaldslaust, og þætti sjer þá, að neðri deildin ætti þak-
 k-ir einar skildar fyrir það, að hafa út valið slíka menn. Frá neðri deildarinnar sjónar-
 miði hlyti hann að skoða þetta sem bráða-
 byrgðaráðstöfun, sem knýjandi kringumstæ-
 dur og bráð nauðsyn útheimti. Hann gæti
 eigi sjeð, að hin æðsta stjórn landsins væri
 meidd með þessari ráðstöfun, því að það
 hlyti að liggja í augum uppi, að í þessu máli
 þyrfti meira eindregið og óskipt fylgi, og
 meiri tíma, en embættismenn gætu látið í tje,
 og mundi hver amtmaður miklu fremur þak-
 klátur fyrir að losast við þann vanda og þá
 tímatöf, er af því leiddi. Fjárkláðanum yrði
 eigi út rýmt með skrifstofustörfum einum.
 Það þyrftu að vera menn, sem gætu gefið
 fjárkláðanum óskipt athygli sitt, sem ferðuð-
 ust um sveitirnar, og litu stranglega eptir, að
 öllum skipunum væri nákvæmlega hlýtt. Þetta
 gætu embættismenn þessir, er hefðu mikl-
 um störfum að gegna heima, ekki gjört. Svo
 væri og hæpið fyrir þá, að setja full-
 mektuga í sinn stað, og þá einnig hafa á-
 byrgð á verkum þeirra, hversu ótrúir og hirðu-
 lausir sem þeir kynnu að reynast. Og það
 væri ávallt hollara, að sjá með sínum eigin
 augum en annara. Þegar hann nú liti þann
 veg á mál þetta, þá hefði neðri deildin inn-
 gengið samninga við framkvæmdarvaldið, sem
 eigi færi öðru fram en því, sem landshöfð-
 inginn gæti samkvæmt embættisvaldi sínu
 gjört ótílkvaddur. Gæti þetta heitið bænar-
 skrá til konungs, væri máské nokkuð öðru
 máli að gegna, en það orð væri eigi rjett
 valið; en hvort sem nú væri, gæti neðri deild-
 in ómögulega hafi ábyrgð á því, sem hún

aldrei hefði gjört, með því atkvæðagreiðslan
 fjekk ekki framgang; hið mesta, sem yrði sagt,
 væri það, að hún hefði máské sýnt sig í því,
 að gjöra það, sem hún hefði ekki átt að gjöra,
 og ætli þá forseti líklega að fá snupurnar
 fyrir það, að hafa eigi þegar tekið í taum-
 ana. En hitt yrði hann aptur að taka fram,
 að neðri deildin út af fyrir sig hefði hafi
 fullkomið vald til, að semja við landshöfð-
 ingjann um það, sem hann einsamall hefði
 vald til að skipa fyrir um að lögum, og þá
 einnig um fje það, er í þessu augnamiði
 þyrfti við á tímabilinu fram að nýári. Af
 þessum ástæðum ætlaði hann, að efri deildin
 væri einungis að herjast við skuggann sinn,
 með því að fá þessari uppástungu framgengt,
 auk þess sem slík aðferð gæti orsakað kur
 og spenning milli deildanna, sem þó væri
 óskandi að ekki kæmi fyrir.

Jón Hjaltalin sagði, að þingmaður
 þingeyinga talaði venjulega mikið greinilega
 og sannfærandi, að minnsta kosti fyrir sig, en
 nú hefðu honum verið heldur mislagðar hend-
 ur. Hann sagðist ætla, að það væri enginn
 deildarmanna, sem ekki hlyti að finna sig
 meiddan. Það hefði sannarlega ekki verið
 neðri deildinni að þakka, að málið fírst fyr-
 ir; tilræðið hefði þar verið. Sjer þætti það
 dauft, ef efri deildin fyndi eigi svo til sóma
 síns, að hún reyndi að vernda rjett sinn.
 Þingmaður þingeyinga hefði haldið, að hjer
 mundi ekki koma til fjárútláta; í því gæti
 hann ómögulega verið honum samdóma.
 Þessir nefndarmenn, sem ættu að hafa exe-
 cutivt vald, ættu þó að ferðast víða um sveitir,
 fara heim á hvern bæ o. s. frv., og mundi
 þurfa að borga þeim eitthvað fyrir starfa sinn.
 Hann sæi annars ofurlitla þörf á því, nú að
 fara að skapa nýja valdsmenn, þar sem fullt
 væri af sveitanefndum, amtsnefndum, sýslu-
 nefndum og alls konar nefndum, og varla þyrfti
 að citera í skrifstofustörf amtmanna; þess-
 ar áður umgetnu nefndir þættust víst hafa
 nóg að skrifa líka. En meiningin væri, að í
 bænar-skránni kæmi heldur en ekki óánægja
 fram með framkvæmdir amtmannsins í þessu
 máli, og það alveg að raunalausn. Hvernig

sem hann svo skoðaði þetta mál, þá gæti hann eigi sjeð annað, en hjer væri hallað rjetti efri deildarinnar, með því að neita henni um atkvæði í því máli, er beinlínis heyrði undir atkvæðisrjett hennar jafnt og hinnar, og vildi hann sem áður, að nefnd yrði sett í málið.

Forseti gat þess þá, að þetta væri einasta umræða um málið, og yrði því samkvæmt þingsköpunum eigi sett nefnd í það (*Jón Hjaltalín*: Það yrði þá að ræða út um málið nú þegar).

Eiríkur Kúld kvað þingmann þingeyinga hafa barizt mikið fyrir rjettmæti þessarar aðferðar neðri deildarinnar. Meðal annars hefði hann sagt, að það væri ekki bænarskrá, sem hjer um væri að ræða. Hann kvaðst þá vilja spyrja hann, hví það væri prentað svo? Hinn sami þingmaður hefði og tekið það fram, að bænarskráin hefði eigi aðra eins sjárveitingu í sjer fölgna, sem hann áður hefði sagt. Þetta væri alls ekki rjett, því að starfatími nefndarinnar væri hvergi miðaður við nýár, og þá ætti nefndin að fara að stjórna eptir lögum, er út kæmu eptir þann tíma; þetta bað hann deildina vandlega að fhuga. Í sambandi við þetta vildi hann benda á, að kostnaðurinn, er af þessari ráðstöfun leiddi, yrði fjarska-mikill, þar sem nefndin yrði skipuð 3 mönnum, er allir hefðu amtmannslaun, auk amtmannsins, sem nú er, og sem eptir lögunum, sem nú gilda, er sjálfkjörinn í þetta mál, með öðrum orðum 4 amtmenn í sama amti; þetta þætti sjer nú reyndar hálfkátlegt, og að það verði afardýrt fyrir landsþjóðinn, geti víst engum dulizt. Þetta væri allt annað, en að setja 2 menn amtmanninum til aðstoðar í framkvæmdum þessa máls, og hefði hann máské getað fellt sig við þá uppástungu.

Benidikt Kristjánsson sagði, að hinn háttvirti varaforseti væri ekki verulega skarpur að álykta, því að þótt uppástungan benti til þess, sem hann hefði sagt, þá gætu slík lög ekki komið út, nema því að eins að báðar þingdeildir hefðu fyrir fram samþykkt þau. En annað mál væri það, að neðri deildin

hefði sjálf sagt búizt við, að ný lög yrðu komin út um það efni. En ef það yrði eigi, væri gefið, að nefndin hætti starfa sínum við byrjun næsta árs, því menn mundu varla geta ætlazt til, að hún starfaði kauplaust.

Jón Pjetursson sagðist alveg vera samþykkur efni uppástungu efri deildarinnar í þessu máli, nefnilega því, að hvorug þingdeildin hefði heimild til að senda bænarskrá til konungs án samþykkis hinnar. Sjer virtist hún að eins eigi fullkomlega vel orðuð. Hann liti sem sje svo á mál þetta, að hvor þingdeildin sem væri, að forsetunum undanteknum, yrði eigi ásökuð um þingvfti af hinni, því að það væri forsetanna hvors fyrir sig að gæta þess, að þingskapa væri gætt. Sjer sýndist því betra, að orða uppástunguna eitt-hvað á þá leið, að efri deildin beiddi forseta sinn um, að skora á forseta neðri deildarinnar, að sjá svo um framvegis, að engin slík ályktun yrði tekin af neðri deildinni án vilja og samþykkis hinnar, sem o. s. frv.

Ásgeir Einarsson sagði sjer fyndust þetta óþarfar umræður, og allt of langar. Að öðru leyti sýndust sjer aðfarir neðri deildarinnar eigi svo hættulegar, því að það væri fremur ávarp en bænarskrá, er hjer væri um að ræða. Að öðru leyti gæti hann ekki skilið, að það þyrfti að verða svo mikið hræðslufni, þó nú neðri deildin fyndi upp á því, að fara upp á sitt eigið eindæmi, að senda hans hátign konunginum bænarskrá um, að leggja eitthvert gjald á landsþjóðinn, því að hann gæti eigi ætlað stjórninni það, að hún færi að veita það sje, er beðið væri um á ólöglegan hátt. En ef tilefnið væri nú lítið, sem hann eptir sínu viti ætlaði að væri, þá sýndist sjer óþarft að gjöra sjer gyllingar til, að koma af stað óvild á milli deildanna. Hann hefði heldur aldrei almennilega skilið í þessari atkvæðagreiðslu í neðri deildinni; þeir hefðu verið jafnharðan að ganga af fundi, og sjer hefðu aldrei sýnt greidd atkvæði um málið.

Bergur Thorberg sagði, að óþarfi væri að fara langt út í þetta mál. Spurningin væri að eins um það, hvort deildarmenn vildu

fallast á þessa uppástungu, er hjer lægi fyrir. En viðvíkjandi því, er þingmaður Húnavetninga hefði sagt seinast, þá vildi hann taka það fram, að neðri deildin hefði einmitt með atkvæðafjölda fallið á, að bænarskrá þessa skyldi senda til konungs, og þetta væri það, sem efri deildin vildi mótmæla, og þó að það hefði farizt fyrir, þá hefði þetta atriði að sínu leyti sömu þýðingu fyrir það. Það væri nefnilega mjög vafasamt, hvort önnur deildin upp á sitt eigið eindæmi hefði rjett til, að senda frá sjer bænarskrá, því öðru nafni gæti maður eigi kallað það; ávarp gæti það eigi heitið; í því væri engin niðurlagsatriði, er færu fram á að öðlast þetta eða hitt. Að þessi ályktun neðri deildarinnar liti einungis að því tímabili, sem eptir væri af yfirstandanda ári, gæti eigi verið, heldur hefði deildarinnar meining verið, að hafa áhrif á stjórnina til þess, að einnig eptir nýár yrðu veitt gjöld úr landssjóði til útrýmingar fjárkláðanum.

Það þyrfti alls ekki að koma af stað neinum ríð, þó hvor deildin vildi gæta rjettar síns fyrir sig. Þar sem hinum háttvirta 4. konungkjörna þingmanni hefði þótt eiga betur við, að beina þessu að forsetanum, þá þætti sjer það eiga mjög illa við, að fara að áminna forseta um, að gæta skyldu sinnar, heldur væri hitt aðalatriðið, að neðri deildinni yfir höfuð yrði kunnugt þetta álit efri deildarinnar.

Ásgeir Einarsson tók það aptur fram, að sjer hefði aldrei verið vel skiljanlegt um þessa atkvæðagreiðslu í neðri deildinni um málið. En viðvíkjandi hinu atriðinu, að neðri deildin hefði beðið um fjárframlag eptir nýár, gæti ekki verið rjett, því að báðar deildirnar hefðu þá þurft að vera búnar að samþykkja það. Að öðru leyti stæðu kláðalögin enn í sínu fulla gildi, og kostnaðurinn lenti þá á fjáreigendunum sjálfum, og jafnaðarsjóðunum, því að ekki væri enn búið að búa til nein ný kláðalög.

Jón Pjetursson sagði, að sjer gæti ekki skilist það neitt óviðurkvæmilegra, að beina mótmælunum að forsetanum, heldur en allri

deildinni í heild sinni. Hann gæti ekki sjeð þennan mikla mannamun, er hinn 3. konungkjörni þingmaður álitir að menn ættu að gjöra sjer. Sjer virtist þó við eiga, að beina fremur uppástungunni á rjettan stað en rangan. Að öðru leyti kvaðst hann ekki leggja svo mikla áherzlu á þessa uppástungu sína, að hann fyrir þá sök eigi gæti verið með hinni upprunalegu uppástungu.

Forseti tók þá fram, að þetta væri að eins að skoða sem varúðarreglu fyrir eptirtíðina.

Var síðan uppástungan samþykkt með 9 atkvæðum, og kvaðst forseti mundu tilkynna forseta neðri þingdeildarinnar þessa ályktun efri deildarinnar.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 29. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann frá forseta efri deildar þingsins hefði fengið ályktun efri deildarinnar út úr fjárkláðamálinu, svo sem mótmæli gegn því, að neðri deildin upp á sitt eindæmi sendi hans háttign konunginum bænarskrá um nokkurt það mál, er snertir á einhvern hátt tekjur eða útgjöld landsajóðsins, eða eitthvað annað, er eptir stjórnarskrá Íslands heyrir einnig undir atkvæðisrjett efri þingdeildarinnar. Þessi ályktun var sprottin af ályktun neðri deildarinnar um, að senda konungi bænarskrá viðvíkjandi fjárkláðamálinu. Forseti las upp þessa tilkynning, og gat þess, að hún væri fremur fyrirvari, heldur en byggð á neinu því, er neðri deildin ályktað hefði. En þar eð þvílíkar yfirlýsingar og brjefaskriptir milli deildanna væru ekki æskilegar, stakk hann upp á, að brjef þetta væri látið ósvarað, og lagt til hliðar. Eptir stutta umræðu var þessi uppástunga forseta samþykkt með 13 atkvæðum.

5.

U p p á s t u n g a
til þingsályktunar í fjárkláðamálinu.

Alþingi skorar á landshöfðingja, að hann skipi 3 manna nefnd með nægu framkvæmd-

ervaldi, til að gjöra það, sem með þarf, til að út rýma fjárkláðanum á næstkomanda hausti og vetri, svo framarlega sem eigi verður af því, að konungur skipi sjerstaka framkvæmdarstjórn í fjárkláðamálinu samkvæmt ályktun neðri deildar alþingis 24. f. m.

Jón Sigurðsson. Þórarinn Böðvarsson.

Páll Pálsson. Tryggvi Gunnarsson.

E. B. Guðmundsson. Guðm. Ólafsson.

Hjálmur Pjetursson. Snorri Pálsson.

Ísleifur Gíslason. Stefán Stephensen.

Páll Pálsson.

Á 45. fundi neðri deildar alþingis, 20. dag ágúst mánaðar, skýrði forseti deildarinnar frá, að hann hefði fengið uppástungu þá, sem hjer fer á undan, og á 46. fundi, daginn eftir, var samþykkt uppástunga forseta, að hafa skyldi eina umræðu um uppástungu þessa.

Á 50. fundi neðri deildar alþingis, 26. dag ágúst mánaðar, skýrði forseti frá, að annar þingmaður þingeyinga hefði tilkynnt sjer, að nefndin í fjárkláðamálinu tæki aptur uppástungu sína til þingsályktunar um áskorun til landshöfðingja um 3 manna nefnd í fjárkláðamálinu.

6.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktunar í fjárkláðamálinu.

Alþingi ályktar, að senda Hans Hátígn konunginum allraþegnsamlegast ávarp um, að staðfesta sem allra-fyrst frumvarp til laga um útrýmingu hins sunnlenska fjárkláða.

Alþingi, 20. ágúst 1875.

B. Kristjánsson. Sighv. Árnason.

St. Eiríksson.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágúst mánaðar, skýrði forseti frá, að til

sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar í fjárkláðamálinu* frá 3 þingmönnum, og ljet hann útbýta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, 23. s. m., var eptir tillögum forseta samþykkt með 9 atkvæðum, að um uppástunguna skyldi hafa eina umræðu, en ekki setja nefnd. Þá bar forseti fram þá ósk frá 4 þingmönnum (Sighvati Árnasyni, Benidikt Kristjánssyni, Stefáni Eiríkssyni, Torfa Einarssyni), að þann sama dag væri haldinn kvöldfundur til að ræða uppástunguna; en með því að ekki fengust $\frac{3}{4}$ hlutir atkvæða fyrir því, var þeirri ósk neitað.

EIN UMRÆDA

í efri deild alþingis.

Á 46. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágúst mánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin fyrir til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar í fjárkláðamálinu*.

Benidikt Kristjánsson kvaðst ætla að tala fáein orð, af því að hann væri einn af þeim mönnum, sem væru skrifaðir undir uppástungu þessa. Uppástungan væri spröttin af því, að fjárkláðamálið væri það mál, sem að minnsta kosti eptir sinni meiningu væri hið mesta áhyggjumál og velferðarmál landsins. En þetta mál hefði átt örðugt uppdráttar hjer á þingi, af því að menn hefðu verið hræddir um, að, þótt þingið samþykkti lög um það mál, þá mundi þó eigi vist vera, að þau lög næðu konunglegu samþykki. En hann kvaðst vilja sýna ótta þann og andvara, er þingið hefði á þessu máli, með því að senda hans hátígn konunginum ávarp, til þess að hann gæti sjeð, hvílíkt áhugamál þetta væri. Menn kynnu að segja, að þetta væri nokkuð óvanaleg og sjerstök aðferð. En úr því að þingið hefði aðgang að hásæti hans hátígnar konungsins, þá gæti hann ekki sjeð, hvernig þingið gæti betur varið þessum rjetti sínum, en með því að ganga fram fyrir hann, og tala við hann augliti til auglitis um það málefni,

er velferð landsins væri komin undir. Hann kvaðst því eigi sjá, að þessi aðferð væri á nokkurn hátt ásteytingarverð eða ótilhlýðileg, en væri svo, skyldi hann vera fyrstur manna til að taka hana til baka.

Jón Hjaltalín kvaðst hafa heyrt hans hátign konunginn tala um þetta efni, og hefði hann sjálfur vakið máls á því. Hann sagði, að hans hátign hefði litið yfir landið, og hefði hann þá látið í ljósi, að honum þætti landið fagurt, en það væri skaði, að það hefði svo fátt fólk og fáar skepnur, og einmitt af því þóttist hinn 5. konungkjörni sannfærður um, að hans hátign mundi alls eigi geðjast að vorum niðurskurðarlögum.

Jón Þjetursson kvaðst eigi vita, hvort neðri deildin hefði hugsað sjer líkt ávarp og þetta væri; en undarlegt virtist sjer, ef efri deildin færi að senda ávarp um einstakt mál-efni, en hin ekki; svo virtist sjer þetta ofs- nemma upphorið, þar sem hann enn eigi vissi, hverja endalykt aðalmálið fengi í neðri deildinni; ef viðaukappástungan væri felld þar, þá væri skritilegt, að senda konungin- um þetta ávarp.

Benidikt Kristjánsson: Þar sem hinn háttvirti 5. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að það mundi vekja sorg hjá konung- inum, ef honum væri sent þetta ávarp, þá mundi þessi sorg spretta af því, að hann sem faðir landsins fengi að þekkja mein barna sinna, og það væri því að sínu álitu ný hvöt fyrir þingið, að senda ávarp það, sem hjer ræddi um. Viðvikjandi því, er hinn háttvirti 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að hann eigi vissi, hvort neðri deildin mundi senda sams konar ávarp, þá kvaðst hann hafa skodað þetta svo, að uppástunga þessi gengi einnig til neðri deildarinnar, og þingið svo í sameiningu sendi konunginum ávarpið, þó að hann að vísu eigi vissi, hvort þetta kynni að verða hægt að framkvæma alveg samkvæmt þingsköpunum. Hann ætl- aði eigi að spá því, hver afdrif viðaukaat- kvæði sitt fengi í neðri deildinni, en hann kvaðst hafa góða von um, að það hefði heppileg afdrif hjá neðri deild alþingis. En

hann gæti ekki sjeð, að uppástunga þessi væri ofs nemma upphorin; tíminn væri naum- ur, og það dygði því ekki, að fresta því til morguns, sem hægt væri að gjöra í dag.

Eiríkur Kúld sagðist að eins vilja bæta því við orð þingmanns þingeyinga, að upp- ástungan bæri það með sjer, að hún ætti að ganga til neðri deildarinnar, því svo væri að kveðið, «að *alþingi* ályktaði að senda» o. s. frv., og gjörðu þessi orð beint ráð fyrir, að uppástungan gengi til neðri deildarinnar, og sæi hann því eigi, að það gæti verið til fyr-irstöðu fyrir því, að uppástungan næði sam- þykki þingmanna í þessari deildinni, þótt menn væru eigi vissir um, að neðri deildin mundi ganga í sömu stefnu, og ætti því eigi að fella hana. En viðvikjandi sögu þeirri, er hinn 5. konungkjörni hefði sagt um hans hátign konunginn og sjálfan sig (*Forseti* kvaðst vilja biðja þingdeildarmenn sem minnst að blanda hans hátign persónulega í ræður sínar), þá fyndist sjer það eigi eiga við að blanda hans hátign konunginum persónulega í ræður sínar, enda ætti hjer eigi við að tala um það, hver þjóðarviljinn hefði verið, held- ur um hitt, hver hann væri nú.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því gengið til atkvæða og uppástungan samþykkt með 7 atkvæðum gegn 3, og lýsti forseti því yfir, að hún yrði send til neðri deildar- innar.

— EIN UMRÆÐA í neðri deild alþingis. —

Á 49. fundi neðri deildar alþingis, 25. dag ágústmánaðar, kom til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um ávarp til konungs í fjárkláðamálinu*; en með því að uppástungan hafði ekki legið nógu lengi, er henni hafði fyrst verið út býtt meðal þing- deildarmanna í byrjun fundarins, leitaði for- seti atkvæða um, hvort hún mætti koma til umræðu á þessum fundi, og var það sam- þykkt með 21 atkvæði. Forseti skýrði frá, að landshöfðingi fyrir sitt leyti legði sam-

þykki sitt á, að uppástungan væri þá þegar tekin til umræðu. Varð engin umræða um uppástunguna; því var þegar gengið til atkvæða, og var uppástungan samþykkt með 21 atkvæði. Nefndinni í fjárkláðamálinu var falið á hendur að semja ávarpið.

Á 3. fundi hins sameinaða alþingis, 26. dag ágústmánaðar, var lesið upp ávarp það til konungs í fjárkláðamálinu, sem nefndin í þessu máli hafði samið. Stungu nokkrir þingmenn upp á ýmsum breytingum á því, sem sumar voru orðabreytingar, en sumar efnisbreytingar. Nefndin aðhylltist fyrir sitt leyti breytingar þessar, og var ávarpið síðan lesið upp aptur með áorðnum breytingum og samþykkt með 29 atkvæðum gegn 2, og var það nú þannig orðað.

ALLRAÞEGNSAMLEGAST ÁVARP viðvíkjandi fjárkláðanum.

Mildasti herra konungur!

Nú, þegar hið fyrsta löggefandi alþingi lýkur störfum sínum, finnur það ástæðu til að leiða sjerstaklegt athygli yðar konunglegu hátignar að einu hinu mesta velferðarmáli þessa lands, og sem liggur þingi og þjóð mjög þungt á hjarta. Nú í hartnær 20 ár hefur hinn sóttnæmi fjárkláði geislað á Suðurlandi, einkum í Gullbringu- og Kjósarsýslu, og valdið ærnu tjóni, ekki að eins íbúum nefndra hjeraða, heldur öllum landsbúum yfir höfuð að tala, sem hafa orðið ár eptir ár að halda uppi kostnaðarsömum vörðum til að hindra útbreiðslu sýkinnar til hinna heilbrigðu hjeraða.

Að eigi hefur tekizt að út rýma fjárkláðanum enn í dag, ætlar þingið muni koma til af því, að lögin um útrýmingu sýki þessarar hafa verið of lin og eiga ekki við landshagi vora, og að framkvæmdarvaldið hefur

skort nægilegt afl til að fram fylgja þeim. Enda hefur fjárkláðinn nú á þessu ári náð svo geigvænlegri útbreiðslu, að hans hefur meira og minna orðið vart í öllum þeim hjeruðum, sem liggja millum Hvitár í Borgarfirði og Hvitár í Árnessýslu og í sumum þessum sveltum, einkum þeim, er að sjó liggja, er hann nú á mjög hættulegu stigi.

Þessi útbreiðsla fjárkláðans er hið alvarlegasta áhyggjuefni allra landsbúa, enda komu til þingsins að þessu sinni ekki færri en 12 bænarskrár og ávörp, jöfnum höndum frá sjúkum og grunuðum sem heilbrigðum hjeruðum landsins. Fara flestar þeirra fram á, að þingið gjöri gangskör að því, að sýki þessari verði gjörsamlega út rýmt með algjörðum niðurskurði á öllu hinu sjúka og grunaða svæði nú þegar í haust. En þó þingið yrði að álita, að brýnustu nauðsyn bæri til, að gjöra allt, sem gjört yrði, til að af stýra þeim háska, sem aðalbjargræðisvegi landsins, sauðfjárræktinni, er búinn af sykkinni, virtist því kröptum landsins ofvaxið að lóga nú þegar öllu hinu sjúka og grunaða fje. Komst það þess vegna til þeirrar niðurstöðu, að skerpa hin eldri lög um kláðasýkina.

Mildasti herra konungur!

Sjerstaklega leyfir þingið sjer að taka það fram, að sökum þess að kláðasýkin er nú á svo hættulegu stigi, þá er mjög áriðandi, að lög þau, sem hjer ræðir um, nái lagagildi hið allrabráðasta, og að vikið verði frá hinni almennu reglu um birtingu þeirra (sbr 13. grein frumvarpsins); enda er frumvarpið samið í því trausti, að það öðlist lagagildi öndverðan næstkomandi vetur. Leyfir þingið sjer því að vænta þess, að yðar konunglegu hátign mætti þóknast, að staðfesta lög þessi svo fljótt, að þau komi til landsins eigi síðar en með seinustu póstskeipsferð í ár.

Almáttugur guð haldi sinni verndarhendi yfir yðar konunglegu hátign, niðjum yðar og þegnum.

XI.

FRUMVARP

til laga um sölu á prentsmiðju Íslands í Reykjavík.
(Flutningsmaður Halldór Kr. Friðriksson, þingmaður Reykvikínga).

Stjórnarherraum fyrir Ísland veittist heimild til, ef kaupandi býðst, að selja prentsmiðju Íslands ásamt áhöldum hennar og bókafeifum þeim, sem voru 1. júlí 1875, þó eigi fyrir minna en 15,200 krónur.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði tekið á móti bænarskrá frá Einari prentara þórðarsyni, um að kaupa landsprentsmiðjuna ásamt áhöldum hennar og bókum fyrir 15,000 krónur, og var bænarskránni vísað til bænarskráanefndarinnar, en bænarskráanefndin vísaði henni aptur til þingmanns Reykvikínga, er samdi þetta frumvarp, sem hjer fer á undan, og afhenti forseta. Skýrði forseti frá því á 19. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag júlímánaðar, og ljét út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri deildar alþingis, 29. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um sölu landsprentsmiðjunnar* frá þingmanni Reykvikínga.

Flutningsmaður (H. Kr. Friðriksson) sagði, að frumvarp þetta væri fram komið af tilboði yfirprentara Einars þórðarsonar, að kaupa prentsmiðjuna. Það mundu allir í deildinni vera samdóma um það, að mál þetta væri mjög athugavert, og því vildi hann ráða til þess, að setja helzt í það sjerstaka nefnd, eða þá vísa því til fjárlaganefndarinnar, sem sjerstakrar nefndar.

Einar Ásmundsson kvaðst vera samdóma því, að setja sjerstaka nefnd í þetta mál, því að það væri þess vert, að deildin athug-

aði það rækilega. Prentsmiðjan væri að vísu eign landssjóðsins, en landið hefði enn sem komið væri haft af henni harðla lítinn ávinning. Hann vildi mæla með því, að þessu tækifæri væri sætt til að selja hana; því að bæði væri það, að henni væri nú allvel stjórnad, svo hún væri eigi í neinu niðurlægingarstandi, og á hina hliðina væru líkindi til þess, að eigi liði langt, áður prentsmiðjum fjölgaði í landinu, og þá fengist, ef til vill, síður kaupandi með viðunanlegum kostum. Auk þess sýndist sjer miklu eðlilegra, að prentsmiðjan væri eign einstakra manna. Það hefði verið sumstaðar stungið upp á því, að taka prentsmiðjuna undan yfirráðum þeirra, sem nú stjórna henni, en eigi kvaðst hann geta verið því samdóma; því að þótt margir væru óánægðir með stjórnina á henni, þá mundi þó þar mega segja sem optar, að víst er, hverju sleppt er, en ekki hvað hreppt er. Það væri nú eitthvað fjórði partur úr öld, síðan manni, sem hjelt út blaði, er prentað var í landsprentsmiðjunni, hefði allt í einu verið meinað að fá prentun á því, svo hann hefði neyðzt til að flýja til annara landa til að fá blað sitt prentað, og að sögn hefði síðar bólað á svipuðum tilfellum. En slíkt væri fullkomlega ófug aðferð. Það ætti að hegna mönnum fyrir það, ef þeir töluðu eða rituðu ósannindi og ósóma, en ekki að gjöra þeim ómögulegt að tala eða rita eða koma ritum sínum á prent. Enda mætti víst óhætt segja, að þeim, sem væri gjört ómögulegt að tala illt, hlyti líka um leið að vera gjört ómögulegt að tala gott. «Þegar vorir fyrstu foreldrar voru settir í aldingarðinn Eden», sagði hann, «þá var þeim bannað að jeta af skilningstrjenu góðs og ills, og hótad refsingu, ef þau brytu. En ómögulegt var þeim ekki gjört það. Þannig þóknaðist yfirstjórninni í Paradís að hafa það. En yfirstjórn prentsmiðjunnar hefur nú, ef til vill,

ætlað að gjöra betur, en yfirstjórnin í Paradís!! En hjer má þá líklega segja hið forn-kveðna: «þegar takast á betur en vel, þá fer opt ver en illa».

Benidikt Sveinsson kvaðst að eins vilja bæta því við, að andi og grundvallarhugsun prentfrelsislaganna mundi öllu betur komast fram, ef prentsmiðjan væri eign einstakra manna.

Því næst var með 19 atkvæðum samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu, og sömuleiðis með 18 atkvæðum samþykkt, að þriggja manna nefnd skyldi kosin í málið.

Fyrir kosningu urðu:

Halldór Kr. Friðriksson með 16 atkv.

Einar Ásmundsson . — 8 —

Þórarinn Böðvarsson . — 8 —

Í nefndinni var formaður kosinn og framsögumaður H. Kr. Friðriksson, og skrifari Einar Ásmundsson.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um sölu prentsmiðju landsins.

Viðvikjandi máli þessu skulum vjer fyrst geta þess, að vjer sjáum eigi neitt því til fyrirstöðu, að Einar prentari Þórðarson fái ósk sína uppfyllta, að mega kaupa prentsmiðju landsins, því að þegar skoðaðir eru reikningar hennar frá 1870—74, sem stiptsyfivöldin hafa góðfúslega lánað oss, má sjá það, að hún hefur ekkert grætt eða lagt upp á þessum 5 árum, enda þótt vjer efumst eigi um, að forstöðumaður hennar hafi gjört sjer allt far um, að sjá hag hennar í hverju einu; vjer vitum heldur eigi til, að til hennar hafi verið keypt á þessum árum neitt það, sem miðaði til að stækka hana eða bæta, svo að umbætur mættu heita, og getur þó enginn neitað, að hún þarf mikilla umbóta við, ef hún ætti að vera í því lagi, sem æskjandi væri að hún væri í sem opinber eign, og hafa þannig tekjur hennar, þrátt fyrir hagnað þann, sem hún sjálf sagt hefur af sumum forlagsbókum sínum, eigi verið meiri en

gengið hefur til vanalegra árlegra útgjalda, til þess að halda henni í horfinu, sem menn svo segja. Af þessu leiðir þá, að landssjóðurinn engra tekja getur af henni vænt, heldur þvert á móti, að hún getur orðið landsjóðnum til byrðar, ef forstaðan eigi er góð. Af þessum rökum verðum vjer að ráða hinu heiðræða alþingi til, að samþykkja fyrir sitt leyti tilboð Einars prentara, að kaupa prentsmiðjuna.

En þegar til verðsins kemur, þá skulum vjer fyrst geta þess, að vjer ætlumst til þess, að prentsmiðjan gangi í eign Einars prentara frá nýári 1875, með öllum þeim munum, samkvæmt þeim lista, sem forstöðumaðurinn hefur samið 31. desember 1874 yfir þessa muni, bókaleifum og útistandandi bókaskuldum, eins og þetta allt þá var, en hann aptur skili þeim peningum og skuldaþrjefum, sem hún þá átti, ásamt verði fyrir pappír þann, kol, olfu, o. fl. þess háttar, sem hún þá átti, og síðan hefur verið eytt í þarfir hennar. Í öðru lagi er það, að í kaupi prentsmiðjunnar ætlum vjer rjettast að fylgi útistandandi bókaskuldir, sem við nýár 1875 voru 1886 rd. 74 sk., en teljum sanngjarn, að kaupandi fái 25% afslátt í sölu- og innheimtalaun, enda munn sumar þær skuldir mjög hæpnar, og reiknum vjer þá, að hæfilegt söluverð prentsmiðjunnar verði þannig:

1. Prentsmiðjuhúsin, eins og þau voru metin til brunabóta haustið 1874 7,500kr. " a.
2. Verkfæri (að $\frac{1}{4}$ frá dregnum) 6,200 — " -
3. Bókaleifar, sem við nýár 1875 voru 4,364 rd. 20 sk., en þar frá er undanskillin hin nýja útgáfa af sálmaþókinni nýju 3,000 — " -
4. Útistandandi bókaskuldir, 1886 rd. 74 sk., að frá dregnum 25% verða eptir 1355 rd. 8 sk. 2,710 — 16 -

Samtals 19,410 — 16 -

En vildi þingið láta fylgja með í kaupinu kol og annað þess konar, sem prentsmiðjan átti óeytt við nýár, sem vjer viljum ráða til, þá stingum vjer upp á, að söluverðið verði 20,000 kr.

Auk þess verðum vjer að geta þess, að jafnaframt sölu prentsmiðjunnar ætlum vjer sjálfsagt, að stjórnarvöldin skuldbindi kaupanda til, að prenta hverjar þær bækur, sem hið opinbera þarfnast, hvort heldur eru guðs-ordabækur eða alþingistiðindi eða hvað annað, sem er, fyrir sanngjarnt kaup, og eigi hærri, en það, sem prentsmiðjan tekur nú, ef ástæðurnar eigi breytast, svo sem hærri verkakaup eða dýrari verkefni, og að prentun allra þessara bóka gangi fyrir öllu öðru.

Það er sjálfsagt, að forlagarjetturinn að þeim bókum, sem prentsmiðjan á, eigi fylgir með í kaupinu.

Með þessum athugasemdum gjörum vjer þá

BREYTINGARUPPÁSTUNGU,
að frumvarpið verði þannig orðað :

FRUMVARP
til laga um sölu prentsmiðju Íslands í
Reykjavík.

Stjórnaðherraum fyrir Ísland veitist heimild til, ef kaupandi býðst, að selja prentsmiðju Íslands ásamt áhöldum hennar, bóka-leifum þeim og útistandandi bókaskuldum, sem voru 1. janúar 1875, með þeim nákvæmari skilyrðum, sem til tekin verða í kaupsamningnum, þó eigi fyrir minna en 20,000 krónur.

Reykjavík, 11. dag ágústmánaðar 1875.

Halldór Kr. Friðriksson,
formaður og framsögumaður.

Þórarinn Böðvarsson. Einar Ásmundsson,
skrifari.

ÖNNUR UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 42. fundi neðri deildar alþingis, 17. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um sölu prentsmiðju Íslands í Reykjavík.*

Framsögumaður (Halldór Kr. Friðriks-

son) kvaðst vona, að þingmenn hefðu lesið nefndarálitid, og þar væru ljósar ástæður fyrir þessu máli. Sjer væri þetta mál að vísu ekki kappsmál, en hann kvaðst vona, að allir sæju, að það væri mjög athugasemjaverð fyrir hið opinbera, að eiga stofnanir og eignir, og hafa ábyrgð á þeim, en hafa þó engan hagnad af þeim. Af reikningum þeim, sem nefndin hefði fengið í hendur, mætti sjá, að prentsmiðjan hefði hvorki aukið sjóð sinn nje bætt verkfæri sín; en einungis getað staðizt allan kostnað og haldið sjer og verkfærum sínum við. Verkfærin væru því nær ein og hin sömu, og þau hefðu verið fyrir 5 árum. Hagurinn af eign þessari fyrir landssjóðinn væri því alls enginn, og ef einhverjar verulegar bætur þyrfti að gjöra á henni, væru það hrein útgjöld. Svo gæti sarið, að ef einhver efnaður maður setti sig niður við hliðina á henni, sem gæti orðið ódýrari á prentun en hún, að hún þá ekki gæti staðizt og yrði að falla, og verða að engu. Því yrði eigi betur sjed, en að það væri öldungis rjett, að landssjóðurinn losaði sig við hana, þar sem hann gæti haft þyngsli af henni og ætti að hafa ábyrgð á henni. Að því er verðið snerti, þá hefðu allar skýringar nákvæmlega verið athugaðar um það; prentsmiðjan væri metin með sömu upphæð eins og til brunabótagjalds 1874. Það verð mundi vera fullhátt; svo mundi og verkfærin vera fullhátt metin. Þau væru öll metin eptir innkaupsverði, en $\frac{1}{4}$ væri dreginn frá hinu upphaflega verði fyrir slit á þeim, enda væru sum þeirra orðin nær ónýtt, og mundi þau því vera nóg metin. Að því er bækur prentsmiðjunnar snerti, þá ætti hún talsvert af þeim. Við árslok 1874 hefðu þær með söluverði verið metnar 4364 rd. 20 s. En þegar bækurnar væru skoðaðar, þá yrði jafnvel eigi höfð nein von um, að þær mundi verða seldar allar, og alls eigi nema á stangli. Fyrir því hefði verið dreginn frá $\frac{1}{4}$ af söluverði þeirra, enda mundi prentsmiðjan hvort sem er ekki leggja minna í sölurnar, og skuldirnar mundi sumar hæpnar. Söluverð bókanna hefði því ekki verið sett meira

en 3000 krónur, því að sanngjarnt væri, að kaupandi fengi 25% afslátt í sölu- og innheimtulaun. Nýju útgáfu sálmaðókarinnar hefði verið sleppt. Um nýár í vetur, sem leið, hefðu nálægt 16 arkir af henni verið prentaðar, og það ætti sjálfsagt lands-sjóðurinn; en kaupandi ætti að fá hæfileg prentunarlaun fyrir það, sem þá hefði verið eptir. Það hefði og þótt rjettast, að í kaupi prentsmiðjunnar fylgdu með útistandandi bótaskuldir, sem við nýár 1875 hefðu verið 1886 rd 74 sk., en frá því hefði nefndin eigi álitid of mikið að draga 25%, því að sumar þessar skuldir væru orðnar gamlar og sumar tapðar, er aldrei mundu fást. Því hefðu þessar skuldir eigi verið settar hærra, en 1355 rd. 8 sk. Þetta yrði samtals liðugar 19,000 krónur. En ef þingið vildi láta fylgja með í kaupinu, kol, olíu, o. fl. þess konar, sem prentsmiðjan hefði átt við árslok 1874, og sem síðan hefði verið eytt í þarfir hennar, sem nefndinni hefði litizt ráðlegt, þá væri sanngjarnt, að hækka söluverðið upp í 20,000 krónur. En aptur væri ætlazt til, að kaupandi skilaði landssjóðnum skuldabrfesum prentsmiðjunnar og peningum, að upphæð 1100 rdl., þeim sem hún hefði átt við árslokin. Sömuleiðis ætti hann og að skila peningum þeim, að upphæð 250 rdl., sem borgað hefði verið fyrir fram í vetur í Kaupmannahöfn fyrir nýjan stýl, því að landssjóðurinn mætti eigi verða fyrir neinum halla í söluinni.

Jón Sigurðsson kvaðst vera samdóma nefndinni um þá niðurstöðu, sem hún hefði komizt að, að selja prentsmiðjuna. En hann kvað sjer ekki ljóst, hvað nefndin ætlaði í sumu tilliti. Hann kvaðst vilja spyrja hana, hvort landssjóðurinn ætti að halda þeim forlagsrjettindum til einstakra bóka, sem prentsmiðjan nú hefði framvegis. Sjer sýndist rjettast, að forlagsrjetturinn hyrfi eða fjelli alveg niður, því að hvort sem væri, þá væri litil eign í honum. Hann hefði hingað til verið því til fyrirstöðu, að menn hafi komið upp nýjum prentsmiðjum hjer á landi, og væri því æskilegt, að hann fjelli burt upp frá

þessu. Einnig kvaðst hann vilja spyrja nefndina að því, hvort eigi væri ráðlegast, að skuldbinda kaupanda til, að prenta þær bækur, sem tilheyrðu hinu opinbera, t. d. alþingis-tiðindin, fyrir sanngjarnt kaup.

Grimur Thomsen kvaðst vilja spyrja nefndina, hvort nýi stýllinn, sem keyptur hefði verið handa prentsmiðjunni, ætti að fylgja með í kaupinu. Hann hefði þó kostað landssjóðinn 500 krónur. Hann sagði, að sjer þætti mikils um varða, að heyra fram-sögumann taka það ljóslega fram, að hann ætti ekki að fylgja með í kaupinu.

Framsögumaður svaraði varaforseta því, að forlagsrjetturinn ætti ekki að fylgja með í kaupinu. Hið opinbera ætti að halda þeim rjetti. En þegar samningur væri gjörður, þá ætti að skuldbinda kaupanda til, að sjá um, að hið opinbera hefði forgöngurjett að láta prenta allar þær bækur, sem það þyrfti, hverjar svo sem þær væru, fyrir sanngjarnt kaup. En hann kvaðst ekki geta verið vara-forseta samdóma um það, að forlagsrjet-turinn ætti að hverfa eða falla niður. Hið opinbera ætti ekki að sleppa forlagsrjettind-um á þeim bókum, er vel seldust og hagn-aður væri því að að selja; hið opinbera græddi þá á þeim. Það væri reyndar komið undir því, hver bókin væri, er um væri að ræða, hvort hið opinbera vildi sleppa for-lagsrjettinum. Það yrði að álita óþarft, að hver mætti prenta bækur eptir vild sinni. Þar sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði spurt, hvort hinn nýkeypti stýll ætti að fylgja með í kaupinu, þá ætti það ekki að vera. Hann hefði verið keyptur eptir nýár 1875, og hinn nýi kaupandi ætti að borga landssjóðnum hann; eða með öðrum orðum: kaupandinn ætti að borga út þá peninga, sem sendir hefðu verið í vetur til Kaupmannahafnar til að kaupa stýlinn fyrir. Hann tók enn fram, að enginn mætti ætla, að í forlagsrjettinum væri litil eign, t. a. m. í forlagsrjetti nýju sálmaðókarinnar. Af sölu hennar mætti hafa ekki litlar tekjur. Á sumum bókum hefði ver-ið keyptur forlagsrjettur, og væri ekki held-

ur rjett að sleppa honum, því að honum gæti verið talsverður hagur fyrir hið opinbera.

Því næst var gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

Frumvarpið lesið upp og samþykkt í heild sinni með 20 samhljóða atkvæðum. Að það gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 21 samhljóða atkvæði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 44. fundi neðri deildar alþingis, 19. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið til 3. umræðu *frumvarp til laga um sölu prentsmiðju Íslands*.

Framsögumaður (Halldór Kr. Friðriks-son) sagði, að engar breytingar hefðu enn komið fram við frumvarpið, og þeim fáu athugasemdum, sem gjörðar hefðu verið við það við hinar fyrri umræður, væri að sinni ætluð fyllilega svarað.

Grímur Thomsen sagði að æskilegt væri, að það yrði ljóst í umræðunum, að menn mættu búast við því af umboðsstjórninni, að hún sæi um, að tryggja sölna sem best að hægt væri, ef frumvarp þetta fengi framgang. Kaupandi mundi greiða nokkuð af andvirðinu nú þegar, en nokkuð af andvirðinu standa inni óborgað gegn rentu og veði. Hann kvaðst fyrir sitt leyti ekki álíta húsið nje bókaeifarnar nægt veð. En af því kaupandi væri efnaður maður, þá væri ekkert á móti, að hann setti bæði prentsmiðjuna og aðrar eignir í veð fyrir því, sem hann ekki borgaði, svo að landssjóðurinn hefði fulla trygging fyrir, að hann fengi sitt fje. Það væri rjett að slá þessu föstu í umræðunum. Ef framsögumaður væri sjer samdóma um, að þetta væri eigi óþarft, þá væri gott, að taka það glöggt fram nú í umræðunum.

Framsögumaður kvaðst vera samdóma þingmanni Gullbringusýslu í því, að prentsmiðjan yrði ekki tekin sem fullt veð fyrir öllu söluverðinu; hún gæti eigi talizt veð fyrir meiru, en verð hennar næmi (*Grímur*

Thomsen: Eigi einu sinni fyrir því). Úti-standandi skuldir yrðu ekki teknar sem veð, nema þá að litlu einu. En bókaeifar og verkfæri gætu því að eins verið veð, ef það væri í eldsvoðaábyrgð; annars ekki. Hann álitir rjett, að þetta væri tekið fram í umræðunum; en annars yrði að telja sjálfsagt, að umboðsstjórnin sæi fyrir nægri tryggingu, að landssjóðurinn biði engan halla.

Grímur Thomsen sagði, að eptir gildandi reglum gæti ekkert veð talizt gilt, nema fyrir $\frac{2}{3}$ hlutum af verði sínu, og eptir því gæti prentsmiðjan ekki verið gilt veð fyrir því, er eptir stæði óborgað, sem væru $\frac{2}{3}$ hlutir, ef kaupandi borgaði $\frac{1}{3}$. Fyrir þessum $\frac{2}{3}$ gæti prentsmiðjan eigi staðið í veði, og eigi heldur bókaeifar út um land, enda væri vafamál, hvort bækur væru í brunabótaábyrgð. Því ætti að taka aðrar eignir í veð en bókaeifar, t. d. tún, ef kaupandi ætti það. Hann álitir, að rjett væri að benda á þetta í tíma, til þess að ekki yrði farið eins að í þessu máli, og farið hefði verið að áður í öðru máli, sem nú væri best að nefna eigi, og jafnvel í fleirum málum.

Framsögumaður kvaðst álíta það beina skyldu umboðsstjórnarinnar, að taka nægilegt veð fyrir því, sem óborgað yrði. Bókaeifar yrðu því að eins teknar til greina, að þær væru í ábyrgð fyrir eyðingu.

Grímur Thomsen kvaðst álíta, að engar bókaeifar ættu að vera teknar í veð, hvort sem þær væru í ábyrgð eða eigi. Skaut hann þessu áliti sínu til framsögumanns.

Framsögumaður kvaðst eigi geta gefið þessu áliti að öllu leyti jákvæði sitt fyrir fram; hann ætlaði, að kaupandi mundi sjálfsagt borga nokkurn hluta söluverðsins þegar, er samningurinn væri gjörður; en það yrði að álíta sjálfsagt, að umboðsstjórnin sæi fyrir nægri tryggingu fyrir hinu, er óborgað yrði. Í þessu efni yrði að treysta umboðsstjórninni, og hjer yrðu eigi settar nákvæmar reglur um það, hvernig þetta veð ætti að vera. Í því væri hann þingmanni Gullbringusýslu samdóma, að gott væri að taka þetta fram í umræðunum, því að það gæti verið

hvöt og áminning fyrir umboðstjórnina, að sjá um, að nægt veð fengist.

Grimur Thomsen tók fram, að ef prentsmiðjan og bókaletfar ættu að standa í veði fyrir skuldinni, þá gæti svo farið, að engin eign yrði í veðinu jafnvel eptir 2 ár.

Þá var gengið til atkvæða, og var frumvarpið samþykkt í einu hljóði.

Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæða.

Var síðan málið sent efri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 1. umræðu *frumvarp til laga um sölu prentsmiðju Íslands í Reykjavík*, og hafði því verið út búið meðal þingdeildarmanna á fundi daginn áður. Án umræðna var í einu hljóði samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til annarar umræðu *frumvarp til laga um sölu prentsmiðju Íslands í Reykjavík*.

Landshöfðinginn sagði, að þar sem sjer þætti það í sjálfu sjer mjög æskilegt, að hið opinbera eigi þyrfti að hafa prentsmiðju um að annast, þá mundi hann mæla með því, að prentsmiðja landsins yrði seld, en þó því að eins, að salan gæti fram farið landssjóðnum í hag. Viðvíkjandi upphæð þeirri (20,000 krónum), sem til væri tekin í frumvarpinu, þá vildi hann geta þess, að þar væri til tekin hin minnsta upphæð, með tilliti til ástands prentsmiðjunnar 1. janúar 1875. En hann gjörði ráð fyrir, að ætlazt væri til, að tekið yrði tillit til ástands hennar á þeim tíma, er salan færi fram, og mætti gjöra ráð fyrir, að upphæð þessi yrði þá nokkuð hærri, er

tillit yrði tekið til þeirra verkfæra, bókaletfa, pappírs, kolabrygða o. s. frv., er prentsmiðjan þá kynni að eiga. Væri það auðvitað, að til þess tíma yrði að gjöra reikning hennar á kostnað landssjóðsins.

Póður Jónasson sagðist eigi geta verið á máli þeirra manna, er selja vildu prentsmiðju þá, er landið nú ætti og hefði átt um marga mannsaldra, enda sæi hann enga nauðsyn til sölnunnar. Prentsmiðjan hefði staðið undir yfirstjórn stíptisyfirvaldanna, og yfir höfuð vel í skilum, einkum þó á hinum síðari árunum, síðan hún hefði komið undir stjórn hins alþekkta dugnaðar- og ráðdeildarmanns, er nú stæði fyrir henni. Hann kvaðst vera hræddur um, að stíptisyfirvöldin mundu eiga örðugt með að fullnægja þeim skyldum, er á þeim hvíldu, fyrir prentsmiðjunnar hönd gagnvart landsmönnum, úr því prentsmiðjan væri komin í privatmanns eign. Sú skylda hvíldi á stíptisyfirvöldunum gagnvart landsmönnum fyrir hönd prentsmiðjunnar, að sjá um, að landsmenn hefðu nóg af guðsordabókum, bæði sálmaabókum og lestrarbókum, svo og barnalærdómsbókum, sömu-leiðis þeim bókum, er styddu og efldu almenna upplýsingu; en hvernig gætu nú stíptisyfirvöldin verið viss um, að nóg yrði til af þessum bókum, þegar prentsmiðjan væri komin í eign privatmanns, sem sjálfsgætt einkum mundi líta á sinn eigin hag. Prentsmiðjan hefði, með þessu ætlunarverki sínu fyrir augum, gefið út á sinn kostnað margar merkilegar og uppbyggilegar bækur, t. d. Árna-postillu og fl., á fyrri og síðari tímum. En þegar prentsmiðjan væri komin í eign privatmanns, mundi á þessu verða mikilvæg breyting, því að privatmaðurinn mundi, sem að líkindum færi, velja þær bækur til prentunar, er bezt mundu út ganga, og mæltiðs eigi lá honum það. Sjer þætti það annars furðu sæta, að prentsmiðjan, er mikið sækti að, og ýms einkarjettindi hefði að útgengilegum bókum, skyldi eigi betur gjöra en bjargast, og ekkert hafa lagt upp á hinum síðustu árum; sjálfsgætt hefði allt, er til prentsmiðjunnar hefði gengið á síðari árum verið

næsta dýrt, en meðan svona stæði á, væri eigi kominn tími til sölunnar, því að ef hún færi fram, meðan prentsmiðjan væri í þessu ástandi, þá mundi lítið fyrir hana fást. Að vísu hefði einn kaupandi boðið sig fram, en vonandi væri, að prentsmiðjan seldist betur, en hann byði, ef hún væri seld með hæfilegum fyrirvara, og yrði hann þá máské eigi kaupandi hennar. Hann vildi því lýsa því yfir, að hann gæti eigi lagt það til, að prentsmiðjan yrði seld að sinni í hendur privatmanni, enda gæti svo farið, að þingið sæi sig seinna neytt til að kaupa hana aftur, og ef til vill, fyrir enn hærra verð, því það væri ein skoðun, að landið gæti eigi, þegar á allt væri lítið, án þess verið, að eiga sjálft eigin prentsmiðju sína.

Benidikt Kristjánsson sagði, að þegar rætt væri um prentsmiðju, þá hugsaði maður sjer um leið þá stofnun, sem væri atvinnuvegur fyrir þann, sem stæði fyrir henni eða ætti hana. Nú hefði hinn háttvirta 1. konungkjörni þingmaður ljóslega sýnt fram á, að eigandi prentsmiðjunnar hjer hefði eigi grætt á henni hin síðustu ár. Fyrir sitt leyti væri hann eigi svo kunnugur þessu, að hann þyrði að fullyrða nokkuð um það. En hann hlyti að trúa þeim, er betur vissu. Og einmitt þegar menn vissu þetta, þá mætti álitast frá landesjóðsins hálfu óhagur að því, að landið ætti hana lengur. Það væri því rjett frá þessari hlið skoðað, að selja hana. En þar sem sami þingmaður hefði talað um, að nauðsynlegt væri, að prentsmiðjan annaðist prentun á nauðsynlegustu guðsordabókum, þá væru þau orð hans á góðum og gildum rökum byggð. En hinn 1. konungkjörni þingmaður hefði verið hræddur um, að þetta færist fyrir, ef prentsmiðjan yrði einstaks manns eign. En það þyrfti alls ekki að vera. Það lægi beint við, að við sölnuna væri eigandanum gjört það að skyldu, að gefa út þær nauðsynjabækur, sem hún hefði annast um prentun á hingað til, og það hefði verið skýrt tekið fram í neðri deildinni, að forlagsrjetturinn til þessara bóka ætti ekki að fylgja með í kaupinu. Svo að af

þessari ástæðu væri heldur engin orsök til að leggja móti sölnunni, og mundi hann því gefa atkvæði sitt fyrir því, að prentsmiðjan yrði seld.

Jón Pjetursson kvaðst verða með því, að prentsmiðjan yrði seld, og yrði hann að vera á þeirri skoðun, að hið opinbera ætti að eiga sem minnstar eignir, er það sjálft stundaði. Auk þessa hefði það verið sagt, að prentsmiðjan fyrir nokkrum árum síðan hefði grætt talsvert fle, en nú væri hagur prentsmiðjunnar ekki orðinn svo állilegur; hagur hennar hefði nú í seinni ár staðið í stað, og yrði hún líklega, ef þessu færi fram, að nokkrum árum hjer frá kominn í skuldir, og þá væri ekki gott fyrir landesjóðinn að vilja halda í hana. Hið einasta, sem fært hefði verið sem ástæða á móti því, að hún yrði seld, hefði verið það, að stiptsýfrvöldin eigi mundu geta látið prenta nóg af guðsordabókum, ef prentsmiðjan kæmist í privatmanns hendur, en hví mundi eigandinn eigi vilja prenta allt, sem honum byðist? Það væri líka prentsmiðja á Akureyri, og væri hægt að fara þangað. Það mundi reyndar ekki til þess koma; því sjálfsagt mundi prentarinn verða feginn að prenta sem mest. Hvað bækur þær snerti, sem prentsmiðjan nú ætti forlagsrjett að, þá skoðaði hann það svo, sem stiptsýfrvöldin einnig framvegis hefðu forlagsrjett að þeim.

Eiríkur Kúld kvaðst játa, að hann væri einn af þeim, sem álitu það eigi heyrta til hinu opinbera, að vera prentari, og væri því heppilegra, að prentsmiðjan kæmist í hendur einhvers privatmanns. Ræða hins háttvirta 1. konungkjörna þingmanns hefði eigi sannfært sig, og samt í henni hefði eigi verið alls kostur rjett; Árna-postilla hefði eigi verið gefin út á prentsmiðjunnar kostnað. Hvað prentsmiðjuna sjálfa snertir, þá mundi hún ekki leggja mikið upp núna; hann hefði heyrt, að hún hefði ált 4000 krónur, þegar hún hefði komið hingað, en nú mundi hún í húsum, áhöldum og ýmsum hlutum eiga 27,000 kr., og mætti það þakka dugnaði forstjóra hennar. Yrði hann að játa, að þetta

væru töluverðar tekjur í landssjóðinn. Annars væri hætt við, að, ef hún eigi legði mikið upp núna, þá mundi hún seinna meir, ef til vildi, verða landssjóðnum til byrðar. Þar sem hinn háttvirti 1. konungkjörni þingmaður hefði verið hræddur um, að hinar andlegu bækur eigi mundu fást prentaðar, þá mundi varla þurfa að óttast fyrir því, og mundi það jafnvel verða enn hægra, ef prentsmiðjan kæmist í einstaks manns hendur; þá gæti verið, að 2 prentsmiðjur yrðu hjer hvor við hliðina á annari, og yrði þá keppni á milli þeirra; fyrir því mundi hann gefa frumvarpinu eindregið atkvæði sitt.

Landshöfðingi kvaðst vilja geta þess, að skilyrðin fyrir söluinni væru beinlínis tekin fram í nefndaráli neðri deildarinnar, (og las hann þau orð upp). Með þessum skilyrðum væri þannig tekið fyrir það, sem hinum háttvirta 1. konungkjörna þingmanni hefði þótt ísjárvert. Hann vildi og bæta því við, að, eins og nú stæði, væri eigi prentað ókeypis, það sem hið opinbera þarfnadist, heldur borgaði hið opinbera fyrir það, og yrði því enginn munur á þessu, þó að prentsmiðjan yrði seld.

Bergur Thorberg kvaðst vilja mæla með því, að menn aðhylltust frumvarp þetta; því að það væri eðlilegra, að prentsmiðjan væri í höndum privatmanns en hins opinbera; það væri líklegt, að stjórn prentsmiðjunnar yrði þá ódýrari, og eigandi hennar gæti þá selt með eins góðum kjörum, og hann nú gæti. Kvað hann því æskilegt frá þessu sjónarmiði, að prentsmiðjan kæmist í privatmanns hendur; það væri ekkert hætt við því, að menn fyrir það eigi fengju prentaðar þær bækur, sem menn þörfuðust, eða að uppfræðingunni í landinu færi hnignandi, þegar fyrirvari sá væri hafður, sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði tekið fram. Sagt væri, að prentsmiðjan mundi varla meir en standa sig, en það legði hann nú ekki mikla þýðingu á; hún hefði þó blómgaft töluvert á seinni tímum; að vísu hefði hún átt erfitt á seinni árum, af því að allt, er til prentunar heyrði, væri miklu dýrara en að-

ur, t. a. m. pappír og vinnulaunin, en örðugt væri, að færa verð bókanna upp að sama skapi, og þar af hefði það komið, að eignir prentsmiðjunnar hefðu eigi sýnilega aukizt á seinni árum, þó að margt hefði verið bætt. Það hefði einnig hamlað henni frá að auðgast, að hún hefði orðið að taka til prentunar margar þær bækur, er að vísu væru nytsamar, en ekki ábatasamar í bráðina, t. a. m. ýmsar skólabækur, sem flestar eigi borguðu sig, fyr en með tímanum. Þetta tæki hann fram til skýringar því, að efna-hagur prentsmiðjunnar hefði eigi blómgaft á seinni tímum. Það væri eigi af þeirri orsök, sem hann vildi selja hana, að hætta væri fyrir landssjóðinn að eiga hana, heldur bæru aðrar ástæður til þess, að hann væri því meðmæltur.

Fyrst eigi fleiri tóku til máls, var frumvarpið borið undir atkvæði, og var það samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis í einu hljóði samþykkt, að það gengi til þriðju umræðu.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu *frumvarp til laga um sölu á prentsmiðju Íslands í Reykjavík*.

Umræðulaust var gengið til atkvæða í því máli, og frumvarpið þá samþykkt með 10 atkvæðum.

Kvaðst forseti mundu senda það landshöfðingja, og var það nú svo látandi:

LÖG

um sölu prentsmiðju Íslands í Reykjavík.

Stjórnarherranum fyrir Ísland veitist heimild til, ef kaupandi býðst, að selja prentsmiðju Íslands ásamt áhöldum hennar, bóka-leifum þeim og útistandandi bókaskuldum, sem voru 1. janúar 1875, með þeim nákvæmari skilyrðum, sem til tekin verða í kaupsamningnum, þó eigi fyrir minna en 20,000 krónur.

XII.

FRUMVARP

til laga um aðflutningsgjald á tóbaki.

1. grein.

Af hverju pundi tóbaks, hvort heldur reyktóbaki, munntóbaki (rullu) eða neftóbaki (rjóli), skulu goldnir 10 aurar.

2. grein.

Af hverjum 100 vindlum skulu goldnir 25 aurar.

3. grein.

Á vöruskrám skal tilgreint, hvers konar og hve mikið tóbak sje flutt með hverju skipi, og skal þess utan hver sá, sem frá útlöndum fær tóbak til flutt, skyldur til upp á æru og samvizku að segja til, hvort og hve mikið af tóbaki eða vindlum hann með hverri ferð frá útlöndum hefur meðtekið, og skal hann jafnframt greiða innflutningsgjaldið. Gjaldið rennur í landssjóð.

4. grein.

Verði nokkur uppvís að því, að hafa leynt sannleikanum í þessu efni, skal hann sæta sektum frá 200 til 2000 króna.

5. grein.

Þeim, sem fyrstur með sannindum upp ljóstar broti gegn þessum lögum, skal greitt allt að helmingi af upphæð sektarinnar, verði hinn sakfelldi uppvís að brotinu. Hinn hluti sektarinnar renni í landssjóð.

G. Einarsson. Grímur Thomsen.

Á 32. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *frumvarp til laga um aðflutningsgjald af tóbaki* frá þingmanni Dalamanna og fyrra þingmanni Gullbringu- og Kjósarsýslu, og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri deildar alþingis, 12.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald á tóbaki* frá þingmanni Dalamanna og fyrra þingmanni Gullbringu- og Kjósarsýslu.

Grímur Thomsen sagði, að líklegt væri, að þingið mundi samþykkja frumvarpið um að af nema alþingistollinn; við það mundu útgjöld landssjóðsins vaxa mjög. Því væri nauðsynlegt að auka tekjur hans, og væri bezt að gjöra það með óbeinlínis sköttum. Þannig hefðu Norðmenn gjört, þegar þeir byrjuðu búskap sinn, nefnilega lagt á óbeinlínis skatta, og nú rynnu $\frac{2}{3}$ af tekjum þeirra af óbeinlínis tollum. Þingið væri þegar búð að leggja toll á áfenga drykki, og væri ósannngjarnt að leggja á eina munaðarvöru, en ekki á aðrar, og mætti því eins leggja toll á tóbak. Eftir skýrslum, sem hann hefði í höndum, væri flutt inn hjer um bil 120,000—130,000 pund af tóbaki á ári, og ef 10 aurar væru lagðir á pundið, yrðu það 12,000—13,000 krónur; af vindlum væru flutt inn 300,000—400,000, og yrði tollurinn af þeim hjer um bil 800 krónur; alls yrði tollurinn yfir 13,000 krónur. Eftirlitið með tóbaks-tollinum væri að vísu örðugt, því að hægt væri fyrir kaupmenn, að koma því inn í klæðaströngum og á annan hátt, sem örðugt væri að uppgötva. Þess vegna hefðu uppástungumenn álitid rjettast, að við hafa þá reglu, sem hinn bezt tollasmiður með Dön-um, greifi Sponneck, hefði fundið upp, nefnilega að skylda kaupmenn til upp á æru og samvizku að segja til, hve mikið af tóbaki þeir með hverri ferð frá útlöndum hefðu meðtekið. Lögreglustjórarnir hefðu þá prentaðar formúlur, sem þeir ljetu kaupmenn upp fylla og undir skrifa. Sektirnar væru að vísu mjög hátt ákveðnar, en svo yrði að vera, af því það væri svo hægt, að fara í kringum lögin. Í 5. grein væri gjört ráð fyrir, að uppljóstarmenn fengju allt að helmingi af

upphæð sektarinnar; mörgum þættu þetta mál of há verðlaun og ráðstöfunin óviðfelldin, en hún væri nauðsynleg. Uppljóstarmennirnir yrðu að líkindum optast þjónar kaupmannsins sjálfs, er bryti gegn lögunum, annaðhvort innanbúðarmenn eða utanbúðarmenn, og því yrði að launa þeim vel.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að sjer sýndist ísjárvert, að leggja á smátolla, áður en almenn tollalög og skattalög væru samin; einnig væri það varúðarvert, að of þyngja alþýðu með mörgum tollum, einkum á þessu fyrsta löggjafarþingi. Hann hefði að vísu gefið atkvæði sitt með því, að hækka tollinn á brennivíni, af því sá tollur hefði áður verið til, en þótti lagður væri tollur á eina munadurvöru, væri engan veginn sjálfsagt að leggja toll á allar aðrar munadurvörur. Tekjur landssjóðsins mundu að vísu minnka við það, ef alþingistollurinn yrði af numinn, en hann vonaði þó, að nóg fje yrði í landssjóði til næsta alþingis, og eptir því, sem fram væri komið frá fjárhagsnefndinni, væri ljóst, að svo væri. Honum virtist þess vegna rjettara að láta mál þetta og öll tollmál bíða fyrst um sinn til næsta þings, og það því heldur sem það væri í ráði, að ný skattalög, og þá, ef til vildi, ný tollög yrðu samin.

Benidikt Sveinsson var meðmæltur frumvarpinu að öðru leyti en því, að honum þótti það ná of stutt. Hann kvaðst sem sje ekki að eins vilja leggja toll á tóbak, heldur einnig á kaffi. Að vísu yrði því ekki neitað, að kaffi væri að nokkru leyti, einkum á sumum stöðum, nauðsynjavara, en það væri ekki nema að nokkru leyti, enda væri og algengt að leggja toll á nauðsynjavöru. Annað atriði væri athugavert við frumvarpið, það, að engin ákvörðun væri um það, hver laun gjaldheimtumaður ætti að hafa fyrir gjaldheimtu sína, og væri þetta því furðanlegra, sem flutningsmaður hefði játað, að gjaldheimtan mundi verða erfið mjög. Að vísu væri sumstaðar svo rífleg laun lögreglustjóra, að þeir gætu staðizt við að heimta gjaldið án endurgjalds, en sumstaðar væri það ekki, og einkum gæti

þetta verið óþægilegt, þar sem margar væru hafnir.

Guðmundur Einarsson sagðist eigi geta verið samdóma 2. þingmanni Gullbringusýslu í því, að mál þetta þyrfti að bíða eptir skattamálunum í heild sinni, eða stæði í nokkru sambandi við þau. Aptur yrðu allir að játa, að landið þyrfti á tekjum að halda, og það sýndist einmitt eiga vel við að leggja gjald á tóbakið, sem allir gætu strangt tekið verið án (*Páll prestur Pálsson* og fleiri: Ekki jeg). Þar sem aptur hefði verið slungið upp á að leggja toll á kaffi, þá gæti hann með engu móti verið samdóma því. Kaffið væri fullkomin nauðsynjavara þjóðarinnar; í sveitum væri það brúkað í stað matar til góðgjörða, og við sjó, þar sem væri mjólkurlítið eða mjólkurlaust, væri það nauðsynleg vökvun. Það játaði hann, að sanngjarnt væri að til taka einhver laun handa sýslumönnum fyrir gjaldheimtu sína á tóbakstollinum og mætti gjöra um það viðauka síðar.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist vilja fúslega hlynna að öllu því, er hann ætlaði að mundi miða landinu til framfara. En hann væri þó ekki svo bráðlátur, að vilja breyta öllu og bylta þegar á fyrsta ári, og ætla sjer þá allt að gjöra. Það væri og sannast að segja, að vjer værum enn eigi komnir svo langt, að vjer þekktum til hlitar, hvernig fjárhagur landsins stæði, og því eigi færir um að segja enn, hvað vjer værum færir um. Hann kvaðst og vera manna fúsastur til að af nema alþingistollinn á sínum tíma. En sjer þætti enn eigi kominn tími til þess, og því hefði hann og greitt atkvæði móti honum. Og sama mundi hann og gjöra í þessu máli, og af sömu ástæðu. Sjer fyndist það ekki heldur alls kostar rjett, að mál þetta stæði eigi í neinu sambandi við skattamálin almenn. Því að nefnd sú, er koma ætti skipun á skattamálin, yrði sjálfsagt að hafa í huga, eigi að eins að laga þá skatta, sem nú væru, heldur og hvort eigi mætti minnka þá að nokkru. Að því er tóbakið snerti, þá væri einnig sá agnúi á að tolla það, að varla eða alls eigi væri audið að hafa verulegt

eptirlit með gjaldheimtunni, og það væri nokkuð ísjárvert, að gefa lög, þar sem svo mikið væri átt undir drengskap manna. Það væri óneitanlega til að freista manna og gæti leitt til lögbrot á aðra hliðina, og aptur á hinn bóginn til kala og ósamlyndis milli húsbænda og þjóna og siðferðisspillingar. Því að þjónar kaupmanna stæðu bezt að vígi til að koma upp um þá, ef þeir prettuðust við að gjalda það, er þeim gjalda bæri. En hann sagðist vita, að uppástungumenn vildu þó stuðla að góðum hugsunarcháttum og hreinum og óspilltum siðum meðal manna.

Benidikt Sveinsson sagðist vilja svara þingmanni Reykjavíkur því, að ef það væri gott úrræði fyrir skattanefndina að taka af beina skatta með því að leggja á óbeina tolla, þá gæti ekki nefndinni þótt það verra, að lög í þá átt væru þegar komin. Þar sem talað hefði verið um að láta hlutadeigendur segja til upp á æru og samvizku, þá gilti sú regla einnig um framtal brennivins og annara vinfanga; enda mætti og í þessu sambandi nefna tiundina, sem að vísu væri einalt öðruvísi, en hún ætti að vera. En slíkt væri óþétt að eins sök framteljanda sjálfrar, heldur einnig eptirgangsleysi lögreglustjóranna og linleikur í að fram fylgja lögnum í því efni. Hvað sambúðina milli húsbænda og þjóna snerti, þá væri engin siðaspilling fólgin í því, að þjónar segðu til, ef lávarðar þeirra yrðu lögbrotar; hitt væri meiri spilling, ef þeirra væri freistað til að vera dyljendur lögbrotar þeirra, er þeim væri kunnug.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að þegar lítið væri á, hve mörgu væri umbótavant hjer á landi, þá mundi enginn vera í efa um það, að nauðsyn væri að auka tekjur landsins, til þess að ráða bót á því marga, sem ómögulega mætti án vera, ef nokkrar verulegar framfarir ættu að komast á, en óhugsandi væri að opna nýja tekju-uppsprettu með öðru en álögu á munaðarvöru, því á fasteign og lausafje hvíldi svo hátt gjald, að ekki væri á það bætandi. Þess vegna, þegar ný fjárfraðlög þyrftu, næðist það einungis með því, að leggja gjald á tóbak, kaffi og sykur, á-

samt fleiru; að sönnu væri það álit allmargra, að ekki ætti að leggja toll á kaffi og sykur, af þeim ástæðum, að þetta væri nauðsynjavara, en eigi að siður mundi þó ekki hægt að neita, að miklu af því væri eytt ónauðsynlega hjer á landi. En þó svo væri, að kaffi og sykur væri ónauðsynjavara, þá væri samt rjett, að gjald væri lagt á þessar vörur; mikil gjöld hefðu hvílt á ám og kúm, og þannig einnig á mjólkinni, og öðrum af-rakstri þeirra; hann gæti eigi sjeð, að ósann-gjarnara væri, að leggja á kaffi og sykur og fleiri munaðarvörur en þessa nýnefndu lífs-hjörg manna. En sá væri jafnan galli á tollum, að umsjónin væri erfð og dýr; að auka tekjur landsins með tollum, áður langir tím-ar líða, mundi verða ósneidanlegt, en ef þá yrði komizt hjá kostnaðarsamri tollstjórn, væri ákjósanlegt, en þá yrði ekki um annað að velja en það tvennt, annaðhvort tollstjórn eða að hlutadeigendur teldu fram sjálfir, eins og stungið væri upp á í frumvarpinu. Hann kvaðst þess vegna vilja vera frumvarpinu heldur hlyntur, af því hann álti rjett, að reynsla fengist fyrir því með þessum litla tóbakstolli, hvort nauðsyn væri að setja tollstjórn, eða hitt mætti nægja, að láta hlutadeiganda telja fram.

Reyndist þetta ónóg, sem hann væri hræddur um, þá væri það þó unnið, að eigi yrði til þeirrar aðferðar vitnað frammar, og væri þá sá eini vegur fyrir hendi, að binda sig við tollstjórn. Þess vegna vildi hann mæla með frumvarpinu, sem því, er væri til reynslu.

Jón Sigurðsson kvaðst einungis vilja gjöra almennar athugasemdir við málið. Hann hefði haft til flutnings úr hjeraði sínu bænar-skrár, sem færu miklu lengra en uppástungur þær, er hjer væru fram komnar, og væri svo mikið víst, að það álit væri drottnandi víðs vegar um landið, að leggja skyldi aðflutningsgjald á munaðarvöru. Það hafði verið sagt, að óþarfi sje, nú þegar að auka tekjur landsins, sökum þess að eigi þurfi fjárlins með, og salt væri það, að landssjóðurinn mundi baslast af með því fje, sem fyrir hendi væri, en hve mikið hefði þingið þá

að gjört. Það hefði bætt laun embættismanna, fjölgað embættum og nálega býtt fje á báðar hendur, og til þessa eða hins, sem of langt yrði upp að telja. En allar þær umbætur, er snerti landbúnað og sjávarútveg, væru látnar liggja í þagnargildi, rjett eins og menn hjeldu, að eigi þyrfti til þessara þarfa að leggja meira fje en þær 1200 kr. á ári, sem stungið er upp á í fjárlagafrumvarpinu. En sannarlega væri í rauninni hvað mest þörf á, að ætla meira fje til þessara hluta. Nú hljóti allir að játa, að eigi tjái að hækka beina skatta, og væri það því hinn rjetti og eini vegur til að fá það fje, sem með þarf til eflingar atvinnuvegum landsins, að leggja á óbeina skatta, semsje aðflutningsgjald á ónaðsynjavörur, og væri oss skylt að taka þar dæmi Norðmanna oss til fyrirmyndar. Væru vínföngin næst hendi að leggja á toll, og þar næst tóbakið, sem allir yrðu að játa að væri ónaðsynjavara, og væri hann sömuleiðis alveg á því að leggja toll á kaffi, því það væri einnig ónaðsynjavara, að minnsta kosti fyrir allan þorra landsbúa. Það mætti og nefna fleiri vörutegundir, sem toll mætti á leggja á sínum tíma. En á hinn bóginn álitu hann, að sú stefna, sem þingið hefði tekið, væri alveg rjett, að koma með þessar tolla-uppástungur smámsaman, en ekki allar í einu, enda væri innanhandar að færa sig síðar meir betur upp á skaptið. Þegar sagt hefði verið, að mjög þætti hæpið, að kaupmenn skýrðu rjett frá innflutningi á tóbaki, þegar þeir ættu að gjöra það upp á æru og trú, þá skyldi þess þó gæta, að hjer væri eigi um stórmikið fje að ræða, og gæfist sú aðferð illa, þá brenndu menn sig eigi aptur á því sodinu, en settu þá heldur sjerstakt eptirlit með tollheimtu.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þingmaður Árneseinga hefði eigi rjett skilið sig. Þingmaðurinn hefði sagt, að hægra væri að laga beina skatta, þegar nefndin hefði tolllögin fyrir sjer; en ætti þingið það þá víst, að þessari nefnd þætti tollaálögur þessar hæfilegar? Því að sjer þætti þetta enginn tollur; til þess væri hann allt of lágur að

upphæð, miklu lægri en af vínföngum og væri engin ástæða til þess. Þingmaðurinn hefði kennt eptirgangsleysi sýslumanna um, að rangur framtalningur á tiundunum gengist við, en hvernig ætli að þá færi hjer, þar sem eptirliti væri eigi hægt að koma við. Yfirvaldið gæti eigi vitað alla þá, sem fengju að flutt tóbak, og eigi væri úr því ráðið með því að veitast að kaupmanni, heldur yrði að fara að fleirum, en nokkrum gæti komið til hugar að leitast fyrir hjá. Það mætti vel vera, að vegur sá, er bent hefði verið á, væri hinn eini færi, og efaðist hann heldur eigi um, að vjer, þegar vjer þyrftum á fje að halda, mundum tolla fleiri óþarfa-vörur en vínföng og tóbak, en sjer þætti eigi vert, að hætta sjer nú út í þennan smátoll. Það ætti eigi við að skírskota til frumvarpsins til laga um afgjald af áfengum drykkjum, sem hann hefði verið flutningsmaður að, og bera sjer það á brýn, að hann væri eigi sjálfum sjer samhjóða, því að þau lög gjörðu einungis breytingu á eldri lögum, sem reynzt hefði brýn nauðsyn til að breyta (*Grimur Thomsen*: En ölið); ölið væri einnig drykkur, og því tekið upp í lögin.

Grimur Thomsen sagði, að þeir, er mælt hefðu, hefðu skipzt í tvo flokka, eins og við hefði mátt búast. Hann kvaðst eigi vera ánægður með ástæður þær, er þingmenn Árneseýslu og Suður-Múlaýslu hefðu komið með til að mæla með tolli á kaffi; kaffið væri víða orðið nauðsynlegt, einkum með sjó, og þar, sem engin mjólk væri, mætti því víða telja það sanna nauðsynjavöru, og því væri ósannngjarnt að leggja toll á það; enda væri rjettara, að reyna fyrst, hvernig þessir nýju tollar og framtalan upp á æru og samvizku gæfist. En um það höfuðatriði í þessu efni kvaðst hann vera þingmanni Suður-Múlaýslu alveg samdóma, að auka tekjur landssjóðsins þannig með óbeinlinis tollum. Þar sem hann (þ: þingmaður Suður-Múlaýslu) hefði sagt, að kaffi væri opt gefið að óþörfu, þá mætti miklu fremur segja það um tóbak, því opt á dag væri tekið og gefið í nef. Fyrir þinglok mundi það sjást, að fje landssjóðs-

ins yrði helzt til of litið, og mörg mjög nyt-söm fyrirtæki yrðu því útundan, sem þó væri mjög bágt. Því væri fyllsta ástæða til, eins og það einnig væri skylda þingsins, að út-vega fje á sem minnst tilfinnanlegan hátt. En í frumvarp þetta vantaði ákvörðun um, að innheimtumeðn tolls þessa ættu að fá laun fyrir ómakið, og mundi henni verða við bætt. Samþingismann sinn frá Kjósar- og Gullbringusyslu kvaðst hann að eins vilja minna á það, að einmitt frá kjösendum þeirra hefði nú komið bænarskrá til þingsins um að leggja toll á tóbak; annars hefði þingmaðurinn, eins og honum jafnan væri lagið, farið með stillingu og alvöruhefni sinni um þetta svo lögðum fám orðum, að þau hefðu ekki verið á neinum rökum byggð, og hefði svo endað ræðu sína með því, að hann vildi ekki færa fleiri rök. En ef hann hefði átt von á, að því, sem inn kæmi, yrði varið til hins opt umtalaða skóla á Hvaleyri, hvað mundi hann þá hafa sagt? Að því sem þingmann Reykvíkinga snerti, væri það að eins til að skerpa kærleikann að eiga orðakast við hann. En ef ástæður samþingismanns síns hefðu verið engar, þá mætti með enn þá meiri sanni segja, að ástæður þingmanns Reykvíkinga hefðu verið ljettar á sjer, án þess þó að vera háfleygar. Honum hefði legið á að fá toll af öli, og ef hann ekki skyldi fást, er nú væri tvísýnt um, þá væri sannarlega gott að fá eitthvað í staðinn. Þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að toll-lögin í Danmörku af 4. júlí 1863 væru úr gildi; en það væri alveg ósatt, og í § 17 stæði, eptir því sem sig minnti, að í sumum grein-um væri eptirlit með tollum ómögulegt, nema vottorð upp á «æru» og samvizku. Sama gilti og um föt, og sum «chemiske Appa-ter». Í Noregi væri og í mörgum tollgreinum einungis æru- og samvizku vottorð. En aldrei hefði þingmaður Reykvíkinga farið eins flatt, eins og þegar hann hefði sett þetta tollmál í samband við skattamálið, því í nefndarálitinu um það mál væri alls ekkert orð um óbeinlínis skatt eða toll. Skattamáls-nefndin talaði einungis um almennan lands-

skatt, tekjuskatt, húsaskatt og embættisskatt. Enn fremur hefði þingmaðurinn haft það á móti frumvarpinu, að það spillti siðferði manna. En hann vildi spyrja hann, hvort það, að skora á samþegnana að setja varnir gegn laga-brotum, gæfi átyllu til að spilla siðferðinu? Það væri fjarstætt. Það hefði verið merkileg mótbára hjá þingmanninum, að tollurinn væri of lágur. Tollurinn væri einmitt jafn-hár útflutningsgjaldinu hjá Dönum. Hann kvaðst loks enn verða að ítreka og leggja alla áherzlu á það, að tollur þessi ætti að leggjast á, til að auka tekjur landssjóðsins í þarfir landsins. Bæði hann og brennivins-tollurinn væru báðir í sama augnamiði, og hittilega þannig lagaðir, að óhófsmaðurinn gylði til landsþarfa, um leið og hann brúk-aði óhóf. Í sama augnablikinu og drykkju-maðurinn drykki úr staupinu við búðarborð-ið, eða hvar sem hann svo væri staddur, og í sama augnablikinu og tóbaksmaðurinn tæki í nefið, eða upp í sig, eða reykti, þá borgaði hann í almennar þarfir; það væri því gleðilegt fyrir þingmann Reykvíkinga, að frumvarp þetta yrði að lögum, því að hann, sem annars á-vallt ynni landinu svo mikið gagn, ynni því þá líka gagn um leið og hann væri að taka í nefið.

Enn fremur tók hann fram, að það þyrfti og ætti ekki að vera lagafrumvarpi þessu til fyrirstöðu, þótt menn hugsuðu til breytingar eða jafnvel afnumningar á því seinna, því að það væri almennur siður í öllum hinum menntaða heimi, að tolllög væru sett, og þeim annaðhvort breytt, eða þau af numin að fá-um árum liðnum, ef annar haganlegri tollur byðist í staðinn. Nefndi hann England og fleiri lönd til dæmis. Hann ítrekaði enn þann aðaltilgang frumvarpsins, að auka tekjur landssjóðsins.

Eggert Gunnarsson kvaðst ekki skilja, að það væri í nokkru hættulegt fyrir siðferði manna, þótt lofað væri fje fyrir að upp ljósta því, sem væri ósæmilegt. Það væri óhrekkj-anlegt, að vjer þyrftum sjár við til margra nytsamra fyrirtækja; því að margt þyrfti að gjöra, sem fje vantaði til. Þar sem þetta

því jyki tekjur landssjóðsins, væri það vilji sinn, að það fengi framgang; hann áltí, að eigi mætti meira leggja á hina venjulegu gjaldstofna manna, og ætti því heldur að leggja toll á munaðarvöru í þarfir landsins, því að þess konar gjöld yrðu minnst tilfinnanleg, og landsmenn fúsastir til að borga þau.

Pórarinn Böðvarsson kvaðst að eins vilja minna samþingismann sinn á það, að hann sjálfur hefði eigi komið með neina bænarskrá um þetta mál til þingsins frá kjósendum sínum, og því væri sjer ókunnugur vilji þeirra um það. Þar sem samþingismaður sinn hefði borið sjer á brýn ástæðuleysi, og að sig hefði vantað öll rök, þá væri afar-hægt að segja slíkt bæði um sig og aðra út í bláinn, og einnig mætti segja það um hann. En þinginu væri ætlað að dæma um ástæður sínar, en eigi honum einum. Að öðru leyti hefðu orð hans til sín verið svo löguð, að hann þyrfti eigi að svara þeim.

Þá tóku eigi fleiri til máls; var þá gengið til atkvæða um, hvort frumvarpið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 16 atkvæðum gegn 1.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um aðflutningsgjald á tóbaki.

Við 3. grein sje bætt þessum orðum:

Gjaldheimtumenn fá 2 af hundraði í innheimtulaun.

B. Sveinsson. Þorlákur Guðmundsson.

Jón Sigurðsson. Grímur Thomsen.

E. B. Guðmundsson. E. Gunnarsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri deildar alþingis, 18. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til annarar umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald á tóbaki*, en breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna gat eigi

komizt að við þessa umræðu, af því að hún kom eigi fram fyrir en á þessum fundi; var henni því skotið á frest til 3. umræðu málsins, en frumvarpið rætt óbreytt.

Grímur Thomsen sagðist viðvíkjandi 3. gr. vilja geta þess, að öll líkindi væru til, að mestallt af tóbaki, sem hingað flyttist, stæði á vöruskrám, einkum þær tóbakstegundir, — búnaar til af 2 nafngreindum mönnum, Schram og Nobel — sem mest væru tíðkaðar, og kæmi þannig eigi fyrir, að menn þyrftu að telja fram og leggja við drengskap sinn.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að sjer þætti vænt að heyra, að eptir því, sem fram-sögumaður segði, mundi ekki vera svo hætt við tollsvikum, þá mundi það heldur ekki þörf ákvörðun, að setja þjónana eða aðra til höfuðs kaupmönnnum; það, sem sjer þætti viðsjált í þessu frumvarpi, væri, að bjóða uppljóst-armönnnum helming sekta, því ef óhlutvandir menn ætlu í hlut, mundu þeir geta vanbrúkað þetta til að ná í fje og eyðileggja þann saklausu, því menn þekktu það, að sumir svífðust einskis til að ná í fje.

Grímur Thomsen sagði, að í öðrum lögum væri gjört ráð fyrir þessum uppljóst-armönnnum; hann skyldi einungis færa til kláðalögin, sem frá oss hefðu farið nýlega, þó þau enn væru í frumvarpi. Það væri ómögulegt að komast hjá því, þó það þætti óviðfelldið, þar sem það væri einu sinni komið í lög, að skerpa þyrfti eptirlitið, með því að verka á eigingirni manna; hún yrði hvorki burt namin og heldur naumast aukin.

Að umræðunni lokinni var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 17 atkvæðum.

2. grein samþykkt með 17 atkvæðum.

3. grein samþykkt með 17 atkvæðum.

4. grein samþykkt með 15 atkvæðum.

5. grein samþykkt með 14 atkvæðum.

Frumvarpið allt í heild sinni samþykkt með 15 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 18 atkvæðum.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 45. fundi neðri deildar alþingis, 20. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald á tóbaki*, ásamt breytingaruppástungu 8 þingmanna. Var þegar gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig :

1. Breytingaruppástunga hinna 8 þingmanna við 3. grein samþykkt með 16 atkvæðum.
2. Frumvarpið allt í heild sinni með áorðinni breytingu samþykkt með 19 atkvæðum.
3. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæða.

Ög var frumvarpið síðan sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald á tóbaki*, er komið var frá neðri deildinni, og út býtt hafði verið meðal þingdeildarmanna á fundi 21. s. mán.

Landshöfðingi sagði, að þótt hann í sjálfu sjer hefði ekkert á móti því, að tollur væri lagður á tóbak og aðrar munaðarvörur, þá yrði hann þó að ráða deildinni frá, að láta frumvarp þetta ganga til annarar umræðu, því að tíminn væri orðinn of stuttur, en óráðlegt væri að hrapa að þess háttar lögum, enda þótt vinsæl kynnu að verða í fyrstu. Enda væri þetta frumvarp svo úr garði gjört, að þótt stjórnin vildi fallast á að leggja toll á tóbak, þótt engin tollstjórn væri, sem sjer þó virtist vafasamt, þá yrði það þó ekki lögleitt, nema með verulegum breytingum, en til að gjöra breytingar við frumvarpið vantaði allan tíma. En viðvíkjandi göllumum á frumvarpinu, þá þyrfti hann eigi að nefna nema einn, að hjer vantaði alla ákvörðun um, hverjir ættu að heimta gjaldið, og hvernig ætti að reikna það, nje heldur, fyrir hverjum menn ættu upp á æru og samvizku að til greina, hve mikið tóbak þeir

hefðu fengið að flutt. En án þessarar ákvörðunar mundi enginn sinna sjer skylt að greiða tollinn, enda gæti eigi uppvíst orðið, þótt einhver leyndi sannleikanum, og yrði hann því eigi sektaður, þótt hann gjörði það.

Eiríkur Kúld sagði, að sjer þætti það slæmt, að landshöfðinginn hefði fundið galla á frumvarpi þessu, en sjer þætti nauðsynlegt að samþykkja frumvarpið, eins og það nú lægi fyrir, enda mundi lítið á hættu lagt, fyrst neðri deildin hefði, að því er hann vissi rjettast, samþykkt það með miklum atkvæðamun. Það væri reyndar satt, að þingtíminn væri þegar á enda liðinn, en nógu langur mundi hann þó vera til að samþykkja frumvarp þetta óbreytt, og úr því farið hefði verið að leggja toll á ölið, þá sýndist sjer rjettast, að láta tóbakið fylgja með. Eins og kunnugt væri, tæki hann sjálfur tóbak, og mundi hann eigi láta tollinn fæla sig frá því, enda væri þá og svo komið, að hann tæki tóbak einmitt fyrir ættjörð sína. Það gæti verið, að frumvarpið þyrfti einhverra breytinga, enda mundi þá þingið síðar sjá ráð til að breyta því, þótt það nú yrði að lögum. Að visu væri í 3. grein eigi til tekið, hverjir ættu að heimta gjaldið, en auðvitað væri, að það mundu hinir sömu og þeir, er toll eiga að heimta af brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, og væru það sýslumennirnir, er væru hinir einu tollheimtömenn hjer á landi. Þótt þessi galli væri á frumvarpinu, þá mundi hægt að laga hann, og ímyndaði hann sjer, að landshöfðinginn mundi gefa undirmönnum sínum reglur þessu viðvíkjandi. Kvaðst hann gefa þessu frumvarpi einadreigið atkvæði sitt.

Jón Hjaltalín sagði það slæmt, ef frumvarp þetta fengi eigi fram að ganga. Væri það gott, ef menn slyppu heilir frá, eptir að þeir hefðu vanið sig á þessa skaðlegu tóbaksnautn; væri það sorglegt, þegar eitt land, er vantaði megnið af nauðsynjavörum, skyldi gnægð hafa af óþarflegri og skaðlegri munaðarvöru. Hann kvað engan neyddan til að taka tóbak, en það væri «factum», að menn gjörðu það, og það jafnvel

margir þeir, er eigi hefðu einn bita matar sjer til munns að leggja. Yrði hann því að fallast á frumvarpið, enda væri það sín spá, að eigi mundi veita af tekjunum. Vjer værum opt hjálparþurfar, og þótt eitthvað sparadist, þá væri það ekkert afleitt. Hann gæti eigi trúað því, að vandræði yrðu að heimta gjaldið, og mundi landshöfðinginn eða stjórnin eiga hægt með að sjá ráð til þess. Hann fjellist því á frumvarpið, en hilt gæti hann eigi fellt sig við, að sjá menn svo að segja ofurlíði borna af óþarfri og skaðlegri munaðarvöru, en vanta margt það, er sára-nauðsynlegt væri.

Torfi Einarsson sagðist ómögulega geta sjeð, að örðugt væri að skilja 3. grein frumvarpsins; því að auðvitað væri, að lögreglustjóri ætti að heimta gjaldið inn, og kaupmaðurinn að segja til þess; sjer virtist því eigi, að þetta gæti verið neinum misskilningi undirorpið.

Stefán Eiríksson kvað það vera mjög slæmt, ef frumvarp þetta gæti eigi náð hylli stjórnarinnar; en eptir tölu landshöfðingja væri það helzt að ráða, að svo yrði, en sjer fyndist það væri þó skylda þingsins, að hlynna sem mest að landssjóðnum. Það væri nú búið að klóra í hann til ýmsra fyrirtækja, og afgangur hans orðinn harðla litill, og því væri þörf á þessum lögum, sem þó dálítið bættu tekjur hans. En hvað nú frumvarpið sjálft snerti, þá kvaðst hann kunna lakast við 3. greinina, þar sem til tekið væri, að kaupmaðurinn upp á æru og samvizku ætti að vera skyldur til að segja til, hve mikið af tóbaki eða vindlum hann hefði flutt inn. Þetta gæti nú að vísu verið gott, ef þessi æra og samvizka væri þá til staðar hjá sumum kaupmönnum vorum. Viðvíkjandi 4. grein væri hann hræddur um, þó þar væru nógu háar sektir, að fyrst sagt hefði verið, að menn mundu fara í kring um ölskattinn, þá mundu menn eigi síður fara í kringum þau lög, er nú væri verið að ræða. En það væri það versta, að þó að kaupmenn slyppu hjá tollinum, nema að eins að nafninu til, mundu þeir engu síður selja allt sitt tóbak með tollhækkun þeirri, er hjer ræddi um. En samt

sem áður af því, að lög þessi miðuðu til að auka tekjur landssjóðsins, kvaðst hann mundu gefa atkvæði sitt með þeim, þó að sjer þætti gott að brúka tóbakið.

Landshöfðingi sagði, að það, sem vantadi inn í 3. grein, væri eigi það, hver ætti að borga, heldur það, hverjum ætti að borga og hverjum ætti að gefa skýrslu, en það væri þó nauðsynlegt í þess konar lögum. Hann kvaðst eigi heldur geta sjeð, hvernig 4. grein gæti komizt að á móti þeim, sem brytu það, sem fram væri tekið í 3. grein, þar sem eigi væri talað neitt um, til hvers menn ættu að halda sjer.

Ásgeir Einarsson ímyndaði sjer, að landshöfðinginn hefði leiðbeint neðri deildinni í þessu máli, og mundu menn þar eigi hafa verið svo einfaldir eða þverhöfðalegir, að taka eigi tillit til leiðbeininga hans, ef þeim hefðu þótt þær á góðum rökum byggðar. Hann kvaðst ekki geta skoðað þetta öðruvisi en sem hverja aðra tollheimtu, er sýslumönnum bæri að krefja inn, og kvaðst hann því geta fallizt á það, er þingmaður Barðstrendinga hefði sagt, að landshöfðinginn mundi sjá ráð við þessu, því að nú væri eigi tímans vegna hægt að gjöra breytingar við frumvarpið. Hann kvaðst ímynda sjer, að hinn hæstvirti landshöfðingi mundi gjöra sjer allt far um, að frumvarp þetta fengi framgang; honum hefði um daginn, þegar um alþingistollinn hefði verið að ræða, eigi þótt tekjur landssjóðsins of riflegar, en þessi tollur ætti nú einmitt að græða það sár.

Landshöfðingi kvaðst vilja geta þess út af orðum þingmanns Húnvetninga, að hann eigi hefði verið viðstaddur við umræðu þessa máls í neðri deildinni, og hefði hann því eigi haft tækifæri til að koma þar með neinar leiðbeiningar. Viðvíkjandi því, sem sagt hefði verið, að umboðsstjórninni væri inn-
anhandar að ráða bót á þessu, þá vildi hann taka það fram, að hún eigi hefði neitt vald til að skylda kaupmenn til að gefa skýrslur eða borga til sýslumanna.

Ásgeir Einarsson kvaðst halda, að umboðsstjórnin gæti þó tekið sjer þennan rjett,

og vonaði hann, að eigi yrðu vandræði úr málinu fyrir þá sök.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var í einu hljóði samþykkt, að málið gengi til annarar umræðu, en eigi var sett nefnd í því.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 46. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald af tóbaki*.

Forseti gat þess, að 4 þingmenn hefðu skriflega óskað þess, að þetta mál væri tekið inn á dagskrá í dag, enda þótt það hefði enn eigi legið hinn lögskipaða tíma frammi, og yrði það því tekið til umræðu í dag, ef deildarmenn samkvæmt þingsköpunum samþykktu það með $\frac{3}{4}$ hlutum atkvæða; fyrir sitt leyti hefði landshöfðingi ekkert á móti því.

Var þá leitað atkvæða deildarmanna um þetta atriði, og var samþykkt í einu hljóði, að málið kæmi til umræðu í dag.

Eiríkur Kúld gat þess, að síðast, er mál þetta hefði verið til umræðu, hefði verið hreift mótmælum gegn því af hinum hæstvírta landshöfðingja, einkum gegn 3. grein. En eins og sjer hefðu þá þegar þótt mótbárur þær lítilsverðar, eins hefði hann síðan enn meir sannfærzt um, að svo væri. Landshöfðingjanum hefði þótt það að 3. grein, að þar væri eigi til tekið, hver skyldi innheimta þennan toll, eða hverjum hann skyldi greiða. Þetta gæti ómögulega orðið málinu til fyrirstöðu, því að þetta atriði væri alveg umhöðslegs (administrativs) eðfis, og gæti hann því eigi sjed betur, en landshöfðinginn hefði fulla heimild til að skipa nákvæmar fyrir um þetta efni, enda bæri hann svo gott traust til hans, að hann hefði fullan vilja á því. Hitt skyldi það heldur vera, að það yrði svo illt að fá hjer sannleikann í ljós leiddan, ef undanbrögð væru í frammi höfð, en hann smyndaði sjer þó, að það yrði eigi erfiðara en með tollinn af ölföngunum. Ölföng gæta

hæglega flutzt annarstaðar frá, þó þau eigi stæðu á tollskránum. Væri því engin ástæða til að óttast meiri undanbrögð hjer, en ella. Hann kvaðst því vona, að þessi heiðraða deild fjellist á frumvarp þetta, svo sem hefði gjört hin neðri deild þingsins.

Þórður Jónasson sagði, að úr því tollur væri kominn á vin og öl, þá þætti sjer mjög eðlilegt, að þetta frumvarp næði og fram að ganga. Það væri vel hugsað. Mikið væri brúkað af tóbaki bæði af sjer og öðrum, og gætu þannig orðið töluverðar tekjur af tollinum, og fyrir sitt leyti mundi hann eigi telja eptir sjer að borga toll af því. Vildi hann því fúslega styðja að því, að þetta frumvarp yrði sem fyrst að lögum.

Þá var gengið til atkvæða, og var

1. greinin samþykkt í einu hljóði.

2. — — — — —

3. — — — — —

4. — — — — —

5. — — — — —

Að frumvarpið þannig óbreytt gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 10 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

—

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald af tóbaki*.

Forseti gat þess, að málið hefði eigi legið frammi hinn lögskipaða tíma, og leitaði því atkvæða um, hvort þingdeildarmenn leyfðu, að það kæmi fyrir í dag; hefði landshöfðingi að sínu leyti ekkert á móti því, og var samþykkt í einu hljóði, að það væri rætt í dag. Engar umræður urðu um málið, og var þá gengið til atkvæða og frumvarpið samþykkt í einu hljóði.

Gat forseti þess, að það yrði afgreitt til landshöfðingjans, og var það nú svo látandi:

LÖG

um aðflutningsgjald á tóbaki.

1. grein.

Af hverju pundi tóbaks, hvort heldur reyktóbaki, munntóbaki (rullu) eða neftóbaki (rjóli) skulu goldnir 10 aurar.

2. grein.

Af hverjum 100 vindlum skulu goldnir 25 aurar.

3. grein.

Á vöruskrám skal til greint, hvers konar og hve mikið tóbak sje flutt með hverju skipi, og skal þess utan hver sá, sem frá útlöndum fær tóbak til flutt, skyldur til upp á æru og samvizku að segja til, hvort og hve mikið

af tóbaki eða vindlum hann með hverri ferð frá útlöndum hefur meðtekið, og skal hann jafnframt greiða innflutningsgjaldið. Gjaldið rennur í landssjóð. Gjaldheimtumenn fá 2 af hundraði í innheimtulaun.

4. grein.

Verði nokkur uppvís að því, að hafa leynt sannleikanum í þessu efni, skal hann sæta sektum frá 200 til 2000 kr.

5. grein.

Þeim, sem fyrstur með sannindum uppljóstar broti gegn þessum lögum, skal greitt allt að helmingi af upphæð sektarinnar, verði hinn sakfelldi uppvís að brotinu. Hinn hluti sektarinnar renni í landssjóð.

XIII.

FRUMVARP

til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Blönduós í Húnavatnssýslu.
(Flutningsmaður Ásgeir Einarsson, 1. þingmaður Húnavetninga).

Frá 1. janúarmán. 1876 skal vera löggildur verzlunarstaður við Blönduós í Húnavatnssýslu, og skal því leyft frá þeim tíma að byggja þar sölubúðir og hafa þar fasta verzlun, með þeim skilmálum, er segir í opnu brífi 28. desemberm. 1836, og mega einnig innlendir og útlendir lausakaupmenn koma þangað til verzlunar, þegar þess er gætt, sem um það efni er ákveðið í nefndu lagabóði og í lögum 15. aprílm. 1854 3. grein.

Á 5. fundi efri þingdeildarinnar, 8. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að fyrri þingmaður Húnavetninga hefði afhent sjer *frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar við Blönduós í Húnavatnssýslu*; væri það nú prentað, og yrði því útbýtt meðal þingdeildarmanna á fundinum.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10.

dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um löggildingu kaupstaðar við Blönduós*. Flutningsmaður þessa frumvarps var hinn 1. þingmaður Húnavetninga.

Flutningsmaður (Ásgeir Einarsson) kvaðst þá fyrst vilja taka sjer í munn málsháttinn: «Á misjöfnu þrífast börnin bezt». Hann væri nýsloppinn úr skipbrotsnefndinni, en legði nú út á djúpið á nýjan leik. Kvaðst hann vona, að deildarmenn hefðu nú kynnt sjer bænarskrána og skjölin, og ástæður þær, er þar væru færðar til. Vildi hann þá snúa sjer að málinu sjálfu og taka fram fáein atriði málinu til upplýsingar. Fyrst væri það, að, ef hjer fengist upp nýr löggiltur verzlunarstaður, mundi það ósegjanlega hægja fyrir öllum aðflutningum í austurhluta Húnavatnssýslu, og yrði með því beinlínis hagnaður fyrir 8 hreppa með 125 lögbýlum í — sjálf bænarskráin væri undirskrifuð af 148 nösnum — og einkum, er lítið væri til hins mikla kostnaðar og tímatafar, er langar kaup-

staðarferðir hefðu í för með sjer, því að tíminn væri peningar, ekki síður fyrir bóndann en aðra. Svo væri annað það, að á leiðinni í kaupstaðinn (Skagaströnd) væru 3 vondar ár auk Blöndu, er menn optlega, einkum haust og vor, yrðu að liggja við; í fyrra hefði t. a. m. lest orðið að liggja við eina þeirra 6 tíma í illviðri. En ef verzlun mætti sækja á Blönduós, væri allt hægra fyrir. Vildi hann taka til með flutning á laxi — en helztu laxárnar væru allar fyrir innan Blöndu — væri of langt að flytja hann út á Skagaströnd, þar eð hann skemmdist og á svo langri leið. Fjölgun verzlunarstaða á hentugum stöðum vakti og verzlunarkeppni; það hefði reynslan sýnt. Þegar nú væri litit til Húnavatnssýslu, þá væri þar að eins einn verzlunarstaður með 2 sölubúðum, og hann í norðasta hreppnum, og hvað höfnina snerti, væri hún hin argasta. Hefðu þar t. a. m. strandað 6 skip á hinum síðustu 20 árum, þar af 2 í fyrra-haust og 1 í haust; af þessu leiddi þá líka það, að ábyrgðargjaldið hækkaði stórum fyrir skipin. Nú hefði Húnaflóa verzlunarfjelag viljað byggja á Skagaströnd, og sótt um samþykki amtsins, sem hefði óttast fyrir, að höfnin væri of rúmlítill, ef þar væri fjölgað skipum — enda yrði líka að bæta þar akkerum og festum, sem yrðu að vera þar til staðar, auk þeirra, sem fylgdu skipinu, og væri það æðikostnaðarauki; fyrir því hefði verið skoðuð skipalegan á Blönduós, og hefði hún reynzt samkvæmt vitnisburði, er fylgdi bænarskránni, í alla staði góð og tryggjandi; svo að í hverju stórviðri væri skipum þar óhætt, þar sem bæði botninn væri góður fyrir akkeri, og straumurinn úr ánni drægi aflið úr sjónum. Í haust hefði og höfn þessi verið rannsökuð af herra G. Lambertsen, og sýndi vitnisburðurinn sig, hversu honum og skoðunarmönnum hefði litist á höfnina. Líka vildi hann taka það fram, að það væri og náttúrurjettur, að tálma eigi frjálsum viðskiptum manna. Alþingi hefði og áður verið fúst til að veita líkum bænarskrám áheyrslu, svo sem með Lambhússund og Brákarpoll, og vonaðist

hann til, að hið sama yrði hjér ofan á; ætlaði hann svo eigi að orðlengja þetta frekar, í þeirri fastri von, að þingið mundi taka málinu vel.

Ólafur Pálsson kvaðst vilja tala fáein orð, með því að hann ætti heima þar, er bænarskráin kæmi frá, og væri því málinu nokkuð kunnugur. Gæti hann ekki annað, en samþykkt það, er hinn heiðraði flutningsmaður bænarskrárinnar hefði talað. Væri í alla staði rjett hermt um torfærur þær, er á væru fyrir þann hluta Húnavatnssýslu, að sækja verzlun sína á Skagaströnd, auk kostnaðarauka og timaspillis. Viðvíkjandi skipalegu í Blönduós hefði hann, af því hann hefði heyrt, að mál þetta væri í undirbúningi, spurt greinda formenn um það, og eptir þekkingu þeirra hefði það komið fram, að þar mundi miklu betri legubotn en á Skagaströnd. Mundi því enginn efi á, að þetta yrði mikill hagur fyrir hjeradsbúa. Vildi hann því sem bezt mæla fram með þessu máli.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi geta verið alls kostar samdóma hinum heiðraða flutningsmanni nje hinum 6. konungkjörna þingmanni. Hann hlyti að vera á gagnstæðri skoðun, hvað þessa smákaupstaði snerti, því að reynslan hefði sýnt, að fjölgun kaupstaða hefði ýmsa galla og annmarka. Að visu játaði hann, að lægðarauki væri, að hafa kaupstaði á hverri vfk, en um gagn þeirra leyfði hann sjer að efast. Hvað það snerti, að verzlunarkerppni mundi aukast á þann hátt, ætlaði hann að reynslan mundi eigi staðfesta það. Það hefði verið talað um, hve góð skipalega væri við Blönduós; að visu væri hann sjálfur þar ókunnugur, en svo mikið vissi hann, að hún lægi töluvert fyrir opnu hafi. Flutningsmaðurinn hefði sjálfur játað, að straumurinn úr Blöndu mundi eigi eiga all-lítinn þátt í, að skip hjeldust þar vel við; það gæti naumlega átt sjer stað, heldur mundi það mest komið undir botninum, að hann væri góður. Eins og hann hefði áður tekið fram, mætti vel vera, að slíkt yrði lægðarauki fyrir

hjeradsbúa þar; en aptur vildi hann taka það fram, að eigi þyrfti löggildingu verzlunarstaðar þar til þess, að þangað yrðu fluttar vörur. Þar sem hinn heiðraði flutningsmaður hefði fært fram, sem ástæðu fyrir máli sínu, að örðugleikar væru á að flytja laxinn til Skagastrandar, þá kynni það að visu að vera satt; en hann kvaðst þá vilja spyrja, hvort það gæti ekki einmitt orðið hvöt fyrir hjeradsbúa til að sjóða laxinn niður sjálfir. Að öðru leyti vildi hann enn taka það fram, að fjölgun smákaupstaða drægi slæman dilk á eptir sjer, auki munað og jafnvel örbyrgð í sveitum, vissi flutningsmaður það eins vel og hann. En gæti hann fullvissað sig um, að, ef Blönduós yrði löggiltur verzlunarstaður, að Skagaströnd þá legðist niður, væri hann máské til með, að gefa frumvarpinu atkvæði sitt.

Torfi Einarsson gat þess, að 10 ár hefðu gengið til þess, að fá Skeljavík löggilta; þá voru allar þessar ástæður teknar fram á móti löggildingunni, og það tvöfaldar í roðinu. En þar sem þingmaður Bardstrendinga hefði mikillega efzt um, að verzlunarkerppnin jykist við fjölgun kaupstaða, þá ætli afleiðingin af því að vera sú, að í Reykjavík, þar sem eru 16—17 verzlunar, sem líka verzla á Brákarpólli, væru langbeztir prisar, en aptur á móti í Strandasýslu, þar sem eru 3 verzlunarstaðir og stutt á milli, ætli að vera minnst verzlunarkerppni og vestir prisar; en að þessu ekki væri svo varið, sæist af því, að Borgfirðingar færu oft kaupstaðarferðir norður í Strandasýslu; það mundi þingmanninum jafnkunnugt og sjer; hann áleit líka edlilegt, þó kaupmenn ætlu hægra með samtök, þar sem margir búa saman, en hinir, sem búa hverjir í fjarlægð við aðra, og óttast því, að verzlunarmenn sinir fari til annara kaupmanna. Ætlaði hann svo eigi að orðlengja þetta frekar, því að flutningsmaður mundi bæta við því, er með þyrfti.

Flutningsmaður kvað þingmann Strandasýslu hafa að mestu leyti tekið af sjer ómakið. Kvaðst hann þó vilja svara því, er þingmaður Bardstrendinga hefði sagt um

höfnina og strauminn, að sjómönnum væri fullkunnugt, hve mikil áhrif straumar gætu haft á sjávangang. En þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að eins mætti flytja þangað vörur, þó eigi væri þar löggilt kauptún, hlyti hann að álíta slíkt flutningsleyfi mjög ísjárvert. Vissi hann dæmi til slíks. Þannig hefðu eitt sinn verið fluttar vörur frá Borgeyri á Sigriðarstaðaós; hefði þá síðar frjeltzt, að keypt hefðu verið þar skæri, og hefðu þá kaupmenn frá Kaupmannahöfn borið sig upp um það, og amtið því næst skipað rannsókn í Stranda- og Húnavatnssýslu. Svona væri nú með þessi flutningsleyfi. Hvað hitt snerti, að fjölgun kaupstaða orsakaði, að menn fiktust meira í munað, þá vildi hann taka það fram, að kvennfólkið, og yfir höfuð þeir, er slíkt girntust, mundu hæglega geta klófest munaðarvöruna, þótt lengra væri að leita. Líka fyndist sjer anmt fyrir skynsemi gæddar verur, sem manninn, að geta eigi stjórnað sjer sjálfir í því efni, því bágt mundi verða að halda vörð á því, að enginn sá hlutur gæti orðið manni til skaða, sem væri til mikils gagns. En spurning þingmannsins um það, hvort Skagaströnd, ef Blönduós yrði löggiltur verzlunarstaður, mundi geta lagzt niður, gæti hann engu spáð um að sinni.

Jón Hjaltalín kvaðst geta gefið nokkrar upplýsingar viðvikjandi einni mótbáru frá þingmanni Bardstrendinga, nefnilega þeirri, að straumur úr á, mundi eigi hafa nein veruleg áhrif á sjávangang. Kvaðst hann sjálfur hafa sjeð nær því ótrúleg merki þess, og upplýsti það með sögu frá Þorlákshöfn, þar sem svo hefði staðið á, að skip hefði legið í ofviðri, eins og þar hagar til, fyrir opnu hafi, undan Hvítarösi, og hefði þó hafzt vel við að sögn sjálfs kaptainsins, og hefði það án alls efa verið að þakka straumnum úr ósn-um. Þegar nú hjer væri um góða höfn að ræða, og um bænarskrá undirritaða af 148 mönnum, þá ætli þingið sannarlega að taka tillit til beiðni þeirra, þar sem það með því gæti gjört þeim mikinn kostnaðarljetti. Að fjölgun kaupstaða eigi skadaði með tilliti til prisanna, mætti sjá af því, að þar sem mjög

væri langt á milli kaupstaða, og eigi í annan stað að flýja, svo sem t. a. m. á Papós, þar væri mjög illa látið af prisum; honum virtust því gildar ástæður mæla með beiðni þessari.

Eiríkur Kúld kvaðst alls eigi hafa getað sannfærzt af því, er hinn 5. konungkjörni þingmaður hefði talað um áhrif strauma, en yrði að halda fast við hina fyrri skoðun sína. Hann væri kunnugur hinum hörðustu straumum við Ísland, nefnilega á Breiðafirði, og hefði reynslan eigi sýnt þar, að þeir hjálpuðu skipum við legu, þar sem mest væri andir botninum komið. Hitt mætti vel vera, að árstraumur hjálpaði til að bera leir í botnin. Kvaðst hann og vilja spyrja, hvert gagn straumurinn mundi gjöra, ef skipið lægi flatt fyrir straumnum.

Jón Hjaltalín sagði, að, ef þingmaðurinn ekki tryði sjer, mundi hægt að leiða þingvitni að því, að svo væri, sem hann hefði sagt.

Stefán Eiríksson sagðist eigi ætla sjer, að tala mörg orð í þetta sinn, en mundi þó mæla með frumvarpi þessu, er til kæmi, þar sem hann ávallt hefði verið blynnur slíku máli, þegar hann hefði sjeð gildar ástæður fyrir því; og ættu þær sjer stað í þessu máli, þar sem höfnin á Skagaströnd væri viðurkennd ófær, en við Blönduós góð, og það hins vegar líka bætti stórum úr nauðsyn hjeruðsbúa. Hefði þetta einmitt ljóslega sýnt sig á Papós, þar sem nú eigi væri að sækja lengra en eins eða tveggja daga ferð, en menn áður hefðu orðið að brúka viku eða hálfan mánuð til kaupstaðarferða. En þar sem hinn háttvirtí 5. konungkjörni þingmaður, hefði talað um hina illu prisa á Papós, þá væri sjer eigi kunnugt um það, að þar væru verri prisar en jafnvel í höfuðstað landsins, enda yrðu kaupmenn þar að fylgja prisum austurlands-kaupstaðanna.

Forseti kvaðst þá, fyrst fleiri tækju eigi til máls, vilja skjóta því til atkvæða deildarmanna, hvort frumvarp þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 8 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆDA í efri deild alþingis.

Á 8. fundi efri þingdeildarinnar, 12. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu, *frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar við Blönduós.*

Landshöfðingi kvaðst eigi efast um, að flutningsmaður væri sannfærður um gagæ það, er gæti leitt af því, að Blönduós yrði löggiltur verzlunarstaður. Eigi kvaðst hann heldur efast um, að allar þær upplýsingar og skirteini, er komin væru fram af hans hálfu þessu máli til stuðnings, væru á góðum rökum byggð; mundi þetta, eins og eðlilegt væri, hafa áhrif á skoðun deildarmanna á málinu. Þó virtist sjer að ástæða væri til, þegar þess konar mál væru lögð fyrir þingið, að fela þau nefnd til nákvæmari rannsóknar, þar eð ella mundi hin heiðraða deild eigi geta nægilega dæmt um og tekið tillit til allra kringumstæða og annara atvika, málinu viðkomandi, er þó yrðu að koma til álita, ef frumvarpið yrði samþykkt af þinginu, og sem stjórnin einnig yrði að hafa tillit til við löggildingu frumvarpsins.

Flutningsmaður kvaðst í rauninni ekkert hafa á móti því, að nefnd yrði kosin í málið, en hann skyldi þingsköpin svo, að málið gæti gengið fram án nefndar. Að öðru leyti gæti hinn háttvirtí forseti skotið því til atkvæða deildarmanna.

Sighvatur Árnason gat þess, að það væri nú í annað skipti, að hinn hæstvirti landshöfðingi hefði ráðið til að setja nefnd í málum, er enginn annar hefði orðið til þess. Fyndist sjer það og mjög hyggilegt, því að þótt málin í fyrstu kynnu að virðast einföld og óbrotin, þá gætu þó, ef nefnd væri sett til að ihuga þau, komið í ljós ýmsar þær ástæður og atvik, er ættu að ráða um það, hvort þau skyldi fella eða eigi. Hinn háttvirtí landshöfðingi hefði þannig ráðið til að setja nefnd í mál, er fyrir skemmstu hefði verið borið upp hjer á þingi, og verið fellt; yrði hann að telja það mjög vafasamt, hvort svo hefði farið, ef nefnd hefði verið kosin

til að ihuga það betur; vildi hann því mæla með, að nefnd yrði sett í þetta mál.

Flutningsmaður sagðist, eins og hann hefði áður tekið fram, í sjálfu sjer ekkert hafa á móti nefnd, en hins vegar ætlaði hann, að það mundi ekki verða til annars, en tíma-spillis, og óþarfi, því að opt hefðu samkynja mál verið áður rædd á þingi; kvaðst hann eigi heldur sjá, hverjar nýjar upplýsingar nefnd sú mundi geta gefið; hann yrði að ætla sig sjálfan og hinn 6. konungkjörna þingmann kunnugasta þessu máli, og hefðu þeir þegar látið í tje allar þær upplýsingar, er sjer virtist með þurfa þar að lútandi.

Pórður Jónassen kvaðst eigi geta verið því samdóma, að þetta mál færi í nefnd; sjer virtist rjettast, að það færi eigi lengra, en komið væri; það ætti það naumast skilið, og hefði meira mót sjer, en með. Fyrst og fremst væri höfnin einhver sú lakasta, opin við Húnaflóa, rjett á borð við Keflavík og Eyr-arbakka, og svo væri það rjett hjá sjálfum gamla kaupstaðnum Skagaströnd, svo sem í 2 mílna fjarlægð. Svo væri yfir höfuð síð-ur en gagn að þessum smákauptunum, þar væru aldrei neinar vörubyrðir, nema mäske á hálestunum, en sem optast nóg af brenni-vini og óþarfa, sem dræpi niður alla vel-megun, og leiddi af sjer armóð og skort.

Eiríkur Kúld tók það fram, að ef nú endirinn yrði sá, að nefnd yrði sett, og hún rjeði frá málinu, væri hann tilleiðanlegur til, að gefa atkvæði sitt fyrir nefndarkosningu; en eptir þeim umræðum, sem fram væru komnar, liti eigi út fyrir, að svo yrði, og mundi vlst til litils fyrir sig, að spyrna á móti broddunum. Nú vildi hann þó gjarnan hlýna að flutningsmanni máls þessa, ef það, sem hann færi fram á, yrði engum til ó-gagns. Í því skyni vildi hann spyrja hinn heiðraða þingmann, hvort það mundi satt, sem hann hefði heyrt, að selveiði væri í Blönduós, og ef svo væri, þá hlýti það að eyðileggja hana, ef verzlunarstaður yrði settur þar við ósinn, þar sem lagnaðartíminn væri frá fardögum til jónsmessu, en þá væri mestur umferðartími. Ef að nú þar að auki

prestakall ætti þar ítak, þá gæti hann eigi stutt það, að hið opinbera yrði fyrir hallanum. Ef nú þetta þar á móti ætti sjer ekki stað, þá kynni hann þó að sætta sig við frumvarpið, þótt margar ástæður þær, er fram hefðu komið því til stuðnings, væru í sínum augum harðla litils verðar, einkum þó í þeirri von, að Skagastrandar-kaupstaður og hin hættulega höfn þar legðist við það niður með tímanum.

Torfi Einarsson kvað það hafa verið sagt, að höfnin við Blönduós ætti að vera ófær, og engin sönnun þó færð fyrir því, að svo væri. Enda mætti virðast næsta ólíklegt, að menn mundu svo almennt hafa farið að biðja um verzlunarstað þar, ef höfnin væri óhafandi. Spursmálinu um selveiðina fyndist sjer óþarfi að svara, því að líklega hefði hlut-aðeigandi prestur gefið sig sjálfur fram, er þetta hefði verið af ráðið nyrðra, því að óneitan-lega hefði það legið honum nær, en presti vestan af landi. Hvað kaupstaðinn sjálfan snerti, mundi reynslan best skera úr, hvort hann yrði til gagns eða ógagns. Svo vildi hann og taka það enn fram, að eigi stæði á sama, hvort menn ættu langt eða skammt að sækja í kaupstaðinn; sig minnti ekki betur, en hestleigan hefði nýlega verið metin 1 rd., og gæti það gjört mikinn mun á kostnaðin-um við kaupstaðarferðir.

Flutningsmaður kvaðst eigi þurfa að svara spurningu þeirri um selveiðina, sem beint hefði verið til sín; hún svaraði sjer sjálf. Nafn prestsins að Hjaltabakka sjálfs stæði undir bænarskránni með hans eigin hendi. Að öðru leyti vildi hann vísa hinum háttvirta varaforseta til landabrarjefsins, að Blanda væri annað en Laxá, og alllangt milli ósanna. Loks kvaðst hann vilja skjóta því til hins háttvirta 1. konungkjörna þing-manns, hvort það mundi eigi byggt á mis-heyrn eða misskilningi, er hann hefði sagt, að höfnin við Blönduós væri ófær, því að allir vlti-isburðir því viðvikjandi færu í gagnstæða átt.

Jón Hjaltalín sagðist verða fastlega að mæla fram með heiðni þessari, er væri byggð á bænarskrá frá 148 manns og skoðunar-

gjörð, er farið hefði fram að tilhlutun sýslumanns, og lýsti því, að höfnin væri góð. Það væri þó undarlegt, að vilja ekki gjöra fólki ljettara fyrir. Það væri skylda þingsins, að taka allt tillit til slíkrar bænarskrár. Kvaðst hann samdóma hinum háttvirta landshöfðingja í því, að nefnd yrði sett, til að yfirvega málið nákvæmlega. Kvaðst hann eigi leggja sjerlega mikla áherzlu á selveiðina; það væri alkunnugt, að selurinn eyðilegði alla laxveiði; ætti hann, ef rjett væri, að eyðast með öllu móti.

Stefán Eiríksson kvaðst eigi ætla nauðsynlegt að setja nefnd í málið, því að hann byggist eigi við, að aðrar upplýsingar kæmu fram, en þær, er lögju í sjálfri bænarskránni, og væru ástæðurnar fyrir beiðni þessari ljóslega teknar þar fram. En helzta ástæðan fyrir beiðni þessari, sem hjer ræddi um, væri sú, að sannanir væru nægar fyrir hendi, að höfnin á Skagatrönd væri óhafandi, því eins og tekið hefði verið fram við fyrstu umræðu í máli þessu, hefðu þar orðið mörg skipströnd. Hinn fyrsti konungkjörni þingmaður hefði talað um, að engar vörubyrðir væru á þessum smákaupstöðum. En þingmaðurinn kveðst geta frætt hann um það, að t. a. m. á Papós og Djúpavog væru opt meiri vörubyrðir, en þar sem fleiri væru sölubúðir. Þannig hefði það verið í vetur, að á Seyðisfirði hefði verið kornvörulaust, og væru þar þó 3 sölubúðir.

Flutningsmaður kvaðst heyra það, að nokkrir vildu, að nefnd yrði sett í málið; en hann kvaðst eigi skilja, að hún mundi geta gefið neinar upplýsingar fram yfir þær, er komnar væru fram frá Húnavetningum sjálfum, nema ef vera skyldi það, að hún gæti upplýst það, sem hann hefði heyrt, að stundum hefði verið kornlaust í höfuðstaðnum sjálfum, þegar það hefði fengizt í smákaupstöðunum, og virtist sjer þetta nægja mót því, sem sá fyrsti konungkjörni þingmaður hefði sagt um þetta atriði.

Forseti bar þá undir atkvæði deildarmanna, fyrst eigi fleiri tóku til máls, hvort mál þetta skyldi ganga til 3. umræðu, og

var það samþykkt með 8 atkvæðum. Upp á því hafði verið stungið, að nefnd væri skipuð í þetta mál, en við atkvæðagreiðsluna fjell sú uppástunga með 5 atkvæðum á móti 5.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 11. fundi efri þingdeildarinnar, 15. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstadaðar við Blönduós í Húnavatnssýslu*.

Flutningsmaður gat þess, að mál þetta hefði verið svo ítarlega rætt við hinar 2 fyrri umræður, að sjer fyndist óþarft að fara fleirum orðum um það, og vonaðist hann til, að það væri öllum þingmönnum orðið svo ljóst, að þeir með fullri sannfæringu gætu gefið atkvæði sitt fyrir því, en byrjuðu eigi á því á hinu löggjafandaþingi, sem hið ráðgefandaþing eigi hefði gjört, að vera andvigir máli þessu.

Pórður Jónasson kvaðst enn sem fyr verða að vera frumvarpi þessa mótfallinn, og vonaðist hann því til, að þingið ljeti það eigi fá framgang, því sjer virtist það bæði óþarft, að löggilda verzlunarstað, þar sem eigi væri lengra en meðal-bæjarleið í næsta kaupstað og þannig að eins hægðarauki fyrir fáa menn; það væri því miklum efa bundið, hvort nokkur mundi verða til að byggja á slíkum stað, og þegar þar við bættist, að Blönduós, þar sem höfnin, eptir því, sem sagt væri í skjölunum, væri hættuleg, rjett á borð við Keflavík eða Eyrarbakka, blasti við norðvesturátt og brimi, yrði hann af þessum ástæðum, að ráða frá, að þingið tæki málið til greina eða mældi með því.

Flutningsmaður kvað virðast svo, sem hinn 1. konungkjörna þingmann langaði til, að hjer yrði orðastrið, og vildi eins og Pitt sagði, búa til sjálfur strið, ef aðrir gjörðu það ekki, enda þyrfti opt lítið tilefni til að gjöra bál úr litlum neista. Ástæður þær, er hann hefði til fært, hefðu verið næsta ljett-

vægar og lítill gaumur gefandi. Hann hefði sem sje tekið það fram, að höfnin væri ófær, en nú væri þráfaldlega búið að sýna það, samkvæmt skýrslunum, að hún væri góð; en látum hana nú vera svo vonða sem hún vera vildi, þá mundi enginn glæpast á henni, svo að það væri þýðingarlaus mót-bára, enda sæist það af skýrslu agents Lambertsens, að höfnin væri álitin betri en ekki verri en í Keflavík, sem hefði löggiltan verzlunarstað, hvað þá Skagaströnd og Eyrarbakka.

Benidikt Kristjánsson kvað mál þetta nú komið til 3. umræðu, og hefði hann eigi áður tekið til máls í því. Hann væri að vísu ókunnugur á þeim stað, er hjer ræddi um, en hann yrði þó að mæla fram með máli þessu; því þegar það og yfir höfuð verzlunmál væri skoðað frá almennu sjónarmiði, þá yrði hann að álíta, að kaupmenn og bændur hlýta að vita beztt, hvað hagaði í því efni, en eigi þing eða stjórn. Annað mál væri það, að þing og stjórn hlutaðist til um það, að eigi yrði örðugri tollheimta, en verið hefði, og að sóttvarnir þær, sem lögleiddar yrðu, væru gjörðar kostnaðarsamari og umfangsmeiri. Yfir höfuð álitu hann æskilegt að taka öll óhagkvæm bönd af verzluninni; maður ætti stízt að sporna móti því. En hvað það snerti, að veita eingöngu uppsiglingarleyfi, þá yrði hann að ætla, að það væri mörgum annmörkum bundið; það legði baki á verzlunina, þar sem menn eigi gætu fyrir fram gjört neina kaupsamninga, nema um þunga vöru og nauðsynjavöru. Svo gæti og slíkt leyfi haft margt fleira óþægilegt í för með sjer; út af því gætu risið málaprætur, og að farið yrði kringum lögin. Ætlaði hann svo eigi að lengja frekar umræðurnar um þetta mál, en kvaðst mundu gefa því atkvæði sitt, er til kæmi.

Ólafur Pálsson kvaðst, af því hann væri úr því hjeraði, er málið væri frá komið, og þekkti nokkuð til, ætla að mæla með því, enda ætti það og skilið, að hlýnt væri að því. Það mundi vera byggt á misminni, er sagt hefði verið, að höfnin væri hin versta;

með því ljóslega hefði verið sýnt fram á hið gagnstæða, og að þar væri miklu betri lega en á Skagaströnd; hann kvað að vísu engan vera kominn hjer til að spá, en það gæti þó hugsast, að svo færi, að þegar byggingar færu að fyrnast á Skagaströnd, þá yrðu þær fluttar á Blönduós, ef þar yrði sett kauplún. Það hefði og verið of lítið gjört úr því, hve mörgum þessi kaupstaður mundi verða að gagni, því það væru ekki færri en $\frac{2}{3}$ hlutir Húsvetninga, sem þetta yrði til stórrar hæðar; þar hjá væri verzlun á Skagaströnd í sumu falli svo að eins löguð, að sá kaupstaður víst ekki hefði illt af því, að fá nábúa við hlið sjer. Vonaðist hann því til, að þingmenn veittu máli þessu lið sitt.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að játa það, eins og áður, að hann væri eigi mjög hlýntur slíkum málum sem þessum. Hinn heiðraði framsögumaður hefði ætlað, að enginn með góðri sannfæringu gæti mælt á móti þessu máli, en hann yrði að biðja hann að forlata sjer, þó sannfæring sín færi eigi í sömu átt. Hinn 1. konungkjörni þingmaður hefði máské gjört vel mikið úr því, hve ill höfnin væri; en það væri annað atriði í máli þessu, er væri eigi nægilega skýrt; sig minnti að stæði í bænarskránni, eða þá að einhver kunnugur hefði sagt, að lendingin væri stórgrytt, og ef nú svo væri, vildi hann spyrja, hvort ekki mundi kosta töluvert að ryðja hana, en flutningsmaður mundi játa, að vond lending væri hættuleg. Hið eina dæmi af lískiskútanni, sem framsögumaður hefði tilfært til ágætis höfninni, sannaði ekki mikið. En þrátt fyrir þetta kvaðst hann þó mundu, ef til vildi, sætta sig við frumvarpið, ef spádómur hins 6. konungkjörna þingmanns gæti rætt, að Skagaströnd legðist þá niður með tímanum. Að öðru leyti tæki hann ena fram þá skoðun sína, að öll fjölgun smákaupstaða væri mjög ískyggileg; það væri máské hæðarauki fyrir fáeina menn, en hins vegar eigi til annars, en auka munað og örbyrgð manna á milli. Gæti hann fært þess ljóst dæmi, sem framsögumannni sjálf sagt væri fallkunnugt, en hann mundi víst

ekki misvirða, þó hann til færði það eigi hjer.

Flutningsmaður kvaðst raunar eigi þurfa að svara þessu miklu; hann þyrfti eigi annað en að biðja hinn heiðraða þingmann, að spyrja agentinn, hvernig til hagar, ef hann ekki tryði sjer. Hann gæti sagt honum, að það þyrfti að byggeja eina bryggju, og vör væri þar skammt frá, er lítið kostaði að ryðja. Að þetta eina dæmi af skipinu, er hann hefði tekið fram, sannaði eigi neitt, því gæti hann ekki verið samdóma, því ekki þyrfti nema eitt dæmi til að sýna og sanna, hvort leir eða grjóthotn væri á einni höfn. En hann gæti eigi spáð í eyðurnar um það, hvort Skagastrandarkaupstaður færðist á Blönduós, ef þar yrði löggilt kauptún. Vildi hann svo ekki fara fleirum orðum um mótmæli þau, er fram væru komin.

Fyrst eigi fleiri tóku til máls, bar forseti frumvarpið undir atkvæði deildarmanna, og var það samþykkt með 8 atkvæðum. Forseti lýsti því þá yfir, að frumvarpið þannig samþykkt yrði sent forseta neðri deildarianar.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 17. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Blönduós í Húnavatnssýslu*.

Páll bóndi Pálsson kvaðst við mál þetta riðinn, og vildi því fara fáeinum orðum um það. Hann ímyndaði sjer, að þingmenn hefðu kynnt sjer bænarskrár og skjöl málinu viðvíkjandi, sem lögð hefðu verið fram, er skýrðu frá ástæðum þeim, sem frumvarpið væri byggt á; eins og mörgum væri kunnugt, væri að eins í verzlunarstaður í Húnavatnssýslu; hann væri á öðrum enda sýslunnar; það væri nefnilega Skagaströnd, með tveim sölubúðum, en einni höfn, er væri orðin svo alræmd, að enginn lausakaupmaður þyrði þangað að fara, enda hefði á hinum

siðustu 20. árum farizt þar 6 skip, 4 um haust og 2 um vor; kaupmenn hefðu því lýst því yfir, að þeir mundu alls eigi framar senda þangað vöruskip um haustlíma, þess vegna gæti eigi hjá því farið, að tilfinnulegur vöruskortur yrði í sýslunni; á hinn bóginn væri yfir margar ár að sækja til Skagastrandar, og meðal þeirra væri Blanda ein hin hættulegasta, enda hefði margur misst í henni lífið, en þó fleiri látið eigur sínar. Hann vonaðist því til, að þingið mundi líta á mál þetta með góðgirni, og að hann þyrfti eigi að fara fleirum orðum um það, en óskaði að eins, að það gengi til 2. umræðu.

Var það þá samþykkt nær í einu hljóði, að mál þetta gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu Blönduóss til verzlunarstaðar*.

Páll bóndi Pálsson kvaðst við 1. umræðu málsins hafa tekið fram allar ástæður fyrir frumvarpi þessu, og með því að það hefði eigi orðið fyrir neinum mótmælum af deildinni, og hann vonaðist eptir, að þingmönnum hefði eigi síðan snúizt hugur, þá sæi hann eigi ástæðu til, að hafa upp aptur þær ástæður, er hann væri búinn að koma með, nje að lengja umræðurnar um þetta mál meira.

Þá var frumvarpið lesið upp og samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri deildar alþingis, 27. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu *frumvarp til laga um lög-*

gildingu verzlunarstaðar við Blönduós í Húnavatnssýslu.

Varð engin umræða, og var frumvarpið samþykkt með 20 atkvæðum gegn 1, og kvað forseti það mundu verða sent landshöfðingja.

Var það nú svo látandi :

LÖG

um löggildingu verzlunarstaðar við Blönduós í Húnavatnssýslu.

Frá 1. janúarmán. 1876 skal vera lög-

gildur verzlunarstaður við Blönduós í Húnavatnssýslu, og skal því leyft frá þeim tíma að byggja þar sölubúðir og hafa þar fasta verzlun, með þeim skilmálum, er segir í opnu bræfi 28. desemberm. 1836, og mega einnig innlendir og útlendir lausakaupmenn koma þangað til verzlunar, þegar þess er gætt, sem um það efni er ákveðið í nefndu laga-boði og í lögum 15. aprilm. 1854 3. grein.

XIV.

FRUMVARP

til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula, um friðun á laxi.
(Flutningsmaður B. Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga).

1. grein.

Lax skal friðhelgur hvervetna fyrir alls konar veiðibrellum og veiðivjelum frá 1. degi septembermánaðar til 20. dags maímánaðar ár hvert.

2. grein.

Enginn skal leggja net, eða garða, eða aðrar fastar veiðivjelar lengra en út í þriðjung vatnsfarvegjar, þá vatn er minnst, enda sje eigi vatn dýpst, þar sem net, garður, eða veiðivjel liggur.

Eigi má öðruvísi veiða, þótt einn eigi á, eða hún renni í fleiri kvíslum.

3. grein.

Eigi má leggja net eða veiðivjel í ósa eða úti fyrir þeim í stöðuvötn, eða sjó, þar sem lax gengur, svo fór hans sje hindruð að miklu.

4. grein.

Enginn má á nokkurn hátt fæla lax frá að ganga í vötn eða ár, eða upp að þeim, og spilla með því veiði; enda skal hverjum manni heimilt, að skjóta seli og styggja í veiðiám og ósum, þar sem lax gengur.

5. grein.

Engar veiðivjelar, net, eða veiðibrellur má við hafa, er taki smálax, þar sem meiri

er laxveiði, en silungsveiði; og skulu því veiðiáhöld vera svo gjörð, að smálax gangi í gegnum þau. Skulu möskvar í öllum riðudum veiðarfærum eigi vera minni, þá votir eru, en 9 þumlungar ummáls, og milli ríma í grindum, sem í veiðivjelum eru hafðar, skal vera svo mikið bil, að lax, sem er 9 þumlunga gildur, geti smogið þær.

6. grein.

Þegar svo hagar til á einhverjum stað, að brýn nauðsyn sje til þess, að breyta í einhverju því, sem fyrir er mælt í 2. til 5. greinar laga þessara, eða ákveða þurfi nákvæmar um veiðar, en gjört er í þeim, skal sýslunefnd eptir tillögnum sveitanefnda gjöra það; en þó svo, að grundvallarreglum þeim, sem settar eru um friðun laxins og frjálsa göngu, sje í engu haggð.

7. grein.

Brjóti nokkur lög þessi, skal hann sæta sektum frá 2 krónum til 20 króna, og að auki 1 krónu sekt fyrir hvern þann lax, er hann veiðir ólöglega; enda veiðir hann þeim, er hann hefur spiltt veiði fyrir. Öll ólög-mæt veiðiáhöld skulu upptæk, og ólöglegir veiðigarðar óhelgir. Þá skal og sá, sem ranglega veiðir, bæta þeim, sem hann hefur

spillt veiði fyrir, skaða allan eptir mali 5 óvilhallra dómkvaddra manna.

8. grein.

Uppljóstarmaður á þriðjung sekta og andvirðis ólöglegra veiðineta og veiðivjela en tvo hluti á sveitasjóður, þar sem veiði hefur verið spillt.

9. grein.

Mál um brot gegn lögum þessum eru opinber lögreglumál. Þó má sá, sem fyrir sökum er hafður, sleppa hjá málssókn, ef hann játar þegar brot sitt og greiðir sektir og skaðabætur allar að fullu eptir því, sem lögreglustjóri ákveður. Rjett er og, að sá, sem fyrir skaða hefur orðið af ólöglegri veiði annara, reki málið sem einka-lögreglumál.

10. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. dag júlímánaðar 1876.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komið frá fyrra þingmanni Þingeyinga frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula um friðun á laxi, og lét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 33. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula um friðun á laxi (Flutningsmaður Benidikt Kristjánsson 1. þingmaður Þingeyinga).

Flutningsmaður gat þess, að þetta málefni, er hjer ræddi um, hefði þrisvar áður verið rætt á þingi, og hefðu þingmenn auðsjáanlega þá gjört sjer mikið ómak fyrir málinu, enda þótt árangurinn hefði orðið minni, en búast hefði mátt við. Vegna þessa fyndi hann eigi

ástæðu til að fara mörgum orðum um þetta frumvarp, er í flestum atriðum færi í sömu stefnu og þau hin fyrri, er verið hefðu fyrir þinginu. Þó mundi þetta frumvarp, er hjer lægi fyrir, mest líkjast frumvarpinu, er verið hefði fyrir þinginu 1867, enda hefði sjer fallið það bezt í geð. Að því er þetta málefni sjálft snerti, þá hefði það einungis inni að halda aðalreglur eða grundvallarreglur, er friðun laxins ætti að byggjast á. Hann kvaðst nú ganga að því vísu, að sumt mætti máské betur fara, en hjer stæði, en hann bæri það traust til hinnar heiðruðu deildar, að hún ihugaði málið með einlægni og alvöru, og leiðrjetti það, er leiðrjettla þyrfti. Hann vildi geta þess, að í hinum eldri frumvörpum þessa efnis hefði ein aðalákvörðunin verið sú, að taka til greina Sabbathshelgina, en hann hefði ekki ætlað það nauðsynlegt, enda heyrði slíkt til helgidagalögunnum, ef það ekki álitist nauðsynlegt til ítarlegri friðunar fyrir laxinu, sem hann kvaðst ætla að eigi væri þörf á, ef í engu væri dregið úr þeim ákvörðunum, sem gjörðar væru í frumvarpinu. Að öðru leyti ætlaði hann eigi að tesja tímann með því, að færa ástæður fyrir því, sem að sinni byggju mældi fram með sjer sjálft.

Ólafur Pálsson sagðist hafa áður verið viðriðinn þessi mál, og þekkti því nokkuð til. Viðvíkjandi þessu frumvarpi yrði hann að láta þá skoðun sína í ljósi, að sjer þætti það fara í góða stefnu yfir höfuð, og enda þótt það kynnu að sinnast á því hjer og hvar töluverðir gallar eða eitthvað óglögg orðað, þá ætti sízt að fella málið fyrir þá sök; það væri auðvelt seinna að laga slíkt með breytingaratkvæðum. Þar sem sjer því þætti málið í aðal-efninu gott, vildi hann gefa því meðmæli sín.

Sighvatur Arnason sagðist ekki ætla að fara langt út í þetta mál að sinni, og ekki út í einstakar greinir þess, með því það líka ekki ætti við á þessu stigi málsins; en vildi geta þess lauslega, að sjer þætti frumvarp þetta hjer og hvar þurfa lagfæringar við eptir því, sem hjer hagaði, t. a. m. 2., 3. og 4. grein; mundi hann seinna til taka það

nákvæmar. Ad öðru leyti vildi hann gjarnan styðja málið.

Stefán Eiríksson sagði, að þetta mál hefði fleirum sinnum verið fyrir þinginu, og virtist það að vera áhugamál, að minnsta kosti þeim, er laxveiði hefðu. En hann væri hræddur um, að hjer ætti við mótbára sú, er og svo hefði verið áður hreift gegn slíkum málum, að of nærri væri gengið eignarrjetti manna, þar sem t. a. m. í 4. grein væri hverjum manni gjört heimilt að skjóta seli og styggja í lax-veiðiám. Þetta mundi beint á móti stjórnarskránni, er segði, að eignarrjetturinn væri friðhelgur. Vildi hann taka til dæmis, hversu þessi ákvörðun væri ísjárverð; hann vildi taka til dæmis Ölfusá, þar sem bæði væri selveiði og laxveiði. Prestinum í Arnarbæli mundi þykja það hart, ef selurinn, sem látraði sig í Ölfusá, væri hrakinn þaðan burt með skotum, þar sem þetta væri allmikil ábataveiði fyrir hann. En að öðru leyti, fyrst málið sýndist vera áhugamál þeim, sem laxveiði stunda, þá væri nauðsynlegt að fá góð lög um það. En þetta frumvarp gæti hann eigi aðhyllzt, eins og það lægi fyrir, og mundi því greiða atkvæði móti því.

Jón Hjaltalín sagði, að það væri öldungis nauðsynlegt að friða miklu frekar, en gjört væri, um laxinn hjer á landi. Menn vissu, hvernig það hefði gengið til hjer. Fyrir nokkrum árum hefði rjett verið búið að eyðileggja laxveiðina í Elliðaánum. Út af dæmi því, er þingmaður Skaptfellinga hefði tekið til að hlýnna að selnum, sem honum þætti svo vænt um, vildi hann minna hann á, að hjer væri eigi um einstakra rjett að ræða. Þetta væru almenn lög, gefin til almennings heilla. Hver einstakur maður hefði að vísu sinn einstaklega rjett, en eigi að siður hefði hann ekkert leyfi til, með þessum rjetti sínum að spilla fyrir almenningsgagni. Þingmanni þessum hefði þannig þótt það hart fyrir hönd prestsins í Arnarbæli, að skjóta selinn í Ölfusárósi. En hann kvaðst þá vilja spyrja hann, hvort það væri eigi eins hart og harðara fyrir ótal búendur með fram ánni,

sem gætu haft mjög mikla laxveiði, ef selurinn í ósnum hamlaði eigi svo mjög göngu hans. Auk þess væri laxinn, einkum á síðari árum, mörgum pörtunum arðmeiri en selurinn, þar sem nú þyrfti fáa laxa til þess að vega móti korntunnunni, og vissu allir, hvað hún kostaði. Aðalaugnamið þessara laga væri og ætti að vera það, að vernda sem bezt almenningsgagnið, því að það ætti að sitja í fyrirrúmi. Menn þyrftu því ekki að taka sjer svo nærri, þó þessi vargur og landeyða, selurinn, væri skotinn, og það jafnvel flæmdur hvervetna á braut.

Ásgeir Einarsson kvaðst vilja spyrja þingmann Rangæinga, hvað það væri í 2., 3. og 4. grein, er hann eigi gæti fellt sig við.

Sighvatur Árnason sagðist þá ætla að svara nokkrum orðum spurningu þeirri, er hefði verið beint að sjer frá þingmanni Húnavetninga. Sjer virtist þá í 3. grein, þar sem talað væri um að leggja eigi net eða garða lengra en í þriðjung vatnsfarvegjar, það ekki vera samkvæmt þeim laxveiðilögum, sem hann hefði sjeð, því að epir orðunum yrði það eigi skilið öðruvísi, en að meint væri að leggja einungis í þriðjung vatns öðru megin; að minnsta kosti tæki það sig eigi skýrt út, að meint væri beggjamegin þriðjungur vatnsfarvegjar, og þætti sjer því hjer of skammt farið. Í 3. grein þætti sjer ónákvæmni í orðunum: «svo fór hans (laxins) sje hindruð að miklu». Slíkt væri of óákveðið. Svo væri 4. grein með selaskotin. Væri hann þar samdóma þingmanni Skaptfellinga, að slíkt gæti beinlínis gengið í berhogg við eignarrjett manna. Hann vildi taka dæmi, þar sem einn maður ætti land að árósi, og annar ofar; í ánni væri bæði laxveiði og selveiði; selveiði í ósnum, sem vant væri, fremur en laxveiði. Mundi þá eigi vera ósanngarnt, að flæma burtu og spilla allri selveiði manns þess, er land ætti að ósnum, jafnvel þó engin laxveiði væri þar. Þessum atriðum yrði því að breyta, og mundi hann eigi ella geta gefið frumvarpi þessu atkvæði sitt.

Ásgeir Einarsson sagðist vel geta verið samþykkur því, eins og líka tekið hefði verið

fram, að bæta þyrfti laxalögin. En á hinn bóginn virtist sjer hjer færzt of mikið í fang, enda hefði hann áður látið skoðun sína í ljósi á þessu máli. Um árið hefði hann sent bænarskrá til þingsins viðvíkjandi þessu máli, og þar hefði hann tekið fram hin helztu atriði, sem honum hefði þótt mest nauðsyn á að breyta; þessa bænarskrá hefði þingið gjórt sjer þá æru að láta prenta, og gæti hver lesið hana því, er vildi, ef hún þætti nokkru nýt. Svo hefði hann líka mælt til við menn þá, er hefðu laxveiði í Húnavatns-sýslu, þar á meðal prestinn á Hjaltabakka, að gefa sjer upplýsingar viðkomandi laxveiðinni, jafnframt í sambandi við selveiðina, og hefði hann skýrslu um það efni heima hjá sjer frá þessum presti; ef nú yrði sett nefnd í málið, væri hann fús á að láta henni skýrslu þessa í tje. Þingmaður Rangæinga hefði bent á galla í 2., 3. og 4. grein, og ætlaði hann það vera yfir höfuð rjett athugað. Í 5. grein þætti sjer viðsjál ákvörðun, þar sem sagt væri, að engar veiðivjelar mætti við hafa, er tækju smálax, þar sem meiri væri laxveiði, en silungsveiði. Þetta væri nokkuð óákveðið, og gæti hæglega risið ágreiningur af því. Eins þætti sjer vanta ákvörðun um, hversu langt skyldi vera bilið milli rimanna í veiðivjelunum. Svo þætti sjer og möskvastærðin vera hið minnsta, er til taka mætti. Þar sem talað væri um, að sá, er ranglega veiddi, skyldi dæmast til skaðabóta eptir 5 óvilhallra manna mati, þá vissi hann eigi, hvers kyns dómur hjer væri meintur; kviðdómur eða eitthvað annað. Enn stæði hjer: «enda veiðir hann þeim, er hann hefur spillt veiði fyrir». Þessi ákvörðun mundi ekki verða góð viðfangs, því að þegar margir ættu hlut í veiðinni, yrði víst opt bágð að greina sundur, hve mikill hluti hverjum heyrði. Yfir höfuð virtist sjer rjettara að byrja með því, að gjöra litlar breytingar, en sem maður, þegar til framkvæmdanna kæmi, gæti haldið vörð á, heldur en að ætla að fara að grípa út fyrir allar æsar. Og um 4. grein hjer væri það sannast að segja, að hún gæti varla komizt að, nema um steypð væri Jónsbókar

lögum, veiðilögum, stjórnarskránni og náttúru-rjettinum. Hefði laxveiða-frumvarpið árið 1867 náð fram að ganga, hefði því líklega verið þökkun hin góða laxveiði árinu eptir; en það gæti nú eigi, sem allir vissu, haft nokkurn stað, enda hefðu eigi frá þeim tíma heyrzt neinar umkvartanir í þessa átt. Þess vegna þætti sjer ráðleggra að fara ekki of langt. En þar sem hjer væru innan um góð atriði, vildi hann, að málinu yrði sinnt, og látið ganga til annarar umræðu, og þá sett nefnd í það.

Flutningsmaður sagðist ekki ætla að lengja umræðurnar að sinni. Málið væri nú til fyrstu umræðu, og yrði því einungis talað um það í heild sinni. Hjer væri að eins að ræða um að fá heppileg lög í þessari grein. Það væri víst um það, að í eldri lögum væri lagður góður grundvöllur; og mundi þetta frumvarp ekki fara svo langt út fyrir þennan grundvöll. Sjer virtist vera full ástæða fyrir þingið að hlyna að þessu máli, því að hjer væri að ræða um hina mestu arðsemi á landinu, að undantekinni duntækjunni og eggvarpinu, og þessi arðsemi væri alveg komin undir því, að menn notuðu hana skynsamlega. Annars gæti afleiðingin orðið sú, að sá, sem væri ríkastur í hjerði, gæti með ofsalegri og óskynsamlegri veiðiaðferð dregið blessunina, sem guð hefði einnig gefið hinum fátækari og minni máttar, frá þeim, um leið og hann líka skemmdi fyrir sjálfum sjer, svipti sjálfan sig blessuninni. Það hefði nú verið fundið að ýmsu í þessu frumvarpi, einkum að því, er snerti sjerstaklegt ástand á ýmsum stöðum, sem misjafnlega hagaði til. En 6. grein frumvarpsins slægi einmitt varnaglann við þessu, þar sem sýslunefndum á hverjum stað væri gefið vald til að breyta til frá reglunum í 2. — 5. grein, þegar það væri nauðsynlegt sakir þess, að sjerstaklega hagaði til, þannig, að eigi væri þó vikið frá aðalgrundvelli þeim, er frumvarpið væri byggt á. Það hefði verið stungið upp á nefnd í málinu, og þó hann raunar sæi ekkert á móti því, þá mundi það óþarfi, því að mál þetta, o: laxamálið, hefði áður verið vandlega

fhugað og rætt áður á þingum. En umfram allt treysti hann hinni heiðruðu deild til að sinna af alvöru þessu velferðarmáli landsins.

Torfi Einarsson sagði, að að vísu mundi mega segja, að það væri líkt og að fara í geitarhús að leita sjer ullar, ef nokkur byggist við að fá hjá sjer upplýsingar í þessu máli, því að hann væri ókunnugur laxveiðum. En hann hefði verið áður á þingum, er mál þetta hefði verið rætt, og hefði hann litið svo til þess, að það mundi vera eitt af þeim, er ekki væri auðvelt að færa margt til bóta. Það væri einmitt meinið í þessu máli, að það hagaði svo fjarska-misjafnt til á hverjum staðnum, einkum stærðin á ánum. Þetta væri því að sinni hyggju mesta vandamál, og sjálfsagt að setja nefnd í það.

Stefán Eiríksson sagðist ætla að geta þess út af því, er hinn 3. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að sjer væri ekki kunnugt, að menn notuðu laxveiði fyrir sunnan Arnarbæli, heldur ofar með ánni, t. a. m. á Laugardælum og þar upp frá, og væri það víst, að nógur lax væri þar fyrir; svo það sýndi þó, að laxinn kæmist upp eptir ánni fyrir selnum, sem þingmanninum væri svo afarilla við.

Jón Hjaltalín sagðist að eins ætla að segja þingmanni Skaptfellinga eina stutta sögu. Hann hefði talað við einn alkenndan laxveiðamann frá Skotlandi, sem hefði verið fyrir austan og sjeð þessar ár, Ölfusá og Þjórsá, og hefði hann sagt við sig: «Ef þessar ár væru friðaðar, veit jeg ekki, hversu mikils virði þær gætu orðið. Jeg er sannfærður um, að þær gætu orðið hin mesta auðsuppspretta». Það væri auðvitað, að laxtetrið gæti, eins og þingmaðurinn segði, sloppið upp hjá selnum, en ekki nema á stangli og með höppum og glöppum. Þess vegna ítrekaði hann það aptur, að það væri mesta nauðsyn, að út rýma þessum vargi og laxeyðanda úr öllum árkjöptum.

Eiríkur Kúld sagði, að hinum háttvirta 5. konungkjörna þingmanni hefði víst gleymzt það, að til væri lagaboð, er bannaði honum og hverjum öðrum að skjóta einu einasta

skoti á sel á Breiðafirði, og þar væru þó árósar, og enda lax í sumum þeirra; og líka það, að það væri beint á móti stjórnarskránni, þannig að skerða eignarrjett manna, eins og frumvarpið færi fram á.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 10 atkvæðum, og með 7 atkvæðum var samþykkt, að þriggja manna nefnd skyldi setja í málið.

Fyrir þeirri kosningu urðu:

Benidikt Kristjánsson með 8 atkv.

Ásgeir Einarsson . — 4 —

Ólafur Pálsson . . — 4 —

Í nefndinni var Ólafur Pálsson kosinn formaður, en Benidikt Kristjánsson skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapítula, um friðun á laxi.

Hin heiðraða efri deild alþingis hefur kosið oss undirskrifaða til að fhuga og kveða upp álit vort um frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kap. um friðun á laxi. Höfum vjer átt fundi með oss til að ræða þetta mál, og látum nú uppi álit vort á þessa leið:

Nefndinni kom allri ásamt um, að nauðsyn bæri til þess, að lög væru gefin um þetta efni, sem varðar svo mjög áríðandi atvinnuveg landsins. Einnig áleit nefndin, að frumvarpið væri yfir höfuð vel úr garði gjört. Að eins hefur nefndinni þótt betur fara, að gjöra nokkrar smábreytingar á hinum einstöku greinum frumvarpsins, og skulu þær hjer taldar:

1. grein óbreytt.

Við 2. grein. Seinni hluti annars málsliðs greinar þessarar: «eða hún renni í fleiri kvíslum» falli burt.

Við 3. grein. Orðin: «í ósa eða» falli burt, og í staðinn fyrir orðið «þeim» komi «ósa-mynnum».

Við 4. grein. Aftan við «gengur» bætist: «ef eigi eru þar friðlýst selalátur».

Við 5. grein. Orðin: «þar sem meiri er laxveiði en silungsveiði» falli burt. Í staðinn fyrir orðið «riðuðum» komi: «riðnum».

6. grein óbreytt.

Við 7. grein. Fyrir orðin: «frá 2 krónum til 20 krónur» komi: «frá 10 krónum til 50 krónur». Fyrir: «1 krónu» komi: «2 króna». Orðin: «enda veiðir — — — veiði fyrir» falli burtu.

Við 8. grein. Orðin síðast í greininni: «veiði hefur verið spillt» falli burt, en í stað þeirra komi: «brotið er framið».

9. grein óbreytt.

10. grein óbreytt.

Alþingi 11. ágúst 1875.

Ó. Pálsson, B. Kristjánsson,
formaður. skrifari og framsögum.
Asg. Einarsson.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kaþtula, um friðun á laxi.

1. Breytingarupphástunga við 2. grein frumvarpsins.

(Frá Sighvati Árnasyni, 1. þingmanni Rangæinga.)

Við 2. grein. Í staðinn fyrir orðið: «þriðjung» komi: «helming».

Aftan við fyrri lið 2. greinar bætist: «Nú eru veiðieigendur sinn hvoru megin ár, og vilja leggja net eða veiðivjel frá báðum löndum á sama stað, skal þá þriðjungur árinna andur vera milli veiðigagna».

Í staðinn fyrir seinni lið 2. greinar, komi: «Nú á einn maður veiði alla í á og enginn fyrir ofan, má hann þá girða ána með veiðivjel á þeim tíma, sem veiði má við hafa eftir 1. grein. Vjelin skal út búin samkvæmt 5. grein og með opi frá botni til vatnsbrúnar hálf alin á breidd, sem vera skal

opið um sólarhring hvers sunnudags allan veiðitímann. En sje á í tveim kvíslum, skal önnur ógirt; ef einn eða fleiri eiga veiði fyrir ofan, og hann greinir á við þá um það, hver kvísl skuli auð vera, skal hann þá vera háður því, sem segir um veiðieigendur tveim megin ár».

2. Breytingarupphástunga

við 4. grein frumvarpsins.

(Frá Stefáni Eiríkssyni, 2. þingmanni Skaptfellinga.)

Að aftan við 4. grein, á eftir viðauka nefndarinnar «ef eigi eru þar friðlýst selalátur» bætist: «eða æðarfugla eggver».

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 37. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag ágúst mánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu *frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kaþtula, um friðun á laxi*.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson) sagði, að nokkrar breytingarupphástungur væru fram komnar í máli þessu; það væri fyrst frá þingmanni Skaptfellinga, en hann kvaðst verða að segja um hana, að hún væri fremur meinlaus; en hann yrði jafnframt að álíta hana óþarfa, þar sem varla nokkur mundi geta ímyndað sjer, að leyfilegt væri að spilla æðarfugla-eggveri, sem með sjerstöðum lögum væri friðað. En það væri allt öðru máli að gegna um breytingarupphástungu þingmanns Rangæinga, því að þær virtust að vera fremur ófriðlegar, og ganga út á það, að hægga þeim grundvelli, er nefndaráliðið væri byggt á, þar sem þær, í staðinn fyrir eina almenna ákvörðun í frumvarpinu, kæmu með 3 eða 4 ákvarðanir, og væru þær þvílíkar, að hann eigi gæti sjeð, að þær væru á nokkrum verulegum rökum byggðar. Því það, að gefa þeim eina manni, er einn ætti veiðina alla um

á þvera, meiri rjett í veiðinotum en tveimur í sameiningu, sem sinn hvoru megin ættu veiði í á, gæti hann eigi skilið að nokkur sanngirni talaði fyrir. Rjettur hins eina gæti ekki verið helgari og riflegri en hinna tveggja, er land ættu sinn hvoru megin að sömu á; hið sama mætti og segja um breytinguna við seinni hluta 2. greinar, er fer því fram, að leyfilegt skyldi vera að þvergirða á, að hún væri alveg gagnstæð því, sem sagt væri í Jónsbókar 56. kap., að ganga skuli guðsgjöf til fjalls sem til fjöru, ef gengið vill hafa. Hann gat þess, að sjer væri alls eigi ljóst, hvað höfundur breytingaruppástunganna legði í það, «að eiga veiði alla», hvort hann ætlaði, að sá ætti veiði alla, er efst ætti veiði, eða þá fyrst ætti einn veiði, er enginn hvorki fyrir ofan nje neðan ætti veiði í á annar en hann. Tók hann fram, að sabbatsfriðhelgi laxins mundi verða þýðingarlítil, er ekkert væri ákveðið um, hvar hið fetslanga op ætti að vera á girðingunni, og mætti því eins vera við land eins og í miðri á, ef sá, er girðir, kysi það heldur; það mundi líka mjög hæpið, að smálaxinn, sem smjúga ætti þvergirðinguna, tímgist, og þessi maður ætti því að hafa rjett til, að aðrir, sem veiði ættu að ánni, ælu upp lax handa sjer til að veiða, þótt hann veitti elgi riðlaxi griðastað fyrir landi sínu. Kvaðst hann að endingu vilja geta þess, að honum af eigin reynslu væri það kunnugt, að veiða mætti fullvel eptir þessu frumvarpi, sem að mestu leyti væri lagað eptir frumvarpi því, sem þingið samdi 1867.

Sighvatur Árnason sagði, að hann ætlaði að svara hinum heiðraða þingmanni þingeyinga nokkrum orðum; það væri þá fyrst það, að honum hefði þótt það óhafandi, ef tveir ættu land að sömu á, að þeim þá skyldi vera heimilt að leggja net eða aðrar veiðivjelar frá báðum löndum á sama stað út í miðja á, þá yrði hann að minna hann á að lesa betur breytingaruppástunguna, þar sem hún einmitt ákvæði í því tilfelli, að þriðjungur árinna skuli þá vera auður. En að mega girða út í miðja á, væri á hinn bóginn

naðsynlegt, af því sumstaðar væri svo hált að landslagi, að eigi væri hægt að veiða nema öðru megin, og þetta sýndi eitt með öðru, að það mundi vera næsta örðugt, að setja þau almenn lög um þetta efni, að þau ættu alstaðar við, eða eigi kæmu í bága við rjettindi manna.

Stefán Eiríksson sagði, að hann stæði ekki upp til þess, að halda langa tölu fyrir breytingaruppástungu sinni, með því líka að framsögumaður hefði tekið vægt á henni; hann hefði álitid, að uppástungan mundi ekki geta skaðað málið; og úr því að nefodin hefði tekið upp í nefndarálitid ákvörðun um friðlýst selalátur, þá væri sjálfsagt að taka upp ákvörðun um friðlýst æðarfugla-eggver, því það gæti verið í laxveiðaa æðarvarp, en ekkert friðlýst selalátur, og þá má eptir frumvarpinu skjóta þar sel, og því væri það sjálfsagt að taka upp ákvörðun um æðarfugla-eggverin, með því það væri beint á móti eldri lögum að skjóta, þar sem æðarvarp er.

Framsögumaður sagði, að hann enn einu sinni vildi taka það fram, að hann eigi gæti sjeð, að breytingaruppástungurnar væru til nokkurra bóta, og mundi það án efa reynast óhappalegt, ef nú væri farið að gjöra miklar breytingar.

Sighvatur Árnason sagði, að framsögumaður hefði talað mikið um, að þessar einstaklegu ákvarðanir — því svo segði hann þær — leiddu af sjer ójöfnuð og misrjetti; en hann hefði ekki svarað sjer til hins, er hann hefði drepid á, að svo gæti á staðid, að veiðimaður gæti eigi byggt með neinu móti nema öðru megin árinna, og að þá væri honum misrjetti sýnt með lögunum, ef hann mætti eigi byggja nema út í þriðjung vatns, þar sem hann þó mäske gæti byggt út í miðja á, því að þá gæti hann misst af allri veiðinni. Þetta hefði þingmaðurinn ekki minnzt á. En þar sem hann hefði talað um bilið milli rimanna og möskvastærðina, og sagt, að ekki væri fyrir norðan svo smár lax til, að hann festist eigi á því bili, þá hefði honum sjálfum engu síður skjátlazt en sjer með þá ákvörðun. Viðvíkjandi því, er sami

Þingmaður hefði fundið að ákvörðun sinni, að því er snerti göngu laxins á helgum, þar sem hann hefði ætlað honum op $\frac{1}{2}$ alin á breidd, sem næði frá botni til vatnsbrúnar, og ætlaði, að laxinum mundi verða það að litlu líði, ef opið væri ekki á miðju, þá gæti hann þó ekki skilið annað, þar sem um rennandi vatn væri að ræða, og það þrengdist saman til þessa ops, hvort sem það væri nær eða fjær landi, að laxinn mundi hæglega bæði geta fundið það, og komið í gegnum það.

Pórður Jónasson sagðist vera hræddur um, að hjer ræki að sömu niðurstöðu og áður, þegar þetta mál hefði verið fyrir hjer á þinginu. Þá hefðu verið svo deildar skoðanir, að ekkert samkomulag hefði náðst, og málið þannig fallið, og þó væri þetta mál mikilsvert, þar sem laxveiði væri einn af verulegustu atvinnuvegum landsins, og friðun á laxi því ómissandi og nauðsynleg, sjer í lagi þess vegna, að nú væri lítil regla á þessu máli, því að álit manna væri svo dreift og á sundrungu. Hann sái því ekki annað sýna úrræði, en að biðja stjórnina að leggja fyrir alþingi frumvarp til laga um friðun og veiðiaðferð á laxi með þar að lútandi reglum, löguðum eptir þeirri veiðiaðferð, sem gildi í Danmörku, Noregi og Englandi. Stjórn vor hefði ráð á mörgum fiskifróðum mönnum, sem gætu gefið allar nauðsynlegar upplýsingar, og þingið þannig fengið allar nauðsynlegar leiðbeiningar eptir hinum ýmsu landsháttum. Þessi aðferð ætlaði hann yrði miklu heppilegri, en að vera að kýta um það hjer á þingi; það yrði eigi til neins gagns, eins og dæmin frá hinum fyrri þingum ljóslega sýndu.

Torfi Einarsson tók það fram, út af ræðu hins 1. konungkjörna þingmanns, að sjer virtist varla ætlandi til, að stjórnarhöfðingjarnir í Danmörku mundu vera kunnugri í ánum hjer á landi, en hinir laxfróðu herrar, er nú væru að ræða mál þetta hjer á þessari stundu. En þó nú svo væri, að þeir mundu fróðir um þessa hluti, þá yrði hann fyrir sitt leyti að ætla, að hjer væri jafnvel

fyrir þá líka úr vöndu að ráða. Aðgættandi væri, að við flesta mundi loða meiri eða minni breyzkleiki í öllum veiðiskap. Þannig væri það um fiskiveiðar, að þegar einir við hefðu lóðir, ætluðu aðrir sjer misboðið með þeirri veiðiaðferð. Svona gengi það koll af kalli. Í þessu máli væri aðalágreiðingur milli þeirra, er byggju ofar eða neðar við veiðiá, hve mikill hluti skyldi út deilast hverjum fyrir sig. Að gefa reglur eða föst lög um þetta, væri hæpið, og styddist sú skoðun einmitt á dæmi því, er framsögumaður hefði sjálfur tekið af laxánni fyrir norðan. Maðurinn fyrir neðan hefði veitt 7000, en hinn, er ofar bjó, að eins 700. Þannig mundi sjer fara, ef hann byggi neðar við veiðiá, þá mundi sjer þykja hart, að mega ekki nota sem bezt veiði sína. Að öðru leyti ætlaði hann, að eptir því sem komið hefði fram hjer áður á þingum í þessu máli, og enda nú, mundi varlega farandi út í, að breyta mjög frá hinum fornu Jónsbókarlögum í þessu efni, því að í hvert skipti, er átt hefði að bæta um þau, hefði hriðvesnað. Hann játaði, að hann hefði áður í þessu máli verið í nokkrum vafa, en aldrei fremur en nú, og ætlaði hann sig nú með öllu ófæran til að greiða atkvæði sitt.

Framsögumaður sagði, að þingmaður Rangæinga hefði skilið svo orð sín, að hann hefði dregið út af þeim þá ályktun, að sjer hefði missýnt með að ákveða möskvastærðina. En hann yrði þá aptur að ætla, að hann hefði ekki lesið 7. grein frumvarpsins, þar sem einmitt stæði ákvörðun um, að breyta mætti til um þess konar eptir staklegum kringumstæðum. Hann vildi alls ekki neita því, að það gæti verið þörf á að ákveða möskvastærðina minni á sumum stöðum, en stærri aptur á öðrum. Þessi stærð, sem ákveðin væri í frumvarpi nefndarinnar, væri meðalvegur, því að það mundi vera stærðarmunur á laxinum ekki að eins eptir aldri, heldur og eptir kynferði. Viðvikjandi því, er þingmaður Strandasýslu hefði sagt, þá þætti sjer það mikið óheppilegt, að þeir, sem ættu að fjalla um þessi mál, vissu ekki

einu sinni, hvað í Jónsbók stæði, en færu því þó á flot, að menn ljetu sjer lynda þær ákvarðanir, sem þar væru gjörðar, fyrir þá sök, að þeir eigi þættust færir um að ákveða neitt nákvæmar um það, sem þar væri óneitanlega óákveðið. Uppástunga hins 1. konungkjörna þingmanns gæti hann eigi sjeð að ætti við gild rök að styðjast. Það væri undarlegt, ef það skyldi vera eina úrræðið, að fela stjórninni þjónustusamlega þetta mál. Ekki hefðu þó frumvörp hennar átt opt og tíðum betri byr að fagna en hin önnur frumvörp, sem komið hefðu frá landsbúum. Þessi þingmaður hefði fært þá ástæðu fyrir uppástungu sinni, að í Danmörku væru laxveidar næsta algengar, og jafnvel fremur en hjer. Þetta ætlaði hann, eptir því sem sjer væri kunnugt, ekki rjett, enda gæti hann eigi ætlað til, ef innlendir menn, sem þekktu allt hið nánasta til um landslag og aðrar sjerstaklegar kringumstæður á þessu landi, gætu eigi fundið neinar hagkvæmar ákvarðanir hjer að lútandi, að útlendir menn, er aldrei hefðu einn sinni sjeð þetta land, mundu geta gefið hagfellið lög um þetta efni. Að öðru leyti yrði hann að ætla, að þetta frumvarp hefði einkum einn kost fram yfir hin fyrri, og væri hann sá, að þetta mál væri hjer gjört að sveitamálefni, sem allir mundu hljóta að játa að ætti vel við, þar sem menn í hverju hjeraði fyrir sig hlytu að vera kunnugastir því, hversu hagaði sjerstaklega til hjá þeim. Á hinn bóginn væri óhugsandi, að gefa einstakar ákvarðanir í lögum fyrir hvert sjerstaklegt tilfelli. Framsögumaður vjek þá aptur orðum sínum að þingmanni Rangæinga. Þessum þingmanni hefði þótt, sagði hann, misrjetti koma fram í lögnum þessum, þar sem svo stæði á, að veiðimaður gæti eigi lagt veiðivjel, nema öðru megin ár. Hann yrði að svara honum því, að það væri eigi misrjetti, er lögin ákvæðu, heldur væri það landslagið, er gjörði slíkt að verkum. Þetta væri sama sem að segja, að maður, sem væri á magurri jörð, yrði fyrir misrjetti sakir þess, að annar byggi á landkostajörð, o. s. frv. Ef þingmaðurinn

því vildi hafa nokkurn hjer fyrir sök, þá yrði það að vera guð almáttugur.

Sighvatur Árnason kvað framsögumanni farast undarlega orð. Hann mundi sannarlega geta ímyndað sjer og skilið, ef hann hártogaði eigi orð sín, að slíkt tilfelli, er hann hefði nefnt, gæti komið fyrir. Að það hagaði svo almennt til, hefðu aldrei verið orð sín, en það hefði hann sagt, að þeir staðir væru til við veiðiár, að ekki yrði girt nema öðru megin, og vel að merkja, út í miðja á, en þá bönnuðu lögin að girða nema til þriðjunga, og með því væri þeim, sem hlut á að máli, veiðin töpuð, sem þá væri lögunum að kenna, en ekki öðru. En í því væri hann aptur samtaka hinum háttvirta framsögumanni, að fallast eigi á tillögu hins 1. konungkjörna þingmanns. Kæmi það alls eigi til af því, að hann bæri meira mistræust en aðrir til stjórnarinnar, heldur vektu dæmin ljóst fyrir sjer upp á það, að mál þau, er af hennar toga væru spunnin, hefðu eigi átt betri byr að fagna en hin, sem kæmu frá þjóðinni. Enda lægi opið fyrir, að miklu meiri vafningar mundu verða á málinu, ef því væri vísað þá götu. Hann hefði líka þegar játað það, og kvaðst játa það enn, að sjer þætti ákvörðun 6. greinar töluvert bæta úr skák í þessu máli, þótt hann á hinn bóginn hefði ætlað nauðsynlegt, að gjöra við sum önnur atriði nokkrar breytingar, eins og hann líka hefði gjört. Að öðru leyti ætlaði hann sjer eigi að keppa svo mjög um þær, að minnsta kosti eigi með sama hita og framsögumaður verði sitt mál.

Bergur Thorberg sagðist að eins vilja taka það fram, að enda þótt hann nú vildi fallast á allar breytingar þær, er fram væru komnar í þessu máli, þá væri 6. grein frumvarps þessa svo vaxin í sínum augum, að hún gjörði það alveg óhafandi. Eptir 6. grein hefðu nefnilega sveitanefndirnar einar vald til að breyta lögum þessum. Þar sem því lögin stæðu eigi á fastari fótum, en þetta, gæti hann ómögulega aðhyllt þau. Hverjir ættu að dæma um þær sjerstöku

kringumstæður, er heimiluðu, að gjörð yrði breyting frá lögnum? sveitanefndirnar sjálfar. Allir gætu sjeð, til hvers þetta leiddi. Að öðru leyti ætlaði hann varlega farandi í, að setja þær ákvarðanir, sem menn væru eigi fyllilega sannfærðir um að væru hagfelldar. Ætlaði hann, að svo mundi mega segja um þetta mál. Hefði frumvarpið að eins haft inni að halda 2 fyrstu línurnar (1. grein) og svo ákvörðun um þá hegningu, er við lægi, ef út af þeim væri brugðið, hefði hann getað fallið á það. En nú væru hjer mjög margar vafasamar ákvarðanir, og mikið efamál, hvort þær mundu hagfelldar, eða ekki; mundi fleirum þingdeildarmanna sýnast svo, en sjer. Þess vegna ætlaði hann viðurhlutamikið fyrir þingið að gjöra þær að lögum. Fyrir sitt leyti mundi hann greiða atkvæði sitt móti því.

Eiríkur Kúld sagðist líka hafa skrifað hjá sjer 6. greinina, og yrði hann að telja það mjög leiðinlegt, að hún skyldi hafa lædzt inn í frumvarpið. Því, sem hinn 3. konungkjörni þingmaður hefði sagt um hana, væri hann alveg samþykkur. Hvað lægi beinna við, ef hreppsnefndarmönnum væri gefið eins og aðalvaldið í þessu efni, og þeir sjálfir ættu hlut í veiðinni, en að þeir þá ef til vill mundu reyna til að búa svo um knútana, að þeir sætu einir að krásinni; menn mættu ekki reiða sig allt of mjög á hið breyzka mannedli, ef því væru engin takmörk sett. Og ef nú mætti finna enn fleiri galla hjer á, en fram væri komið, væri hann hræddur við, að gjöra frumvarp þetta að lögum. En heldur en að fella málið algjörlega, vildi hann stinga upp á, að menn hölluðust að tillögu hins 1. konungkjörna þingmanns. Sjer virtust margir þingmenn vera enn í talsverðri óvissu um þetta mál, enda yrði hann í öllu að adhyllast skoðun þingmanns Strandasýslu, því hann fyrir sitt leyti gæti skrifað undir hvert orð, sem hann sagði. Það væri eigi heldur svo fráleitt, sem sumir ætluðu, að fela stjórnninni, að leggja fyrir næsta þing frumvarp um þetta mál, því að hún hefði fyrir sjer frumvörpin frá fyrri þingum, svo að henni

væri málið alls ekki ókunnugt. Það færi raunar að vonum, að framsögumanni sjálfum þætti frumvarp sitt glæsilegt, því að hverjum þætti sinn fugl fagur, og ætlaði hann víst, að það mundi grípa út yfir meira en hin eldri lög. En aptur væri aðgætið, bæði það, hvort það hefði þá læmt allt, og á hinn bóginn mætti fara varlega í slíkum málum, að ganga eigi of nærri eignarrjetti manna.

Framsögumaður sagði, að sig furðaði á, að nokkur skyldi hræðast, að hreppsnefndirnar mundu verða svo hlutdrægar í því máli, er þeim væri hjer ætlað að láta tillögur sínar í ljósi um. Hann kvaðst eigi vita, hversu þeir menn, er það hygðu, hugsuðu sjer «situationina». Hreppsnefndarmenn væru beztu menn í sveitum, sem einmitt hefðu þennan atvinnuveg, og hverjir ættu þá betur að vera færir að dæma um, hversu til hagnaði hjá þeim í þeirra sveit, og mundi það ekki einmitt næst sanni, að sýslunefndirnar byggðu viðtektir sínar á áliti þessara manna. Ef fleiri væru en einn hreppur, sem ættu veiði í á, ættu sýslunefndirnar að ráðgast við þær hreppsnefndir, er hlut ættu að máli; hjer væri einungis að ræða um, að skipa veiðirjettinum á hagfelldan hátt milli veiðeiganda innbyrðis, en ekki um það, að draga veiðirjett úr höndum annara, svo freistin til hlutdrægni gæti eigi átt sjer stað. Þetta málefni snerti eptir eðli sínu sjer í lagi atvinnuveg sveitanna. Hann gæti ómögulega fmyndað sjer, að 6. grein þyrfti að verða til ásteytingar. Að öðru leyti virtist sjer það ljettvæg ástæða til að fresta málinu, eða kasta því frá sjer, sú, að allir gætu eigi þegar í hverju einstöku atriði orðið jábræður eða á eitt sáttir, slíkur ágreiningur gæti með góðum vilja og góðum tillögum jafnazt. Á hinn bóginn hlytu allir að játa, að í tilliti til einstaklegra ákvæðana í þessu efni væru Jónsbókarlög ónóg, en það, að slíkar ákvarðanir hefði vantað, vissu allir að hefði komið miklu illu til leiddar, ójöfnuði af hálfu hins sterkara, og mögla og umkvörtun af hálfu hins minni máttar. Hið eina skynsama úræði fyrir þingið virtist sjer því vera, að

reyna að gefa út lög um þetta efni sem allra-
fyrst. Í sjálfu sjer væri það ekkert hættu-
legt, þó á þeim kynnu að verða misfellur;
öll lög stæðu til bóta, sem hvað annað.
Menn gætu svo sjeð, hversu þessi lög gæf-
ust og breytt þeim stöð samkvæmt því, sem
reynslan benti mönnum á. Ekki gæti hann
fallizt á þá tillögu, að biðja stjórnina um
að semja slíkt framvarp. Þingið hefði nokkra
reynslu fyrir sjer í því efni. Sig minnti eigi
betur, en stjórnin um árið hefði lagt slíkt
framvarp fyrir þingið, og hefði það, ef svo
mætti að orði kveða, ekki gjört við það
annað, en hrækt á það. Hann bað deildina
vel að athuga, að mál þetta væri hið þýð-
ingarmesta mál í sinni röð, þar sem ræða
væri um arðsamasta atvinnuveg landsbúa.
Það væri líka mótsögn, að vilja ekki friða
um laxinn, þar sem menn hefðu leitazt við
og fengið sumstaðar framgengt, að friða
selalátur, o. s. frv. Hann sagðist því eigi
ætla það ofætlun fyrir þingið, þó það gjörði
nú sitt hið sárasta til, að fá framgengt slík-
um lögum. Menn mættu ekki í hverju máli
stöðugt berja því við, að tíminn væri orðinn
svo naumur, og sízt í nauðsynjamálum lands-
ins, heldur leggja alla sína krapta fram, til
að fá þeim framgengt.

Torfi Einarsson sagði, að það væri
mikið rjett, að gefið væri leyfi til í 6. grein
að breyta til um þessar ákvarðanir um friðun
laxins, ef eigi væri haggað grundvallarregl-
um frumvarpsins. En ef litið væri nú á, hve
miklu mundi þurfa að breyta eptir því, sem
misjafnlega hagaði til með svo margt, þá
mundi litið verða eptir af þessum grundvall-
arreglum. Framsögumaður hefði sjálfur ját-
að, að laxinn mundi á ýmsum stöðum vera
misjafnlega stór, þá yrði hreppsnefndin að á-
kveða á hverjum staðnum um möskvastærð-
ina; svo kæmi mönnum saman um, að lax-
inn gengi missnemma; þá yrði hún (hrepps-
nefndin) og að ákveða um tímann; þannig væri
hjer um bil allt málið kómið í hendur sveit-
arnefndanna. Þetta mundi verða bæði vanda-
samt og óvinsælt starf fyrir sveitanefndirnar,
og, ef hann væri í slíkri nefnd og ætti að

hafa þennan starfa á hendi, mundi hann reyna
með öllu móti, að sirra sig þeim vanda.
Þótt hann því af alhuga vildi málinu vel,
þætti sjer það þeim annmörkum bundið, að
hann gæti eigi gefið því atkvæði sitt.

Ásgeir Einarsson sagði, að það væri
hvorttveggja, að hinn háæruverðugi framsögu-
maður hefði eigi legið á liði sínu, enda hefði
hann, þótt hann væri meðnefndarmaður hans,
eigi fundið ástæðu til að tala enn. Það liti
nú út fyrir, að þetta mál ætlaði eigi að fá
sem beztan byr; væri hann jafnvel hræddur
um, að málið mundi falla við atkvæðagreiðsl-
una, og mundi því tiltækilegast, að reyna að
sameina sig við þá þingmenn, er gjört hefðu
nýjar uppástungur í málinu. Framsögumaður
vissi það, að hann hefði eigi getað fallizt
á sumt í nefndarálitinu, enda þótt hann eigi
hefði beinlinis viljað taka sig út úr, heldur
ráðgjört breytingaratkvæði við sum atriði.
Þannig hefði hann aldrei getað þýðt ákvörð-
unina í 2. grein. Hann kvaðst í rauninni
vera samdóma hinum 3. konungkjörna þing-
manni, að aðalkjarni málsins væri í 1. grein.
Eitt væri það enn, er sjer hefði eigi kómið
saman um við framsögumann, nefnilega um
möskvastærðina. Hann hvaðst hafa viljað
hafa möskvana stærri en 9 þumlunga. Aptur
hefði framsögumanni þótt opið of litið hjá
þingmanni Rangæinga, sem hann eigi gæti
verið samdóma um, því að laxinn mundi
ganga með netunum og sinna opið, og leita
gegnum það. Að öðru leyti vildi hann spyrja
þingmann Rangæinga, hvort sú væri mein-
ingin í breytingaruppástungu hans, þar sem
talað væri um það tilfelli, er einn ætti á,
sem framsögumaður hefði lagt í hana. Sjer
hefði eigi verið það ljóst. Fyrir sitt leyti
gæti hann eigi skilið, að einn maður ætti
alla veiði í á, nema honum heyrði hún öll
til, frá fjalli til fjöru.

Jón Hjaltalín sagðist eigi vera svo kunn-
ugur þessu máli, að hann þættist bær að
dæma mikið um, hvað hjer væri rjettast. En
um það væri hann fær að dæma, að það
ætti mjög illa við fyrir löggefandi þing að
vera stöðugt að nudda á stjórninni um hvað

eina. Ef vjer gætum eigi sjálfr gefið haganleg lög fyrir land vort, til hvers heitum vjer þá löggjafarþing? Til hvers sætum vjer þá hjer mánuðum saman, og eyddum fje landsins?

Framsögumaður sagðist vilja vekja athygli hinnar heiðruðu deildar á því, hvort ekki mætti koma breytingum á þetta mál, svo að það næði þó fram að ganga. Nú lægju þegar fyrir breytingaruppástungur, og enn hefðu undir umræðunum komið nýjar uppástungur fram. Þessar breytingar gætu þá komið fram við 3. umræðu, ef uppástungumenn vildu sameina sig nógu margir, eða ef þeim líkaði hitt betur, að koma sjer saman við nefndina. Að minnsta kosti bæri hann það traust til hinnar heiðruðu þingdeildar, að hún vildi leggja á eitt í því, að koma einhverjum breytingum fram við frumvarp þetta, er til bóta þættu horfa, en fella ekki málið að öllu. Vera mætti, að hann hefði sótt vörnina allkappsamlega, en það væri engan veginn þar með sagt, að hann vildi engum bendingum taka.

Sighvatur Arnason sagðist samkvæmt áskorun þingmanns Húnvetninga ætla að gjöra grein fyrir meiningu sinni með orðnum: «Nú á einn maður veiði alla í á, og enginn fyrir ofan», nefnilega sá, sem á líka land að báðu megin eða enginn á móti. En hvað snerti 6. grein hjer, þá væru það engin nýmæli í lögum, þó nokkuð væri lagt á vald hjeradsbúa eptir kringumstæðum. Vildi hann taka til dæmis lög um fjallskil, sem legðu fyrir helztu ráðstafanirnar, en að öðru leyti skyldu sveitarstjórnir segja fyrir um allt hið einstaklega, eptir því sem hverju byggðarlagi hagaði. Þess vegna geðjast sjer vel að 6. grein. Líka mætti sjá það víða í eldri lögum, að ýmislegt var lagt undir skynsamra manna mat.

Ólafur Pálsson kvaðst leyfa sjer að tala fáein orð, af því hann væri nokkuð viðriðinn þetta mál, sem einn af nefndarmönnum. Hann sagðist þá vona, að allir þingdeildarmenn sæju, að í 1. grein og 5. væru hagsfelldar og góðar ákvarðanir, og ætlaðist hann til svo góðs af hinni heiðruðu deild, að hún

ljeti ekki málið þegar falla niður. Að öðru leyti játaði hann, að frumvarpið væri svo í vissu falli, að hann gæti eigi þýðzt sumar ákvarðanir þess, þótt hann hins vegar ekki hefði viljað gjöra ágreining í nefndinni. En hann mundi fús til að sameina sig við meðnefndarmenn sína eða aðra heiðraða deildarmenn um breytingar, er til batnaðar mættu horfa.

Sighvatur Arnason kvaðst eigi mundu berjast ákaft fyrir sínum breytingum, svo að þær mundu varla verða til ásteytingar. Vonaði hann, að menn mundu geta komið sjer saman um málið, svo það fengi framgang.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða í málinu, og fjelltu þau þannig:

1. grein frumvarpsins.

1. 1. grein óbreytt samþykkt með 8 atkvæðum.

2. grein.

2. Breytingaruppástunga frá Sighvati Arnasyni: að í staðinn fyrir orðið: «þriðjung» komi «helming», felld með 6 atkvæðum gegn 4.
3. Breytingaruppástunga frá sama, tekin aptur af honum sjálfum, en tekin upp af Ásgeiri Einarssyni: Að aptan við fyrri lið annarar greinar bættist: «Nú eru veiðieigendur sinn hvoru megin ár», o. s. frv., felld með 6 atkvæðum gegn 3.
4. Breytingaruppástunga frá sama, tekin aptur af honum sjálfum, en tekin upp af Ásgeiri Einarssyni: Í staðinn fyrir seinni lið 2. greinar komi: «Nú á einn maður veiði alla í á», o. s. frv.—«tveim megin», felld með 6 atkvæðum gegn 3.
5. Nefndin: Seinni hluti annars málslíðs greinar þessarar: «eða hún renni í fleiri kvíslum» falli burt, samþykkt með 5 atkvæðum gegn 4.

6. 2. grein með áorðnum breytingum felld með 5 atkvæðum gegn 5.

3. grein.

7. Nefndin: Orðin: «í ósa eða», falli burt, og í staðinn fyrir orðið «þeim», komi: «ósa-mynnum», samþykkt með 7 atkv.

8. 3. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 7 atkvæðum.
4. grein.
9. Breytingaruppástunga frá Stefáni Eiríkssyni: Að aptan við 4. grein bætist: «eða æðarfuglaeggver» samþykkt með 9 atkvæðum.
10. Nefndin: «Aptan við orðið «gengur», bætist: «ef eigi eru þar friðlýst selalátur» samþykkt með 6 atkvæðum gegn 2.
11. 4. grein með áorðnum breytingum samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4.
5. grein.
12. Nefndin: Orðin: «þar sem meiri er laxveiði en silungsveiði» falli burtu, samþykkt með 8 atkvæðum.
13. Sama: Í staðinn fyrir orðið: «riðuðum» komi: «riðnum» samþykkt án atkvæðagreiðslu.
14. 5. grein frumvarpsins með áorðnum breytingum samþykkt með 8 atkvæðum.
6. grein.
15. 6. grein óbreytt samþykkt með 6 atkvæðum.
7. grein.
16. Nefndin: Fyrir orðin: «frá 2 krónum til 20 krónur», komi: «frá 10 krónum til 50 krónur». Fyrir «1 krónu» komi: «2 króna». Orðin: «eða veiðir — veiði fyrir», falli burtu, samþykkt með 6 atkvæðum.
17. 7. grein með áorðnum breytingum samþykkt með 6 atkvæðum.
8. grein.
18. Nefndin: Orðin síðast í greininni: «veiði hefur verið spillt» falli burtu, en í stað þeirra komi: «brotið er framið», samþykkt með 6 atkvæðum.
19. 8. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 7 atkvæðum.
9. grein.
20. 9. grein óbreytt samþykkt með 7 atkvæðum.
10. grein.
21. 10. grein óbreytt. Hjer varð atkvæðagreiðsla óglögg og ljet forseti því við hafa nafnakall.

«Já» sögðn:

Ólafur Pálsson,
Benidikt Kristjánsson,
Jón Hjaltalín,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson.

«Nei» sögðu:

Bergur Thorberg,
Ásgeir Einarsson,
Eiríkur Kúld,
Jón Pjetursson,
Torfi Einarsson,
Þórður Jónasson.

Var greinin þannig felld með 6 atkvæðum gegn 5.

22. Að frumvarpið í því formi, sem það þannig er í, gengi til 3. umræðu, samþykkt með 8 atkvæðum.

Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks
56. kapitula um friðun á laxi.

1. grein.

Lax skal friðhelgur hvervetna fyrir alls konar veiðibrellum og veiðivjelum frá 1. degi septembermánaðar til 20. dags maímánaðar ár hvert.

2. grein.

Eigi má leggja net eða veiðivjel úti fyrir ósa-mynnum í stöðuvötn, eða sjó, þar sem lax gengur, svo fór hans sje hindruð að miklu.

3. grein.

Enginn má á nokkurn hátt fæla lax frá að ganga í vötn eða ár, eða upp að þeim, og spilla með því veiði; enda skal hverjum manni heimilt, að skjóta seli og styggja í veiðiám og ósum, þar sem lax gengur, ef eigi eru þar friðlýst selalátur eða æðarfuglaeggver.

4. grein.

Engar veiðivjelar, net, eða veiðibrellur má við hafa, er taki smálax, og skulu því veiðiáhöld vera svo gjörð, að smálax gangi í gegnum þau. Skulu möskvar í öllum riðn-

um veiðarfærum eigi vera minni, þá votir eru, en 9 þumlungar ummáls, og milli rima í grindum, sem í veiðivjelum eru hafðar, skal vera svo mikið bil, að lax, sem er 9 þumlunga gildur, geti smogið þær.

5. grein.

Þegar svo hagar til á einhverjum stað, að brýn nauðsyn sje til þess, að breyta í einhverju því, sem fyrir er mælt í 2. til 4. greinar laga þessara, eða ákveða þurfi nákvæmar um veiðar, en gjört er í þeim, skal sýslunefnd eptir tillögum sveitanefnda gjöra það; en þó svo, að grundvallarreglum þeim, sem settar eru um friðun laxins og frjálsa göngu, sje í engu haggð.

6. grein.

Brjótí nokkur lög þessi, skal hann sæta sektum frá 10 krónum til 50 króna og að auki 2 króna sekt fyrir hvern þann lax, er hann veiðir ólöglega. Öll ólögmet veiði-áhöld skulu upptæk, og ólöglegir veiðigarðar óhelgir. Þá skal og sá, sem ranglega veiðir, bæta þeim, sem hann hefur spillt veiði fyrir, skaða allan eptir mati 5 óvilhallra dómkvaddra manna.

7. grein.

Uppljóstarmaður á þriðjung sekta og andvirdis ólöglegra veiðineta og veiðivjela; en tvo hluti á sveitasjóður, þar sem brotið er framið.

8. grein.

Mál um brot gegn lögum þessum eru opinber lögreglumál. Þó má sá, sem fyrir sökum er hafður, sleppa hjá málsókn, ef hann játar þegar brot sitt og greiðir sektir og skadabætur allar að fullu eptir því, sem lögreglustjóri ákveður. Rjett er og, að sá, sem fyrir skaða hefur orðið af ólöglegri veiði annara, reki málið sem einka-lögreglumál.

VIÐAUKA- OG BREYTINGAR-UPPÁSTUNGUR

við frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula um friðun á laxi, eins og það var samþykkt við 2. umræðu í efri deild alþingis 14. ágúst 1875.

(Frá nefndinni).

Á eptir 1. grein komi ný grein, er verði 2. grein og orðist þannig: «Enginn skal leggja net eða garða, eða aðrar fastar veiðivjelar lengra en út í miðja á, þá vatn er minnst; enda sje eigi vatn dýpst, þar sem net, garður eða veiðivjel liggur».

2. grein verður þá 3. grein, og 3. grein verður 4. grein o. s. frv.

Við 5. grein (sem verður 6. grein) í staðinn fyrir orðin: «2. til 4. greinar» komi: «undanfarandi greinum», og í staðinn fyrir orðin: «skal sýslunefnd — — — sveitanefnda» komi: «amtsráðið eptir tillögum hreppsnefnda og sýslunefnda».

VIÐAUKAUPPÁSTUNGA

við viðauka- og breytingaruppástungur nefndarinnar við frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula um friðun á laxi, eins og það var samþykkt við 2. umræðu.

(Frá nefndinni).

Aptan við hina nýju 2. grein bætist: «Nú rennur á í fleiri kvíslum, og má enginn þvergirða eina þeirra, nema meiri sje fiskiför í annari, enda eigi engir aðrir veiði í kvísl þeirri, sem þvergirt er».

ÞRIÐJA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 42. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 3. umræðu, *frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula, um friðun á laxi*.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson) sagði, að hann þættist ekki þurfa að fara mörgum orðum um breytingar þær, er nefndin hefði gjört. Við atkvæðagreiðsluna hefði þeim nefndarmönnum þótt heldur koma gloppa á frumvarpið, og hefðu þeir verið að reyna að bæta hana með þessum viðaukauppástungum. Hann vonaði að þessar breytingar bæru það með

sjer, að nefndin hefði viljað sem mest laga sig eptir tillögum annara þingmanna. Sumum hefði nefnilega þótt gengið of nærri veiðirjetti einstakra, og til þess að rýmka um það, hefði þessi breyting verið gjörð, þótt nefndinni á hinn bóginn hefði eigi getað dulizt, að það mundi reka að þeirri niðurstöðu, að menn í raun og veru veiddu minni lax með því móti. En þó eigi yrði sigldur bezti byr, þá væri eigi rjett að hafna hinum lakari, þegar hans væri kostur. Önnur breytingin væri einungis afleiðing af hinnu fyrri. Hún byndi það eitt nýtt í sjer, að tíminn, sem laxinn ætti að vera friðhelgur, skyldi kominn undir ákvörðun eða viðtektum hlutadeigandi sveitastjórna, sem amtsráðið staðfesti. Svo hefði nefndin í tilliti til þess, er út af mætti bregða ákvörðunum frumvarpsins í einhverju, eptir því sem misjafnt hagaði til, látið amtsráðið vera efst á blaði, og hefði nefndin gjört þessa breytingu vegna þess, að það mundi þykja meiri trygging fyrir því, að þessar viðtektir gætu orðið góðar, og að þær kæmu eigi í bága við rjettindi annara. Meira ætlaði hann eigi að ræða þetta mál að sinni, og það því síður sem hann ímyndaði sjer, að varla yrði lengra farið aptur á bak, en gjört væri; því ella væri augnamiði laga þessara sleppt, og hverjum væri þá heimilt að láta kenna allsmunar í veiðum, eins og verið hefði í þessu efni. En slíkt tilheyrði hinnu myrku fornöld, og hann vonaði, að það mundi eigi þykja sæma á vorri öld.

Torfi Einarsson sagði, að einhver hefði hreift því við sig, að í lögum þessum væri eigi tekið fram það tilfelli, er 2 menn legðu sitt hvoru megin í miðjan straum. Hann kvaðst því vilja leita upplýsinga um, þegar þetta hjetu víðaukalög, hvort hin fornu Jónsbókarlög ættu eigi að standa í því efni.

Framsögumaður sagdist ætla, að enginn gæti skilið þetta frumvarp svo, að það leyfði nokkrum að þvergirða, enda hefði nefndin ekki gjört ráð fyrir, að nokkur mundi gjöra það. En ef slíkt kæmi fyrir, yrði það sjálfsagt eitt af því, er heyrði undir viðtektir sveitanefndanna og amtsráðanna.

Ásgeir Einarsson kvað það eigi hafa komið til tals í nefndinni, að tveir legðu girðingar í miðjum straumi, og væri vitaskuld, að Jónsbókarlög ættu að gilda í því efni, enda væri það sjálfsagt, að eigi mætti þvergirða. Að nefndin hefði eigi gefið ákvörðun í þessu efni, væri eigi komið af því, að nefndinni hefði gleymzt það, en nefndarmenn hefðu viljað hafa lög þessi sem stytzt. En með því að ólíkt til hagaði í hinum ýmsu ám, þá hefði nefndin eigi treyst sjer til, að rígbinda menn alveg í þessu efni við föst lög, svo að engar undantekningar mætti gjöra, þar sem þess væri þörf, og af þeirri hugsun væri sú ákvörðun runnin, að veita amtsráðum heimild til, eptir tillögum hreppsnefnda og sýslunefnda, að gjöra breytingar í þessu efni, og kveða nákvæmar á um veiðarnar, ef þess þyrfti með.

Ólafur Pálsson sagði, að það hefði líka vakað fyrir sumum í nefndinni, að lög þessi væru að eins víðaukalög, og heyrðu undir ákvarðanir Jónsbókar í þessu efni, og að þær væru alls eigi úr gildi numdar með lögum þessum.

Eiríkur Kúld kvað frumvarp þetta hafa komið inn á þingið í 10 greinum, en hjer hefði orðið spánnýr atburður, með því að fleiri breytingar hefðu komið frá nefndinni við frumvarpið, en greinir þess sjálfs væru. Þetta væri alveg spánnýtt, og væri þetta órækur vottur þess, að mál þetta væri mönnum enn eigi orðið föllljóst. Það væri kostur á lögum, að þau væru stutt, en eigi teldi hann það kost, að þau væru of stutt, svo að þau yrðu fyrir það óskiljanleg. Hjer hefði nú þegar sú raun á orðið, að þingmaður Strandasýslu, er eigi væri talinn allheimskor, hefði verið í vafa um, hvernig lög þessi ætti að skilja, og kvaðst hann ætla, að margir mundu þeir á Íslandi, er eigi yrði allhægur skilningur þeirra, er honum veitti það örðugt. Sagði hann, að enginn skaði mundi að fresta máli þessu, enda mundi það að líkindum fresta sjer sjálf, þar eð þingtíminn væri nú stuttur orðinn, en frumvarp þetta ætti eptir að ganga til neðri deildarinnar, og teldi

hann það sjálf-sagt, að hún gjörði breytingar á því.

Framsögumaður kvaðst vilja biðja varaforseta, að telja aptur upp breytingar nefndarinnar og greinar frumvarpsins; kvaðst hann eigi kannast við, að svo væri, sem hann segði, að nefndin hefði gjört fleiri breytingar við frumvarpið, en greinir þess væru, og það hann varaforseta að gæta þess, að breytingar þær, er einstakir þingmenn hefðu gjört við frumvarpið, væru ekki frá nefndinni komnar. Hann hvaðst treysta því, að þótt varaforseti væri talinn hollur í ráðum, þá mundi menn þó í þessu máli fara að sínum eigin ráðum.

Ásgeir Einarsson sagði, að sjer þætti nú varaforseti ætla að verða aðgangamikill í niðurskurðinum, því að sjer heyrðist hann nú vilja skera allt niður, svo frumvörp sem kláðasjúkt fje, en hann mundi að líkindum hafa betur vit á öðru en laxaveiðum. Það væri ekki meiningin, að neðri deildin mætti eigi gjöra breytingar á frumvarpi þessu, og væri nefndin fús til, að leiðbeina heppi í því efni. Það væri sjálf-sagt, að enginn mætti þvergirða ár, enda væri hjer að eins leyft að leggja veiðigard út í miðja á. Sjer væri þetta að vísu ekkert kappsmál, og ef varaforseti hefði gefið sjer einhverja leiðbeiningu til gagns í þessu efni, þá mundi hann hafa tekið því þakksamlega, en slíkt hefði siður en ekki verið.

Þar eð fleiri tóku eigi til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Viðaukauppástunga nefndarinnar:

Að á eptir 1. grein komi ný grein, sem verði 2. grein, og orðist þannig:

„Enginn skal leggja net eða garða eða aðrar fastar veiðivjelar lengra en út í miðja á“, o. s. frv., samþykkt með 8 atkvæðum.

2. Viðaukauppástunga við þessa viðaukauppástungu, frá nefndinni:

Aptan við hina nýju 2. grein bætist:

„Nú rennur á í fleiri kvíslum“ o. s. frv.,

samþykkt með 8 atkvæðum.

3. Breytingaruppástunga frá nefndinni við 5. grein, samþykkt með 7 atkvæðum.

4. Frumvarpið í því formi, sem það þannig er í, samþykkt með 8 atkvæðum.

Lýsti forseti því þá yfir, að það yrði afgreitt til neðri deildarinnar.

Á 46. fundi neðri deildar alþingis beiddust 8 þingmenn þess, að dagskránni væri breytt, og frumvarp um friðun á laxi mætti verða tekið til umræðu í dag, en með því að eigi $\frac{3}{4}$ samþykktu þessa breytingu, komat málið eigi til umræðu.

Þeir sem breytingarinnar beiddust, voru þessir:

Páll Ólafsson,
Einar Gíslason,
Grímur Thomsen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorsteinn Jónsson,
Eggert Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson.

FYRSTA UMRÆDA
í neðri deild alþingis.

Á 47. fundi neðri deildar alþingis, 23. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu frumvarp til viðaukalaga við Jónsbókar landsleigubálks 56. kapitula, um friðun á laxi, eins og það var samþykkt af efri deild alþingis.

Jón Sigurðsson kvaðst vera viss um, að frumvarp þetta væri deildinni kærkomið, því að mestu leyti mætti það heita vel úr garði gjört. Það væri mikill skaði, hve seint það hefði komið frá efri deildinni, því að eftiríðni hefði leyft, þá hefði hann óskað að gjöra nokkrar smábreytingar við það. Sjer þætti nefnilega sum atriði í frumvarpinu óljóst orðuð. Hann yrði þó að álita það mjög æskilegt, að mál þetta yrði leitt til lykta á þessu þingi, ef unnt væri.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að lax-veiðar væru enn ungar hjer á landi, svo að til stóriða væri, og síðan farið hefði verið að reka þær til nokkurra muna, vissi hann eigi til, að laxveiði hefði minnkað að neinu. Hann játaði reyndar, að það kynni að vera æskilegt, að fá nákvæmari reglur fyrir þeim, en Jónsbók hefði, svo þeir, sem neðar búa við á, gætu eigi spillt fyrir þeim, sem ofar búa, þar sem margir eiga land að sömu ánni. En þegar lítið væri á frumvarpið, sem hjer lægi fyrir, yrði hann að álíta, að það því að eins gæti orðið og ætti að verða að lögum, að nægur tími væri til að íhuga það nákvæmlega, og bæta það úr því, sem það nú væri. Hann væri samdóma varaforseta, að óheppilegt væri, að málið hefði komið svo seint til neðri deildarinnar, en fyrst eigi væri tími til að íhuga það nákvæmlega, þá sýndist sjer rjettara, að það biði, heldur en hrapað væri að því, að gjöra það að lögum. Hann yrði að telja það betra að hafa engin lög, heldur en svo færi, að þingið á eptir yrði að afbiðja sín eigin lög, eins og farið hefði 1861. Þá hefði það ljóslega sýnt sig, hve mikið vandamál þetta væri. Hann vildi því leyfa sjer að stinga upp á nefnd, og helzt 5 manna nefnd.

Hjálmur Pjetursson sagði, að frumvarp þetta væri að visu ekki eins fullkomið í öllum greinum, og æskilegt væri, en gæti þó orðið til gagns, ef það yrði að lögum, því það hefði inni að halda margar þær ákvarðanir, sem væru til skýringar á hinum eldri lögum um þetta efni, og þar að auki nokkrar nýjar ákvarðanir, er hann yrði að álíta til verulegra bóta; en þó hann gjarnan hefði viljað gjöra nokkrar smábreytingar við það, ef tíminn hefði leyft, þá sæi hann, að það yrði eigi til annars en eyðileggja málið, eða slá lögnum á frest, eins og nú á stæði. Tíminn væri nefnilega svo naumur, að málið yrði ekki leitt til lykta á þessu þingi, ef nokkrar breytingar yrðu gjörðar á frumvarpinu. Hann kvaðst því vilja ráða til, að málið væri látið ganga sem greiðlegast áfram, án breytinga, og án nefndar, ef ske mætti, að

það yrði leitt til lykta á þessu þingi.

Páll bóndi Pálsson sagði, að hann hefði fengið lítið eitt við laxveiðar, og vildi því láta í ljósi álit sitt um þetta frumvarp. Hann gæti eigi verið samdóma þingmanni Mýramanna, að æskilegt væri, að frumvarp þetta yrði að lögum. 2. grein frumvarpsins þætti sjer óhafandi. Þar væri sagt, að allir mættu leggja net eða garða eða aðrar fastar veiðivjalar út í miðja á. Ef nú svo á stæði, að tveir ættu land, sinn hvora megin við ána, þá mættu þeir eptir þessari grein báðir leggja út í miðja ána, hvor sín megin, og þá væri ekkert eptir, heldur væri áin þvergirt. Því væri alveg nauðsynlegt að breyta þessari grein. Í 3. grein stæði: »Eigi má leggja net eða veiðivjel úti fyrir ósamynnum í stöðuvötn eða sjó, þar sem lax gengur, svo fór hans sje hindruð að miklu«. Hjer væri sagt »að miklu«, en hvernig ætti að fara að ákveða, hvað hindraði fór laxins að »miklu« eða eigi, og hvar væri takmarkið? Hann vildi því styðja að því, að nefnd yrði kosin.

Páll prestur Pálsson sagðist vilja benda öðrum þingmanni Húnvetninga á, að hann misskildi alveg eða rangfærði 2. gr. Það væri svo skýrt tekið fram í greininni, að enginn mætti þvergirða á, þar sem tekið væri fram, að eigi mætti leggja net eða garð, þar sem áin væri dýpst.

Halldór Kr. Fríðriksson sagðist verða að skilja 2. grein, eins og annar þingmaður Húnvetninga. Þar væri sagt með skýrum orðum, að leggja mætti net út í miðja á, en samt tekið fram, að eigi mætti leggja þau, þar sem áin væri dýpst. Þetta væri bein mótsögn, ef svo ætti að skilja, að það væri þar sem hún væri dýpst í miðjunni, því að flestar ár væru dýpstar í miðju, en það væri einungis undantekning, að ár rynnðu þannig, að þær væru dýpri við annan bakkann en hinn. Bæði þessi og aðrar greinar frumvarpsins þyrftu því íhugunar við, og með þeim væri lítið bætt úr ákvörðunum Jónsbókar. Þingmaður Mýramanna væri sjer víst samdóma í, að ef þingið treysti sjer ekki til

þess, að búa til sanna rjettarbót, þá væri best að láta málið biða. Þetta væri mikið vandamál, og þyrfti því nákvæmrar íhugunar við og mikils kunnugleika á laxám viðsvegar um land, til þess að geta sett lög, sem hagnleg væru fyrir alla.

Hjálmur Pjetursson kvaðst eigi hafa ætlað að tala um einstakar greinir frumvarpsins að þessu sinni, en fyrst ræður annara tveggja þingmanna hefðu leiðzt að því, þá skyldi hann játa, að 2. grein þyrfti einna helst breytingar við. En hann hjeldi þó, að hinir heiðruðu þingmenn hefðu gleymt því, að þvergirðing væri alveg bönnuð í Jónsbókar-landsleigubálki 56. kap., og þær ákvarðanir væru enn í gildi, þó þessi lög kæmust á. Það gætu því aldrei orðið nein vandræði út af ákvörðuninni í þessari grein. Þingmaður Reykvíkinga hefði minnst á, að þingmenn 1871 hefðu eptir á beðið stjórnina að samþykkja eigi lög þau um laxveiði, sem þeir þá voru búnir að búa til og samþykkja, en hann vildi biðja þingmanninn að hugleiða, að sú grein, sem olli því, stæði eigi í þessu frumvarpi; hann hefði líka getið þess, að laxveiðar væru ungar hjer á landi; en hann gæti ekki verið honum samdóma í því; það væri öllum kunnugt, að þær væru jafngamlar byggingu landsins; yfir höfuð kvaðst hann verða að álíta talsverða rjettarbót í þessu frumvarpi, því að margar ákvarðanir í því væru til mikils gagns, en engin til skaða. 6. grein frumvarpsins yrði hann að álíta mjög heppilega, því þegar lítið væri til ýmsra þeirra starfa, sem sýslu- og kreppaneendum væri gjört að skyldu að leysa af hendi eptir öðrum lögum, og sem sumt hvað væri bæði vandasamt og þýðingarmikið, þá gæti hann ekki álitid ógjörning, að leggja undir þeirra álit og afskipti það, sem með þyrfti í þessu efni, samkvæmt 6. grein frumvarpsins.

Benidikt Sveinsson sagðist eigi geta verið á þeirra máli, sem álitu 2. grein eigi nægilega trygging fyrir, að eigi mætti þvergirða ár. Það væri skýrt tekið fram, að enginn mætti leggja net nema út í miðja á, og það væri

því hlægilegt að halda, að tveir menn mæltu þvergirða á, fyrst einn maður mætti það ekki. Það væri rjett eins og að álykta svo, að fyrst enginn maður mætti stela, þá mæltu tveir gjöra það. Hann væri þingmanni Reykvíkinga samdóma um, að vel hefði mátt setja strangari reglur, en álitu þó, að betra væri að setja vægar reglur fyrst. Seinna mætti herða á þeim, og gæti maður gjört það eins fljótt fyrir það, þótt þetta frumvarp yrði nú samþykkt.

Guðmundur Einarsson sagðist að vissu ekki hafa mikið vit á laxveiði, en hann kvaðst þó ætla, að þegar lög væru gefin, þá yrðu þau að vera skýr. Hann gæti eigi skilið fyrri málslið 2. greinar öðruvísi en svo, að tveir mæltu leggja net hvor á móti öðrum í sömu á, og þannig þvergirða ána. Aunars þætti sjer þetta frumvarp betur hugsað, en þau frumvörp, sem áður hefðu komið í þessu máli. En það þætti sjer mikið efamál, hvort betra væri, að samþykkja það strax með göllum þeim, sem á því væru, eða láta það biða. Honum sýndist ráðleggra, að það hvíldi sig enn í 2 ár, því að ýmsar ákvarðanir í því væru efasamar.

Jón Sigurðsson sagðist vilja ráða þingmönnum til að skoða vel huga sinn um þetta mál, áður en þeir köstuðu því. Það væri miklu betra, en þau frumvörp, sem áður hefðu komið fram á hinum ráðgefandi alþingum. Hann vildi taka fram þá helztu kosti, sem það að hans álitu hefði til að bera. Fyrst væri það, að miðstraumslínan væri viðurkennd, þessi góða og gilda regla Jónsbókar, sem hann hefði jafnan verið meðmæltur á þingi, en aðrir haldið á móti. Annar kostur á frumvarpinu væri, að það væri einfalt og óbrotið, og bæri langt af hinum fyrri frumvörpum þingsins í því tilliti. Það væri einungis ein ákvörðun, sem hann saknaði, sem hefði verið í frumvarpinu frá 1871, nefnilega ákvörðun um, að þær ár, þar sem væri meiri silungsveiði en laxveiði, væru undanteknar aðalreglunni um laxafriðunina, en 6. gr. bætti úr þessum galla, því að ef ástæða væri að undan skilja nokkra á, þá væri það á

valdi sveitarstjórnarinnar. Hann gæti eigi verið samdóma þeim, sem álitu, að þvergirðing á ám væri leyfð í 2. grein. Það þyrfti ekki annað en að gá að fyrirsögn frumvarpsins. Þar stæði „frumvarp til viðaukalaga við 56. kapítula landsleigubálks Jónsbókar“, en þessi kapítuli væri þar með ekki upphafinn. Þar væri bönnuð þvergirðing, og sú ákvörðun stæði óhöggð. Hann vonaði, að þingdeildin felldi eigi frumvarpið, ef heppnast mætti, að fá því borgið tímans vegna.

Þá var gengið til atkvæða og var samþykkt með 20 atkvæðum, að málið gengi til annarar umræðu. Uppástunga þingmanns Reykvikinga um að setja nefnd í málið, var felld með 16 atkvæðum gegn 2.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 49. fundi neðri deildar alþingis, 25. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um friðun á laxi*. Varð engin umræða um málið, og var því þegar gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 16 atkvæðum;	
2. — — — 14 —	gegn 3;
3. — — — 15 —	
4. — — — 17 —	
5. — — — 15 —	
6. — — — 17 —	
7. — — — 15 —	
8. — — — 15 —	
9. — — — 16 —	

Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæða.

Að frumvarpið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 19 samhljóða atkvæðum.

Þá skýrði forseti frá, að 12 þingmenn hefðu bedizt, að þetta frumvarp mætti koma til 3. umræðu á morgun.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 50. fundi neðri þingdeildarinnar, 26.

dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið til 3. umræðu, *frumvarp til viðaukalaga, við Jónsbókar landsleigubálks 56. kap., um friðun á laxi*, en með því að eigi var liðinn nógu langur tími frá 2. umræðu málsins, þá leitaði forseti samþykkis deildarinnar um, að það mætti verða rætt á þessum fundi, og var það samþykkt með 17 atkvæðum, en með því það var eigi $\frac{3}{4}$ hlutar fyrir leyfinu, var haft nafnakall og sögðu:

„Já“

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll Ólafsson,
Páll Pálsson, prestur,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

„Nei“

Halldór Kr. Friðriksson,
Guðmundur Ólafsson.

Og var þannig leyft með 18 atkvæðum gegn 2, að málið kæmi til umræðu. Guðmundur Einarsson og Páll bóndi Pálsson greiddu eigi atkvæði. Forseti skýrði frá, að landshöfðinginn hefði ekkert í móti, að mál þetta kæmi til umræðu.

Guðmundur Einarsson sagðist hafa vonað, að einhver þingmaður mundi stinga upp á breytingum við frumvarpið. Það hefði eigi orðið, og því yrði hann, eins og við fyrstu umræðu málsins, að taka fram, að sjer þætti 2. grein ógreinilega orðuð, og hætt væri við, að hún yrði misskilin. Ef tveir ættu land sinn hvorumegin við á, þá væri eigi hægt eptir 2. grein að banna þeim að leggja net

hvor á móti öðrum út í miðja á, og þannig þvergirða hana. 6. grein stæði ekki í einu sambandi við 2. grein, og gæti því eigi bætt úr henni.

Benidikt Sveinsson sagði, að það gæti ei verið nein gild mótbára gegn 2. grein, þó hún gæti missskilizt, því að svo væri um öll lög.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að 2. grein væri mjög ljós. «Ef jeg á land öðru megin við á, og þingmaður Árneseinga hinu megin, þá hef jeg eptir 2. grein leyfi til að leggja net út í miðja ána mín megin, og hann sömuleiðis sín megin á sama stað, ef hann vill». Þetta gæti enginn dómstóll dæmt lagabrot. Þessi ákvörðun væri því mjög ófullkomin. Einnig vantaði mjög margar ákvarðanir, ef þetta frumvarp ætti að verða til nokkurra verulegra bóta. Hann kvað það yrði að fara mjög varlega í, að setja lög um þetta efni, til þess þau gætu orðið hagkvæm um allt land, því að eigi hagaði alstaðar eins til á landinu. Ef nauðsyn væri til að gefa skýringar á Jónsbók, þá þyrfti vandlega að ihuga það, og þá væri betra að setja nefnd manna úr ýmsum hjerudum landsins til þess, að búa málið undir næsta þing. Hingað til vissi hann eigi til, að miklar umkvartanir hefðu komið fram yfir rangri og skaðlegri aðferð við laxveiðar, og því mætti þetta mál vel biða nokkurn tíma.

Grimur Thomsen sagði, að eins og menn vissu, hefði mál þetta komið tvisvar eða þrisvar fyrir þingið, meðan það var ráðgjafarþing. Nú væru margir hinir sömu þingmenn og þá hefðu verið. Þá hefðu verið tveir flokkar; foringi annars þessara flokka hefði verið þingmaður Reykvíkinga; hins flokksins fyrri þingmaður Árneseinga. Þeir hefðu þá varið mál sitt með sama kappi og nú, og endirinn hefði orðið, að biðja um, að það yrði ekki að lögum. Hann kvaðst vilja halda sjer fyrir utan hinar leyndu kringumstæður, sem gjörðu það að verkum, að eigi væri mögulegt að tala um friðun á laxi, nema að hugsa um vissa einstaka menn. Hjer væri einungis að ræða um, hvort frumvarp

þetta, sem hjer lægi fyrir, hefði þær ákvarðanir inni að halda, sem gætu hindrað, að laxveiði spilltist. Þessa væri nauðsynlegt að hafa einungis tillit til. Allir vissu, að laxveiði væri einlægt að minnka, af því laxinn væri einlægt að verða minni og rýrari en áður. Eigi mætti veiða ungan og óproksaðan lax. Það væri satt, sem þingmaður Dalamanna hefði sagt, að 2. grein gæti missskilizt; en hver væru þau lög, er eigi mætti missskilja? Auk þess bætti 6. grein úr. Í Englandi, Noregi og fleirum löndum væru sett lög um friðun á laxi, og þætti það alveg nauðsynlegt, til þess að vernda þennan mikilsverða atvinnuveg fyrir skemmdum og gróðafíkn ágjarnra manna. Það væri kynlegt, að hinum velviljaða þingmanni Reykvíkinga væri illa við friðun allra fisktegunda.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst aldrei hafa verið flokksforingi í þessu máli. Hann hefði hvorki sett þær ákvarðanir í löginn 1871, sem hefði orðið að afbiðja, nje heldur verið einn af þeim, er gengizt hefðu fyrir því, að afbiðja þær. Hann kvaðst eigi skilja þá athugasemd þingmanns Gullbringusýslu, að menn gætu eigi gefið lög um þetta efni, án þess að hugsa um einhverja einstaka menn, því að enginn, sem nú hefði rjett til að þvergirða á, þyrfti að hætta því, þótt frumvarp þetta yrði að lögum, því að ef ákvarðanir Jónsbókar næðu eigi til þeirra, mundu þessi lög heldur eigi ná til þeirra. Þegar ræða væri um laxalög, ætti að líta á, hvað hentugt væri í sjálfu sjer. Ef t. a. m. einhver ætti laxveiði efst í á, og gæti eigi veitt laxinn nema með þvergirðingum, þá væri ósanngjarnt að banna honum það, því að hann spillti ekki veiðinni fyrir neinum. Þar sem þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, að laxinn væri stöðugt að minnka og rýrna, þá vissi hann eigi til, að það væri satt; en hitt gæti vel að borið, að lax væri magrari annað árið en hitt, eins og aðrir fiskar; en það væri engin sönnun fyrir almennri rýrnun laxins. 2. grein væri mjög ljós; og þingmaður Árneseinga hlýti að skilja

hana eins og sjálfur hann; 6. grein gæti ekki heldur úr henni bætt; því að þótt amtsráðin væru, nú sem stæði, skipuð skynsömum og rjettsýnum mönnum, t. a. m. þar sem fyrri þingmaður Gullbringusýslu ætti sæti í amtsráði, og telja mætti því víst, að þessir menn legðu rjettsýnan úrskurð á þau mál, er undir þá væru borin í þessu efni, þá væri óvíst, að amtsráðin yrðu ávallt svo vel skipuð, og væri því ekki rjett, að setja þessa 2. grein í því trausti. Lögin ættu að vera svo ljós, að álits einstakra manna þyrfti sem sjaldnast við. Hann kvaðst ekki hafa á móti friðun á fiski yfir höfuð, en sjer sýndist, að með ákvörðuninni í 2. grein næðist ekki sá tilgangur, enda lægi oss ekki það á lögum í þessu efni, að eigi mætti draga það til næsta þings. Þeir menn, sem ljetu sjer mjög annt um þetta mál, gætu ihugað það vandlega til þess tíma, og komið þá með lagafrumvarp. En þingið ætti ekki að hrapa að því, að samþykkja ófullkomin flauturslög, þar sem það gæti átt von á öðrum beiri.

Grímur Thomsen sagði, að þar sem þingmaður Reykvinga hefði ráðið til, að fresta þessu máli, þá væri það jafnan síður lians, er hann vildi fella mál. Svo hefði það verið í þorskanetamálinu, og svo væri það jafnan. Þó hefði það frumvarp verið samþykkt með talsverðum atkvæðamun af báðum deildum, þrátt fyrir það, að það hefði eigi áður komið til þingsins til ihugunar. En laxamál þetta hefði optar en einu sinni legið fyrir þinginu, og það vantaði ekki, að þingmaður Reykvinga hefði rannsakað það nákvæmlega, og með hinni sömu samvizkusemi, sem hann hefði rannsakað þorskanetamálið, og sem honum væri svo eiginleg. Og ef nokkur þyrfti eigi lengri tíma til að hugleiða málið, þá væri það þingmaður Reykvinga. En þótt nú svo færi, að lög þessi yrðu í einhverju ófullkomin, þá þyrftu menn eigi að kippa sjer upp við það, því að svo væru öll mannaverk. En þinginu væri allt af innanhandar að laga galla þá, er reynslan sýndi að væru á lögnum. Hvað það snerti, að lög þessi gætu eigi náð til nokkurra ein-

stakra manna, sem hann vildi eigi nefna, gæti það mikið vel verið, og það væri sjálf-sagt, að ef einstakir menn ættu að vera undanþegnir almennum lögum, þá yrðu þeir það. Úr því gætu dómstólarnir skorið.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að ef það væri fyrirsjáanlegt, að næsta þing yrði að gefa út ný lög um þetta mál, þá gæti hann ekki sjeð, hvaða gagn væri í að fara nú að samþykkja þetta frumvarp. Málið væri óneitanlega vandasamt, og þyrfti óneitanlega nákvæmrar ihugunar við.

Benidikt Sveinsson kvaðst vilja geta þess, í tilefni af velmeintri ráðleggingu þingmanns Reykvinga, að hugsa sig vel um mál þetta, að þessa sömu ráðleggingu hefði hann komið með 1867. Nú væru síðan liðin 8 ár, og vildi hann spyrja þingmanninn, hvort hann byggist við að gjöra það á 2 ókomnum árum, er hann hefði eigi getað gjört á 8 liðnum?

Halldór Kr. Friðriksson sagðist geta gefið það einfalda svar upp á þessa spurningu, að hann gæti gjört það á tveim árum, með því að leggja sig að því, er hann eigi gæti gjört á 8 árum, með því að leggja sig ekki að því, og hingað til hefði hann enga hvöt haft til, að rannsaka þetta mál út í æsar.

Því næst var frumvarpið samþykkt með 17 atkvæðum, og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu.

Var það því næst sent til landshöfðingja sem lög, svo látandi:

VIÐAUKALÖG

við Jónsbókar landsleignubálks 56. kapitula, um friðun á laxi.

1. grein.

Lax skal friðhelgur hvervetna fyrir alls konar veiðibrellum og veiðivjelum frá 1. degi septembermánaðar til 20. dags maímánaðar ár hvert.

2. grein.

Enginn skal leggja net eða garða, eða aðrar fastar veiðivjelar lengra en út í miðja

á, þá vatn er minnst; enda sje eigi vatn dýpst, þar sem net, garður eða veiðivjel liggur.

Nú rennur á í fleiri kvíslum, og má enginn þvergirða eina þeirra, nema meiri sje fiskiför í annari, enda eigi engir aðrir veiði í kvísl þeirri, sem þvergirt er.

3. grein.

Eigi má leggja net eða veiðivjel úti fyrir ósa-mynnum í stöðuvötn, eða sjó, þar sem lax gengur, svo för hans sje hindruð að miklu.

4. grein.

Enginn má á nokkurn hátt fæla lax frá að ganga í vötn eða ár, eða upp að þeim, og spilla með því veiði; enda skal hverjum manni heimilt, að skjóta seli og styggja í veiðiám og ósum, þar sem lax gengur, ef eigi eru þar friðlýst selalátur eða æðarfuglaeggver.

5. grein.

Engar veiðivjolar, net, eða veiðibrellur má við hafa, er taki smálax, og skulu því veiðihöld vera svo gjörð, að smálax gangi í gegnum þau. Skulu möskvar í öllum riðnum veiðarfærum eigi vera minni, þá votir eru, en 9 þumlungar ummáls, og milli rima í grindum, sem í veiðivjelum eru hafðar, skal vera svo mikið bil, að lax, sem er 9 þumlunga gildur, geti smogið þær.

6. grein.

Þegar svo hagar til á einhverjum stað, að brýn nauðsyn sje til þess, að breyta í

einhverju því, sem fyrir er mælt í undanfara greinum laga þessara, eða ákveða þurfi nákvæmar um veiðar, en gjört er í þeim, skal amtsráðið eptir tillögum hreppsnefnda og sýslunefnda gjöra það; en þó svo, að grundvallarreglum þeim, sem settar eru um friðun laxins og frjálsa göngu, sje í engu haggð.

7. grein.

Brjóti nokkur lög þessi, skal hann sæta sektum frá 10 krónum til 50 króna og að auki 2 króna sekt fyrir hvern þann lax, er hann veiðir ólöglega. Öll ólögmet veiðihöld skulu upptæk, og ólöglegir veiðigarðar óhelgir. Þá skal og sá, sem ranglega veiðir, bæta þeim, sem hann hefur spiltt veiði fyrir, skaða allan eptir mati 5 óvilhallra dómkvaddra manna.

8. grein.

Uppljóstarmaður á þriðjung sekta og andvirðis ólöglegra veiðineta og veiðivjola; en tvo hluti á sveitarsjóður, þar sem brotið er framið.

9. grein.

Mál um brot gegn lögum þessum eru opinber lögreglumál. Þó má sá, sem fyrir sökum er hafður, sleppa hjá málssókn, ef hann játar þegar brot sitt, og greiðir sektir og skaðabætur allar að fullu eptir því, sem lögreglustjóri ákveður. Rjett er og, að sá, sem fyrir skaða hefur orðið af ólöglegri veiði annara, reki málið sem einka-lögreglumál.

XV.

FRUMVARP

til laga um breytingu á tilskipun um póstmál á Íslandi, 26. febr. 1872.

(Flutningsmaður Tryggvi Gunnarsson, 1. þingmaður Suður-Múlasýslu).

1. grein.

Burðareyrir er fyrir sjerhverjar þær sendingar, sem getið er um í 2. grein tilskipunar 26. febrúar 1872:

a, Undir laus brjef:

1. Venjuleg brjef, þegar höfð eru frímerki, ef þau vega allt að 3 kvintum, 10 aurar;

ef þau vega yfir 3 kvintin

að 25 kvintum 20 aurar;

ef þau vega yfir 3 kvintin

að 50 kvintum 30 —

Sjeu eigi höfð frímerki, verður burðareyrir tvöfaldur við það, sem hjer er ákveðið;

2. undir prentað mál í krossbandi eða einbrugðnu bandi, eða aðrar sendingar, sem nafngreindar eru í 2. grein nefndrar tilskipunar staflað a, 2., helmingur brjefburðareyris þess, sem getið var, ef frímerki eru við höfð, en þó eigi minna en 10 aurar undir hverja sendingu.

Sjeu frímerki eigi við höfð við sendingar þessar, eða ef á þær er ritað nokkuð, sem eigi er leyft af póstsjórninni, eða ef umbúðirnar, sem eiga að vera svo lagaðar, að hægt sje að kanna, hvað í þeim er, eru með öðru móti, en hún hefur fyrir lagt, þá fer um borgunina eptir því, sem fyrir er mælt um almenn brjef, þegar frímerki eru ekki við höfð.

3. 15 aurar greiðast enn fremur fyrir að takast á hendur ábyrgð hvernar sendingar, sem nafngreind er í 1. og 2.;

b, undir peningabrjef:

burðareyris eptir vikt, eins og ákveðið er í a, 1., og að auki 5 aurar í ábyrgðargjald fyrir hverjar 100 krónur eða minni upphæð þeirra peninga, er til færðir eru utan á brjefinu.

Sje þess krafizt, að peningar, sem sendir eru, sjeu taldir á pósthúsinu, skal fyrir það greiða 2 aura af hverjum 100 krónum og minni upphæð, allt að 500 krónum, en 1 eyri af hverjum 100 krónum, eða minni upphæð, sem fram yfir er.

c, undir böggla:

30 aura fyrir hvert pund, sem böggullinn vegur; telst þá partur úr pundi sem heilt sje. Sje verð til greint, greiðist enn fremur ábyrgðargjald það, sem fyrir er mælt í staflað b. Sjeu í bögglinum gjaldgengir peningar, peninga ígildi, skulda-brjef, þeim nýtt, er í höndum hefur, eða aðrir þvílíkir pappírar, og sje beiðzt tölu á því sje, þá fer um þær sendingar, sem um peningabrjef. Undir tilvísunarbrjef þarf eigi sjer í lagi að borga.

Sje miði látinn fylgja brjefum, sem falin eru á hendur, peningabrjefum eða bögglum,

til kvittunar af hálfu viðtakanda, verður undir hann að borga sem almennt brjef.

Um móttöku þeirra sendinga, sem nefndar eru í a, 3. og b og c, skulu póstembættismenu láta í tje skriflega viðurkenningu móti 8 aura borgun; þó skal sá, er sendir, eigi þurfa að borga fyrir þessa viðurkenningu, ef hann hefur póstkvittunarbók með sjer, sem ritað er í nafn móttökumanns sendingarinnar, verð hennar og vikt, svo að viðkomandi póstembættismaður eigi þurfi annað en rita nafn sitt. Fyrir sendingar þær, sem nefndar eru í a 1. og 2., verður ekki krafizt viðurkenningar.

5 aura skal greiða fyrir hvað eina af því, sem hjer er nefnt: fyrir að leggja til lakk til innsiglis á sending, fyrir að setja á merki, sem þörf er á, fyrir umbúðir peningabrjefs, fyrir utanáskript eða tilvísunarbrjef, en þó má sú borgun samtals eigi fara fram yfir flutningseyri sendingarinnar.

Þegar þær sendingar, sem eigi hafa komizt úr vörzlum póstsjórnarinnar, verða sendar aptur frá þeim stað, er þær áttu að fara til, eða þeim verður komið lengri veg, gjaldast í aukagjald fyrir þann flutning 2 aurar fyrir hverjar 100 kr., ef peningar eru sendir, og 10 aurar fyrir hvert pund í bögglum, og þó aldrei minna en 10 aurar. Aðrar sendingar eru því aukagjaldi undan skildar.

Það, sem goldið er, eptir því sem til tekið er í þessari grein, fyrir að telja peninga, fyrir lakk til innsiglis á sendingu, fyrir að setja á merki, og fyrir lausar kvittanir o. s. frv., fellur til hlutaðeigandi póstpjóna.

2. grein.

Á pósthúsum má panta dagblöð og tímarit, og setur póstsjórnin þær reglur, er hjer þarf við að hafa.

Taki póstsjórnin að sjer flutning á ritum þessum, er burðareyris í eyrir fyrir hver tvö númer, og skal reikna þetta eptir meðaltölu á því, sem ætlast má til að komi út á því tímabili, sem áskriptin er miðuð við; þó skal 8 aura greiða að minnsta kosti fyrir

sending á þeim númerum, sem út eru komin á einum ársfjórðungi.

Fyrir að panta blöðin og fyrir borgunarheimtur og reikningsskil, sem því eru sameinuð, greiðast 8 af hundraði af verði blaðsins fyrir áskrifendur á þeim stað, þar sem það er gefið út.

3. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1876, en aptur nemast úr gildi 8. og 9. grein í tilskipun um póstmál á Íslandi 26. febrúar 1872.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frumvarp til laga um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi, 26. dag febrúarmánaðar 1872, og ljét hann út bíta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 8. fundi neðri deildar alþingis, 10. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu frumvarp til laga um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi, 26. febrúar 1872.

Flutningsmaður (Tryggvi Gunnarsson) sagði, að tilefni þess, að hann hefði komið fram með frumvarp þetta, væri það, að fyrir nokkrum dögum hefði komið til þingsins frumvarp frá stjórninni um, að breyta ríkismynt í krónumynt. En svo hefði 1. þingmaður Skaptfellinga gjört þá breytingaruppástungu við frumvarpið, að burðargjaldið yrði hækkad. Frumvarpið hefði eigi farið fram á að hækka burðargjaldið, heldur breyta mynt, sem nauðsynlegt væri, þess vegna væri nefnd breytingaruppástunga ekki breyting á frumvarpinu, heldur á póstiðgunum, að því leyti sem burðareyritinn er hækkadur, en þá hækkun álitu margir nauðsynlega. Þess vegna hefði hann mest formsins vegna komið fram með þetta frumvarp, sem bætti úr báð-

um þessum nauðsynjum, ef það fengi framgang. Að vísu hlýti þá frumvarp stjórnarinnar, og uppástunga þingmanns Skaptfellinga að falla. En aðalinnihaldi hvorstveggja væri þó borgið, og fengist, ef frumvarp þetta næði fram að ganga. Þótt hann hefði til tekið ákveðnar tölur, þá vildi hann ekki gjöra að neinu kappsmáli, hvort burðareyrit hækkadi eða lækkaði.

Landshöfðingi sagði, að það væri spursmál, hvort haganlegt væri, að nota þetta tækifæri til að hækka burðargjaldið, þar eð það gæti ef til vill haft þau áhrif á notkun póstanna, að hún færi minnkandi. Hann kvaðst og vilja geta þess, að með því fyrirkomulagi, sem nú væri á burðargjöldunum, væru tekjur póstsjóðsins, eptir því sem sjá mætti af reikningunum, hærri en til væri tekið í áætluninni.

Páll prestur Pálsson lýsti því yfir, að hann fjelli frá uppástungu sinni, og mundi heldur sameina sig við 1. þingmann Suður-Múlasýslu um þetta mál, þótt hann væri ekki samþykktur uppástungunum að upphæð á póstgjöldunum.

Því næst var nálega í einu hljóði samþykkt, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 11. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu frumvarp til laga um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi 26. febrúar 1872; flutningsmaður 1. þingmaður Suður-Múlasýslu.

Tryggvi Gunnarsson gat þess, að landshöfðingi við 1. umræðu frumvarpsins hefði ætlað, að hækkun burðareyrisins yrði póststjórninni að tjóni, en hann gæti eigi trúad, að nokkur, sem þyrfti eða vildi senda brjef, ljeti sig það muna, þó hækkadur væri burðareyrit um 2 auru fyrir einfalt brjef. Hvað snerti breytingaruppástungu 1. þingmanns Skaptfellinga, þá væru þeir nú ásáttir þar

um. Sjer virtist eigi teljandi ósamkvæmni á milli upphæðar þeirrar, sem tekin væri af brjefasendingum, og þeirrar, sem lögð væri á böggla, þó það í fljótu bragði sýndist svo, þegar litið væri á, að 30 aurar væru teknir fyrir $\frac{1}{2}$ pund í brjefum og 1 pund í bögglum, því þegar tekið væri af $\frac{1}{2}$ pundi jafnt sem af 1 pundi, og af $1\frac{1}{4}$ jafnt sem af 2 pundum, þá jafnaðist þetta nokkuð; auk þess væri rjettlætt, að taka nokkru meira fyrir brjef en böggla; máske mundi það og verða álitin ósamkvæmni, þar sem á einum stað væri sett 8 aurar fyrir sendingar á dagblöðum, en alstaðar annarstaðar í frumvarpinu sett 10 aurar, en þetta væri gjört til þess að vinna útbreiðslu þeirra í hag, en að setja burðareyri undir þau niður í 5 aura, hefði þótt um of. Loksins vildi hann gjöra þá athugasemd við lengd frumvarpsins, að sjer litist það rjettari regla að taka upp úr lögnum þann kafla allan, sem breyta ætti, heldur en að vitna til laga, sem mörgum væru ókunnug. Að svo búnu óskaði hann, að þingið tæki málið til 3. umræðu.

Landshöfðingi: Að undantekinni hækkun á burðareyrinum væri frumvarpið í öllu verulega samhljóða póstitilskipuninni, hann hefði því, ef þingið samþykkti þessa hækkun á burðargjaldinu, eigi á móti frumvarpinu nema í einstöku atviki; þannig virtist sjer það ósamkvæmni, að þar sem stungið væri upp á að tvöfalda allt af auraföldann, að svo miklu leyti sem það samrýmdist við tugakerfið, þá væri það, sem í 1. grein tölulið 3, staflað a og staflað c, væri stungið upp á, í ósamkvæmni við þetta. Frá sjónarmiði póstmálanna þætti honum eigi ástæða til að setja niður fyrir ábyrgðarbrjef, því þau væru — eins og yfirlitið vottaði fyrir 1874: 205 ábyrgðarbrjef á móti c. 28000 hinsvegar brjefa — að tiltölu örfá; en böggulsendingarnar (staflaður c.) aptur á móti yllu póstsjórninni miklum kostnaði, og gæfu opt-sinnis tilefni til þess að útvega yrði aukahesta til flutnings. Á þessu væri byggt, að burðargjaldið undir böggla samkvæmt póstitilskipuninni væri að tiltölu meira en undir

almenn brjef. Ósamkvæmnin í annari grein væri eigi alls kostar heppileg. En viðvíkjandi 3. grein vildi hann benda á, að erfitt væri að útvega hin nýju póstmerki fyrir en með fyrstu póstferð 1876, og þar að auki gæti frumvarpið, ef það yrði lögleitt, ekki orðið birt fyrir en á manntalsþingum að vori, og væri því nauðsynlegt að breyta ákvörðuninni í 1. júlí eða 1. ágúst.

Tryggvi Gunnarsson: Í tilefni af ræðu landshöfðingjans vildi hann inna hann eptir, hvort eiga mætti vísa meðmælingu hans, svo framarlega sem frumvarpið næði samþykki þingsins óbreytt. Hvað snerti hið síðasta atriði, er hann hefði áminnt viðvíkjandi 3. grein, þá hefði það vakað fyrir sjer, að það væri undir úrslitum frumvarpsins um laga-birtingu komið.

Var þá gengið til atkvæða um frumvarpið í heild sinni og það samþykkt með 16 atkvæðum, og í einu hljóði, að það skyldi ganga til 3. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi, 26. dag febrúar-mánaðar 1872.

1. BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

frá landshöfðingja.

Við 1. grein staflað a, tölulið 3.: að í stað orðanna »15 aurar« komi: »20 aurar«.

Við 1. grein staflað c, að í stað orðanna »30 aurar« komi: »40 aurar«.

Við 2. grein, að í stað orðanna »8 aurar« komi: »10 aurar«.

2. BREYTINGARUPPÁSTUNGA

frá Tryggva Gunnarsyni, 1. þingmanni Suður-Múlasýslu og 7 öðrum þingmönnum.

Við 3. grein: í staðinn fyrir »1. janúar 1876« komi: »1. ágúst 1876«.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 15. fundi neðri deildar alþingis, 19. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til þriðju umræðu *frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um póstmál á Íslandi*, 26. febr. 1872.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að við 1. umræðu máls þessa hefði sjer skilizt svo, sem landshöfðingi væri mótfallinn því, að hækka burðargjaldið, og það hefði dregið úr sjer, er hann skrifaði frumvarp sitt, að hækka burðargjaldið alstaðar, og því hefði hann undanfellt þá liði, er hjer væri um að ræða. En nú væri komin frá landshöfðingja breytingaruppástunga, er hækkaði burðargjaldið. Hann kvaðst hafa sagt við byrjun málsins, að sjer væri eigi kappsmál, þó burðareyrinum væri breytt í frumvarpinu, og gæti hann því vel fallizt á þá breytingu, að burðargjaldið fyrir dagblöð væri hækkað úr 8 aurum upp í 10 aura, og 15 upp í 20 aura fyrir ábyrgð á póstsendingum, en aptur gæti hann ekki verið samdóma því, að burðargjald fyrir böggla yrði hækkað upp í 40 aura; þá væri ekki auðið að koma bögglum fyrir minna, en 40 aura, hve litlir sem þeir væru. Það væri að vísu ekki of mikið fyrir suma böggla, sem væru ljettir en fyrirferðarmiklir, en uppástungan gripi yfir þá alla.

Landshöfðingi kvaðst að vísu ekki álita frumvarp þetta í sjálfu sjer nauðsynlegt, en innihald þess væri þó þannig, að sjer hefði ekki þótt ástæða til, að mótmæla því. En ef þingið aðhylltist frumvarpið, þá hefði sjer sýnt rjettast, að láta breytingarnar ná til alls burðargjaldsins. Þess vegna kvaðst hann hafa komið með þessar breytingaruppástungur, sem miðudu að eins til þess, að koma samkvæmni á frumvarpið, og væru fullkomlega gjörðar í anda þess.

Páll prestur Pálsson sagðist álita það vera miður heppilegt, að hækka burðargjaldið á bögglum, því að hans ætlan mundu bögglaþarnir verða því færri, sem burðargjaldið væri hærra, og við það missti póstsjóð-

urinn; en aptur á móti hlyti það að verða til að auka tekjur póstsjóðsins, ef burðargjaldið á bögglum yrði vægt.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaruppástungur landshöfðingja:
 - a, við 1. grein staflíð a, tölulíð 3., að í stað orðanna: «15 aurar» komi: «20 aurar», samþykkt með 18 atkvæðum.
 - b, við 1. grein staflíð c, að í stað orðanna: «30 aurar» komi: «40 aurar», felld með 19 atkvæðum gegn 1.
2. 1. grein frumvarpsins með áorðinni breytingu, samþykkt með 21 atkvæði.
3. Breytingaruppástunga landshöfðingja við 2. grein, að í stað orðanna: «8 aurar» komi: «10 aurar», samþykkt með 21 atkvæði.
4. 2. grein með áorðinni breytingu, samþykkt með 21 atkvæði.
5. Breytingaruppástunga flutningsmanns, að í staðinn fyrir: «1. janúar 1876» komi: «1. ágústmán. 1876», samþykkt í einu hljóði með 22 atkvæðum.
6. 3. grein með þeirri breytingu samþykkt í einu hljóði með 22 atkvæðum.
7. Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt í einu hljóði.

Var frumvarpið síðan sent efri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 20. fundi efri þingdeildarinnar, 26. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi*, 26. febr. 1872, og hafði því verið út býtt meðal þingdeildarmanna á 15. fundi deildarinnar, 20. dag s. m.

Umræðulaust var með 10 atkvæðum ályktað, að það mál gengi til annarar umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 23. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu *frumvarp til laga um breytingu á tilskipun um póstmál á Íslandi*, 26. febr. 1872.

Umræðulaust var gengið til atkvæða í því máli, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. 1. grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
2. 2. grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
3. 3. grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
4. Frumvarpið í heild sinni, og að það skyldi ganga til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 25. fundi efri þingdeildarinnar, 31. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu, málið um *frumvarp til laga um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi*, 26. febr. 1872.

Var það frumvarp án allrar umræðu samþykkt í einu hljóði, og kvað forseti það mundu verða afgreitt til landshöfðingjans.

Var það nú þannig orðað:

LÖG
um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi 26. febrúar 1872.

1. grein.

Burðareyrir er fyrir sjerhverjar þær sendingar, sem getið er um í 2. grein tilskipunar 26. febrúar 1872:

a, Undir laus brjef:

1. Venjuleg brjef, þegar höfð eru frímerki, ef þau vega allt að 3 kvintum, 10 aurar, ef þau vega yfir 3 kvintin að 25 kvintum 20 aurar;

ef þau vega yfir 25 kvintin að 50 kvintum 30 aurar. Sjeu eigi höfð frímerki, verður burðareyrir tvöfaldur við það, sem hjer er ákveðið;

- 2, undir prentað mál í krossbandi eða einbrugðnu bandi, eða aðrar sendingar, sem nafngreindar eru í 2. grein nefndrar tilskipunar staflað a, 2., helmingur brjefburðareyris þess, sem getið var, ef frímerki eru við höfð, en þó eigi minna en 10 aurar undir hverja sendingu.

Sjeu frímerki eigi við höfð við sendingar þessar, eða ef á þær er ritað nokkuð, sem eigi er leyft af póstatjórninni, eða ef umbúðirnar, sem eiga að vera svo lagðar, að hægt sje að kanna, hvað í þeim er, eru með öðru móti, en hún hefur fyrir lagt, þá fer um borgunina eptir því, sem fyrir er mælt um almenn brjef, þegar frímerki eru ekki við höfð.

3. 20 aurar greiðast enn fremur fyrir að takast á hendur ábyrgð hverrar sendingar, sem nafngreind er í 1. og 2.;

b, undir peningabrjef:

burðareyrir eptir vikt, eins og ákveðið er í a, 1., og að auki 5 aurar í ábyrgðargjald fyrir hverjar 100 krónur eða minni upphæð þeirra peninga, er til færðir eru utan á brjefinu.

Sje þess krafizt, að peningar, sem sendir eru, sjeu taldir á pósthúsinu, skal fyrir það greiða 2 aura af hverjum 100 krónum og minni upphæð, allt að 500 krónum, en 1 eyri af hverjum 100 krónum, eða minni upphæð, sem fram yfir er.

c, undir böggla:

30 aura fyrir hvert pund, sem böggullinn vegur, telst þá partur úr pundi sem heilt sje. Sje verð til greint, greiðist enn fremur ábyrgðargjald það, sem fyrir er mælt í staflað b. Sjeu í bögglinum gjaldgengir peningar, peninga ígildi, skulda-brjef, þeim nýti, er í höndum hefur, eða

aðrir þvllíkir pappírar, og sje beiðzt tölu á því sje, þá fer um þær sendingar, sem um peningabrjef. Undir tilvísunarbrjef þarf eigi sjer í lagi að borga.

Sje miði látinn fylgja brjefum, sem falin eru á hendur, peningabrjefum eða böggjum, til kvittunar af hálfu viðtakanda, verður undir hann að borga sem almennt brjef.

Um móttöku þeirra sendinga, sem nefndar eru í a, 3. og b og c, skulu póstembættismenn láta í tje skriflega viðurkenningu móti 5 aura borgun; þó skal sá, er sendir, eigi þurfa að borga fyrir þessa viðurkenningu, ef hann hefur póstkvittunarbók með sjer, sem ritað er í nafn móttökumanns sendingarinnar, verð hennar og vikt, svo að viðkomandi póstembættismaður eigi þurfi annað en rita nafn sitt. Fyrir sendingar þær, sem nefndar eru í a 1. og 2., verður ekki krafist viðurkenningar.

5 aura skal greiða fyrir hvað eina af því, sem hjer er nefnt: fyrir að leggja til lakk til innsiglis á sending, fyrir að setja á merki, sem þörf er á, fyrir umbúðir peningabrjefs, fyrir utanaskript eða tilvísunarbrjef, en þó má sú borgun samtals eigi fara fram yfir flutningseyri sendingarinnar.

Þegar þær sendingar, sem eigi hafa komizt úr vörzlum póststjórnarinnar, verða sendar aptur frá þeim stað, er þær áttu að fara til, eða þeim verður komið lengri veg, gjaldast í aukagjald fyrir þann flutning 2 aurar

fyrir hverjar 100 kr., ef peningar eru sendir, og 10 aurar fyrir hvert pund í böggjum, og þó aldrei minna en 10 aurar. Aðrar sendingar eru því aukagjaldi undan skildar.

Það sem goldið er, eptir því sem til tekið er í þessari grein, fyrir að telja peninga, fyrir lakk til innsiglis á sendingu, fyrir að setja á merki, og fyrir lausar kvittanir o. s. frv., fellur til hlutaðeigandi póstþjóna.

2. grein.

Á pósthúsum má panta dagblöð og tímarit, og setur póststjórnin þær reglur, er hjer þarf við að hafa.

Taki póststjórnin að sjer flutning á ritum þessum, er burðareyri 1 eyri fyrir hver tvö númer, og skal reikna þetta eptir meðaltölu á því, sem ætlast má til að komi út á því tímabili, sem áskriptin er miðuð við; þó skal 10 aura greiða að minnsta kosti fyrir sending á þeim númerum, sem út eru komin á einum ársflórðungi.

Fyrir að panta blöðin og fyrir borgunarheimtur og reikningsskil, sem því eru sameinuð, greiðist 8 af hundraði af verði blaðsins fyrir áskrifendur á þeim stað, þar sem það er gefið út.

3. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. ágúst 1876, en aptur nemast úr gildi 8. og 9. grein í tilskipun um póstmál á Íslandi 26. febrúar 1872.

B.

Frumvörp, felld af þinginu.

I.

FRUMVARP

til laga um, að prestaskólanum verði lagðar í viðbót árlega af landssjóðnum 3 ölmusur, hver að upphæð 200 krónur.

(Flutningsmaður Þórarinn Böðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu).

Prestaskólanum í Reykjavík leggist í viðbót árlega af landssjóði 3 ölmusur, hver að upphæð 200 krónur.

Á 6. fundi neðri þingdeildarinnar, 8. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að frumvarp það, er hjer fer á undan, væri til sín komið frá flutningsmanni, og ljét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 7. fundi neðri deildar alþingis kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu frumvarp til laga um, að prestaskólanum verði lagðar árlega í viðbót af landsjóðnum 3 ölmusur, hver að upphæð 200 krónur.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að síðan prestaskólinn hefði verið stofnaður 1847 væri það almennt álit, að hann hefði gjört landinu mikið gagn, og þær skóðanir hefðu rutt sjer til rúms, að æskilegt væri, að sem mest fengist hjer af innlendum menntastofnunum. En til þess að prestaskólinn gæti orðið að gagni, væri þörf á því tvennu, 1., að kennararnir væru góðir og duglegir, og 2., að stúdentar geti haldizt við á honum fyrir fátæktar sakir; nú vildi svo heppilega til, að þessu fyrra skilyrði væri fullnægt, en aptur

væri mikill skortur á ölmusum. Þegar skólinn hefði verið stofnaður, hefðu honum verið lagðar 3 ölmusur, hver á 80 rd., síðan hver á 100 rd., af styrktarsjóði háskólans; nú á seinni árum hefði stúdentum fjölgað á prestaskólanum, svo að þeir hefðu verið í fleiri ár að meðaltali 13, og þannig tæplega $\frac{1}{4}$ þeirra getað fengið ölmusu; af þessu hefði leitt, að stúdentar hefðu orðið að vinna fyrir sjer, og því eigi getað stundað nám sitt, eins og þörf væri á; sjer þætti þannig brýnasta nauðsyn að bæta úr þessu; vafasamt væri, hvort nefnd skyldi setja í þessu máli, en 3 manna nefnd mundi ætíð nægja, kysi þingið ekki fremur að vísa því til fjárhagsnefndarinnar; hann áleit samt rjettara, að málið gengi sjer.

Grímur Thomsen sagði, að sú stofnan, sem rætt væri um, væri góð stofnun, þaðan hefðu margir merkir menn komið, og hann játaði, að kennendurnir væru allir merkir menn og vel að sjer, en þó væri það eitt, sem hann áliti skyldu sína að leiða athygli forstöðumanna prestaskólans að, og það væri það, hve misjafnlega sumir gæfust, sem þangað færu; hegðun þeirra, sjer í lagi á seinni tímum, gjörði það að skyldu þingsins, að brýna fyrir stjórn skólans, að þessir ungu menn þyrftu meira aðhald en hingað til hefði verið, og að hún fyndi eitthvert ráð til þess, að óregla og siðferðisleysi færi eigi vaxandi, þar sem reglusemi væri ekki eins áriðandi hjá neinni stjett eins og þessari, og væri, ef til

vill, nauðsynlegt að breyta reglugjörðinni fyrir prestaskólann. Hann stakk þó upp á, að málið gengi til 2. umræðu.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að það hefði aldrei verið meining sín, að veita óreglumönnum ölmusur með þessu frumvarpi. Hann álti, að aðhald væri nauðsynlegt, en sæi eigi, að það næðist betur með öðru en því, að synja óreglumönnum um styrk. Eftir hlutarins eðli ætti það eigi við, að stúdentar stæðu undir strangri umsjón; rjeðu þeir sjer eigi þar sjálfir, væri honum eigi unnt að sjá fyrir, að þeim færist betur, er þeir kæmu út í lífið og skyldu ráða fyrir öðrum. Hann kvaðst eigi betur geta sjeð, en að sú tilhögun, sem nú væri, væri hin æskilegasta, að skólapiltar væru undir umsjón og aðhaldi, en að stúdentinn rjeði sjer sjálfur, og með því byggi sig undir að verða forstöðumaður safnaðarins, eða ráða að nokkru leyti yfir öðrum. Hann kvaðst eigi efa, að kennararnir hefðu látið stúdenta hafa það aðhald, sem hæfilegt væri.

Grímur Thomsen kvaðst sjá annað aðhald, auk þess að synja óreglumönnum um húsaleigustyrk og ölmusu, og það væri beinlínis relegatio o: reka þá úr skóla, ef þeir lifðu eigi svo sem þeim sæmdi; hann jataði að mörgum þætti rangt, að svipta stúdenta hinu svo nefnda akademiska frelsi, en væri það nauðsynlegt að svipta stúdenta því, hvað skyldi þá vera því til tálunnar?

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hann

álti ekki mikla þörf á, að þessu frumvarpi yrði framgengt, því það væri aðgættandi, að stúdentar fengju ætíð nokkurn styrk á prestaskólanum, húsaleigustyrkinn ættu þeir jafnan vísan, og þar að auki væri þeim opt veittur drjúgur styrkur af prestaskólasjóðnum. Um aðhaldið kvaðst hann vera alveg sammála 1. þingmanni Gullbringusýslu, og það væri meira að segja, að hann vorkenndi alls eigi kennendum prestaskólans, bæði að halda námsmönnum til þess að koma í tímana, og líka að lesa undir það, sem þeim væri ætlað, og reyna þá í því.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að húsaleigan væri ekki nægileg til forsorgunar stúdentunum; hún væri að eins veitt til þess, að þeir hefðu húsnæði, og af því mundi lítill eða enginn afgangur verða, og allra-síst sá, er teljandi væri til forsorgunar og klæðnaðar.

Tryggvi Gunnarsson rjeð til, að frumvarpinu yrði vísað til fjárlaganefndarinnar, þar sem það einungis færi fram á fjárveitingu.

Guðmundur Einarsson áleit það á skólastjórnarinnar einnar valdi, að skipa um reglugjörð fyrir prestaskólann, og þar fyrir sig, máli sínu til sönnunar, aðferð þá, sem hefði viðurkennt gildi í latínuskólanum.

Því næst var gengið til atkvæða, og málið fellt frá 2. umræðu með 13 atkvæðum gegn 7, og var þar með burt fallið.

II.

FRUMVARP

til laga um laun íslenzkra póstafgreiðanda og brjefhirðingarmanna.
(Flutningsmaður Páll Pálsson, 1. þingmaður Skaptfellings).

1. grein.

Póstafgreiðslumönnum skal eftir ástæðum veitt í árleg laun frá 50—150 krónur.

2. grein.

Brjefhirðingarmönnum skal eftir ástæðum veitt í árleg laun 20—40 krónur.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., skýrði forseti frá, að frumvarp það, er hjer fer á undan, væri til sín komið, og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 11. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um laun íslenskra póstaðgreiðanda og brjefshirðingarmanna*.

Flutningsmaður (1. þingmaður Skaptfellinga, Páll prestur Pálsson) mælti, að flestum væri það kunnugt, hversu örðugt væri að fá menn til að taka að sjer póstaðgreiðslustörf, einkum vegna þess, að ósæmilega lítið væri gildið fyrir þau störf, en á hinn bóginn hlyti það að vera öllum áhugamál, að póstaðgöngur gengju sem greiðast, en það væri eitt af aðalskilyrðunum fyrir því, að póstaðgreiðslumenn og brjefshirðingarmenn fengju

svo sæmleg laun, að bæði yrðu hæfir menn fengnir til þess starfa, og að þeir hjeldu honum áfram, lengur en um hálf tæð mäske mest eins árs tíma, eins og hingað til hefði raun á orðið. Kvað hann það vera aðaltílgang þessa frumvarps, að koma í veg fyrir þessar tálmanir fyrir greiðum póstaðgöngum, og þyrfti málefni þetta, að hans ætlan, eigi frekari skýringar við. Hann kvaðst hafa nefnt þetta sem frumvarp til laga, vegna þess að um þetta væri engin lagaákvörðun hingað til, heldur að eins tiltekin laun póstaðgreiðanda og brjefshirðingarmanna í auglýsingu 3. maí 1872; enda vonaði hann að þingdeildin tæki vel í málið.

Var síðan gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og það féll með 12 atkvæðum gegn 10.

III.

FRUMVARP

til laga um friðun á fuglum.

(Flutningsmaður Páll Pálsson, 1. þingmaður Skaptfellinga).

1. grein.

Á tímabilinu frá 1. maí til 1. ágúst má enginn skjóta fugla, hvorki smáa nje stóra, að undanteknum hröfnum og ránfuglum.

2. grein.

Brjóti nokkur móti því, sem fyrir er mælt í 1. grein, skal hann sektast um frá 10—50 krónur eptir málavöxtum, og skal helmingur sektarfjárins renna í sjóð þess hrepps, eða þeirra hreppa, sem brotið er drýgt í, en hinn helminginn fær sá, sem uppljóstar brotinu.

3. grein.

Með sakir þær, sem rísa út af brotum gegn lögum þessum, skal fara sem opinber lögreglumál.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., skýrði forseti frá, að Páll Pálsson, fyrri þingmaður Skaptfellinga, hefði af-

hent sjer *frumvarp til laga um friðun á fuglum*, og ljét hann út bíta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 1. umræðu *frumvarp til laga um friðun á fuglum*. (Flutningsmaður var Páll prestur Pálsson).

Benidikt Sveinsson leyfði sjer að skora á hinn háttvirta flutningemenn að fresta umræðu um þetta mál, þangað til frumvarp til yfirgrípsmeiri friðunar, sem von væri á á þessu þingi, yrði borið fram.

Páll prestur Pálsson kvaðst ekkert hafa á móti því.

Varaforseti kvaðst eigi sjá neina ástæðu til þess að fresta umræðunni.

Einar Guðmundsson spurði, hvort frumvarpið færi fram á algjörða friðun eða einungis friðun fyrir skotum.

Páll Pálsson prestur kvað það beinlínis tekið fram í frumvarpi sínu, að friðunin miðaði einungis gegn skotum.

Grími Thomsen þótti friðunarlögin nægileg, og hafði því á móti, að frumvarpinu yrði vísað til 2. umræðu.

Páll Pálsson prestur mælti á móti, og bar fyrir sig veiðilögin af 1849, sem væru allskostar ónóg.

Leitaði þá varaforseti atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu; var það fyrst samþykkt með 10 atkvæðum gegn 9, að málið gengi til 2. umræðu, en með því hvorugu megin var helmingur atkvæða, var við haft nafnakall og sögðu

„Já“ :

Halldór Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,

Einar Ásmundsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll Pálsson prestur,
Páll Pálsson bóndi,
Snorri Pálsson,
Þórður Þórðarson.

„Nei“ :

Guðmundur Einarsson,
Einar Gislason,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Ísteifur Gislason,
Páll Ólafsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Var málið þannig fellt frá 2. umræðu með 11 atkvæðum á móti 10.

IV.

FRUMVARP

til laga um breytingu á landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum.
(Flutningsmaður Þorsteinn Jónsson, þingmaður Vestmannaeyinga).

Frá fardögum 1876 skulu landskuldir og tómhúsaleigur eptir jarðir og tómhús á Vestmannaeyjum, sem eru eign landssjóðsins, borgast eptir meðalverði allra meðalverða í verðlagsskrá hvers árs.

og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, var ákveðið eptir uppástungu bænar-skráánefndarinnar, að bænar-skrá frá Vestmannaeyjum um landskuldargjald þar á eyjunum skyldi vísað til flutningsmanns, Þorsteins Jónssonar, þingmanns Vestmannaeyinga, og á 10. fundi, 13. s. m., skýrði forseti frá, að til sín væri komið frumvarp um þetta málefni frá flutningsmanni,

Á 11. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um breyting á landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum*. Meðan á umræðunni stóð um þetta mál, afhenti 1. þingmaður Árnesinga uppástungu um breyting á frumvarpinu.

Flutningsmaður (Þorsteinn Jónsson) sagði, að þingmönnum væri ljóst, af hverjum ástæðum frumvarp þetta væri fram komið.

Hann kvaðst nefnilega hafa komið með bænarskrá til þingsins, sem tæki fram ástæðurnar fyrir frumvarpinu og nauðsynina í þessu máli, sem væri sú, að breyta harðfisksgjaldinu, sem Vestmanneyingar ættu nú einir allra við að búa.

Pórarinn Böðvarsson tók það fram, að hjer væri allt öðru máli að skipta um þetta frumvarp, en bænaskrá þá, er komið hefði til þingsins frá Gullbringusýslu 1873. Þá hefði verið að ræða um manntalsbókargjald, en nú væri að tala um landskuldir og leigur eptir tómthús, og væri það tvennt ólíkt.

Þorsteinn Jónsson sagði, að Vestmanneyingar hefðu aldrei sent til þingsins bænarskrá um manntalsbókargjöld, því að þau væru þar svo lítil, að litlu munaði, þótt það væri galdið í hörðum fiski. Þar á móti væri það næsta tilfinnanlegur mismunur, að gjalda landskuld í hörðum fiski eða eptir meðalverði allra meðalverða. Núna til að mynda væri það nálega helmingi herra eptir harðfisksverði.

Jón Sigurðsson kvaðst að vísu vera máli þessu ókunnugur, en þó væri hann sannfærður um, að því þyrfti að gefa einhvern gaum, en hitt væri efasamt, hvernig með það ætti að fara. Málið væri að vísu ekki sama eðlis sem það mál, er kom fyrir þingið 1873, um þinggjöldin í Gullbringusýslu, en þó væri það skylt. Hann gat þess, að það vantaði upplýsingar um það, hvort landskuldargjaldið á Vestmannaeyjum væri í raun og veru ósanngjarnlega hátt, þótt það sje galdið í harðfiski. Það lægi að vísu í augum uppi, að harðfisksgjaldið væri herra, en ef galdið væri eptir meðalverði allra meðalverða, en það væri hjer aðalatriðið, hvort gjaldið, eins og það nú væri galdið, væri í sjálfa sjer of hátt, eða hvort það ekki yrði of lágt, ef farið væri eptir meðalverði allra meðalverða, eins og bænarskráin færi fram á. Hann áleit því, að ekki væri auðið að tala um þetta mál á þinginu fyr, en upplýsingar um það væru fengnar frá hlutaðeigandi yfirvöldum.

Þorsteinn Jónsson sagði, að frumvarp

þetta byndi á engan hátt hendurnar á umboðsmanninum, heldur skipaði það honum að eins ekki að heimta gjaldið eptir harðfisksverði. Annars kvaðst hann geta nú þegar gefið upplýsingu um það, hvort gjaldið á jörðunum væri ekki nægilega hátt. Af einni jörð t. d., sem fram færið í kú, í hest og rúmar 20 kindur, væru goldnar 90 krónur, og mundi flestum sýnast það nóg landskuld.

Grímur Thomsen sagði, að ef gjaldið væri svo hátt, sem þingmaðurinn hefði sagt, þá mundu yfirvöldin sjálfsagt líta á nauðsyn Vestmannaeyinga, og þá fyrst, er málið væri búið að ganga gegnum þau, væri það þroskað til að koma til þingsins.

Guðmundur Einarsson kvaðst ekki vera svo kunnugur málinu, að hann vissi, hvort það væri konunglegt lagaboð, að landskuld á Vestmannaeyjum skyldi goldin í harðfiski. Ef það væri ekki, þá væri mál þetta ekkert þingmál, heldur heyrði undir álit og úrskurði hlutaðeigandi umboðs-yfirstjórnar.

Benidikt Sveinsson sagði, að sjer þætti rangt, að vísa málinu yfirvaldavegin. Þegar talað væri um að hækka eða lækka landskuld á Vestmannaeyjum, þá væri um leið talað um að anka eða minnka tekjur, sem rynnu í landssjóðinn. Slik áhrif á landssjóðinn gæli enginn haft, nema þingið. Hann vildi því stinga upp á því, að málið gengi til 2 umræðu.

Grímur Thomsen sagði, að málið væri ekki útilokað algjörlega frá þinginu, þótt því væri vísað til yfirvaldanna fyrst.

Benidikt Sveinsson sagði, að hjer væri um tvö atriði að ræða, annað væri gjaldið sjálft, hitt mælikvarðinn, er það væri tekið eptir. Flutningsmaðurinn hefði sýnt fram á, að mælikvarðinn væri ósanngjarn, og því gætu yfirvöldin ekki breytt.

Jón Sigurðsson sagðist að vísu alls ekki vilja gjöra lítið úr íhlutun þingsins um málefni þjóðarinnar, en við því hefði hann aldrei húið, að það færi að fást við byggingar á jörðum þeim, sem talðar eru þjóðeign. Ef það ætlaði að gjörast svo

afskiptasamt, mundi þingtíminn verða allt of langur. Það væri sín föst sannfæring, að þingið gæti ekki skipt sjer af þessu máli, fyr en það væri búið að ganga yfirvaldavegin.

Þorsteinn Jónsson kvaðst helst vilja, að áreið væri gjör á Vestmannaeyjar, því að þá væri hann sannfærður um, að landskuldargjaldið á þeim lækkaði. En ekki byggist hann við því, að málið ynni mikið við það, að ganga yfirvaldavegin.

H. Kr. Friðriksson sagði, að mál þetta ætti ekki við hjer á þingi, það væri ekkert löggjafarmál. Ef þingið ætlaði að skipta sjer af þessu, þá gæti þannig farið um allar jarðir landsins, og þá ætti þingið að fara að byggja jarðir o. fl. En þá mundi mörgum þykja þingtíminn verða býsna-langur. Eins og umboðsvaldið hefði rjett til að byggja jarðir, þannig hefði það og vald til að ákveða í hverjum aukum landskuldir skyldu goldnar, og hversu hátt gjaldið ætti að vera.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að það gjörði mikið til, hvort hjer væri að ræða um lagaboð eða konungsbrjef; því að ef svo væri, þá yrði því ekki breytt, nema gegnum þingið, því eptir stjórnarskránni yrði ekki skattur af tekinn eða á lagður nema með lagaboðum.

Tryggvi Gunnarsson sagðist ekki skilja, hvi menn vildu vísa máli þessu til yfirvaldanna. Hjer væri um fjármál að ræða, er snerti landssjóðinn, um mælikvarða, sem svo væri lagaður, að eptir honum gæti hækkað eða lækkað jafnvel til helminga gjald, sem landssjóðurinn ætti. Sjer sýndist það því undarlegt, ef þingið vildi hafna rjetti sínum til íhlutunar um slíkt mál. Hann kvaðst vilja mæla með því, að málið gengi til 2. umræðu, svo þingmönnum gæfist kostur á, að hugleida málið betur.

Það var því næst samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu með 14 atkvæðum móti 4.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um breytingu á land-skuldargjaldinu á Vestmannaeyjum.

(Frá Benidikt Sveinssyni, 1. þingmanni Árnesinga).

Að í upphafi frumvarpsins í stað orðanna: «Frá fardögum 1876» verði sett: «Við leiguliðaskipti».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri deildar alþingis, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um breytingu á landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum*. 1. þingmaður Árnesinga, Benidikt Sveinsson, hafði komið með breytingaruppástungu við frumvarpið, sem var lesin upp og var svo lá'andi: Að í upphafi frumvarpsins í stað orðanna. «Frá fardögum 1876» verði sett: «Við leiguliðaskipti».

Benidikt Sveinsson sagðist hafa tekið það fram við 1. umræðu þessa máls, að hjer væru tvö atriði, er kæmu til greina: mælikvarðinn og upphæð landskuldana. Í frumvarpinu væri farið fram á að breyta mælikvarðanum, og væri þetta gjört við leiguliðaskiptin, eins og breytingaruppástunga sín færi fram á, þá gæti umboðsmaður sá, er jarðirnar byggði, sjálfur sjeð svo um, að landskuldin hvorki hækkaði nje lækkaði fyrir því. Landssjóðurinn þyrfti þannig hvorki að hafa skaða nje ábata af þessari breytingu. Á aðra hlið færi verð á harðfiski svo mjög hækkanði og lækkandi, eins og mætti sjá af verðlagsskránum, að gjaldið eptir þeim mælikvarða væri valt mjög fyrir landssjóðinn og óhagræðum bundið, bæði fyrir sýslumann, er ætti að innheimta það, og fyrir leiguliða, er það ættu að greiða. Það væri og athugandi, að þá er þessi mælikvarði hefði upphaflega verið settur, þá hefði það verið gjört eyjarbúum til ljettis. En nú væru þeir tímar komnir, að sá ljettir væri orðinn að þyngslum. Hann kvaðst því álíta í alla staði rjett, að þingið tæki mál þetta svo til greina, að

biðjendur mættu vel við una.

Grímur Thomsen kvaðst nú sem fyrri vera á þeirri skoðun um þetta mál, að enn væri ekki kominn tími til fyrir það, að komast að hjer á þinginu, því að það vöntuðu enn svo margar upplýsingar í því, er væru nauðsynlegar, áður en þingið gæti skipt sjer af því.

Gudmundur Olafsson sagðist ekki geta álitid mál þetta þinginu óviðkomandi. Vestmannaeyjar væru þó eign þjóðarinnar, og þingmenn fulltrúar þjóðarinnar. Þeir væru því hjer rjettir málsaðilar, er hefðu fullt vald til að segja eyjarbúum skýrlega annaðhvort af eða á um beiðni þeirra. Hlutaðeigandi embættismenn væru að eins umboðsmenn þjóðarinnar og hefðu ekki vald til að byggja jarðir á Vestmannaeyjum nema eptir ákveðnum reglum; nú hefðu eyjarbúar farið til þeirra, en það hefði verið árangurslaust; þeir hefðu ekki þorað upp á sitt eindæmi að breyta mælikvarðanum fyrir eptirgjaldinu, og þá hefðu hlutaðeigendur ekki haft annað skynsamlegra úrræði, en að leita þingsins, og sýndist sjer ekki rjett fyrir þingið, að vísa málinu frá sjer; það mætti til bera, að þinginu sýndist slíkt einhvern tíma misráðið í samkynjamálum.

Grímur Thomsen sagði, að þótt málið fjelli frá 3. umræðu, og því væri vísað til yfirvaldanna, þá væri það engan veginn útilokað algjörlega frá þinginu fyrir því, heldur gæti þingið tekið það að sjer, þegar yfirvöldin væru búin að sýna, hvað þau gætu gjört við það, og gefa þær upplýsingar, er nauðsynlegar væru.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að allir hlytu að játa, að Vestmannaeyingar færu hjer eigi fram á annað en það, sem væri bæði sanngjarnt og á rökum byggt. Það væri sanngjarnt, að þeir vildu sæta sömu kjörum og aðrir landsbúar, og bón þeirra væri og á rökum byggð, þar sem sanna mætti, að með þeim mælikvarða, sem nú væri, yrðu þeir að gjalda miklu hærri gjald en annars. Og ef nú mál þetta væri byggt á sanngirni og rökum, hví ætti þá að vísa því frá? Sjer

þætti það helzt að frumvarpinu, að það ekki væri nógu yfirgripsmikið, því að það ætti helzt að ná yfir allt land. En eigi að síður kvaðst hann þó, sem sagt, vilja mæla með því, að málið gengi til 3. umræðu.

Grímur Thomsen sagði, að ef þingið ætti nú að laga alla galla á lögum landsins, þá væri það svo mikið verk, að varla yrði því af komið með góðu lagi. Þingmaður Suður-Múlasýslu ætti að athuga það, að það væri einmitt óviðast um landið, sem landskuldir væru goldnar eptir meðalverði allra meðalverða, heldur optast í «friðu».

Þórarinn Böðvarsson sagðist ekkert haft á móti því, að þingið hlutaðist í um þetta mál. Á kirkna-jörðum væri það lögum bundið, í hverjum aurum landskuldir af þeim skyldu goldnar. Það væri því að sínu álitu ekkert á móti því, að breyta með lögum mælikvarða þeim, sem hjer ræddi um, og sem væri víst orðinn tilfinnanlegur fyrir hlutaðeigendur; hann kvaðst því vilja mæla með því, að málið gengi til 3. umræðu.

Þorsteinn Jónsson kvaðst hafa talað við landshöfðingja um þetta mál, og hefði hann fengið það svar, að frá þeirri hlið mundi ekki vera mikils að vænta.

Því næst var gengið til atkvæða, og var breytingaruppástunga þingmanns Árnesinga samþykkt með 16 atkvæðum. Þar næst var einnig samþykkt frumvarpið í heild sinni með 17 atkvæðum móti 4. Og sömuleiðis með 16 atkvæðum gegn 4, að málið gengi til 3. umræðu.

Nokkrir þingmenn ráðgjörðu þá að stinga uppá við 3. umræðu, að vísa máli þessu til landshöfðingja.

UPPÁSTUNGA

í málinu um landskuldargjald á Vestmannaeyjum.

Þingið ályktar, að vísa málinu til landshöfðingja með meðmælum.

H. Kr. Friðriksson. Grímur Thomsen.

Jón Sigurðsson. Snorri Pálsson.

P. Pálsson. G. Einarsson.
Einar Ásmundsson. Hjálmur Pjetursson.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 18. fundi neðri deildar alþingis, 23. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um breyting á landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum*. Við þetta frumvarp var komin uppástunga frá 8 þingmönnum, sem rjød til að vísa málinu til landshöfðingja með meðmælum.

Landshöfðingi sagði, að þótt hann ekki vildi neita því, að landskuldargjald á Vestmannaeyjum kynni að vera hátt með þeim gjaldmáta, sem við hafður væri, þá mundi þó vera ísjárvert að breyta gjaldi því, er ákveðið er í hverju sjerstöku tilfelli með samningi, með almennu lagaböði, þar sem upphæðin og gjaldmátinn væri fast ákveðinn. Eptir gildandi lögum gæti umboðsvaldið ekki ráðið bót á þessu máli. Umboðsmaðurinn gæti ekki við leiguliðaskipti hafnað böði leiguliðans, er hann byðist til að borga í harðfiski, og slíkt hefði sjálfsagt átt sjer stað við alla þá leigusamninga, sem nú eru á Vestmannaeyjum. Ef umboðsvaldið mætti við leiguliðaskipti gjöra samninga eptir því, sem því sýndist, þá væri breyting sú, er gjör var við aðra umræðu þessa máls, hagkvæm mjög. En þessu væri eigi svo varið, og gæti því uppástunga þessi eigi orðið að liði, því ætti hún að geta orðið það, þá yrði hún einnig að gefa umboðsvaldinu vald til að semja við næsta leiguliða, þegar leiguliðaskipti yrðu næst, bæði um upphæð landskuldarinnar og mælikvarða þann, er hún væri miðuð við. En slík ákvörðun væri þá einnig æskileg viðvikjandi öllum eignum landssjóðsins.

Grímur Thomsen sagði, að það, sem hefði komið sjer til að setja nafn sitt undir uppástungu þessa, væri eigi það, að hann neitadi, að ósk Vestmannaeyinga hefði við sanngirni að styðjast, heldur hefði hitt verið,

að hann hefði haft yfirgripsmeiri hugmynd fyrir augum; hann kvaðst hafa rennt huganum til annara landshluta, er líkt stæði á og á Vestmannaeyjum, að þar væru einnig þjóðjarðir byggðar með öðruvísi leigumála, en títt væri með jarðir einstakra manna. Það mætti því búast við því, að sá tími mundi koma, og það áður langt liði, að úr öllum áttum kæmi bænir um, að breyta með lögum byggingarmáta á þjóðjörðum, og sýndist þá svo, sem þá væri tími til að breyta landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum. Þingmenn yrðu að hafa vakandi auga á því, að eignir landssjóðsins rýrnuðu ekki. Ef frumvarpið yrði gjört að lögum, þá væri þingið þar með að nokkru leyti búið að sýna, hvers aðrir þættust mega vænta af því, er eins stæði á fyrir og Vestmannaeyingum. Annars gæti það ekki gjört Vestmannaeyingum neitt til, þótt máli þessu yrði frestað til næsta þings, því að þeir gætu ekki hjeðan af, hvort sem væri, sloppið við að gjalda í ár eptir því háa verði, sem var á harðfiski í fyrra. Nú væri aptur harðfiskur í lágu verði, og það yrði þeim til góðs í gjaldinu næsta ár. En á næsta þingi gætu menn verið búnir að fá miklu betri upplýsingar í málinu, en nú væru, og þá verið búnir að ihuga það betur. Sjer sýndist því heppilegast, að þingið gjörði ekkert að því í þetta sinn, en ljeti það biða til næsta þings.

Benidikt Sveinsson sagði, að það væri varúðarvert fyrir þingið, að taka löggjafarmál frá þinginu, og vísa því til umboðsstjórnarinnar. «Eða er það meiningin, að þingið vilji gjöra sjer far um, að rýra verkahring sinn? eða er hitt meiningin, að þingið vilji fá upplýsingu um það hjá umboðsstjórninni, hvað það vill láta vera lög? Og þegar einhver leggur frumvarp fyrir þingið, er það þá leyfilegt, að vísa því á aðra hyllu, en það á að rjettu lagi á að vera?» Það væri ekki þýðingarlaust, að athuga hlutfallið milli þingsins og umboðsvaldsins. Hann væri fyrir sitt leyti alveg mótfallinn því, að þingið legði undir umboðsstjórnina nokkra íhlutun um þau mál, er það sjálft ætti að rjettu lagi að

ráða afdrifum þeirra. Það væri að vísu satt, sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, að ekki ætti að rýra tekjur landssjóðsins. En það kæmi ekki málinu við. Hjer væri um að tala mælikvarðann; landssjóðnum hlyti að vera hið sama, hvort hann fengi 10 rd. miðaða við harðfisk eða við meðalverð allra meðalverða. En ef það væri hið sama, þá þyrfti ekki af þessum ástæðum að fella frumvarpið. Aptur væri það óhagkvæmt fyrir landssjóðinn, hversu hvikult gjaldið væri. Það væri undarlegt, ef neita ætti Vestmannaeyingum um þessa ósk sína; menn vissu þó, að þeir hefðu átt þungum búsigjum að sæta á seinni árum af fiskileysi og ýms-um erfiðleikum. Og þótt fleiri kæmu og beiddu um þetta sama, þá væri engin ástæða til að synja þeim fyrir þá sök. Ef gjaldmátinn væri óeðlilegur, þá ætti ekki að láta dragast eitt augnablik að lagfæra það. Það væri annars mikið óheppilegt, ef þingið nú í fyrsta sinn vildi eins og sýna landsmönnum, að það skipti sjer lítið af orðum og óskum þeirra.

Eggert Gunnarsson sagði, að umræður um mál þetta væru orðnar allt of langar, enda ætlaði hann ekki að lengja þær mikið. Hann kvaðst ekki skilja í því, hví þingmenn vildu svo ófúslega sinna þessu máli, þar sem þeir þó sjálfir viðurkenndu, að landssjóðnum væri það enginn skaði, þótt það væri lagfært; þingdeildinni væri fyrirhafnarlítið að laga það, og það sem einkum mælti fram með máli þessu, væri það, að málið væri byggt á rökum og sanngirni. Sjer þætti það helst að frumvarpinu, að það ákvæði ekki, að lagfæringin skyldi gjörast strax, og ef málið hefði ekki verið komið svona langt, mundi hann hafa gjört breytingaruppástungu í þá átt, og jafnframt að afgjald jarða yrði lagað einnig annarstaðar á landinu; en það væri ekki hægt hjeðan af; því vildi hann mæla með því, að frumvarpið yrði samþykkt, eins og það lægi fyrir.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að hjer væri mikið talað um, að skaða ekki landssjóðinn með breytingu á landskuldargjaldinu á Vest-

mannaeyjum. Þetta væri að vísu mikið gott, en þó hefði það sín takmörk eins og annað. Því að menn yrðu þó að hugsa líka um það, hvort landssjóðurinn væri nú sem stæði sanngjarn lánardrottinn Vestmannaeyinga. Það mæltist aldrei vel fyrir, þegar einstakir menn tækju of háar leigur af jörðum sínum, og kúguðu landsetana með ósanngjörnum leigumála, og kvaðst hann fyrir sitt leyti ekki vilja feta í þeirra spor, eða stuðla að því, að landssjóðurinn gjörði það. Það væri enginn efi á því, að á sumum þjóðjörðum væru mikils til of lágir leigumálar, en aptur á sumum of háir. En hið bezta og eina rjetta væri, að þeir væru hæfilegir, og það engu síður á Vestmannaeyjum en annarstaðar. Sjer fyndist því sjálfsagt, að þingið ætti mest að gá að því, hvort leigumálar þar væru sanngjarnir eða eigi, en ekki að því, hvort landssjóðurinn hefði hag eða óhag af því, að þeim væri breytt. Hjer væri nú um þrjá vegi að velja. 1. Að samþykkja frumvarpið, og láta það ganga til efri deildar, eins og það væri. 2. Að fella það. 3. Að vísa því til landshöfðingja, en hann hefði sjálfur lýst því yfir, að hann gæti ekki með sínu eindæmi lagað málið, og væri því sú leið ekki fær. Hann kvaðst því helst kjósa hið 1., að láta frumvarpið ganga til efri deildar, eins og það væri.

Grímur Thomsen sagði, að ef þingið ætlaði að gjöra nokkuð við málið, þá væri nauðsynlegt að setja nefnd í það, til að rannsaka það, og vildi hann því stinga upp á nefnd í málinu.

Þegar hjer var komið umræðunum, beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum væri hætt, og voru það þessir:

Tryggvi Gunnarsson,
Eggert Gunnarsson,
Páll Ólafsson,
Einar Gíslason,
Páll bóndi Pálsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Þórður Þórðarson,

og var það samþykkt með meiri hluta atkv.

- Síðan var gengið til atkvæða og var
1. Uppástunga hinna 8 þingmanna, að vísa málinu til landshöfðingja með meðmælum, felld með 13 atkvæðum gegn 9.
 2. Frumvarpið, eins og það var samþykkt við aðra umræðu, samþykkt með 12 atkvæðum gegn 5.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 21. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um breytingu á landskuldargjaldi á Vestmannaeyjum*, og hafði því verið út býtt meðal þingdeildarmanna á 19. fundi, 24. s. mán.

Sighvatur Arnason sagðist vera nokkuð kunnugur þessu máli, og vissi hann, að landskuldargjaldið á Vestmannaeyjum væri ærið þungbært, og hefði verið um undanfarin ár, þar sem það væri miðað við harðfisksverðið. Kæmi þetta af 2 orsökum. Fyrst væri það, að harðfiskur væri í fjarska-háum verði, og í annan stað stæði efnahagur eyjarbúa mjög illa, þar sem um undanfarin ár hefði verið þar mikið fiskileysi og fuglatekja lítil. Svo væri og það, að eyjarbúar væru neyddir til að hætta að herða fiskinn; hin gömlu vergögn væru lögð niður, og grjótið allt gengið til ýmsra bygginga. Þannig væri nær ómögulegt að herða hann, nema hengja hann á rár. Sjer virtist því óeðlilegt, að jarðaafgjaldið væri bundið við harðfisksverð, þar sem hann nú eigi lengur gæti heitið verzlunarvara; og þar sem nú auk þess fuglategjan væri af sjer gengin, sem lægi þó að nokkru leyti til grundvallar fyrir afgjaldinu, mætti með sannri ægja, að jarðir þar væru okurleigðar. Þetta mundi meðfram vera orsök þess, að margir væru farnir að flýja frá eyjunum, er þeir eigi þættust geta risið undir gjaldinu. Hann yrði því að vera með því, að gjaldi þessu yrði breytt í þá átt, að gjaldmátinn yrði sanngjarn og eðlilegur. Það væri nú vitaskuld, að það sem

hjer væri farið fram á, greiddi eigi úr hinn upprunalegu ósk eyjarbúa, þar sem breytingin á gjaldmátanum hjer væri að eins miðuð við leiguliðaskipti, en fyrir sitt leyti fyndist sjer það raunar fullt eins eðlilegt.

Jón Hjaltalín kvaðst vera samdóma þingmanni Rangæinga. Hann kvaðst hafa talað við skynsama menn þar úr eyjunum, og hefðu þeir kvartað sáran yfir þessu harðfisksgjaldi, og þætti sjer vert, að þingið heyrði bænir þeirra í þessu efni. Landsþjóðurinn mundi varla biða mikið tjón við það, enda mundi hægt að bæta honum það með öðru, svo sem brennivinstolli eða því um líku. Hann kvaðst því mæla fram með því, að eyjarbúar fengju ósk sína uppfyllta.

Torfi Einarsson sagðist ekki vita, hvort hann hefði litið rjett á mál þetta í hitt eð fyrri; hefði hann þá verið á móti því, en þá hefði hann eigi skilið betur orð konungsfulltrúa, en svo, að hann hefði sagt, að álnatal landsskuldarinnar eptir hverja jörð væri fast ákveðið með lögum. Nú hefði verið stungið upp á að greiða gjaldið eptir meðalverði allra meðalverða, þar sem áður hefði verið borgað eptir harðfisksverði; sjer fyndist eitthvað hált í þessu, og mundi einhverja á Vestmannaeyjunum sjálfsgagt hafa rámað í það, að, meðan tilskipunin um álnatalið stæði, mundi eigi vera fært að færa það upp. Að öðru leyti virtist sjer eigi annað hlýða, en að frjálsir samningar ættu sjer stað, er um byggingu jarða væri að ræða. En hvað það snerti, að hin gömlu vergögn væru nú lögð niður þar, þá væri ekki óhugsandi, að slíkt væri komið af því, að þeim þætti einmitt haganlegra að verka saltfisk, en harðan fisk. Hann gæti því eigi fundið neina ástæðu til að breyta gjaldmátanum. Það væri engan veginn meining sín, að halda taum landsþjóðsins, ef að Vestmannaeyjum væri misboðið með því, en sjer virtist betur við eiga, ef þeir væru svo aðþrengdir, sem sagt væri, að þeim væri gefin eptir einhver tiltekni upphæð af landskuldinni, þegar bágaat gengi, því að það væri langt frá sjer að vilja amast við þeim á nokkurn hátt. En sjer virt-

ist það óneitanlega skrítið, að leggja skatt á landssjóðinn af tómri vorkunnsemi við þá menn, er sagt væri að hefðu spillt sjálfir hlunnindum jarða sinna með óskynsamlegri notkun þeirra, þótt slíkt væri raunar eigi dæmalaust á Íslandi, að á þeim væri ljett, er niðdu jarðirnar niður, en lagður skattur á hina, er bættu þær. Hann fyndi því enga yfirgnæfandi ástæðu til, að lögleidd yrði breyting á þessum gjaldmáta.

Stefán Eiríksson sagðist ekki ætla að fara langt út í þetta mál. En sjer virtist fullkomin ástæða fyrir hina heiðruðu þingdeild að taka breytingu neðri deildarinnar til greina. Eptir þessari breytingu væri eigi farið fram á mikið, þar sem að eins væri farið fram á breytingu á gjaldmátanum við leiguliðaskipti. Það sýndist nú má ske svo, að það rýrði nokkuð tekjur landssjóðsins, en á hinn bóginn vissi hann, eptir áreiðanlegum upplýsingum, að ástandið á Vestmannaeyjum væri svo bágborið, að brýna nauðsyn bæri til, að hlynnt væri að eyjarbúum. Því yrði eigi neitað, að þetta landskuldargjald eptir harðfisksverði yrði nokkuð hátt og ósannngjarnt í samanburði við það, er ætti sjer stað með landjarðirnar. Þar sem nú enn fremur, eptir því sem tekið hefði verið fram, væri hætt að verka þar harðfisk, sýndist engin ástæða til að miða gjaldið framar við verð hans. Kvaðst hann því mundu gefa frumvarpinu atkvæði sitt, eins og það lægi fyrir, enda þó hann hefði helzt kosið, að neðri deild alþingis hefði farið feti lengra, og beðið um algjörða breyting á gjaldmátanum 1876.

Benidikt Kristjánsson tók það fram, að þegar hann hefði lesið bænarskrá þessa frá Vestmannaeyjum, og þegar hann liti á frumvarp það, er hjer lægi fyrir, virtist sjer einhver hulda vera yfir málinu. Sjer væri þess vegna eigi ljóst, hvað það í raun rjettri væri, er eyjarbúar færu hjer fram á, og hvaða rjettarbot neðri deild alþingis hefði ætlað að veita þeim. Hann yrði að ætla það miklu skipta, hvort því væri farið á flot, að álnatalan skyldi vera hin sama, eða að reiknað-

ur yrði út verðmunurinn á meðalalin og harðfisksalin einhvern vissan tíma, og síðan fjölgað meðalálnatalinu að rjettu hlutfalli við það, sem þær væru lægri en harðfisksalinn; með þessu móti gæti líklega það unnizt, að gjaldmátinn hvildi á fastari grundvelli, og mætti það álitast sannngjarnt. En það gæti sannarlega legið í frumvarpinu, að álnatalan skyldi haldast hin sama, og þó skyldi goldið eptir meðalalin, en á því gjaldi væri ærinn mismunur. Þetta væri ihugunarmál. Hugsazt gæti raunar, að jarðirnar hefðu fallið í verði vegna þess, að þær hefðu verið niðdar niður eða þeim spillt, og úr því hið opinbera ætti að vaka yfir meðferð á þeim, gæti mäske álitizt sannngjarnt, að það bæri þá líka hallann, er af því leiddi. En um þessi atriði væru engar nákvæmar skýrslur fyrir bendi, er þó væru nauðsynlegar áður en gjört yrði út um þetta mál, og afgjald jarðanna fellt niður, svo miklu munaði. Benti hann á þann verðmun, sem væri nú í ár og í fyrra á harðfisksalin og meðalalin, og kvað alla verða að játa, að það væri stór munur á því, og um það hefði hann engar upplýsingar heyrt framkomnar, hvort beiðni eyjarbúa færi í þá átt, að gjaldið yrði sett niður að því skapi, er meðalalinn væri lægri, en harðfisksalinn, eða að þeir færu að eins fram á það, að fá stöðugri undirstöðu undir gjaldmátann. Það væri því vert að ihuga málið, og lagði hann það til að það gengi til 2. umræðu.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að segja eins og hinn heiðraði þingmaður þingeyinga, að sjer virtist einhvers konar hulinshjálmur hvíla yfir máli þessu, og ætlaði því eigi rjett, að hrapað yrði að því, að gjöra út um það. Það gæti vel satt verið, að fremur væri örbyrgð manna á meðal á Vestmannaeyjum, en það væri aðgætandi, eins og þingmaður Strandasýslu hefði tekið fram, hvort hún væri eigi einmitt sprottin af því, að þeir hefðu sjálfir spillt hlunnindum jarðanna. Það hefði verið upplýst á þinginu 1873, hversu þeir væru algjörlega búnir að eyðileggja lunda-tekjuna. Ef nú landskuldargjaldið væri lin-

að, eða fært niður, væri það sama, sem að þeim væri lagt af landssjóði, og þætti sjer það sannarlega fhugunarmál, hvort hann mætti nokkurs missa í af tekjum sínum. Að öðru leyti álitir hann, að þetta mál hefði átt að ganga yfirvaldavegin, hefði á annað borð átt að sinna því nokkuð, og furðaði hann sig á, að neðri deildin skyldi eigi þegar hafa vísað því þá leið. Hann gerði lítið úr þeirri ástæðu, að þeir eigi gætu verkað harðfisk, þar sem allt grjótið hefði gengið í túngarða og kaupstaðarlóðir, því að kaupstaðarlóðirnar mundu gefa nokkuð af sjer, og þá mundi heldur enginn óhagnaður fyrir þá, að græða út og verja tón sín. Þannig mundi ástæðan varla vera sú, að þeir eigi gætu verkað harðfisk, heldur væru líkindi til, að þeim þætti hægra og haganlegra að salta hann. Vildi hann ráða deildinni til þess, að flýta eigi málinu að svo komnu.

Bergur Thorberg sagði, að nokkrum þingmönnum þætti æskilegt að gjöra breytingu á landskuldargjaldinu í Vestmannaeyjum; fyrir þessu hefði verið meðal annars færð sú ástæða, að þeir gætu eigi verkað harðfisk, og væri því ósanngjarnt að binda gjaldið við verð hans. Þessi mótbára væri mjög ljettvæg, eins og þegar hefði verið sýnt fram á. Með því nú harðfisksverðið væri lagt sem mælikvarði fyrir afgjaldi jarðanna, lægi fyrst fyrir að gæta þess, hvort þessi mælikvarði gjörði landskuldirnar of háar. Í þessu efni gætu menn með vissu einungis farið eptir því, hve greitt gengi að byggja jarðirnar. Að því er sjer væri kunnugt, hefði það gengið allgreitt með hinum núverandi leigumála. Á hinn bóginn væri mjög ísjárvert að lækka landskuldirnar landssjóðsins vegna, og því minni ástæða virtist sjer til þess, þar sem eyjarbúar sjálfir mundu eigi vinna neitt verulegt við breytinguna, því þótt harðfiskur væri eitt árið í háu verði, þá væri hann máské annað árið í lágu verði, og mundi það jafna sig upp; enda væri hjer hitt aðalatriðið, að eigi hefði enn sýnt sig, að þessi leigumáli á Vestmannaeyjum væri því til hindrunar, að jarðirnar yrðu byggðar.

Undir engum kringumstæðum gæti hann því fallizt á frumvarpið, eins og það lægi fyrir. En kynni nú í einstökum tilfellum að þykja haganlegra, að gjaldmátanum væri breytt í líka stefnu og hjer væri farið fram á, þá gæti umboðsstjórnin án sjerstakra lagaákvæðana eptir samningi við leiguliða leyft, að því yrði breytt. Sú breyting yrði þá einungis fólgin í því, að setja í frumvarpið «mega», í staðinn fyrir «skulu». En á hinn bóginn ætlaði hann, eins og fleiri deildarmenn hefðu látið í ljósi, að þinginu mundi eigi nógu kunnugt um mál þetta til þess, að geta dæmt um, hvort ástæða væri til, að fyrir skipa með lögum, að landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum væri breytt á þennan hátt. Væri því sú tillaga sín, að málið væri látið hvíla og vita, hvort það yrði borið upp enn á næsta þingi. Að svo komnu sæi hann enga bráða nauðsyn fyrir hendi í þessu efni, og að hinu leytinu gæti hann eigi ætlað, að það væri meining þingsins, að fara að rýra tekjur landssjóðsins að nauðsynjalausu.

Sighvatur Árnason sagðist ekki geta neitað því, að sjer virtust Vestmannaeyingar hafa orðið fyrir af hörðum dómi, þar sem sagt hefði verið, að hið bága ástand þeirra væri þeim sjálfum að kenna. En þó nú t. a. m. það væri satt, að þeir hefðu spillt lundatekjunni, þá væri það allt að einu óedlilegt, að eigi væri leitast við að taka bænir þeirra til greina, sem svo mikil sanngirni mælti fyrir. Hann kvaðst veraviss um, að ef þingmenn þekktu vel ástandið þar, hversu afgjald jarða þar væri hátt gagnvart því, er jarðirnar gæfu af sjer, þá mundi þeim þykja nóg um. Þess vegna vildi hann, að málið gengi til 2. umræðu, og að nefnd yrði sett í það til að kynna sjer enn betur alla málavexti. En þar sem sumir hefðu verið að stinga upp á, að leigumálinn mætti vera kominn undir samningi hlutadeiganda við umboðsstjórnina, þá þætti sjer það ísjárvert. Vitaskuld væri það, að ávallt væru nógir til að bjóða í jarðirnar, og máské eigi slzt þeir, er óvandir eru að ábúðinni og góðum skilum á gjaldinu; það væri líka freisting fyrir

umboðsmanninn að leigja þeim, er bezt byði, án þess að gæta þess eins vel, hvort maðurinn væri fær um að sitja jörðina og standa í skilem eptir hinum umsamda leigumála. Gæti þá svo farið, að slíkt yrði enginn hagur fyrir landssjóðinn, og því síður fyrir sýslufjelagið.

Ásgeir Einarsson sagðist að eins ætla að taka fram eitt atriði. Sjer hefði heyrt þingmaður þingeyinga benda til þess í ræðu sinni, að hið opinbera mætti álitast skyldugt til að bera með fram hallann af því, er spillt hefði verið jörðunum með lundadrápinu og öðru, af því það hefði verið að kenna umboðsstjórninni, sem ætti að gæta hags þess opinbera; slíkt þætti sjer ærið þungt straff og ósanngjarnt; slíkar skemmdir ættu miklu fremur að vera þeim sjálfum til viðvörunar. Það hefði verið sagt, að ómögulegt væri að þurka fiskinn þar, af því vergögnin væru komin öll í grjótgörða. Hann kvaðst þá geta kennt þeim ráð við því. Það væri mesta þing að þurka fisk á grjótgörðum. Talað hefði verið um, að jarðirnar gæfu litíð af sjer, og væri því ósanngjarnt, að lækka eigi gjaldið; en þetta væri annað mál, en í hverju goldið væri, eða hver gjaldmáti væri við hafður. En ef nú harðfiskurinn fjelli í verði, þá hefðu þeir hag af því, að borgað væri eptir harðfisksverði. Kvaðst hann því ætla, þegar á allt væri litíð, að þingið gjörði rjettast í, að hrapa eigi að því, að gjöra út um málið, og vildi hann jafnvel stinga upp á því, að málið gengi eigi lengra, en komið væri.

Stefán Eiríksson sagði, ef hann hefði skilið rjett ræður þingmanna, þá þætti þeim mál þetta eigi nægilega upplýst, og virtist sjer því full ástæða til, að nefnd yrði sett til að rannsaka það betur. En fyrir sitt leyti virtist sjer, að gjaldmáti sá, sem er á eyjajörðum, væri mjög ósanngjarn í alla staði, og málið að því leyti nægilega upplýst. Það lægi í augum uppi, að þessi gjaldmáti miðaður við harðfisksverð á eyjunum kæmi miklu þyngra niður á gjaldendum, en á þeim, er á landjörðunum byggju. Það væri því sann-

arlega ósanngjarnt, að byggja jarðarskika þí, sem hjer um ræðir, miklu hærra en aðrar jarðir landssjóðsins, og því heldur sem þessar jarðir væru miklu arðminni en landjarðirnar, enda væri allt að einu ástæða til að breyta frá harðfisksverðinu á Vestmannaeyjum, eins og nú væri búið að gjöra í Gullbringusýslu. Hann legði það því til, að nefnd yrði sett í málið, þar hann efadi ekki, að nefndin gæti komið fram með nægar upplýsingar, sem styddu þessa sanngjörnu beiðni eyjarbúa.

Jón Hjaltalín kvað það mundi varla taka því, að sett yrði nefnd í málið; það væri þegar búið að ræða það mikið og yfirvega. Hjer væri um sáralitið að gjöra fyrir landssjóðinn, einkum ef nú harðfiskur fjelli í verði. Sjer virtist það því einber tilhlíðrunarsemi við mennina, að þetta væri látið að ósk þeirra. Það væri raunar satt, að ekki ætti vel við að launa mönnum fyrir trassaskap, en á hinn bóginn yrðu menn að varast, að fella of harðan dóm yfir þeim í þessu efni. Þeim væri að nokkru leyti vorkunn, þó þeir hefðu brúkað netin við lundaveiðina. Sjer hefði verið sagt, að sýslumaður þeirra, er þar hefði verið fyrir skemmstu, hefði verið hvatamaður að því, að netabrukunin hefði verið tekin upp við lundaveiðina; þetta tæki hann engan veginn fram til þess að lasta manninn, því hann hefði verið vænsti og ötulasti maður, en hitt væri það, að varlega væri dæmandi í þessu efni. Hann kvaðst þá samkvæmt áður sögðu ætla óþarft að setja nefnd í málið, en rjeði til, að það gengi þegar til 2. umræðu.

Benidikt Kristjánsson sagðist annaðhvort hlotið að hafa mistalað sig, eða að þingmaður Húnavatnssýslu hefði misskilið sig. Hann hefði sagt, að niðsla gæti átt sjer stað á jörðum, og með því hið opinbera ætti að vaka yfir meðferð þeirra, gæti þá má ske álitizt sanngjarnt, að það tæki pátt í skaða þeim, er af því flyti, að jarðirnar gæfu minna af sjer; en hann hefði aldrei sagt að slíkt hefði í raun og veru átt sjer stað í Vestmannaeyjum; hefði hann að eins tekið

þetta fram í því skyni, að sýna fram á, að varlega væri farandi, að ákveða nokkuð fast í þessu máli að sinni. Að öðru leyti hjeldi hann enn fram þeirri skoðun sinni, er hann þegar hefði látið í ljósi, að áriðandi væri fyrir deildina að hafa að einhverju vísu að ganga um það, hvernig Vestmannaeyingar hefðu hugsað sjer breytinguna á gjaldinu, því að ærinn munur væri á, hvern veginn af þeim tveimur, er hann áðan hefði bent á, þeir vildu ganga, og einmitt þessa vegna hefði hann ráðið þinginu til að íhuga málið, áður en þessi breyting yrði gjörð, er hjer væri farið fram á.

Jón Pjetursson sagði, að hjer væri farið fram á að breyta afgjaldi jarðanna á Vestmannaeyjum þannig, að hætt væri að borga eptir harðfisksverði, en aptur yrði galdið eptir meðalalin. Þetta væri sanngjörn krafa og hagfelld. Gjaldið yrði með því móti jafnara og vissara. Verð harðfisksins væri svo hvikult, stundum afarhátt, stundum farskallagt, en meðalalin væri miklu minni breytingum undirorpin. Landssjóðurinn hefði því með þeim gjaldmáta miklu meiri vissu fyrir tekjum sínum. Í annan stað væri það næsta óeðlilegt, að miða afgjaldið við harðfisksverð, þar sem þar væri enginn harðfiskur lengur verkaður, það mætti þá allt að einu miða við friðan pening, o. s. frv. Svo væri og þessi gjaldmáti eigi tíðkanlegur annarstaðar, eptir að búið væri að af nema hann í Gullbringusýslu; kæmi þá hjer ójöfnuður fram milli þessara sýslna. Það hefði verið sagt, að bágindi eyjarbúa væru að miklu leyti þeim sjálfum að kenna, með því þeir hefðu spilt jörðum sínum og eyðilaggt lundaveiðina; þess vegna væri beiðni þeirra eigi gaumur gefandi; en hjer væri að eins farið fram á hina áðurnefndu breytingu á gjaldmátanum við leiguliðaskipti, og væri þá ósanngjarnt, að ætla að hefna á hinum nýja leiguliða, er ekki hefði átt neinn þátt í skemmdum jarðarinnar og lundaveiðarinnar. Það væri fremur öll ástæða til að veita þeim styrk til að koma jörðunum þar upp aptur. Það væri öldungis rétt, er hinn 5. konungkjörni þing-

maður hefði sagt, að þetta væri eigi annað en tilhlýðrunarsemi, að veita þeim þessa bön; það yrði enginn skaði fyrir landssjóðinn. Svo væri og í sjálfu sjer takandi tillit til þess, að neðri deild þingsins hefði fallist á uppástungu þessa. Hann vildi því mæla með því, að málið gengi þegar til 2. umræðu.

Ásgeir Einarsson kvað nú mundu hafa slitnað það, er lengst hefði haldið. Hinn láttvirtí 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að þessi breyting væri hvorumtveggja, Vestmannaeyingum og landssjóðnum, í hag; þetta fyndist sjer vera hvað á móti öðru, því að ef landssjóðurinn hefði hingað til haft hag af gjaldmátanum eptir harðfisksverði, en eyjarbúar óhag, þá væri auðsætt, að landssjóðurinn yrði nú fyrir hallanum, ef eyjarbúnum væri hagnar að því, að borga eptir meðalalin. En hvað því viðviki, að gjaldmáti þessi væri hvikult, þá væri það við fleiri gjöld, og gæti það ekki orðið skaði yfir höfuð. Hann vissi einn gjaldmáta óhviklastan, nefnilega nefskaltinn, en hann vildi ekki mæla með honum. Líka hefði sjer þótt það ofurdauf ástæða fyrir máli þessu, að það hefði verið samþykkt í neðri deildinni, einkum þar sem ekki hefði munar nema lítlu atkvæðamun. Að öðru leyti virtist sjer nú sá ruglingur vera kominn á mál þetta, að hann gæti nú enn síður en áður verið því meðmæltur.

Torfa Einarssyni þóttu nú umræðurnar um mál þetta vera orðnar leiðar og langar, og vildi hann helst aldrei þurfa að heyra talað um það framar. Að eins vildi hann geta þess viðvikjandi því, er hinum 4. konungkjörna þingmanni hefði þótt slíkt snjallræði fyrir Vestmannaeyinga, að fá að borga afgjald jarðanna eptir meðalalin, að, ef það stíg kæmist á, mundu menn vel geta átt eins von á því, að þeir, sem borguðu í friðum peningi, kæmu og bæðu um að fá að borga eptir meðalverði allra meðalverða; þeim mundi, sem von væri, þykja það mun ljettbærara, og ef sín sýslan kemur með slíka bæn á hvert þing, gætu umræðurnar

orðið dýrar á endanum. Að öðru leyti vildi hann ráða deildinni til að hætta nú umræðunum um þetta mál.

Fyrst eigi fleiri tóku til máls, bar for-

seti undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til annarar umræðu, og var það þá fellt frá 2. umræðu með 6 atkvæðum gegn 5.

V.

FRUMVARP

til laga um breytingu á konungsúrskurði 5. okt. 1866 um það, hvernig verja skuli rentum af Thorchillii barnaskólasjóði.

(Flutningsmaður Þórarinn Böðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu).

1. grein.

Rentunum af Thorchillii barnaskólasjóði skal skipt eptir fólkstölu og öðrum kringumstæðum milli hreppanna í Kjalarnesþingi og Reykjavíkurborg. Skiptingin skal endurskoðuð að hverjum 5 árum liðnum.

2. grein.

Hreppsnefndirnar skulu fyrir lok maímán. ár hvert senda stiptsýfirvöldunum til samþykktar uppástungur um, hvernig rentunum skuli varið í hverjum hreppi næsta fardaga-ár, og má, þegar hreppsnefndin leggur það til, verja rentunum eingöngu til barnauppræðingar.

Á 11. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að frumvarp það, er hér fer á undan, væri til sín komið, og ljét út bíta því meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eptir, skýrði forseti aptur frá, að flutningsmaður hefði tekið frumvarpið aptur, og afhent sjer nýtt frumvarp, er hann ljét út bíta meðal þingdeildarmanna; var það þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um breytingu á konungsúrskurði 5. okt. 1866 um það, hvernig verja skuli rentum af Thorchillii barnaskólasjóði.

(Flutningsmaður Þórarinn Böðvarsson,
2. þingmaður Gullbringusýslu).

1. grein.

Rentunum af Thorchillii barnaskólasjóði

skal skipt eptir fólkstölu og öðrum kringumstæðum milli hreppanna í Kjalarnesþingi og Reykjavíkurborg. Skiptingin skal endurskoðuð að hverjum 5 árum liðnum.

2. grein.

Hreppsnefndirnar skulu fyrir lok maímánaðar ár hvert senda stiptsýfirvöldunum til samþykktar uppástungur um, hvernig rentunum skuli varið í hverjum hreppi næsta fardaga-ár, og má, þegar hreppsnefndin leggur það til, verja rentunum eingöngu til barnauppræðingar.

3. grein.

Ef einhver hreppur fær fje að láni úr Thorchillii sjóði, skulu renturnar af því láni lagðar saman við þær rentur, sem skipt er, og jafnmikið dregið af rentum þeim, sem hreppnum ber eptir fólkstölu og kringumstæðum.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 13. fundi neðri deildar alþingis, 16. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á konungsúrskurði 5. október 1866 um það, hvernig verja skuli rentum af Thorchillii barnaskólasjóði.*

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson) leiddi athygli þingsins að því, að 30. apríl 1759 hefði rektor við Skálholts-skóla, Jón Þorkelsson gefið allar eigur sínar, að upp-

hæð 4000 rdl., til fósturs og menntunar fátækum börnum í Gullbringu- og Kjósarsýslu. 1791 hefði skóli verið stofnaður á Hausastöðum í Garðahverfi og haldizt fram yfir aldamótin, en þá hefði honum verið hætt aptur, og sjóðurinn aptur notaður til ýmissa þarfa. 1851 hefði verið ráðgjört að stofna fyrir hann búnaðar-skóla; 1862 aptur ráðgjört að stofna skóla handa sveitabændum og snerta sjóðinn til þess. Loksins hefði verið veittir úr honum 150 rd. manni fyrir ferð til Norðs að kynna sjer jarðyrkju. Þetta væri hjér allt nefnt til dæmis um, hversu fjærri vilja gjafarans fjenu hefði verið varið. Með konungs-úrskurði 5. oktr. 1866 hefði eigi með öllu tekizt að bæta úr þessu; skyldi þar eptir fátækum í Kjalarnesþingi komið fyrir til uppeldis hjá helztu búendum; hreppstjóra væri ætlað að stinga upp á dvalastaðnum, prestur skyldi staðfesta þá uppástungu, en stiptysfrvöldin veita styrkinn úr sjóðinum; þannig væri sjóðnum samkvæmt úrskurðinum varið til styrktar sveitarsjóðnum, og kæmi það alveg í bága við fyrirætlun þá, er sett væri fjenu með erfðaskjalinu, því að nú fyndist sjer eigi betur, en að sjóðurinn gengi til þess, að ljetta sveitarútsvörum á bændum, og í Álptaneshrepp yrði þetta mest á sjer, að því leyti sem hann hefði mest útsvar; til þess að laga þetta, miðaði sjer í lagi 1. og 2. grein frumvarpsins. Hin 3. grein væri sprottin af því, að í hreppur hefði fengið lán rentulaust af sjóðnum, og það væri ekki rjett. Hann áleit, að það væri móti tilætlun gjafarans, að veita slíkt lán. Hann óskaði, að málið gengi til 2. umræðu, og stakk upp á 3 manna nefnd.

Landshöfðingi sagði, að eins og flutningsmaður sjálfur hefði skýrt frá, væri erfðaskrá fyrir þessum sjóði, og hún staðfest með konungsúrskurði, þess vegna snerti frumvarpið málefni, sem lægi fyrir utan verksvið þingsins og löggjafarinnar. Eptirlitið með því, að sjóðinum væri varið samkvæmt rjettir fyrirætlun, væri vafalaust umboðslegs eðlis, og bæri framkvæmdarvaldinu; konungsúrskurðinum væri því einungis að hugsa til að breyta með allrahæstum úrskurði, en eigi

með lögum. Þess vegna æskti hann þess, að hin heiðraða deild ljeti eigi frumvarp þetta ganga til 2. umræðu.

Halldór Friðriksson kvaðst samdóma landshöfðingja um, að auðvitað væri, að erfðaskrá, hvort heldur væri erfðaskrá Jóns Þorkeissonar eða önnur, yrði eigi breytt, hvorki með lögum nje með öðru móti, eða svo, að færi á mis við vilja gjafarans; frá þessu síðara, sem flutningsmaður hefði staðið svo fast á sjálfur, ætlaði hann væri þó brugðið með 2. grein frumvarpsins, þar sem stæði: «eingöngu til barnauppfærðingar»; gjafarinn ætlaðist til, að fátækum börnum væri veitt allt, komið til uppeldis og menntunar, reyndar í skóla, en grundvallarreglunni væri nú haldið, þar sem börnunum væri komið fyrir hjá góðu fólki; það sem 3. grein miðaði að, að hreppum sje eigi lánað sje leigulaust, um það kvaðst hann alveg á einu máli með flutningsmanni; það væri eigi rjett af stiptysfrvaldanna hendi, að lána sjeð þannig, heldur ætti að telja þeim hrepp leigurnar af lánsfjenu upp í þann hlutann, sem hreppnum bæri úr sjóðnum; en hann kvað nægja mundu kvörtun yfir þessu; eða að öðrum kosti klög-un til stjórnarinnar og landshöfðingja. Þætti honum litlu skipta, hvort nefnd væri sett eða eigi.

Grímur Thomsen vildi láta vísa málinu til landshöfðingjans. 3. grein frumvarpsins fannst honum eigi heppileg; stiptysfrvöldin hefðu auðsjáanlega viljað fylgja anda gjafarbrjefsins, til þess að komið væri á stofnun til uppeldis.

Því næst var það samþykkt með 15 atkvæðum gegn 4, að málið skyldi ganga til 2. umræðu, en uppástunga flutningsmanns um, að setja nefnd, var algjörlega felld.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp um breytingu á konungsúrskurði 5. október 1866, um það, hvernig verja skuli rentum af Thorchillii barnaskóla-sjóði.

(Frá Þórarni Bøðvarssyni, 2. þingmanni Gullbringusýslu).

Að þingið vísi máli þessu til hlutaðeigandi yfirvalda með þeim tillögum, að konungsúrskurður 5. októbermán. 1866 verði breytt þannig:

- 1., að rentunum af Thorchillii barnaskóla-sjóði verði skipt eptir fólkstölu og öðrum kringumstæðum milli hreppanna í Kjalarnesþingi og Reykjavíkurborgar; en að skiptin verði endurskoðuð að hverjum 5 árum liðnum.
- 2., að hreppsnefndirnar fyrir lok maímánaðar ár hvert sendi stiptsyfirvöldunum til samþykktar uppástungur um, hvernig rentunum skuli varið í hverjum hreppi næsta fardagaár, og þegar nefndin leggur það til, megi verja rentunum eingöngu til uppfræðingar fátækum börnum.
- 3., að ef einhver hreppur fær fje að láni úr Thorchillii-sjóði, þá verði renturnar af því láni, eða sje lánið rentulaust, þá lagarentur af því lagðar saman við þær rentur, sem skipt er, og jafnmikið dregið af rentum þeim, sem hreppnum ber eptir fólkstölu og öðrum kringumstæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 2. umræðu málið um leigur Thor-

chillii-sjóðsins með breytingaruppástungu frá 2. þingmanni Gullbringusýslu, að vísa málinu til hlutaðeigandi yfirvalda.

Þórarinn Bøðvarsson sagðist vilja skýra frá með fáum orðum, hvernig stæði á breytingaruppástungunni. Frumvarpið hefði orðið fyrir allmiklum mótmælum við 1. umræðu málsins, án þess að hann þá hefði getað fullkomlega sannfærzt um, að mótmæli þau væru á fullum rökum byggt. Hvað snerti einstakar greinir breytingaruppástungunnar, þá væri 1. töluliður eins og í frumvarpinu, en það væri veruleg bót við það, sem hingað til hefði verið, að 5. hvert ár ætti að endurskoda skiptinguna. Fyrsta aðalbreyting væri í tölulið 2., þar sem það væri til tekið, að þegar hreppsnefndin kæmi sjer saman um, þá mætti verja rentunum að eins til menntunar börnunum. Þetta ætlaði hann, að eigi striddi á móti gjafabrjefi gjafarans. Að minnsta kosti væri hann sannfærður um, að væri gjafarinn spurður, hvort ekki mætti verja rentunum þannig, þá mundi hann svara já. Þriðja töluliðinn mundi allir samþykkja, með því það væri ljóst, að þar eð allir hreppar ættu að njóta jafnt af sjóðnum, þá væri það miður rjett, að sumir fengju rentulaust lán.

Þá var breytingaruppástungan borin undir atkvæði og samþykkt með 17 samhljóða atkvæðum; var þar með frumvarpið sjálft fallið burt. Málinu var þannig vísað til yfirvaldanna með 17 samhljóða atkvæðum, sem áður er sagt, og lýsti forseti því þá yfir, að hann mundi afgreiða málið til landshöfðingja.

VI. FRUMVARP

til laga um löggilding verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu.
(Flutningsmaður Þorlákur Guðmundsson, 2. þingmaður Árnessýslu).

Frá 1. janúarmánaðar 1876 skal vera löggildur verzlunarstaður í Þorlákshöfn í Árnessýslu, og skal því frá þeim tíma leyft að byggja þar sölubúðir og hafa þar fasta verzl-

un, með þeim skilmálum, sem segir í opnu brjefi 28. desembermán. 1836, og mega einnig innlendir og útlendir lausakaupmenn koma þangað til verzlunar, þegar þess er

gætt, sem um það efni er ákveðið í nefndu lagaboði og í lögum 15. aprilmán. 1854 3. grein.

Á 15. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komið frá 2. þingmanni Árnesinga frumvarp það, er hjer fer á undan, og ljét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 17. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu* frá 2. þingmanni Árnessýslu.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson) kvaðst búast við, að mörgum þingmönnum væri nokkuð óljóst, hvernig til hagsæði um stað þaon, er hjer væri um að ræða, og vildi hann því fara um það nokkrum orðum. Frumvarp þetta væri byggt á bænarskrá úr Árnessýslu, þar sem helztu ástæðurnar væru og teknar fram. Það væri nefnilega svo ástætt, að austan frá Papós til Keflavíkur væri enginn verzlunarstaður nema Eyrarbakki; en verzlunin þar væri svo löguð, að flestum þætti þungbært að verða að sæta henni, einkum um vetrartímann. Þorlákshöfn lægi nú að vísu ekki vel við austur sveitunum, en það væri ekki þar eystra um neina staði að ræða, er tiltækilegt þætti að koma upp verzlun á. Það hefði verið talað um Dyrhólaey; en þangað þyrði enginn að sigla í verzlunarerindum. Aftur væri líkindi til þess, að ef verzlun kæmi í Þorlákshöfn, þá minnkaði nokkuð einokun sú, er væri á Eyrarbakka. Þar að auki gæti það orðið til þess, að hákarlaskip kæmu þar upp og þilskipaveiðar. Hann gat þess, að árið 1845 hefðu Árnesingar sent til alþingis bænarskrá með 142 nöfnum undir, og hefði

þá þingmaður Rangárvallasýslu, er næst flutningsmanni bænarskrárinnar, þingmanni Árnesinga, hefði verið kunnugastur málinu, stutt það á þinginu; enda hefði það haft þann árangur, að leyft hefði verið að verzlun hefði þá ekki verið frjáls, og leyfið verið bundið við stuttan tíma, þá hefði leyfið lítt verið notað. Hann kvaðst svo ekki ætla að fara fleiri orðum um málið að sinni, en vona, að það fengi góðar udirtektir af þinginu eins og fyr.

Ísleifur Gíslason sagðist þekkja nokkuð til máls þessa, og vildi hann því leyfa sjer að fara um það nokkrum orðum. Það hefði verið komið með tvær aðal-ástæður fyrir því, að þörf væri á, að Þorlákshöfn yrði verzlunarstaður. Önnur ástæðan væri einokun á Eyrarbakka, því að þar væri enginn annar verzlunarstaður í nánd. Hin væri sú, að þangað væri svo mikil aðsókn, að vöruskiptingar yrðu þar aldrei nógir. Af þessum tveim ástæðum vildi hann geta þess um hina fyrri þeirra, að hann áltíð of mikið gjört úr henni. Það væri aðgættandi, að á Eyrarbakka væri einhver hin hættulegasta innsigling, sem hugsagt gæti, og höfnin ekki nærri trygg. Flestir mundu því vera ófúsir á að ljá skip sín þangað, nema fyrir mikið hærri leigu, en skip væru leigð fyrir til annara hafna, og þar að auki mundi ábyrgðargjald á skipum, sem þangað færu, vera talsvert hærri en á öðrum skipum. En þetta yrði þá einhverstaðar að koma niður, og fást endurgoldið. Hann kvaðst heldur ekki vilja neita því, að ýmislegt smávegis og «kram» væri nokkuð dýrara á Eyrarbakka, en hjer í Reykjavík, en þó væri miklu minna að þessu kveðið nú á síðustu árunum; hinu kvaðst hann alveg neita, að allar aðalvörur, svo sem matvæli og þess konar, hefðu verið þar nokkrum mun dýrari, en annarstaðar á Suðurlandi. Hann sagðist ekki segja þetta í þeim tilgangi, að spilla fyrir máli þessu, heldur til þess að láta Eyrarbakka njóta sannmælis. Hinni ástæðunni væri líklega ekki hægt að neita, að vöruskortur yrði opt á Eyrarbakka, og

því væri ekkert á móti, að málið gengi til 2. umræðu til reynslu, þótt það á aðra hlið væri mjög efasamt, að það yrði til verulegs gagns. Höfnin í Þorlákshöfn væri ekki trygg, en Eyrarbakki í götuinni fyrir öllum austur-sveitamönnum, er þeir væru í verzlunarferðum sínum. En aptur gæti löggilding á Þorlákshöfn, ef til vildi, leitt til þess, að lausakaupmenn sigldu þar inn, t. d. að Norðmenn kæmu þangað með timburfarma, og þó þetta yrði sá eini árangur af þessu, kvaðst hann eingöngu þess vegna vilja gefa atkvæði sitt með, að málið gengi til 2. umræðu.

Grimur Thomsen vildi spyrja þingmenn þá, ermælt hefðu, hvort Þorlákshöfn væri betri en höfnin á Eyrarbakka; að þeim kaupstað eigi að ósekju væri brugðið um einokun, skyldi 2. þingmaður Rangæinga vel athuga, enda vissi hann það sjálfur, að hún lægi eigi einungis á kraminu, heldur líka á verðlaginu á innlendri vöru, t. d. á saltfiski. En nú væri farin að tíðkast miklu meiri og betri saltfisksverkun í Þorlákshöfn, og vildu menn koma upp þessari vöru, þá mundi löggilding Þorlákshafnar gefa hvöt til þess, og væri þá einnig auðsætt, að kæmi kaupsún í nánd við Eyrarbakka, yrðu prísar betri þar. Höfuðspurningin væri um, hvort Þorlákshöfn væri betri eða að minnsta kosti eins góð höfn og Eyrarbakki; ef svo hagaði til, væru líkindi fyrir, að verzlunarstaður myndast þar. Hefði staðurinn verið betri, þá gegnði það undrun, að verzlunarstaður væri eigi kominn þar fyrir löngu, þar sem öllum væri kunnugt um, hversu slæm Eyrarbakka höfnin væri.

Benidikt Sveinsson kvað það einkenni við Eyrarbakka, að bæði væri þar hættuleg höfn, svo skipum kastaði þar oft upp á kletta, þó rammur járnfestar væru við hafðar, enda væri þar eigi rúm fyrir fleiri skip en tvö í einu, því gætu lausakaupmenn aldrei sótt þangað. Þar á móti hefði Jón Arnason bóndi í Þorlákshöfn greint sjer frá kostum hafnarinnar þar; höfnin hefði áreiðanlegan botn, sem væri leirbotn, og mætti skip þar vel liggja fyrir stórviðri, ef öflugar festar væru við hafðar — væri líkt um það að segja og

Blönduós — fyrir landi væru engar klappir, sem á Eyrarbakka, heldur ægisandur, svo lítið skaðræði hlytist af, þó í land ræki, en rúm væri á höfninni fyrir svo mörg skip sem vildi. Þingmaður Rangæinga skyldi eigi kvarta yfir vegalengdinni þangað á móts við til Eyrarbakka, því ekki tæki betra við, þar sem sjer væri kunnugt úr æsku, að Skaptfellingar hefðu hýmt vikum saman á Bakkanum, í stað þess að leita til Reykjavíkur, og fá með því lokið erindum sínum á styttri tíma, enda þætti Ölfusungum, Grafningsbúum og Grímsnesingum eigi mjög fyrir, þótt sækja yrðu þeir Þorlákshöfn yfir Sogið. Þar við bættist, að Þorlákshöfn hefði töluverðan sjávarútveg, og að á fiskiaflanum væri mjög svo farin að aukast verkun; bóndinn á staðnum hefði látið byggja þar salthús, kaupsún væri þannig öldungis nauðsynlegt þar, ef prísar skyldu bæta á aðalverzlunarvörunni þar eystra.

Flutningsmaður sagði, að af einokuninni á Eyrarbakka færi meira orð en 2. þingmaður Rangæinga vildi kannast við, og bæri mest á heoni við vetrarverzlun; honum mundi kunnugt, að ull stæði í 24 sk. á Bakkanum, þó hún stæði hjer í Vik í 32 sk. Hann vildi eigi efa, að Eyrarbakki væri sú mesta einokunarkró hjer á landi.

Páll bóndi Pálsson bætti við: og Skagaströnd.

Þá var gengið til atkvæða, og var það samþykkt með 20 atkvæðum, að málið gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árness-sýslu*.

Þorlákur Guðmundsson (flutningsmaður) sagðist fáu hafa við að bæta við ástæður þær, er hann hefði komið með við 1. umræðu málsins; hann vildi að eins í tilefni af

athugasemd 1. þingmanns Gullbringusýslu taka það fram, sem hefði verið sagt við 1. umræðu, að höfnin í Þorlákshöfn væri í alla staði betri og tryggari en höfnin á Eyrarbakka. Í Þorlákshöfn mætti komast inn, ef nokkur vindur væri, en á Eyrarbakka yrði eigi komist inn nema því að eins, að vindurinn stæði af vissri átt. Það mundi fara með þetta mál sem hvert annað, að væri það á skynsamlegum ástæðum byggt, mundi það hafa framgang, en væri það af heimsku stofnað, mundi það með henni fyrirfarast.

Þá var gengið til atkvæða, og frumvarpið lesið upp og samþykkt í einu hljóði; einnig var með 17 atkvæðum samþykkt, að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri deildar alþingis, 27. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu*, og var frumvarpið samþykkt umræðulaust með 18 atkvæðum gegn 2, og sent til efri deildar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 24. fundi efri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu*, og hafði því verið út býtt meðal þingdeildarmanna á 22. fundi, 28. s. m.

Eiríkur Kúld sagði, að svo liti sannarlega út, sem þessum uppástungum um auka-kaupþún aldrei ætlaði að linna, og væri því bezt, að gjöra hvern vog og hverja vík og jafnvel Seiluna á Bessastöðum að löggildum verzlunarstöðum; þetta mundi að minnsta kosti flýta talsvert fyrir. Hvað nú málið

sjálft snerti, skyldi hann fúslega játa, að hann væri hvorki kunnugur höfninni þar nje heldur landslaginu, en þar fyrir sæi hann enga brýna nauðsyn til þess, að löggilda hjer verzlunarstað; hann sagðist í því tilliti hafa fyrir sjer orð kunnugra manna, og einnig líka prentað álit þess manns, er flestir þingdeildarmenn hefðu þekkt; það væri Þórðar Sveinbjörnssonar sáluga, og mætti lesa það í alþingistiðindunum fyrir 1845, blaðs. 366—67. Þar segði svo, að Þorlákshöfn lægi í 5 mílna fjarška frá Reykjavík, en 1 mílu frá Eyrarbakka, að yfir stórt ferjuvatnsfall væri að fara, að eigi væri nein sveit nærri, nema hinn sáraumi Selvogshreppur og Ölfus-sveitin, «hverrar innbúar sumarlangt hafa næstum daglegan samgang við Reykjavík». Sjer virtist nú eptir þessari lýsingu varla gjörandi, að setja þar fastan verzlunarstað, þar sem hann varla gæti komið nema fáam «sáraumum» hændum að notum; menn hefðu talið það sem eina ástæðu fyrir löggildingu þessari, að hún mundi auka verzlunarkeppni, og að betri prísar kynnu að verða á Þorlákshöfn en á Eyrarbakka, en hann fyrir sitt leyti gæti eigi verið á þeirri skoðun, enda mundi og Eyrarbakka-kaupmaðurinn þá brátt vita, hvað hann ætti að gjöra, ef svo færi. Það mundi og varla vera svo mikill skaði fyrir þá að fara til Reykjavíkur, þar sem kaupmenn þar, að sögn, bættu þeim ferðakostnaðinn. En nú kæmi annað, sem meira væri í varið, þegar um löggildingu kaupþúna væri að ræða, og það væri, hvort höfnin væri góð, en það væri hjer þvert á móti, og vildi hann því til upplýsingar segja frá sögu einni, er stæði prentuð í Reykjavíkurbóstinum fyrir 1847, og væri hún á þessa leið: Þrír róðrabátar fundu ameríkansk víðarskip á reki út á miðum og reru það til lands, og lögðu því inn á höfnina á þeim stað, þar sem bezt var að liggja, en hvað skeði: nokkru eptir gjörði landfönnunveður, þó eigi neitt foráttuveður, sem menn svo kalla, og slitnaði skipið, sem þó var masturslaust, upp, og rak upp í holurð — það er reyndar sagt, að þar sje eigi nema sandur —

og brotnaði í spón. Af þessu dæmi ætlaði hann nú að menn gætu sjeð, hve góð að höfnin væri. Sjer virtist því, að það væri að leiða menn á hálán ís, þar sem neðri deildin hefði samþykkt þetta frumvarp, og væri sjer alveg hulið, hvað henni gæti hafa gengið til þess. Hann kvaðst því vona, að enginn væri með máli þessu eða stuðlaði til þess, að það fengi framgang; það væri og eitt athugasvert hjer, og það væri, að eigandi hins tilkomandi kaupþúns eigi hefði verið heyrður um það, hvort hann fyrir sitt leyti leyfði, að kaupþún yrði sett þar, og kynni hann ef til vill að segja: þið megið brjóta svo mörg skip hjer, sem þið viljið, en þið fáið ekki að byggja hús, nema þið borgið mjer fyrir það ærið gjald.

Ásgeir Einarsson sagðist halda, að seint yrði fullrætt um þessi aukakaupþún, en enn þá hefði eigi orðið spyrnt á móti broddunum, og vildi hann því helzt, að farið væri að eins og í Noregi, að verzla mætti frjálst með allri ströndinni. Hvað nú þessa höfn snerti, er hjer væri farið fram á að yrði gjörð að löggildum verzlunarstað, þá hjeldi hann, að þeir mundu báðir vera þar jafnkunnugir; hinn virðulegi þingmaður hefði reyndar vitnað til þess, er Þórður Sveinbjörnsson sálugi hefði sagt um Þorlákshöfn, og sagt, að hún eptir því ætti að vera óhafandi, en hann kvaðst þá líka geta vitnað til hins sama manna, t. a. m. það, er hann hefði sagt um Lambhússund, en engum hefði þó enn þá hlekkzt þar á, og sýndi þetta, að eigi væru menn alvitrir, þótt merkismenn væru. En þar nú á hinn bóginn væri sagt, að höfnin væri slæm, þá kæmi það upp á kaupmanninn og assurancen, hvort byggt yrði þar eða siglt þangað, en alþingið ætti ekki að setja sig upp á móti þeirri bæn, sem engum gæti verið til skaða, en mörgum til gagns. Hinn virðulegi þingmaður hefði loks talað um það, að eigi væri sagt, hvort eigandi lóðarinnar mundi leyfa, að hús yrðu sett þar, en það kæmi eigi þinginu við, það yrðu beiðendurnir að sjá um.

Sighvatur Arnason sagði, að hinn hátt-

virti varaforseti hefði lýst ókunnugleika sínum á máli þessu; hvað sjálfa höfnina snerti, skyldi hann gjarnan játa það, að hún væri eigi góð, en þar fyrir væri hún engu hættulegri nje verri, en höfnin á Eyrarbakka; en hann vildi fræða bæði hinn háttvirta varaforseta og þingmenn um það, að hjer væri um fleiri en Selvogs- og Ölfushrepp að gjöra, því það kæmi optlega fyrir, að kornvöru vantaði á Eyrarbakka, en þangað sækti bæði Rangárvallasýsla og Vestur-Skaptafellssýsla, en út í Vestmannaeyjar væri sjaldan hægt að komast frá haustnóttum til útmánaða, og þá væri eigi í annan stað að venda en til Eyrarbakka eða suður-kaupstaðanna. Hann kvaðst eigi þurfa að taka upp orð þingmanns Húnvetninga, því auðvitað væri, að það yrði kaupmannsins sök, hvort hann vildi byggja; en þar sem nú beinlínis væri nandssynlegt að fá fleiri verzlunarstaði, þá virtist sjer að slíkt ætti að leyfa, því það gæti þá að minnsta kosti orðið til þess, að lausa-kaupmenn sigldu þar upp; og hefði það opt komið til tals fyrir austan, að fá Þorlákshöfn löggilda, sökum þess að Eyrarbakka-verzlun væri ónóg til að standast alla þá aðsókn, sem hún yrði fyrir. Þar sem mál þetta eingöngu hefði verið skoðað frá Árnessýslu hlið, eins og hinn heiðraði varaforseti hefði gjört, og sá maður, sem hann hefði vitnað til, þá væri það vita-skuld, að eigi væri nein brýn nandssyn fyrir hendi, því Árnesingar ættu jafnan hægt með að ná til suður-kaupþúnanna, en hún væri, eins og hann þegar hefði sýnt fram á, brýnni frá annara hlið; svo væri sjer nú hvorki sýnt nje sannað, að öll hin löggildu kaupþún hefðu betri hafnir en Þorlákshöfn, og væri því hálf undarlegt, ef beiðni þessi væri látin falla einmitt hafnarinnar vegna.

Eirkur Kúld sagði, að nú hefðu þá tveir þingmenn staðið upp til þess að mæla með beiðni þessari, og hefði annar þeirra verið þingmaður Húnvetninga, og gæti hann vel skilið, að hann hefði gjört það, því að hann stæði nú með pálmanna í höndunum síðan að hann hefði fengið Blönduósinn sinn löggildan; en þar sem hann hefði talað um

Lambhússund, þá vildi hann segja konum það, að hann sjálfur hefði verið þar og væri sjer því vel kunnugt um, hvernig þar hagaði til; hann vildi þá einnig spyrja hann að, hve lengi Krossvík hefði staðið, sem þó einu sinni hefði verið löggild. Sjer fyndist það eigi heldur vera nein ástæða fyrir löggildingu Þorlákshafnar, að höfnin væri svo vond á Eyrarbakka, því það væri hjer um bil hið sama sem að segja, að betra væri að hafa tvær vondar hafnir en eina. Hvað nú það snerti, er þingmaður Rangæinga hefði sagt, að það væri mikil nauðsyn fyrir þinar eystri sýslur, að fá Þorlákshöfn löggilda, þá kvaðst hann þó vilja taka það fram, að þeir yrðu þó að fara yfir Ölfusá, sem væri stórt ferjuvatnsfall, það væri kann ske öðru máli að gegna, ef þeir fyrst brúuðu Ölfusá, en þá mundu þeir varla telja eptir sjer að fara til Reykjavíkur. Þá gæti hann og bætt því við, að eigi væri mögulegt að fá haga fyrir hesta í Þorlákshöfn, og það mundi þó naumlega geta talizt kostur eða meðmæling. Að lausakaupmenn mundu bæta úr þeim kornskorti, sem væri á veturna á Eyrarbakka, væri einnig næsta ólíklegt, því sjer væri það eigi kunnugt, að lausakaupmenn væru vanir að koma á þeim tíma ársins.

Jón Hjaltalín sagðist hafa verið heilan vetur á Eyrarbakka, og þekkti hann því svo mikið til Þorlákshafnar, að hann eigi gæti haldið, að nein óvittlaus maður fyndi upp á því, að byggja þar, því það væri einhver hinn vesti brimrass á öllu landinu, og litlu betri en Svörtulopt eða Lóndrangar, en sjálf-sagt mundu menn halda hvern þann vitlausan, er vildi fá þá staði fyrir löggild kauptún. Að visu mætti liggja fyrir akkerum langt undan landi sökum straums þess, er kæmi úr Ölfusá, en þetta væri langur vegur frá sjálfri Þorlákshöfn. En það væri nú ekki nóg með þetta, því svo væri nú háttað, þegar loks væri á land komið, að eigi sæist þar stingandi strá nema á túnunum, og mundu bændurnir víst þakka fyrir að fá heilt stóð inn á þau; svo bættist nú líka það við, að opt væri á vetrum ómögulegt í heila viku að komast

yfir Ölfusá fyrir ísreki, og kvaðst hann því eigi geta skilið, hvaða gagn þingmaður Rangæinga gæti fundið við það, að fá Þorlákshöfn löggilda, nema það skyldi vera, að hann heldur vildi hafa tvær en eina sundá, að komast yfir; en því vildi hann nú sleppa, það yrði þeirra sök, en þingið yrði að gá að því, að setja eigi lög um það, sem væri ómögulegt, því þá mætti alveg eins vel löggilda kaupstað upp í tunglinu. Höfninni á Þorlákshöfn og Eyrarbakka hefði verið jafnað saman, en það væri þó svo langt frá, að nokkuð væri líkt með þeim, því hina síðari mætti gjöra að ágætri höfn, það hefði enskur ingenieur sagt sjer, en um Þorlákshöfn hefði hann sagt, að þar væri óhugsandi að búa nokkra höfn til. Hvað svo loks kornbyrgðunum á Eyrarbakka liði, þá yrði hann að halda, að þær væru þar eins miklar og á öðrum kaupstöðum, svo að sú ástæða sannaði því alls ekkert, er teldi kornskort á Eyrarbakka sem eina helztu orsök til beiðni þessarar.

Stefán Eiríksson sagði, að nú væri talssvert búið að ræða um þetta mál, og ætlaði hann því eigi að lengja umræðurnar að neinum mun, því að hann væri eigi svo kunnugur Þorlákshöfn, að hann gæti dæmt um, hvað hjer sannast væri af því, sem sagt hefði verið. Hinn háttvirtí 5. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að hann þekkti til, hvernig til hagaði á Þorlákshöfn, og gæti það nú vel verið, að þetta væri satt, en sjer hefði þó fundizt, að hann tæki nokkuð djúpt í árinni, og liti fremur á ókostina en hagsmuni þá, er löggildingin gæti haft í för með sjer; sjer virtist nefnilega, að lík mótmæli hefðu áður komið fram, þegar um löggildingu kauptúna hefði verið að ræða, t. a. m. móti Lambhússundi o. fl., og hefði þó verið siglt þar upp og skip legið þar, án þess að verða fyrir nokkrum óhöppum. Hann væri reyndar varaforseta samdóma um það, að nóg væri nú í bráð komið af þessum kauptúna-bænum, þó virtist sjer nokkuð öðru máli að gegna með þessa beiðni, því hún væri fram komin á fjölmönnum fundi í Hraungerði, og mundi því hafa þótt yfirgnæfandi nauðsyn til,

að fá máli þessu framgengt. Hvað nú það snerti, er sagt hefði verið, að nægilegar kornbyrgðir væru á Eyrarbakka, þá vildi hann þó benda til þess, að þangað væri mjög mikil aðsókn, þar Árnessýsla, Rangárvalla- og Skaptafellssýsla sæktu þangað, og þar sem jafnmikil aðsókn væri á einn kaupstað, gæti vel að borið, að kornbyrgða-skortur yrði, en úr því yrði bætt með því, að fá kaupsúnað á Þorlákshöfn, en aðalástæðan væri sú, að fá upp umrætt kaupsúnað, að við það yrði meiri verzlunarkeppni á Eyrarbakka, og sú ástæða, sem tekin hefur verið fram, að Ölfusá væri til fyrirstöðu að sækja á Þorlákshöfn, þá gæti enginn, sem til þekkti, tekið slíkt til greina, þar sem vetur og sumar væru tíðir flutningar yfir hana á Óseyri beina leið á Þorlákshöfn.

Ásgeir Einarsson sagði, að það sannaðist á hinum tveimur heiðruðu þingmönnum, er hefðu verið máli þessu svo mótfallnir, að sá fulli eigi vissi, hvar sá svangi sæti, og kæmi það kannske til af því, að þeir sætu báðir í kaupstað og vissu því eigi af neinum skorti að segja; það hefði einnig verið talað um þessa mörgu verzlunarstaði, en hann vissi þó svo mikið, að hjer væri verzlun á hverri vík suður með öllum sjó, og hefði hann þó sjálfur sjeð hjer marga þöntunarlista. Því sem hinn háttvirtí varaforseti hefði sagt um sig, ætlaði hann eigi að svara, því sjer hefði fundizt það næsta ljettvægt. Hinn 5. konungkjörni þingmaður hefði talað um, að gjöra mætti ágæta höfn á Eyrarbakka, en sig furðaði þá stórlega á því, að honum, sem væri svo umhugað um velferð landsins, eigi skyldi hafa komið til hugar að fá Thorgrímsen factor til þess, að semja við Englendinga um þetta, og þá væri öllum vanda lokið. Loks fyndist sjer engin ástæða til þess, að banna þessum vesalingum, að fá þarna kaupstað, úr því það á hinn bóginn eigi gæti verið neinum til skaða.

Sighvatur Árnason kvaðst eigi ætla að fara langt út í málið, nje heldnr elta hinn háttvirta 5. konungkjörna þingmann til Svörtulofta eða upp í tunglið, því staðir þeir væru

sjer ókunnugir; en viðvíkjandi því, að menn austan að yrðu að fara yfir tvær sundár til Þorlákshafnar í staðinn fyrir eina, þá væri þetta misskilningur, þar sem menn varla færu að láta það fæla sig, þegar skorturinn væri hins vegar, svo væri það heldur eigi sagt, að ætíð væri yfir sundár að fara á vetrartíma, þegar fara mætti á ís. Það væri og allt annað, að fara á Þorlákshöfn en til Reykjavíkur, því opt væru heiðarnar á vetrardag alveg ófærar yfirferðar með áburð. Svo væri það og aðgætandi, eins og hann hefði áður tekið fram, og hverjum manni hlyti að vera ljóst, sem setti sig inn í málið, að ein verzlun fyrir 2—3 sýslur hlyti að vera ónóg, einkum þegar svo á stendur, eins og hjer ætti sjer stað, með höfnina á Eyrarbakka, að þar getur ekki legið nema eitt skip í einu, þó um hásumar sje, og yrði þá síður komið við að hafa mörg skip í förum en annars, og hann efadist um, að fleiri skip gætu komizt þar að á ári hverju, en þar hefðu komið til verzlunarinnar næstlíðið ár, og þó hefðu þrotið þar kornbyrgðir árlega á vetrum.

Jón Hjaltalín kvað það vera mjög umhugsunarvert, hvort menn svona út í loptið ættu að fara að spilla því, sem fyrir væri, því hvað kornbyrgðir snerti, þá hefði Eyrarbakki hingað til haldið í taum við Reykjavík, en annað kynni að verða ofaná, ef Þorlákshöfnin næði löggildingu, því varla mundi vörumegnið aukast, ef farið væri að dreifa því; það væri t. a. m. heldur ólíklegt, að kaupmenn í Reykjavík, Hafnarfirði eða Keflavík færu að auka kornbyrgðir sínar, ef talað væri um, að setja einhveru nýjan verzlunarstað þar í nánd. Kvaðst hann enn þá einu sinni vilja ítreka það, að höfnin á Þorlákshöfn væri í alla staði svo ill, að traudlega mundi nokkurt skip fá assurance þangað, og hvaða meining gæti þá verið í því, að vilja setja þar kaupstað, því það ætti þó varla að vera grýla á Eyrarbakka-kaupmanninn; svo vildi hann að endingu spyrja hinn heiðraða þingmann Rangæinga, hvernig hann hefði hugsað sjer, að fara ætti með hesta, þegar komið væri til Þorlákshafnar (Sighvatur Árna-

son: binda þá á streng), en það yrði hann að halda að væri «Dyrplageri», og væri þá hætt við, að lögreglustjórinn kynni að sýna sig.

Pórður Jónasson kvaðst ekkert skilja í því, hvers vegna hinir heiðruðu þingmenn hefðu verið svo margorðir um kosti og ókosti Þorlákshafnar, sem kaupstaðarstæðis. Reynslan væri búin að sýna og sanna, að Þorlákshöfn væri í alla staði ófær til kaupstaðar; það væri allt, sem mældi á móti, en ekkert með; það hefði á fyrsta ári alþingis verið leyst, að reka þar verzlun um 2 ár, en enginn hefði gjört hina minnstu tilraun til þess, að stofna þar verzlun, og svo hefði staðið til þessa dags, og virtist sjer þetta sanna betur, en hinar löngu tölur þingmanna, að Þorlákshöfn væri öldungis óaðgengilegt kaupstaðarstæði. Yrði hann því að gefa atkvæði gegn bænarskrá þessari.

Torfi Einarsson sagði, að sig furðaði á því, hve staðgóðar til slits ástæðurnar væru, er menn tilgreindu móti fjölgun kaupsúnanna, og væri mikið, að þær eigi skyldu vera orðnar gatslitnar, þar sem þær hefðu nú naggast saman í svo langa tíð. Hann kvaðst nú ekki ætla að halda langar umræður um þetta mál, en kvaðst þó vilja taka það fram, að líklegt væri, að menn eigi væru að biðja um þetta í blindni, og svo mundi og kaupmaðurinn vita, hvað hagsmunir hans leyfðu honum að fara. Hvað nú kornbyrgðirnar snerti, þá gæti Eyrarbakki átt sitt korn óeytt, þegar það væri búið á Þorlákshöfn.

Þar að ekki tóku fleiri til máls, ljet forseti ganga til atkvæða, og fjellu þau þannig, að frumvarpinu var hrundið frá annari umræðu með 6 atkvæðum gegn 5.

VII.

FRUMVARP

til laga um breytingu á lóðargjöldunum í Reykjavík.

(Flutningsmaður Halldór Kr. Friðriksson, þingmaður Reykvíkinga).

1. grein.

Á öll hús þau, er standa í umdæmi bæjarins, hvort heldur er múrhús, timburhús eða torfhús, skal jafna niður helmingi allra gjalda til hinna eiginlegu bæjarþarfa, eptir grunnfleti húsanna í ferhyrningsálnum.

2. grein.

Á allar útmældar lóðir, sem fylgja hús-um í landi bæjarins sjálfs, skal, þar sem sjerstakir samningar af hendi bæjarstjórnarinnar koma eigi til, jafna gjaldi eptir flatarmáli þeirra í ferhyrningsálnum þannig, að gjaldið á hverri ferhyrningsalín í flatarmáli tjeðra lóða sje sjöttungur af gjaldi því, sem það ár er lagt á ferhyrningsalinn í grunnfleti húsanna samkvæmt 1. grein.

3. grein.

Gjöld þessi renna í bæjarsjóð, og koma í stað gjalda þeirra, sem greiða skal af hús-um í umdæmi bæjarins, samkvæmt 15. grein

í tilskipun 27. nóvembermán. 1846, og af óbyggðum lóðum og tómthúsum, eptir opnu brjefi 26. septembermán. 1860.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann frá þingmanni Reykvíkinga hefði fengið frumvarp til laga um breytingu á lóðargjöldunum í Reykjavík, og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri deildar alþingis, 20. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu frumvarp til laga um breytingu á lóðargjöldunum í Reykjavík.

Halldór Kr. Fríðriksson kvaðst með fáum orðum vilja gjöra grein fyrir frumvarpi þessu, því að þingmenn væru flestir, sem von væri, nokkuð ókunnugir þessu máli. Það væri kunnugt, að árið 1859 hefði til þingsins komið frumvarp um gjald á tómthúsum og óbyggðum lóðum Reykjavíkurbæjar. Af því frumvarpi hefði svo komið út opið brjef 26. septembermán. 1860. Eptir 1. grein þessa brjefs ætti á hvert tómthús í umdæmi bæjarins með þeirri lóð, sem því fylgir, að leggja 6—16 álna toll eptir meðalverði verðlagsskrárinnar, og ætti bæjarstjórnin að ákveða upphæðina innan þessara takmarka eptir málavöxtum. Eptir 2. grein opna brjefsins væri jafnað á óbyggðar lóðir á gamla kaupstaðarsvæðinu, eins og það var mælt út 1792, lóðargjaldi eptir flatarmáli þannig, að af hverri ferhyndri alin væri galdið $\frac{1}{6}$ af því gjaldi, er lagður er á $\square$ alin í grunnfleti húsanna. En eptir tilskipun 27. nóvember 1846, 19. grein, ætti að jafna $\frac{1}{3}$ af gjöldunum til hinna eiginlegu bæjarþarfa, þ. e. útgjalda bæjarins að fráðregnum tillögum til fátækra og barnaskólans, á öll timbur- og múrhús í umdæmi bæjarins eptir grunnfleti þeirra í $\square$ álnum. Ákvörðun opna brjefsins hefði ekki verið samkvæm vilja og uppástungu bæjarstjórnarinnar, enda hefðu menn fljótt kunnað henni illa. Fyrir því hefði bæjarstjórnin ráðið það af á næstliðnum vetri að semja frumvarp, er var líkt því, sem nú liggur hjer fyrir. Það hefði hún sent landshöfðingja og bedið hann að koma því á framfæri við stjórnina, svo að hún legði frumvarp aptur fyrir þingið. En síðan væri ekkert komið úr þeirri átt um þetta efni, og þegar svo bæjarstjórnin sá, að einskis mundi fram- ar að vænta þaðan, þá hefði hún falið sjer á hendur, að bera mál þetta fram á þinginu. Það gæti ef til vill verið ýms smá-atríði, sem mönnum sýndist ástæða til að breyta í frumvarpinu, og kvaðst hann mundu verða fús til þess, ef öllum höfuð-atríðum þess væri haldið. Og þótt hann vissi vel, að mörgum þingmönnum væri mál þetta lítt kunnugt, þá kvaðst hann vona, að menn treystu því, að

bæjarstjórnin færi ekki fram á annað en það, er væri eptir hennar sannfæringu til gagns fyrir bæinn.

Landshöfðingi kvaðst vilja bæta því við um undirbúning þessa máls, að þá er hann 9. marz. þ. á. hefði verið búinn að fá frá bæjarstjórninni þær upplýsingar, er hann hefði álitid alveg nauðsynlegar, áður en nokkuð yrði gjört í þessu máli, þá hefði hann komizt að þeirri niðurstöðu, að það, sem bæjarstjórnin hefði farið fram á, mundi leiða til hins mesta ójafnaðar, og leggja allt of þungt gjald á tómthúsmenn. Með brjefi af 27. maí þ. á. hefði ráðgjafinn boðið sjer, að semja frumvarp, er leggja skyldi fyrir bæjarstjórnina, og síðan senda til ráðgjafans, er svo mundi leggja frumvarp fyrir næsta þing. Hann kvaðst að endingu vilja algjörlega ráða frá því, að frumvarp þetta gengi til 2. umræðu.

Halldór Kr. Fríðriksson kvaðst treysta því, að þingið vildi þó að minnsta kosti kynna sjer málið og ræða það; kvaðst hann hafa ýms skjöl til upplýsingar málinu, og væri hann fús á að láta þau í tje hverjum sem vildi.

Grimur Thomsen mælti með því, að nefnd væri sett í málið.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að þótt óheppilegt hefði þótt frumvarp, er nýlega hefði verið rætt í deildinni, þá mundi þó með sannni mega segja, að þetta frumvarp væri ekki síður óheppilegt, því að sjer sýndist það fullkomlega óhafandi. Eptir því ætti að leggja sama gjald á timburhús, múrhús og torfkofa, sem lægju flatir með jörðunni. Eins og kunnugt væri, væri meira en helmingur bæjargjalda lagður á húseign, minna en helmingur eptir eptir efnum og ástandi. Hjer lenti því gjaldið að meiru en helmingi jafnt á rikum og fátækum, ef lóðin væri jöfn. Í frumvarpinu væri eigi tekin til nein upphæð, sem skatturinn næmi staðar við, og leiddi af þessu mestu óvissu fyrir húseigendur. Í frumvarpinu væri eigi gjörður munur á góðu og stóru húsi, eða litlu og ljelegu húsi, ekki munur á góðri eða slæmri lóð. En hann ætlaði að þetta fyrirkomulag lækkaði gjald á

fátæklingum meir, en góðu hófi gegndi, og meir en þeir væru færir um að bera. Hann kvaðst hafa útvegað sjer nokkrar upplýsingar í þessu efni, og af þeim þættist hann sjá, að gjöld á tómthúsmönnum bæjarins mundu verða eptir þessu frumvarpi meir eða minna á annað þúsund dali, þar sem það nú mundi vera nálægt 428 rd. Hann yrði þess vegna að mæla með því, að mál þetta gengi ekki til annarar umræðu.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að munurinn væri ekki eins mikill og annar þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt. En hann vildi nefna til dæmis upp á, hversu sanngjarnt væri gjaldið núna, að hjer væru í bænum bræður tveir, annar byggi í bæ, væri ómagalaus og einhver hinn ríkasti maður í bænum, hann gylti 8 rd.; hinn bróðirinn byggi í litilfjörlegu múrhúsi, væri bláfátækur og ómagaður; hann gylti 7 rd. En enginn, sem þekkti ástæður beggja, mundi ætla, að hann ætti að gjalda meir en tíunda part á við hinn, er í torfbænum byggi. Til þess að menn gætu dæmt um þetta mál, væri alveg nauðsynlegt, að menn kynntu sjer það vel, og því væri það óheppilegt, ef það fengi ekki að ganga til 2. umræðu.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að eptir frumvarpi þessu legðist jafnpungt gjald á fátækar ekkjur bæjarins eins og á landfógetann og fleiri þá, sem hefðu miklar tekjur og væru sterkefnaðir, og kvaðst hann eigi skilja, hvernig nokkrum manni gæti þótt það rjettlátlegt eða sanngjarnt.

Fleiri tóku ekki til máls, og var þá leit að atkvæða um það, hvort frumvarpið skyldi ganga til 2. umræðu.

Af því að atkvæðagreiðslan var óglögg,

beiddu 9 þingmenn um, að nafnakall væri við haft, og voru það þessir þingmenn:

Halldór Kr. Friðriksson,
Guðmundur Einarsson,
Jón Sigurðsson,
Grímur Thomsen,
Tryggvi Gunnarsson,
Hjálmur Pjetursson,
Þórður Þórðarson,
Páll prestur Pálsson og
Ísleifur Gíslason.

Þá fór fram nafnakallið og sögðu þessir já:

Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson.

nei:

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Ólafsson,
Páll bóndi Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Þannig fjell málið með 11 atkvæðum

gegn 11.

VIII.

FRUMVARP

til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar á millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum.

(Frá þingmanni Reykvíkinga og 2. þingmanni Eyfirðinga).

1. grein.

Hvert það skip, sem leitar til hafnar einhverstaðar á vesturströndum Íslands frá Reykjanesi við Föxaflóa til Horns á Hornströndum, skal greiða vitagjald 15 auro fyrir hvert tonn af rúmmáli skipsins.

2. grein.

Gjald þetta skal greiða lögreglustjóra ásamt öðrum skipagjöldum, en lögreglustjóri greiðir það aptur í landssjóð.

Á 26. fundi neðri þingdeildarinnar, 2. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komið frumvarp það, er hjer fer á undan, og ljét forseti út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 28. fundi neðri deildar alþingis, 4. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar milli Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum*, frá þingmanni Reykvíkinga og 2. þingmanni Eyfirðinga.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þetta mál fæli í sjer þær 3 uppástungur: 1. frumvarp til laga um að leggja vitagjald á skip, sem þar væru til tekin, 2. áskorun til þingsins um að veita fje, og 3. uppástungu til ályktunar um samning um vitagjald við aðrar þjóðir, er hann vildi leiða athygli þingsins að. Hann vonaðist til þess, að öllum væri ljóst, hve áriðandi væri að styðja að því, að siglingar til landsins yrðu sem bezt tryggðar fyrir slysförum, svo þær mættu aukast, og vjer eigi sitja lengur útilokaðir frá

öllum samgöngum um vetrartímann. Hjer væri enginn viti til þess að vísa sjómönnum leið, enda bæri svo optsinnis við, einmitt af þeim sökum, að kaupmenn fengju eigi skip á leigu til Íslands á haustin og vorin, af því ábyrgðarfelögin vildu eigi taka ábyrgð á þeim. Það væri til svo mikils hnekkis fyrir framför landsins, ef þetta hjeldist við, að þingið yrði að gjöra allt til þess, að úr yrði bætt. Auðvitað væri það, að fleiri vita þyrfti hjer á landi, en einn, en hann og 2. þingmaður Eyfirðinga hefðu eigi farið lengra en að gjöra byrjun, þar sem mest væri um skipaferðir, og þörfin þannig snerti sem flesta. Þeir hefðu leitað allra skýringa, sem þeir hefðu getað, og fengið hjá vitastjóranum í Danmörku áætlun um kostnaðinn, og segði þar, að „Lindsefyr“ væri ofætlun, en hann styngi upp á, að útvega skyldi „spegilvita“; hann þyrfti eigi að fara fram úr 8000 kr., að frá töldum turninum, sem ætlað var á að skyldi vera 30—50 feta hárr, og með því að Reykjanesið væri um 70 feta hátt, mundi lýsa af honum $3\frac{1}{2}$ —4 vikur sjávar út í haf. Þá væri að líta á, hvernig skyldi fá kostnað þennan (8000 kr.) til vitagjörðar veittan — um hvað vitaturninn kostaði skyldi hann eigi gjöra neina ágizkun að sinni —, og sæi hann eigi annað færi til þess, heldur en að þingið styrkti það fyrirtæki. En aptur á móti ætlaðist hann til þess, að hin árlegu gjöld, sem hann teldi 1600—2000 kr. — er gengi til viðurhalds vitans og kostnaðar framvegis — legðust á öll skip, sem leituðu hafnar á millum Reykjaness og Horns, hvort heldur um vetrar- eða sumartím, aþegar svo hjart væri, að vitinn eigi logaði, og með því móti yrði komizt hjá því, að þetta gjald legðist á landið. Einnig hefðu útlend fiskiskip mikið gagn af vitanum, þótt þau aldrei kæmu inn á höfn, en þá væri

sjálfsagt tekið af þeim vitagjald, og vildi hann því stinga upp á, að þingið færi þess á leit við stjórnina, að semja við Frakka og Englendinga um gjald til vitans fyrir skip sín í einu lagi árlega. Vildu sumir miða upphæð þess við tölu skipa þeirra, er í hvert sinn yrðu send til fiskiveiða í kringum landið, en honum þótti rjettara, að semja um tiltekna upphæð, án tillits til þess, hvort fleiri eða færri skip væru gjörð út. Öll þessi atriði, er hann kvaðst hafa upp talið, stæðu í nánasta sambandi hvað við annað. Að lokum stakk hann upp á 3 manna nefnd, og vildi hann láta henni þær skýrslur í tje, er hann hefði fengið, en sem hann eigi hefði fengið fyrir í hendur en fyrir nokkrum dögum, og af þeim sökum hefði hann eigi getað borið málið fyrir upp. Hann vonaðist til þess, að hver úrslit sem málið fengi, mundi þó þingið sjá, að það væri áriðandi.

Stefán Stephensen kvaðst vilja spyrja flutningsmann, hvort hann meðal þeirra skipa, er leituðu hafnar á millum Reykjanness og Horns teldi innlend fiskiskip, og kvað ranglátt, ef svo væri, enda leituðu Ísfirðingar aldrei inn á Faxaflóa í legum sínum, og jafnvel kaupskip, er leið ættu vestur sunnan úr hafi, leituðu sjaldan landkenningar af Reykjanesi, heldur af Ingólfshöfða, Dyrhólaey eða Vestmannaeyjum, þegar þau eigi, eins og þau allt að því eins opt gjörðu, sigldu norður fyrir land.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að sjer hefði eigi komið til hugar að leggja gjaldið á innlend hákarlaskip og önnur fiskiskip, en þingið gæti lagað það, eins og því litist. Það kvað hann eigi rjett, að skip þau, sem færu til Breiðafjarðar og Ísafjarðar sigldu eins opt norðan fyrir og sunnan fyrir land; en hann sæi eigi betur, en að ætlazt mætti einnig til af þeim, þótt þau sigldu einu sinni eða svo norður fyrir landið, að styðja að því, að gjörðar yrðu hægari siglingar. Uppástungumenn hefðu eigi sjeð sjer fært að fara fram á meira, og þingmanni Ísfirðinga gæti eigi staðið á sama, hvort viti væri á Reykjanesi eða eigi.

Grímur Thomsen kvaðst eigi vel sjá, hvort ætlazt væri til, að gjald það, er tekið væri til í 1. grein frumvarpsins, skyldi á lagt fyrir, en vitinn væri kominn á eða eigi. En ef flutningsmenn hugsuðu sjer, að það skyldi greiða úr landssjóði, þá vildi hann leiða athygli þingsins að því, að það sem við kæmi vitum, samkvæmt stöðulögunum 2. janúar 1871, heyrði til almennra mála og undir flotastjórnina, og þannig hvíldi sú skylda á ríkissjóðnum, að byggeja vita hjer á landi, og væri þá fyrst að fara þess á leit við flotastjórnina, áður en frumvarp þetta væri fram borið. Hann kvaðst eigi vilja greiða atkvæði í málinu fyrir, en landshöfðingi hefði leyst úr spurn sinni.

Landshöfðingi sagðist eigi geta verið 1. þingmanni Gullbringu- og Kjósarsýslu samdóma um, að flotastjórnin hefði nokkuð með vita hjer við landið að sýsla. Í lögunum 2. janúar 1871 væri ekkert því til fyrirstöðu, að hann hefði rjett að mæla. Hann yrði því að álíta það rjett, að kostnaðurinn legðist á landssjóð.

Grímur Thomsen sagðist vilja bæta við, að þegar hertogadæmin hefðu haft sjerstök fjárlög, þá hefðu meðal almennra mála verið talin þau mál, er snertu her, flota, toll og fjármálastjórn, og hefði þá allur kostnaður til vita verið lagður til alríkisins, en aptur á móti allur kostnaður til viðurhalds og umbóta borgaður af hverjum landsparti, sem í hlut átti; þetta væri eðlilegt, en af því flyti, að þó stöðulögin reiknuðu fiskiveiðar, verzlun og siglingar með sjerstöðum málum, þá flyti engan veginn af því, að vitar og því um líkt væri landsjóðnum viðkomandi; hann yrði því að leiða athygli þingsins að því, að Ísjárvert væri að gefa atkvæði í þessu máli, áður greitt væri úr þessari spurningu.

Halldór Friðriksson kvaðst eigi skyldu þrátta um, hvort flotastjórn Dana ætti að kosta þennan vita; það gæti verið mjög æskilegt; en allt um það gæti þessi efasemd eigi verið því til fyrirstöðu, að nefnd yrði sett í málið, þegar það væri samþykkt, að það skyldi ganga til 2. umræðu.

Því næst var samþykkt með 18 samhljóða atkvæðum, að málið gengi til 2. umræðu, og sömuleiðis með 17 atkvæðum, að kosin skyldi nefnd í málið, og var þriggja manna nefnd samþykkt; fyrir kosningu urðu:

Halldór Kr. Friðriksson með 18 atkvæðum	
Grímur Thomsen	— 10 —
Snorri Pálsson	— 10 —

Í nefndinni var Halldór Kr. Friðriksson kosinn formaður og framsögumaður, en Snorri Pálsson skrifari.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar á millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum.

Vjer höfum þhugað «frumvarp það til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar á millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum», sem oss var fengið til þhugunar og álita, og sjáum eigi, að það þurfi í neinu breytinga við, og viljum því ráða hinni beiðruðu deild að samþykkja það óbreytt, eins og það liggur fyrir.

Reykjavík, 6. ágúst 1875.

B. Kr. Friðriksson, Grímur Thomsen.
formaður og framsögumaður.

Snorri Pálsson,
skrifari.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 36. fundi neðri deildar alþingis, 11. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til 2. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar á millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum.*

Framsögumaður (Halldór Kr. Friðriksson) sagði, að enginn hefði ena stungið upp á breytingu við frumvarpið, og þyrfti hann því eigi að verja málið að svo honnu.

Landshöfðinginn sagði, að vitagjaldið

væri bundið við það skilyrði, að viti væri til; því þyrfti fyrst að koma upp vitabygging, áður en farið væri að ræða um vitagjald, og rjedi hann því til þess, að fresta málinu til næsta alþingis.

Framsögumaður sagði, að það væri sjálfsagt, að vitagjald kæmist eigi á fyrri, en viti væri gjörður, og stjórnin mundi því eigi láta frumvarpið fá lagagildi fyr. Frumvarpið væri fyrir það engan veginn óþarft. Ef stjórnin vildi þessu máli vel, þá yrði vitinn algjörður að ári, og vitagjaldið gæti þá komið á um vorið 1877. Vildi hún aptur á móti ekki samþykkja það, væri það fallið, þangað til það kæmi fyrir næsta þing, og væri það minni skaði, heldur en ef þingið nú sleppti því, og engin lög væru til, ef vitinn kæmist á; væri því engin ástæða til þess, að fresta málinu.

Einar Ásmundsson sagðist ekki vilja spilla fyrir málinu, en sjer þætti þó frumvarpið nokkuð óljóst. Hann vildi leyfa sjer að spyrja, hvort nefndin ætlaðist til þess, að landssjóðurinn bæri kostnaðinn af byggingu og viðhaldi vitans. Ef nefndin ætlaðist til, að ríkissjóðurinn bæri kostnaðinn, mundi líklega vera sanngjarnt, að hann fengi vitagjaldið, því það væri ekki sanngjarnt, að landssjóðurinn fengi það, ef hann kostaði eigi vitann. Sömuleiðis væri það óljóst, hvort öll skip ættu að gjalda vitagjald þetta, bæði útlend og innlend, kaupskip og fiskiskip, og hvort þau ættu að gjalda það í hvert sinn, sem þau leita hafnar, eða t. d. einu sinni á ári. Eins og frumvarpið nú væri, gæti hann eigi fallið á það, því að það væri mjög ónákvæmt.

Framsögumaður svaraði fyrri þingmanni Eyfirðinga, að ef hann ekki gæti fallið á frumvarpið, þá væri honum hægt að koma með breytingaruppástungu við það. Það væri auðvitað, að öll útlend skip ættu að borga vitagjald, og það ættu þau að gjöra í hvert skipti, sem þau kæmu til landsins; þetta ættu útlend fiskiskip einnig að gjöra, en til þess að komast hjá að heimta vitagjaldið af hverju einstöku af þeim, þá hefði nefndin stungið

upp á, að semja við hinar útlendu stjórnir, einkum Frakkastjórn, um tiltekna árlega upphæð. Herskip væru undanþegin þessu gjaldi eins og öðrum þess konar gjöldum, og sömu-leiðis gæti varla verið spurning um, að innlendar fiskiskútur, sem eigi færu til útlanda, ættu eigi að vera lausar við það. Viðvíkjandi því, hver ætti að bera kostnaðinn, þá mætti hugsa sjer, að ríkissjóðurinn bæri allan kostnaðinn, er leiddi af gjörð og viðhaldi vitans, og hefði þá allar tekjur af honum, eða þá að ríkissjóðurinn kostaði vitagjörðina, en landsjóðurinn hjeldi honum við með því vitagjaldi, sem borgað yrði. Þegar víti væri gjörður, yrði hafnarsjóður Reykjavíkur sjálf-sagt fús til að hjálpa til að halda honum við.

Grimur Thomsen sagði, að sá siður hefði verið í Danmörku, meðan þar hefðu verið þrjár fjehirzlur, að þegar víti var byggður, hefði alríkissjóðurinn kostað bæði byggingu hans og viðhald, og afgangurinn af kostnaðinum hefði þá runnið í alríkissjóð. Ef ríkissjóðurinn því kostaði vitann, væri það sann-gjarnt, að hann fengi afganginn. Það væri sjálfsagt, að herskip og lystiskip væru undanþegin vitagjaldi, en um innlendar fiskiskútur þætti sjer vafasamt, hvort þær væru undanþegnar því. Fiskiskútur frá Norðurlandi legðu út 15. apríl, og gætu því haft gagn af vitanum; væri því eigi ósanngjarnt, að þær borguðu vitagjald.

Einar Ásmundsson sagði, að það væri að vísu satt, að fiskiskip fyrir norðan legðu út um miðjan aprílmánuð; nokkur þeirra færu vestur fyrir Horn, en aldrei suður að Reykjanesi. Það væri því hart að leggja á þau vitagjald, þar sem þau hefðu engin not af vita á Reykjanesi; annað mál væri, ef víti væri byggður á Horni.

Páll prestur Pálsson stakk upp á, að breyta orðunum «hvert það skip» í 1. gr. frumvarpsins í «hvert það kaupskip».

Framsögumaður sagði, að það gæti ekki staðizt, af því fiskiskip Frakka ættu einnig að greiða vitagjald.

Stefán Stephensen spurði, hvort þau skip, sem kæmu til landsins, þegar nótt væri hjört-

ust, og hefðu því ekkert gagn af vita, ættu einnig að borga vitagjald.

Framsögumaður kvað það vera sjálfsagt.

Því næst var gengið til atkvæða, og var

1. gr. samþykkt með 15 atkvæðum gegn 3.

2. gr. samþykkt með 15 samhljóða atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 15 atkvæðum.

UPPÁSTUNGA

til breytingar á frumvarpi til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum.

—

Aptan við 1. grein bætist: «Þó skulu öll íslensk fiskiskip, sem ekki fara til útlanda, vera undanþegin gjaldi þessu».

Þorsteinn Jónsson. Guðm. Ólafsson.

Einar Ásmundsson. Stefán Stephensen.

Þórarinn Böðvarsson. Páll Pálsson.

Þórður Þórðarson. Þorlákur Guðmundsson.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

—

Á 38. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag ágústmanáðar, kom samkvæmt dag-skránni til þriðju umræðu *frumvarp um vitagjald*; þar var komin breytingaruppástunga um viðbót við 1. gr. frá 8 þingmönnum, en hún hafði komið of seint, og var því leitað samþykkis deildarinnar, að málið mætti þá þegar koma til umræðu, og var það samþykkt með atkvæðafjölda; síðan var gengið til atkvæða um frumvarpið, og var 1. gr. samþykkt með 18 samhljóða atkvæðum.

Viðauki hinna 8 þingmanna samþykktur með 15 atkvæðum.

1. gr. með þessum viðauka samþykkt með 21 atkvæði.

2. gr. var óbreytt, og ekkert breytingar-atkvæði borið upp við hana.

Frumvarpið allt í heild sinni lesið upp og samþykkt með 21 samhljóða atkvæði.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu. Var frumvarpið síðan sent efri deildinni, þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um vitagjald af skipum, sem leita til hafnar á millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum.

1. grein.

Hvert það skip, sem leitar til hafnar einhverstaðar á vesturströndum Íslands frá Reykjanesi við Faxaflóa til Horns á Hornströndum, skal greiða vitagjald 15 auru fyrir hvern tonn af rúmmáli skipsins, þó skulu öll íslensk fiskiskip, sem ekki fara til útlanda, vera undanþegin gjaldi þessu.

2. grein.

Gjald þetta skal greiða lögreglustjóra ásamt öðrum skipagjöldum, en lögreglustjóri greiðir það aptur í landssjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum, sem leita hafnar á millum Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Hornströndum*, og hafði því verið út býtt meðal þingdeildarmanna á fundi 14. næst á undan.

Eiríkur Kúld kvað sjer þykja undarlegt, að þetta mál gæti eigi fengið framgang, þrátt fyrir ummæli hins hæstvirta landshöfðingja. Að minnsta kosti mundi það varla spilla nokkru. Neðri deild þingsins hefði líka fallið á og samþykkt þetta frumvarp, og væri líklegt, ef hún hefði sjeð agnúa á málinu, að hún hefði eigi sleppt því þannig frá sjer. Sjer virtist og eigi veita af, að fá sem fyrst trygging fyrir því, að þetta gjald, er hjer væri um að ræða, fengist, þegar til þyrfti að taka.

Bergur Thorberg sagði sjer þykja það í

rauninni mjög óþægilegt, að verða að ráða frá, að þetta frumvarp næði nú fram að ganga, þar sem það að efninu væri gott, og með því neðri deildin hefði þegar samþykkt það. En hann gæti eigi heldur neitað því, að sjer virtist það undarlegt, að binda skatt eða gjald við þau skilyrði, er óvíst væri, hvort uppfyllt yrðu eða ekki. En slíkt ætti sjer hjer stað. Hjer væri ekki farið fram á, að landssjóðurinn kostaði vitabygginguna, heldur rikissjóðurinn. Allt öðru máli væri að gegna, ef þingið sjálft ætlaði að veita fjæð. En nú yrði stjórnin fyrst að leggja þetta frumvarp fyrir rikisþingið og rikisþingið síðan að samþykkja fjárveitinguna. En þessi skilyrði fyrir byggingu vitans væru með öllu óviss. Á hinn bóginn játaði hann fúslega hitt, að þetta gjald á sínum tíma væri nauðsynlegt og sanngjarnt.

Sighvatur Árnason kvað það mjög slæmt, ef þetta skyldi verða málinu til fyrirstöðu, að vitinn væri eigi stofnaður, eða tekin ákvörðun um það. En svipað þessu, er hjer væri farið fram á, hefði áður borið að, nefnilega með búnaðarskólatollinn, og þó væri enginn búnaðarskóli enn til. Samt mundi ekki annað líkara, en að deildin mundi fella þetta frumvarp, úr því hún hefði fellt uppástunguna um samningana; þó þætti sjer öllu fremur ástæða til, að halda fram þessu máli, því hjer lægi til grundvallar, að verja þessu gjaldi til vitabyggingarinnar.

Jón Pjetursson sagði, að ef lagaboð væri til fyrir því, að byggja skyldi vita, væri öðru máli að gegna. En af því engin slík ákvörðun lægi fyrir, þá væri eigi rjett að koma nú með uppástungur um vitagjald; það væri of sneymma uppborið. Öðru máli væri að gegna með búnaðarskólann, því að ákvörðun væri til um, að hann skyldi hvað af hverju komast á fót.

Stefán Eiríksson sagðist eigi geta verið á sömu skoðun og hinn 4. konuugkjörni þingmaður, að nauðsynlegt væri að fresta þessu máli, því að eptir þingsályktun neðri deildarinnar væri beðið um, að vitinn yrði byggður sem allra-fyrst. Þannig væri hugs-

andi, að hann yrði þegar byggður á næsta ári, og þá væri þegar farið að heimta gjaldið. Sjer virtist því, að bæði uppástungan og frumvarpið hefðu átt að hafa nú þegar framgang, og það spillti ekki fyrir, þó hvorttveggja gengi til stjórnarinnar nú þegar, henni til ihugunar.

Eiríkur Kúld sagði, að hinn háttvirtí 3. konungkjörni þingmaður hefði fært svo ljós rök fyrir máli sínu áðan, að hann hefði látið sannfærast af ræðu hans, og mundi hann því greiða atkvæði gegn frumvarpinu að svo komnu. Hann gæti eigi verið samdóma þingmanni Rangæinga, þar sem hann hefði vilja að álita gjaldið til hins fyrirhugaða landbúnaðarskóla sem analogdæmi upp á það, er hjer væri farið fram á. Þar sem um hann væri að ræða, væri verið að safna gjaldi til stofnunar, er þegar væri ákveðin. Í uppástungunni um vitabygginguna væri bedið um, að ríkisþingið veitti fjed, er til þess þyrfti, en hjer í frumvarpinu væri strax gjört ráð fyrir vitagjaldi, og að það renni í landssjóð.

Þetta hið síðara mundi því of snemma upp borið. En engu síður yrði hann þó að álita það óheppilegt, eptir því sem á undan væri gengið, að málið þyrfti að falla niður.

Sighvatur Árnason kvaðst vel geta látið sjer skiljast það, að hjer vantaði víst skilyrði fyrir því, að vitinn yrði stofnaður, og mundi það að líkindum gjöra það að verkum, að menn mundu eigi greiða atkvæði fyrir frumvarpinu. Þó menn hugsuðu sjer nú að gjöra breytingar til að ráða úr þessu, væri þingtíminn orðinn svo stuttur, að slíkt mundi ógjörningur. Það mundi því líklega verða að eins til að fella málið í þetta sinn.

Torfi Einarsson sagði, að hjer væri einungis um að gjöra, að gjöra sjer það ljóst, að spursmálið um ríkissjóðinn ætti að ganga á undan, og þess vegna væri rjett að samþykkja þetta ekki fyr en á eptir.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti upp til atkvæða, hvort málið skyldi ganga til annarar umræðu, og var það þá fellt frá annari umræðu með 9 atkvæðum.

IX.

FRUMVARP

til laga um kvaðir á utanhreppsábúð.

(Flutningsmaður þórarinn Bøðvarsson, 2. þingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu).

1. grein.

Enginn má taka undir ábúð sína lögbyli, sem liggur í öðrum hreppi, en þeim, sem hann er búsettur í, hvort heldur hann er búsettur í kaupstað, verzlunarstað eða annarstaðar, nema hann haldi uppi öllum lögskilum, er á jörðinni hvila, og greiði þar gjöld til allra stjetta, og þar á meðal aukaútsvar, sem væri hann þar búsettur og hjeldi þar svo stórt bú, sem svarar jörðinni.

2. grein.

Hreppstjóri og 2 menn aðrir, er sýslumaður þar til kveður, skulu meta, hve stórt bú megi hafa á jörðinni, ætti hún að verða vel setin; skulu þeir tilgreina, hve margan

pening af hverri tegund fyrir sig þar megi halda.

Sá, er leggur jörðina undir ábúð sína, skal greiða allan þann kostnað, sem löglegaris af mali þessu.

3. grein.

Mat þetta skal standa, unz regluleg ábúð kemst aptur á jörðina.

Á 31. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag ágúst mánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komið *frumvarp til laga um kvaðir á utanhreppsábúð* frá 2. þingmanni Gullbringu- og Kjósarsýslu, og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 36. fundi neðri deildar alþingis, 11. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um kvaðir á utanhreppsábúð*.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson) sagði, að bænarskrá um mál þetta hefði, eins og mörgum mundi kunnugt, komið til hins ráðgefandi alþingis 1873, en það sumar hefði verið hafður niðurskurður á bænarskrám yfir höfuð, og þar á meðal þessari. Hlutaðeigendum sje þetta mál áhugamál, og því hafi þeir ekki látið þar við lenda, heldur hafi þeir og nú komið frumvarpi því, er hjer lægi fyrir, inná þingið með þeirri von, að þingið, sem nú hefði fengið meira ráðrúm, mundi að sínu leyti verða við ósk og þörf þeirra í þessu máli. Hlutaðeigendur hefðu fyllstu ástæður fyrir sjer í málinu. Þeir hafi reynt að fara til hlutaðeigandi yfirvalda með kvartanir í þessu máli, en hjá þeim fengið þau svör, að þau hefðu engin lög um þetta efni, og gætu því ekki sinnt málinu; og þannig hafi þeir því ekki getað fengið hjá þeim rjetting mála sinna. Þetta væri orðið á margan hátt tilfinnanlegt fyrir hlutaðeigendur. Það væri auðsætt, að af þess konar jörðum ætti sá, er tekið hefði jörðina til ábúðar, að greiða öll lögskil, er á jörðinni hvíldu, þar á meðal gjöld til allra stjetta, aukantvar og lausafjártíund í hreppinn, eins og hann sæti þar sjálfur, í stað þess, að hann nú gyldi að eins jörðartíund. Engum hreppsúum mundi láandi, þótt þeir ekki vildu una slíkum gjaldmissi, sem, ef til vildi, gæti verið af stórejörðum, svo þeim yrði það mjög tilfinnanlegt. Hann jataði, að það mundi að vísu vera erfitt, að búa til um þetta agnúalaus lög, og að frumvarp það, er þingmenn nú hefðu í höndum um þetta efni, þyrfti mäske athugunar við. Því mælti hann með því, að það gengi til 2. umræðu, og að nefnd yrði sett í það.

Benidikt Sveinsson sagði, að mál þetta væri einstaklegs eðlis, en þó þess eðlis, að

full ástæða væri fyrir þingið, að gefa því sem beztan gaum að hægt væri, og vera því hlynnt; því vildi hann styðja uppástungu flutningsmanns, að nefnd væri þegar kosin í það, og að því væri vísað til 2. umræðu.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að vera mætti, að þeim 2 þingmönnum, sem talað hefðu, þætti mál þetta áriðandi. En hann vildi spyrja þá, hvort hægt væri að setja lög um þetta efni? Hann álti það eigi auðið. En ef menn sæju, að ekki yrði ráðin bót á þessu máli, hví ætti þingið þá að taka það til meðferðar? Þingið gæti ekki ráðið bót á því, og því væri ekki til neins, að eyða tímanum í það, enda sagði hann, að þingmenn vissu, hve stuttur þingtími væri eptir, og hve mörg hin merkustu mál óútkljáð, og því væri ógjörandi, að spilla þessum stutta tíma í þetta mál. Það væri ekki heldur nóg, að setja lög, heldur yrðu þau og að geta samrímzt almeönnum lögum, en þessi fyrirhuguðu lög gætu það ekki, þó verið gæti, að einhverjar reglur yrðu um það settar. Það væri gaman að sjá, hvort hægt væri að hanna eiganda að nota jörð sína, hvernig sem honum þætti sjer haganlegast, þótt hún heyrði til öðrum hreppi, t. a. m. Laugarnes, eða hvort hann yrði skyldaður til, að svara af ímynduðu búi, er aðrir teldu að hann gæti haft á jörðinni. Þingmenn sæju, að slíkt gæti ekki átt sjer stað, og 2. gr. gæti því með engu móti staðizt. Þeir ættu ekki að eyða kröptum sínum nje tímanum í málið, og skoraði hann loks á þá að fella það.

Benidikt Sveinsson kvaðst áður hafa tekið fram, að bezt væri að kjósa þegar nefnd í málið, og það væri tímasparnaður, að gjöra það, en þingmaður Reykvíkinga, sem mótmælti svo mjög ónýtri tímaeyðslu, vildi þó einmitt nú spilla tímanum með ónytjuhjali. Þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að ómögulegt væri að setja lög í þessu efni. En hann vildi spyrja, hvaðan sá ómögulegleiki væri sprottinn? (H. Kr. Friðriksson: «Jeg sagði, að það væri á móti almennum lögum»). Þá spurði mælandi, hvað væru almeun lög, hvað sjerstakleg lög? Bað

hann þingmann Reykvíkinga svara því. Almenn lög á Íslandi ættu að vernda almenn rjettindi manna, og þar á meðal einnig koma í veg fyrir alla misbrúkun allra jarða, einnig hinna beztu í Seltjarnarneshreppi frá hálfu Reykjavíkurbúa. Það væri ólöglegt, að flytja hey af opinberum jörðum í aðra hreppa, því það væri jörðunum til niðurdreps; og hjer væri farið greinilega að, því að jarðirnar væru lagðar í eyði fyrir þessa sök með öðru. Hann tók skorinort fram þá skyldu þingsins, að hlynna að búnaði sveita, og hindra, að eitt sveitarfjelag eyddi kröptum annars. Það væri ekki vafamál, að betur yrði á jörðinni búið, ef maður í Seltjarnarneshrepp sæti hana, heldur en ef hún væri notuð frá Reykjavík. „Hvaða einkaleyfi“, spurði hann, „hefur Reykjavík, til að nota þannig jarðir? Er það mót almennum lögum, að tálma eyðing fasteigna?“ Það væri skylda þingsins, að vaka eptir megni yfir, að þær yrðu ekki skemmdar. Hann ítrekaði nefnd í málið, því að það yrði heppilegast bæði fyrir málið og þingið.

Halldór Kr. Friðriksson tók fram, að ef ábúðin væri ólöglegt, þá þyrftu engin lög um það; þá mætti beita þessum lögum. Hvaða lög geta skipað eiganda, að leigja eða byggja jörð sína? Honum verður að vera frjálst að nota jörð sína og fara með hana hvernig sem hann vill, enda þótt hann skemmi hana, og jafnvel leggi hana í auðn. Annars væri hann sviptur eignarrjetti sínum. Hann kvaðst eigi vita til, að nein jörð í Seltjarnarneshreppi væri notuð frá Reykjavík, nema Laugarnes; en það yrði að vera komið undir eigendunum sjálfum, hvort þeir vildu bæta jörðina eða eigi. Hann kvað víst, að þótt þingið færi að eiga við þetta mál, þá mundi það fara sömu leið og málið um öreigagjafingar, að það fengi aldrei framgang í þá stefnu, sem frumvarpið færi fram á.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að þetta frumvarp kynni sjálfsgætt að þykja nærgöngult eignarrjettinum; en þó væri nauðsynlegt að hafa lög til þess, að sporna við eyðileggingu jarðanna. Einn gæti bætt jörð, annar, sem kæmi á hana sömuleiðis, en síðan kæmu

aðrir hvor af öðrum, sem gjörðu hið gagnstæða og niðdu jörðina. Meðan þannig gengi, væri engin framsör væntanleg, og því þyrftum vjer að fá það, að kálgarðar, túngarðar, sljettur, vatnsveitingar og hvers konar jarðabætur væru teknar út með jörðinni, og settar á borð leiguliða, eins og jarðir, hús og kúgildi; menn gætu átt á hættnu, að jarðirnar yrðu lagðar í kalda kol. Þegar hann nýlega hefði litið Laugarnes, og hann hefði hugsað um, að það hefði verið höfðingjasetur, og með konungsúrskurði ákveðið æfinslegt biskupssetur, þá hefði sjer ekki getað annað en dottið í bug, að hjer væri svivirðing foreyðslunnar standandi á helgum stað. Þessi eyðilegging á jörðum gæti líka stadið af öðrum kaupstöðum heldur en af Reykjavík, og því væri þetta áriðandi mál, og þyrfti um það almennt lagaboð, og mætti búa til almennt lagaboð, að óskertum eignarrjetti manna.

Þá var gengið til atkvæða, og var samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2, að málið gengi til 2. umræðu, og sömuleiðis með 16 atkvæðum gegn 3, að kjósa þriggja manna nefnd, og urðu þessir fyrir kosningu:

Þórarinn Bóðvarsson með 17 atkv.

Benidikt Sveinsson — 16 —

Halldór Kr. Friðriksson — 11 —

Í nefndinni var formaður kosinn Þórarinn Bóðvarsson, og Benidikt Sveinsson skrifari og framsögumaður.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

um frumvarp til laga um kvaðir á utanhreppsábúð.

I. Fyrirsögn frumvarpsins orðist þannig:

FRUMVARP

til laga gegn því, að leggja jarðir í eyði.

Í staðinn fyrir 1. gr. komi svo látandi grein.

1. grein.

Enginn má, hvort sem hann er búsettur í kaupstað, verzlunarstað eða annarstaðar, leggja eða láta leggja lögbýli í eyði,

þannig að hún sje eigi haldið á því, sem goldið sje af til allra stjetta, nema hann áður hafi boðið jörðina hreppsnefndinni í þeim hreppi, er lögbylið liggur í, nýtum manni til ábúðar, móti fullkomnum leigumála eptir venju, eða 2 óvilhallra manna mati.

Í staðinn fyrir 2. grein frumvarpsins komi svo látandi grein.

2. grein.

Nú brýtur jarðeigandi eða leiguliði gegn því, sem segir í 1. grein, og greiði hann þá 2 kr. af hverju hundraði jarðar þeirrar, er í auðn er lögð, til hlutaðeigandi sveitar-sjóðs, enda má taka gjald þetta lögtaki, sem önnur sveitargjöld.

3. grein falli burt.

Á alþingi, 14. ágústmán. 1875.

Pórarinn Böðvarsson, B. Sveinsson,
formaður. skrifari og framsögum.

Þar sem hinir heiðruðu meðnefndarmenn mínir hafa farið að búa til nýtt frumvarp um utanhreppsábúð, þá munu þeir hafa kannast við, að hið upphaflega frumvarp um utanhreppsábúð, sem hinn heiðraði formaður nefndarinnar bar fram á þinginu, lagði óþolandi og óeðlileg höpt á eignarrjettinn, þau höpt, sem eigi gátu staðizt við hliðina á gildandi lögum, og einkum stjórnarskránni. En þetta hið nýja frumvarp meðnefndarmanna minna er að minni ætlun litlu betra eða rjettlátara en hið fyrra, þar sem jarðareigandinn á að skyldast til, að leigja jörðina hreppsnefndinni handa hverjum einum, sem hún kann að óska jarðnæði fyrir, og eigandinn er þannig alveg sviptur þeim rjetti, að gjöra sjer eign sína sem arðmesta, og jafnvel að vinna að umbótum hennar sem mest og sjer sem haganlegast.

Hversu ósanngjarnar ákvarðanir frumvarpsins eru, verður næstum enn berara í 2. greininni, þar sem sektir eru við lagðar, ef nokkurt lögbyli er í eyði lagt, hversu mikið tjón sem eigandinn kann að hafa af því, að halda lögbylinu við á þann hátt, sem í frumvarpinu segir. Auk þess virðist mjer frumvarp þetta svo óljóst og óákveðið, að það af

þeim ástæðum sje eigi notandi, svo sem til að mynda þar sem sagt er, að eigi megj leggja lögbyli í eyði, nema goldið sje af því til allra stjetta. Enn fremur fæ jeg eigi sjeð, að frumvarp þetta hið nýja sje formleg breyting við hið upphaflega, sem nefndinni var fengið til meðferðar. Af þessum ástæðum verð jeg að ráða hinni heiðruðu þingdeild til, að fella frumvarp þetta.

Alþingi í Reykjavík, 16. d. ágústmán. 1875.

H. Kr. Friðriksson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deld alþingis.

Á 44. fundi neðri deildar alþingis, 19. dag ágústmánadar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um kvaðir á utanhreppsábúð* með breytingaruppástungu tveggja nefndarmanna.

Framsögumaður var fyrri þingmaður Árnesinga.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) kvaðst vona, að þingdeildin sæi, að nú væri ráðin bót á annmörkum þeim á frumvarpinu, er komið hefði fram við fyrstu umræðu. Þingmaður Reykvikinga hafi einnig tekið fram athugasemdir sínar glögg og greinilega. Hann gæti þó eigi lagt mikla áherzlu á þessar athugasemdir. Þar stæði meðal annars, að hið upprunalega frumvarp hefði lagt óþolandi og óeðlileg höpt á eignarrjettinn, þau höpt, sem eigi gætu staðizt við hliðina á gildandi lögum, og einkum stjórnarskránni. Eignarrjetturinn næði þó eigi svo langt, að mönnum leyfðist að nota eign sína sjálfum sjer og öðrum til skaða. Það væri víðurkennt af öllum hinum nýju lögfræðingum Norðurláfunnar, að eignarrjetturinn sje takmörkum undirorpinn, og eigi ekki að koma í bága við almenna hagsmuni. Í stjórnarskránni væri engri annari grundvallarreglu fylgt. Þar stæði, að menn yrðu að láta eign sína af hendi, ef almennings þörf krefði, og því sje það auðvitað, að leyflegt sje að takmarka óskynsamlega brúkun á eign, sjálfum

sjer og öðrum til skaða. Frumvarp þetta færi fram á, að bannað sje að leggja jarðir í kalda-kol, því að það geti eigi verið neinum til gagns. Hann vonaði, að hver þingmaður sæi, að frumvarp þetta færi langtum skemmra en hið fyrra frumvarp, og væri miklu vægara. Það væru miklar ástæður til að fylgja þessu frumvarpi fram, og mætti til færa mörg dæmi um, hve mikil nauðsyn væri á því, ekki einungis úr einni einstakri sveit, heldur úr fleiri sveitum. Menn mættu ekki halda, að hann væri að berjast fyrir hagsmuni einnar sveitar, heldur alls landsins.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist ekki ætla að vera langorður um þetta frumvarp. Ef deildin óskaði að fá slik lög, sem hjer ræddi um, þá væri það á hennar valdi. Sjer þætti fyrra þingmanni Árneseinga mjög mislagðar hendur. Nýlega hefði hann viljað leyfa kaupmönnum að sigla inn á hverja vik til að verzla; nú þar á móti vildi hann binda hendur á jarðeigendum, og banna þeim að nota eign sína á sjer haganlegastan hátt. Eptir 50. gr. stjórnarskrárinnar mætti eigi skylda neinum til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefði, þyrfti til þess lagabod, og yrði fullt verð að koma fyrir. Af þessari grein leiddi, að sjerhver væri sjálfbær að því, hvernig hann færi með eign sína, meðan eigi leiddi af því beinlínis tjón; en þótt það hefði óbeinlínis óhagræði í för með sjer fyrir einhvern einstakan mann, gæti það eigi orðið tekið til greina. Því mikill munur væri á því, hvort eitthvað hefði beinlínis tjón eða óbeinlínis óhagræði í för með sjer. Hann vildi koma með eitt dæmi um, hve ranglát þessi lög yrðu, ef þau næðu lagagildi; hann kvaðst vilja taka til búanda, sem ætti kot upp til fjalla í öðrum hreppi, og hefði af því lítið gagn; en hann sæi, að hann hefði miklu meira gagn af því, ef hann legði það í eyði og legði það til afrjettar. Væri það þá rjett að fyrirbjóða honum að nota þannig kot sitt? Þannig gætu komið fyrir mörg dæmi upp á, að eigandinn hefði meira gagn af að nota sjálfur jörð sína, heldur en að leigja hana öðrum, án þess að

gjöra nokkrum beint tjón með því. Það væri hægra að setja þessi lög en fram fylgja þeim. Því að hægt væri t. a. m. fyrir þann, er ætti hlunnindajörð, að leigja hana að nafninu, en hafa sjálfur allt gagnið af henni. Hann jataði, að sveitarfjelögin kynnu að geta misst tekjur við það, að býli yrðu eigi leigð til ábúðar, en aptur yrði það til mikils tjóns fyrir eigandann sjálfan og hans hrepp, ef frumvarp þetta yrði að lögum. Hann vildi enn fremur benda á eitt dæmi. Ef maður í Reykjavík hefði eitt kýrgras utanhrepps, eins og margir Reykvíkingar yrðu að hafa, og hefði af því 50 rd. ábata, væri þá rjett að neyða hann til þess; að leigja það fyrir 10 rd.? Hvort væri haganlegra fyrir fjelagið, að duglegur maður í næsta hrepp noti þessa jörð og borgi margfalt til sveitar sinnar, eða að ónytjungur, sem, ef til vill, er sveit sinni til þyngsla, fengi hana til ábúðar? Þetta væri yfir höfuð mál, sem örðugt væri að skera úr, og illt að finna hin rjettu takmörk fyrir. Ef nokkurstaðar ætti við að setja ákvarðanir um þetta, þá væri það í landbúnaðarlögum. Að endingu lýsti hann því yfir, að hann gæti ekki viðurkennt frumvarpið, eins og það væri. Meðnefudarmenn sínir hefðu að visu sýnt sjer það, en síðan breytt því, áður en það var prentað. Það væri reyndar formbreyting, en hann yrði að ætla, að hann hafi haft rjett til að fá að sjá það, úr því hann var í nefndinni. Hvort deildin tæki þetta til greina, stæði sjer á sama, en hann kvaðst verða að líta svo á, að þetta frumvarp yrði engin heppileg bót laga vorra.

Snorri Pálsson gat þess, að sjer þætti eitt óljóst í 2. grein, og þyrfti hann að fá upplýsingu um það, áður en hann greiddi atkvæði um, hvort málið skyldi ganga til annarar umræðu. Væri það meiningin, að jarðeigandi skyldi borga árlegt gjald, eða eitt sinn fyrir öll borga þessa upphæð?

Framsögumaður sagðist ekki vita til þess, að frumvarpinu hefði verið breytt eptir það, að þingmaður Reykvíkinga hefði sjeð það. Að minnsta kosti hefði það verið ó-

vernleg breyting, og gæti það ómögulega hindrað framgang málsins. Dæmi þingmanns Reykvíkinga hefði verið heppilega valið fyrir málstað hans. Hann hefði tekið til dæmis búanda, sem ætti kot til fjalla í öðrum hreppi; en hann hefði átt að fara lengra og setja til dæmis, að menn í öðrum hreppum ættu allar jarðirnar í einhverri sveit, og legðu þannig alla sveitina í eyði. Þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að best ætti við, að laga þetta í landbúnaðarlögum, og hefði hann þannig jatað, að þetta þyrfti umbóta við. Sönnleidis hefði þingmaður Reykvíkinga verið að tala um ónytjunga, en það ætti hvergi við, því að í frumvarpinu væri skýrt tekið fram, að jarðirnar skuli leigðar «nýtum manni», og mætti treysta hreppsnefndunum til að skera úr því, hver væri nýtur maður.

Jón Sigurðsson sagði, að mál þetta hefði fengið hinn besta hyr hjér í deildinni við 1. umræðu; það hefði verið kosin í það nefnd, og skipaðir í það þrír einhverjir mestu garp-ar deildarinnar, og þótt hann eigi efaðist um, að nefndin hefði lagt sig til við frumvarp þetta, þá yrði hann þó að segja, að sjer þætti henni hafa stórum mistekizt. Því að þetta frumvarp hennar væri að sinni ætlun talsvert verra en hið fyrra. Hið fyrra frumvarp hefði verið miðað við einstök atvik, er ættu sjer helst stað í Reykjavík, og ef til vill, víðar í kaupstöðum, en næsta óvíða út um landið. Og ef þetta ætti sjer tilfinnanlega stað hjér, þá væri það eigi ósanngjarnt, þótt einhver ráðstöfun væri gjör til þess, að hlutaðeigandi sveit fengi það að nokkru uppbætt. En nú hefði nefndin farið svo með frumvarpið, að nú næði það jafnt til allra um allt land, og engu síður til innanhreppsjarða en utanhrepps. Eins og frumvarpið nú væri, gripi það óbærilega inn í eignarrjettindi manna, og væri að sumu leyti alveg óhafandi. Þessu til sönnunar nefndi hann til dæmis þetta: «Bóndi nokkur, sem er uppgangsmáður, býr á jörð, er honum nægir eigi eptir skepnum hans og efnum. Nú hefur þessi bóndi annað býli í sömu sveit til nmráða. Hann vill nota þetta býli líka auk sinnar eigin jarðar,

og byggja það ekki öðrum. En eptir frumvarpi því, er hjér liggur fyrir, er honum bannað þetta. Því að hann verður að bjóða hreppsnefndinni það til byggingar, og ekkert er líkleggra, en að hreppsnefndin taki fúslega boðinu, og setji á býlið einhvern sveitarómaga, er hún á fyrir að sjá, og hefur eigi getað útvegað býli. Og þessi öreigi getur vel verið duglegur maður (til vinnu), þótt hann sje svona fátækur. Nú vil jeg spyrja: hvort er nú haganleggra, bóndanum sjálfum, sveitarfelaginu, og öllu þjóðfelaginu, að bóndinn fái nú að nota sjálfur býlið, eins og honum best lízt, eða að öreiginn sje settur á það? Mjer sýnist þessari spurningu auðsvarað. Eigi er þetta heldur jarðarrækt til bóta, því að jeg veit dæmi til þess, að nokkrir bændur hafa haft undir fleiri jarðarparta, en sína eiginlegu ábúðarjörð, og veit jeg ekki til, að þeir jarðarpartar hafi verið ver ræktadír, en aðrar jarðir, enda eru það optast hinir efnaðri mennirnir, er hafa þannig tvö býli undir». Þetta og því líkt legði óeðlileg bönd á eignarrjett manna, og vonaði hann því, að deildin felldi frumvarp þetta.

Framsögumaður sagði, að orð varaforseta mundu vera sprottin af misskilningi hans á 1. grein frumvarpsins, því að það væri athugandi, að bóndi, sem hefði eitthvert auka-býli innanhrepps, gyldi þar í sínum hreppi til allra stjetta. En hjér væri með þessu frumvarpi tilgangurinn sá, að koma í veg fyrir, að mönnum liðist að leggja jarðir í kalda-kol; svo að þær væru algjörlega tapaðar þeim hreppi. — Eigi gæti það heldur verið nýtur maður, sem væri sveitarómagi; því að sjerhver nýtur maður gæti staðið straum af hyski sínu; ef hann gæti það eigi, þá væri hann ónýtur. Þannig væri það ljóst, að mótbára varaforseta hefði eigi átt við. En hefði hún eigi átt við, þá væri heldur eigi ástæða til að fella frumvarpið fyrir hana. 2. þingmanni Eyfirðinga kvaðst hann vilja svara því, að sjálfsagt væri að þessar 2 krónur í 2. grein ætti að borga á hverju ári.

Tryggvi Gunnarsson sagðist þekkja það dæmi, þar sem frumvarp þetta hefði gjört

mikið mein, ef það hefði verið orðið að lögum. Þrjár sveitir hefðu átt saman afrjettarland, er væri heldur lítið fyrir þær, einkum fyrir þá skuld, að nokkur gömul og ný býli voru þar; til þess að ráða bót á þessu, hefði það verið tekið til bragðs, að leggja í eyði 2 af býlum þessum, til þess að gjöra rýmra fyrir geldfje í afrettinni. Á þann hátt hefðu jarðir þessar gjört miklu meira gagn, en meðan þær voru byggðar. Hefði nú frumvarpið verið orðið að lögum, þá hefði þetta ekki verið hægt, og hefði það eigi að eins verið til skaða fyrir þær sveitirnar, er jarðirnar ekki lágu í, heldur einnig fyrir hana sjálfa. Hann kvaðst álita frumvarp þetta svo ihugunarvert, að heppilegra væri að hugsa málið betur, skoða þá annmarka, er á því væru, og helzt geyma það til næsta þings.

Framsögumaður sagðist vilja biðja þingmanninn að nefna sjer eitt einasta dæmi upp á lög, er eigi gætu í einstöku tilfelli orðið að óhagræði. En svo væri og eptir að líta á það, hvort það tilfelli ætti við lögin eða eigi. En þess skyldi þingmaðurinn gæta, að því meiri skaði sem einhverjum væri að tálmuninni í 1. grein frumvarpsins, því betur stæðist hann við að hlýða 2. grein í því að gjalda 2 kr., enda kæmi og eigi til með neitt slíkt, ef bú væri haldið á jörðunni.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að sjer hefði skilist svo, sem flutningsmaður teldi það kosti við lög þessi, að fara mætti í kringum aðaltilgang þeirra, sem væri sá, að leggja jarðir ekki í eyði. En einmitt það, að tilgangurinn næðist ekki með lögunum, gjörði þau meðal annars óþörf, og því mundi hann ekki gefa frumvarpinu atkvæði sitt.

Guðmundur Einarsson sagði, að þau atvik kæmu stundum fyrir, er lög sem þessi gætu komið að gagni. En aptur mundu slík lög opt geta orðið ósanngjörn og ranglát. Þótt nokkuð kynni að hafa verið óþarflega að þeim fundið, þá væri þó eigi auðið að neita því, að þau væru í meira lagi óákveðin og óglögg; hann kvaðst því vilja mæla með því, að þau í þetta sinn væru eigi látin fara lengra.

Framsögumaður sagðist skyldi sameina sig við þingmanninn um breytingaratkvæði.

Þorlákur Guðmundsson sagðist eigi vilja segja, að frumvarp þetta væri gallalaust, enda hefði eigi verið minna gjört úr göllunum, en þeir væru. Þegar svo stæði á, að afrjettarland vantaði, gæti það vel verið til vinnandi, að borga þær 2 kr. af hundraði, er til tekið væri í 2. grein. En annars væri það kynlegt, ef fátækir ættu ekki að fá sitt af jörðum þessum, þar sem þó prestar og kirkjur vildu fá sitt. Það mætti nú nefna Laugarnes. Þar væri hafður bláfátækur tómthúsmaður, barnamargur og jafnvel óreglumaður, er búið væri nálega að gjöra sveitfastan í breppnum. Ef það tækist, þá mætti nú segja, að fátækir fengju sitt; þeim væri heiðarlega goldið. En hvernig ætli færi, ef engir yrðu eptir í einum breppi, nema tómthús menn einir til að bera allar byrðar? Þetta ástand, sem nú væri, það væri til að niður niða jarðirnar og landið, en eigi til að upprjetta það. Þeir menn gjörðu gagn fódurlandinu, er ljeto vaxa þar 2 strá, er áður var 1, en hinir ógagn, er eyðilegðu annað af tveimur, er þeir tóku við.

Því næst var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 10 atkvæðum gegn 9; sú atkvæðagreiðsla þótti ónóg; var þá nýtt nafnakalls, og sögðu

já:

Beuidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Grimur Thomsen,
Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Bóðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson.

Nei:

Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Ólafsson,

Nei
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,

Nei:
Þorsteinn Jónsson.
Og var greinin þannig felld með 12 atkvæðum gegn 10.
Þar með var frumvarpið í heild sinni fallið.

X. LAGASKÓLAMÁLID.

1.
UPPÁSTUNGA
um ályktun viðvikjandi stofnun lagaskóla á Íslandi.
(Frá nefnd þeirri, er sett hefur verið í neðri deild alþingis til að ihuga bænarskrár til alþingis).

Neðri deild alþingis ályktar, að nefnd sje kosin til þess, að semja frumvarp um stofnun lagaskóla á Íslandi.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., gat forseti þess, að frá bænarskráanefndinni væri komin til sín *uppástunga um ályktun viðvikjandi stofnun lagaskóla*, og lét hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, 12. s. m., var samkvæmt uppástungu forseta samþykkt, að ein umræða skyldi fram fara um málefni þetta.

EIN UMRÆÐA.
í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlíánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar untræðu *ályktun viðvikjandi stofnun lagaskóla á Íslandi* frá bænarskráanefndinni.

Var það samþykkt, að kjósa nefnd í málið, og sömuleiðis með 11 atkvæðum gegn 9,

að nefndin skyldi skipuð 5 mönnum, og urðu fyrir kosningu:

Benidikt Sveinsson	með 19 atkv.
Guðmundur Einarsson	— 11 —
Grimur Thomsen	— 10 —
Jón Sigurðsson	— 10 —
Snorri Pálsson	— 8 —

Í nefndinni var Benidikt Sveinsson kosinn formaður og framsögumaður, en Guðmundur Einarsson skrifari.

2. FRUMVARP

til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður kennsluskóli handa lögfræðingaefnum.

2. grein.

Dómendur í yfirdóminum, að dómstjóra undanskildum, skulu vera kennendur við skólann, og skal einn þeirra vera forstöðumaður hans, og stjórna kennslunni í honum; skal hann fyrir þann starfa sinn fá 1000 kr. á ári, en hinir aðrir kennendur við skólann 800 kr. hver á ári.

3. grein.

Ráðgjafinn fyrir Ísland semur reglugjörð fyrir skólann með ráði lögfræðisdeildarinnar (jurísk Facultet) við Kaupmannahafnarháskóla.

4. grein.

Þeir, sem leysa af hendi burtfararpróf

á skólanum, öðlast aðgang til sýslumanns- og bæjarfógetaembættanna á Íslandi jafnt lögfræðingum frá Kaupmannahafnar-háskóla. Aðgangur sá til embættanna á Íslandi, sem hinoir svo nefndu dönsku lögfræðingar hlýgað til hafa haft, skal úr lögum numinn.

A t h u g a s e m d i r.

Við 1. grein.

Þess virðist eigi þörf, að særa rök að því, að þörf sje á stofnun lagaskóla hjer á landi, eða að þjóðin hafi áhuga á því máli. Saga alþingis, frá því er það var endurreist af nýju, ber svo ljósan volt um hvorttveggja, að um það þarf eigi að fjölyrða. Á hinn bóginn liggur það í augum uppi, að þörfin og áhuginn á þessari menntunarstofnun er augljósari og ríkari nú, en nokkru sinni áður, er vjer höfum fengið löggjafarvald, sem í sambandi við vísindalega þekkingu á lögnum að fornu og nýju án efa hlýtur að opna margbreyttar uppsprettur fyrir þjóðlegri, íslenskri rjettarhugsun og lagasetning.

Við 2. grein.

Verið getur, að mönnum í fjótu bragði virðist sú skipun miður eðlileg, að dómendurnir í yfirdóminum einir sjeu kennendur við skólann, en sje málið nákvæmar ihugað, ætli um vjer, að hún sje hygigileg, eins og nú á stendur. Þess ber þá fyrst að gæta, að fjárhagur landsins er enn ekki í því horfi, að vjer megum leggja þungar byrðar á landsþjóðinn, og það því síður, sem svo margar þærflr kalla að oss í einu, sjer í lagi þær, sem lúta að menntun alþýðu vorrar, og að eflingu atvinnuvega vorra.

Líti maður að hinu leytnu á það, hve fá mál á ári hverju koma undir úrslit yfir dómsins, en að tryggileg skipun hans þó eigi að síður hlýtur að vera mesta áhugamál þjóðarinnar, þá er það andsett, að jafnmargir dómendur, sem í yfirdóminum verða að vera, ef vel á að fara, hafa svo ærinn tíma afgangi frá dómarastörfum sínum, að þeim er alls engin vorkunn að leysa af hendi lagakennsluna jafnframt.

En auk þess að þetta fyrirkomulag

þannig sparar landinu fje, um leið og það bætir úr fæð dómandanna í yfirdóminum, þá hefur það þann aðalkost til að bera, sem í sjálfu sjer er mest í varið, að hin vísindalega skoðun á lögnum og dómsvenjan hljóta að haldast í hendur, enda mun mega ætla, að ágæti laga forfeðra vorra, líkt og hinna gömlu Rómverja, sje af þessari rót runnið.

Við 3. grein.

Það virðist eiga bezt við, að ráðgjafinn fyrir Ísland semji reglugjörð fyrir skólann með ráði lögfræðisdeildarinnar í Kaupmannahöfn. Því eins og lagafrumvarp þetta ekki fer fram á að setja lagaskólann jafnhliða háskólanum, heldur miklu fremur ráðgjörir eðlilegt samband millum þeirra, þannig mun mega treysta því, að háskólinn geti orðið hinna ungu og ófullkonnari vísindastofnun vorri til styrks og liðs í fleirum greinum, að því er lýtur að hinna almennu og sameiginlegu lagakennslu. Að öðru leyti virðist eigi þurfa að taka fram þau sjerstöku aðalatriði, sem reglugjörðin hlýtur að innihalda, svo sem skilyrðin fyrir aðgöngu í skólann, kennslugreinarnar, kennslutímann, tilhögun kennslunnar, einkunnirnar o. s. frv.

Við 4. grein.

Þessi grein er samhljóða því, sem alþingi að undanförmu hefur farið fram á viðvikjandi rjettindum þeirra, sem leysa af hendi próf í lagaskólanum, og hinum svokölluðu dönsku jüristum. Að öðru leyti má gjöra ráð fyrir, að reynslan muni, þegar fram liða stundir, sýna fram á, hve rífleg rjettindi til embættanna hjer á landi skólinn eigi að veita, og að hve miklu leyti próf við hann á hinna bóginn er nauðsyntlegt skilyrði fyrir því, að gegna lögfræðisembættum á Íslandi.

B. Sveinsson, G. Einarsson.

formaður og framsögumaður.

Grímur Thomsen. Jón Sigurðsson.

Snorri Pálsson.

Á 37. fundi neðri þingdeildarinnar, 12. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá nefndinni í lagaskólamálinu

frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík, og var því út býtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA. í neðri deild alþingis

Á 43. fundi neðri deildar alþingis, 18. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*. Framsögumaður var fyrri þingmaður Árnesinga.

Framsögumaður sagði, að sjer sýndist niðurskurðarandi vera kominn í þingdeildina, þar sem hún hafi fellt frumvarp sitt um stofnun dýralæknisembættis á Íslandi. Hann skyldi því eigi fjölyrða um þetta mál, en einungis biðja þingdeildina að gjöra svo vel, að láta þó þetta frumvarp ganga til annarar umræðu.

Guðmundur Einarsson sagðist að visu hafa verið einn af nefndarmönnum, og því ritað undir frumvarp þetta, en meðnefndarmenn sínir gætu horið sjer það, að hann hafi eigi gjört það með ljúfu gæði. Hann hefði þó verið þeim samdóma í aðalefninu, en sjer hefði þó þótt breytingarnar varúðarverðar, einkum í fjárhagslegu tilliti. Nú hafi hann síðan sannfærzt um, að landssjóðurinn muni eigi þola meiri byrðar en komnar væru, og af þessum ástæðum gæti hann eigi gefið frumvarpinu atkvæði sitt. Það væri ómögulegt að gjöra allt í einu, því að landssjóðurinn gæti eigi horið það, og því yrði að láta sumt biðja seinni tíma, og þá helst það, sem síður væri nauðsyn á.

Grimur Thomsen kvaðst vera þingmanni Dalamanna alveg samdóma, að þótt verk nefndarinnar án efa væri vel af hendi leyst, þá væri þó hentara að greiða eigi atkvæði með þessu máli. Þingmenn yrðu að athuga, að ef bæði þetta frumvarp og annað, sem stæði í nánú sambandi við það, yrðu samþykkt, þá mundu þau auka útgjöld landsins um hjer um bil 16,000 krónur. Svo góð sem uppástungan væri að efninu til, þá álitu hann þó hentara og rjettara að fresta mál-

inu. Sjer mundi má ske verða brugðið um ósamkvæmni í þessu, þar sem hann hefði verið einn af nefndarmönnum, en hann vildi minna menn á dæmi Abrahams, sem hefði verið fús að fórna sínu eigin barni.

Jón Sigurðsson kvaðst vera á alveg gagustaðri skoðun og hinir tveir þingmenn, er síðast töluðu. Hann hafi eigi haft ástæðu til að breyta skoðun sinni í þessu máli, síðan hann skrifaði undir frumvarp nefndarinnar. Sjer þætti það mjög sorglegt, ef þingið kastaði nú máli þessu frá sjer, þar sem það áður, meðan það var ráðgjafarþing, hefði aptur og aptur beðið um, að lagaskóli yrði stofnaður sem fyrst, og jafnvel sett ónot í stjórnina fyrir, að hún vildi eigi strax veita fje til þess. Ef það hefði verið brýn nauðsyn áður, að fá lagaskóla hjer á landi, þá mundi það eigi minni nauðsyn nú og eptirleidis, þar sem búast mætti við, að upp frá þessu mundu lögin verða íslenskulegri en áður og frábrugðnari dönskum lögum, og því væri það óeðlilegt og ósæmandi, að kasta þessu máli frá sjer einmitt nú, þegar þingið væri búð að fá hin lengi eptirþráðu fjárhagsráð. Kostnaðurinn af lagaskólanum yrði að visu æðimikill, en það væri ekki rjett, að þessar 16,000 kr., sem fyrri þingmaður Gullbringusýlu hefði verið að tala um að skólinn mundi kosta, kæmu að öllu leyti á þetta fjárhags tímabil, jafnvel þótt frumvarpið fengi framgang. Lagaskólinn mundi eigi strax komast á, og það gæti jafnvel dregizt eitt eða tvö ár, að fje þyrfti að leggja út til hans, á meðan verið væri að koma honum fyrir. Aðalatriðið væri það, að þingið færi nú þegar að búa þetta mál undir, og um það væri hjer að ræða. Hann vissi eigi, hverjum augum þjóðin mundi lita á þingmenn sína, ef þeir felldu málið.

Framsögumaður sagðist vilja svara 1. þingmanni Gullbringusýslu því, að þótt hann kynni að vera líkur Abraham í því, að hann væri fús á að fórna sínu eigin barni, þá væri hjer að ræða um barn fleiri manna en hans eins, því að það væri barn nálega allra Íslendinga. En það hefði hann aldrei heyrt,

að Abraham hefði verið fús á að fórna annara manna börnum. Öllum þingmönnum væri það kunnugt, að 1845 hefði komið úr öllum landsins fjórðungum bænir og uppástungur um þjóðlega stofnun, er veitti eðlilega og innlenda menntun í öllum greinum, og síðan hefði nálega á hverju þingi verið beðið um lagaskóla. Verið gæti það, að hann sem þingmaður á ráðgjafarþingi hefði stundum verið nokkuð fjölorður og heitur um þetta mál. En þótt hann kynni að vera nokkuð kaldari núna, þá væri hann þó ófús til að fórna því barni, er allt Ísland ætti. Það væri mjög vafasamt, hvort löggefandi þing gæti látið sjer sæma að fleygja nú frá sjer því, sem öll alþýða hefði svo opt beðið um. Sjer væri málið ekki kappsmál. En eitt væri víst, að lagamenntun og sannar rjettarhugsanir og rjett tungumál væru aðalundirstaða alls þjóðernis. Hvað málið snerti, þá væri því, sem betur færi, borgið; en lagamenntun lægi enn í köldum kolum, og væri það næsta ótrúlegt, að þingmenn vildu enn láta svo vera.

Grimur Thomsen sagðist vilja af alhuga hlýnna að þessu velferðarmáli þjóðarinnar. En hann hefði að eins gjört þá athugasemd, hvort ekki mundi vera stillilegra og heppi-legra að fresta máli þessu, og láta það ekki koma fram á þessu fjárhagstímabili. Það væri reyndar til huggunar, þótt málið gengi lengra, að líkindi væru til, að það kæmist eigi svo fljótt í kring, að kostnaður yrði af því um næstu tvö ár.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist furða sig á því, að komið væri með það sem ástæðu með þessu máli, að eigi mundi til þess koma, að því yrði framgengt á því tímabili, sem hjer ræðir um. Það væri nokkuð undarlegt að biðja um eitthvað, og biðja þó með þeim fyrirvara, að ef bænin yrði heyrð, þá yrði þess þó eigi neytt á því tímabili, sem bænin næði yfir. Slikt væri með öllu þýðingarlaust. Annaðhvort væri að fara eigi fram á að biðja um lagaskóla í þetta sinn, eða þá að biðja um það í alvöru, og með þeim ásetningi, að láta málið fá framgang, ef bænin yrði heyrð, en varaforseti mundi

sjálfur sjá, að þá yrði ekki mikill afgangur í fjárhagsreikningunum, ef fje það, sem nú væri um að ræða, yrði tekið. Því að eigi mætti heldur hugsa, að kostnaðurinn væri allur fólgin í launum handa kennurum við skólann, heldur væri margt fleira, er nauðsynlegt væri til að koma skólanum af stað, svo sem hús, ljós, eldiviður o. fl., og ef hitt frumvarpið, um yfirrjettinn, sem í sambandi stæði við þetta, yrði líka að lögum, þá yrði kostnaðurinn ekki lítill, er bættist við af því, eða nál. 3400 kr., og mætti þó sjálfsagt telja kostnaðinn 4000 kr. Þetta fje sagðist hann eigi fá sjeð að vjer hefðum nú, sízt þegar málið var eigi svo fljótt upp borið, að fjárlaganefndinni hefði gefið kostur á að hugleiða það. Það gæti hann eigi sjeð, að fyrsta löggjafarþingi væri ósæmlegt að fresta málinu í þetta sinn, því að hjer væri eigi um það að tala, að fleygja því frá sjer algjörlega. Hann kvaðst sjálfur vera því mikið hlýntur, og ef hann yrði á næsta þingi, mundi hann fyrir sitt leyli mæla með því.

Jón Sigurðsson sagði, að það gleddi sig, að þingmaður Reykjavíkur gjörði ráð fyrir, að frumvarp þetta yrði að lögum nú í haust; því að þá kynni annað olnbogabarn þingmannsins að verða því samferða. En þótt nú svo vel tækist til, að þetta frumvarp um stofnun lagaskóla yrði staðfest í haust, þá væri auðsjeð, að skólinn gæti eigi komið á á næsta ári, svo mikinn undirbúning mundi þurfa til þess, að koma honum á, og meðal annars yrði hin fyrirhugaða skólanefnd að líkindum látin segja álit sitt um fyrirkomulag hans, en það gæti hún eigi gjört í haust. Það væri að vísu æskilegast, að skólinn byrjaði störf sín þegar að hausti komanda, og þá væri þó eigi nema um í árs útgjöld að ræða til hans á þessu fjárhagstímabili, en í öllu falli gæti hann eigi komið á nú í haust. Og hvað kostnaðinn snerti, þá væri hann enn sem fyr á þeirri skoðun, að hann yrði eigi of vaxinn landsþjóðnum, enda væri til mikils að vinna, þar sem um það væri að ræða, að fá innlenda menntunarstofnun í lögfræði.

Tryggvi Gunnarsson sagðist að visu vera hræddur um, að svo væri áliðið þing-tímann, að mál þetta gæti eigi í þetta sinn fengið framgang; en hann ætlaði samt sem áður að greiða hiklaust atkvæði með því, að það gengi til 2. umræðu. Því að sjer þætti miklu betra, að málið fjelli á þinginu, af því að tími væri of naumur, heldur en að það yrði fellt frá umræðu; því að þá liti svo út, sem þingið vildi eigi sinna því, og þjóðinni hefði snúizt hugur. Hið ráðgefandi þing hefði næstum í hvert skipti beðið um sje til lagaskóla, meðan fjárhagurinn var í höndum Dana, en ef þingið nú sinni ekki málinu, þegar það hefði sjálft fengið fjárhaginn, þá liti svo út, sem máltækið segir, «að margur ristir breiðan þveng af annars skinni»; á hina hliðina væri ekki að óttast fjárútlát á þessu fjárhagstímabili til skólans, af því ekki væri gjört ráð fyrir þeim útgjöldum í fjárlögunum; þess vegna yrði ekki til næsta þings gjört annað, en að undir búa skólann. Það væri mikið óheppilegt, ef svo liti út, sem þingið ekki viðurkenndi, hversu nauðsynlegt og nýtsamt það væri, að fá í landið þá stofnun, er kennir lög og rjettindi þjóðarinnar á innlendan og þjóðlegan hátt, í stað þess að senda embættismannaefni út úr landinu til að nema þar íslensk lög, sem eigi eru kennd þar, og ekki hægt að læra þar, t. d. Jónsbók og fleiri lög, sem eru sjerstök fyrir Ísland, og það ætti ekki vel við fyrir löggefarþingið, að segja: «Nú vil jeg ekkert með þetta mál hafa», þar sem þó ráðgjafarþingið hefði svo opt beðið um skólann. En á hinn bóginn mundi þingmaður Reykvíkinga að líkindum fá vilja sinn uppfylltan, af því að tíminn væri orðinn of naumur.

Framsögumaður sagði, að ef þingmaður Reykvíkinga hefði, þá er launalögin voru rædd, gjört sömu athugasemd sem nú, «þá mundi jeg að líkindum», sagði hann, «hafa orðið eins andvígur honum, eins og hann er mjer nú». En þá hefði eigi verið hugsað um, hvort landinu væri byrði að launa embættismönnum sínum vel, heldur um hitt, hvað sómasamlegast væri fyrir þjóðina og

gagnlegast. Því að eigi hefði þá verið brýn nauðsyn til að hækka laun embættismanna að undanteknum kennaranna. En aptur væri brýn nauðsyn til að stofna lagaskóla. Þingmaður Reykvíkinga sagðist vera hlynntur málinu, ef því væri frestað. Jú! Það er nú gott; frestur er á illu beztur. Þetta er mikið gott ráð, þegar menn vilja ónýta eitthvert mál. En hversu lengi á að fresta? Eða hve mörg ár eru nú síðan þingmaður Reykvíkinga sjálfur var hinn ötulasti framsögumaður í máli þessu? Það mun hafa verið 1857 og 1859. Hvað á nú lengi að fresta málinu eptir vilja þingmannsins, fyrst því hefur verið frestað síðan 1859 mót vilja hans. Hann vill fresta málinu til næsta þings. En þingmaðurinn getur ómögulega vitað neitt um það, hvort hann greiðir atkvæði á næsta þingi eða eigi, og jeg ætla, að það sje ábyrgðarhluti fyrir hann, að greiða nú atkvæði móti málinu, treystandi því, að hann lifi á næsta þingi, til að greiða atkvæði með málinu. Það er eigi atkvæði þingmannsins, sem á að ráða, heldur nauðsyn þjóðarinnar. Og það er varúðarvert, að fresta lengur svo miklu nauðsynjamáli, sem þetta er. Þingmaðurinn veit og sjálfur, hver vilji og hugsanir alþýðu manna á Íslandi er í þessu máli». Þótt landsjóðinum væri nokkuð íþyngt eitt ár í þessu, þá væri því sje vel varið. Hann kvaðst vona að málið yrði látið ganga til 2. umræðu, og mundi hann þá skýra það betur.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að varaforseti hefði sagt, að mál þetta gæti eigi komizt á fyrst um sinn, af því að skólamálanefndin yrði látin fjalla um það fyrst, þá væri það satt, og líka það, sem l. þingmaður Sudur-Múlasýslu hefði sagt, að stjórnin gæti eigi veitt sje til þess þetta fjárhagstímabil, af því að eigi væri gjört ráð fyrir því í fjárlögunum. En einmitt af þessum ástæðum væri það alveg þýðingarlaust, að skipta sjer í þetta sinn meir af þessu máli. Þingmanni Arnessýslu kvaðst hann vilja svara því einu, að ef þingið greiddi 1877 atkvæði móti þessu máli, þá væri ekki áhuginn á því mjög mikill.

Því næst var með 20 atkvæðum samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 46. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*, en engin umræða varð um málið, og var því þegar gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 21 atkv.	
2. — — — 21 —	
3. — — — 18 —	
4. — — — 18 —	

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til þriðju umræðu, samþykkt með 21 atkvæði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 47. fundi neðri deildar alþingis, 23. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*. Varð engin umræða um málið, en frumvarpið í heild sinni samþykkt með 21 atkvæði, og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu, og var frumvarpið síðan sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 48. fundi efri þingdeildarinnar, 26. dag ágústmán., var tekið fyrir samkvæmt dagskránni *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*, og hafði því verið út búið meðal þingdeildarmanna á 46. fundi, 24. sama mánaðar.

Ásgeir Einarsson kvaðst hafa getið þess

í gær, þegar annað frumvarp, nefnilega um landsyfrrjettinn, hefði legið hjér fyrir, að þetta frumvarp og það, sem nú lægi fyrir, væru mjög náskyld. Sjer virtist þau eins skyld eins og ærin og unglambið; því að landsyfrrjetturinn hefði átt að veita lagaskólanum andlegt líf og fódur, eins og ærin veitti lambinu fjör og fódur. En þegar landsyfrrjettar-frumvarpið hefði verið fellt, þá væri lagaskólinn, er þetta frumvarp færi fram á, fódurlaus. Það væri síður, þegar skorin væri gamalær eða kláðarolla, að ætla lambi hennar fódur, ef það skyldi látið lifa. Nú væri kláðarollan þegar skorin, en ekkert fódur ætlað lambinu. En hefði frumvarpið komið fyr fram, þá ímyndaði hann sjer, að fjárlaganefndin mundi eitthvað hafa gjört til þess, að lagaskólanum yrði eitthvert fódur ætlað. Í gær hefði hann og getið þess, að 4. grein þyrfti mikilla endurbóta við, og hann kvaðst ætla, að hver, sem gæti endurbætt hana svo, að sóma þingsins væri eigi misboðið með henni, ætti sannarlega skilið að fá einkarjett fyrir því, að verða á síðan kennari við þennan lagaskóla, þótt hann hefði heyrt, að frumvarpið um einkarjett hefði fyrir þá sök verið fellt í neðri deildinni, að þar hefði verið svo ákveðið, að einkaleyfi skyldi veitt fyrir endurbætur á verkfærum, og vonaði hann, að þetta frumvarp færi sömu leiðina og frumvarpið um yfirdóminn í gær.

Benidikt Kristjánsson sagðist að eins óska þess, að málið yrði án frekari umræðu látið ganga til 2. umræðu.

Ásgeir Einarsson sagðist þá hafa gaman af að vita, hve langur tími ætti að líða milli umræðanna. Kvaðst hann vilja skjóta því til deildarmanna, hvort þeim þætti sæma, að drepa móðurina, og setja lambið á fódurlaust í 2 ár.

Þá var gengið til atkvæða, og var frumvarpið fellt frá annari umræðu með 8 atkvæðum gegn 3.

XI.

FRUMVARP

til laga um breytingu á yfirdóminum.
(Frá nefndinni í lagaskólamálinu).

Við yfirdóminn skulu skipaðir tveir nýir dómendur, svo dómendur hans framvegis sjeu 5 alls, og skulu þeir hinir nýju vera jafnframt kennendur á lagaskólanum. Embættislaun þeirra sem dómanda skulu vera um árið 3200 krónur, hvors um sig.

ATHUGASEMD.

Hver, sem lauslega lítur á dómaskipun Íslendinga til forna, sjer fljótt, hve forfeður vorir hafa látið sjer annnt um, að hún væri svo tryggileg, sem framast væri unnt. Nú, er vjer eptir apturför margra alda erum loksins komnir á þann reksþól, að geta náð sönnu þjóðfrelsi á nýjan leik, ætti það því, að vorri hyggju, meðal annars að vera fyrsta verk hins löggefandi alþingis, að gjöra yfirdóm vorn fjölskipaðri, en nú er hann, með því óháð og tryggilegt dómsvald óneitanlega er hinn öruggasti vörður þjóðfrelsis og rjettinda hinna einstöku, sem í þessu skjóli eiga að húa.

Þannig þykir þá því og mega treysta, að alþingi samþykki frumvarp þetta, sjer í lagi einnig sökum þess, að það um leið greiðir götu fyrir lagakennslu þeirri hjer á landi, sem svo lengi hefur verið í ráði að koma á stofn, án þess meira fje sje lagt í sölurnar til þessa umvarðandi augnamiðs, en sambóðið virðist vera efnahag landsins nú sem stendur.

Á alþingi, 4. ágúst 1875.

B. Sveinsson. G. Einarsson.

Grímur Thomsen. Jón Sigurðsson.

Snorri Pálsson.

Á 37. fundi neðri þingdeildarinnar, 12. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að frá nefndinni í lagaskólamálinu væri til sín komið *frumvarp til laga um breytingu á yfir-*

dóminum, og var því út býtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri deildar alþingis, 18. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um breytingu á yfirdóminum*.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) gat þess, að sökum þess að deildin hefði samþykkt, að frumvarpið um lagaskóla gengi til annarar umræðu, yrði hún einnig að gjöra svo viðvíkjandi þessu máli. Málin stæðu í svo nánu sambandi innbyrðis, að deildin gæti eigi samþykkt annað þeirra, en fellt hitt.

Grímur Thomsen sagði, að eins og frumvarpið um lagaskóla stæði í sambandi við frumvarpið um breytingu á yfirdóminum, eins legði líka hið fyrnefnda hindranir í veginn fyrir hið síðara. Meiningin með lagaskólafrumvarpinu væri sú, að gjöra lagakennsluna íslenzka. Ef það yrði, mundu þeir verða færri enn nú, sem sigldu til háskólans til að nema þar lög. Enn nú væri svo ákveðið í gildandi lögum, að enginn geti orðið dómari við yfirdóminn, nema hann hafi fyrstu einkunn, og væri það nú örðugt að finna þrjá menn með fyrstu einkunn, þá yrði það enn örðugra að finna 5, þar sem þeir um leið mundu fækka, er sigldu til háskólans. Hann vildi leiða athygli nefndarinnar að því, hvort henni hefði eigi yfir-sjezt í þessu, og vildi hann stinga upp á, að þeirri einkunn væri framvegis breytt, sem nú þyrfti til að verða yfirdómari.

Framsögumaður kvaðst álíta mótbáru fyrra þingmanns Gullbringusýslu byggða á misskilningi. Hann sagði, að ákvörðuninni um, að dómarnir við yfirrjettion og amtmennirnir ættu að hafa fyrstu einkunn, væri,

eins og allir vissu, eigi fylgt nákvæmlega. Hjer á landi væri nú sem stendur amtmaður og það tvöfaldur amtmaður, sem hefði aðra einkunn. Fyrirmaður hans hefði ekki heldur verið laudisti, og meir að segja ekki nema danskur lögfræðingur. Að endingu gat hann þess, að sjer sýndist eigi mest komið undir því, hvort menn hefðu fyrstu eða aðra einkunn.

Grimur Thomsen tók fram, að í frumvarpinu um lagaskólann væri ætlazt til, að þeir, sem kæmu frá lagaskólanum, fengju einungis sýslumanns- og bæjarfógetaembætti hjer á landi, en ekki dómaraembætti við yfir-dóminn, því þau embætti gætu þeir einungis fengið, sem væru frá háskólanum í Kaupmannahöfn, og hefðu fyrstu einkunn. En nú mundu þeir fækka, sem sigldu til háskólans, upp frá því að lagaskóli væri stofnaður í landinu, eins og færri hefðu stundað guðfræði við háskólann, síðan prestaskólinn komst á. Og fyrst fáir væru nú, sem hefðu fyrstu einkunn frá háskólanum í Kaupmannahöfn, og gætu því orðið dómara- við yfir-dóminn, þá mundu þeir síðar verða enn færri. Sjer sýndist því nauðsynlegt, að binda eigi dómara-stöðuna við yfirrjettinn við fyrstu einkunn frá háskólanum.

Framsögumaður sagðist eigi geta skilið, að þessi röksemdaleiðsla fyrri þingmanns Gullbringusýslu væri rjett. Þegar lagaskóli kæmi á Íslandi, mundu þeir verða fleiri, sem stunduðu lögfræði á Íslandi, en þar fyrir væri eigi víst, að færri mundu sigla til háskólans í Kaupmannahöfn, heldur en áður. Það væri þar á móti líklegra, að margir mundu sigla samt sem áður til háskólans til að nema þar lög, og menn mættu því allt eins vel og áður búast við, að fá lögfræðinga með fyrstu einkunu frá háskólanum í dómaraembættin við yfirrjettinn.

Guðmundur Einarsson sagði, að menn væru nú farnir að spá fram í ókomna tímann, og væru þó jafnærri eptir sem áður. Það væri auðsjeð, að ef lagaskóli kæmist á, þá mundu færri sigla upp frá því til háskólans. Sjer sýndist það vanhugsað af fyrri þingmanni Árnesinga, þar sem hann hefði

sagt, að háskólinn í Kaupmannahöfn væri einráður um að skapa lögfræðinga með fyrstu einkunn, því að það væri eigi háskólinn, sem gjörði menn að «laudistum», heldur væru það mennirnir sjálfir í samvinnu við háskólann. Loks sýndist sjer alveg ónauðsynlegt að vera að þrátta um þetta mál. Það væri fyrirsjáanlegt, að það mundi ekki komast í gegn sökum tímaleysis, og ef menn leyfðu málinu að ganga til annarar umræðu, þá væri það einungis í virðingarskyni við málið, eins og verið hefði um lagaskólamálið.

Framsögumaður sagði, að það væri misskilningur, að hann hafi nokkurn tíma sagt, að háskólinn væri einráður um að skapa «laudista», en hann hefði einungis sagt, að háskólinn mundi láta Íslandi «laudista» í tje, þótt lagaskóli kæmist á hjer á landi. Þingmaður Dalamanua gæti ómögulega sannfært sig um, að færri mundu eptir-leiðis koma frá háskólanum með fyrstu einkunn, þótt lagaskóli kæmist á. En það væri auðsjeð, að margir mundu læra á lagaskólanum, því að innlend menntun væri ódlilegri, og bæði kostnaðarminni og tæki minni tíma.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist ekki skilja röksemdaleiðslu fyrri þingmanns Árnesinga. Ef lagaskóli yrði stofnaður, væri það af því, að menn álitu, að háskólinn gæfi eigi næga menntun í íslenskum lögum, og því væri það ódlilegt, þá er hann væri stofnaður, að færri sigldu upp frá því til háskólans að leita sjer þar menntunar, og engin nauðsyn væri heldur til þess, svo framarlega sem skólinn væri í góðu lagi. En ef mennu hjeldu áfram að sigla, þá væri það annaðhvort af óeðlilegri nauðung, eða af því, að skólinn væri eigi í því lagi, sem hann ætti að vera.

Jón Sigurðsson sagði, að aðalefnið í þessu máli væri, hvort ætti að fjölga dómur-unum við yfirdóminn eða ekki. Hann ef- aðist eigi um, að allir játuðu, að þörf væri á því, og hefðu menn lengi fundið til þess, að yfirdómurinn væri of fámeinnur. Menn hefðu mest talað um, að rekið gæti að því, að hæfa menn mundi vanta til þess að kenna

á lagaskólanum. Þetta gæti vel verið. Hann væri mönnum samdóma í því, að þeir mundu fækka, sem sigldu til háskólans til að nema þar lög, eptir að lagaskólinn væri kominn á, en hann hjeldi, að líkindi væru til, að það yrði meira mannval, sem sigldi upp frá því, og þess vegna meiri líkur til, að þeir mundu ná bezta «karakter». Meðan þessi háu embætti væru til í landinu, og væru bundin því skilyrði, að menn hefðu fyrstu einkunn frá háskólanum til að geta fengið þau, þá mundu allt af einhverjir verða til að freista gæfunnar, og reyna að ná í þessa einkunn. Síðan prestaskólinn var stofnaður, hafi ætíð einhverjir lesið guðfræði við háskólann, og sýndi það, að Íslendingar mundu eigi hætta að sigla, þótt innlendir skólar fjölgðu. Hins vegar væri það nauðsynlegt, að fá lagaskóla stofnaðan sem fyrst, svo fleiri gætu átt kost á að lesa lög, og með ljettara móti en að undanförmu, svo eigi þyrfti að grípa til þeirra óyndisúrræða, að setja danska menn inn í embættin.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist álíta, að það væri eigi rjett, sem annar þingmaður þingeyinga hefði sagt, að mannvalið mundi sigla. Það væri alls ekki víst, að þeir, sem gáfadastir væru, mundu sigla, heldur miklu fremur þeir, sem efnaðastir væru. Auðmaðurinn mundi freista gæfunnar, en hinn fátæki gæti það eigi og mundi eigi gjöra það. Að því er guðfræðinga snerti, þá kvaðst hann eigi muna, að fleiri en 3 hafi siglt til háskólans til að nema guðfræði í þau 30 ár, sem prestaskólinn væri búinn að vera.

Þá var gengið til atkvæða, og var samþykkt með 17 atkvæðum, að málið gengi til annarar umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 46. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um breytingu á yfirdóminum*. Engin umræða

varð um það; var þá gengið til atkvæða og var frumvarpið samþykkt með 16 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til 3. umræðu, samþykkt með 15 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 47. fundi neðri deildar alþingis, 23. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til þriðju umræðu *frumvarp til laga um breytingu á yfirdóminum*; varð engin umræða um málið, og var þá gengið til atkvæða, og frumvarpið samþykkt með 17 atkvæðum; fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Var málið síðan sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um breytingu á yfirdóminum*, og hafði því verið út býtt meðal þingdeildarmanna á fundi daginn áður.

Eiríkur Kúld sagðist ekki sjá, að það væri til neins að ræða þetta mál, þar sem þingtíminn nú væri á enda, og uppástungan líka í sjálfu sjer óþörf, því að hún væri miðuð við lagaskólann, en hvorugt yrði útkljáð á þessu þingi, og óheppilegt væri, ef annað kæmist að en hitt ekki; það væri því engin ástæða til að lengja umræðurnar um þetta mál.

Benidikt Kristjánsson sagðist vera á sama máli og þingmaður Barðstrendinga, að eigi ætli alls kostar við, að ræða frumvarp þetta nema í nánú sambandi við lagaskólamálið; en að málið ekki yrði leitt til lykta, væri eigi annað en spádómar að svo komnu, þar sem enn þá eigi væri víst, hvort að þinginu yrði slitið á morgun, því að margt gæti

breytt á skemmri tíma, en sólarhringur væri. Þó nú svo færi, að eigi yrðu nema tvær umræður um málið, þá væri það þó betra en ekkert, og sýndi það, að málinu hefði verið gefinn gaumur, og það ætti annað eins áhugamál þjóðarinnar einnig skilið. Hin efri deild hefði heldur ekki svo mikið að gjöra, að hún eigi vegna þess gæti sinnt málinu í dag.

Torfi Einarsson sagðist verða að játa, að honum væri mál þetta ekki nærri eins ljóst, og hann óskaði; en það stæði sjálfsagt í sambandi við lagaskólann; en ef meiningin væri að stofna einungis sjerstök embætti, þá væri það að hans áliti eigi til annars en að auka ónaðsynlegan kostnað; tíminn væri einnig orðinn svo naumur, að mál þetta eigi yrði rætt til fullnustu, enda mundi varla veita af, að nefnd yrði sett í það, og mundi því vera bezt tilfallið, að því yrði frestað að sinni.

Jón Pietursson sagði, að sjer væri að vísu mjög annst um, að lagaskóli gæti komið á hjer á landi, og frumvarp þetta miðaði til að koma honum á með sem minnstum kostnaðar-auka fyrir landið, um leið og það vildi fjölga dómendum í yfirdóminum. Það stungi þannig upp á, að dómendurnir skyldu jafnframt vera kennarar við lagaskólann, og væri þetta til sparnaðar; svo væri og mikið í það varið, að líkar skoðanir og skilningur laga væri kennt við lagaskólann, sem hið æðsta innlenda dómvald hefði, en þótt hann væri hlyntur þessari stefnu, hefði hann þó viljað breyta frumvarpinu. Ef þessir tveir dómendur ættu að vera kennendur við lagaskólann, þá leiddi af því, að þeir yrðu háðir hinu umboðslega valdi, þegar þeim væri gjört þetta að skyldu, og þá væru þessi embætti, að vera dómari í yfirdóminum og að vera kennari á lagaskólanum, orðin óaðskiljanleg, en það væri einmitt kostur, að dómendur væru óháðir hinni umboðslegu stjórn. Eftir frumvarpinu væri ómögulegt, að setja þá af sem kennara, nema þeir um leið yrðu settir af sem dómendur. Þess vegna ættu þessi embætti eigi að vera fast sameinuð, en dómendum gefin upphvatning til að takast á

hendur kennslustörf við lagaskólann. Enn fremur væru embættislaun þeirra ákveðin sem dómanda, og yrði því að gjöra ráð fyrir, að þeir fengju sjerstaka þóknun fyrir kennarastörfin, en úr því embættin ættu að vera óaðskiljanleg, þá ætti og að ákveða embættislaunin í einu lagi. Hjer við bættist nú það líka, að það væri gagnstætt launa-lögunum, að þeir hefðu eigi hærri laun en 3200 krónur, laun assessóranna væru þar sett 4000 krónur; þeir tveir hefðu meira erfði, og ættu því að minnsta kosti að hafa jafnmikil laun. Sjer sýndist annars æðstu embættismenn landsins ættu allir að vera jafnhátt launaðir: amtmenn, biskup og jústitiarius. Amtmennirnir væru embættismenn hins umboðslega valds, biskup hinnar andlegu stjettar, og jústitiarius æðsti embættismaður dómvaldsins. Laun assessóranna ættu að vera jöfn launum lectors við prestaskólann, rectorisins við latínuskólann og landfógetana, nema hvað rectorinn, vegna stöðu sinnar á skólanum, yrði að hafa þar fritt húsnæði.

Sighvatur Árnason sagðist raunar vera á því, að hjer ætti að koma innlendur lagaskóli, en það væri þýðingarlítið, að tala um það mál nú, þar sem að þingtíminn væri þegar á enda, en málið ætti langt í land. Hinn háttvirti 4. konungkjörni þingmaður hefði talað um kennslu yfirdómaranna við skólann, og að þeir eigi ættu að vera háðir umboðsvaldinu, og væri hann honum samdóma í því, því hjer væri öðru máli að gegna en um kennslu landlæknisins í læknisfræði, þó að hún stæði í sambandi við það embætti. Kvaðst hann helst vera á því, að þessi skóli yrði að vera sjerstæður, því dómstóllinn ætti að vera bæði þessu sem öðru óháður.

Af því að fleiri höfðu beðið um orðið, las forseti upp brjef landshöfðingja, dagsett í gær, hvar í hann tilkynnti, að þingi yrði slitið á morgun, 26. ágúst, og hefði forsetum þingdeildanna komið saman um, að það skyldi ske kl. 2.

Stefán Eiríksson sagði, að eigi væri til neins að ræða mál þetta, þar sem nú væru

þingslit á morgun; auðvitað væri, að það væri mikið áhugamál hinna menntuðu manna, og hefði opt verið fyrir þingi, en eigi að síður hlyti það að leggjast til hvíldar í þetta sinn; menn yrðu líka að gá að því, að málið hefði mjög mikinn kostnað í för með sjer, þar sem lagaskóli þessi kæmi til að kosta 9—10,000 kr., og væri það, eins og nú stendur á, meira en landssjóðurinn væri fær að bera. Það væri því rjettast, að vísa málinu til annarar umræðu, og þannig velja því hægan hvíldarstað í þetta sinn; það kæmi sjálfsagt fyrir á næsta þingi, og gæti þá svo verið, að einhverjir nýir tollar kæmust á, er væru þá búnir að gjöra landssjóðinn svo byrgan, að stofnun þessi gæti komizt á, og eptir þeim undirbúningi, sem mál þetta hefði enn til grundvallar stofnuninni, virtist ekki skaði skeður, þó það biði til næsta þings.

Benidikt Kristjánsson sagðist ekki ætla að fara langt út í þetta mál, en taka að eins fram þá kosti, er sjer þættu vera á þessu frumvarpi. Einhver þingmanna hefði getið þess, að lítið mundi unnið við það, að fjölga dómendum við yfirdóminn, og naumast ástæða til þess, meðan hæstirjettur stæði. En hann álti, að einmitt við það, að dómatalan fjölgadi, þá jykist traust manna á dómstólnum, og afleiðingin af því yrði aptur sú, að þá yrði færri málum skotið til hæstarjettar, sem væri og fjarska-kostnaði bundið, og rjettur sá, er með því væri unninn, vægi opt eigi móti honum. Að fjölga dómendum væri því hið fyrsta stig til að gjöra dómvaldið innlent. Viðvikjandi því, að dómendurnir hefðu lagakennslu á hendi, þá væri kosturinn við það sá, að meira samræmi kæmist á rjettarmedvitund lagamannanna og úrskurði dómstólanna, og þá mætti búast við, að miklu minni ágreiningur yrði, og rjettarskodunin yrði þá fastari. Það hefði að vísu nokkra ástæðu við að styðjast, er hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að ekki gæti farið vel saman, að dómendurnir væru jafnframt skyldir til að hafa kennslu á hendi um

leið, t. a. m. ef framkvæmdarvaldið fyndi ástæðu til að vikja slíkum kennara frá embætti, sem ætti jafnframt sem dómari að vera óháður umboðsvaldinu; það sýndist, að þetta reki sig hvað á annað. En nú ímyndaði hann sjer, að dómurastöðuna yrði að álita hina vandasamari stöðu, og að dómarninu sem kennari yrði að hafa traust á sjer, meðan hann reyndist góður dómari, og þannig þyrfti þessi ákvörðun ekki að koma í bága í reyndinni. Þingmaður Skaptfellinga hefði áltið það að eins kurteysi af þinginu, að fást nokkuð við þetta mál, en það væri meira en kurteysi einber, því að án efa gæti gagn orðið af umræðum um málið, þegar það væri rætt með alvöru og ihugun, og margar upplýsingar hefðu komið fram. Og ef nú málið, þrátt fyrir það, að það optlega hefði verið rætt, væri mönnum enn óljóst, þá væri eigi vanþörf á því, að gjöra það ljósara. Hann vildi því ráða til þess fastlega, að málið gengi til 2. umræðu.

Ásgeir Einarsson sagðist hafa haldið, að það mundi verða að berjast við skuggann sinn, að fást við þetta frumvarp; myndi hann eigi eptir því, að í fjárlögunum væri lagt fje til þessarar stofnunar, og mundi þó fje þurfa til hennar eins og annars. Kvaðst hann ætla, að ef mönnum hefði verið alvara með frumvarp þetta, mundi það hafa verið fyr fram borið. Hver vissi, nema önnur dómskipun kynni að verða stofnuð, svo sem kviðdómur. Sjer þætti undarlegt, að reglugjörðin skyldi saman í Kaupmannahöfn, eins og mem væru hjer eigi færir um það, og þegar svo þessu væri komið í kring, þá skyldu kennararnir fá hin lægstu laun, og mundi það þó, eins og hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði tekið fram, eigi vera vandalaust að vera kennari. Álti hann, að nefnd þyrfti í málið, ef lengra skyldi halda.

Þá var gengið til atkvæða um frumvarpið, og var það fellt með 6 atkvæðum gegn 4 frá annari umræðu.

XII.

FRUMVARP

til laga um stofnun dýralæknis-embættis á Íslandi.
(Flutningsmaður B. Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga).

1. grein.

Á Íslandi skal stofna fast dýralæknis-embætti með 1200 króna árlegum launum.

2. grein.

Landshöfðinginn yfir Íslandi semur erindisbrjef fyrir dýralækninn, þegar hann verður skipaður.

Á 38. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að hann frá fyrra þingmanni Árnesinga hefði fengið frumvarp til laga um stofnun dýralæknis-embættis á Íslandi, og var því út búið meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri deildar alþingis, 18. dag ágústmánadar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu frumvarp til laga um stofnun dýralæknisembættis á Íslandi. Flutningsmaður var fyrri þingmaður Árnesinga.

Benidikt Sveinsson sagði, að frumvarp þetta væri eigi langt, og flytti hann það eigi til þess, að lengja með því umræður. Tilgangur hans væri sá, að benda þinginu á, að það væri samkvæmt menntunarástandi og þörfum landsins að stofna dýralæknisembætti. Lífverisáttir Íslendinga, kvikfjárræktin og aðrar ástæður mæltu með því, og eins víst og skepnan væri lögð undir fætur mannsins, eins víst væri það, að sjúkdómur hennar hlyti að hræra hann. Í sjálfu sjer hlyti þingdeildin að vera málinu hlynnt, en hann vonaðist til þess, að hún blandaði því eigi saman við annað mál. Hann kvaðst vel vita það, að önnur hliðin væri fátækt Íslands, sem hann vildi hlífa. En hann þóttist fara svo vægilega, því í laun væri eigi

stungið upp á meira en því, sem dýralæknirinn hefði notið í Reykjavík undanfarandi ár úr landssjóð og jafnaðarsjóð, að helmingi hvorum. Þannig væri þetta einungis áframhald af því, sem hefði hvílt á landinu að undanfögnu, og þegar gjört væri ráð fyrir, að þetta fje væri veitt úr landssjóði, þá vildi hann benda á, hvort eigi væri rjettara, að þingið sjálft veitti fje, heldur en að því yrði eytt. Að svo mæltu kvaðst hann stínga upp á, að þingið samþykkti, að málið gengi til 2. umræðu.

Jón Sigurðsson kvaðst eigi skyldu mæla á móti því, að þörf sje á dýralækni hjer á Íslandi, og hefðu menn fundið til þess fyrir löngu síðan, samt ætlaði hann, að eigi væri það á sem hentugustum tíma, að bera það mál upp nú, þegar búið væri að skipa svo á bátinn, nefnilega landssjóðinn, að hann mundi naumast geta horið meiri gjöld, en þegar væri búið að leggja á hann. Hann hefði og einnig á öðrum stað bent á, að fyrirkomulag það, sem nú væri á þessu máli, væri óheppilegt; hjer væri dýralæknir búsettur í Reykjavík, en þetta atvik væri eigi meðmæli með frumvarpinu, því flestir væru óánægðir með, hvernig þessu hefði verið hagad á undan; enda þætti það hlægilegt, að dýralæknirinn væri látinn sitja blýfastur í Reykjavík, þar sem hann hefði ekkert að gjöra, því að þar væri mjög fátt af ferfættum kvikindum. Það hefði verið fundið upp á, að láta búfræðing ferðast um land, til að leiðbeina mönnum í búskap, og þætti það hafa komið að góðu gagni. Nú vildi hann spyrja, hvort eigi mundi bagfelldara, ef hjer væri launaður dýralæknir á annað borð, að láta hann ferðast um og út breiða fræði sína meðal almennings. Nú hefði að vísu sjárkladinn gefið ástæðu til þess, að hafa dýralækni hjer syðra, en almenningsalitið hefði kveðið þann dóm upp í því máli, að

mjög lítið gagn hefði orðið að aðgjörðum hans í því efni. Hvort dýralækninum verði gefin sök á því, eða yfirvöldunum, skyldi hann ósagt láta. Og því yrði hann að lýsa yfir, að ef dýralæknisembættið væri stofnað, þá vonaðist hann til þess, að hann yrði ekki látinn búa hjer í Reykjavík.

Benidikt Sveinsson sagði, að einmitt það, sem þingmaðurinn hefði fundið að, væri ástæða fyrir því, að láta frumvarpið ná lagagildi. Hann kvaðst samdóma um það, að árangurinn af því ástandi, sem hjeldist, væri mjög óheppilegur, en það kæmi til af því, að dýralæknirinn væri látinn vera vinnumaður landshöfðingja. Hann hefði haft dýralækninn hjá sjer til þess að leiðbeina sjer með tilliti til kládans, þess vegna væri hann bundinn við Reykjavík, og þann verkahring, sem landshöfðingi skipaði hann fyrir, en þegar þingið veitti sje, þá væri það á þess valdi, að setja sjálft skilyrði fyrir því, hvernig dýralæknirinn skyldi notaður. Hann ítrekaði, að hans tilgangur væri eigi að þyngja lands-sjóðnum, því hin sama byrði hvíldi á honum þegar, þó eigi væri föst áлага, en auðsætt væri, að bústaður og verkahringur læknisins skyldi ákveðinn svo sem þingið vildi.

Guðmundur Einarsson kvaðst játa, að vjer hefðum þörf á dýralæknum. En frumvarp þetta væri komið of seint, því að það hefði átt að koma, fyr en fjárlögin hefðu verið rædd, en nú væru þau útrædd í þessari deild. Hann kvaðst og vera þeirrar skoðunar, að eigi mætti bæta meiru á landssjóðinn, en komið væri. Þessi uppástunga væri því ótímabær, og væri rjettast að slá henni á frest.

Benidikt Sveinsson óskaði einungis, að frumvarpið fengi nú að ganga til 2. umræðu.

Grimur Thomsen kvaðst vera samdóma þingmanni Dalamanna um, að innao skamms mundi verða þörf á dýralæknum. En frumvarp þetta færi of stutt, því að þörf væri á meira en einum dýralækni á öllu Íslandi. Einn væri alveg ónógur. Aptur á móti kvaðst hann vona, að flutningsmaður sæi, að of snemmt væri, að setja fast dýralæknis-em-

bætti, og að hagfelldara væri, að fresta því til næsta þings. Menn mundu glöggt sjá, að í þetta sinn væri þegar nóg búið að þyngja landssjóðnum, þar sem að eins væru eptir 60,000 kr., ef öll þau frumvörp, sem nú væri von um, næðu lagagildi; væri sú upphæð hjer um bil sú sama og stjórnin gjörði ráð fyrir í frumvarpi sínu, og væri mjög ísjárvert, að færa þá upphæð niður, sem til tekin væri í stjórnarfrumvarpinu. Stjórnin mætti ekki minna hafa, og treystist enda ekki til að hafa minna en 50,000 kr. til að byrja búskapinn með á næsta fjárhagstímabili. Af því að þingmaður Árnesinga hefði sett þetta mál í samband við annað mál, og komið þá svo skáldlega og fagurlega, eins og honum væri lagið, að orði, að skepnan væri lögð undir mannsins fætur, þá væri sjálsagt ætlað til, að einhver hjeldi fótunum. Og þótt hann ekki vildi segja, að frumvarpið væri lagt fyrir þingdeildarinnar fætur, vonaði hann þó, að hún mundi verða fús til að halda fótunum.

Benidikt Sveinsson sagði, að nú væri margt á dagskránni, og því væri heppilegra, að þetta mál biði næsta dags, og að því væri nú án frekari umræðu vísað til 2. umræðu.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að það mundi þykja ómannlegt, að mæla á móti dýralæknum. Því hann álti dýralækna nauðsynlega, ekki einungis í fjórðung hvern, heldur í sýslu hverja, ef að vel skyldi vera, en til þessa mundi enn ekki vera kominn tími. En þó að einn dýralæknir væri hjer í Reykjavík, þá væri sáralítið gagn að því fyrir landið, einkum eins og hann hefði brúkað sig að undanfögnu, og verið brúkaður af yfirvöldunum. Hann trúði því ekki, að hann ekki hefði fengið að gjöra meira en hann hefði gjört, ef hann hefði haft manndáð til þess. Það lýsti ekki heldur sjerlegum dugnaði dýralæknisins, ef kláðinn skyldi allt af hafa verið hjer í Reykjavík, og það á næst liðnu vori, að hann ekki talaði um í nærsveitunum. Hann vissi ekki heldur til, að dýralækni hefði verið fengið neitt erindisbrjef; væri því eðlilegt, að hann hefði notað sjer blessaða hægð-

ina. Kjósendum sínum stæði dýralæknisembættið mjög um lönn, eins og það hefði hingað til verið lagað, því hann þyrði að segja, að allur þorri Árnesinga áliti, að þeir peningar, sem til dýralæknis hefðu gengið, væru heimildarlítið teknir úr bændavasa, til engrar afkomu, en þeim til skapraunar. Hann kvaðst líka hafa heyrt, að í vor hefði í amtsráðinu verið haft á móti dýralækninum, og óskaði hann skýringar um það frá þeim herra úr amtsráðinu, er nú væri nálægur í salnum.

Grímur Thomsen kvaðst skyldu svara þingmanni Árnesinga því, að amtsráðið hefði stungið upp á, að dýralækninum yrði ekki lengur launað neitt úr amtssjóði; en það væri á þingsins valdi, að veita honum fje úr landssjóði; dýralæknirinn ætti ekki einungis að gjöra gagn í suðuramtlínu einu, heldur á öllu landinu. Því ætti hann ekki að fá laun úr amtssjóði, heldur úr landssjóði, ef þinginu litist svo.

Benidikt Sveinsson sagði, að sá, er settist, hlyti sem einn úr amtsráðinu að vera á sömu skoðun og vilja gjöra sama og það, til þess að vera sjálfum sjer samkvæmur. En einmitt það, sem hann hefði sagt, væri engin sönnun í máli þessu; dýralæknirinn hefði hingað til verið vinnumaður landshöfðingjans í fjárkláðamálinu, og það hefði verið ráðgjört, að dýralæknirinn skyldi vera einungis til afnota suðuramtsins, og af því að hann hefði verið einungis í þjónustu þess, þá væri í alla staði rjett, að hann væri launaður af amtssjóðnum. Það væri ekki rjett, að blanda starfa hans hingað til saman við það, sem stæði í frumvarpi þessu, því að það væri miðað við, að rjettara væri, að dýralæknirinn væri fyrir allt landið, og gæti verið til og frá um það á ýmsum stöðum, eptir því sem hagfelld væri, og væri þá launaður úr landssjóði, heldur en að binda hann og laun hans við suðuramtið. Af ræðu þingmanns Gullbringusýslu gat hann eigi sannfærzt um, að fella ætti frumvarpið. Laun þessi væru að eins litilræði, og það gæti eigi staðizt við sóma þingsins, að fella frumvarpið. Dýralæknirinn hefði neytt krapla

sinna betur, ef embætti hans hefði verið fast, og hann eigi verið bundinn. Menn mættu eigi blanda persónunni saman við málið. Hann kvaðst jafnvel geta lýst því yfir, að dýralæknar frá Noregi kynnu að koma hingað, ef þess konar embætti væri hjer, til að fræða frændur sína um betri kvikfjárrækt, og um að bæta fjárkyn sitt o. fl. Ef þetta mál næði fram að ganga, gæti það gjört miklu meira gagn, en mörg mál, sem deildin hefði samþykkt, og vonaði hann því, að hún mundi ekki gefa atkvæði móti því.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að í þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið það skýrt fram, að varúðarvert væri, að fallast á frumvarp þetta vegna kostnaðaraukans fyrir landssjóðinn. Útgjöldin væru þegar orðin mikil, og, ef til vill, of mikil. Þess vegna væri ekki ráðlegt, að bæta enn nýjum útgjöldum við. Það gæti verið, að dýralæknirinn hefði hingað til ekki verið rjett notaður, og að hann hefði getað gjört meira gagn með því að vera á ferðum, en þá þyrfti að athuga, hvort 1200 kr. væru nóg laun, ef hann fengi engan ferðakostnað. Þá yrði kostnaðurinn meiri en 1200 kr., ef hann ætti að vera á ferðum. En ef hann ætti að ferðast om landið, þá væri eðlilegra, að búnaðarsjóðirnir legðu fje til dýralæknisembættis þessa. Fjárins vegna kvaðst hann ekki greiða atkvæði sitt með frumvarpi þessu, því að hann mundi eigi greiða atkvæði með meiri útgjöldum en komin væru á landssjóðinn.

Benidikt Sveinsson kvaðst vera þingmanni Reykvíkinga samdóma um, að fjárupphæð þessi, er ákveðin væri í frumvarpinu, væri of litil, ef dýralæknirinn ætti allt af að vera á ferðum; en mikill munur væri á því, að hann væri allt af í Reykjavík, eða allt af á ferðum. Það væri sennilegt, að aðrir fjórðungar landsins ættu að leggja fje til dýralæknisins úr amtssjóðum, og einmitt þess vegna hefðu að eins 1200 kr. verið til teknar föst laun, og væri það eigi of mikið úr landssjóði; kvaðst hann vera sannfærður um, að það fje væri miklu minna, en það gagn, sem hafa mætti af dýralæknisembættinu. Þegar

um gagnlegar stofnanir væri að ræða, þá ættu menn aldrei að horfa í skilðinginn. Menn ættu þá að «láta dalinn hlaupa».

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi sjá fremur eptir en áður ástæðu til, að borga dýralækninum fje úr landssjóði; hann væri sannfærður um, að því fje, er Sveinn búfræðingur hefði fengið, væri vel varið; það væri að vísu auðvitað, að dýralæknirinn gæti eigi allt af verið á ferðum, en mikið gæti og ætti hann að vera á ferðum, og það kostaði mikið; en með því gæti hann, ef hann væri duglegur, unnið mikið gagn. Staða þessa

manns ætti að vera mjög lík Sveins búfræðings, sem ferðaðist um landið, og fengi laun úr búnaðarsjóðum landsins. Dýralæknirinn ætti og að fá laun sín úr þessum sjóðum, en ekki úr landssjóði.

Benidikt Sveinsson sagði, að það mundi vera lægt, að breyta frumvarpinu við 2. umræðu í þá átt, sem þingmaður Reykvikinga hefði bent á.

Þá tóku eigi fleiri til máls. Var þá gengið til atkvæða, er fjellu þannig, að frumvarpið var felld frá 2. umræðu með 14 atkvæðum gegn 6.

XIII.

FRUMVARP

til laga, er heimila lausakaupmönnum uppsiglingu á Fjallahöfn í Þingeyjarsýslu.

(Flutningsmaður: Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga).

Lausakaupmönnum skal heimilt frá 1. janúarmánuði 1876, að neyta hinna sömu rjettinda á Fjallahöfn í Þingeyjarsýslu, sem opið brjef 19. maímánaðar 1854 veitir almennt fóstum kaupmönnum, þó svo, að þeir leggi eigi skipum til hafnar fyrir 7. júlí ár hvert.

Á 22. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komið *frumvarp til laga, er heimila lausakaupmönnum uppsiglingu á Fjallahöfn í Þingeyjarsýslu*, frá Benidikt Kristjánssyni, fyrri þingmanni Þingeyinga, og ljét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 24. fundi efri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga, er heimila lausakaupmönnum uppsiglingu á Fjallahöfn í Þingeyjarsýslu*.

Flutningsmaður (Benidikt Kristjánsson) sagðist ætla óþarft, að fara mörgum orðum um þetta mál, meðan engum mótmælum væri hreift gegn því, og það því síður, sem ástæðurnar fyrir beiðni þessari væru ljóslega teknar fram í bænarskránni, er þetta mál væri sprottið af. Mönnum kynni máske að þykja það ihugunarvert, að hjer væri leitað annara rjettinda, en að undanfögnu í slíkum málum, nefnilega, að hjer væri eigi beðið um löggilt fast kauptún, heldur einungis að lausakaupmenn mættu neyta þar sömu rjettinda, sem fastir kaupmenn almennt hefðu. Til þessa lægju tvær orsakir, önnur væri sú, að bænarskráin færi fram á meira, og hin orsökkin væri sú, að eigandi Fjalla áliti, að, ef fast kauptún væri sett þar, mundi slíkt spilla kópaveiði og selveiði, er þar væri töluverð. En af því hann ætlaði víst, að sú veiði, er hjer væri um að ræða, mundi alveg úti fyrir þann tíma, er tiltekinn væri í frumvarpinu (v: 7. júlí), svo og að eggvarp væri þá um garð gengið, þá mundi eigandi eigi verða þessu mótfallinn fyrir sitt leyti, enda mundu lausakaupmenn varla þurfa að liggja þar lengur en svo sem hálfmánaðartíma. Í

bænaraskránni væri skýrlega tekið fram um vegalengdina, er hlutaðeigendum væri svo erfið, er þeir ættu að sækja á kaupstaði þá, er þar væri nú völ á, Húsavík eða Raufarhöfn. Hverjum manni hlyti að liggja það í augum uppi, hve mikinn vinnuspilli og kostnað slíkar langar og erfiðar kaupstaðarferðir hlytu að hafa í för með sjer, þegar nú þar að auki væri lítið til þess, að hestafæð í þessum sveitum væri mikil, eins og bænarskráin benti á. En þessi hestafæð væri sprottin af því, hversu þar hagaði til. Í sveitum þessum væru sauðjarðir góðar, en stórgripahagar og engjar litlar, enda væri eigi þörf á mörgum hestum til heyslutninga og annara heimilisþarfa. Þegar til Raufarhafnar væri farið úr Kelduhverfi væri þangað að minnsta kosti tveggja daga leið, er beint væri farið, annars helmingi lengra, en er leita ætti til Húsavíkur úr Núpasveit og Axarfirði, væri yfir Jökulsá að fara, er opt væri ófær, og síðan tæki við hin afarlanga og torsóttu Reykjaheiði. Þá tók hann fram, hve opt heiðarvegirnir yrðu ófærir jafnvel um hásumartímann, og hve langur og torsóttur vegur væri umhverfis Tjörnnes, bæði á sjó og landi. Þetta væri svo að segja frágangssök fyrir alla hina fátækari sveitabúa; yrðu þeir þó opt að fara 3—4 sinnum á ári til að sækja sjer björg, og vegna hestleysisins yrðu þeir optlega að ganga sjálfir. Nú vissu menn, að þessar kaupstaðarferðir lentu mestmegnis á þann tíma árs, er væri svo að segja hinn eini hjargræðistími manna, sumarið, svo að af þeim tíma yrðu eigi eptir vanalega nema einar 10 vikur í mesta lagi. Máske hefði verið minni ástæða til beiðni þessarar, hefði verið fleiri en ein verzlun á Húsavík. Þessi eini kaupmaður, sem þar væri, hefði enga sjerlega ástæðu eða hvöt, til að senda skip til annara staða, þar sem við engan væri að keppa, og jafnmiklar vörur bærust til hans, þó hann hliðraði sjer hjá að senda skip frá sjer eptir þeim. En ef þetta leyfi fengist, gætu lausakaupmenn notað hinn ákveðna tíma, er þeir mættu verzla, til að fara á fleiri en eina höfn, t. d. Húsavík og Fjalla-

höfn, þar sem þeir eigi þyrftu að liggja nema svo sem hálfsmánaðartíma. Þannig þyrfti þetta ekki að verða þeim neinn óhagur eða kostnaðarauki, en aptur væri það til mikils ljettis og hagsmuna fyrir þær sveitir, er þá að sjálfsgöðu mundu sækja þangað.

Þórður Jónasson tók það fram, að hann að vísu áliti það skyldu þingsins, að stuðla að öllu því, er eftt gæti samgöngur og aðdrætti landsmanna einkum úr verzluninni, en þó gæti hann ekki aðhyllt þessa bænarskrá um uppsiglingarleyfi fyrir lausakaupmenn á Fjallahöfn, þótt ekki væri annað móti því en það, að þetta kæmi beinlínis í bága við hina gildandi löggjöf. Það bæri heldur ekki nein brýn nauðsyn til þess, að gjöra hjer undantekning frá reglunni, því að vegalengdin til Húsavíkur væri að eins rúmur áfangi yfir Tunguheiði eða Reykjaheiði, og vegurinn góður og torfærulaus, og að fara landveg kringum Tjörnnes, væri alls eigi heldur svo hættulegt, sem þingmaðurinn hefði sagt. Hann skyldi og geta þess, að það lægi eða hefði legið það orð á Keldhverfingum, að mörgum þeirra þætti of góður sopinn, og ef svo væri, mætti óttast fyrir því, að slíkt kynni að fara í vöxt, ef spekulantar flyttu þeim drykkjuvörur svo að segja upp í hendurnar. Af þessum ástæðum gæti hann ekki fallið á frumvarp þetta eða gefið því meðmæli sín.

Flutningsmaður kvaðst heyra og skilja af ræðu hins háttvirta 1. konungkjörna þingmanns, að Keldhverfingar væru eigi undanþegnir þessu almenna lögmáli, að borinn væri út óhróður um þá. En þó nú hinn háttvirta þingmaður þættist vera þeim allkunngur, þá hlyti hann að ætla, að hann væri það eigi síður, og gæti hann hjer um bil með vissu huggað hann með því, að Keldhverfingar mundu varla vera stórum mun drykkfelldari en aðrir Adamssynir. Þar sem sama þingmanni hefði þótt þessi beiðni standa gegn hinum gildandi lögum, þá gæti hann eigi skilið, að svo væri fremur um þessa beiðni, en hverja aðra, sem færi fram á breytingu á gildandi lögum. Það mætti eins

segja, að það væri móti lögum að löggilda kaupþún, þar sem engin verzlunarrjettindi væru veitt í eldri lögum. Hann gæti því ekki skilið, að uppástungan kæmi í bága við hina gildandi löggjöf fremur en hver önnur uppástunga um breytingu á lögum. Hvað það snerti, er þessi þingmaður hefði sagt um vegalengdina og gæði vegauna, þá vildi hann enn benda honum til bænarskrárinnar, þar væri skýrt tekið fram um það efni. Milli Húsavíkur og Fjallahafnar væri Reykjaheiði, og væru fullar 5 mílur milli næstu bæja hvoru megin heiðarinnar. Þessi heiði væri, svo sem áður væri getið, ill yfirferðar, og óþleiga ófær, einkum haust og vor, og þegar svo væri, yrði að fara kringum allt Tjörnnes, og gæti hann sagt þingmanninum það, að fyrir utan hina fjarskalegu vegalengd væri sú leið lítt farandi nema um hásumar, og það jafnvel lausriðandi, hvað þá heldur með klyfjar, og væri það sönn lýsing á þeirri leið, er segði í vísu einni, að þar væru eigi «annað en gljúfra-göng, gil og brattir kambar». Að fara sjóleiðis kringum Tjörnnes væri bæði afarlangur vegur og illur sjór flesta tíma árs, og lendingalanst, að heita mætti. Hann gæti því eigi betur sjeð, en að full ástæða væri til fyrir hið heiðraða þing, að sinna þessu nauðsynjamáli hlutaðeiganda, sem nú sem stæði væru neyddir til að verja miklum hluta, eða með öðrum orðum jafnaðarlega 12—16 dögum ár hvert af bjargræðistíma sínum í þess- ar erfiðu og kostnaðarsömu kaupstaðarferðir.

Eiríkur Kúld sagðist ætla, að enginn tæki sjer það illa upp, þó hann væri eigi sjerlega hlýntur þessu máli, og vonaði hann, að það sigldi eigi betri byr, en hitt hið fyrra; enda hefði sjer heyrzt flutningsmaður sjálfur drepa á nokkuð það, er gæti verið töluverð ástæða móti beiðni þessari, þar sem eigandi Fjalla mundi eiga á hættu, að spillt væri með því selveidi og eggvarpi. Hann hefði líka heyrt eptir eigandanum sjálfum, að hann mundi eigi leyfa þetta fyrir sitt leyti fyrir minna en 3000 króna endurgjald. Þetta atriði væri ihugunarvert fyrir þingið. Í annan stað væri enn óupplýst, hvort höfnin lægi

eigi töluvert fyrir opnu hafi. Hann gæti eigi heldur neitað því, að það væri enn eitt, er hefði lneykslað sig, nefnilega það, að öll höfnin undir bænarskránni væru skrifuð með sömu hendi. Hinn heiðraði flutningsmaður gæti máské frætt sig um þetta atriði. Að öðru leyti mundu sumir norðanmenn, er að líkindum þekktu eins vel til og flutningsmaðurinn, vera í miklum ófa um, hvort þetta mundi nokkurt ráð, er hjer væri farið fram á. Hann hefði sjálfur talað við menn úr Þingeyjarsýslu, er hefðu álitit þetta villeysu eina. Helsta ástæðan, er flutningsmaður hefði fært til, væri hestaleysið, og yrði hann að telja hana ljettvæga, þar sem hjer væru kaupstaðir á báða bóga. Sjóleiðin kringum Tjörnnes mundi heldur varla vera svo háskaleg, sem hann hefði sagt. Hann vissi til þess, að fluttur hefði verið víðarfarmur í heilt timburhús þessa leið hjerna um árið, og hefði tekizt mæta vel. Hann ætlaði því til einkis gagns, að lengja umræðurnar frekar um þetta mál, heldur taka þegar fyrirkerkar þess, því að þessi bæn væri sannarlega óþörf.

Jón Hjaltalín sagðist þó ekki vera viss um, hvort þessi bæn væri óþörf; það mundi vera nokkuð öðru máli að skipta með þetta, en með Þorlákshöfn, og gæti vel verið, að þetta mál ætti meðhald skilið. Einungis vantaði sig upplýsingu um höfnina, hvort hún væri brúleg, og bað hann flutningsmann að fræða sig um það. Hlutaðeigendum gæti verið mikill ljettir í því, ef skip fengju að sigla þar inn með nauðsynjavöru, og tekið aptur vörur landsmanna, þegar erfiðleikar væru svo margir á að sækja til Húsavíkur, eins og sagt væri. Menn yrðu að gæta þess, hvílikur fjarska-kostnaður væri samfara þessum erfiðu flutningum á hestum, og þegar þeir þar að auki væru sára-fáir í þessum byggðarlögum. Það væri að eins eitt atriði, eins og hann hefði áður tekið fram, sem sjer væri eigi ljóst, nefnilega, hvernig höfninni væri varið, og mundi flutningsmaður gjöra svo vel að skýra það.

Flutningsmaður: Með því skorað hefði verið á sig að segja, hvernig stæði á með

nöfnin undir bænarskrá þessari, þá skyldi hann verða við þeim tilmælum. Það væri rjett hermt, að höndin væri hin sama á öllum nöfnum, og væri það ekkert undarlegt, því þetta væri eptirrit; gæti hinn 2. þingmaður Þingeyinga vitnað það með sjer. Bænarskrá þessi hefði verið borin fram á fjölmönnum sýslufundi í vor, svo að varla mundi ástæða til að rengja hana. Þingmaður Barðstrendinga hefði talið það sjóferðunum kringum Tjörnnes til ágætis, að viðarfarmur hefði eitt sinn verið fluttur af Húsavík norður í Axarfjörð. Þetta mundi vera alveg satt, og hefði enda þótt betri kostur að flytja hann sjóveg en landveg; en þetta dæmi sannaði þó lítið, hve ágætar væru sjóferðir þessa leið. Við það tækisfæri, er þingmaðurinn hefði bent til, hefðu menn haft fyrir sjer heilt sumar, og getað þannig valið úr beztu dagana og veðurbliðasta kaflann. Þetta dæmi hans gæti því alls ekkert sannað í þessu efni. Sjer þætti mikið gaman að vita, hvar þingmaðurinn fyndi hafnir á þessari leið, er gott væri að hleypa inn á, ef á lægi, enda hefðu menn þar optlega komizt í lífsháska. Þannig væri það, að þó ein leið væri farandi, væri engu að síður æskilegt, að geta farið aðra betri og styttri leið. Í tilliti til orða hins 5. konungkjörna þingmanns, vildi hann að eins benda til bænarskrárinnar, (og las þá þingmaðurinn upp þann kafla hennar, er um höfnina ræddi). Líka væri það auðsjeð, er maður liti á uppdrátt Íslands, að á Fjallahöfn væri gott afdrepp fyrir útnorðanvindi, er jafnast væri þar hvað hættulegastur, og enda líka fyrir hafátt. En að norðaustan tæki Sljettan úr hafróti.

Eiríkur Kúld áleit vel til fallið, til að stytta umræðurnar, að skorað væri á einhvern hinna lögfróðu manna, að láta meiningu sína í ljósi um það, hvort mögulegt væri, að beiðni þessi gæti fengið áheyrn hjá þinginu, meðan engin víska væri fengin um það, hvort eigandinn mundi gefa það eptir af sinni hálfu, og með hverjum kostum.

Flutningsmaður sagði, að eigandinn væri hjer á þingi, og hefði hann aðvarað

hann um, að málið yrði nú rætt, gæti hann því sagt til sín, ef hann vildi. Enda gæti hann eins gjört rjett sinn gildandi gagnvart lausakaupmönnum, sem fastakaupmönnum, sem að lögum mættu flytja vörur á þessa höfn, eins og hverja aðra umhverfis landið. Nú hefði hann ætlað, að á þeim tíma árs, er hjer ræddi um, væri uppsigling þar skaðlaus, en þótt hún nú væri skaðleg, þá væri eiganda innanhandar að gjöra rjett sinn gildandi gagnvart hlutaðeigendum, þótt lausakaupmönnum veittist uppsiglingarleyfið, eins og farið væri fram á.

Stefán Eiríksson sagðist raunar vera ókunnugur þar nyrðra, eins og fleiri þingmenn, er talað hefðu, en þó vildi hann leyfa sjer að taka fram eitt atriði, sem hann hálfvegis hneykslaðist á í frumvarpinu. Leyfið væri nefnilega miðað við 7. júlí, og mættu þannig lausakaupmenn eigi leggja þar til hafnar fyrir þann tíma. Hann ímyndaði sjer, að þetta yrði eigi hagfellt fyrir hlutaðeigendur; þeir yrðu eptir því að draga kaupstaðarferðir sínar fram undir slátt, og yrðu svo, ef skip ekki kæmi á ákveðnum tíma, að rekast langar leiðir til annara kaupstaða, sem gæti orðið þeim mjög mikið óhagræði, þar sem aðrir færu vanalega í júnímánuði í kaupstaðarferðir sínar. Hann yrði því að álita þessa ákvörðun óhagfellda fyrir hlutaðeigendur. Að öðru leyti ætlaði hann eigi að fjölyrða um þetta mál.

Ásgeir Einarsson tók það fram, að enda þótt hann vonaði, að hann væri eigi tillöguverstur um þessi mál, þá væri hann nú í nokkrum efa um, hvort hann ætti að fylgja þessu máli; sjer þætti formið eitthvað óþægilegt, og mundi beiðnin svona löguð varla geta samrímzt verzlunarlögunum. En nú væri annað mál fyrir hendi, nefnilega um löggildingu Kópaskersvogar, sem hann hikaust mundi gefa atkvæði sitt, og ef þar yrði löggiltur verzlunarstaður, þá væri má ske Fjallahöfn ópörf. Þó vildi hann ráða deildinni til að setja nefnd í málið til að rannsaka forin þess.

Flutningsmaður sagðist raunar ekkert

hafa á móti nefnd, fyrst stungið væri upp á því, þótt hann ekki gæti skilið, að þess þyrfti við, eins og hann þegar væri búinn að taka fram, og þá mundi nægja að setja 3 manna nefnd.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var gengið til atkvæða í málinu, og var það felld frá 2. umræðu með 6 atkvæðum gegn 5.

XIV.

FRUMVARP

til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu.

(Flutningsmaður: Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga).

Löggildur verzlunarstaður skal vera við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu frá 1. janúar 1876.

Á 22. fundi efri þingdeildarinnar skýrði forseti frá, að Benidikt Kristjánsson, fyrri þingmaður Þingeyinga hefði afhent sjer *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu*, og ljét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 24. fundi efri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, kom *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu* samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu.

Flutningsmaður (Benidikt Kristjánsson) sagðist ekki ætla að verða langorður um þetta mál. Það hefði flest hið sama sjer til á-gætis sem hið fyrra mál, sem sjer þó hefði brugðizt. Þó gæti það nú máské verið, að mönnum hefði þótt þar formið, sem það var borið upp í, til fyrirstöðu góðum undirlektum, og vildi hann óska, að mótmælin hefðu eigi verið byggð á öðru. Hvað nú snerti vegalengdina og örðugleikana, þá væri miklu meiri ástæða, en nokkurn tíma áður, til að löggilda kauptún við Kópaskersvog, þar sem uppástungan um Fjallahöfu væri fallin; því

að nú mundu Keldhverfingar taka það úrræði, að leita til Kópaskersvogar, sem mundi þeim töluvert ljettbærara en að sækja til Húsavíkur.

Pórður Jónasson kveðst geta öllu fremur verið meðmæltur löggildingu við Kópaskersvog, því þeir, sem byggju í Núpasveit, væru miklu lakar settir en Keldhverfingar; vegurinn væri töluvert lengri frá þeim til Húsavíkur; þeir þyrftu líka að fara aptur og fram yfir Jökulsá. Til Raufarhafnar væri líka vondur og langur vegur, og þar væri nú verzlun að leggjast niður, nema ef þar kæmu spekulantar, og væru því hlutaðeigendur miklu lakar staddir. En meinið væri, að hjer væru engar vörubyrðir, eða sáralittlar, því að sveitin væri litil og fátæk, svo hann ætlaði, að enginn kaupmaður rjædist í að setja þar kauptún, og þess vegna væri það mjög ólíklegt, þó leyfið fengist, að nokkur mundi stofna þar verzlun, og því varla farandi á flot.

Flutningsmaður kvaðst ætla, að hinn háttvirti 1. konungkjörni þingmaður væri eigi svo kunnugur norður þar, sem hann ljeti. Hann hefði verið hræddur um, að engar vörubyrðir mundu verða fluttar til verzlunar við Kópaskersvog. Fyrst væri þá það, að Núpasveit væri eigi svo fátæk, sem hann hefði sagt; þar væru margir efnamenn innan um sem annarstaðar; svo mundi það og eigi heldur verða Núpasveit ein, er þangað sækti, ef verzlun kæmist þar á; meiri hluti Axarfjarðar og þar með Kelduhverfi mundi sækja þangað; því að Keldhverfingar gætu þá farið sjóleiðis á skakk yfir fjörðinn, þó illt væri

þar til skipa. Svo væri og hitt, að þó hjer væri beðið um kaupúnsrjettindi, þá væri eigi þar með sagt, að endilega þyrfti að byggeja þar þegar í upphafi, því að menn mundu fullkomlega geta líka þáð, að þar kæmu lausakaupmenn með vörur, enda byrjaði verzlun optast nær á þann hátt. Ekki mundi heldur svo mjög að óttast af hvorugri hálfu, landsmanna nje kaupmanna, að þeir mundu fara að hlaupa á sig í þessu efni. Íslendingum væri eigi vanur að þykja ný varningurinn beztur, og kaupmenn mundu svo hyggnir, að setja eigi fasta verzlun þar, er þeir sæju fyrir, að engin mundi verða aðsóknin.

Jón Hjaltalín sagði, að í þessu máli og öðrum sams konar væri einn hlutur óyfirvegadur. Væru ekki t. a. m. margir staðir á landi hjer, hvar óskandi væri, að hafnir væru fyrir, ekki einungis til að flytja út frá vörur, er nú tíðkuðust, heldur og til að flytja út frá hvað eina, er sinnast kynni hjer eptir, og gæti orðið landinu til ómetanlegs gagns. Væri sannarlega hart að standa á móti því, að það yrði flutt með hægara móti. Til að skýra þetta vildi hann taka það fram, svo sem til dæmis, að árið 1851 hefði hann verið sendur norður til að skoða brennisteinsnámana við Reykjahlíð. Bóndinn, sem þar hefði verið þá, hefði haft ýmsa steina, þar á meðal einn stein, er hann hefði þegar sjeð að hefði verið járnsteinn; hann hefði fengið steininn hjá bónda, og nú væri hann á safni í Kaupmannahöfn, og hefði þar verið skoðaður af bezta steinafræðing, sem hefði sagt, að í honum væri 80% af hreinu og bezta járn. Hann hefði síðan spurt bónda, hvar steinn þessi hefði fundizt, og hefði hann viljað fullyrða, að hann hefði fundizt í rjettarvegg einhverstaðar í Kelduhverfi, og mundi þar vera gnægd af járnstein. Þetta tæki hann sem dæmi í því skyni að sýna, að vert sje að ljetta fyrir að flytja þess konar arðsamar steinategundir og mineralia til sjávar, ekki síður en að styðja að flutningum yfir höfuð. Hann vildi því mæla fram með þessu máli; því að það, sem helzt hefði staðið í vegi fyrir slik-

um fyrirtækjum, væri hafnaleysi og vegalengd, einkum nú, þar sem hestleigan væri orðin svo afarhá. Hann yrði að minna þingmenn á, að ekki ætti heldur við að hafa «Vandskræk», sem menn svo kölluðu, fyrir sumum nýju höfnunum; það væri allt annað, þó menn ekki vildu mæla fram með Svörtuloftum eða þess konar stöðum.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var gengið til atkvæða í málinu og samþykkt með 9 atkvæðum, að það gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 26. fundi efri þingdeildarinnar, 2. dag ágústmán., var *frumvarp til laga um lög-gildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu* samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu.

Eiríkur Kúld sagðist nú ætla að tala fáein orð í þessu máli. Hann hefði ekkert talað í því við 1. umræðu, með því að hann hefði þá eigi verið búinn að kynna sjer nægilega málavöxtu. Nú hefði hann nokkrar athugasemdir að gjöra, er snertu mál þetta, og mundi flestum deildarmönnum þar eigi vera fullkunnar; vildi hann því drepa stuttlega á þær, og mundi hinn heiðraði flutningsmaður leiðrjetta, ef nokkuð væri mishernt. Sjer hefði nefnilega verið sagt af kunnugum mönnum, að undirrótin til þessarar bænarskrár mundi vera sú, að misjafnlega hefði þótt ganga með verzlun á Raufarhöfn, og að þar væru litlar vörubyrðir. En nú stæði þetta til bóta, þar sem á Raufarhöfn stæðu hús til boða, er kaupstjóri Gránufjelagsins mundi kaupa, til að hefja þar verzlun. En ef löggiltur yrði því verzlunarstaður við Kópaskersvog, mundi honum ekki geta dottið í hug, sem von væri, að hefja fasta verzlun á Raufarhöfn. Að öðru leyti gæti vel verið, að mönnum kynni að þykja æskilegt, að fá löggiltan verzlunarstað við Kópaskersvog, en það yrði þá að vera mögulegt. Nú hefði hann lesið bænarskrána með athygli,

og eptir henni gæti hann eigi sjöð annað, en að það væri öldungis ómögulegt. Í bænarskrá þessari stæði, og væri það víst talinn stór kostur, að innsiglingin inn á vog þennan væri 200 faðma breið. Nú mundi öllum, er minnsta skynbragð bæri á sjómennsku, koma saman um, að engu hafskipi væri fært að «krydse» inn á svo þröngu sviði. Þegar nú væri inn komið á höfnina »væri fullra (!) sjö álma dýpi«. Nú vissu allir, sem nokkuð þekktu til, að hvað lítil kvika sem væri, þá hjyggu þau skip niðri, sem að eins ristu 10 feta djúpt. Enn væri það talið til gildis, að þar væri bezti sandbotn; það væri með öðrum orðum, ómögulegur botn. Allir vissu, að leirbotn útheimtist til akkerisfestu. Svo vildi hann að endingu leiða athygli manna að því, hvort ekki mundi standa líkt á hjer, og með Fjallahöfn. Að minnsta kosti gæfi nafnið «Kópasker» slíkan grun um, að þar mundu vera selalagnir nógar, o. s. frv. Af þessum ástæðum virtist sjer, að athugavert væri fyrir þingdeildina, hvort hún ætti að láta mál þetta ganga lengra, en nú væri komið.

Flutningsmaður tók þá fram, að þingmanni Barðstrendinga mundi raunar vera innanhandar, að fá upplýsingar um það, er hann hefði drepð á síðast í ræðu sinni, því að umboðsmaður jarðar þeirrar, er Kópaskersvogur heyrði undir, væri á þingi. Fyrir sitt leyti efadist hann um, að þar væri nokkur kópaveiði, enda væri optlega svo, að örnefni svöruðu eigi til nafns síns. Hann kvaðst fúslega játa það, að hann væri enginn sjómaður, og mundi þingmaður Barðstrendinga treysta því. En á hinn bóginn yrði hann aptur að játa, að hann gæti eigi gjört svo skarpan mun á þjettleika sandbotns og leirbotns, að hann gæti álitid sandbotninn þeim mun verri en leirbotn fyrir akkeri, sem þingmaðurinn hefði talið óyggjandi. Hvort skip þau, er tíðkuðust í kaupförum, mundu höggva niður á þessu dýpi, er hjer ræddi um, mætti má ske fá betri upplýsingar um. En hann yrði þó þegar að minna þingmanninn á, að hjer væri um vog að ræða, er engin sjávaralda kæmist inn á. Í bænarskránni stæði, að

vogurinn væri að sunnan takmarkaður af hrauntanga og að norðan og vestan af alllögum skergarði. Þetta hamladi því, að stórsjór næði þar að brjótaast inn. Vel gæti það verið, að Núpasveitarmenn yrðu eigi taldir með beztu sjómönnum, en þó mundi þeim fullt eins vel kunnugt um, hvernig hagadi til við Kópaskersvog, eins og mönnum vestan af landi, þótt góðir sjómenn væru. Hvað það snerti, er þingmaður Barðstrendinga hefði sagt um Raufarhöfn, þá vissi hann eigi að visu, hversu sterkar hvatir þingmaður Barðstrendinga hefði til að skjóta því atriði hjer inn í. En væri hann á annað borð hlynntur Gránufjelaginu, þá væri það ólleppilegt af honum, að ætla því þar stað til verzlunar, þar sem hann hefði þó játað, að þar mundi engin vörunægð fletjast að, og lítil aðsókn vera. Sjer þætti og undarlegt, að þingmaður Barðstrendinga væri fróðari um þetta atriði en hann; að minnsta kosti hefði kaupstjóri Gránufjelagsins ekki minnst einu orði á þetta við sig, og hefði það þó óneitanlega legið nær. Hann yrði yfir höfuð að minna þingmenn á, að hjer væri að tala um að losa höpt þau, er hingað til hefðu verið að meini búendum lands þessa. Það væri skylda þingsins að stuðla að því, enda hefði það enga ábyrgð á því, þótt þess konar leyfi eigi væri notuð. Sjer virtist hyggilegra fyrir þingið, að reyna eigi til að gjörast formyndari landsmanua eða kaupmanna í þessu efni, heldur láta það vera á valdi búanda sjálfra og kaupmanna, hvar þeim þætti bezt við eiga, að skip sigldu að landi, einungis ef stjórn landsins sæi um, að tollar þeir væru greiddir, er greiða ætti. Hann skyldi ekki heldur vera því mótfallinn, að skipum yrði gjört að skyldu, að sigla fyrst til kaupsins þeirra, sem nú væru, til þess að greiða toll af þeim vörum, sem toll á að gjalda af að lögum, svo því opinbera yrði ekki gjört óhæggra um vik í tollheimtunni. Sjer þætti það annars undarlegt, að þeir, sem þekktu, hversu hagadi til hjer á landi, skyldu með köldu blóði geta staðið á móti óskum og bænum fjölda manna um þau efni, er gætu orðið hlutað-

eigendum til mikils hagnaðar, en hvorki landinu í heild sinni, nje nokkrum einstökum íbúum þess til nokkurs meins. Hann sagðist því verða að hera það traust til hinnar heiðrundu deildar, að hún ljeti málið ganga til 3. umræðu, án þess að hlaupa eptir hinum og þessum frjettum, sem mönnum má ske eigi væri ljóst, hversu áreiðanlegar væru.

Torfi Einarsson sagðist einungis ætla að geta þess í sambandi við upplýsingar þær, er þingmaður Barðstrendinga hefði verið að gefa deildinni, að sjer virtist bezt við eiga, að efri deildin sýslaði eigi mikið með slíkar upplýsingar, enda ætti málið fyrir sjer að ganga til neðri deildarinnar, og þar væru menn, er án efa væru því bezt vaxnir, að gefa skýringar á þessu máli, ef við þyrfti.

Ásgeir Einarsson sagði, að segja mætti um þingmann Barðstrendinga, að «ekki bregði maður vana sínum». Hann hefði víst þótt ætla að stytta umræðurnar með þessum upplýsingum sínum, en sjer hefði sýnt hann miklu fremur vera að leika sjer með að lengja þær. Hann hefði talað um, að sundið væri of mjótt, nefnilega 200 faðmar. En sjer þætti þá gaman að vita, hvað hann slagaði sig inn á Eyrarbakka, sem honum hefði þótt svo ágæt höfn um daginn, eða inn á Ísa-fjörð, Flatey og Stykkishólm; ekki væru þar sjerlega víðar innsiglingar. Svona mætti eyðileggja hvert mál, eins og um daginn Þorlákshöfn, en þingmenn mættu reiða sig á, að það mál kæmi aptur betur undirbúið til þingsins; mundi þá leiðast í ljós, hvað satt hefði verið sagt í því af sumum nú. Þar sem sami þingmaður hefði talað um, að dýpið (7 álnir) væri eigi nóg á Skerjasundshöfninni, þá ímyndaði hann sjer, að æði-svolgur þyrfti að vera til þess, að skip það, er risti 9 fóta, hjyggi niður. Nú væri líka sandbotn, og ætti þá hættan að vera enn minni, þó niður næmi. Að öðru leyti vildi hann ekki eyða mörgum orðum um mál þetta að sinni, en vonaði að eins, að deildin ljeti ekki einstaka menn telja sjer hughvarf. Vildi hann því, að málið gengi þegar til 3. umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá

samþykkt með 9 atkvæðum, að málið gengi til 3. umræðu, án þess nefnd væri kosin.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag ágúst mánaðar, var *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu* samkvæmt dagskránni tekið fyrir til þriðju umræðu.

Flutningsmaður sagði, að nóg mótmæli hefðu þegar komið á móti máli þessu, og þó að hann að vísu ímyndaði sjer, að þingið hefði álitnið þau ljettvæg, kvaðst hann þó ætla að fara fáeinum orðum um þau.

Það hefði verið sagt, að Gránufjelaginu væri það óhagfelld, ef Kópaskersvogurinn yrði löggildur; hvort forstjóri fjelagsins álitni svo, kvaðst hann ekki ætla að fullyrða. Það væri reyndar satt, að fjelagið hefði keypt húsin á Raufarhöfn, en hvort að það væri til þess, að setja þar fasta verzlun, eða flytja ætti húsin inn á Oddeyri, um það væri sjer ókunnugt; en þó nú svo væri, að einn maður eða eitt verzlunarfjlag álitni það sjer í óhag, að löggilda Kópaskerið sem verzlunarstað, þá þyrfti og ætti þó þingið ekki að taka það til greina, þar sem hagur almennings væri hins vegar. Þá hefði verið sagt, að höfnin væri of grunn, þar sem hún ekki væri nema 7 álnir við fjöru. En hann hjelt, að þau skip, sem kæmu á Norðurland með vöruferma, varla mundu rista meira en 10 fet, og þá væru þó 4 fet eptir. Það væri nú auðvitað, að þetta væri ónógt, ef það væri fyrir opnu hafi, þar sem mikið sjávarrót væri, því að þá mundu skipin höggva niður, en hjer væri öðru máli að gegna, þar sem höfnin væri svo innilukt af skergarði, að það jafnvel hefði verið haft sem mótbára móti löggildingu verzlunarstaðar þar, að innsiglingin væri of þröng. Þá hefði það verið ein mótbáran, að sandbotn væri á höfninni, og mundi hann ekki halda akkerum, en hjer væri aðalatriðið að vita, hvað meint væri með sandbotni,

og þetta yrði eigi gjört nema með því að rannsaka jarðarefni það, sem á botninum væri. Benti hann til, að smergelkynjað og kalkblandað jarðefni væri kallaðsandur; þannig væri talað um smiðjusand og staupsand, sem vissulega væru samfelld jarðefni. Fjórða mótbáran hefði það verið, að innsiglingin væri of þröng, þar sem hún ekki væri nema 200 faðmar. Það gæti vel verið, að þetta væri of þröngt, ef um fjöru væri að ræða, en hjer væri eingöngu að tala um hlið, og þá tæki strax höfnin við. Hann kvaðst einnig geta bent á miklu þrengri innsiglingu, t. a. m. á Raufarhöfn, þar sem hún ekki væri nema 2—3 skipslengdir, og svo á Hrútafirði við Hrútey. Loks vildi hann þá fastlega vona, að þingdeildin eigi tæki til greina þessar mótbáru, er fram hefðu komið, en samþykkti nú þegar, að Kópaskersvogur skyldi vera löggildur verzlunarstaður.

Eiríkur Kúld sagði, að hinn heiðraði flutningsmaður væri svo vongóður um mál sitt, að líklega mundi það vera óþarfi fyrir sig, að elta það lengur. Hann væri nú, eins og allir vissu, aldrei hlýntur þessum smákaupstöðum, og kysi hann heldur, að hver vík væri lögleidd, en að dyngja svona að ástæðulausu inn á þingið hverri beiðninni af annari um löggildingu ónauðsynlegra verzlunarstaða; hann hjelt, hvað þetta mál snerti, að varlegt mundi vera að fara eptir öllu því, sem hinn heiðraði flutningsmaður hefði sagt, því samt af því væri í sínum augum á mjög litlu byggt, t. a. m. það, sem hann hefði sagt um innsiglinguna, yrði nú eigi sannað nema því að eins að hann kæmi með kort yfir höfnina; en það kallaði hann sorglegt að löggilda höfn, sem væri ómöguleg, af því hún eigi væri nema 14 feta djúp, því að hlaðið skip, sem risti nokkuð að mun, svo sem 10 fóta, hlyti að höggva þar niður, ef nokkur alda kæmi, og þó skipin væru sterk, væru þó steinarnir í botninum harðari, því úr því botninn væri sandbotn, væri ekki ólíklegt, að steinar stórir væru þar líka; svo væri það og alveg ósannað, að skip eigi gæti rekið þar upp, heldur öllu líkara að

svo væri, því bærarskráin bæri með sjer, að þar væri ekki góður botn til akkerisfestu, og kannske þá lent í urð, og mölbrotnað. Hann vildi loks geta þess, að hann hefði talað við skipstjóra og kaupmann, og hefðu þeir báðir sagt, að litt hugsandi væri, að «assurance» fengist á þá höfn, er eigi væri nema 14 feta djúp. Annað mál væri það, ef mönnum væri svo umhugað um, að geta sem fyrst notað löggildingu skipstrandalaganna, og þess vegna löggilda þennan stað, en sjer væri of mjög annat um heiður þingsins til þess, að geta ætlað því slíkt, og vonaði hann því, að málinu yrði eigi gaumur gefinn; að öðru leyti kvaðst hann eigi mundu fara fleirum orðum um þetta mál.

Ásgeir Einarsson sagði, að hinn háttvirtli varaforseti hefði sagt, að honum væri annat um heiður þingsins, en hann væri þá líklega búinn að gleyma því, hvernig farið hefði hjer um daginn, að deildin hefði samþykkt tvo verzlunarstaði, en felldu hinn þriðja af þeim ástæðum, er eigi hefðu verið sannar, og mættu saklausir sem sekir bera vanvirðuna af ósamkvæmni þessari, meðan alþingistiðindin væru órotin, og samt liti nú svo út, sem halda ætti því áfram, en hann kvaðst vona það, að þingdeildin væri nú orðin svo fær um að dæma um þetta mál, að hún eigi ljæti mótbáru þær, er komið hefði verið með, hafa hin minnstu áhrif á sig.

Forseti kvaðst þá, fyrst eigi tóku fleiri til máls, vilja bera frumvarpið upp til atkvæða, og var það þá samþykkt með 9 atkvæðum gegn 2. Kvaðst forseti þá mundi afgreiða frumvarpið til neðri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 30. fundi neðri deildar alþingis, 6. dag ágústmánaðar var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um löggildingu Kópaskersvogs í Þingeyjarsýslu til verzlunarstaðar*, og hafði því verið út

býtt meðal þingdeildarmanna á 29. fundi deildarinnar, 5. dag ágústmánaðar.

Einar Ásmundsson kvað sjer falla það illa, að verða að tala gegn bænarskrá úr sínu eigin hjeraði, Þingeyjarsýslu, en þó hlyti hann að gjöra það í þessu máli; það hefði gengið fram af sjer, að leitað skyldi löggildingar á 2 höfnum í viðbæti við þær tvær, sem áður væru, í svo litlu umdæmi, sem Norður-Þingeyjarsýsla væri, þar sem Þjóðólfur, er út kom í gær, hefði sagt, að nú væru að eins tveir prestar. Þetta mundi líka vera satt, og það væri eitthvað undarlegt hlutfall, að hafa tvo presta en fjögur kaupún í hjeraðinu. Á þessa tvo eldri löggiltu verzlunarstaði, Raufarhöfn og Þórshöfn væri svo lítil aðsókn, að fyrir mörgum árum hefði föst verzlun á Raufarhöfn lagzt í eyði fyrir aðsóknarleysi. Hann kvað það hafa verið takandi í mál að löggilda aðra þeirra, Fjallahöfn, en hjer væri eigi nema hafnarleysi að löggilda við Kópasker, og hefði sjer brugðið kynlega við, að efri deild skyldi hafa fellt Höfnina, en samþykkt að löggilda hafnarleysið við Kópasker. Beiðendur hefði líklega aldrei ætlað til þess, að fá löggilt hafnarleysi þetta við Kópasker, en þeir hefðu ímyndað sjer, að þeir fengju heldur Fjallahöfn löggilta, ef þeir bæðu jafnframt um, að þessi svo kallaða höfn við Kópasker yrði löggilt, því þingið mundi naumast fella nema annað frumvarpanna. Til þess að hafskip hefði lagzt á Kópaskersvog, væru líklega engin dæmi; þiljuskip ábyrgðarfjelagsins eyfirzka legðist aptur á móti opt á Fjallahöfn, og kvaðst hann vita um þetta af dagbókum formanna á skipum fjelagsins, er hann hefði allar lesið frá hverri vertíð, síðan fjelagið var stofnað, og væru skip þessi milli 30 og 40. Hann sagðist jafnvel vera sannfærður um, að ef nokkur þiljuskipsformaður hefði lagt skipi sínu við þetta Kópasker að nauðsynjalausu, þá mundi stjórn ábyrgðarfjelagsins hafa fundið sjer skylt að láta hann fá áminningu fyrir það. Hversu djúpt væri þá hafnarleysi þetta? Bænarskráin segði: «14 fet og sandbotn», en þetta væri langt of grunnt fyrir hafskip; vog-

urinn væri fyrir opnu hafi, og botninn laus sandbotn og illur. Og hversu færi, ef þetta frumvarp næði samþykki? Fyrir þingið hefði það þær afleiðingar, að flestir mundu brista höfuðið yfir því, en þetta gjörði nú máské eigi mikið til, en miður heppilegt væri það þó ætíð, að fella Fjallahöfn, en samþykkja Kópaskersvog, sem eigi lægi nema 3 milur frá Raufarhöfn. Fyrir beiðendur sjálfa gæti slíkt varla haft góðar afleiðingar, og ef sjer hefði verið kunnugt um þessa beiðni, áður en hann hefði farið til þings, þá hefði sjer verið hægt að taka með sjer að heiman allt eins auðmjúkar bænarskrár frá bændum í því byggðarlagi til stjórnar Gránufjelagsins um að byrja fasta verzlun á Raufarhöfn, en líklegt væri, að Gránufjelagið hikaði sjer fremur við að stofna þar fasta verzlun, ef siglingaleyfi á Kópaskersvog yrði gefið, því þó ótrúlegt væri, að nokkur kaupmaður sendi skip að Kópaskeri, þá væri þó hugsanlegt, að einhver, sem skaða vildi Gránufjelagið, gæti orðið til þess, að leggja mikið í sölnurnar til þess, ef verða mætti, að eyðileggja verzlun þá, er fjelagið kynni að stofna á Raufarhöfn; hvort það gæti tekizt, vissi hann eigi, en hann vildi að svo mæltu ráða deildinni til þess að fella frumvarpið nú þegar við 1. umræðu.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst vilja skýra frá skoðun sinni, af því mál þetta væri sjer nokkuð kunnugt, og þætti sjer þó leitt að verða að taka í þetta mál, eins og hann eptir sannfæring sinni hlyti þó að gjöra. Í raun og veru væri hann hlynntur, að löggildingar verzlunarstaða fengjust sem víðast, og greitt væri sem mest fyrir aðflutningum manna, en hvað þetta mál snerti, þá gæti hann ekki verið því meðmæltur, af því hann álití, að verzlunarleyfið yrði hlutaðeigendum meira til skaða en vinnings. Verzlun á Raufarhöfn hefði lagzt niður fyrir nokkrum árum, sem hjeradsbúum væri mjög annst um að fá setta á stofn aptur, en enginn mundi verða til þess, ef löggiltur væri staður fast við hliðina. Melrakkasljetta væri nes eða skagi norðast á landinu; austan á því væri Raufarhöfn, og

Kópasker að vestan, og ekki löng leið á milli. Að hvorum þessum stað gætu ekki aðrir sótt verzlun, en þeir, sem búa milli Tjörnness og Langaness; væri það beina leið nálægt 2 þingmannaleiðir; á þessu svæði væri liðugt 200 búendur og sumir heldur efnalitlir; af þessum mætti telja 50, sem ættu ekki óhægra með að sækja, ýmist að Húsavík eða Vopnafirði. Af þessu væri nú auðsætt, að á þessu fámenna og strjálbyggða svæði gæti ekki þrífzt nema einn verzlunarstaður, og væri þá um að velja, hvor staðurinn væri hentugri; fyrir sitt leyti hlyti hann að álita, að Raufarhöfn væri hentugri en Kópasker; höfnin þar væri góð, þó verzlun væri nú lögð niður, af því hún hefði eigi getað borgað sig. Þegar menn nú áttuðu sig á þessu, að eigi gæti þrífzt nema einn verzlunarstaður, og á því, að Raufarhöfn væri hentari, þá væri ástæða til þess, að láta þetta mál eigi ganga til 2. umræðu. Þó hann eigi hefði viljað tala um, hver hjer ætti hlut að máli, þá hlyti hann að gjöra það, af því minnst hefði verið á Gránufjelagið, bæði hjer og í efri deild. Hann vildi taka það fram, af því menn kynnu að álita, að hann liti eigi hlutdrægnislaust á málið, að skyldi litið á málið með hag Gránufjelsins fyrir augum, þá væri hann hlynntur löggildingunni, til þess að fjelagið svo síðan gæti haft það fyrir ástæðu, ekki að byrja fasta verzlun á Raufarhöfn. Enn væri athugandi, að þó margir stæðu undir bænarskránni, væru þeir flestallir fyrir vestan Sljettuna, og mundi eins hægt að safna bænarskrám austan við Sljettuna, er færu fram á, að verzlunin væri á Raufarhöfn fremur en við Kópasker; svo bænarskráin sannaði ekkert um vilja þeirra allra, er hlut ættu að máli. Kvaðst hann því vilja ráða frá því, að þingið ljeti málið ganga til 2. umræðu.

Snorri Pálsson kvaðst í málefninu samdóma sessunaut sínum, en eigi í því, að Gránufjelagið hefði skaða af, ef Kópaskersvogur yrði löggiltur. Hann taldi þessa höfn ófæra; það væri að sönnu, samkvæmt skýrslu beiðandanna, ekki nema tvennt að henni, nefnilega að ómögulegt væri að komast inn

á hana og ómögulegt að liggja á henni. Að sunnanverðu væri Brekkusker og annar skergarður að norðanverðu, en eigi breiðara sund á milli en 200 faðmar, og væri það engin innsigling, þegar eigi byrjaði vel og slaga þyrfti. Því væri við barið, að þar kæmi eigi hafsjór, en hafsjó þyrfti eigi til þess, að skip, sem risti t. a. m. 10 fet, steytti á grunnni á 14 feta dýpi. Þar væri enn fremur sagt að væri sljettur sandbotn, en það vissu allir væri eigi hið bezta meðmæli, því af þrem tegundum, leirbotni, flúðum og sandbotni, væri hann talinn verst botn, enda þekktu allir, að sandbotn hjeldi engu akkeri. Af þessum ástæðum gæfi hann atkvæði sitt á móti frumvarpinu án tillits til gagns eða vilja beiðanda, einungis af því hann áliti samkvæmt lýsingu beiðandanna sjálfra, að höfn væri þar ómöguleg.

Því næst var frumvarpið felld frá annari umræðu með 10 atkvæðum gegn 8, en með því sú atkvæðagreiðsla þótti óglögg, var við haft nafnakall og sögðu:

«Já»

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson bóndi,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

«Nei»

Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Ólafsson,
Ísleifur Gíslason,
Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,

«Nei»
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson;

og var frumvarpið þannig fellt með 13 atkvæðum gegn 9.

XV.

FRUMVARP

til laga um einkarjett á Íslandi.

(Flutningsmaður: Ásgeir Einarsson, 1. þingmaður Húsvetninga).

1. grein.

Landshöfðinginn yfir Íslandi veitir einkaleyfi.

2. grein.

Einkaleyfi veitist á ábyrgð sækjanda.

3. grein.

Innlendir menn allir, er náð hafa lögaldri, geta öðlazzt einkarjett, svo og útlendir menn, en þó eigi þeir síðar töldu lengur en í 5 ár.

Einkaleyfi skal veita fyrir það, er hjer er talið:

- a. Fyri allar nýjar uppgötvanir, er nytsamlegar eru við hvers kyns störf eða iðnir, þróttir og verknað, hvort heldur það eru verkfæri eða önnur áhöld, svo og fyri skrautgripi.
- b. Fyri að sinna upp nýjar aðferðir, er annaðhvort flýta fyri hvers kyns þarflegum störfum eða bæta þau, svo og fyri að auka eða bæta afurðir láðs eða lagar, iðnaðar eða verka.
- c. Fyri að flytja til Íslands og útbreiða um landið nytsöm verkfæri, áhöld eða aðferðir.
- d. Fyri mikilsverðar endurbætur á verkfærum, áhöldum eða aðferðum, þótt áður sjeu kunnar annarstaðar.

4. grein.

Einkaleyfi til að nota það, sem til er tekið í 3. grein staflað a, skal vera 15 til 20 ár, fyri það, sem nefnt er undir staflað b, 10 til 15 ár, og fyri það, er talið er upp undir staflað c og d, 5 til 10 ár.

Rjett er hverjum innlendum manni, er sækir um einkaleyfi fyri það, er talið er

undir staflað a, að kjósa, hvort hann vill heldur hafa einkaleyfið í 15 eða 20 ár, sama gildir og um það, er talið er undir hinum öðrum staflaðum.

5. grein.

Um þann tíma, er einkaleyfið til tekur, má enginn búa til, út breiða nje selja eða á annan hátt nota uppgötvanir, hugmyndir eða það annað, er til er tekið í 3. grein og einkaleyfi er veitt til, utan sá lofi, er einkaleyfið á.

Brot gegn þessu varðar sektum frá 1000 til 2000 kr. eptir málavöxtum; helmingur sektafjárins fellur í hinn íslenska landssjóð, en hinn helmingurinn til þess, er einkaleyfið á.

6. grein.

Sækja skal um einkaleyfið brjeflega til landshöfðingja, og skal brjefinu fylgja greinileg lýsing eða skýrsla um það, er sótt er um einkaleyfi fyri; skal skýrslunni fylgja hæfilegt nafn hlutarins, svo og uppráttur eða sýnishorn af því, er einkaleyfi er æskt fyri, ef því má við koma. Skýrslur þessar skal landshöfðingi geyma í sjerskildu safni, og má þær engum sýna fyrri, en einkaleyfið er gefið út.

Skylt er landshöfðingja að hafa veitt einkaleyfið innan 4 vikna frá því, er um það var sótt.

7. grein.

Einkaleyfisrjetturinn telst frá þeim degi, sem einkaleyfið var gefið út.

8. grein.

Nú deyr sá, er einkaleyfi á, áður en einkaleyfi hans er þrotið, og gengur það þá

að erfðum, sem hver önnur eign til þeirra, er rjettir eru lögafar hins látna.

Einkaleyfi má sá, er hefur, selja öðrum, hvort heldur til eignar eða leigu.

9. grein.

Fyrir að fá einkaleyfi skal þegar við móttöku leyfisbrjefsins greiða í hinn íslenska landssjóð, svo sem nú skal mælt:

Fyrir 5 ár 50 kr., fyrir 10 ár 100 kr.; ef einkaleyfið er lengra, þá skal fyrir næstu 5 ár aptur greiða 50 kr., o. s. frv., eptir því sem tala rennur til. Sje brugðið út af þessu, er einkaleyfið ónýtt.

10. grein.

Rjett er hverjum innlendum manni, er sinnur upp ný verkfæri eða áhöld eða það annað, er smiðum við kemur, að fá parta þá, er þessir hlutir eru samsettir af, erlendis frá, sömuleiðis þótt hann smiði þar allan hlutinn. Þó skal þeim, er svo gjörir, eigi veita einkaleyfi lengur en 15 ár í lengsta lagi.

11. grein.

Mál þau, er rísa af afbrigðum gegn lögum þessum, skulu rekin eins og almenn lög-reglumál.

Á s t æ ð u r fyrir þessu lagafrumvarpi.

Það getur engum skynsömum manni dulizt, að nauðsyn beri til, að hlynna svo sem auðið er að atvinnuvegum vorum, auka þá og bæta á allan leyfilegan hátt. Eitt af þeim meðulum, er hjer til liggja, er skynsamleg lagasetning. Einn liðurinn í þessari lagasetning er hagkvæm einkarjettarlög, enda eiga sjer slík lög flestar ef ekki allar þjóðir innan endimarka hins menntaða heims. Slík lög þykja þarfleg til að hvetja hugvitsmanninn til að neyta vits síns til að sinna upp það, sem nytsamlegt er til eflingar hinum ýmsu greinum atvinnuveganna. Vjer Íslendingar eigum enn þá mjög fátt af hugvitsmönnum í samanburði við, hvað vjer þurfum á þeim að halda; atvinnuvegir vorir eru bæði fáir og þar hjá þessir fáu í allmiklu ólagi; það þarf því að hvetja hugvitsmanninn, framkvæmdarmanninn og auðmanninn hvern í

sinni röð til að leggja fram það, er hann hefur til almenningsheilla. En þetta verður með því, að ábyrgjast þeim sem reglulegasta umbun fyrir starfa sinn og fyrirhöfn, en þessu hefur hjer hjá oss eigi verið mjög gætt hing-að til, en nú er kominn tími til þess. Flestar nýjungar eiga fremur erfitt uppdráttar hjá oss, og þótt einhver fyndi upp eitthvað nýtt, er gæti veitt honum ríkulega atvinnu, ef hann mætti stunda það einn, þá er slíkt ekkert umtalsmál, eins og nú stendur á hjá oss. Þegar nýjungin eða uppgötvanin er orðin mönnum kunnug, og menn komnir á lag með að nota hana og skilja nytsemd hennar, þá mega allir, er geta, búa til slíka hluti sjálfir og segja við þann, er fyrstur fann upp: «Nú þurfum vjer ekki þin lengur með, þú mátt fara». — Þetta er til að kyrkja allar nýjar uppgötvanir og framkvæmdir; enginn leggur sig þess vegna í framkróka til að fást við slíkt, og það því síður, sem oss er langt um megn að keppa við útlenda menn, hvað allan iðnað og smiðar snertir o. s. frv.

Hvað er annað líklegra um einhverja nýja innlenda uppgötvan, t. d. verkfæri, ef það væri fjevænlegt að búa það til, en að útlendir færu að búa það til og tækju á þann hátt allan hagnaðinn frá höfundinum. Vjer skulum ekki halda þessum almennu athugasemdum lengra áfram, með því vjer ímyndum oss, að þær megi vera hverjum skynsömum manni ljósar, ef hann vill hugsa málið, og því látum vjer þær nægja og snúum oss að hinum einstöku greinum frumvarpsins.

Um 1. grein.

Það þótti rjettast, að landshöfðinginn yfir Íslandi veitti einkaleyfið til þess að gjöra innlendum mönnum hægra fyrir, og komast þeir með því hjá umsvifum, kostnaði og óþörfum drætti.

Um 2. grein.

Það er í sjálfu sjer rjett og eðlilegt, að hver sá, er öðlast einhver rjettindi, hafi og þær skyldur og þá ábyrgð, er rjettindun-um fylgja.

Um 3. grein.

Það þótti rjett, enda mestu varða, því það er einkum tilgangur þessara laga, að hlynnu sem mest að öllum innlendum uppgötvunum, án þess þó öldungis að útiloka alla útlendinga, hvernig svo sem á stæði. Það, sem talið er undir staflidunum í þessari grein, og veita skal einkaleyfi fyrir, þótti nægja fyrst um sinn, enda er flest það talið, er hjer gæti verið umtalsmál. Það varðar mestu, að lögin sjeu sem skýrust og einföldust.

Um 4. grein.

Árabil það, er til er tekið í þessari grein, er það venjulegasta í útlöndum, en ástæða er til að hafa það hjer heldur langt en stutt, og er hjer gjörður munur á áratölunni eptir því, hvers kyns það er, sem einkaleyfis er æskt fyrir. Það þótti og rjettast, að leyfa hverjum einum að kjósa sjálfur, hvort hann vill heldur hafa hina mestu eða minnstu áratölu, sem til er tekin í þessari grein.

Um 5. grein.

Um fyrsta kafla þessarar greinar er það eina að segja, að það flýtur af sjálfu sjer, að einkaleyfið má eigi brjóta viðlögulaust, ella væri það þýðingarlaust. Sektagjaldið virtist þurfa að vera nokkuð hátt, svo engan fýsti að brjóta einkaleyfi annars manns fyrir smámuni eina. Það virtist rjettast, að láta helming sektanna falla í landssjóðinn til að sporna við því, að einkaleyfis eigendur höfði eigi eingöngu mál í ábataskyni, ef þeim þykir gengið of nærri einkaleyfi sínu.

Um 6. grein,

er það eina að segja, að það er nauðsynlegt, áður en landshöfðingi veitir einkaleyfi, að hann sjái, hvers kyns það er, sem einkaleyfis er æskt fyrir, og hvort hann samkvæmt lögunum á að veita það. Að geyma slíkar skýrslur er bæði fróðlegt og líka gagnlegt, t. a. m. ef fleiri sækja um einkaleyfi fyrir hluti líkrar tegundar eða af sömu gjörð. Af því það er talið með mannrjettindum, að fá einkaleyfi, þótti rjett að gjöra landshöfðingjanum að skyldu að veita það.

Um 7. grein.

Það þótti rjettast, að einkaleyfis-rjetturinn ekki byrjaði fyrri, en einkaleyfið er gefið út.

Um 8. grein.

Eins og hugvit hugvitsmannsins er hans eign, þá þótti og rjettlátt, að það, er af því sprettur, að því leyti það er ný uppgötvun, væri og hans eign. Enda er það í sjálfu sjer rjettlátt, að það, sem einn kaupir til eignar, gangi að rjettum erfðum og megi sölum seljast og frjálslega meðhöndlast, eins og hver önnur eign.

Um 9. grein.

Það, sem þessi grein mælir fyrir, er alstaðar venja, þar sem einkaleyfi eiga sjer stað. En þetta er líka rjett og nauðsynlegt. Rjett sýnist það, að maður greiði borgun fyrir að fá sjerstakleg rjettindi tryggð, sem leyfa honum að hafa hagnað fram yfir aðra, og nauðsynlegt er að gjaldið sje svo, að hver einn ekki fari og fái einkaleyfi fyrir hvað eina eða fyrir tóman heilaspuna. Að skipta gjaldinu niður, eins og hjer er gjört, í stað þess, að láta greiða það allt í einu, þótti rjett þess vegna, að þeim, er æskir einkaleyfis, er örðugast um mikla gjaldgreiðslu, fyrst hann hefur kostað efnum sínum til hinnar nýju uppgötvunar, og er engan hag farið að hafa af henni. En sje uppgötvunin fjevænleg, þá má gjöra ráð fyrir, að einkaleyfis-eigandinn vilji hafa leyfið sem lengst hann má, og því þótti rjett, að hann borgaði að því skapi meira, sem tíminn er lengri og gróðinn meiri.

Um 10. grein.

Það, er grein þessi mælir fyrir, er nauðsynlegt vegna þess, að svo getur að borið, að örðugt sje, enda ómögulegt, að fá hjer eða búa til marga þá hluti, er heyra til ýmsum smíðum og íþróttum. Væri því bannað að fá slíka hluti erlendis frá eða fara þangað og búa þá til, þá gæti svo farið, að sá, er sinnur upp eitthvað, ætti ómögulegt með að koma því í verk. En það þótti þó rjett að veita einkaleyfi fyrir slíka hluti skem-

ur en þá, er einvörðungu eru gjörðir hjerlendis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komið frá Asgeiri Einarssyni, fyrra þingmanni Húsvetninga, *frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi*, og ljét hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 33. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi*.

Flutningsmaður (Asgeir Einarsson) sagðist vera hálfhræddur um, að sjer mundi kannske farast nokkuð ungdómlega að halda þessum hvitvoðungi undir skírna. Svo stæði á máli þessu, að nokkrir handiðnamenn í Reykjavík hefðu samið frumvarp þetta með tilstyrk eins manns úr neðri deildinni, og hefðu haft fyrir sjer lög annara þjóða um sama efni, og svo frumvarp það, sem hefði verið lagt fyrir ríkisþingið. Þeir hefðu einnig ætlað til, að þingmaðurinn fyrir Reykjavík hefði borið mál þetta upp, en hann hefði sakir margra anna beðið sig að takast það á hendur. Þegar nú litið væri á mál þetta, þá væru hjer eptir sinni meiningu tveir vegir til að koma á fót nýjum uppáflunnum, sem væru til framfara landinu, annaðhvort að hlutaðeigandi gæti fengið einkaleyfi til að hafa hagnað af að smíða það og selja sjálfur, sem hann hefði fundið upp og selja út frá sjer, og, ef til vill, selja öðrum einkaleyfið, svo uppáflunng hans gæti dreifst út sem fljótast og víðast, eða þá, að þeim yrði borgað úr landssjóði, er hefðu hugvit til að finna upp eitthvað nýtsamlegt, en hið fyrra virtist sjer þó betur við eiga, en að fara að borga úr landssjóði. Þetta frumvarp gæti hieldur ekki skaðað neitt, þar sem leyfið væri

veitt á ábyrgð biðjanda, og gæti, ef til vill, valdið keppni til að finna eitthvað upp. Það gæti reyndar vel verið, að einstakar greinir væru hálf-óviðfelldnar í frumvarpinu, og hefði hann ekkert á móti því, að þær yrðu teknar úr, t. a. m. í 3. gr. d, þar sem útlendingum væri gefinn einkarjettur; þetta kynni hann eigi sem best við, en öðru máli væri að gegna, ef þeir hefðu öðlað innfæddrarjett. Staflíður b í sömu grein væri einnig hálf-ógreinilegur, og færi víst betur að hafa þann líð orðaðan öðruvísi, og setja »áhöld» í stað »aðferðir». Ef t. d. einhver fyndi upp betri ullarþvott eða fiskiverkun, þá gæti hann ekki notað það sjálfur um allt land, og yrði því þýðingarlaust fyrir hann sjálfan, en verksfæri eða áhöld til þessa gæti hann selt út frá sjer, ef þau reyndust gagnleg. Í 5. grein stæði einnig, að enginn mætti nota annars hugmynd, en þetta væri ekki vel skiljanlegt, því svo gæti staðið á, að annar segði hinum frá hugmynd sinni, og að hinn svo útfærði hana; í Ameríku væri, eptir því sem hann best vissi, ágóðanum skipt á milli þeirra, sem hugsuðu eitthvað upp, og þeirra, sem framkvæmdu það. Það væri ef til vill fleira, sem mætti benda á í frumvarpinu; hann sagðist svo vona, að þingdeildin eigi ljeti það falla, heldur setti nefnd í það, svo að það mætti verða sem best vandað.

Jón Hjaltalín sagði, að frumvarpið væri vel samið og mjög þarflegt, og væri það furða, að það eigi skyldi hafa komið fyr fram. Hann kvaðst einungis vilja taka það fram, hvað veðið snertli, að það væri kannske nokkuð hátt selt, og mætti víst setja það niður um helming eða 1 þriðjung, því þó að það ekki væri eins hátt og í öðrum löndum, þá væri það nóg fyrir þetta fátæka land.

Eiríkur Kúld sagðist ekki ætla að fara neitt sjerstaklega út í hinar einstöku greinir málsins, því að hann væri eigi svo kunnugur því, hvort þetta væri svo nauðsynlegt, þó að hann hins vegar sjálfsagt yrði að ætla svo, eptir því sem hinum háttvirta 5. konungkjörna þingmanni hefðu farizt orð um það. Hann kvaðst vilja styðja flutningsmann

í því, að málið komist í nefnd; að vísu sýndist sjer, að hann með því hefði í þetta sinn stungið málinu svefnþorn, því svo væri nú orðið áliðið þingtímans, að ólíklegt væri, að málið útkljáðist nú, en úr því hinn háttvirtí 5. konungkjörni, sem væri uppástungunni svo hlynnur, hjeldi úti blaði, mundi hann bezt allra geta skýrt málið svo, að það fái góðan byr á næsta þingi.

Sighvatur Árnason sagði, að hann að vísu væri málinu meðmæltur, en eins og það lægi fyrir, væri það of margbrotið; því lög um einkarjett væru óþekkt hjer á landi, og væri því nauðsynlegt, einkum fyrst í stað, að hafa þau einföld og óbrotin. Hann sagðist fella sig vel við 3. grein staðlið *a*, en ekki við hinar, nema þeim sje breytt. Hinn háttvirtí 5. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að borgunin væri of há, og væri hann honum samdóma í því efni, því að vitaskuld væri það, að menn hjer á landi ættu talsvert örðugra með að koma þess konar uppgötvunum í verk en í öðrum löndum, og væri þá að því leyti kostbærara, og væri hann líka á því, að færa þessa borgun niður.

Jón Hjaltalín sagði, að hinn háttvirtí varaforseti hefði svona heldur hrósað málinu í aðra röndina, en þó gjört eins og háð að því á hion bóginn; hann hefði viljað svæfa það í nefnd, en það gæti hann ekki sjeð neina ástæðu til, þar sem það varla væri nema tveggja tíma verk, að laga það í nefndinni; það væri reyndar fullgott, eins og það væri nú; hann kvaðst því eigi geta lagt það til, að því yrði frestað, og ef að hann kæmist í nefndina, kvaðst hann mundu spyrna á móti því, að svo yrði farið með það.

Stefán Eiríksson sagðist ekki vera svo kunnugur þessu máli, að hann treysti sjer til að dæma um það; en hann sagðist þó eigi kunna við staðlið *b* í 3. grein, þar sem einkarjettindi ættu að veitast, til að nota afurðir láðs og lagar, því sjer fyndist hann hálfundarlega orðaður, enda hefði áutningsmanni fundizt sjálfum, hann þyrfti lagfæringar við, Hann kvað sjálf sagt þörf að setja nefnd í málið, ef eigi væri nú liðið um of á þing-

tímann. Það væri einnig 5. grein, sem hann heldur ekki gæti fallizt á, þar sem í greininni væri svo að orði kveðið, að mönnum væri bannað að hugsa, öðrum en þeim, sem hefðu einkarjettindin; eptir því sem hagaði til hjer á landi, þá hjeldi hann, að einkaleyfis lög yrðu hjer óvinsæl. Sjer fyndist einnig gjald það, sem tekið væri fram í 9. grein, vera fjarska-hátt. Þar sem hinn háttvirtí 5. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að eigi tæki nema 2 tíma að ræða málið í nefnd, þá væri þó eigi þar með búið, hann vissi þó, að málið þyrfti að ræðast í báðum deildum, og til þess þyrfti þó töluverðan tíma.

Benidikt Kristjánsson sagðist álíta það mjög illa farið, ef þingdeildin stytta máli þessu aldur, því að tilgangurinn væri góður, þar sem það miðaði til þess, að uppörva hugvitsmenn til að koma með eitthvað nýtt, og ef einkarjettarlög, sem væru við vort hæfi, kæmu út, gæti það kannske orðið til þess, að óorð það legðist niður, sem nú væri á Íslendingum fyrir vankunnáttu þeirra í allri verklegri menntun. Staðliðurinn *c* í 3. gr. ætti að falla burtu, því að þar væri kaupmönnnum veitt einkaleyfi til þess, að flytja til landsins ýms verkfæri, er ef til vill alls ekki væru ný, en slíkt gæti ekki verið og ætti ekki að vera tilgangur einkarjettarlaga. Svo yrði víst að laga einstakar greinir, svo að það kæmi berlega í ljós, að um nýjar uppgötvunar væri að ræða.

Jón Pjetursson sagðist ekki geta sjeð, að getið væri um það í frumvarpinu, hvernig skyldi fara, þegar einhver gjörði talsverða endurbót á einhverri uppgötvun; en þetta yrði hann að álíta nauðsynlegt, að tekið yrði fram, því annars gæti einkaleyfið staðið fyrir framförum, einkum væri það gefið upp á 20 ár, ef enginn á öllum þeim tíma mætti gjöra neina endurbót við uppgötvunina.

Torfi Einarsson sagðist vera einn af þeim, sem vildu styðja þetta mál, en vissi þó eigi, með hverju það yrði gjört á sem beztan hátt. Líklega væri bezt að vísa því til 2. umræðu, en milli umræðanna tala sig saman um það, hvort nefnd væri nauðsynleg.

Flutningsmaður sagði, að málið hefði fengið góðar undirteklir, nema hjá hinum háltvirta varaforseta, en slíkt væri nú engin ný bóla, að hann fyndi agnúa við málin. Sjer hefði dottið hið sama í hug og þingmanni Strandasýslu, hvort menn eigi mundu geta komið sjer saman um breytingar þær, er kynnu að álítast nauðsynlegar, án þess að setja nefnd í málinu, því að sú aðferð mundi víst reynast fljótlegri. Þar sem hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði talað um einkaleyfi fyrir endurbætur, þá væri það ekki rjett skilið af honum, því t. a. m. sá, sem hefði hugsað upp ensku ljáina, hefði ekki fengið einkaleyfi, heldur smiðurinn. Það kæmi og helzt undir því, hver yrði hlutskarpastur. Hann kvaðst loks vona, að fyrst þingmenn hefðu gefið málinu svo góðan róm, þá ljetu þeir það ganga til 2. umræðu, og vita svo, hvort nauðsynlegt væri, að setja nefnd eða eigi.

Jón Hjaltalín sagðist leggja mesta áherzluna á það, að þess konar lög, sem þessi væru, hefðu um allan hinn menntaða heim reynzt að vera hin bezta upphvatning fyrir hugvitsmanninn og íþróttamanninn til að leggja vit sitt og vilja í líma, til þess að finna upp ýmislegt mjög svo þarflegt til framfara heiminum. Ávextir þessarar viðleitni væru og mjög svo stórkostlegir. Það væri víst um það, að vjer Íslendingar hefðum marga hugvitsmenn, en hugvit þeirra lægi í nokkurs konar dái og dvala, af því þá vantaði alla ytri uppörvun til að leggja sig alvarlega til. Þessi lög mundu eptir eðli sínu hljóta að hafa þá hina sömu verkun hjer á landi, sem annarstaðar, og hvaða land þyrfti nú frekar við umbóta í öllu hinu praktiska, en einmitt Ísland? Vjer þyrftum ekki annað en lita á verkfærin okkar, hverju nafni sem nefndust, til þess að sjá, hversu þau væru ónóg og ófullkomin til þess, að koma nokkru verulegu í verk í praktiska stefnu. Það væri sannarlega kominn tími til fyrir Íslendinga að reka af sjer ámælið fyrir ónytjungsskap í öllu hinu verklega, er lesa mætti á prenti nálega í hverri einustu ferðabók, er út kæmi um Ís-

land eptir erlenda menn, er hefðu ferðazt hjer. Þeir segðu þar jafnaðarlega: «Íslendingar eru að vísu skynsamir, gætnir og trúræknir menn, en alveg ónýtir í öllu hinu praktiska». Það væri því brýn nauðsyn að hlynna að þessu máli, svo að það fengi sem fyrst framgang, og vildi hann ráða til að þegar yrði sett nefnd í það.

Eiríkur Kúld sagðist verða að þakka flutningsmanni það, sem hann hefði sjerstaklega vikið að sjer fyrir skemmstu. En á hinn bóginn yrði hann þó að játa, að hann hefði tekið grunnt á þakklætinu við sig fyrir tillögur sínar í málinu. Það hefði jafnvel enginn deildarmanna mælt eins vel með málinu og árnað því eins góðs, eins og einmitt hann. Hann hefði viljað, að sett yrði nefnd í málið, og óskað þess, að hinn háltvirti 5. konungkjörni þingmaður kæmist í hana, þar sem hann hefði ætlað einmitt hann manna færastan til að gefa góð ráð og upplýsingar í þessu máli, sem mundi þurfa mikils undirbúnings við, og þess vegna hefði hann látið þá skoðun sína í ljósi, að málið mundi alls eigi hafa skaða af því, þótt það biði næsta þings, heldur miklu fremur hitt. En eins og tekið hefði verið fram, ætlaði hann, að óþarfi væri að setja þegar nefnd í það, heldur gæti það beðið annarar eða þriðju umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá borið undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til annarar umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði. Síðan var eptir þar um gjörðri uppástungu borið undir atkvæði deildarmanna, hvort setja skyldi nefnd í málið. En með því atkvæðagreiðsla varð óglögg, ljet forseti við hafa nafnakall:

Já sögðu:	Nei sögðu:
Bergur Thorberg,	Benidikt Kristjánsson,
Ólafur Pálsson,	Eiríkur Kúld,
Ásgeir Einarsson,	Jón Pjetursson,
Jón Hjaltalín,	Stefán Eiríksson,
Sighvatur Arnason,	Þórður Jónasson,
Torfi Einarsson.	

Var nefnd þannig samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.

Í nefndina voru kosnir:
 Jón Hjaltalín með 8 atkvæðum
 Ásgeir Einarsson — 8 —
 Benidikt Kristjánsson — 4 —
 Í nefndinni var Jón Hjaltalín kosinn formaður, Benidikt Kristjánsson skrifari, og Ásgeir Einarsson framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi.

Hin heiðraða efri deild alþingis kaus oss, sem hjer ritum nöfn vor undir, í nefnd, til að þhuga og kveða upp álit vort um frumvarp til laga um einkarjettindi hjer á landi.

Mál þetta höfum vjer rætt á nefndarfundum, og virðist oss það vera svo vel úr garði gjört, að vjer ráðum hinni heiðruðu þingdeild til að aðhyllast það, með þeim breytingum, sem vjer hyggjum til bóta horfa og leyfum oss að stinga upp á.

Í 3. gr. frumvarpsins er gjört ráð fyrir, að útlendir menn geti öðlast einkarjett hjer á landi, en þó um skemmri tíma en innlendir menn. Þetta misrjetti virðist oss vanta gildar ástæður að styðjast við, þegar útlendum er veittur á annað borð aðgangur til einkarjettar; en að hinu leytnu getur það eigi álitizt þeim örðugleikum bundið fyrir útlenda menn að öðlast rjett innborinna manna, að eigi megi gjöra slíkt að skilyrði fyrir því, að geta fengið einkarjett hjer á landi. Undir staflíð b er gjört ráð fyrir, að fá megi einkarjett fyrir »nýjum aðferðum«, en oss virðist, að slíkt orð geti ekki táknað neitt það, sem einkarjettur ætti að veitast fyrir. Sama er að segja um ákvörðunina undir staflíð c, og ráðum því til að fella hana úr.

Vjer álitum, að fella megi úr síðari hluta 4. gr., þegar litið er til breytingar þeirrar, sem stungið hefur verið upp á við 3. greinina í byrjun hennar, og fyrri hluti 4. greinar er orðaður svo: Rjett er að veita einkaleyfi o. s. frv.

Við 9. gr. ráðum vjer til þeirrar breytingar, að lækka gjaldið fyrir einkaleyfisbrjef,

sjeu þau eigi fyrir lengri tíma en 10 ár, því gjöra má ráð fyrir, að fjelittir menn eigi hlut að máli, sem eytt hafa efnum sínum til þarflegra uppgötvana.

Samkvæmt því, sem þegar er sagt, verða þá breytingarnar á hinum einstöku greinum frumvarpsins þessar:

1. grein óbreytt.

2. grein óbreytt.

3. grein. Orðin: »en þó eigi — — — í 5 ár« falli burt, en í staðinn þeirra komi: »sem öðlast hafa með sjerstökum lögum rjett innfæddra manna«.

Staflíður b. Í stað orðanna: »nýjar aðferðir« komi: »ný áhöld eða efni«.

Staflíður c. falli alveg burt.

Staflíður d. verði staflíður c.

4. gr. byrji svo: »Rjett er að veita« o. s. frv. Orðin »skal vera« falli burt. Fyrir framan »15 til 20« og »10 til 15« komi »um«. Í staðinn fyrir »c og d« komi »c«. Seinni hluti greinarinnar falli burtu.

5. grein óbreytt.

6. grein. Í stað seinustu orða greinar þessarar: »um það var sólt« komi: »honum hefur borizt beiðni sækjanda«.

7. grein óbreytt.

8. grein óbreytt.

9. grein. Í staðinn fyrir orðin: »Fyrir fyrstu 5 ár 50 kr.« komi: »Fyrir 5 ár 30 kr.« og »fyrir 10 ár 100 kr.« komi: »fyrir 10 ár 60 kr.«.

10. grein. Í staðinn fyrir: »smiðum« komi: »verklegum iðnum«.

Jón Hjaltalín, B. Kristjánsson,
 formaður. skrifari.

Á. Einarsson,
 framsögumaður.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag ágústmánaðar, kom frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi samkvæmt dagskránni til annarar umræðu.

Framsögumaður (Ásgeir Einarsson) sagði, að hann ætlaði eigi að fara mörgum orðum um mál þetta, fyrst að ekki væru fram komnar neinar breytingar við frumvarpið eða nefndarálitid; það væri einungis við 3. grein, að nefndin hefði breytt; en það gæti verið, að sú breyting hefði komið öðruvísi út, en nefndin hefði hugsað sjer; þar sem hún hefði talað um rjett innfæddra manna, hefði hún að eins meint á Íslandi, og kvaðst hann vilja skjóta því til hinna lögfróðu manna, hvort þetta gæti verið nokkrum misskilningi undirorpið.

Jón Pjetursson sagðist mundu hafa komið með breytingaratkvæði við frumvarp þetta, en hefði orðið of seinn til þess, af því að hann hefði eigi vitað, að málið mundi nú þegar koma fyrir. Hann kvaðst kannast við það, að einkaleyfislög væru einkar-nytsöm fyrir hvert land, þar sem þau væru upphvatning fyrir hugvitsmenn til þess að bæta atvinnuvegi landsins, og yfir höfuð nota sjer af hugvitssemi sinni. Að landshöfðinginn veitti einkaleyfi, væri og alveg rjett og miklu betur til fallið, en að þurfa að biðja ráðherrann um það; en þar sem tekið væri fram í 6. grein, að landshöfðingi skyldi vera skyldur að veita einkaleyfið innan ákveðins tíma frá því, að beðið væri um það, þá væri þessi ákvörðun að sinni meiningu nokkuð ísjárverð, þar sem menn eigi gætu ætlað, að hann væri fær um, að dæma um það, hvort uppgötvun gú, er beðið væri um einkaleyfi fyrir, væri ný eða nytsöm, og því heyrði undir 3. grein; það væri því betra að fara að, eins og gjört væri í öðrum löndum víða, að láta nefnd manna, er hjer væri kjörin af landshöfðingjanum, dæma um það, hvort hin umbeðna uppgötvun væri þess verð, að henni væri gaumur gefandi; sú nefnd mundi þá einnig hafa tillit til þeirra skilmála, er lögin settu fyrir því, að þetta leyfi gæti fengizt. Hvað 3. grein snerti, þá virtist sjer hún eigi vera alls kostar góð; nefndin hefði víst ætlað til þess, að við innfæddra rjett væri skilið þeir menn, er væru íslenzkir og hefðu fast heimili á Íslandi; en innfæddra rjett hefðu

allir þegnar Danakonungs, er fæddir væru í ríkjum hans. Að veita þeim útlendingum rjett til að geta fengið hjer einkaleyfi, er með sjerskildum lögum hefðu fengið innfæddra manna rjett, en neita Dönum þó um þetta, væri rangt. Að leyfa öðrum en þeim, er ættu heima hjer á landi, að fá hjer einkarjett, álitu hann ekki hyggilegt, því vjer mundum ekki gjöra þær uppáfindingar, að vjer gætum vænzt að fá einkarjett fyrir þær í öðrum löndum. Viðvíkjandi 5. grein virtist sjer það óhafandi, að eigi væri leyfilegt að breyta til, ef einhverjum öðrum hefði hugsagt eitthvað betra, og hvað sektirnar snerti, þá yrði hann að álita, að þær væru of háar. Annarstaðar væri svo, að sá sem gjörði einhverja endurbót, fengi að vissum tíma liðnum einkaleyfi upp á hana, ef sá, er fyrst hefði fundið hlutinn upp, eigi gjörði sömu breytingu, því að þá sæti hann í fyrirrúmi. Það væri og beinlínis til að gjöra þann áhyggjulausan, er fundið hefði eitthvað upp, ef enginn 3. maður mætti í neinu tilliti bæta það. Hann kvaðst því halda, að tiltækilegast væri, að frumvarp þetta væri látið biða til næsta þings, því að þá mundi það sjálfsagt koma aptur fyrir, og þá líklega í fullkomnara formi en nú.

Framsögumaður sagði, að nefndin mætti þakka hinum háttvirta 4. konungkjörna þingmanni fyrir það, hversu vel hann hefði hugsað um mál þetta, og væri það því gott, ef nefndin gæti komið sjer saman við hinn háttvirta þingmann. Þar sem hann hefði talað um endurbætur, kvaðst hann verða að ætla, að hann hefði þar misskilið frumvarpið, því að þar væri beinlínis tekið fram, að menn mættu gjöra endurbætur á einhverju því, er annar maður hefði fundið upp, en eigi smíða það eptir; hvað það snerti, að betur væri tilfallið, að setja nefnd niður til þess að dæma um, hvort það, sem beðið væri um, væri nytsamlegt, þá hefði þetta eigi verið gjört, af því að það eigi hefði verið svo í frumvörpum frá öðrum löndum, en sjer hefði þó dottið það í hug. Hann sagðist einnig þakka bonum fyrir bendingu hans um það, að beðið

endurnir skyldu hafa fast heimili á Íslandi, og mundi nefndin líka taka það til greina. En að draga málið til næsta þings, kvaðst hann eigi sjá þörf til, þar sem eigi heldur margar breytingaruppástungur væru fram komnar; hann kvaðst því vona, að þingdeildin vildi styðja mál þetta, sem hefði fólgið í sjer svo miklar framfarir, og eigi gæti verið neinum til skaða.

Benidikt Kristjánsson sagði, að hann sem nefndarmaður álitu sig skuldbundinn til að þakka hinum háttvirta 4. konungkjörna þingmanni fyrir bendingar þær, er hann hefði komið fram með; þar sem hann eigi einasta hefði sett út á frumvarpið og nefndaráliðið, heldur einnig komið fram með annað nýtt í þess stað; það væri því engin ástæða til þess, að fresta málinu úr því, að það væri komið svo langt á veg, og orðið svo ljóst fyrir þingmönnum. Hann kvaðst játa það, að ákvörðunin í 3. grein væri kannske ekki sem heppilegast orðuð, en það hefði meðfram komið af því, að fyrir nefndinni hefði það vakað, að hafa þetta sem frjálsgast, og engan veginn slá hendinni á móti nytsömum uppgötvunum, þó að þær kæmu frá útlendum mönnum, en hann kvaðst þó ekki hafa á móti því, að ákveða þetta þannig, að ákvörðunin væri einungis um þá menn, sem væru búsettir á Íslandi, enda þótt hann eigi hefði svo mikið traust á hugviti Íslendinga, að hann hjeldi, að landinu væri fullborgið með hugvitssömum uppgötvunum þeirra á nytsömum vjelum. Hvað það snerti, að hafa dómsmenn til þess að segja álit sitt um það, hvort uppgötvun sú, sem beðið væri um einkarjett fyrir, væri nytsöm eða ekki, kvaðst hann helst vilja ráða frá því, þar eð varla mundi vera völ á slíkum mönnum; hann gæti ekki borið það traust til handiðnamanna í Reykjavík. Nefndin hefði felið burtu staðið í 3. grein, og kvaðst hann álita það heppilegt; svo væri kannske betra að breyta upphafi þeirrar greinar, og mundi hann fúslega taka á móti bendingu í þá átt. En þeirri stefnu, sem hefði brytt of mjög á hjá sumum þingmönnum, að eyða málinu, gæti hann

ekki verið samþykkur, hvorki yfir höfuð, nje sjerstaklega í þessu máli, og kvaðst hann treysta þingdeildinni til að veita því brautargengi.

Eiríkur Kúld sagðist ekki geta sjeð, að hinn háttvirta 4. konungkjörni þingmaður hefði haldið svo vel svörum uppi fyrir nefndina, því að sjer hefði fundizt hann taka marga galla fram, og hefði þingmaður þingeyinga vilja fallast á sumt af því, er hann hefði sett út á frumvarpið, en á sumt ekki, og hann hefði jafnvel sjálfur játað, að margt væri öðruvísi í því, en kannske vera ætti. Hann sagðist hafa skilið hinn háttvirta 4. konungkjörna þingmann svo, að honum þættu sektirnar allt of háar, og væri hann honum samdóma í því. Að landshöfðinginn væri látinn dæma um beiðnirnar, kvaðst hann og verða að álita óheppilegt, að minnsta kosti væri það öðruvísi, en vanalega ætti sjer stað um lík mál; hann yrði því að vera á því, að bezt væri að fresta málinu til næsta þings, því varla væri þetta það áhugamál, að nokkur skaði gæti hlotizt af því.

Jón Hjaltalín sagðist ekki vera á sama máli og varaforseti; sjer fyndist þvert á móti bæði frumvarpið og nefndaráliðið svo ljóst, að hver maður ætti að geta áttað sig á því, og skylt væri að ræða um mál það, er án efa hefði í sjer fólgið mikla framfaravon fyrir þetta land. Hvað það snerti, að setja nefnd til að rannsaka, hvort að beiðnin, er inn kynni að koma til landshöfðingjans, væri á rökum byggð eða eigi, þá kvaðst hann alls enga ástæðu sjá til þess, enda leiddi sjaldan nokkuð gott af slíkum komiteum, og gæti hann fært fleiri dæmi upp á það.

Torfi Einarsson sagðist ekki ætla að tala mikið, en að eins svara þingmanni Barðstrendinga, að það væri ekki góð regla, að láta málín verða aptur úr, og hvað þetta mál sjerlega snerti, kvaðst hann eigi geta sjeð ástæðu til að fresta því, einkum fyrst hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði gefið svo góðar upplýsingar, og hægt mundi verða að koma sjer saman við hann.

Stefán Eiríksson sagðist ekki geta dæmt

um það, hvort þetta væri svo mikið nauðsynjamál, sem menn vildu gjöra úr því, eptir því sem til hagaði hjer á landi; en eptir því, sem fram væri komið í ræðum manna, kvaðst hann vera hræddur um, að mjög mætti fara í kringum lögin; eptir því, sem hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði tekið fram, væri einnig án efa mægt, sem þyrfti að breyta; hann sagðist einnig halda, að nauðsynlegt væri að gjöra kunnug út um landið einkaleyfisbrjefin. Það mætti að vísu gjöra það í Stjórnartíðindunum, en þau væru ekki nema í fárra manna höndum, og brjefin yrðu ekki kunn fyrir það, svo sá, sem hefði nú áður smíðað hlutinn, sem einkaleyfið væri gefið fyrir, gæti að ósekju haldið áfram að smíða hann, á meðan hann ekki vissi um einkaleyfið. Hvað nú 5. grein snerti, þá álti hann hana óhafandi, eins og hún væri orðuð, þar sem öllum öðrum væri bannað að hafa nokkra hugmynd um eitt eða annað, öðrum en þeim, sem einkaleyfin hefðu; gæti hann því ekki fallið á þetta frumvarp, eins og það lægi fyrir.

Framsögumaður sagðist ætla að svara þingmanni Barðstrendinga fáeinum orðum; hann hefði helzt viljað fresta málinu, og hefði yfir höfuð fundið mægt að því, svo sem að sektirnar væru of háar, en til hvers annars væri það en til þess, að hamla því, að lögin væru brotin. Í útflutningamálinu hefðu þær eigi þótt of háar, og þó væri vist eins áriðandi, að hafa þær háar hjer eins og í því máli.

Fyrst ekki tóku fleiri til máls, ljet forseti ganga til atkvæða í málinu, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. 1. grein frumvarpsins.
1. 1. grein samþykkt með 6 atkvæðum.
2. 2. grein frumvarpsins.
2. 2. grein samþykkt með 6 atkvæðum.
3. 3. grein frumvarpsins.
3. Nefndin felld með 5 atkvæðum gegn 4.
4. Staflidur a óbreyttur samþykktur með 6 atkvæðum.
5. Staflidur c falli burtu, samþykkt með 6 atkvæðum.

6. Staflidur d verði staflid c samþykkt án atkvæðagreiðslu.
7. 3. grein frumvarpsins með áorðnum breytingum samþykkt með 6 atkvæðum.
4. grein frumvarpsins.
8. Nefndin samþykkt með 6 atkvæðum.
9. Sama samþykkt með 6 atkvæðum.
5. grein frumvarpsins.
10. 5. grein óbreytt samþykkt með 6 atkvæðum.
6. grein frumvarpsins.
11. Nefndin samþykkt með 6 atkvæðum.
12. 6. grein með áorðnum breytingum samþykkt með 6 atkvæðum.
7. grein frumvarpsins.
13. 7. grein óbreytt samþykkt með 6 atkvæðum.
8. grein frumvarpsins.
14. 8. grein óbreytt samþykkt með 6 atkvæðum.
9. grein frumvarpsins.
15. Nefndin; hjer var við haft nafnakall.

• Já sögðu:

Ólafur Pálsson,
Ásgeir Einarsson,
Benidikt Kristjánsson,
Jón Hjaltalín,
Torfi Einarsson.

Nei sögðu:

Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Arnason,
Stefán Eiríksson,
Þórður Jónasson.

Þannig felld breytingaruppástungan með 6 atkvæðum gegn 5.

16. 9. grein frumvarpsins óbreytt samþykkt með 6 atkvæðum.
10. grein frumvarpsins.
17. Nefndin samþykkt með 6 atkvæðum.
18. 10. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 6 atkvæðum.
11. grein frumvarpsins.
19. 11. grein óbreytt samþykkt með 6 atkvæðum.
20. Að frumvarpið í því formi gangi til 3.

umræðu, samþykkt með 7 atkvæðum.
Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um einkarjett á Íslandi.

Samþykkt við 2. umræðu í efri deild
alþingis 16. ágúst 1875.

1. grein.

Landshöfðinginu yfir Íslandi veitir einkaleyfi.

2. grein.

Einkaleyfi veitist á ábyrgð sækenda.

3. grein.

Innlendir menn allir, er náð hafa lögaldri, geta öðlzt einkarjett, svo og útlendir menn, en þó eigi þeir síðar töldu lengur en í 5. ár.

Einkaleyfi skal veita fyrir það, er hjer er talið:

a. Fyrir allar nýjar uppgötvanir, er nyttsamlegar eru við hvers kyns störf eða iðnir, íþróttir og verknað, hvort heldur það eru verkfæri eða önnur áhöld, svo og fyrir skrautgripi.

b. Fyrir að sinna upp ný áhöld eða efni, er annaðhvort flýta fyrir hvers kyns þarflegum störfum eða bæta þau, svo og fyrir að auka eða bæta afurðir láðs eða lagar, iðnaðar eða verka.

c. Fyrir mikilsverðar endurbætur á verkfærum, áhöldum eða aðferðum, þótt áður sjeu kunnar annarstaðar.

4. grein.

Rjett er að veita einkaleyfi til að nota það, sem til er tekið í 3. grein staflíð a, um 15 til 20 ár, fyrir það sem nefnt er undir staflíð b, um 10 til 15 ár, og fyrir það, er talið er upp undir staflíð c, 5 til 10 ár.

5. grein.

Um þann tíma, er einkaleyfið til tekur, má enginn búa til, út breiða nje selja eða á annan hátt nota uppgötvanir, hugmyndir eða það annað, er til er tekið í 3. grein og einkaleyfi er veitt til, utan sá lofi, er einkaleyfið á.

Brot gegn þessu varðar sektum frá 1000

til 2000 krónur eptir málavöxtum; helmingur sektafjárins fellur í hinn íslenska landssjóð, en hinn helmingurinn til þess, er einkaleyfið á.
6. grein.

Sækja skal um einkaleyfið brjeflega til landshöfðingja, og skal brjefinu fylgja greinileg lýsing eða skýrsla um það, er sótt er um einkaleyfi fyrir; skal skýrslunni fylgja hæfilegt nafn hlutarins, svo og uppdráttur eða sýnishorn af því, er einkaleyfi er æst fyrir, ef því má við koma. Skýrslur þessar skal landshöfðingi geyma í sjerskildu safni, og má þær engum sýna, fyr en einkaleyfið er gefið út.

Skytt er landshöfðingja að hafa veitt einkaleyfið innan 4 vikna frá því er honum hefur borizt beiðni sækjanda.

7. grein.

Einkaleyfisrjetturinn telst frá þeim degi, sem einkaleyfið var gefið út.

8. grein.

Nú deyr sá, er einkaleyfi á, áður en einkaleyfi hans er þrotið, og gengur það þá að erfðum, sem hver önnur eign, til þeirra, er lögafar eru hins látna.

Einkaleyfi má sá, er hefur, selja öðrum, hvort heldur til eignar eða leigu.

9. grein.

Fyrir að fá einkaleyfi, skal þegar við móttöku leyfisbrjefsins greiða í hinn íslenska landssjóð svo sem nú skal mælt:

Fyrir 5 ár 50 krónur, fyrir 10 ár 100 krónur; ef einkaleyfið er lengra, þá skal fyrir næstu 5 ár aptur greiða 50 krónur o. s. frv., eptir því sem tala rennur til. Sje brugðið út af þessu, er einkaleyfið ónýtt.

10. grein.

Rjett er hverjum innlendum manni, er sinour upp ný verkfæri eða áhöld eða það annað, er verklegum iðnum við kemur, að fá parta þá, er þessir hlutir eru samsettir af, erlendis frá, sömuleiðis þótt hann smíði þar allan hlutinn. Þó skal þeim, er svo gjörir, eigi veita einkaleyfi lengur en 15 ár í lengsta lagi.

11. grein.

Mál þau, er rísa af afbrigðum gegn

lögum þessum, skulu rekin eins og almenn lögreglumál.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi, eins og það var samþykkt við aðra umræðu. (Frá nefndinni).

1. grein óbreytt.

2. grein falli burt.

3. grein verður 2. grein.

Í staðinn fyrir: «innlendir menn allir, er», komi: «þeir menn allir, er fóst heimili hafa á Íslandi, og»; «svo og — 5 ár» falli burt.

4. grein breytist í 3. grein.

Fyrir orðin: «rjett er að» komi: «eigi skal». Í staðinn fyrir: «15 til 20» komi: «fleiri ár». Fyrir: «10 til» komi «fleiri en». Fyrir: «5 til» komi: «fleiri en». Aftan við greinina bætist: «Fyrir einkaleyfi skal greiða við byrjun hverra 5 ára, fyrir fyrstu 5 árin 30 krónur, fyrir næstu 5 ár 60 krónur, fyrir þriðju 5 árin 120 krónur og fyrir fjórðu 5 árin 200 krónur. Sje brugðið út af þessu, er einkaleyfið ónýtt».

Fyrir fyrri part 5. greinar, sem verður nú 4. gr., komi: «Einkaleyfsrjett manns má enginn annar nota á nokkurn hátt um þann tíma, sem það er veitt».

Í síðari kaflanum komi: «50» í stað «1000». Í stað 6. greinar kemur 5. grein. Endir hennar eptir orðið «safni» falli burt.

Ný grein, sem verður 6. gr.:

«Þá er landshöfðingi fær beiðni um einkaleyfi, skal hann þegar kveðja til 3 menn, er hann álstur þar til bezt fallna, að gefa álit sitt um, hvort næg ástæða sje til eptir 2. grein að gefa einkaleyfið, og álíti þeir, að svo sje, skal hann veita það innan 4 vikna frá því, er honum barst beiðnin; en þeir skulu innan tveggja vikna, eptir að þeir fengu útnefninguna, gefa álit sitt brjeflega, undir eiðstilboð, og færa til ástæður».

Í 7. grein frumvarpsins: í stað orðanna

«einkaleyfið var gefið út» komi: «sótt var um einkaleyfið».

8. grein óbreytt.

9. grein frumvarpsins fallin við 3. grein.

Ný grein, sem verður

9. grein.

«Einkaleyfi öll skal sem fyrst birta í stjórnartíðindunum deildinni B; svo skal og þar birta, ef einkaleyfsrjettur einhvers fellur burt, áður en hann er út runninn».

10. grein frumvarpsins óbreytt.

Ný grein, sem verður

11. grein.

«Ef sá, sem einkaleyfið hefur fengið, gjörir einhverja þá breytingu í uppáfinningu sinni, eða viðauka við hana, sem nefnd er í 2. grein, þá getur hann fengið einkaleyfi þar fyrir, og skal hann þá fyrir það láta 40 kr. í landsþjóðinn eltt skipti fyrir öll, en eigi skal einkaleyfið fyrir breytingunni eða viðaukanum gilda lengur en eptir er af tíma þeim, er aðaleinkaleyfið hljóðar um».

Ný grein,

12. grein.

«Nú sinnur maður breytingu eða viðauka við uppáfinningu þá, er annar hefur fengið einkaleyfi fyrir, og getur hann þá fengið einkaleyfi fyrir allri uppáfinningunni, þannig breytttri eða aukiani, ef breytingin eða viðaukinn fellur undir 2. grein; en ekki skal samt veita honum einkaleyfið, fyr en 2 ár eru liðin frá því landshöfðingi fjekk beiðni hans, og hafi sá, er einkaleyfið hefur fyrir aðaluppáfinningunni, ekki á þeim 2 árum fundið upp sama viðauka eða breytingu og fengið einkaleyfi þar fyrir. Einkaleyfi þetta skal þó ekki vara lengur en þann tíma, sem eptir er af gildi aðaleinkaleyfisins; í þau 2 ár, er nú voru nefnd, skal skýrsla beiðanda geymast undir innsigli hans hjá landshöfðingja. Fyrir einkaleyfi þessi skal ljúka í landssjóð samkvæmt 3. grein».

11. grein, sem verður 13. grein.

Í stað orðanna: «rekin eins og almenn lögreglumál» komi: «vera einkamál».

ÞRÍÐJA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmán., kom *frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi* samkvæmt dagsskránni til þriðju umræðu.

Framsögumaður (Ásgeir Einarsson) sagði, að breytingaratkvæði væri komið við frumvarp þetta, en þingdeildarmenn væru nú orðnir svo þreyttir, að bezt mundi þeim, að fara eigi að ræða mikið þetta mál; hefðu þingmenn bæði breytingaratkvæðin og frumvarpið fyrir sjer, og kvaðst hann vona, að þeir eigi færðu að kasta frumvarpinu hjeðan af. Kvaðst hann svo eigi skyldu fara um þetta mál fleiri orðum, meðan hann hefði eigi heyrt mótmæli af hendi þingdeildarmanna gegn því.

Sighvatur Árnason sagðist áður hafa verið búinn að geta þess, að hann væri hlýnnur frumvarpi þessu; en þó þætti sjer sá galli á því vera, er hann naumast gæti fellt sig við. Sá galli væri í 3. grein staflíð c, þar sem sagt væri, að einkaleyfi skyldi veitt fyrir mikilsverðar endurbætur á verkfærum, áhöldum eða aðferðum, þótt áður sjeu kunnar annarstaðar. Við þetta kynni hann eigi, og mundu menn helst grípa til þess, að fá einkaleyfi í þessa átt, og væri þá ekki annar vandinn, en að flytja verkfærin eða áhöldin inn í landið, eins og þau væru annarstaðar, t. d. í Skotlandi og víðar, og væri þetta eigi til annars, en að veita einkaleyfi til innflutninga, en meina þá öðrum. Sjer fyndist reyndar fleiri gallar vera á frumvarpinu, en þessi þætti sjer verstur, og fyndi hann hvergi, að staflíðnum hefði verið breytt, eða hann í burtu felldur.

Framsögumaður sagði, að hinn heiðraði þingmaður Rangæinga hefði missskilið þetta; væri hjer eigi um innflutninga að ræða, heldur um endurbætur. Vildi hann taka til dæmis ensku ljáina; yrði það að telja endurbót á ljáum, að þeir hefðu verið innleiddir hjer á landi; enn fremur vildi hann taka sláttuvjel til dæmis. Yrði það að kalla end-

urbót, ef einhver tæki sjer fyrir hendur að smíða sláttuvjel hjer á landi, og væri sjálf-sagt að veita þeim manni einkaleyfi, enda þótt hann yrði að fá ýmsa hluti hennar frá öðrum löndum, þar eð menn hefðu eigi steypivjel. Svo mundi hann og kunna þeim manni miklar þakkir, er innleiddi spunavjel hjer á landi. Allt þetta væri kunnugt í öðrum löndum, en yrði þó að skoða sem nýja uppfindingu hjer á landi, enda mundu kaupmenn eigi fara að flytja slíka hluti inn af sjálfum sjer. Vonaði hann, að frumvarpið yrði eigi fellt fyrir þá sök, þótt mönnum kynni að þykja eitthvað að þessari ákvörðun þess, og að þingmenn í þessari deildinni færu nú eigi að gjöra breytingar við það, enda ætti frumvarpið eptir að ganga gegnum neðri deildina, og gæti hún gjört breytingar á því, ef henni þætti þess við þurfa, og kvað hann nefndina fúsa til að gefa henni leiðbeiningar í þessu efni.

Sighvatur Árnason sagði, að sjer fyndist framsögumaður blanda tvennu ólíku saman; sjer fyndist það allt annað, að sinna upp eitthvað nýtt, en það, sem um væri talað í 3. grein staflíð c. Í stað þess þyrfti t. d. ekki annað, en að búfræðingar bentu mönnum á eitthvert nytsamt verkfæri, er við haft væri í næstu löndum, og væri þá hægðarleikur að panta það gegnum kaupmenn eða aðra, og fyrir því væri þessi staflíður, ef eigi skaðlegur, þá þó að minnsta kosti óþarfur.

Jón Þjetursson sagði, að sjer þætti frumvarp þetta, eins og það nú væri orðið, nauðsynlegt og þarflegt í alla staði, því að það gæfi hugvitsmanninum hvöt til að neyta gáfna sinna, og sýndist sjer það miklar framfarir, ef það gæti að lögum orðið; það miðaði og til endurbóta á atvinnu manna. En viðvíkjandi því, sem þingmaður Rangæinga hefði sagt um staflíð c í 3. grein, að menn fengju einkaleyfi fyrir aðferð annara og uppfindingu þeirra, þá væri það að vísu svo, en mönnum væri veitt einkaleyfi fyrir að innleiða mikilsverðar endurbætur, er ókunnar væru hjer á landi, enda þótt þær væru kunnar í öðrum löndum, og væri það til hins mesta

gagns fyrir landið, að slíkar endurbætur væru innleiddar hjér, og gjörði það ekkert til, þótt þær væru áður kunnar annarstaðar, enda mundi örðugt um að dæma, hvort einhver hlutur væri alveg ný uppáfinning eða ekki. Hann vildi nefna prentiþrótt til dæmis. Hún hefði verið fundin í öðrum löndum, og hefði þó rjett verið, að hinn fyrsti, er kom því á hjér, hefði fengið einkaleyfi fyrir því, enda hefði hann og fengið það, og þess vegna hefði prentsmiðja og svo fljótt komið á hjér á landi; taldi hann það því mikið gagn, ef frumvarp þetta yrði að lögum, og ákvörðun þessa í alla staði góða.

Framsögumaður sagði, að þingmaðurinn yrði að gæta þess, að nýrri grein væri við bætt þess efnis, að landshöfðinginn eigi að kjósa nefnd, til að gefa álit sitt um, hvort næg ástæða sje til að veita einkaleyfið, og þyrfti þingmaðurinn því eigi að vera hræddur um, að menn fengju einkaleyfi fyrir smámuni eina, eins og ætti sjer stað í útlöndum, enda fjelli þá einkaleyfið af sjálfu sjer eptir fáa daga, jafnskjótt sem annað betra kæmi í staðinn.

Torfi Einarsson sagði, að hann vissi nú reyndar ekki, hvort hann skyldi þetta atriði rjett; hann hefði í fyrstu verið hræddur um, að úr þessu kynni að verða flutningaleyfi, en hann væri þó horfinn frá þeirri skoðun, þar eð svo væri ákveðið, að einungis þeir menn, er búsettir væru á Íslandi, skyldu geta fengið einkaleyfi; enda yrði hluturinn að vera sjerlega nýtsamur og gagnlegur, ef hann ætti að ganga svo vel út, að gagn ætti að verða að einkaleyfinn; sagðist hann því gefa bæði 3. greinar staflid c og öllu frumvarpinu í heild sinni atkvæði sitt, nema menn gætu sannfært sig um, að skoðun sín væri eigi rjett.

Jón Hjaltalín sagði, að sjer þætti 6. grein eigi alls kostar vel eiga við; væri það skritið, ef einkaleyfið skyldi, ef til vill, vera komið unbir dómi þeirra manna, er alls eigi bæru skynbragð á slíkt efni. Sæi hann enga hættu í að veita einkaleyfið, og væri það engin hættu talin í útlöndum. Gæti hann eigi gefið 6. grein atkvæði sitt.

Eiríkur Kúld sagði, að sjer þætti 7. greinin ískyggileg, þar sem svo væri ákveðið, að einkaleyfið skyldi talið frá þeim degi, er sótt hefði verið um það. Nú gæti svo að borið, að landshöfðingi veitti manni hjér í Reykjavík einkaleyfi, en á sama tíma fyndi maður á Hornströndum sama hlut; sá maður yrði lögsóttur og sektaður, enda þótt honum alls eigi væri kunnugt um það, að annar maður hefði fengið einkaleyfi fyrir þessum hlut. Reyndar væri svo ákveðið, að einkaleyfið skyldi prentað í stjórnartíðindunum, deildinni B, og þau væru send hreppstjórunum, en með því að þingið hefði fellt frumvarp það um birtingu laga, er það hefði haft til meðferðar, þá hvíldi engin skylda á hreppstjórunum að birta leyfið. Þætti sjer það með öllu ósanngjarnt, að sá maður skyldi sektaður, er eins stæði á fyrir og Hornstrending þeim, er hann hefði tekið dæmi af. Vildi hann skjóta því til flutningsmanns, hvort hann eigi vildi athuga þetta efni betur og bera upp breytingu viðvíkjandi þessu í neðri deildinni, þá er frumvarpið lægi fyrir henni.

Jón Pjetursson sagði, að auðvitað væri, að enginn yrði sektaður, fyr en búid væri að birta honum lögin. Hornstrendinginn yrði því að dæma sýknan, þar til honum yrði kunnugt um, að annar hefði fengið einkaleyfi fyrir hlutnum. Það væri einmitt til hags fyrir þann, er einkaleyfi fengi, að það væri talið frá þeim degi, er um það væri sótt, því að með því væru skorður reistar fyrir því, að sá maður, er nefndarmenn kynnu að sýna hlutinn, er einkaleyfi skyldi veitt fyrir, færi og sækti um einkaleyfi fyrir honum, svo sem væri hann sín uppáfinning, því að þá gæti hann eigi fengið einkaleyfið, með því að beiðni hins um einkaleyfið væri dagsett fyr. Sjer virtist því þessi ákvörðun rjett í alla staði.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjell atkvæðagreiðsla á þessa leið:

1. Nefndin : að 2. grein falli burt. Samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.

2. Sama: 3. grein verður 2. grein, og breytingar hennar við þá grein. Þótti atkvæðagreiðsla óglögg; og ljét forseti við hafa nafnakall.

Já sögðu :

Ólafur Pálsson,
Ásgeir Einarsson,
Benidikt Kristjánsson,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Torfi Einarsson,
Þórður Jónasson.

Nei sögðu :

Bergur Thorberg,
Stefán Eiríksson,

og var breytingaruppástungan þannig samþykkt með 9 atkvæðum gegn 2.

3. Breytingar nefndarinnar við 4. grein, sem nú verður 3. grein, samþykktar með 7 atkvæðum gegn 2.
4. Breytingar nefndarinnar við 5. grein, sem nú verður 4. grein, samþykktar með 6 atkvæðum gegn 2.
5. Breyting nefndarinnar við 6. grein, sem nú verður 5. grein, samþykkt með 6 atkvæðum gegn 2.
6. 6. grein (ný grein) samþykkt með 10 atkvæðum.
7. Breyting nefndarinnar við 7. grein samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.
8. 9. grein (ný grein) samþykkt með 7 atkvæðum gegn 3.
9. 11. grein (ný grein).
Atkvæði urðu óglögg, og ljét forseti við hafa nafnakall.

Já sögðu :

Bergur Thorberg,
Ólafur Pálsson,
Ásgeir Einarsson,
Benidikt Kristjánsson,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,

Já sögðu :

Torfi Einarsson,

Nei sagði :

Þórður Jónasson,

og var breytingaruppástungan þannig samþykkt með 10 atkvæðum gegn 1.

10. 12. grein (ný grein).

Samþykkt með 7 atkvæðum gegn 1.

11. Breyting nefndarinnar við 11. grein, sem verður 13. grein, samþykkt með 8 atkvæðum.

12. Frumvarpið sjálft í því formi, sem það þannig er í, samþykkt með 7 atkvæðum gegn 2.

Lýsti forseti því þá yfir, að það yrði afgreitt til nedri deildarinnar, og var það nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um einkarjett á Íslandi.

—

1. grein.

Landshöfðinginn yfir Íslandi veitir einkaleyfi.

2. grein.

Þeir menn allir, er fóst heimili hafa á Íslandi og náð hafa lögaldri, geta óðlært einkarjett.

Einkaleyfi skal veita fyrir það, er hjer er talið:

- a. Fyrir allar nýjar uppgötvanir, er nyt-samlegar eru við hvers kyns störf eða iðnir, iðróttir og verknað, hvort heldur það eru verkfæri eða önnur áhöld, svo og fyrir skrautgripi.
- b. Fyrir að finna upp ný áhöld eða efni, er annaðhvort flýta fyrir hvers kyns þarf-legum störfum eða bæta þau, svo og fyrir að auka eða bæta afurðir láða eða lagar, iðnaðar eða verka.
- c. Fyrir mikilsverðar endurbætur á verk-særum, áhöldum eða aðferðum, þótt áð-ur sjeu kunnar annarstaðar.

3. grein.

Eigi skal veita einkaleyfi til að nota það, sem til er tekið í 2. grein staflað a, um fleiri en 20 ár, fyrir það sem nefnt er undir staf-

lið b, fleiri en 15 ár, og fyrir það, sem talið er upp undir staðið c, fleiri en 10 ár.

Fyrir einkaleyfi skal greiða við byrjun hverra 5 ára: fyrir fyrstu 5 árin 30 kr., fyrir næstu 5 ár 60 kr., fyrir þriðju 5 árin 120 kr., og fyrir fjórðu 5 árin 200 kr. Sje brugðið út af þessu, er einkaleyfið ónýtt.

4. grein.

Einkaleyfisrjett manns má enginn annar nota á nokkurn hátt um þann tíma, sem það er veitt.

Brot gegn þessu varðar sektum frá 50 til 2000 kr. eptir málavóxtum; helmingur sektafjárins fellur í hinn íslenska landssjóð, en hinn helmingurinn til þess, er einkaleyfið á.

5. grein.

Sækja skal um einkaleyfið brjeflega til landshöfðingja, og skal brjefinu fylgja greinileg lýsing eða skýrsla um það, er sótt er um einkaleyfi fyrir; skal skýrslunni fylgja hæfilegt nafn hlutarins, svo og uppdráttur eða sýnishorn af því, er einkaleyfi er æskt fyrir, ef því má við koma. Skýrslur þessar skal landshöfðingi geyma í sjerskildu safni.

6. grein.

Þá er landshöfðingi fær beiðni um einkaleyfi, skal hann þegar kveðja til 3 menn, er hann álitur þar til bezt fallna, að gefa álit sitt um, hvort næg ástæða sje til eptir 2. grein að gefa einkaleyfið, og áliti þeir, að svo sje, skal hann veita það innan 4 vikna frá því, er honum barst beiðnin; en þeir skulu innan tveggja vikna, eptir að þeir fengu útnefninguna, gefa álit sitt brjeflega, undir eiðstilboð og færa til ástæður.

7. grein.

Einkaleyfisrjetturinn telst frá þeim degi, sem sótt var um einkaleyfið.

8. grein.

Nú deyr sá, er einkaleyfi á, áður en einkaleyfi hans er þrotið, og gengur það þá að erfðum, sem hver önnur eign, til þeirra, er lögarfar eru hins látna.

Einkaleyfi má sá, er hefur, selja öðrum, hvort heldur til eignar eða leigu.

9. grein.

Einkaleyfi öll skal sem fyrst birta í stjórnarútdráttinum deildinni B; svo skal og þar birta, ef einkaleyfisrjettur einhvers fellur burt, áður en hann er út runninn.

10. grein.

Rjett er hverjum innlendum manni, er sinnur upp ný verkfæri eða áhöld, eða það annað, er verklegum iðnum við kemur, að fá parta þá, er þessir hlutir eru samsettir af, erlendis frá, sömuleiðis þótt hann smíði þar allan hlutinn. Þó skal þeim, er svo gjörir, eigi veita einkaleyfi lengur en 15 ár í lengsta lagi.

11. grein.

Ef sá, sem einkaleyfið hefur fengið, gjörir einhverja þá breytingu á uppáfiðingu sinni eða viðauka við hana, sem nefnd er í 2. grein, þá getur hann fengið einkaleyfi þar fyrir, og skal hann þá fyrir það lúka 40 kr. í landssjóðinn, eitt skipti fyrir öll, en eigi skal einkaleyfið fyrir breytingunni eða viðaukanum gilda lengur, en eptir er af tíma þeim, er einkaleyfið hljóðar um.

12. grein.

Nú sinnur maður breytingu eða viðauka við uppáfiðingu þá, er annar hefur fengið einkaleyfi fyrir, og getur hann þá fengið einkaleyfi fyrir allri uppáfiðingunni, þannig breytttri eða aukinni, ef breytingin eða viðaukinn fellur undir 2. grein; en ekki skal samt veita honum einkaleyfið, fyr en 2 ár eru liðin frá því landshöfðingi fjekk beiðni hans, og hafi sá, er einkaleyfið hefur fyrir uppáfiðingunni, ekki á þeim 2 árum fundið upp sama viðauka eða breytingu, og fengið einkaleyfi þar fyrir. Einkaleyfi þetta skal þó ekki vara lengur en þann tíma, sem eptir er af gildi einkaleyfisins; í þau 2 ár, er nú voru nefnd, skal skýrsla beiðanda geymast undir innsigli hans hjá landshöfðingja. Fyrir einkaleyfi þessi skal lúka í landssjóð samkvæmt 3. grein.

13. grein.

Mál þau, er rísa af afbrigðum gegu lögum þessum, skulu vera einkamál.

FYRSTA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 49. fundi neðri deildar alþingis, 25. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi*, eins og það hafði verið samþykkt af efri deildinni.

Benidikt Sveinsson sagði, að hann vissi ekki, hverjar ástæður hin efri deild hefði haft til að samþykkja frumvarpið, með öllum þeim ákvörðunum, sem í því væru, en hann kvæðst engar ástæður sjá til þess, að það væri, eins og það lægi fyrir, gjört að lögum. Sá einkarjettur, sem frumvarpið

færi fram á, væri harla yfirgripsmikill, og næði jafnvel í jörð og á. Leiddi hann í þessu skyni athygli að 2. grein a—c. Sá, sem t. a. m. fyndi kalk, ætti að fá einkarjett að verzla með það. Undir þessi lög sýndist og mega heimfæra endurbót á verkfærum þeim, er menn notuðu daglega, og þá yrði einkaleyfið yfirgripsmikið. Af því að engar ástæður fylgdu frumvarpinu, og af því að hann fyndi engar ástæður fyrir því, þá gæti hann ekki greitt með því atkvæði sitt.

Fleiri tóku eigi til máls. Var þá gengið til atkvæða, og var málið fellt frá annari umræðu með 17 atkvæðum gegn 3.

XVI.
FRUMVARP

til laga um eptirlaun handa Hólmfríði Þorvaldsdóttur, ekkju eptir málaflutningsmann við landsyfrrjettinn á Íslandi, Jón Guðmundsson.

(Flutningsmaður Sighvatur Árnason, 1. þingmaður Rangæinga).

Hólmfríður Þorvaldsdóttir, ekkja eptir málaflutningsmann við landsyfrrjettinn á Íslandi, Jón Guðmundsson, skal fá 400 kr. á ári úr landssjóði, frá 1. degi janúarmánaðar 1876.

Á 5. fundi efri þingdeildarinnar, 8. dag júlímán., skýrði forseti frá, að frumvarp það, er hjer fer undan, hefði komið til sín frá Sighvati Árnasyni, fyrri þingmanni Rangæinga, og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., kom samkvæmt dagsskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um eptirlaun handa Hólmfríði Þorvaldsdóttur, ekkju eptir málaflutningsmann við landsyfrrjettian á Íslandi, Jón Guðmundsson.*

Flutningsmaður (Sighvatur Árnason): Jeg geng að vísu vakandi að því, að eigi muni þykja lagalegar ástæður fyrir frumvarpi því, er hjer liggur fyrir, þar sem eptirlaunalögin

frá 5. jan. 1851 eigi ákveða nein eptirlaun fyrir þá menn, er eigi hafa verið fast skipaðir í embætti. Jeg játa það líka, að þetta átti sjer og stað með málaflutningsmann Jón heitinn Guðmundsson. En í þessu máli eru þar í móti sjerstaklegar ástæður. Fyrst vil jeg taka það fram, að þessi maður þjónaði embætti sínu í samfleytt 20 ár með árvekni og dugnaði — þó hann reyndar aldrei hefði fengið fasta veitingu fyrir því, sem eðlilega leiddi af því, að embættið var aldrei sett fast.

Jeg get því eigi betur sjeð, en að öll saungirni og rjettsýni mæli með því, að ekkja hans fái eptirlaunastyrk þann, er frumvarpið til tekur, líkt og aðrar ekkjur eptir fasta embættismenn. Í annan stað vil jeg taka fram, að hann fremur mörgum öðrum starfaði að ýmsum málum í þarfir bæjar þess, er hann ól mestan aldur sinn og sleit kröptum sinum í. Í þriðja lagi hlýt jeg að geta þess, að þessi maður með óþreytandi elju og dugnaði vann að þjóðmálum vorum bæði utaþings og innán, meðan hann var á upp-rjettum fótum, og áorkaði mikið í mörgum

greinum, og var því, þegar á allt var litið, sannnefnd þjóðarhetja, og því skyldi þá ekki vera í alla staði verðugt og skylt fyrir þjóðina að sýna einhvern þakklætisvott, þegar svona á stendur. Nú er það vitaskuld, að ef litið er til launa þeirra, sem hann hafði, er að eins voru 250 rd., og ef eptir þeirri upphæð skal meta eptirlaunastyrkinn til ekkju hans, þá verður hann sannarlega of litill og næstum enginn, þar hann yrði að eins 31 rd. árlega, og vona jeg, að menn kannist við. að, þar sem um mäske fjelausa ekkju er að ræða, geti slíkt eigi heitið sémilegt viðurværi, og menn hljóta að játa það með mjer, sem til þekkja, að embættismannaekkjum veitir ekki af mörgum sinnum 30 rd. til þess að lifa við, og það án þess, sem þó á að fylgja með, að líta á, hvað stöðu þeirra er sambodið. Jeg vonast fastlega til þess, að þingmenn sjeu mjer samdóma í því, að ekkjan fái eptirlaunaupphæð þá, er frumvarpið kvaður á. Að endingu vona jeg þá, að deildarmenn láti mál þetta ganga hindrunarlaust til 2. umræðu.

Landshöfðingi kvaðst persónulega ekkert hafa á móti því, er hjer væri farið fram á, en kvaðst þó álíta það skyldu sína, að leiða athygli þingmanna að því, að sjer virtist ísjárvert að veita undantekningu frá aðalreglunni um eptirlaun úr landssejðnum handa ekkjum, sjer í lagi þegar slíkt mál væri í fyrsta sinn borið upp á löggefandi alþingi; að minnsta kosti væri það umhugsunarefni, og þætti sjer því vel til fallið, ef málið gengi til 2. umræðu, þá að vísa því til nefndar, þar sem henni þá gæfist betra færi á að yfirvega það, er gjöra þyrfti, og hugleiða nákvæmar þær afleiðingar, er viðtekning þessa frumvarps kynni síðar meir að hafa í för með sjer.

Flutningsmaður kvaðst geta fellt sig mjög vel við það, er hinn hæstvirti landshöfðingi hefði ráðið til, því að það væri vitaskuld, að hægra væri fyrir nefndina að sýna fram á hinar sjerstaklegu ástæður fyrir máli þessu, en ella væri kostur á einungis undir umræðum málsins.

Ólafur Pálsson vildi leggja það til, að nefnd yrði sett í málið, eigi af þeirri sök, að hann óttaðist hinar hættulegu afleiðingar, er það kynni að hafa í för með sjer á ókominni tíð, heldur af hinu, að sjer virtist, að verðugt væri að styrkja snauða ekkju þess manns, er svo lengi hefði unnið og jafnan viljað vinna í hagættjörðu sinni, og mundi marga taka það sárt, ef mál þetta yrði eigi tekið til greina.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi geta sjeð, að nauðsyn bæri til, að setja nefnd í málið, því hjer væri eigi að tala um rjett eða lög, eins og flutningsmaður hefði tekið fram; heldur væri hjer að eins að ræða um litilfjörlega hugulsemi við fátæka ekkju eptir merkan þjóðhöfðingja. Kvaðst hann ætla, ef að nefnd yrði sett, mundi hún reynast ný Cassandra; enginn mundi trúa henni. Vildi hann því, að málið tafarlaust gengi til 2. umræðu. Menn yrðu að gæta þess, að þegar hjer væri talað um styrk í þessu tilfelli, væri að eins undir því komið, hvort menn vildu sýna hugulsemi við ekkju hins látna. En ef þinginu þætti of mikið til tekið, þá þætti sjer mega færa styrkinn niður svo sem til 200 króna — minna mætti það varla vera — en með því gæti þó þingið látið í ljósi þakklætisvott sinn við ekkju hins látna þjóðskörungs. Hefði hann því í hyggju að gjöra breytingaruppástungu í þá átt.

Stefán Eiríksson kvað flutningsmann hafa tekið flest það fram, er hann hefði haft í hyggju að tala. Vildi hann, eins og hinn háttvirti landshöfðingi hefði ráðið til, láta setja nefnd í málið, þar sem það óneitanlega væri sjerstaklegs eðlis. En hins vegar þætti sjer það aptur kristileg skylda að hlynna að því, að hjetta undir með fjelítilli ekkju, eins og hjer ætti sjer stað, og því vildi hann helst, að nefnd væri sett, og álitu hann nægja 3 manna nefnd. En ef það yrði ofan á, að málið færi til 2. umræðu, vildi hann áskilja sjer viðaukauppástungu við breytingaruppástungu þingmanns Þingeyinga, hvað eptirlaunaupphæðina snerti.

Eiríkur Kúld gat þess, að sig tæki það sárt, að mál þetta hefði verið borið upp í þessari deild, þar sem hann yrði að ætla, að

hin neðri deild væri miklu rjettara og eiginlegra «forum» málsins, því að hún hefði fyrst til meðferðar fjárhagslögin, er sjer virtist mál þetta vera eigi alveg óviðkomandi. Þingmaður Þingeyinga hefði talað mikið um hugulsemi, en sjer virtist hún eigi geta komið hjer til tals, þar sem um princip væri að ræða og undantekning frá gildandi lögum, er aldrei mætti eiga sjer stað, nema sjerlegar kringumstæður kæmu á móti. Auk þess fyndist sjer og, að nær hefði legið, að þingmaður Reykvinga hefði borið mál þetta upp sem kunnugri maður öllum ástæðum, er til greina þyrfti að taka, en aðrir þingmenn hjer og hvar út um landið. Að öðru leyti yrði hann að geta þess, að þó hann þættist hafa tilbærilega virðingu fyrir þeim miklu «meritis», sem Jón heitinn Guðmundsson á að hafa haft, þætti sjer þetta mál mjög hált, ef það kæmist að á þennan hátt, því fleiri mundu án efa finnast, sem sama eða líkt mætti segja um, og væri þá um leið upp lokið fyrir þeim öllum á sama hátt. Kvað hann að visu sjer tæki það sárt, þótt hann eigi væri sjerstökum kringumstæðum nægilega kunnugur, ef ekkja Jóns heitins Guðmundssonar væri í þröng, og væri eigi hjálpað; og væri hann í því samþykku þingmanni Austur-Skaptafells-sýslu, þar sem hann hefði talað um «kristilegan kærleika», en hjer ætti það ekki við, eins og þetta mál liggur fyrir; hjer væri verið að ræða um fje úr landsþjóði, en ef hjer á að sýna «kærleikann», þá ættum vjer að taka af eigin fjöðrum, en eigi annara — svo sem með friviljugum samskotum —. Hann sagðist helst vilja leggja það til, að málinu yrði vísað til fjárlaganefndarinnar, því að henni væri kunnugra en sjer, af hve miklu væri að taka.

Flutningsmaður kvaðst verða að ætla, að þingmenn væru sjer samdóma í því, að það væri að minnsta kosti enginn formgalli á því, að málið væri borið hjer upp. Kvaðst hann því krefjast þess, að mál þetta gengi götu sína, eins og önnur mál, án þess því væri vísað frá efri deildinni. En þar sem þingmaður Barðstrendinga hefði talað um sjerstakar kringumstæður, er hann eigi þekkti,

þá þætti sjer þetta undarlegt, því að Jón heitinn Guðmundsson hefði verið alþekktur að því, að hann hefði lagt bæði fjör og fje í söurnar fyrir ættjörðu sína, og þar á ofan setið af sjer álitleg embætti; þetta blyti hinum heiðraða þingmanni að vera fullkunnugt.

Benidikt Kristjánsson kvaðst vilja leiða athygli þingmanns Barðstrendinga að því, að málið væri eigi rjett skoðað, ef hann vildi láta privat-endurgjald koma fyrir opinbera þjónustu. Það yrði að koma frá þeim, er þegið hefði, og í þessu tilfelli væri það landið, en enginn einstakur maður. Þetta litla tillag, er hann hefði stungið upp á, væri samsvarandi kröptum landsins, og mætti því virða það vel. Legði hann það enn til, að málinu yrði vísað til 2. umræðu. Aptur álit hann það ónaúðsynlegt og jafnvel ótilhlýðilegt að vísa því til fjárlaganefndarinnar, því að hjer væri eigi að tala um fjárframlag til 2 ára, heldur æfilangt, og þyrfti því sjálfsagt konunglegrar resólutionar við.

Ásgeir Einarsson tók það fram, að enginn formgalli í lagalegum skilningi mundi á, þótt mál þetta hefði eigi fyrst verið borið upp í neðri deildinni, og vísað til fjárhagsnefndarinnar, en hitt væri það, að sjer hefði þótt hjer á siðferðislegur formgalli, þar sem næst mundi hafa legið þingmanni Reykvinga að bera það upp, en eigi slenga því upp á bændur utan úr landi, því sá þingmaður væri bæði kunnugri þessu máli, og alþekktur að dugnaði og því, að bæjarbúar mættu trúá honum fyrir málum sínum.

Forseti kvaðst vilja, til að stytta umræðurnar, geta þess, að mál þetta væri löglega borið undir efri deildina, og fyrst eigi fleiri tækju til máls, vildi hann bera undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu.

Var þá, með því atkvæðagreiðslan þótti eigi ljós, við haft nafnakall, og fór það þannig:

Já sögðu:

Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Benidikt Kristjánsson,
Ólafur Pálsson,

Nei sögðu:
Ásgeir Einarsson,
Torfi Einarsson,
Jón Pjetursson,
Eiríkur Kúld,
Þórður Jónasson,

Nei sögðu:
Jón Hjaltalín,
Bergur Thorberg.
Var málið þannig fellt frá annari um-
ræðu með 7 atkvæðum móti 4.

XVII.

FRUMVARP

til viðaukalaga við tilskipun 12. febrúar 1872 um fiskiveiðar útlendra þjóða.
(Frá Eiríki Kúld, þingmanni Barðstrendinga).

Enginn sá, sem ekki er búsettur á Íslandi, má við hafa nokkrar fiskiveiðar fyrir ströndum Íslands innan landhelgi, ella sæti sektum samkvæmt tilskipun 12. febrúar 1872, og skulu þær sektir renna í landssjóð.

Á 13. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag júlímán., skýrði forseti frá, að þingmaður Barðstrendinga hefði afhent sjer frumvarp það, er hjer fer á undan, og væri það nú prentað. Ljet forseti út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 14. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til viðaukalaga við tilskipun 12. febrúar 1872 um fiskiveiðar útlendra þjóða*, frá Eiríki Kúld þingmanni Barðstrendinga.

Eiríkur Kúld sagði, að frumvarp þetta væri spröttið af bænarskrá, er send hefði verið þinginu í þetta sinn frá Austfjörðum, sjer í lagi frá Seyðisfirðingum og þar í grennd, með allmörgum undirskriptum. Þegar hann hefði lesið bænarskrána, hefði hann sjeð, að máli þeirra þar eystra væri sannarlega gaumur gefandi, því að þar væru leidd ljós rök að því, að vissum atvinnvegi manna væri hin

mesta hættu búin, ef eigi væru reistar við því rammur skorður í tíma. Svo væri þá varið málavöxtum, að árið 1871 hefðu Færeyingar komið á einu skipi inn á Seyðisfjörð til fiskiveiða, næstu ár 2, og síðan æ fleiri og fleiri; hve mörg hefðu komið í ár, væri sjer eigi kunnugt um, en eptir sama blottfalli ættu þau líklega að vera 13, og að ári þá 20. Þar væri, að sögn, svo háttáð, að fiskimið væru lítil, og firðirnir þröngir. Nú legðu þessir útlendu menn skipum sínum inn á firðina, en sendu báta sína, að minnsta kosti 2 frá hverju skipi, á fiskimiðin, er eigi lægju djúpt, með ótal lóðir, svo að Íslendingar sjálfir gætu enda eigi komið að á sínum eigin fiskimiðum. Meira að segja, þeir slægðu fiskinn á miðunum og bæru þar niður, svo að fiskurinn hændist allur að þeim, og gengi alls eigi inn á firðina; þannig legðu þeir aldrei fiskinn í land til verkunar, og borguðu því eigi neitt spítalagjald eptir nügildandi lögum. Væru þeir þannig rjettarhærri, en Íslendingar sjálfir í sínu eigin heimkynni. Ef að nú þetta gengi svona tálmunarlaust, væri eigi annað sýnna, en Íslendingar boluðust frá að hafa nokkra björg úr sjónum, og væri þó þetta sumra aðalatvinnuvegur. Nú sagðist hann hafa heyrt, að þessi veiðarfæri væru hönnuð á Færeyjum, og jafnvel bænarskrá um það frá Færeyingum sjálfum hefði komið fyrir ríkisþingið í Danmörku; ef nú svo væri, þá væri sannarlega merkilegt, að þeim leyfðist að gjöra það hjer. Í þessu efni vildi

hann feginn leita upplýsinga, einkum hjá hinum háttvirta 3. konungkjörna þingmanni og 1. konungkjörna. Hann byggist að vísu við, að sjer yrði svarað, að samþegnar vorir ættu hjer í hlut, en hann yrði þá að svara því aptur, að þótt þeir væru sjer kærir, þá væru þeir sjer ekki kærari, en Íslendingar sjálfir, er hjer yrðu beinlinis fyrir yfirgangi af þeirra hálfu. Sjer virtust þeir þó að minnsta kosti skyldir til að gjalda almenna þegn-skyldu.

Bergur Thorberg áleit, að aðalannmarkinn við mál þetta væri sá, að það mundi vera svo vaxið, að það gæti eigi fengið framgang. Þar sem í frumvarpinu væri farið fram á, að enginn sá, er eigi væri búsettur á Íslandi, skyldi mega veiða innan landhelgi, þá ætlaði hann, að sú takmörkun gæti eigi heimfærzt nema upp á erlendar þjóðir fyrir utan ríki og lönd Danakonungs, og á hinn bóginn að allt yrði að álitast sameiginlegt fyrir samþegna ríkisins; þannig hefðu Íslendingar fullt leyfi til að veiða, hvar sem þeir vildu, bæði við Færeyjar og annarstaðar innan ríkja Danakonungs. Sagt hefði verið, að þeir við hefðu skaðlega veiðiaðferð, en bágðt væri við því að gjöra, ef hún væri eigi bönnuð með lögum. Hann sagðist vita til, að töluverð misklið hefði verið út af þessari veiðiaðferð á Færeyjum, og að átt hefði að fá hann gegn henni, en hvort nokkur lög væru komin út um það, væri sjer eigi kunnugt; yrði það þá að hafa gjörzt nýlega, ef svo væri.

Jón Hjaltalín kvað nú mundu kominn tími til að reyna að bjarga því, er bjargað yrði, einkum þar sem margt annað, svo sem kvikjárnækt og jarðrækt væri í vesölu ástandi. Væri það að sinni ætlun bein skylda alþingis, að sjá um, að rjettur landsmanna væri eigi fótum troðinn, og þeim eigi fyrirmunað, að hafa það gagn af sjónum, er framast mætti verða. Hann kvaðst ekki skilja, að Færeyingar, þótt samþegnar væru, hefðu nokkurn rjett til að skemma fyrir landsmönnunum; það væri enginn vandi að spá um það, hver afleiðingin mundi verða, ef atvinnuvegunum hrakaði svona hverjum á fætur öðrum;

menn færu að flýja landið. Að öðru leyti vildi hann eigi lengja ræðurnar um þetta mál, enda hefði hinn háttvirti varaforseti leitt nægileg rök fyrir málinu. Vildi hann að endingu ráða til, að nefnd yrði sett í málið.

Eiríkur Kúld sagðist reyndar aldrei hafa farið fram á nefnd í máli þessu, en nú hefði einn hinna heiðruðu deildarmanna stungið upp á henni, og ljeti hann sjer það vel líka. Hann kvaðst að öðru leyti ávallt hafa búizt við mótbáru þeirri, er hinn háttvirti 3. konungkjörni þingmaður hefði komið fram með, en hann yrði enn sem fyr að halda því fast fram, að einhver ráð yrðu fengin til að stemma stigu fyrir ójöfnuði þeim, er hjer ræddi um. Teldi hann það sorglegt, ef alþingi gæfi eigi máli þessu hinar beztu undirtektir; hann yrði að leggja sjerlega áherzlu á það, að það væri innan landhelgi, að Færeyingar færu svona að ráði sínu, sem hann hefði sagt; yrði hann að telja það sem brot á eignarrjetti manna. Nú hefðu Færeyingar að sögn gjört meira; þeir hefðu enda skorið niður lóðirnar fyrir Íslendingum sjálfum, sem hefðu orðið að lúta ofureflinu. Vildi hann skjóta því til hinna heiðruðu deildarmanna, hvort slíkt væri eigi vitaverð aðferð. En ef nú yrði sett nefnd í málið, væri sjer kært, ef hinn háttvirti 3. konungkjörni þingmaður kæmist í hana, því að hann vonaði, að það mundi hafa heppileg áhrif á afdrif málsins.

Sighvatur Árnason kvaðst vera samdóma hinum háttvirta flutningsmanni í máli þessu, og vildi, að það gengi þegar til 2. umræðu. Það væri ósanngjarnt, að þessir fiskimenn skyldu hafa leyfi til, að fara inn yfir þau takmörk, er útlendir eða utanríkis-menn ekki mættu. Menn yrðu nú og að gæta þess, að annað stig væri nú í tímanum, en til þessa hefði verið, þar sem vjer Íslendingar værum nú að miklu leyti aðskildir frá Danmörku, og yrðum nú að hera vorar eigin byrðar. Þá væri og hitt edlilegt, að vjer reyndum að vernda vorn landsrjett jafnt gegn innanríkis- sem utanríkismönnum.

Stefán Eiríksson kvaðst að vísu eigi

vera svo alls kostar kunnugur málinu, en þeyrt hefði hann umkvartanir frá þeim þar eystra yfir því, að Færeyingar lægju á stórum skipum utan til í fjarðarmynninu, og ljettu háta sína leggja þar net sín og lóðir út frá skipunum, svo enginn af landsbúum gæti komið fyrir lóðum sínum á miðunum. Vera mætti, að núverandi veiðirjettur leyfði slíka aðferð, en þá yrði nú við því að gjöra, og fá takmarkanir settar í þessu efni; vjer Íslendingar værum aflitlir, og gætum eigi barizt gegn hinum yfirsterkari. Það væri því sín tillaga, að nefnd yrði sett í málið.

Forseti kvaðst, fyrst fleiri tækju eigi til máls, vilja bera undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu. Var það samþykkt með 8 atkvæðum.

Sömuleiðis var þá samþykkt með 8 atkvæðum, að nefnd skyldi setja, og voru í hana kosnir þessir þingmenn:

Jón Hjaltalín . með 8 atkvæðum

Eiríkur Kúld . — 7 —

Bergur Thorberg — 6 —

Í nefndinni var Jón Hjaltalín kosinn formaður, Eiríkur Kúld skrifari, og Bergur Thorberg framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til viðaukalaga við tilskipun 12. febrúar 1872 um fiskiveiðar útlendra þjóða.

Efri deild alþingis hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd til að segja álit vort um frumvarp til viðaukalaga við tilskipun 12. febrúar 1872 um fiskiveiðar útlendra þjóða, sem borið hefur verið upp í þingdeildinni af þingmanni Barðstrendinga.

Eptir að hafa íhugað málefni þetta og rætt það með oss á fundum, leyfum vjer oss að skýra frá álitinu voru um það á þessa leið:

Tilfnið til frumvarps þessa er, eins og hinn heiðruðu þingdeild er kunnugt, bænarskrá, er til alþingis hefur komið, og nefndin hefur haft til meðferðar, frá fundi nokkrum, er haldinn hafði verið á Vestdalseyri við

Seyðisfjörð í Norður-Múlasýslu á síðastliðnum vetri, og hefur hún inni að halda umkvartanir út af yfirgangi þeim, er færeyskir fiskiveiðamenn nú á síðustu árum hafa sýnt á Seyðisfirði og Norðfirði, þar sem þeir hafa stundað veiði með lóðum mjög nálægt landi, og þar með spillt veiði landsmanna. Frumvarpið lýtur nú að því að girða fyrir, að atvinnu landsbúa þannig verði spillt af þeirra völdum, sem ekki eru búsettir hjer á landi, og sem engin gjöld greiða hjer til almennings þarfa.

En jafnvel þótt nefndin viðurkenni, að hjer sje tilefni til umkvörtunar, og að mjög æskilegt væri, að einhver bót yrði hjer á ráðin, þá varð eigi að síður sú skoðun ofan á, að ekki mundi tiltækilegt að ráða til, að frumvarp þetta yrði samþykkt, og skal í því tilliti tekið fram, að þegar ræða er um fiskiveiðar innan landhelgi, en utan þeirrar línu, sem takmarkar eignarrjett lóðareiganda þeirra, sem land eiga að sjó (samanber tilskipun 20. júní 1849, 3. grein), þá virðast slíkar veiðar eptir almennum grundvallarreglum ekki verða fyrirmunadar neinum af þegnum konungsins, án tillits til þess, hvort þeir eru búsettir hjer á landi eða ekki. Á hinn bóginn verður ekki móti því borið, að það virðist næsta ósanngjarnt, að þeir af samþegnum vorum, sem veiða fisk rjett uppi í landsteinum, einkum þegar það skeður á þann hátt, að það bersýnilega rýrir aflaföng landsbúa, sleppi við að greiða þau gjöld, sem eptir íslenskum lögum beinlínis hvíla á aflanum, nefnilega spítalagjaldið. Þó nefndinni því, eins og áður er á vikið, ekki þyki tiltækilegt, að reyna að fá lagaákvörðun í þá stefnu, er frumvarpið fer fram á, þá virðist eigi að síður vera ástæða til að leiða athygli stjórnarinnar að máli þessu í von um, að hún kynni að sjá ráð til þess, að sporna við því á þann hátt, sem bezt þætti við eiga, bæði að hinni hjer umræddu atvinnu landsmanna sje spillt af þeim, sem að öðru leyti ekki leita sjer atvinnu hjer á landi, og að hinn íslenski lækna sjóður fari á mis við þær tekjur af fiskiafla annara samþegna vorra hjer

við land innan landhelgi, sem landsmenn sjálfir verða að greiða.

Nefndin leyfir sjer þess vegna að leggja það til, að málefni þessu verði vísað til stjórnarinnar.

Alþingi, 31. júlí 1875.

Bergur Thorberg, Jón Hjaltalín,
framsögumaður. formaður.

Eiríkur Kúld,
skrifari.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 29. fundi efri þingdeildarinnar, 5. dag ágústmán., kom *frumvarp til viðaukalaga við tilskipun 12. febrúarmán. 1872, um fiskiveiðar úllendra þjóða* til annarar umræðu.

Framsögumaður (Bergur Thorberg) sagði, að nefndin hefði í álitinu því, er hún hefði samið um þetta mál, bent á það, af hverjum ástæðum hún hefði komið til þessarar niðurstöðu, er nefndarálitid benti til, og vildi hann því að mestu leyti skírskota til þess, er þar stæði. Nefndin hefði nefnilega ekki álitid það gjörlegt, að samþykkja þetta frumvarp, eins og það lægi fyrir, en á hinn bóginn, þar sem hún fúslega hefði viljað hlýna að málinu, hefði hún ætlað, að það yrði bezt gjört með því að beina því til stjórnarinnar. Nefndin hefði ætlað erfitt og mjög tvísýnt, hvort samþykki stjórnarinnar yrði fengið fyrir slíku lagabóði, af því að hjer væri að ræða um aðra samþegna ríkisins og þeirra rjettindi; það yrði varla við því búizt, að sjer-stakt lagabóð fengist um að banna samþegnum vorum það, sem Íslendingar hefðu eflausan rjett til undir sömu kringumstæðum í öðrum pörtum ríkisins. En aptur á móti hefði nefndin ætlað, að stjórnin frá sinni hálfu mundi ef til vill geta sjeð einhvern veg til þess, að ráða bót á þessu fyrir hönd hlutaðeiganda; fyrir því hefði hún beint málinu í þessa átt. Nefndin hefði hugsað sjer, að landshöfðingjanum væri send bænarskrá-

in og nefndarálitid, og að hann síðan beindi málinu til stjórnarinnar, og treysti nefndin því fastlega, að stjórnin mundi gjöra allt það að verkum, er hún sæi sjer fært í þessu máli.

Benidikt Kristjánsson sagðist feginn hafa viljað geta sannfærzt um, að nefndin hefði komið til skynsamlegrar og rjettrar niðurstöðu í máli þessu, en hann hefði eigi getað það. Nefndin hefði nefnilega viðurkennt, að eptir nú gildandi lögum væri eigi fært að banna Færeyingum þenna yfirgang sinn, og þá heldur ekki sjeð fært, að breyta þessum lögum, svo að ráðin yrði bót á þessu, en aptur á móti rjeði hún til þess, að fella stjórninni málið til meðferðar. En til hvers væri í rauninni ætlað með þessu? Auðsjáanlega til þess, að stjórnin gæfi reglur hjer um á móti hinum gildandi lögum, með því það yrði, eptir skoðun nefndarinnar að dæma, ekki gjört öðruvísi. Þessi aðferð leiddi til hins hreinasta »Absolutisme», sem þó í rauninni, eins og allir vissu, væri langt frá stjórnarfyrrirkomulagi Danmerkurríkis. Sjer virtist því, að í staðinn fyrir að greitt hefði verið fyrir málinu, væri því vísað út á torkærur, og heldur en að það gengi þessa götu, hefði hann afráðið að gefa atkvæði sitt fyrir, að fella málið niður.

Jón Hjaltalín sagðist líka ætla, að bezta úrræðið væri, að fella nú málið niður. Það væri næsta hlægilegt að vera að sinna upp á slíku sem þessu. Hann kvaðst ekki vita, hvað það mundi seinast verða, sem menn bæðu stjórnina að hlutast til um. Eptir þessu væri alls ekkert ómögulegt í því, að menn færu jafnvel að biðja stjórnina um, að reka gripina úr túnunum sínum. Íslendingum væri þá flest ómögulegt, ef þeir gætu eigi rekið sjálfir nokkrar fiskiskútur úr fjarðamynnum sínum. Hefði hjer verið um útlendinga að ræða, hefði verið öðru máli að gegna. Hann skyldi því fús játa það, að lítill skaði mundi í, þótt mál það, sem svona er vaxið, yrði fellt.

Framsögumaður sagðist alls ekki geta verið þingmanni þingeyinga samdóma um,

að niðurstaða sú, er nefndin hefði komið að, væri svo fráleit, sem hann hefði viljað telja þingdeildinni trú um. Það gæti sannarlega verið meining í því, að heina málinu til stjórnarinnar, án þess ætlað væri til, að hún gjörði brot gegn gildandi lögum. Það gæti vel hugsast, að stjórnin frá sínu sjónarmiði sæi einhver ráð til að greiða fyrir málinu á hagnanlegan hátt. Hún gæti t. a. m. lagt síðar frumvarp fyrir alþingi í því skyni. Þingmaðurinn hefði því að sinni hyggju illa misskilið nefndarálitid, og það að óþörfu. Ef sú yrði niðurstaðan, eins og hann hefði farið fram, að málið væri nú felld, þá yrði hann að telja það næsta óheppileg úrræði, og nokkru ólíklegar brugðist við bænnum hlutaðeiganda, en ef sá vegur væri farinn, sem nefndarálitid benti til.

Eiríkur Kúld sagði, að það mætti með sannni segja um hinn háttvirta 5. konungkjörna þingmann, að «svo bregðast kross-trje, sem önnur trje». Því hefði hann sízt búist við, að hann nú allt í einu skyldi snúast öndverður gegn nefndarálitinu, hann, sem sjálfur hefði verið formaður í nefndinni, og þar sem nafn hans stæði svo hátiðlega undir nefndarálitinu. Hann sagðist því hljóta að ætla, að þingmaðurinn hefði annaðhvort talað óvart það, er hann hefði nú talað, eða hann hefði verið að gjöra að gamni sínu. Hann hefði líkt þessari bæn Austfirðinganna við það, að Íslendingar færu að biðja stjórnina að reka úr tónunum hjá sjer. En þessi sami þingmaður hefði fyrir skemmstu fyllilega kannast við, að Austfirðingum væri ómögulegt að reka Færeyinga af höndum sjer; við hitt hefði hann líka kannast, hve mikið tjón þeir biðu af þessari aðferð þeirra. Hvernig gæti það þá skoðast öðruvísi en ómannlegt af þinginu, að sinna alls ekki beiðni þessara manna. Þingmaður þingeyinga hefði sjer þótt vera líka nokkuð harðbrjósta núna, og mætti það á sjá, að hann væri ekki að berjast núna fyrir «Kópaskerinu» sínu. Hann vildi gjörsamlega fella mál þetta, og hefði kastað allhördum steini á nefndina fyrir aðgjörðir hennar, sem hann teldi verri en engar. En

hann yrði þó að benda þingmanninum á, að nefndin hefði nokkuð bugað málinu áleiðis; enda væri það alveg rangt, að það þyrfti að vera eða gæti verið meining nefndarinnar, að stjórnin skyldi gefa lög ofan í alþingi um þetta efni. Líka mætti þingmaðurinn vita, að Færeyingar stæðu eigi undir alþingi, heldur undir ríkisþinginu í Danmörku. Stjórnin gæti hvorttveggja, hvort heldur borið málið undir alþingi, og líka ríkisþingið. Það þyrfti þannig ekki að gefa stjórninni ráð til þess, hvernig hún ætti að haga sjer í þessu máli; hún hlýti sjálf að hafa siðferðislegar hvatir til að sinna því.

Jón Pjetursso kvaðst eigi geta verið samdóma niðurstöðu þeirri, er nefndin hefði komið að í þessu máli. Nefndin hefði að vísu sagzt sinna ástæðu til þess að blyna að því, að beiðendur bænarskrárinnar mættu verða verndaðir fyrir yfirgangi færeyskra fiskiveiðimanna, og þar með jatað, að rjetti þeirra væri misboðið, en á hinu bóginn hefði hún eigi þótt sjá annað ráð vænna, en að vísa málinu til stjórnarinnar, af því það kæmi í bága við almennar grundvallarreglur, að meina Færeyingum veiðina, eins og þeir nú tiðkuðu hana. En hvar væru þessar almennu grundvallarreglur að sinna? Sjer væri það að minnsta kosti með öllu óljóst. Hjer gæti þó ekki verið meintur þjóðarjetturinn (Folkeretten); hann næði einungis til þess svæðis af sjónum, sem lægi fyrir utan landhelgi. En sá hluti sjávarins, sem lægi fyrir innan landhelgi, vissi hann eigi betur en að væri eign þeirrar þjóðar, er byggði landið að sjónum. En eftir því, er nefndarálitid segði, væri sjórinn fyrir innan landhelgi sameiginlegur fyrir alla þegna konungsins. Ef konungur vor því rjedi og svo yfir Frökkum og Englendingum, ætti þeim einnig eftir þessu að vera heimilt að fiska hjer upp í landsteinum, án þess vjer mættum meina þeim það. Væri nú þessi kenning nefndarinnar rjett, að sjórinn innan landhelgi í kringum Ísland væri eins vel eign Dana og Færeyinga, sem Íslendinga, þá leiddi enn fremur þar af, að alþingi Íslendinga hefði ekki vald til að gefa

út lög fyrir þann sjó, heldur heyrði það undir ríkisþingið í Danmörku. Hann yrði að vera hjer á gagnstæðri skoðun. Það mætti og sjá af hegningarlögunum nýju, að sjórin kring um Ísland innan landhelgi teldist með Íslandi, og líka hefðu lög þau gengið gegnum alþingi, en alls ekki ríkisþingið; eins hefði lagabóðið um skotin á Beiðasírdi gengið gegnum alþingi og ekki „provindsial Stænderne“. Hann ætlaði það og vist, að eins og vjer Íslendingar ekki mundum hafa leyfi til að fiska innan landhelgi við strendur Danmerkur, ef þeim með lögum væri bannað það af ríkisþinginu, eins mundu Færeyingar eða Danir ekki hafa leyfi til að fiska innan landhelgi við strendur Íslands, ef alþingi bannaði það. Þannig mundi það heyra undir hið löggefandi alþingi, að gefa reglur um eign sína, 2: sjóinn fyrir innan landhelgi. Hann yrði því að ætla rjettara að fella málið, en fara því fram, er nefndin styngi upp á.

Framsögumaður sagðist ekki geta verið samdóma skoðun hins 4. konungkjörna þingmanns um rjett manna fyrir innan landhelgi. Það væri almenn grundvallarregla, að allir samþegnar í einu ríki mættu jafnt stunda veiði fyrir innan landhelgi, en utan þá línu, er takmarkaði eignarrjett lóðareiganda. Af þessari ástæðu hefði nefndin eigi sjeð sjer fært að fallast á lagaákvörðun um, að banna Færeyingum að stunda veiðar á hinu áður umgetna sviði. Um rjett Íslendinga til að við hafa fiskiveiðar við Danmörku eða Færeyjar á þessu sviði mundi enginn geta efazt, og þá væri ósanngjarnt, ef þeir samþegnar vorir hefðu eigi sama rjett hjer. En bænarskráin væri eigi að eins sprottin af því, hve Færeyingar væru nærgöngulir, heldur líka mjög af hinu, að þeir við hefðu þessa veiðiaðferð, er þar væri getið. Og það gæti vel hugsazt, að gefin yrðu út lög um það, að eigi mætti við hafa skaðlega veiðiaðferð. En meðan ein veiðiaðferð væri leyfleg, mættu samþegnar við hafa hana hver hjá öðrum utan þeirrar línu, er takmarkaði eignarrjett lóðareiganda.

Jón Pjetursson sagði, að það, sem meint

væri með „Söterritorium“ væri allt sviðið fyrir innan landhelgi, og heyrði það til hverju landi eða landshluta, er það lægi við. Þannig heyrði það undir alþingi, en ekki ríkisdaginn, að gefa reglur um sitt Söterritorium. Það væri satt, að Færeyingar hefðu nú sem stæði fullkominn rjett með oss til þessarar veiði, af því þeim eigi enn hefði verið bönnuð hún, en þar af flyti eigi, að ríkisþing Dana ætti með að leyfa þeim hana eða banna; ef vjer værum partur af Danmörku í sama skilningi og Jótar væru það, þá heyrði ríkisþinginu til að gefa lög um sjóinn kring um Ísland; en vjer værum enginn slíkur partur af Danmörku, og hefðum sjerstakt löggefandi þing. Hann mundi annars gefa atkvæði sitt fyrir því að fella málið, eptir þeirri stefnu, sem það tæki í deildinni.

Ásgeir Einarsson sagði, að það mundi verða heldur en ekki vandi fyrir bændurna, að greiða atkvæði í máli þessu, þar sem tveir hinir lögfróðustu menn væru alls eigi samdóma um, hvað væri rjett eða rangt í þessu efni. Málið væri þó í sjálfu sjer eigi lítilljörlegt; og þetta spursmál, hvort samþegnar mættu veiða á þessu sviði, sem hjer væri um að ræða, væri mikils varðandi. Ef allir þegnar Danmerkurrikis mættu veiða upp í landsteinum hjá oss, mundu oss þykja það þungar búsiðjar, og þá mundu ekki síður koma kvartanir, en undan hinum útlendu fiskimönnum, Frökkum og Englendingum. Þætti sjer yfir höfuð tvísýnt, hvort hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði eigi haft rjett fyrir sjer. Að minnsta kosti væri andsjeð, að nefndin hefði verið í vandræðum með málið, þar sem henni hefði eigi þótt tiltækilegt að fara í þá stefnu, að banna Færeyingum þessa veiði á þessu sviði. En maður yrði um leið að skoða málið frá praktisku sjónarmiði. Það vissu allir, að vjer Íslendingar gætum eigi farið suður í Eyrarsund til þess að veiða, en þeir, sem meiri hefðu máttinn, gætu heimsótt oss, og virtist sjer þá hart, að eigi væru nein takmörk sett þeim yfirsterkari. Að öðru leyti vónaði hann, að hinn hæstvirti landshöfðingi mundi skýra

deildinni frá áliti sínu á þessu máli, svo að þingmenn vissu, að hverju þeir hefðu að ganga.

Landshöfðingi kvaðst vera samdóma hinum háttvirta 3. konungkjörna þingmanni, og yrði hann því að álita það ísjárvert fyrir þingið, að stinga upp á lögum í þessu tilliti; hann vildi því leggja það til, að málið yrði sent stjórninni, sem þá gæti nákvæmar ihugað, hvernig að ætti að fara.

Ásgeir Einarsson sagðist vera hræddur um, að ef Íslendingar ekki vissu sjálfir, hvað væri þjóðrjettur þeirra, að Danir mundu varla fara að leggja þá á knje sjer og kenna þeim, að þeir hefðu landsrjettindi þeirra.

Torfi Einarsson kvaðst ekki vita, hvort það væri nægilega upplýst, hvort Austfirðingar hefðu sömu veiðiaðferð sem Færeyingar, en ef að svo væri, þá gæti hann ekki betur sjeð, en að hjer væri komið undir því, hver dugnaðarmaðurinn væri mestur; en ef nú eigi væru brúkaðar lóðir, hvers vegna væri þá eigi bannað að við hafa þá veiðiaðferð, líkt og netin í Faxaflóa.

Eiríkur Kúld sagðist vilja upplýsa þingmann Strandasýslu um það, að Austfirðingar brúkuðu líka lóðir; en hjer væri spursmálið ekki um það, heldur væri það hitt, að miðin sjálf væru svo þröng, að Íslendingum væri gjört það ómögulegt, að leggja lóðir, eða þá að hvorirtveggja hefðu dregið hins lóðir. Hann sagðist ekkert skilja í því, hvernig menn gætu komið fram með slíkt sem það, að ráðlegast væri að fella málið, fyrst svo væri, að þingið eigi þættist geta sinnt því á þá leið, sem um beðið væri. Hinna háttvirta landshöfðingi hefði verið á þeirri skoðun, að málinu yrði vísað til stjórnarinnar, og vildi hann fyrir sitt leyti fullkomlega fallast á, að svo yrði gjört, því að hann treysti svo stjórninni, að hann vonaði, að hún sæi einhver ráð við þessu, og það því heldur sem sagt hefði verið, að Færeyingum væri bönnuð þessi veiðiaðferð heima hjá sjálfum þeim.

Benidikt Kristjánsson sagði, að hann áliti það enn vafa undirorpið, hvort mál þetta væri fyrir utan löggjafarvald alþingis eða þá

fyrir innan það. Því þó að það væri fyrir utan fiskhelgi, þá væri hjer þó að ræða um landhelgi, sem næði $\frac{3}{4}$ parta úr milu frá landi, þá væri það þó eigi svo víst, hvort alþingið eigi gæti sett lög um slíkt, og þingið ætti þó ekki að afsala sjer löggjafarrjetti þeim, sem gæti verið vafasamt hvort það eigi hefði.

Torfi Einarsson sagði, að þingmaður Barðstrendinga eigi þyrfti að kasta svo þungum steini á þá, er vildu fella málið, úr því að sjálf nefndin viðurkenndi, að eigi væri hægt að setja nein sjerstök lög um þetta efni; en það væri eitt, er sjer hefði dottið í hug, og það væri, hvort að hegningarlögin eigi næðu yfir þá menn, er brúkuðu þessa veiðiaðferð, og ef svo væri, þá væri eigi annað en beita þeim.

Stefán Eiríksson sagði, að hann nú um stund hefði hlustað á ræður þingmanna, en hann kvaðst þó eigi hafa sannfærzt enn um það, hvort leyfilegt væri fyrir þessi umtöluðu skip að veiða innan landhelgi; en ef svo væri, þá mundi það verða erfitt, að fá lög um þetta; en það væri eitt, er þó sjálfsgætt mætti bæta, nefnilega það, að menn þessir borguðu sektir fyrir óskunda, er þeir gjörðu af sjer á veiðarfærum landsmanna, eða þá eins og nefndin hefði dregið á, að þeir borguðu spítala-blut af alla þeim, sem þeir fiskuðu upp í landsteinum; hann hjeldi því, þó það sje neyðarúrræði, sem nefndin hefði tekið í þessu máli, að hann gæfi henni atkvæði sitt.

Bergur Thorberg sagðist ekki geta sjeð, að nefndin hefði á nokkurn hátt afsalað rjett alþingis til að eiga þátt í lagasetningunni, því að það lægi alls ekki í uppástungu hennar; sjer virtist einnig, að það vera nokkur mótsögn í því, að segja, að þingið geti sett lög í málinu, og þó vilja fella það; hann gæti heldur ekki sjeð, að nefndin hefði getað farið annan veg, en hún gjörði, og að þingið varla mundi eiga mikið á hættu, þá málinu væri vísað til stjórnarinnar, svo væri það líka eitthvað þægilegar tekið í málið, en að fella það; hann kvaðst því vilja treysta því, að þingdeildin fjellist á álit nefndarinnar, og

því heldur sem landshöfðingi hefði lýst því yfir, að sá vegur væri tiltækilegur.

Jón Pjetursson sagði, að ef sjórinn kringum Ísland væri sameiginlegt mállefni, þá heyrði þetta mál beinlínis undir ríkisdaginn; hverjar þessar almennu grundvallarreglur væru, sem vísað væri til, það kvaðst hann nú eigi vita, en ekkert positívt lagaboð væri til fyrir þessu, svo sjer væri kunnugt; í stjórnarskránni og stöðulögunum fyndist það ekki. Að gefa lög fyrir það, sem væri í landhelgi, hlýti eptir hlutarins eðli að heyra undir það þing, er ætti að gefa lög fyrir landið sjálft. Hann gæti eigi skilið, til hvers það væri að bera þetta mál undir stjórnina, nema kaonske það yrði til þess, að hún legði það fyrir ríkisdaginn, sem þá aptur meðal alls annars eigi væri nægilega kunnugur málinu.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að segja það, að eptir orðum hins háttvirta þingmanns væri það hrein mótsögn að vilja fella málið; væri það sameiginlegt mál, þá væri hið eina rjetta að bera það undir stjórnina, og einmitt þess vegna væri það varlegt að fella það.

Ásgeir Einarsson sagði, að hann ekki væri nær en áður, og vildi hann því, að málið væri látið ganga til 3. umræðu, það gæti þó aldrei skaðað, að íhuga það nákvæmar.

Forseti kvaðst, fyrst eigi tóku fleiri til máls, vilja bera málið upp til atkvæða, og var þá uppástunga nefndarinnar, að málinu skyldi vísa til stjórnarinnar, samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.

XVIII.

FRUMVARP

til laga um tilsjón sveitastjórnanna með þeim, sem þiggja af sveit.
(Flutningsmaður Sighvatur Árnason, þingmaður Rangæinga).

1. grein.

Hver sá, er þiggur sveitarstyrk, skal álitast ómyndugur, og oddviti hreppsnefndar þeirrar, þar sem hann á framsærslurjett að lögum, vera fjárhaldsmaður hans.

2. grein.

Skyldur er hver sá, sem þiggur sveitarstyrk, að vinna það verk, sem löglegt er og ekki of vaxið kröptum hans, er sveitarstjórnin þar í hrepp skipar honum. Óhlýðnist hann því, skal hann sæta fangelsis hegningu.

3. grein.

Enginn má byggja utansveitarmanni, er sveitarstyrk þiggur, nokkra jörðu eða part af jörðu án leyfis sveitarstjórnar þeirrar, þar sem jörðin eða jarðarparturinn er liggjandi. Nú þykist hann eigi fá jörðina byggða öðrum, og skal þá sveitarstjórnin skyld að fá annan ábúanda á hana, og standa í ábyrgð fyrir ábúð og afgangi. Óhlýðnist jarðarumráðandinn því, er nú var sagt, skal hann lúka til

sveitarinnar á ári hverju, er hann lætur tjeðan öreiga vera þar, svo mikið gjald, er nemi landskuld og leigum af jörðinni eða jarðarpartinum.

4. grein.

Með mál, er rísa útaf afbrotum gegn lögum þessum, skal fara sem opinber lögreglumál.

Á 13. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag júlímán., skýrði forseti frá, að 1. þingmaður Rangæinga hefði afhent sjer frumvarp til laga um tilsjón sveitastjórnanna með þeim, sem þiggja af sveit, og hefði hann látið prenta það. Ljet forseti síðan út býta því meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 14. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um tilsjón sveitarstjórnanna með þeim, sem þiggja af sveit* (frá Sighvati Árnasyni, 1. þingmanni Rangæinga).

Flutningsmaður kvaðst ætla að fara fáum orðum um ástæður þær, er frumvarp þetta væri byggt á. Það væri kunnugt, að það gengist allt of mjög við í sveitum, að enda vel vinnandi menn þægju sveitarstyrk; væri mjög erfitt eptir nú gildandi sveitarstjórnarlögum, að hafa hemil á þeim; þeir slæptust úr einni sveit í aðra, nenntu eigi að vinna, og þó þeir ynnu fyrir einhverju kaupi, borguðu þeir ekkert, sjer eða ómögum sínum til framfæris. Hefði þetta hvatt sig og aðra, er vel þekktu til þessarar óreglu, til að reyna að kippa þessu í betra horf, sem væri eigi mögulegt nema með því einu móti, að strangari tilsjón væri höfð með þeim og meira löglegt aðhald, en hingað til hefði verið. Svo sýndist og bryna nauðsyn bera til, að þeir utansveitarmenn, er þiggja sveitarstyrk, og væru að koma sjer niður á jarðnæði í öðrum sveitum, ættu ekki að vera undanskildir allri tilsjón af hálfu sveitarstjórnarinnar í þeim hreppi, sem þeir vildu setjast að í, í því efni hvað jarðnæði snerti, nje heldur sá, er jörðina vildi byggja, að mega stjóra það skilyrðislaust. Væri sjer ekki kunnugt, að nein sjerstök lög væru til í þá stefnu, er hjer ræddi um. En ef nokkur lög væru í þá átt, sem hann efaðist um að væri, mundi hann þakklátlega taka bendingum um það efni. Vildi hann ekki fjölyrða um málið að sinni, meðan hann heyrði eigi neinar mótbárur. En hann kvaðst biðja þingmenn að gæta þess, hvort þeim sýndist ekki þurfa hjer verulegrar lagfæringar, og láta það ekki fæla sig, þó þeir kynnu að finna einhverja smágalla við frumvarpið. Vildi hann því ráða til, að málinu yrði vísað til annar umræðu, og að nefnd yrði sett í málið.

Ólafur Pálsson sagðist vel geta viðurkennt, að flutningsmaður hefði haft góðan tilgang með þessu frumvarpi sínu; engu að síður þætti sjer örðugt að aðhyllast það. Þörfin í þessu efni mundi heldur ekki vera eins mikil, og þingmaðurinn hefði látið í ljósi. Ef sig minnti rjett, væri ákvörðun um þetta atriði í fátækrareglugjörðinni frá 8. jan. 1834, 9. og 20. grein, er heimilaði sveitastjórninni svo mikið vald, að, ef því væri vel beitt, mundi það hjer um bil nægja. Hann játaði að vísu, að þessum lögum væri sumstaðar sljólega beitt, en víða væri og gengið eptir þeim vel og heppilega. Raunar væri erfitt að draga hin rjettu takmörk í þessu efni, svo að mannúðar og mannfrelsis yrði tilhlýðilega gætt, en stefna þessa frumvarps virtist sjer þó í meira lagi gagnstæð almennu mannfrelsi, og utan við tíðarandann. Í öðru lagi sýndist sjer ákvörðunin í 3. grein frumvarpsins nálgast það, að ganga beinlínis í berhögg við eignarrjett manna. Andi frumvarpsins virtist benda til, að það hefði orðið til á einhverri af hinum fyrri öldum, en ekki á hinn 19. öld. Hann yrði því að ráða frá, að mál þetta, svo vaxið, fengi framgang.

Pórður Jónasson: Mál það, er hjer er fyrir, er einstaklegs eðlis, og hljóðar um þá, sem þiggja af sveit. Frumvarp þetta er allveg frábrugðið skoðunum þeim, er koma fram, þegar nú á dögum er ritað um slíkt mál, og hjer bregður varla fyrir neinni mannúð frá upphafi til enda, og vona jeg því, að þetta frumvarp komist aldrei lengra en á pappírinn. Frumvarpið sjálft er að eins 3 greinir. Í 1. greininni segir svo, að hinir fátæku, sem þiggja af sveit, skuli vera ómynd- og undir umráðum hreppstjóra. Í 2. grein segir enn fremur, að hreppstjóri geti leigt þá út í vinnu í sveitinni, og rekið þá svo frá einum bæ til annars; mætti því nærri geta, hver æfi og aðbúð þeim væri ætluð. Í 3. grein segir, að enginn megi leigja utansveitar-fátækling neitt jarðnæði, svo að hann eptir því hefur hvergi höfði sínu að að halla. Þannig yrðu kjör hinna fátæku eptir þessu lagafrumvarpi fullkomin ánauð og þrældómur;

þeir eiga engrar uppreisnar von. Hann vildi spyrja, hvort þjóðkjörinn þingmaður gæti verið þekktur að slíku ófrjálslyndi og mannúðarleysi við þurfandi bræður sína; ekki lærðu þeir það af grundvallarlögunum, nje heldur af fátækra-reglugjörðinni, og hlyti víst að mælast illa fyrir slíkri aðferð hjá hverjum góðum manni, sem tæki sjer nærri, þegar náungi hans ætti við neyð og bágindi að búa. En bótin væri, að þingið efalaust mundi kasta frá sjer þessu máli. Það hjálpaði ekki, þó tilgangurinn kynni að vera góður, þegar það kæmi svona illa úr garði gjört.

Torfi Einarsson sagðist að eins ætla að bæta því við það, er hinn háttvirti 6. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að í hjúalögunum mundi gefið sveitarstjórninni sæmitlegt vald í þessu efni. Svo væri hann og samdóma sama þingmanni í því, að ákvörðunin í 3. grein væri óhafandi. Að öðru leyti ætlaði hann ekki að fjölyrða um þetta mál.

Eiríkur Kúld sagði, að hinn háttvirti 1. konungkjörni þingmaður hefði máské kveðið nokkuð harðan dóm yfir frumvarpi þessu, þó sjer í rauninni væri ómögulegt heldur að geta aðhyllt það, eins og það lægi fyrir. Þingið hefði og svo mikið að starfa, að það ætti eigi að taka til meðferðar önnur mál, en þau, er brýna nauðsyn bæri til. Þó þætti sjer ísjárvert, að fella frumvarp þetta þegar við 1. umræðu. Þriðja greinin væri, eptir skoðun sinni, í rauninni óhafandi, þar sem jarðeigendurnir væru gjörðir jafnt ómyndugir sem sveitarómagarnir; 1. og 2. grein gæti hann heldur eigi fellt sig við, en hann væri eigi vonlaus um, ef málið yrði þhugað betur, að gjöra mætti þar á breytingar; því þó fátækrareglugjörðin og hjúalögin væru góð bending, væri samt gott að hafa hjer um fastari reglur. Fyrir því mundi hann eigi gefa atkvæði sitt með, að fella málið þegar við 1. umræðu.

Sighvatur Arnason kvaðst sjá, að mál þetta ætlaði eigi að fá góðan byr; en hann bað menn vel gæta þess, þó að einhverjum þætti eigi frumvarp þetta sem aðgengilegast,

hverja þýðingu málið hefði í sjálfu sjer, og hve mikið vantaði á, að eptirlit sveitarstjórna með þeim, sem þiggja sveitarstyrk innanhrepps eða utan, gæti farið í lagi. Kvaðst hann ekki skilja annað, en frumvarp þetta gæti staðið til bóta, ef málið væri virt þess, að þhuga það. Hinn háttvirti 1. konungkjörni þingmaður hefði kastað óþarfa-steinum á frumvarpið. Hann væri ókunnugur sveitarmálefnum, og því, hvernig þar hagaði til; en á þeirri þekkingu yrði að byggeja dóm sinn í þessu máli. Hann hefði talað, að þrældómur væri lagður á þá, er þægju sveitarstyrk, eptir ákvörðun frumvarpsins, en hann bað þingmanninn gæta þess, hvort það mundi ekki eins opt verða þrældómur fyrir hina, sem bæru byrðina af sveitarþiggendum þessum, lettingjum og svöllurum, sem hjer væru í og með. Menn hefðu ekki ljóslega sýnt sjer enn fram á, að lög væru til um þetta efni, og því furðaði hann sig á, að menn skyldu eigi vilja gefa máli þessu meiri gaum, en nú þegar væri komið fram.

Benidikt Kristjánsson sagðist að vísu eigi neita því, að frumvarp þetta væri nokkuð óheppilega orðað, og kæmi máské ekki sem bezt fyrir sjónir; en hins vegar hlyti hann að sjá, að tilgangurinn væri mjög góður, og það væri enginn efi á, að þörf væri að ráða bót á ýmissi óreglu í sveitunum í þessu efni. Menn segðu raunar, að það væri guð, sem gjörði fátækan og ríkan, en hins vegar mætti líka segja, að margur bakaði sjer örbyrgð sjálfur með leti og svalli. Væru allt of mörg dæmi þess í sveitunum til þess, að mótti því yrði borið. Þessum óráðsmönnum ættu fátækir bændur að leggja af sínum litlu efnum, og væru þeir aldrei svo fljótt búnir með það, að þeir eigi þegar heimtuðu meira. Ákvarðanir kynnu að vera um þetta efni nokkrar í eldri lögum, en hann efaðist um, að þær væru nægar, og mundi því þurfa að bæta við þær eða skerpa. Það gæti engum dulizt, er um það vildi hugsa, að, ef hagar þjóðarinnar ætti að fara batnandi, þá yrði breytingin að koma neðan að; sveitarstjórnirnar gætu bezt og ættu að leggja þar

hinn fyrsta grundvöll, en þá yrðu þær að hafa hagkvæm og skýlaus lög að ganga eptir. Hlyti hann því fastlega að ráða til, að málið yrði látið ganga til 2. umræðu, og að sett yrði þriggja manna nefnd í málið.

Jón Pjetursson sagði, að það hefði verið fundið að 3. grein frumvarpsins, að hún legði allt of mikið hapt á eigendur jarðanna. En menn yrðu að gæta þess, að það væru ýmislegar takmarkanir, sem eignarrjettur manna væri undir kastaður, og gæti ekki verið neitt á móti því, þegar það væri svo vegna almennings-þarfa. Hjer yrði því að gæta að því, hvort sú takmörkun eignarrjettarins, er frumvarpið færi fram á, væri á rökum byggð. Í þessu tilfelli virtist sjer eigi betur, en að viðkomandi sveit gæti komið til þyngsla, að utansveitarómögum væri veitt þar jarðnæði, þar sem eigi yrði jafnað miklu sveitarútsvari á þá, og gjarnast mundu þeir niður niða jörðina, með því þeir eigi gætu settið hana fyrir fátæktar sakir, en af jörðunum í hreppnum ættu sveitirnar að fá tekjur sínar; tekjur þeirra væru því mjög undir því komnar, að jarðirnar væru setnar vel. Sökum þessa virtist sjer eigi vera neitt ósanngjarnlega þrengt að eignarrjetti jarðeigenda, þótt hann væri skyldaður til fremur að byggja jörð sína innsveitismanni en utansveitarómaga, og þó að umráðamaður jarðarinnar þættist eigi geta fengið neinn annan ábúanda, gæti sveitarstjórnin máské hæglega fengið duglegan mann til að sitja hana, sem bæði jarðeiganda og sveitinni gæti komið hetur. Hann fundi því ekkert óviðurkvæmlegt í 3. grein frumvarpsins, og mælti fram með, að nefnd yrði skipuð í málið.

Bergur Thorberg kvaðst fúslega játa, að fátækra-forsorgun væri þungbær víða í sveitum, og æskilegt að sinna ráð til þess, að hætta á í því efni; en í frumvarpi þessu sæi hann engin heillavænleg ráð til þess; stefna þess væri mjög ómannúðleg, og gæti eigi sameinast við hinn mannkærlega tilgang, er slík lög ætlu að hafa, nefnilega þann, að gæta allrar nærgætni við fátæka og bágstadda meðbræður sína. Sumir hefðu sagt, að frum-

varp þetta gæti staðið til bóta, svo að annmarkar þeir, er nú væru á því, hyrfu. En hann kvaðst ætla, að þá yrði gjörsamlega að búa til nýtt frumvarp. Að öðru leyti ætlaði hann, að svo brýna nauðsyn bærieigi til, að fá ný lög um þetta efni; sveitarstjórnir hefðu nægileg lög að ganga eptir, ef þeim væri beitt. Eptir því, sem hann skildi ákvörðun fátækrareglugjörðarinnar í 9. grein, væru sveitarstjórar alls eigi skuldbundnir til að láta skilyrðislaust hjálp í tje hverjum, er styrks þættist þurfa af sveitinni, nema eptir nákvæma rannsókn efnahags þeirra og ástands, þannig að þarfa sveitarinnar væri gætt jafnt og allrar nærgætni við hina sönnu þurfa-menn. En sjer virtist sá mikli munur á frumvarpinu og þessum lögum, að frumvarpið skoðaði að eins málið frá einni hlið, gengi eingöngu út frá því, er sveitinni væri í hag, en gleymdi fremur hinni hlið málsins, sem talaði til kristilegs mannkærleika, og nærgætni við fátæka þarfamenn. Þó að nú yrði sett nefnd í málið, eins og sumir hefðu stungið upp á, þá mundi að sinni ætlun verða af því litill árangur; eigi sæi hann heldur, að tiltækilegt væri, að fara að breyta hinum eldri lögum um þetta efni að sinni, því að það útheimti algjörlega nýtt fyrirkomulag á fátækra-málefnum landsins. Hann yrði því fyrir sitt leyti að leggja það til, að ekki yrði sett nefnd í þetta mál.

Torfi Einarsson sagðist vera alveg mótfallinn nefnd í málinu, þótt það næði að ganga til 2. umræðu.

Sighvatur Arnason sagði, að hinn háttvirti 3. konungkjörni þingmaður hefði talað um, að hin gömlu sveitarstjórnarlög gæfu sveitarstjórunum nægilegt vald í þessu efni, en hann gæti þó eigi sjeð af þeim stað í fátækrareglugjörðinni, er hann hefði vitnað til, að sveitarstjórunum væri gefið þar nokkurt tryggjandi vald, til að hafa taumhald á þeim mönnum, er hættir væru við bú og eitt sinn orðnir lausir; hefðu opt orðið úr því þrætur, og sveitarstjóri neyðzt til að leita sýslumanna, og hefði þó eigi dugað. Það eina, er festa mætti fát sinn á móti þessu, væri máske

það, að betur mætti ganga að vinnufærum mönnum um leið og þeir þæðu sveitarstyrkinn. En menn yrðu yfir höfuð vel að gæta þess, að stöðugt færu vandræðin í vöxt, og sveitarfjelögunum ofþýngt, og þegar nú væru borin upp mál, er vildu bæta úr þessu, ímyndaði hann sjer, að þingið mundi eigi gjöra sig vinsælt með því, að vísa þeim sömu leið aftur, en halda hinum fram, sem legðu byrðarnar á. Hann yrði því enn að ráða fastlega til þess, að nefnd væri sett í málið.

Stefán Eiríksson kvaðst mundu hafa mælt með nefnd í þessu máli, ef hann vissi það fyrir, að nefndin kæmi fram í mildari stíl, en frumvarpið fer fram á; hann gæti eigi betur sjeð, þegar hann liti á frumvarpið, en hjer væri farið fram á stakasta ófrelsi, og að meðferð á þessum aumingjum líktist fremur meðferð á dýrum en mönnum. En ef að hann, sem sagt, vissi, að nefnd í þessu máli, kæmist til annarar niðurstöðu, en frumvarpið, mundi hann eigi hafa verið ófús á, að mæla með nefnd.

Fyrst eigi fleiri tóku til máls, var leitað atkvæða, og með 7 atkvæðum ályktað að málið skyldi ganga til 2. umræðu, en með 5 atkvæðum gegn 5 var það fellt frá nefnd.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 19. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til annarar umræðu *frumvarp til laga um tilsjón sveitarstjórnanna með þeim, sem þiggja af sveit*.

Flutningsmaður (Sighvatur Arnason) sagði, að ekki væri að sjá, að þingmenn hefðu komið fram með breytingaruppástungur við frumvarpið, og væri hann hræddur um eptir umræðum þingmanna síðast, að slíkt mundi ekki komið til af góðu, eða, að þeir hefðu þá geymt sjer það til 3. umræðu, og í þeirri von, að málið fengi að minnsta kosti að ganga til 3. umræðu, kvaðst hann ætla að fara fáum orðum um það. Hann

sagðist þá vera ásáttur með að sleppa 1. grein frumvarpsins, eða, að hún yrði orðuð nokkuð mildara; eins mundi hann tilleiðanlegur til að sleppa niðurlagi 2. greinar, ef deildarmönnum geðjast betur að því. En að því, er snerti 3. grein, blyti hann enn að vera þeirrar skoðunar, að band það eða takmörkun, er hún benti til í hinum hjer um rædda tilfellum, væri nauðsynleg. Færði hann það meðal annars máli sínu til sönnunar, að, þegar eigandi jarðar væri í öðrum hrepp, en jörðin sjálf, þá vissi hann dæmi til þess, að sá jarðareigandi hefði byggt jörðina manni, er það hefði sveitarstyrk í hans eigin hrepp. Hefði svo þessi þurfa- maður eigi að eins nítt þessa jörð niður, heldur og fyrir óbeinlínis styrk frá áttögum sínum, orðið að lokum sveitfastur í þeim hrepp, og sveitinni til þýngsla og vandræða. Kvaðst hann eigi sjá betur, en nauðsynlegt væri, að sporna við slíku. Mönnum væri og kunnugt, að af óhlutvöndum mönnum væri reynt að fara kringum lögin frekar, en skyldi; væri því æskilegt að gjöra lögin svo úr garði, að slík óráðvendni yrði fyrirbyggð. Við 1. umræðu málsins hefði verið dregið á, að sveitarstjórnirnar hefðu nóg að annast, þó þær færu eigi að taka upp á sig þann vanda, er af byggingu jarða flyti; þessu vildi hann svara því, að hann gæti eigi ætlað, að nokkrar sveitarnefndir mundu svo óskynsamur, að takast slíkan vanda á hendur, nema þær sæju fram á, að sveitinni væri hættu eða vandræði búin af slíkri ábúð, er hjer ræddi um. Þannig mundi alls engin hættu fyrir því, að sveitarstjórnir neyttu þessa valds, nema þörf sveitarinnar krefði. Hann kvaðst geta fullvissað hina heiðruðu deild um það, að því yrði fagnað út um landið, að minnsta kosti í sínu eigin kjördæmi, ef ráðin yrði bót á þessu. Öllum, er til þekktu, blyti að vera það kunnugt, að sveitarstjórnir hefðu vandasömum og margvíslegum störfum að gegna, mikil sveitarbyrði víða hvar, fátækt og fjeleysi; mundi því eigi veita af því, þó leit- azt væri við, að styðja sveitarfjelögin eptir fongum á allan mögulegan hátt. Að endingu

kvaðst hann því vona, að deildarmenn gæfu málinu svo góðan gaum, að því yrði vísað til 3. umræðu, og að einhverjir heiðraðir þingmenn yrðu til þess, að lagfæra það, er á kynni að skorta.

Torfi Einarsson sagðist, af því að hann væri nokkuð kunnugur sveitarstjórn, ætla að svara hinum heiðraða þingmanni Rangæinga nokkrum orðum. Hann kvaðst vera honum alveg samdóma um það, að æskilegt væri að koma í veg fyrir óreglu manna á milli og það, að óhlutvandar menn færu í kringum lögin, og ef hann sæi nokkur ný eður heillavænleg ráð við því gefin í frumvarpi þessu, mundi hann fús að styðja það. Nú gæti hann eigi sjóð, að svo væri. Flutningsmaður hefði sjálf-sagt með 1. grein og 2. grein ætlað að skerpa duglega tilsjónina með þeim mðnn-um, er þæðu af sveit, en hann sæi hvorki, að þessar ákvarðanir ættu vel við, nje hald-ur að þeirra þyrfti við í sjálfu sjer; og vildi hann í því skyni benda þingmanni Rangæ-inga á athugasemdir í bók Bjarna sýslumanns Magnússonar um fátækramálefni, þar væri nú kominn allur mergurinn úr 1. og 2. grein-inni. Hann efaðist og um, að þingmaðurinn hefði gjórt sjer það ljóst, hve hæpið og jafnvel ósanngjarnt það væri, ef hver maður skyldi álítast ómyndugur, undir eins og hann þægi sveitarstyrk. Hann vildi taka til dæmis fátækan barnamann, er að öðru leyti væri dugandismaður, væri ágætur sjómaður, og að öllu hinn ötulasti, nú yrði hann fyrir ein-hverju óvenjulegu óhappi, missti máské tölurverðan hlut af bjargræði sínu, t. d. bátinn sinn; hvort mundi þá nokkur mannúðleg hugsun í því, að gjöra þann hina sama með öllu ómyndugan, þótt hann í bráðina þyrfti að leita liðsiunnis sveitarstjórnarinnar. Nú kæmi ný uppástunga í 3. grein um tilsjón með jarðeigendum, er þeir byggja jarðir sínar. Hann sagðist að vísu játa með þing-manninum, að ýmisleg vanbrúkun hefði átt sjer stað í þessu efni. En sjer virtist engin bót ráðin á því með þessari grein. Eptir henni mætti nú jarðeigandi ekki byggja jörð sína þessum umtöluðu fátæklingum, en ef

hann fengi engan annan ábúanda, skyldi sveitarstjórnin skyld að annast ábúðina að öllu. Nú gæti það komið fyrir, að ábúandi sá, er sveitarstjórnin hefði útvegað, niður niðdi jörðina, svo að færa þyrfti niður leigu-málann. En eptir sinni skoðun hlyti jarð-eigandi þá að hafa rjett til að heimta sama leigumála, og áður, afsveitarstjórninni, þar sem hann gæti krafzt þess, að jörðin væri eigi niðd. Þetta mundi þá ekki verða neitt hag-ræði fyrir sveitarstjórnina, enda gæti hann sagt fyrir sig, að þegar hann eitt sinn hefði verið hreppstjóri, hefði hann varazt það eins og heitan eldinn, að taka slíka ábyrgð upp á sig; sjer hefði þótt nóg með manninn, þótt hann eigi tæki að sjer ábyrgð á jörð-unni að auk. Auk þess virtist sjer ákvörð-un þessarar greinar vera gagnstæð anda þessa tíma og móthverf öllu samningafrelsi. Meðan eigi kæmu frekari upplýsingar, er miðuðu til einhverra verulegra bóta í þessu efni, yrði hann að vera því mótfallinn, að mál þetta gengi til 3. umræðu.

Eiríkur Kúld sagði, að hinn heiðraði þingmaður Strandasýslu hefði að miklu leyti gjórt sjer óþarft að standa upp í þessu máli. Eins og menn máské myndu, hefði hann við 1. umræðu málsins mælt 1. og 2. grein frum-varpsins nokkra bót, en úr því nú uppástungumaður sjálfur væri búinn að taka burtu kjarnann úr þeim, þá sýndust sjer greinar þessar orðnar með öllu þýðingarlausar og sjálfðæmdar. Það, sem þingmaður Stranda-sýslu hefði tekið fram viðvíkjandi 3. grein, væri öldungis satt og rjett. Lögin yfir höf-uð, og ekki sízt fátækralög, ættu að vera byggð á sanngirni og mannúð. Eptir grein-inni gæti sveitarstjórnin sagt við jarðeiganda í öðrum hrepp: «Nú ætla jeg að gjörast formyndari þinn; þú hefur ekkert leyfi til að byggja jörð þína öðrum, en þeim, sem mjer sýnist». Það lægi þó í augum uppi, að slíkt væri alveg ófært og mesta misrjetti, sem enginn frjáls maður mundi vilja liggja undir.

Sighvatur Arnason sagði, að það sæi á, að menn gjörðu sjer far um, að ónýta mál þetta. En hann bað þingmenn vel að gæta

þess, hvort ekki mundi nauðsyn á einhverri ákvörðun viðvikjandi byggingu jarða, þegar svona stæði á, eins og í 3. grein væri gjört ráð fyrir. Sjer þætti það undarlegt, að sumum heiðruðum þingmönnum þætti þetta óeðlilegt band á frelsi manna. Það mætti þó gjöra ráð fyrir, að þessir menn, er hjer ræddi um, væru opt óveðurheptugir menn, trassar og letingjar, sem engin skil gjöra til neinna sveitarparfa, svo yrði stundum endirinn sá, að hreppur þessi fengi þá og ómegð þeirra algjörlega fyrir bragðið, og yrði þetta þá að mesta ófrelsi á þann bóginn. Þetta yrði að fyrirbyggja með einhverjum ráðum, og þætti sjer næsta undarlegt, ef slíku yrði eigi við komið, án þess að misbjóða frelsi annara, þar sem þetta leiddi opt til þess, að misbjóða frelsi hinna, sem uppbyggilegir væru, og bæru byrðina.

Ólafur Pálsson sagði, að mäske hefði verið öðru máli að gegna með frumvarp þetta, ef linun sú eða útdráttur á fyrstu 2 greinum frumvarpsins, er flutningsmaður hefði minnzt á, lægi fyrir; en nú væri eigi því svar að gefa, heldur lægi frumvarpið fyrir óbreytt; og væri hann sömu skoðunar og áður, hvað það snerti; á frumvarpinu væru þeir gallar, er gjörðu það lítt hafandi, eða jafnvel óbrúkanði; aðalgallinn væri sá skortur á mannúðartilfinningu, er gengi gegnum það allt. En eins og hinn heiðraði þingmaður Strandasýslu hefði bent á, væri það mjög svo ósanngjarnt, að vilja gjöra alla þá, er sveitarstyrks þyrftu að leita, jafnt ómynduga. Í því efni væri það og aðgætandi, af hverjum orsökum menn yfir höfuð gætu orðið hjálparpurfar. Það gæti raunar vel verið, að sumir yrðu það af leti og ódugnaði, og þrjózkudust síðan við að vinna það, er sveitarstjórnin byði þeim; móti slíkum mönnum ætti þá frumvarp þetta helzt að vera stýlað. Þess væri vel gætandi, að mikill þorri þeirra, sem yrðu þurfandi fyrir sveitarstyrk, væri af allt annari tegund; það væru hrumir menn aldráðir, lúnir, heilsuþiladír, eða þeir, er eitthvert sjerlegt mótlæti hefði komið fyrir, og gjört hjálparþurfa; þessir menn hefðu ekki kom-

izt í hið bágborna ástand, sem þeir eru í, fyrir eigin tilverknað, og við slíka þurfamenn ætti þó sannarlega betur við, að við hafa jafnframt mannúð og nærgætni, og væri sú skylda jafnheilög og hin, að líta eptir fjárhag sveitarfélagsins. Þessi hugsun gengi einmitt ríkt í gegnum alla vora eldri löggjöf um fátækramálefni, og væri henni nú sízt að hafna. Að öðru leyti væri hann á því, eins og áður, að eigi þyrfti að fara lengra í þessu efni, en reglugjörðin af 28. jan. 1834, 9. grein og 20. gjörðu, og lengra væri ekki fært að fara, ef mannúðarinnar ætti að verða gætt. Af þessum ástæðum gæti hann eigi ráðið þingdeildinni til, að láta þetta mál ganga lengra, en komið væri. Viðvikjandi 3. grein vildi hann að eins bæta því við, að sjer virtust yfirráð sveitastjórnanna seilast þar lengra, en góðu hófi gegndi; sveitarstjórnirnar hefðu og ættu að hafa umráð yfir þurfamönnum sínum, en ekki yfir jarðeigendum út í frá.

Benidikt Kristjánsson sagðist geta látið sjer skiljast, að 1. og 2. grein mættu missa sig, en þó ætlaði hann jafnframt, að, ef þær væru lagaðar eða vikið nokkuð við, mættu þær standa. Sjer virtist ekkert rangt í því, að þegar einn maður þægi af sveit, að sveitastjórnin hefði þá tilsjón með ráði hans, og ef greinin væri eitthvað orðuð á þá leið, þá gæti það álitizt eins rjettindi fyrir hjálparþurfann, og á hinn bóginn skylda, er hvíldi á sveitarfélaginu. Viðvikjandi 2. greininni virtist sjer ekkert verulegt út á hana að setja, ef hún væri orðuð nokkuð öðruvísi. Það væri alkunnugt, að margir, er lægju upp á sveitarfélögnum, eyddu tímanum án þess að leita sjer vinnu, annaðhvort vegna leti, deyfðar eða framtaksleysis; virtist sjer þá vel við eiga, að sveitarstjórnirnar hefðu nákvæmt eptirlit með því, að slíkir menn fengju eitthvað þarflegt að vinna, er væri sambodíð kröptum þeirra; kvaðst hann alls ekki mundu þurfa að óttast, að sveitarstjórnirnar misbrúkuðu þetta vald sitt svo, að þær fyrirmunuðu þurfamönnum, sem hefðu nauðsynleg störf á hendi, að gegna þeim. Sjer virtist, að margir þeirra þingmanna, er talað

hefðu, hefðu einkum ráðizt á 3. grein, en í hinni virtist sjer vera mergurinn málsins. Þessir heiðruðu þingmenn hefðu ekki lagt áherzluna á það, er greinin tæki þó skýrlega fram, en það væri þetta, að jarðeigandi mætti eigi byggja jörð sína utansveitar þurfamanni. Þessa ákvörðun gæti hann eigi annað en ætlað mikilsvarðandi, þar sem hlutaðeigandi sveit auðsjáanlega gæti átt það á hættu, að slíkir menn yrðu eigi til annars, en hnekkja velmegun sveitarinnar; þeir legðu lítið eða ekkert til almennra þarfa, borguðu ekkert aukaútsvar; vissu þó allir, eptir því sem ástand nú væri í sveitum, hve miklu því væri að skipta, að sem flestir sveitarbúar legðu til þarfa fátækra. Svo væri það og eigi dæmalaust, að slíkir utansveitarmenn væru aldir í þukri á jörðunum af mönnum í þeim hrepp, er þeir væru úr, allt þar til þeir væru orðnir sveitlægir í hinum hreppnum. Sjervirtist því alls ekkert ósanngjarnt í því, þegar jarðeigandi ætti ekki vól á öðrum, en utansveitar þurfamanni til að byggja jörð sína, að sveitarstjórnin annaðist ábúðina. Aptur væri það sjálfsgagt, ef sveitastjórnin vildi eigi takast ábyrgðina á hendur fyrir ábúð jarðarinnar, að jarðeigandi hefði þá rjett til að byggja hana hverjum, sem honum litist. Hjer hefði fyrst verið um ójöfnuð að ræða, hefði átt að banna ábúð þeim manni, er eigi þægi af sveit. Hann yrði því að álíta það mjög heppilegt, þó aldrei nema 3. greinin ein yrði lögleidd. Hann vildi því mæla fast fram með því, að málið yrði látið ganga til 3. umræðu, í því trausti, að svo margir þingmanna, er með þyrfti, yrðu til þess, að koma fram með breytingaruppástungur við frumvarpið.

Torfi Einarsson gat þess, að þingmaður Þingeyinga hefði sagt, að jarðeigendur hefðu rjett til að byggja jarðir sínar hverjum, sem þeir vildu, og sveitarstjórnin hefði enga skyldu til að taka bygginguna fremur en hún vildi, sem þó hefði hlotið að vera, hefði greinin átt að þýða nokkuð, svo hún væri nú farin sömu leiðina og hinar.

Sighvatur Arnason sagði, að þetta mundi vera misskilningur. Í 3. greininni væri ein-

ungis meint það, sem þingmaður Þingeyinga hefði tekið fram, að utansveitarmanni þeim, er jarðeigandi vildi byggja jörð sína, yrði því að eins frá vísað, að sveitarstjórninni þætti þess gjörast þörf vegna heilla sveitarinnar.

Eiríkur Kúld sagðist ætla að segja þingmanni Rangæinga dæmi eitt, er hann þekkti vel, ef það gæti mäske upplýst mál þetta nokkuð. Fyrir vestan í Barðastrandarsýslu hefði maður átt jörð í öðrum hrepp, en hann sjálfur bjó í; þessa jörð hefði hann byggt fátækum manni úr sinni sveit. Þegar sveitarstjórnin í þeim hrepp, er kotið lá í, hefði komizt að þessu, hefði hún með öllu afráðið jarðeiganda að byggja þessum manni jörð sína, og þegar hann hefði eigi viljað láta undan, hótad því, að hún mundi sjá um, að manninum yrði byggt út. Eigi að síður hefði maðurinn sezt á jörðina, og að nokkrum árum liðnum hefði bóndi sá galdið 7 vættir til sveitar í þeim hreppi. Slík dæmi, sem þetta, mundi víðar mega finna.

Jón Pjetursson sagði, að sjer geðjaðist raunar hvorki að 1. nje 2. grein frumvarpsins; þó gætu þær mäske orðið góðar, ef þeim væri breytt nokkuð. En 3. grein ætlaði hann að hefði inni að balda mjög svo eðlilegar ákvarðanir, og efni hennargott. Það, sem hefði verið fært á móti henni, virtist sjer eigi snerta sjálfa greinina eða efni hennar. Það hefði verið sagt, að hún gripi inn í samningafrelsi manna. En það væri aðgætandi, að lögin yrðu opt að gjöra það, þegar slíkt horfði til almenningsheilla. Það hefði og verið fært til, að sveitarstjórnunum væri með þessari grein gefið of mikið vald gagnvart eignarrjetti manna. Hann kvaðst þó eigi vita betur, en sum önnur lög væru eins ströng eða jafnvel strangari í þessu tilliti; menn mættu t. a. m. eigi byggja tómthúsamanni inn á jörð sína, nema með leyfi sveitarstjórnarinnar. Þó væru miklu meiri líkindi til, að hinir hjer um ræddu utansveitar þurfamenn yrðu sveitinni til þyngsla, en að sumir tómthúsmenn yrðu það. Dæmi hins háttvirta varaforseta fyndist sjer eigi sanna neitt, nema það, að ræzt gæti úr fyrir mörgum

fátæklingi. Hann hefði eigi getið um, hvort maðurinn hefði þegið af sveit í sinni sveit; en hefði þetta verið þurfamaður, hefði víst eigi ræzt svo úr fyrir honum, að hann að fáum árum liðnum hefði getað galdið 7 vættir til sveitar. Höfuð-innihald greinarinnar og augnamið væri það, að koma upp jörðunum, með því að byggja þær eigi ónytjungum eða öreigum, er eigi gætu setið þær, og niðdu þær því niður. Væri því alls ekkert óeðlilegt, að sveitarstjórnin tæki í taumana, þegar svo á stæði. Hann tók þá dæmi til sönnunar máli sínu; það væri legat nokkurt, er gefið væri fátækum, og ætti það jörð í öðrum hreppi; fátækrastrjórnin, er hefði umráðin yfir gjófinni, byggði jörðina stöðugt ónytjungum og öreigum, úr sínum hreppi, sem niðdu jörðina niður æ meir og meir; þar hjá borgaði ábúandi þessi ekki neitt til sveitarinnar þar, er jörðin lægi í, nje heldur til annara stjetta. Þessar væru nú optafleiðingarnar, þegar engin takmörk væru sett í þessu efni. Rjeði hann því fastlega til, að málið gengi til 3. umræðu.

Bergur Thorberg sagði sjer þætti það næsta óheppilegt, að fara nú fyrst að ráðgjöra breytingar við frumvarpið, og ætlaði hann, að það mundi gagnstætt tilgangi þingskapanna, þó það væri ekki beinlínis ólöglegt, ef það yrði að venju í þinginu, að menn geymdu sjer að koma með breytingar sínar, þangað til við 3. umræðu málanna, og með því nú svona væri, að engar breytingar lægju fyrir nema þær, sem ráðgjörðar væru, gæti hann heldur ekkert tillit tekið til þeirra. Að öðru leyti væri skoðun sín á þessu máli hin sama og áður. Margir heiðraðir þingmenn hefðu nú og tekið margt skýrlega fram á móti frumvarpinu, og víst væri um það, að það stæði enn óhrakið, að ákvarðanir frumvarps þessa væru mjög ómannúðlegar, og það, sem ákvarðanir tveggja fyrstu greinanna ætluðu að bæta úr, hefðu menn þegar í nú gildandi lögum. Ákvarðanir 3. greinarinnar væru, að sinni skoðun, næsta óeðlilegar, og virtust grípa helst um of inn í samningafrelsi manna. Það færi ekki vel á því, að

ætla að fara með lögum að kenna mönnum að byggja vel og hygglega jarðir sínar. Hann gæti ekki heldur neitað því, að sjer hefði þótt það veik ástæða, er færð hefði verið grein þessari til bóta, nefnilega sú, að aðrar ákvarðanir í lögum sjeu ekki frjálslægri, og hefðu verið til færðar í því skyni lög þau, er í gildi væru um tómthúsmenn. Það væri sannast um þau lög, að ef þeim væri beitt stranglega, gætu þau orðið ósanngjörn í hæsta máta, þó efaðist hann um, að ákvarðanir þeirra laga væru eins óeðlilegar og þær, er hjer væri farið fram á. Hann kvaðst ætla, að skoðanir meiri hluta deildarmanna væru áþekkar í þessu efni, og mundi því þingdeildin álíta það ráð snjallast, að hætta nú umræðunum um þetta mál og láta það eigi ganga lengra; því þótt eitthvað kynni að vera nýtilegt í lagafrumvarpi þessu, þá væri óeðlilegt, að hrífa það út úr sambandi við önnur lög, með því að lögleiða það sjerstakt, og ef fátækra reglugjörðin síðar meir yrði á annað borð endurskoðuð, þá yrðu þessar ákvarðanir mjög þýðingarlitlar.

Sighvatur Arnason gat þess fyrst, að sjer virtist dæmi það, er þingmaður Barðstrendinga hefði til fært, ekki sanna neitt, þar sem hann ekki hefði getið þess, hvort maður sá, er hann nefndi, hefði þegið af sveit. Eftir því sem hann þekkti til, mundi það varla vera einn af tíu slíkra þurfamanna, er tækju svo bráðum framförum sem þessi, heldur mundu þeir flestir hallast á hinn bóginn. Hinum háttvirta 3. konungkjörna þingmanni hefði þótt það óeðlilegt band, er ákvörðun 3. greinar legði á menn, en hann kvaðst vilja spyrja, hvort það væri eigi eins óeðlilegt, að sveitarstjórnirnar yrðu að taka við slíkum mönnum, er hjer ræddi um, án þess þeir gjörðu annað, en draga sveitina niður; svo stæðu þeir og í vegi fyrir því, að innsveitismenn fengju jarðnæði, og yfir höfuð væri það aldrei óeðlilegt, sem skynsamlega kæmi í veg fyrir óhlutvendni annara. Líka yrði hana að taka það fram, að þó 3. greinin væri lögleidd, gæti það eigi orðið neitt til þess, að trufla hin gömlu lög, því

að það væri einmitt nýtt atriði, er hún færi fram á, og sem virtist brýnasta nauðsyn að lög væru til um.

Benidikt Kristjánsson sagðist ekki vilja gjöra þetta að kappsmáli, en sjer fjelli illa, ef frumvarpið yrði felld í heild sinni. Kvaðst hann nú vilja stinga upp á því, ef málið, sem hann vonaði, næði að ganga til 3. umræðu, að 1. og 2. grein yrði sleppt, en haldið yrði 3. grein, og máské 4. grein, og fyrirsögn frumvarpsins breytt samkvæmt því. Því yrði ekki neitað, að 3. grein hefði inni að halda hagkvæmar og nauðsynlegar ákvarðanir við-

víkjandi takmörkun á vanbrúkun eignarrjettarins, er optlega ætti sjer stað.

Fyrst fleiri tóku eigi til máls, kvaðst forseti vilja bera málið undir atkvæði deildarmanna, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. grein frumvarpsins felld með 10 atkvæðum gegn 1.

2. grein felld með 10 atkvæðum gegn 1.

3. grein felld með 8 gegn 3.

4. grein felld með 8 gegn 3.

Var þannig allt frumvarpið felld frá 3. umræðu.

XIX.

FRUMVARP

til laga um kaup á þeim þrem hlutum silfurbergsnámans í Helgustaðafjalli og jarðarinnar Helgustaða, sem landssjóðurinn ekki á.

(Sjá hjer að framan, I. part 418. bls.).

C.

Frumvarp, eru eigi voru út rædd á þinginu.

I.

FRUMVARP

til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi.

(Flutningsmaður: Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga).

1. grein.

Enginn má framvegis stofna nje reka fasta verzlun á Íslandi, nema hann sje þar búsettur.

2. grein.

Kaupmenn þeir, sem nú eiga fastar verzlunir hjer á landi, en eru búsettir erlendis, skulu þó, meðan þeir lifa og eiga þær, mega reka slíkar verzlunir á þann hátt, sem lög hingað til hafa leyft.

3. grein.

Nú gjörir kaupmaður sig sekan í broti eða yfirhýlmingu gegn lögum þessum, og skulu þá verzlunarhús hans, verzlunaráhöld og vörur, er finnast á landi hjer, gjörðar upptækar, og andvirði þeirra renna í landsjóð.

4. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. dag ágústmánaðar 1876, og skulu þá allar ákvarðanir, sem koma í bága við þau, vera úr lögum numdar.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 44. fundi neðri deildar alþingis, 19. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi*, frá fyrri þingmanni Árnesinga; hafði forseti skýrt frá því á 34. fundi, 10. dag ágústmánaðar, að hann hefði fengið frumvarp þetta, og látið út býta því meðal þingdeildarmanna.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) kvaðst eigi skyldu vera margorður um málið. Að eins kvaðst hann vilja benda á, að verzlunarástand landsins væri nú mjög sorglegt.

Það gengi einkum í 2 áttir. Önnur væri sú, að verzlunarfrelsi það, er nú væri og væri í sjálfa sjer mjög gagnlegt, lægi því miður í óeðlilegu og skaðlegu horfi. Það væri gott, að vörur flyttust úr öllum áttum og til allra kaupstaða, en ef hlutfallið raskaðist á vörugæðum og vöruflutningum út og inn, þá væri það skaðlegt. Það væri ihugunarvert, að menn á öllum kjálkum landsins ljētu burt úr landinu langtum betri vöru, en þá, sem þeir fengju í staðinn. Hann játaði að vísu, að aðgæzla í þessu efni væri erfið, en líklegt væri, að löggjafarvaldið gæti nokkuð úr því bætt. Þannig væru t. d. matvæli úr landi flutt fyrir ónauðsynlega vöru. Þessi stefna hefði skaðleg áhrif á það, hvernig þjóðin færi með efni sín. Þau þverroðu, og kraptur drægist úr landinu. Þannig ljeti þjóðin ull sína o. fl. fara óunnið úr landi, en fengi aptur ónýta útlenda «manufakturvöru». Þessi stefna hjá þjóðinni eyðilegði alla viðleitni hjá henni til þess, að gjöra afurðir landsins sem bezt unnar, en hjeldi henni í því horfi, að láta þær fara óunnar. Augu þjóðarinnar þyrftu í þessu efni að opnast, svo að hún sæi sinn hag. Hún væri að vísu fátæk, en eigi væri óhugsandi, að hún gæti eignast verksmiðjur.

Önnur hlið máls þessa væri sú, að Ísland hefði verið brúkað sem fjepúsa annara landa. Útlendir peningamenn hefðu haft hjer í seli. Hann kvaðst eigi vilja rekja fornan

verzlunarferil á Íslandi; en enn þá væri dilkur einokunarinnar hjer eptir. Fastir kaupmenn nyta eigi þeirra rjettinda, sem þeir í raun rjetttri ættu. Sú þjóð, sem eigi gætti hags síns í viðskiptum sínum við aðra, ljeti fje sitt úr vasa sínum í vasa hinnar, eins og ætti sjer stað, ef maður skipti við mann. Íslendingar sjeu fátæk þjóð, og fje streymi úr vasa þeirra inn í auðug lönd. Frumvarpið, sem nú lægi fyrir þingmönnum, miðaði að því, að bæta úr þessu siðara atriði málsins, þar sem það færi því fram, að enginn kaupmaður mætti stofna nje reka verzlun á Íslandi, nema hann væri þar búsettur. Þingmönnum væri kunnugt, að þetta miðaði til að nema úr gildi lagaákvörðun, sem stæði í rentukammerbrjeð 1. júní 1792, þar sem kaupmönnum sjálfum væri leyft að verzla með faktórum sínum. Þessi verzlun drægi peninga úr höndum landsbúa. Þingmenn saju, að hjer væri ekki um annað að ræða, en að nema úr gildi hið fyr nefnda bann, svo að Íslendingar gætu notið eigin fjár. En hann bað þingmenn eigi misskilja frumvarp þetta svo, að það legði bönd á frelsi manna, því að hver, sem vildi, mætti setjast að á Íslandi og vera þar búsettur. Þegar menn töluðu um, að t. d. 1200 kr. væri þung byrði á landssjóðinn, eða þættust eigi yfir höfuð geta kostnaðarins vegna komið fram þeim málum, sem menn þó játuðu að í sjálfru sjer væru góð og gagnleg, þá ættu þingmenn að gæta þess vandlega, að taka burt allar þær stíflur, sem lægju í óeðlilegri löggjöf. Hann vonaði, að deildin gæfi atkvæði sitt fyrir því, að málið gengi til 2. umræðu, og kvaðst hann þá skyldu upplýsa það enn betur. Á þessu stigi málsins hefði hann að eins talað um málið frá almennu sjónarmiði, því að annað hefði eigi átt við.

Grímur Thomsen skoraði á 1. þingmann Suður-Múlasýslu, að láta álit sitt í ljósi um þetta mál.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst geyma sjer það til 2. umræðu, ef málið kæmist svo langt.

Þá var gengið til atkvæða, og var sam-

þykkt með 20 samhljóða atkvæðum, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 48. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi*.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) kvaðst eigi vilja orðlengja málið fyr, en ef mótbárur kæmu fram.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi vilja fara mörgum orðum um þetta mál, þar eð svo væri liðið á þingtímann, að málið kæmist eigi alla leið, og virtist sjer þannig tilgangslaust, að halda því fram, enda væri það athugavert, að málið væri eigi svo undirbúið, að til neinna bóta horfði.

Flutningsmaður kvaðst eigi vel fá skilið, hvað þingmaðurinn hefði á móti frumvarpinu. Hann hefði sagt, að tíminn væri of stuttur, en það væri engin ástæða fyrir því, að leyfa því eigi að fá framgang í dag, og hvað snerti það, að málið væri illa undirbúið, þá hefði hann eigi enn þá fundið, hvað þingmanninum þætti að.

Tryggvi Gunnarsson áleit, að frumvarpið þyrfti mikilla breytinga við, áður það gæti orðið að lögum. Í 1. grein stæði, að enginn mætti reka fasta verzlun, nema því að eins að hann væri búsettur hjer á landi. Þeim, sem hefðu hús til að verzla í, væri þannig lögð skylda á herðar, er væri miklum annmörkum bundin fyrir þá, en eigi væri minnzt á lausakaupmenn, sem rækju verzlun á skipum sínum og gætu flutt út helming af vörum landsins, án þess að landið hefði nokkrar tekjur af þeirra verzlun. Í öðru lagi kvaðst hann vera viss um, að fara mætti í kringum þessi lög á einn eða annan hátt, t. d. gætu tveir menn verzlað í fjelagi, og væri annar þeirra búsettur erlendis og ætti allt fjeð, en hinn stæði fyrir verzluninni hjer

á landi, sem öll gengi undir hans nafni, en ágóðanum skiptu þeir náttúrlega með sjer, og gengi þannig partur af ágóðanum til manns, sem ekki væri búsettur hjer á landi. Í þriðja lagi sagði hann, að sjer þætti of harðar sektirnar í 5. grein, þar sem ákveðið væri, að sá, er uppvís yrði að undanbrögðum, skyldi fyrirgjöra allri sinni eigu, húsum, vörum og skipum. Hann kvaðst ekki sjá ástæðu til að tala nákvæmar um frumvarpið, þar sem auðsjeð væri, að tíminn væri orðinn of naumur til þess, að málið gæti náð úrslitum á þessu þingi.

Flutningsmaður kvaðst verða að játa, að tilgangur frumvarpsins væri eigi sá, að hrinda í burt útlendum kaupmönnum, heldur einungis hinn, að sporna við, að útlendingar dragi arðinn af verzluninni, merginn og blóðið út úr Íslandi. En væri svo, gæti enginn láð, þó 1. grein leyfði þeim eigi framvegis að halda fram sínu. Hvað snerti þá mótbáru, að lausakaupmenn eptir sem áður gætu sólt hingað, þá væri það nauðsynleg frelsiskrafa, að halda þeim aðgangnum opnum, til þess að örva keppni og framtaksemi föstu kaupmannanna, og í sama hlutfalli, sem 1. grein gæfi hvöt lausakaupmönnum, í sama hlutfalli gæfi hún landsmönnum færi á að útvega sjer vörur með vægu verði. Athugasemd þingmannsins um, að fara mætti í kringum lögin, væri mjög svo ljettvæg, því engin væru þau lög, er eigi mætti fara í kring um, en við því mætti einungis sjá með því, að setja ákvarðanirnar svo, að bæði væru þær ljósar, og að það sæist, að það, sem við lægi, væri áhugamikið; þessi grein væri samkvæm því, er ætti sjer stað við tollsvik, en af því þingmaðurinn játaði, að meiningin væri sú að fyrirbyggja, að auður drægist út úr landinu, þá játaði hann, að þetta frumvarp væri þess vert, að hugsa þó um það.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst halda, að þingmaðurinn hefði miðskilið sig. Hann hefði eigi talað um, hvort stefna frumvarpsins væri góð eða eigi, einungis hefði hann bent á, hve á vantaði, að lögin gætu náð til-

gangi sínum og verið rjettlátt; en það væri ekki rjettlátt, þegar tveir menn hefðu jafnmikla verzlun, að sá maður, sem ræki verzlun sína á skipum, skyldi engu svara af henni, en sá, er verzlaði í húsum, skyldi þurfa að svara af henni miklu afgjaldi, sæta miklum sektum, ef út af bregður, og vera skyldur að eiga heimili hjer á landi, er hefði það í för með sjer, að annaðhvort hlyti hann að vera mestan hluta ársins frá heimili sínu, til að sjá um innkaup og sölu á vöru sinni erlendis, eða þá að sjá allt með annara augum.

Tilgangur frumvarpsins væri sá, að færa verzlunina í hendur búsettra manna hjer á landi, en hann næðist ekki, ef lausakaupmenn gætu óhindrað flutt, máské helming af öllum vörum úr landinu án nokkurs afgjalds. Hjer vantaði því beinlínis ákvörðun í frumvarpið um þetta efni.

H. Kr. Friðriksson sagði, að sjer fyndist frumvarp þetta miða að hinu gagnstæða, sem það mundi eiga að miða að; það hlynni beint að útlendum kaupmönnum, þar sem lausakaupmenn --- og þeir væru einmitt útlendir --- gætu eins eptir sem áður farið allra sinna ferða, og verzlað hvar og við hverja sem þeim sýndist. Aftur á hinn bóginn gjörði frumvarpið óhagræði föstum kaupmönnum að því leyti, að þeim yrði óhægra að sæta hinum beztu kaupum og sölum á vörum sínum erlendis, ef þeir ættu að skyldast til að sitja fastir hjer á Íslandi. Ef þannig skyldi binda fasta kaupmenn, þá ætti að vera því samfara, að lausakaupmönnum væri bannað að verzla við nokkra aðra en fastakaupmenn. En það sýndist sjer ósanngarnt og óeðlilegt, að segja við fastakaupmenn: «Þið megið nú ekki verzla hjer, nema þið sjeuð hjer búsettir». En við lausakaupmenn: «Þið megið verzla hvar sem ykkur sýnist». Þar að auki væri það salt, að lög þessi gæfu margfaldlegt tilefni til þess, að í kringum þau væri farið. Það væri innanhandar fyrir mann t. a. m. í Danmörku, að segja við einhvern: «Nú skulum við ganga í fjelag til að verzla á Íslandi. Þú skalt fara til

Íslands og vera þar búsettur, en jeg verð hjer. Enginn þarf neitt að vita um það, að jeg eigi nokkurn þátt í verzlun þeirri, sem þjer er eignuð á Íslandi». Þannig gætu menn farið kringum lög þessi; en landið hefði ekkert gagn af þeim. Þess vegna þætti sjer ráðlegast, að fella frumvarp þetta í þetta sinn.

Flutningsmaður sagði, að hann gæti eigi verið samdóma þingmanni Reykvíkinga í því, að hægt væri að fara kringum lög þessi. Þingmaðurinn hefði sagt, að hægt væri fyrir ríkan mann í útlöndum, að fá einhvern Íslending til að verzla fyrir sig á Íslandi og fara þannig kringum lögin. En hann yrði að ætla, að það væri eigi svo auðfengið, að fá Íslending til að svíkja land sitt og lög þess útlendingi í hag. Og þó nú svo væri, að útlendur auðmaður gæti fengið óráðvand- an Íslending til þess, væri það þá svo að- gengilegt fyrir útlendinginn, að eiga fje sitt undir slikum manni. Þetta væri því engin gild mótbára gegn frumvarpinu, og hann vonaði því, að það gengi eins til 3. umræðu fyrir það.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að flutnings- maður hefði enga ástæðu til að taka sjer nærri mótbáru sínar. Hann hefði aldrei sagt, að hann vildi hafa ástand það, sem nú væri. En hann hefði verið að benda á, hvað gjöra þyrfti við frumvarpið, svo það í nokkru gæti ráðið bót á því ástandi, sem nú væri; hann vildi biðja þingmann Árneseinga að sýna sjer eitt orð í frumvarpinu, er fyrir byggði, að hann gæti komið til landsins á eins mörg- um skipum og hann vildi, án þess að borga einn einasta eyri í landssjóð, annað en lestagjald og toll af tolluðum vörum. Að því leyti, sem hann væri sjálfur við verzlun riðinn, þá væri líklegt, að hann væri ekki mótfallinn, að útlendum kaupmönnum væri gjört erfitt að verzla hjer, en á það kvaðst hann ekki vilja líta, heldur það, að lögin væru rjettlát, og svo fullkomin, að þau næðu út yfir það, er þau ættu að yfir gripa.

Flutningsmaður sagði, að sá galli ætti sjer einmitt nú stað, að lausakaupmenn mættu

koma til Íslands, og sama hjeldist áfram. En galli sá, er átt hefði sjer stað, að kaupmenn væru ekki búsettir hjer, væri fyrirbyggður í frumvarpinu, og gæti eigi átt sjer stað fram- vegis, ef það yrði að lögum. Hann neitaði því, að nokkrir nýir gallar kæmu fram við frumvarpið. Sagt hefði verið, að óþægilegt væri, að vera búsettur á Íslandi og þurfa að vera á ferðum í verzlunarerindum. En hann kvaðst þekkja og geta nefnt tvo kaupmenn búsetta á Íslandi, sem keyptu og seldu sjálfir vörur sínar erlendis. Eigi yrði með sönnu sagt, að verzlun á Íslandi væri meiri erfis- leikum bundin fyrir menn, er þar væru bú- settir, heldur en fyrir þá, er ekki væru það. Það væri sorglegt mjög, ef enginn kaup- maður tyllti á Íslandi, en væri eins og á nálum, er hann kæmi þangað, til að sjúga út svitadropa alþýðunnar.

Grímur Thomsen sagði, að 1. grein gæti verið bundin misskilningi. Hvern skilning ætti að leggja í orðið «búsettur». Væri nóg, að hafa «eldstó»? Ætti hann að hafa hús, eða það, sem kallað væri «dúk og disk»? Ef það væri meiningin, þá væri ágreiningurinn horfinn milli flutningsmanns og þingmanns Suður-Múlasýslu. Á Englandi væru kaupmenn skyldugir að vera búsettir vissan part (3: 2. —3 mán.) úr árinu, en í Danmörku væru þeir taldir búsettir, er hefðu «dúk og disk». Skilyrðið fyrir að vera búsettur hlýti að tak- ast glöggst fram.

Flutningsmaður tók fram, að í orðinu «búsettur» lægi það, er kallað væri «að halda dúk og disk». Það væri jafnan auðsjeð, hverjir væru búsettir, og hverjir hefðu, ef svo mætti orða það, í seli. 1. grein ætti á- vallt að vera rjettlát.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að flutn- ingsmaður hefði snúið orðum sínum og þing- manns Suður-Múlasýslu viðvikjandi lausa- kaupmönnum öldungis við. Lausakaupmenn hefðu verið óbundnir, og eptir frumvarpinu ættu þeir og að vera óbundnir eptirleidis, en fastir kaupmenn hefðu óhag af frumvarpinu; því að það ætti að binda þá. Reyndar væru 2 af kaupmönnum Reykjavíkur búsettir hjer

í bænum, en það væri eptir að vita, hvort þeim væri það hagur, eða hvort eigi væru aðrar ástæður til þess, að þeir hefðu aðsetu hjer. En það væri auðsjeð, að kaupmenn á Íslandi hefðu aðsetu í Kaupmannahöfn, vegna þess að þeir þættust hafa meiri hag af því, en að vera búsettir hjer, og hafa erindsreka erlendis. En hitt væri skiljanlegt, að þeim þætti það ekki svara kostnaði, ef vörumagnið væri lítið. En undir eins og þeir hefðu vörumagn nokkurt, þá væri þeim meiri hagur, að verla sjálfir vörum erlendis, en fá aðra fyrir sig. En ef lausakaupmenn væru skyldaðir til að selja einungis fastakaupmönnum vörur sínar, þá fyrst væri kominn tími til, að skylda fastakaupmennina til að setjast hjer að. En þetta yrði varla gjört fyr, en vörumagnið hjer væri orðið svo mikið, að lausakaupmenn gætu fengið heila skipsfarma hjá fastakaupmönnum án stórkostlegrar biðar. Orð flutningsmanns til að hrekja það, að hægt væri að fara í kringum lögin, hefðu verið fremur glæsileg í eyrum, heldur en að þau hefðu stuðzt við ástæður. Sá gæti eigi með sannri kallast svikari, sem ynni sjálfum sjer hag, með því að ganga í samband við erlendan mann. En ef flutningsmaður hjeldi, að tilflíning Íslendinga væri svo næm, að enginn af þeim fengist til að ganga í samband við utlending til að fara í kringum lögin, þá þyrfti alls ekki Íslending til þess, heldur mundu nægir utlendingar fást til þess; þar að gæti ekki „svikarahugmyndin“ komizt. En það væru alls ekki svik, að gjöra samband við annan, og láta hann verla undir sínu eigin nafni, á meðan þeim kæmi saman um það. Landið hefði þá ekkert gagn af lögum þessum, og ætti því ekki að samþykkja þau. Mál þetta væri vandasamt, og þyrfti nákvæmrar íhugun-

ar við, þar sem rjettindi manna væru annars vegar og hagur þeirra hins vegar.

Fleiri tóku ekki til máls. Var þá gengið til atkvæða, er fjellu þannig:

1. grein samþykkt með 16 atkv.
2. — — — 17 —
3. — felld — 8 — gegn 7.

Sökum óglöggrar atkvæðagreiðslu var haft nafnakall og sögðu:

„Já:“

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Grimur Thomsen,
Jón Sigurðsson,
Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson.

„Nei:“

Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,

og var greinin þannig samþykkt með 10 atkvæðum gegn 9.

Tryggvi Gunnarsson, Þorlákur Guðmundsson og Þorsteinn Jónsson greiddu eigi atkvæði.

4. grein samþykkt með 13 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að frumvarpið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 16 atkvæðum.

II. FRUMVARP

til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna á Íslandi.
(Flutningsmaður: Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga).

1. grein.

Heimilt skal framvegis kaupmönnum þeim, sem búsettir eru á landi hjer, að reka lausaverzlun í 6 vikur á hverri þeirri höfn kringum strendur Íslands, sem þeir vilja.

2. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. dag ágústmánaðar 1876.

Á 34. fundi neðri deildar alþingis, 10. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frumvarp þetta, sem hjer fer á undan, og var því þá út býtt meðal þingdeildarmanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 44. fundi neðri deildar alþingis, 19. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna*, frá fyrra þingmanni Árnesinga.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) sagðist viðvikjandi frumvarpinu vonast til þess, að þingmenn hefðu skilið orð sín svo, að um leið og lögð yrðu bönd á rekstur fastrar verzlunar á Íslandi, þannig að lögin hindruðu fasta verzlun allra kaupmanna, nema búsettir væru, þá hlytu einnig lögín að verða að hlynna að föstum kaupmönnum og hvetja þá til þess að setja sig hjer niður. Þingdeildinni væri kunnugt um, hversu margar bænir streymdu inn um, að löggilda vissar hafnir; öllum úrslitum þingsins gagnvart þessum bænarskrám væri alveg eins varið og hinu svo nefnda «Bevillingssystem», því dæmin hefðu sýnt og sannað, að það væri komið undir hreinni náð og miskunn þingsins, ef slíkar löggildingar næðust. Þingið mældi

það við neglur sjer, og fjellist eigi alltjend á þeirra álit, sem kunnugir væru á staðnum; en skyldi frjálsri verzlun komið á, þá hlyti sú skoðun að ná gildi, að þingið varðaði eigi um, hverir staðirlöggiltist. Það væri mál, sem eingöngu varðaði «kapitalistana», þeir um það. Hann kvað það auðvitað, að ef Íslendingar allir fjellust á þá skoðun, sem hefði komið fram í deildinni um að fjölga gufuskipssferðum, hvaða gagn væri í því, ef eigi mætti flytja vörur á hvern stað? Þó vjer verðum miklu fje til þess að auka vegi, þá væri mjög örðugt að flytja verzlunarvöru sína á markaðinn, og eptir þörfunum yxi þessi hæfilegleiki. Það skyldi vera frjálst, hvar verzlað væri, einungis með þeim takmörkum, sem flyti af tolllögum, sóltvarnarlögum o. s. frv.

Guðmundur Einarsson kvaðst samdóma flutningsmanni í aðalefninu, um að verzlun ætti að vera sem frjálsust um allt land. En það, sem hann hefði byggt upp með frumvarpi sínu um búsetu fastakaupmanna á Íslandi, það fyndist sjer hann brjóta niður aptur með þessu síðara frumvarpi, því að þegar rýmkað væri um frelsi lausakaupmanna, þá skaðaðist fastakaupmaðurinn; lausakaupmenn gætu gjört mikið tjón fastakaupmönnum, með því að hafa verzlunarkeppni við þá um sumarverzlunartímann. Þetta sýndist nú að vísu hagfellt fyrir landsbúa, en þó væri þar við athugandi, að þegar rýmkaði til á haustin, þá ynni fastakaupmaðurinn allt upp aptur á haustin og veturna það, sem hann hefði slakað til á sumrin, með því að herða að kaupendum, og selja þeim svo og svo dýrt. Hann kvaðst því vera á báðum áttum, hvort þannig skyldi gefa frjálsa taumana lausakaupmönnum, fram yfir það sem viðgengizt hafi. Þegar frumvörpin væru borin saman, þá riðu þau að sinni ætíun hvort í bága við annað; því ætti að koma hjer á búsettum

fastakaupmönnum, þá mætti ekki eyðileggja þá með takmarkalitlu lausakaupmanna-frelsi, er líka gæti leitt til, að fastakaupmenn spilltu hver fyrir öðrum, með því að senda frá sjer sjálfum lausakaupmenn hverjir til annara á víxl.

Benidikt Sveinsson kvaðst glaður við, að þingmaður Dalamanna væri sjer samdóma í aðalatriðinu, og væri það þess heldur virðandi, sem hinn háttvirti þingmaður liti jafnan vel í kringum sig, áður hann greiddi atkvæði með nýmælum. Og gleddi þetta hann því fremur, sem ástæður hans á móti væru byggðar á misskilningi, því eigi mætti kalla það band, sem lyti að því, að gjöra verzlunina sem frjálsasta.

Guðmundur Einarsson kvaðst vilja benda á, að ef jafnhentugur verzlunartími væri um allt árið, þá væri ráð þingmannsins hið bezta, en þegar einungis örstuttan tíma ársins mætti fara í kring um strendur Íslands, þá ynnu fastakaupmennirnir það upp hina 3 fjórðunga ársins, sem þeir hefðu gefið í afslátt, meðan á kaupsímanum stóð, og þess lengri tíma sem þeir neyddust til þess, að gefa góða prisa, því meiri árekstur hefðu þeir til að bæta sjer skaðann hina tíma ársins, þegar þeir væru einir um hituna.

Benidikt Sveinsson kvaðst vilja taka fram, að þær mótbárur, er lögju í náttúrunni á Íslandi, væru eigi mótbárur á móti þessari uppástungu; einungis þær mótbárur, sem eigi lögju í ásíðkomulaginu á Íslandi, væru nýtar. En það væri eigi kúgun, þótt einn verzlilengi; það, sem á riði, væri, að menn fengju vörur sínar sem bezta seldar. Ef laggja skyldi áherzlu á, að verzla eigi allt árið í kring, þá gætu bændur keypt inn í kaup tíð og útvegað sjer byrgdir, og þannig komizt undan viðskiptum við fastakaupmenn fyrir utan kaup tíð.

Tryggvi Gunnarsson sagðist vilja vera hlynntur þessu máli, þótt áliðið væri þingtímann, því að frumvarp þetta sameinaði nokkurn veginn þær tvær skoðanir, sem lengi hefðu verið stríðandi hjér á þinginu að undanfórnu. Sumir þingmenn hefðu jafnan verið því hlynntir, að á sem flestum stöðum

fengist leyfi til að verzla umhverfis landið; sumir hefðu aptur viljað binda verzlunina að eins við vissa staði. Hinir síðar nefndu hefðu víst haft það fyrir augum, að efla sem mest helztu verzlunarstaðina, og því eigi viljað tvístra verzluninni. Aptur hefðu hinir hugsað um, að láta verzlunina vera sem frjálsasta og aðflutningana sem hægasta fyrir landsmenn. Báðar þessar hugsanir væru nú að nokkru leyti samrímðar í frumvarpi því, er hjér lægi fyrir. Fastakaupmönnum einum væri leyft að senda vörur á aðrar hafnir, þótt eigi sjeu þær löggiltar, og eflidust þar við föstu kaupstaðirnir, en bændum væri ljett með flutningana. Með þessu frumvarpi væri farið fram á nokkuð annað, en almennt verzlunarleyfi fyrir vissar hafnir, sem öllum, bæði föstum og lausum kaupmönnum, væri leyft að verzla á. Hjér ætti að eins að leyfa fastakaupmönnum að senda vörur á ólöggiltar hafnir, og af fasta-verzlun væri ætíð svarað nokkru til sveitarparfa. En lausakaupmenn kæmu hjér eins og farfuglar um hásumar, og svörðu engu af verzlun sinni. Fyrirkomulag þetta væri einkum nauðsynlegt, ef gjöra ætti kaupmönnum að skyldu að vera búsettum hjér á landi. Það væri og aðgæzlvert, að nú væri slíkt lögum samkvæmt, að fastakaupmenn mættu senda nauðsynjavörur til annara staða, ef búíð væri að semja um kaupin fyrirfram, annars ekki, og væri þá eðlilegra að rýmka þannig um lögin, að selja mætti vörurnar á staðnum, þótt eigi væri áður um það samið. Okur eða of litla verzlunarkeppni þyrfti ekki að óttast, þar sem allir fastir kaupmenn ættu kost á, að koma á hinar sömu hafnir.

Að umræðunni lokinni var það samþykkt með 20 atkv., að málið gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 48. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna á Íslandi*.

Engar umræður urðu um málið; var þá gengið til atkvæða, og var 1. gr. samþykkt með 18 atkvæðum.

2. grein samþykkt með 18 atkvæðum.

Að málið gengi til 3. umræðu, samþykkt með 18 atkvæðum.

III.

FRUMVARP

til laga um forboð gegn útflutningi á öllum kalksteinum, silfurbergi og cementsteinum, samt beinum, út úr Íslandi.

(Flutningsmaður Jón Hjaltalín, 5. konungkjörinn þingmaður).

Frá 1. degi marzmánaðar 1876 skal það stranglega fyrirboðið, að flytja nokkrar kalktegundir, hvort sem það heldur er fjallakalksteinn, silfurberg eða cementsteinar, út úr Íslandi, og skal þetta sama forboð gilda móti útflutning á beinum.

Ástæður:

Það má liggja hverjum heilvita manni í augum uppi, að húsa- og bæjabyggingar þær, er tíðkæpt hafa á Íslandi nú á mörgum öldum, hafa verið Íslandi til hins mesta niðurdreps, og það á margan hátt, eins og nú skal greina:

1. Það er viðurkennt meðal allra náttúrufræðinga og lækna, að daun sá, er leggur af mold- og jarðhnausaveggjum, sje fjarskaðhollur fyrir menn og skepnur; þetta sýnir reynslan einnig hér á Íslandi, því að enda þótt andrúmsloptið hér sje eitthvert hið hreinasta og hollasta, hefur manndauðinn jafnaðarlega verið stór, einkum þegar einhverjar sóttir hafa gengið. Mest ber á þessu á ungbörnum, og það sýnir sig, að í torfbæjunum deyja að öllum jafnaði nærfellt helmingi fleiri af þeim á fyrsta aldursári, en í steinhúsum og timburhúsum, þar sem fólk er fritt við allan moldardauð, og með því að það er viðurkennt, að dauðratala sje mælikvarði fyrir heilsubresti fólks, svo flýtur beinlínis hér af, að fólk er yfir höfuð að tala lakara til heilsunnar í bæjunum en í timbureða steinbyggingum, og er það auðskilið, að hvorttveggja þetta, sumsje barnadauðinn og almenn heilsuveiklun, sje til mikils hnekkis

fyrir vinnukrapt landsins, og að þetta verki aptur mjög skaðlega á alla velmegun landsbúa, er vitaskuld, og að ómögulegt er, að út reikna, hversu mikinn skaða það gjörir.

2. Auk þess, sem nú var talið, er jarðhúsabyggingin fjarskalega eyðileggjandi fyrir grassvörð landsins, sem við það mikla jarðrót, er þar við skeður, árlega verður æ minni og minni, og þetta ásamt eyðileggingu skógganna á mestan þátt í því, að fjöldi jarða er allt af að ganga af sjer, og geta nú eigi nærri fram flutt þann gangandi pening, er þær gjörðu í fyrndinni. Menn þurfa eigi annað, en athuga þær mörgu dagsláttur, sem á þennan hátt árlega missa grasrót af grassverðinum, og ef menn vildu nákvæmlega reikna það saman, sem þannig árlega eyðileggst, mundi flestum ofbjóða, enda hefur þessi eyðilegging enn fremur þann mikla ófögnuð í för með sjer, að loptslagið hlýtur að kólna og versna á allan hátt, því að það er ómótmælanlega viðurkennd setning meðal allra lærðra manna, að með gróandans («Vegetationarinnar») rýrnun hljóti loptslagið að kólna.

Þegar eptirtektasamir jarðfræðingar ferðast hér yfir landið, hljóta þeir að taka eptir því, hversu margir melar áður hafa auðsjáanlega verið grænar grundir, bæði skógi og grasi vaxnar, enda geta menn sjeð, hvernig holt og hæðir eru víða hvar ár frá ári að blása upp og missa allan grassvörð. Greindur og gamall búmaður, sem var kominn undir nírætt, þá er eg talaði við hann, fullvissaði mig um, að landið hér á Suðurlandi

hefði gengið svo ótrúlega úr sjer, að hann mundi aldrei hafa trúað slíku á sinum yngri árum, hefði hann eigi sjæð það með eigin augum, og slíkt sið sama hafa fleiri eptirtektað samir og gamlir menn sagt mjer.

3. Þá flýtur það og beinlínis af eyðileggingu grassvarðarins, að ýmist blæs jörðin upp og verður að melum og moldarflagi, eða þar koma fram fúamýrar, er áður voru skógi vaxnar grænar grundir, því að það er einmitt grasræturnar, er draga svo mikið vatn í sig, að það nemur 70 pörtum af 100 hlutum þunga þeirra; en þar sem grasrótin fer, verður hinn fyrrum verandi græni blettur að blautu moldarflagi, sem loksins blæs upp og hverfur, þegar moldin þornar. Svona eyðileggst þá landið ár eptir ár, og mannsaldur eptir mannsaldur, en undirrótin til þessarar miklu eyðileggingar er hin voðalega eyðilegging, sem bæja- og útihúsa-bygging vor leiðir af sjer.

4. Auk þessa verða menn að gæta þess, að bæja- og húsa-bygging vor, eins og hún nú tíðkast, er fjarska kostbær, og í mesta máta útsjúgandi fyrir landið, þar sem mestallur sá viður, er hafa verður í þessar byggingar, er orðinn grautfúinn eptir 20 ár, og sumstaðar jafnvel á skemmri tíma, og þegar menn ihuga, hvíllan fjarska-kostnað það gjörir landsmönnum, að þurfa að kaupa nýjan við í íveruhúsin og öll útihús á hverjum 20 ára fresti, og flytja hann með miklum kostnaði og tímatöf langar leiðir upp í landið, og tegla hann til húsaviðar að nýju, þá er auðsæð, hvíllt krabbamein sá byggingarmáti nú er fyrir landið.

Náttúrufræðingurinn *Mohr*, sem var sendur hingað af stjórni um ár 1780 eða nærfellt fyrir 100 árum síðan, og sem án efa einna best hefur rannsakað og tekið eptir öllu því, er hjer má að gagni verða úr steinaríkinu, tekur í náttúrusögu sinni um Ísland svo til orða, þar sem hann talar um Helgustaða-silfurbergs-námann: „Landsbúarnir, sem allt að einu hjer, eins og í flestum pörtum landsins, byggeja hús úr grænum grassverði, en þar af orsakast, að

landið ár eptir ár líður mikla rýrnun á grasræktinni, helzt nálægt bæjunum, gætu, ef þeir brenndu þessa steinategund, fengið úr henni hið ágætasta kalk til múrhúsa, en af steinum þeim, sem til steinhúsa þessara þurfa, má finna gnægð í Múlasýslunum“. Það er mælt, að *Mohr* hafi sterklega mælt fram með steinhúsa-byggingum við stjórna, og talið bæja- og útihúsa-byggingu vora allsendis óhafandi og til hins mesta niðurdreps fyrir landið, en því miður hefur þessu verið langt um minni gaumur gefinn en skyldi, og þess vegna hinn græni fatnaður fósturjarðar vorrar risinn og tættur í sundur ár eptir ár, mannsaldur eptir mannsaldur, öld eptir öld.

Þegar rætt hefir verið um steinhúsa-byggingar hjer á landi, hafa menn fundið til ýmsar mótbáru gegn þeim, og er ein hin helsta sú, að kalkið sje svo afardýrt, þegar menn eigi að kaupa það frá útlöndum, þar sem tunnan af brenndu kalki, og það jafnvel ljelegu, kosti frá 12–16 krónur. Einmitt af þessari orsök hafa hinar opinberu steinbyggingar orðið svo kostbærar, og allra verstar eru þær, sem byggðar eru úr brenndum múrsteini. Þetta sýnir ljósast, hversu bráð- og óumflýanlega nauðsynlegt það er, að vernda þá fáu kalknáma, sem hjer eru, og hjer eptir kunna að sinnast; því vilji menn, eins og nauðsyn krefur, gjöra alvöru úr því, að fara smámsaman að byggja steinhús, þarf þar til ærna mikið af kalksteini.

Eptir því sem mjer hefur verið sagt af kunnugum mönnum, er silfurbergs-náminn í Helgustaðafjalli nærfellt 5 faðma breiður, og þó að hann innihaldi nokkur stykki af silfurbergi, sem hafa má í sjónauka-verksfæri, er þó hið langmesta yfirborð hans að eins hæft til kalkbrennslu, og sem sýnishorn til steinasafna. Ísland hefur hingað til svo lítið sem ekkert gagn haft af þessum náma, en gagnið hefur lent hjá útlendingum, sem hafa gengið þar í leyfisleysi, og tekið þaðan margar lestir eða jafnvel skipsfarma af hinum fágætasta og bezta kalksteini, sem landið sjálft stórlega þarfnast. Þetta má eigi lengur svo til ganga, einkum þar sem jeg þykist vera búinn

að sýna og sanna, að velferð landsins út-heimtir það, að hver sjálfir sem allra fyrst förum að nota allt það kalk, er hver höfum hjá oss, og það sem hjer eptir fundið kann að verða.

Loksins vil jeg geta einnar mótbáru, er menn hafa tilfært gegn steinbyggingum hjá oss, sem sje þeirrar, að sumstaðar finnist eigi hentugt byggingargrjót, en bæði er það, að þetta mun reynast mjög sjaldgæft, enda er enginn staður sá, að eigi finnist annað-
hivort mól eða sandur, sem vel má við hafa til þess að gjöra steypuhús (Beton) úr. Menn verða vel að muna eptir því, að Ísland er eldland, líkt og Sikiley, og hefur gnægð af útbrenndu grjóti, sem með kalki myndar hið svo kallaða vatnsveggjalím (Hydraulisk Cement), er gefur hinar sterkustu og varanlegustu steinbyggingar, sem til eru.

Hvað forboð gegn útfærslu á beinum snertir, þá vil jeg geta þess, að með því að bein eru talin hinn ágætasti áburður, einkum í garða, þá er það hið mesta óráð, að þau sjeu færð út úr landinu, eins og nú tíðkast, svo að segja fyrir ekkert verð. Eigi Íslands jarðar- og kálgarðarækt að fara fram, þá veitir landinu sjálfu alls eigi af öllum þeim áburðartegundum, er það hefur í skauti sínu.

Af tjeðum ástæðum vona jeg, að alþingi gefi þessu frumvarpi mínu góðan róm og líti á þá bráðu nauðsyn vora, að vernda allt það kalk, sem fundizt hefur eða sinnast kann í landinu.

Á 14. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag júlímán., skýrði forseti frá, að Jón Hjaltalín, 5. konungkjörinn þingmaður, hefði afhent sjer frumvarp það, er hjer fer á undan; væri það nú prentað, og yrði því út býtt meðal þingdeildarmanna á fundinum.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 20 fundi efri þingdeildarinnar, 26.

dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um forboð gegn útflutningi á öllum kalksteinum, silfurbergi og cementsteinum, samt beinum út úr Íslandi.*

Flutningsmaður (Jón Hjaltalín) sagðist ekki ætla þörf á því, að fara mörgum orðum um frumvarpið, meðan hann eigi heyrði hreyft neinum mótmælum gegn því; hann kvaðst vona, að hann hefði tekið skýrlega fram ástæðurnar við frumvarpið, enda hefði hann nógar fleiri ástæður fram að færa, ef á þyrfti að halda. Að öðru leyti bæri hann það traust til hinnar heiðruðu þingdeildar, að hún yfirvegaði mál þetta nákvæmlega, og ljeti það mótmælalaust ganga til 2. umræðu, og að nefnd yrði sett í málið.

Bergur Thorberg kvað það auðsætt af frumvarpi þessu og ástæðunum fyrir því, að það væri sprottið af umhyggju hins háttvirta þingmanns fyrir hagsmunum og gagni þessa lands. Um þetta mundi enginn efast. En hann kvað það þó íhugunarmál, hvort það væri tímabært, að bera þetta mál upp nú þegar. Frumvarpið virtist eiga að koma í veg fyrir tvennt; fyrst það, að kalksteinn yfir höfuð væri fluttur út úr landinu, svo að landsmenn sjálfir gætu haft nóg kalk, og í öðru lagi það, að út yrði flutt hin sjerstaka kalktegund (Dobbeltspath). Hvað hinu fyrra atríði viðviki, sæi hann enga ástæðu til að banna útflutning á kalki, í því efni mundi ekkert að óttast, því að ekkert hefði borið á því enn, að útlendingar sæktust eptir því, og væri ólíklegt, að þeir mundu gjöra það í bráð. Hvað snerti silfurbergið, virtist sjer umhugsunarmál, hvort rjett mundi að banna útflutning á því, því að, ef ekki mætti flytja það út úr landinu, þá mundi það falla mjög í verði, og verða þýðingarlítið, og landsajóðurinn, er ætti nokkurn hluta námanna, mundi missa í við það, þar sem gjöra mætti ráð fyrir, að hann í staðinn fyrir 8000 krónur varla mundi fá 800 krónur, ef hvergi mætti selja það, nema hjer á landi. Svo yrðu menn og að gæta að því, hvort þetta bann gæti eigi komið í bága við það, er neðri

deildin kynni að af ráða í þessu máli. Ef nú neðri deildin kæmist til þeirrar niðurstöðu, að selja námana, en efri deildin bannaði útflutning silfurbergs úr námunum, þá væri það hvað á móti öðru. Hvað forboð á útflutningi heina snerti, gæti hann eigi álitid, að það, sem stæði, hefði mikið að þýða, eða gæti álitist nauðsynlegt. En hvað sem um þetta væri að segja, og þó sjer virtist ýmislegt á móti frumvarpinu, játaði hann þó, að þetta væri ihugunarmál, er þingdeildin ætti vel að athuga. Hefði hann því ekkert á móti því, að málið kæmist til 2. umræðu; en að sett yrði þegar nefnd í það, ætlaði hann óþarft; mætti það bíða 2. umræðu.

Flutningsmaður sagðist optast áður hafa getað sannfærzt af ræðum hins háttvirta 3 konungkjörna þingmanns, en nú væri svo langt frá því, að hann hefði getað nokkra ögn sannfærzt af orðum hans. Hann hefði talað um, að þetta mál væri ótímabært; það þætti sjer undarlegt. Nær væri það þá tímabært? Nú væri einmitt farin að lifna löngunin hjá fólki til að höggva stein, og það hefðu hinir náttúrufróðustu menn sagt, einkum náttúrufræðingurinn Mohr, sem nákvæmlega hefði rannsakað námana í Helgustaðafjalli, að þar væri hið ágætasta kalkefni, er silfurbergið væri, og væri næsta hörmulegt til þess að vita, að landsmenn væru að sækja kalk til fjarlæggra landa, þó nóg kalk væri fyrir fótum manns í landinu sjálfo, helmingi betra en hið útlenda, sem hefði inni að halda sumsje 60 % af tómu vatni. Sæjust þess líka glögg merkin á ýmsum byggingum vorum hjer; menn þyrftu ekki annað en lita á dómkirkjuna; allir sæju, hvernig hún liti út. Það væri sómasamlegt eða hitt heldur, að láta framandi menn sjá slíkt. Hinn háttvirti þingmaður hefði sagt, að silfurbergið mundi falla í verði, ef bannað væri að flytja það út. En hann yrði að vera á gagnstæðri skoðun. Þá hefði sami þingmaður sagt, að eigi þyrfti að óttast, að útlendingar mundu sækjast eftir kalkinu okkar. Hann gæti þá sagt honum, að Frakkar hefðu eitt sinn rænt 30—40 tons af silfurbergskalksteininum, og

býtt honum út á steinasöfnin um alla Evrópu. Líka gæti hann heldur eigi skilið, að lands-sjóðurinn mundi líða halla við það, því að ekki þyrfti að leggja mikinn toll á hverja kalktunnu, til þess að honum bættist það fyllilega, og þó yrði kalkið ódýrara en aðflutt kalk. Það væri líka sannarlega aðgælandi, að ekki væri að hugsa til, að fá betra kalk en úr þessu Dobbeltspath, sem hefði inni að halda 60 % af hreinu kalki, og á hinn bóginn, hversu örðugt væri að flytja kalk og kostnaðarsamt frá úllöndum. En allir vissu, hve áriðandi byggingarefni kalkið væri við steinhúsa-byggingar, en að að þær kæmust á hjer á landi, ímyndaði hann sjer að allir hlytu að játa æskilegt, já öldungis nauðsynlegt. Kvaðst hann vona, að hann í ástæðunum hefði sýnt fram á, hversu hinn núverandi byggingarmáti Íslandinga væri alveg óhafandi, þar sem hann væri beinlinis lands og lýða tjón; þetta hlytu allir skynsamir menn að játa. Af þessum ástæðum vonaði hann, að hin heiðraða þingdeild tæki málið með rósemd, og án allra hleypidóma. Hjer væri um landsins gagn og sóma að ræða. Auðvitað væri, að þetta kæmist ekki á allt í einu. En það væri vissulega kominn tími til, að byrja, og ofseint væri að banna útflutning á hinu nauðsynlega efni til húsa bygginga, þegar búið væri að eyðileggja það. Það væri alls ekkert ómögulegt, að menn særu að sinna upp á því, að sprengja námana með «Dynamit», sem væri til eyðileggingar námunum. Hann yrði því að taka það upp aptur, að hann hefði ekki getað sannfærzt hið allra minnsta við mótbárur þær, er fram væru komnar, og hann vonaði, eins og hann hefði sagt áður, að deildin ljeti málið ganga til 2. umræðu, og að sett yrði nefnd í það.

Eiríkur Kúld sagði, að sig tæki það sárt, að hann eigi þættist geta stutt frumvarp þetta að svo komnu, sem hann hefði viljað, þar sem hann þó vissi, að það væri komið frá þeim manni, er þekkti manna bezt til náttúru lands þessa, og hefði sýnt það margsinnis, að hann hefði mikinn áhuga á velferð

og framförum landsins. En hann gæti eigi mælt með frumvarpi þessu, eins og það lægi fyrir; hann vildi þó ráða deildinni til að ihuga málið og á sínum tíma setjanevnd í það. Þegar hann liti nú á frumvarpið sjálft, þætti sjer vanta í það ákvörðun um, hverju það sætti, ef hann þessu yrði eigi hlýtt. Þetta gæti nú að visu nefndin lagað, ef hún yrði sett. Að öðru leyti kvaðst hann eigi hafa getað sannfærzt um það enn, að mál þetta krefðist svo bráðrar ihugunar, að endilega yrði að lögleiða það á þessu þingi; það væri og aðgælandi, að þingið hefði nú þegar svo mörg mál til meðferðar, að það mundi naumast geta af lokið þeim öllum, þó hinn lögskipaði þingtími yrði nokkuð lengdur. Hinn háttvirta flutningsmaður hefði álitid, að þetta yrði jafnvel gróðavegur fyrir landssjóðinn, en hann ætlaði, að það gæti að einu leyti orðið tekjuspillir, og mundi vera meiri fjevon í því, að selja silfurbergið, en að hafa það til kalkbrennslu. Sig minnti, að hinn háttvirta flutningsmaður hefði eitt sinn sagt, að silfurbergið væri afardýrt, og mikið sótt eptir því í optisk verkfæri. En eigi yrði það að notum, ef eigi mætti flytja það út úr landinu. Á hinn bóginn væri hann hinum háttvirta flutningsmanni öldungis samdóma um, að húsabyggingar vorar væru lítt hafandi víða sökum óheilnæmis, og að æskilegt væri, að landsmenn lærðu að brenna sjálfir kalk og höggva grjót. Sjer þætti það enn galli á frumvarpinu, að hjer væri blandað saman tveimur ólíkum efnum, þar sem bein væru sett með kalki; hefðu þau átt að vera sjer í öðru máli. Að öðru leyti mundi ekki þurfa að gjöra ráð fyrir miklum útflutningi á beinum hjeðan af landi, fyrir utan það að landsmenn mundu eigi kunna enn að hagnýta sjer þau svo, sem til væri ætlazt. Þetta gæti hinn háttvirta flutningsmaður smátt og smátt kennt löndum sínum — til þess mundi enginn færari en hann; og þegar svo landsmenn væru búnir að læra að gjöra sjer bein arðsamari, væri nógur tíminn að lögleiða hann gegn útflutningi á þeim. Hins vegar

vildi hann gjarnan, að málið yrði ihugað nákvæmlega, og að það gengi til 2. umræðu.

Flutningsmaður kvað það hægst allra hluta að segja, að eitt mál væri ótímabært, og það hefði ekki vantað, að málin hefðu verið geymd og geymd í það óendanlega, en það væri einn danskur málsháttur, sem segði: „Sá sem geymir til næturinnar, geymir kettinum“, og víst væri um það, að opt gæti hlotizt illt af þessari geymslu. Hann yrði að taka það aptur fram, að það væri alkunnugt, að þessi bezti og stærsti námi vor (silfurbergsnáminn) hefði verið ruplaður og rændur af útlendingum. Hinum háttvirta varaforseta hefði þótt hann tala á móti sjálfum sjer, þar sem hann hefði sagt eitt sinn, að silfurbergið væri í afarháu verði erlendis, en vildi nú banna útflutning á því. En hann kvaðst þá vilja spyrja, hve mikið mundi þurfa að eyðileggja af því, til þess að ekkert nýtilegt yrði eptir, og þó „Optikere“ væru þarfir menn, mundu þeir lítið hjálpa upp á oss með steinhúsabyggingar. Það væri satt, að í frumvarpið vantaði ákvörðun um framkvæmdarvaldið í máli þessu, en hann vonaði, ef nefnd yrði sett, að einhverjum löglærdum manni yrði skipað í hana, og þá mundi verða ráðin bót á því. Ekki gæti hann sjeð, að forboð þetta yrði til að rýra tekjur landssjóðsins; honum mundi fullkomlega bætast það, með því að til hans væri borgað visst afgjald af hverri lest eða tunnu af kalkinu. Hjer væri og um svo gott kalk að ræða, að eigi fengist annað eins; það væri vel gefandi fyrir það $\frac{1}{3}$ hluta meira en fyrir annað kalk, er með ærna kostnaði væri flutt inn í landið. Sakir alls þessa kvaðst hann vera alveg mótfallinn því, að málið yrði nú lagt á kistubotninn, heldur treysti hann því fastlega, að nefnd yrði sett í málið.

Ásgeir Einarsson sagðist ekki ætla að mæla langt, þar sem 3 hinir fróðustu menn hefðu þegar fjallað um málið. Mönnum hefði þótt málið athugavert, en þó mikilsvarðandi, og hefðu sjeð nauðsyn til að setja nefnd í það. Virtist sjer því bezt eiga við,

að málið gengi nú þegar til 2. umræðu, en geymt yrði að setja nefnd þangað til við hana, einkum af því að sjer virtist 1. grein eigi eiga óskýlt við fjárlagamálið, og gætu þá deildarmenn hjer á meðan borið sig saman við nefnd þá, er væri skipuð í það mál í neðri deildinni.

Jón Pjetursson sagðist að eins vilja lýsa því yfir, að sjer virtist mál þetta þess vert, að það væri stutt á allan hátt, og vildi hann óska, að málið gengi til 2. umræðu, og að nefnd yrði skipuð í það.

Forseti kvaðst þá, fyrst eigi tóku fleiri til máls, vilja bera það nodir atkvæði þingmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði; en með 7 atkvæðum gegn 3 var það ályktað, að ekki skyldi að svo stöddu setja nefnd í því.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 22. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til annarar umræðu *frumvarp til laga um forboð gegn útflutningi á öllum kalksteinum, silfurbergi og cementsteinum, samt beinum út úr Íslandi.*

Flutningsmaður (Jón Hjaltalín) sagði, að hann hefði eigi miklu að bæta við það, er hann hefði síðast talað, því að hann hefði þá svarað flestum mótbárum þeim, er þá hefðu fram komið; það væri að eins ein mótbára, er sjer hefði komið nokkuð óvænt; það væri sú, er hefði fram komið móti útflutningi á beinum, en hún væri, eptir því sem til hagaði hjer á landi, grundvölluð á hreinum og klárum misskilningi og vanþekkingu, því alstaðar annarstaðar í heiminum væru þau álitin einhver hinn bezti áburður, er hægt væri að fá. Svo segðu menn, að eigi væru hjer til beinamylnur til að mala beinin, og hvernig væri þá hægt að hagnýta sjer þau, þó menn fúslega vildu það, en hann kvaðst þá svara þeim, er slíkt bæru

fyrir, að eigi væri stór vandi að mylja þau með sleggju eða hamri; og væru þau nú þannig mulin og svo borin í kálgarða, væru þau að sögn allra «Agronoma» ágætasti áburður. Það mundi og varla veita af að bæta kálgarðana hjer á landi, þeir væru hvort sem er eigi svo góðir eða margir, og færi tala þeirra heldur mionkandi en hitt, eins og sjá mætti af skýrslunum, er teldu árið 1855, að hjer á landi hefðu verið 6000 kálgarðar, en 1869 1046 færri. Fyrir rúmum hundrað árum hefði mönnum eigi þótt mikið koma til kálgarðanna, og þá litla rækt lagt við þá, en skoðanir manna væru á þessum tímum mjög aðrar í því tilliti, því nú teldu menn bæði kál, rófur og kartöflur hollt og gott manneldi, og mætti hafa af því þriðjungi meira, ef bein væru brúkuð sem áburður, í stað þess, að nú væri annaðhvort enginn áburður við hafður eða þá ónógur og ónýtur. Til dæmis vildi hann taka kálgarð Páls bónda í Nesi; sá garður væri byggður á gömlum kirkjugarði, og kæmu mannabein þar optlega upp, en hann bæri líka mjög af öðrum vanalegum kálgörðum, og væri það eingöngu að þakka hinum mikla fjölda beina, er þar væru saman komin. Hann kvaðst ekki segja þetta af því, að hann vildi við hafa mannabein til áburðar, slíkt dytti sjer eigi í hug, heldur til að sanna, að öll bein væru bezti áburður. Menn ættu því að hagnýta sjer skepnubeinin sem bezt, en eigi flytja þau út úr landinu, eins og nú væri gjört; árið 1869 hefðu menn þannig flutt út 1146 lýsipund af beinum, og nú væri það sjálfsagt orðið fram um 2000 lýsipund. Hann yrði að halda, að betra hefði verið að bera þau í garðana eða á túnin. Það væri að visu satt, að mikið þyrfti að bera á í einu, en það nægði í 4—5 ár, og þetta væri vissulega umhugsunarvert, ef menn ihuguðu vel, hve mikið manneldi að kálgarðarnir gæfu af sjer; hann hefði sjálfur reiknað það, og hefði það 1850 verið manneldi fyrir 10,000 manns, og nú í góðu ári mundi það sjálfsagt vera handa 12,000 mönnum; þetta ættu menn því sannarlega að hugsa um, þar sem fátækt væri heldur að vaxa í

landinu. Um kalksteininn og silfurbergið kvaðst hann eigi ætla að tala meira, en það hjelt hann að menn mundu skilja, að aldrei kæmust hjer upp steinbyggingar, ef eigi væri kalksteinninn sá, er til væri nógur í landinu, betur nýttur, en hingað til hefði verið.

Eiríkur Kúld sagði, að hann yrði að trúa öllu því, er hinn háttvirta flutningsmaður þessa máls hefði til fært máli sínu til stuðnings, enda þótt sjer fyndist sumt af því miður líklegt, svo sem það, að hann hefði sagt, að tala kálgarðanna færi minnkandi, en arður þeirra, að því er manneldi snerti, heldur vaxandi. Hann yrði fyrir sitt leyti að halda, að þetta væri misskilningur, þó hann hins vegar eigi legði neina áherzlu á þetta atriði. Hann vildi og gjarnan trúa því, að bein væru fjarska-góður áburður, þó hann heldur vildi vera laus við mannabeinin hans Páls í Nesi!! Allt fyrir það vildi hann þó sinna málinu, og yrði það bezt gjört með því að selja 3 manna nefnd í það; það væru að vísu allmargir gallar á frumvarpinu, og hefði hann enn þá eigi getað fengið þá út úr huga sínum, þrátt fyrir öll meðmæli hins háttvirta flutningsmanns; en nefndinni mundi sjálfsagt takast að laga þá, t. a. m. það, að allar ákvarðanir vantaði um það, hvernig fara skyldi að, ef á móti lögunum væri brotið. En það ætlaði hann að æskilegast væri, að nefndin eigi flýtti fyrir sjer, en biði þess, að Helgustaðamálið væri búið frá neðri deild alþingis, svo að ákvarðanir deildanna eigi kæmu í bága hvor við aðra; hann gæti eigi haldið, að þess yrði langt að biða, og væri það heppilegra, þar sem menn yrðu að játa það, að mál þetta geymdi í sjer mikla nauðsyn.

Flutningsmaður sagðist eigi sinna neina mótsögn í því, er hann hefði sagt um manneldi það, er kálgarðarnir nú og áður hefðu gefið af sjer, því það væri í hlutfalli til fólks-tölnunnar, og ef menn svo reiknuðu eptir henni, bæri minna á þessu, þar sem hún hefði aukizt svo mikið, en garðarnir aptur aukizt að flataramáli, ef töflurnar skýrðu rjett frá. Að biða eptir Helgustaðafjalls-málinu, kvaðst hann eigi sinna neina ástæðu til, því það

væri eigi æfinlega, að deildunum bæri svo vel saman, og væri hann alls ekkert bundinn við það, sem þeir segðu þar; hann hefði sína meiningu og sannfæringu fyrir sig í þessu máli.

Þórður Jónasson kvaðst að vísu sannfærður um það, að hinum háttvirta flutningsmanni þessa máls eigi hefði gengið nema gott eitt til með frumvarpi sínu, er hann hefði borið fram; en hann yrði þó fyrir sitt leyti að efast um, að mál þetta gæti að svo komnu fengið nokkra verulega praktiska þýðingu, og væri hann því í efa um, hvort menn ættu að verja, eins og nú stæði, tíma til þess að ræða það nú þegar. Auk þessa vantaði hjer margt til þess, að Íslendingar gætu fært sjer ráð hans í nyt, og það kæmi eigi allt í einu; mundi, að hans ætlun, vera betur til fallið, ef flutningsmaður ritaði fyrst um málið í blöðunum, svo að landsmenn gætu kynnt sjer og hugleitt það í tómi; vildi hann því helst fresta því, að fara lengra með málið að svo komnu, í von um að flutningsmaður vildi taka það að sjer til meðferðar í blöðunum, og koma almenningi í skilning um þess helztu atriði. Það væri auðsætt, að þetta yrði ekki gjört á stuttum tíma.

Flutningsmaður kvaðst opt áður hafa ritað um þetta efni, en að biða þess, að kalksteininn yrði eyðilagður, og svo að fara að rita um, hvernig menn ættu að hagnýta sjer hann, það væri um seinan; sama vildi hann segja um beinin, að það væri lítið gagn að því, að skrifa um þau, því menn yrðu varla vísari fyrir það, þar sem hver og einn ætti að geta skilið, að nauðsynlegt væri, að hlynna að því, að vjer fengjum kalk, og að áburður sá, er vjer hefðum, yrði varðveittur, en eigi fluttur út. Hann vildi því óska, að afgjört yrði nú um það, hvort sinna ætti málinu eða eigi, en það sagðist hann vilja segja, að það væri stór vansi fyrir þingið, ef uppástungu þessari eigi yrði neinn gaumur gefinn.

Stefán Eiríksson sagði, að hann væri eiginlega ekki bær um, að dæma mikið um mál þetta, en vildi þó fyrir sitt leyti leggja

það til, ef annars þingdeildin vildi gjöra nokkuð við málið, að nefnd yrði sett í það, og mundi henni bezt takast að skíra málið, og koma fram með uppástungur um eitt aðalatriði þess, sem væri, hvernig nota skyldi þann $\frac{1}{4}$ hluta í Helgustaðanámanum, sem væri eign landssjóðsins.

Benidikt Kristjánsson kvaðst að eins ætla að taka eitt atriði fram, er hann eigi hefði heyrt neinn minnst á, og það væri, að eptir nú gildandi lögum, gæti hver eigandi selt náma sinn útlendum mönnum, en þetta fyrirbyggði frumvarpið, en einungis vegna þessarar einu hliðar málefnsins virtist sjer, að frumvarpinu væri allur gaumur gefandi, því það gæti optlega verið mikil freistni fyrir menn, að geta gjört sjer verð úr námunum, sem væru eða kynnu að sinnast, sem fljótast, hvort sem nú slíkt kæmi til af þekkingarleysi eða dugnaðarleysi eða örbyrgð, og mætti þá svo verða, að þeir seldu, og það útlendum mönnum, fyrir 10kr., það sem væri 100 kr., jafnvel 1000 kr. virði. Hann vildi því næla með því, að nefnd yrði sett, og málið látið ganga til 3. umræðu.

Flutningsmaður sagði, að hann vildi færa enn þá eitt atriði máli sínu til stuðnings, og það væri, að mjög væri efasamt, hvort nokkurstaðar væri til á landinu námi, er lægi svo nærri sjó, sem þessi gjörði; og ef Íslendingum væri það alvara, að byggja steinhús, þá vissi hann engan stað, er lægi hentugar en þennan fyrir öllum útflutningum, og kæmi það í góðar þarfar, ef gufuskip færi kringum landið; það gæti þá tekið þar barlest og þannig bæði landið og hinn privati eigandi haft ásjálega inntekt. Svo væri það og aðgættandi, að slíkt kalk sem þetta fyndist hvergi í Evrópu og naumlega í öllum heiminum; það væri og mjög áriðandi fyrir Íslendinga, að hafa breint og gott kalk, þar sem optast yrði að flytja það á hestbaki lengri eða styttri vegalengd; en hið danska kalk væri 20—30% leir og stundum blandað tinnu. Kvaðst hann vona, að þingið væri sjer samdóma um það, að hinn núverandi byggingarmátí væri með öllu óhafandi, þar sem byggja yrði að nýju

á hverjum 20—30 árum, því þá væri allt orðið fúsið og niður rotnað, og vildi hann kalla slíka aðferð sannarlegt krabbamein landsins.

Jón Pjetursson sagði, að mál þetta væri svo nauðsynlegt og hefði svo mikla praktíska þýðingu, að hann vonaði, að þingið stuðlaði sem bezt að því.

Forseti kvaðst, fyrst eigi tóku fleiri til máls, vilja bera undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 3. umræðu og var það samþykkt í einu hljóði; því næst var í einu hljóði ályktað, að nefnd skyldi setja í málið, og hlutu kosningu:

Jón Hjaltalín	með 9 atkv.
Bergur Thorberg	— 5 —
Þórður Jónasson	— 4 —

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um forboð gegn útflutningi á öllum kalksteinum, silfurbergi og cementsteinum samt beinum út úr Íslandi.

Efri deild alþingis hefur kosið oss undirskrifaða ásamt hinum 5. konungkjörna þingmanni í nefnd, til að skýra frá álitinu voru um frumvarp til laga um forboð gegn útflutningi á öllum kalksteinum, silfurbergi og cementsteinum samt beinum út úr Íslandi, sem síðast nefndur þingmaður hefur borið upp í þingdeildinni.

Nefndin hefur rætt mál þetta á fundum, en sá ágreiningur varð um aðalatriði þess, að hún gat eigi í heild sinni komið að hinni sömu niðurstöðu, og mun hinn 5. konungkjörni þingmaður skýra frá álitinu sínu í sjerstöðu skjali, en vjer undirskrifaðir skulum, sem meiri hluti nefndarinnar, lýsa yfir álitinu voru á þessa leið;

Bann það, sem hjer er um að ræða, hefur í sjer fóligna svo mikla takmörkun á eignarrjetli einstakra manna, að það virðist ekki verða rjettlætt, nema því að eins, að ljóslega verði sýnt fram á, að almenningsgagn útheimti slíka takmörkun. En þetta á sjer að voru álitu ekki stað í þessu tilfelli. Það sýnist vera aðaltilgangur frumvarpsins

að hlynnu að því, að húsabyggingar úr steini gætu orðið sem almennastar hjer á landi; þetta álitum vjer einnig æskilegt, og oss þykir líklegt, að það mundi allmikið greiða fyrir þessu, ef hjer kæmist á kalkbrennsla. En þar eð svo að segja enginn útflutningur á sjer stað úr landinu af kalksteinum og cementsteinum, þá getum vjer ekki sjeð, að forboð móti slíkum útflutningi mundi geta haft nokkur áhrif á það, að menn færu að brenna kalk og cement og byggja steinhús; vjer getum eigi heldur ætlað, að slíkan útflutning þurfi að óttast framvegis, þar sem það ekki er líklegt, að hann geti borgað sig. Bann gegn útflutningi á silfurbergi getum vjer ekki sjeð að mundi verða til annars en að gjöra þann einasta silfurbergsnáma, sem hjer finnst, arðlausan eður arðlittinn fyrir eigendurna (prívatmann og landssjóðinn), með því enginn markaður er hjer á landi fyrir silfurberg. Þetta er í sjálfu sjer næg ástæða móti því, að leggja bann fyrir útflutning silfurbergs, en þar að auki virðist það vera bein mótsögn, ef það á einn bóginn yrðu tillögur þingsins, að stjórnin láti nota eign landsins í silfurbergsnámanum, en þingið á hinn bóginn fjellist á lagafrumvarp, sem með útflutningsbanni gjörði arðinn af námanum því nær engan, eða með öðrum orðum gjörði notkun hans ómögulega nema til skaða fyrir landssjóðinn.

Þar sem bein ekki eru hagnýtt hjer á landi til áburðar eða annars, virðist oss ekki heldur vera nein ástæða til að banna útflutning þeirra, og þar með svipta menn þeim litla hagnaði, sem þeir nú kynnu að hafa af því, að selja þau.

Vjer skulum enn fremur gjöra þá atugasemd, að til þess að spurning geti verið um, að vernda atvinnuvegi með útflutningsbanni, er það að voru álitu nauðsynlegt skilyrði, að atvinnuvegirnir sjeu til í því landi, sem bannið nær yfir, og að útflutningur úr landinu eigi sjer stað til skaða fyrir þessa atvinnuvegi, en, eins og áður er á vikið, á hvorugt þetta sjer, enn sem komið er, stað, í því tilliti, sem hjer er um að ræða, eins

og það einnig virðist ógjörningur, að banna útflutning þeirra hluta til erlendra markaða, sem enginn markaður er fyrir í landinu sjálfu. Þess munu og finnst fá dæmi, að í nokkru landi sje bannaður útflutningur málmtegunda eða steinategunda, enda mundi og slíkt bann gjöra það að verkum, að löndin lítinn hagnað hefðu af fjársjóðum þeim, er felast í skanti þeirra, og að fáum mundi þykja það ómaksins vert, að leita að slíkum fjársjóðum.

Vjer getum þess vegna eigi álitid, að ástæða sje til að aðhyllast frumvarp þetta, og skulum ráða hinni heiðruðu þingdeild til, að greiða atkvæði móti því, að það gangi til þriðju umræðu.

Alþingi, 6. ágúst 1875.

Bergur Thorberg. Th. Jónasson.

MINNI HLUTA NEFNDARÁLIT

í frumvarpinu um forboð gegn útflutningi á öllum kalksteinum, cementi, m. m. hjer af landi.

—

Með því að jeg gat ómögulega komið mjer saman við hina heiðruðu meðnefndarmenn mína í þessu máli, hlýt jeg að framfæra mitt minni hluta atkvæði og ástæðurnar fyrir því, og á þann hátt er nú skal greina:

Minni hlutinn getur ómögulega fallist á, að mál þetta sje fellt sökum þess, að það sje óþarft eða ótímabært, heldur verður hann þvert á móti að vera á hinni gagnstæðu skoðun, nefnilega þeirri, að því sje allt of lítill gaumur gefinn til ómetanlegs skaða fyrir landið, og megi þetta því eigi lengur svo til ganga. Þetta sannar rás viðburðanna og saga landsins hið ljósasta, og menn mega vera sannfærðir um, að það er naumast nokkurt það land í norðurálfu heims, sem eigi hefði álitid silfurbergsnámann í Helgu- staðafjalli sannan dýrgrip fyrir landið, ef hann væri rjettilega notaður á vorum dögum.

Eins og getið er um í ástæðunum fyrir frumvarpi þessu, rjeð náttúrufræðingurinn Mohr, sem stjórnin sendi hingað til lands-

ins undir lok fyrri aldar, alvarlega til þess, að menn færu að hafa kalksteininn úr Helgustaðafjalli til kalkbrennslu, þar sem hann áleit þann byggingarmáta, sem Íslendingar þá við höfðu, og sem þeir enn við hafa, alveg óhafandi, og til hins mesta niðurdreps fyrir allt landið. Þessu var þann tíma því miður enginn gaumur gefinn, og þeim galla, hversu gagnstæður sem hann þó er öllum framfaranda, virðast menn nú, eftir nærfellt 100 ár, að ætla sjer að halda áfram, þar sem nú sýnist svo, sem menn annaðhvort vilji viðra þetta mál fram af sjer eða fella það alveg, sem óþarft og ótímabært. Ef menn rjettilega íhuga hinar ýmsu opinberu byggingar, sem stjórnin hefur látið reisa um hin seinustu 100 ár, þá verða menn sannarlega að undrast yfir því, að hún hefur eigi gripði til þess efnis, sem gnægð er af í landinu sjálfu, og sem að gæðum langt yfir gengur það, sem hún sjálf með ærnum kostnaði hefur látið flytja hingað upp frá Danmörku, jafnvel þótt einn af hennar eigin náttúrufræðingum með þeim ljósustu ástæðum hafi stungið upp á því, að þetta efni væri við haft í landinu sjálfu, og að það væri svo bráðnaðsynlegt, þar sem menn þarfnast þess svo mjög, og þar sem velferð landsins er undir því komin, að það sem allra-fyrst sje notað.

Minni hlutinn ætlar, að það megi vera heyrum kunnugt, hvað báglega hefur gengið með sumar af hinum nýju byggingum, eigi sízt með dómkirkjunu, og sýnir hún sig sjálf, hvernig hún lítur út, enda mun bráðum reka að því, að annaðhvort megi til að byggja hana upp, eða láta hana eyðileggjast æ meir og meir, unz hún hrynur af sjálfri sjer, stjórnendum landsins til vanvirðu.

Efnið, sem í hana hefur verið látið, bæði af kalki og múrsteini, sýnir sig sjálft, og það væri sannarlega fróðlegt að vita, hversu miklir peningar hafa gengið til, smátt og smátt að endurbæta hana um hin síðustu 20 ár, og hafa þó þessar viðgjörðir verið verri en ekkert.

Þegar menn nú bera saman þessa dóm-

kirkju við kirkjuna á Bessastöðum, sem nú hefur staðið í 100 ár, og aptur við Hóla-kirkju, sem fyrir mörgum öldum var byggð af íslenzku efni, úr þeirri svokölluðu Hóla-byrðu, þá má öllum óþjóða; þá virðast framsarir vorar í þessu efni að vera langt um minni, en þær ættu að vera og gætu verið. Að visu hefur vor heiðraði landshöfðingi látið byggja hjer stórt hús úr steini, og er það góð byrjun, enda ber það að rammgjörvi af öllum þeim húsum, er hjer hafa reist verið á þessari öld, en eigi slíkar byggingar að geta haldið áfram, og vilji menn hafa efnið til þeirra úr landinu sjálfu, sem allir heilvita menn hljóta að sjá að er það eina rjetta, þá er nú sem stendur alveg ógjörningur, að flytja nokkuð af kalksteinum þeim, sem enn eru fundnir, eða finnast kunna, út úr landinu.

Menn vita, enn sem komið er, lítið um aðra fjallakalksteina hjer á landi, en kalklagið í Helgustaðafjalli, því að þótt kalklag hafi fundizt hjer í Esjunni, þá er það svo þunnt, að það nemur að breidd varla einum 5. hluta af því, sem Helgustaðanáminn er, enda vita menn alls eigi, hvað langt Esjukalksteinninn gengur inn í fjallið. Það ber öllum saman um, að kalkið og silfurbergið í Helgustaðafjalli sje hið hreinasta kalk, er fundizt gæti nokkurstaðar, og er þetta harðla þýðingarmikið, ef rjett er að gáð, því að það hlýtur þó að liggja hverjum manni í augum uppi, að því hreinni sem kalktegundin er, því hagkvæmari er hún fyrir það land, þar sem allir aðflutningar eru svo örðugir og kostbærir, eins og á Íslandi. Kalk það, sem hingað kemur frá Danmörku, er allt meir og minna leirblandað; mikið af því svarar því til þess, er menn erlendis kalla magurt kalk; þar á móti er það kalk, sem fæst í Helgustaðafjalli, alveg hreint, og myndar því, þegar það er brennt, feitt kalk, það er að segja, kalk, sem er helmingi betra en hið magra kalkið. Mikið af því kalki, er hingað flyzt frá Danmörku, kemur sem mjólkalk, og inniheldur meir en helming þunga síns af vatni.

Verð þess aðflutta kalks er vanalega frá 8—16 krónur fyrir hverja tunnu, og má

það fyrir allan almenning heita ókljúfandi, að byggja steinhús úr svo dýru veggjalími. Þetta yrði allt öðru máli að gegna, ef menn færu að við hafa hinn ágæta kalkstein, er finnst á hinum áður umgetnu stöðum hér á landi, og þar sem meiri hluti nefndarmanna hefur borið það fyrir sig, að útflutningur á kalki væri ótímabær, meðan engin kalkbrennsla ætti sjer stað í landinu sjálfu, þá má til þess svara, að það sje seint, að byrgja brunninn, þegar barnið er döttið ofan í hann og dautt. Hver veit, nema hinn núverandi eigandi Helgustaðanámans selji Englendingum eða einhverjum öðrum útlandinum sinn hluta námans, og fari þeir og brjóti þar fleiri skipsfarma í einu, spilli námanum, og gjöri þar hið mesta hervirki, líkt og þeir gjörðu við koparnámamann í Noregi? Svo mikið virðist að vera ljóst, að hinn núverandi eigandi Helgustaðanámans eigi hafi neina sjerlega löngun eða lyst til, að við hafa hinn ágæta kalkstein, er hann árlega út færir til Englands til soda-vatnsgjörðar, í þarfir Íslands, og þar sem hann nú án efa hefur dregið mikla peninga úr þessum náma, og setur nú stjórninni stólinn fyrir dyrnar, og hefur jafnvel svigurmæli um lögsókn, ef hann fái eigi sinn vilja fram, þá virðist hvorki stjórnin eða alþingi að vera honum sjerlega vandabundið.

Kunnugir menn af Austfjörðum, og sem nú sitja hér á þingi, skýra svo frá, að rigningarnar þar sjeu svo megnar, að flestir bæir standi eigi lengur, en svo sem svarar 10 árum, og hlýtur það að vera hverjum heilvita manni auðskilið, hvílkri eyðileggingu slíkt hljóti að valda á öllum efnahag manna. Það er því auðskilið, hvílikur hagur það gæti verið fyrir slíka menn, sem búa svo nærri kalknámamann í Helgustaðafjalli, ef þeir færu nú þegar að byggja steinhús, hvar til, eins og Mohr frá segir, hvergi vantar hentugt grjót þar eystra.

Á hinn bóginn ímynda jeg mjer, að hvorki þyrfti sjálfur herra Túlínus eða stjórnin að hafa nokkurn óhag af því, að hinn opt nefndi silfurbergsnámi yrði brúkaður í sjálfu landinu til kalkgjörðar, því að það

dettur víst hvorki mjer eða öðrum í hug, að hann skyldi skyldur til að láta kalksteininn án nokkurrar borgunar, heldur fengi hann og stjórnin hæfilega borgun fyrir hverja tunnu, sem flutt yrði til að brenna kalk úr hér á landi. Í annan stað gæti það orðið mesti ábati fyrir stjórnina, þegar hún væri komin að raun um það, að hér á landi gefst hið bezta byggingarefni, bæði í steinum og kalki, því þess mun nú eigi langt að biða, að stjórninni veiti eigi af, að nægð sje til af þessum efnum, þegar fara á að byggja dómkirkjuna, sem varla mun geta dregið lengi, enda hefur hún og fyrir ýmsum öðrum byggingum að sorga, sem árlega þurfa eptirlits og umbóta við.

Meiri hlutinn við hefur það sem höfuðástæðu gegn frumvarpinu, að takmörkun sú, sem það hefur með sjer, verði eigi rjettlætt nema því að eins, að ljóslega verði sýnt fram á, að almenningsgagn útheimti slíkar takmarkanir, en jeg held, að ef meiri hlutinn hefði gáð vel að, þá mætti það liggja honum í augum uppi, að það er einmitt almenningsgagnið, sem útheimtir það, að frumvarpið nái framgangi hér á þingi. Eins og áður er dregið á, eru það einmitt hinir nálægu firðir við Reyðarfjörð, sem mest riður á að fari að yrkja sjer upp steinhúsum, þar eð torfbæirnir þar grotna niður á örstattum tíma og fljótar en á nokkrum öðrum stað á landinu. Á sama hátt er það alveg ranghermt, þar sem meiri hlutinn stendur á því fastara en fótunum, að enginn útflutningur eigi sjer stað af kalksteini út úr landinu, því að það er heyrum kunnugt, að hinn fyr verandi kaupmaður á þessum stað flutti út marga farma af silfurbergi, og græddi þar við ærna peninga. Sömuleiðis hefur herra kaupmaður Túlínus allt fram að 1873 árlega flutt þaðan stórmikið af þessum sama kalksteini, og það er fyrst nú á þessum seinasta tíma, eptir að stjórnin reisti nokkrar skorður við þessu, að útflutningarnir hafa mikið eða alveg hætt í bráð, en úr því að menn eru komnir upp á, að við hafa þennan stein til sodavatnsgjörðar erlendis, en til þess er

hann fremur öllum öðrum steinategundum hinn hentugasti og ódýrasti, þá er það allt komið undir því, hvað hann þetta stendur lengi, hversu lengi það fær verndað þennan menjagrip landsins, sem því er alveg óbætandi.

Hvað forboð gegn útflutning á beinum snertir, þá er mjer það óskiljanlegt, að meiri hlutinn eigi skuli hafa getað fallizt á það. Það vita þó allir heilvita menn, að bein eru hinn beztí áburður, einkum á alla kálgarða, og eins ælla jeg, að það muni vera flestum kunnugt, hve ónógir matjurtagarðar vorir eru, og hversu opt þeir misbregðast sökum ræktarleysis og skorts á hagkvæmum áburði. Sumur eru stutt hjá oss, og opt og tíðum köld, en það er einmitt beinaáburðurinn, sem flýttir fyrir því, að matjurtir allar nái þroska á mjög stuttum tíma. Meiri hlutinn hefur látið sjer um munn fara, að það væri það eina skilyrði fyrir útflutningsbanni, að hluturinn væri við hafður í landinu sjálfu, og að hans væri þörf, en eins og jeg á mjög bág með að skilja, að vjer þörfnumst eigi fyrir áburð á matjurtagarða vora, eins á jeg bág með að skilja það, hvernig menn eiga að geta notað þann hlut, sem er tekinn frá notkuninni eða lógað í einhverri vitleysu. Hjer er spurningin einföld um það, hvort landið eða landsmenn hafi meira gagn af því, að fleygja nýtsömum hlut út úr landinu, eða nota hann sjálfir; og sje hinn umtalaði hlutur nauðsynlegur fyrir landið, og landsmenn megi jafnvel ekki án hans vera, þá er það hrein og bein skylda landslaganna, að stefna þessu í hið rjetta horf, því að sje það eigi gjört, fer eigi að eins svo, að hin núverandi kynslóð bíður skaða og tjón af óframsýni sinni, heldur einnig hin tilkomandi. Það er gömul setning, að *almennings-heillin* skuli ráða lagasetningum. Hún á að vera sá grundvallar-stólpi, hvar á öll lög eiga að hvíla, og undir hana eiga allar aðrar lagasetningar að beygja sig. Velferð Íslands útheimtir bæði það, að vjer tókum upp annan byggingarmáta á hóbýlum vorum, og fyrir þessu hef jeg fært ljós rök, sem eigi verða hrakin með

neinu móti, og líka það, að vjer aukum sem mest ágóða jarðarinnar, en þetta geta menn því að eins, að lögin styðji að þessu á þann hátt, að þau isorgi fyrir, að hinum bezta áburði sje eigi að ófyrirsynju fleygt út úr landinu.

Að endingu óska jeg af alhuga, að alþingi mætti þóknast, að gefa máli þessu góðan róm. Það er orðið mál fyrir oss Íslendinga að komast úr þessum moldargrenjum; heilsa almennings og velmegan landsins útheimtir það, og fósturjörð vor hefur fulla heimtingu á því, að vjer við byrjun þess nú nýupprunna 1000 ára aldurs hættum að húðfletta hana og sundur tæta, en þvert á móti notum byggingar-efni þau, er hún sjálf fram býður, og sem, hvað steinategundir landsins snertir, eru svo yfirgnæfandi og haganleg, ef rjett er á haldið, að fá lönd norðurálfunnar eru í því tilliti betur á sig komin. Það er að vísu eigi að búast við, að slíkt geti orðið allt í einu eða á stuttum tíma, en byrjunin verður þó einhvern tíma að koma, ef slíku mikilvægu verki á framgengt að verða með tímanum, og til slíkrar byrjunar er nú sannarlega mál komið; kalksteinar þeir, er hjá oss flunnast, eru hið fyrsta skilyrði fyrir slíkri byrjun, og ef vjer, eins og gjört hefur verið, fleygjum þeim hirðulauslega út úr landinu, þá er bygging steinhúsa hjá oss svo að segja nærfellt ómöguleg.

Reykjavík 12. ágúst. 1875.

Jón Hjaltalín.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 39. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 3. umræðu *frumvarp til laga um forboð gegn útflutningi á kalksteinum, silfurbergi og cementsteinum, samt beinum út úr Íslandi*.

Bergur Thorberg sagði, að hann ætlaði að leiða athygli deildarinnar að því, að læðzt

hefði ónákvæmni inn í nefndarálit, þar sem stæði, að nefndin rjedi þingdeildinni til þess, að greiða atkvæði móti því, að málið gengi til 3. umræðu, en þetta væri eigi rjett, og ætti að vera, að þingdeildin skyldi greiða atkvæði móti frumvarpinu, eins og það væri. Ástæðurnar fyrir því væru skýrt teknar fram í nefndarálitinu, og kvaðst hann því vilja skýrskota til þeirra.

Flutningsmaður sagðist vona, að þingmenn hefðu lesið nefndarálit sitt, og ætlaði hann því eigi að tefja þingið með löngum umræðum, þar sem það mætti vera hverjum heilvita manni skiljanlegt, að þetta væri mjög mikilsvarðandi mál fyrir allt landið. Hann sagði, að menn gætu sjeð kirkjuna hjerna, því að hún væri þegjandi voltur þess, hve gott þetta útlenda kalk væri; útlendir menn hefðu einnig sagt, að mjög leitt hefði verið, að þeir eigi skyldu hafa vitað af kalkinu í Esjunni, þegar að þeir byggðu fanga-húsið hér í bænum, því að það kalk, er þar væri, sögðu þeir að væri miklu betra, en hið danska kalk. Það hefði jafnvel verið gjörð tilraun til að flytja út þetta kalk, en hann kvaðst þá hafa komið í veg fyrir það, og ímyndað sjer, að hann hefði með því gjört þakklátt verk. Kvaðst hann vona, að mál þetta fengi góðan framgang; en ef hið gagnstæða skyldi móti von sinni verða ofan á, væri það þá eigi sjer að kenna, því að hann hefði gjört sitt til þess, að því gæti orðið sem bezt framgengt.

Torfi Einarsson sagðist vilja spyrja um það, hvort það væri tilvinnandi, að flytja óbrennt kalk út úr landinu, því ef svo væri, þá væri meiri ástæða hjá minni hluta nefndarinnar, en ef hið gagnstæða væri tilfellið, þá fyndist sjer, að meiri hlutinn hefði rjettara fyrir sjer.

Flutningsmaður sagði, að það mætti vel flytja út óbrennt kalk, enda ætti það sjer stað hér á landi, að kalksteinn væri fluttur til Englands til sodavatnsgjörðar.

Bergur Thorberg sagði, að hann vissi eigi gjörla, hvort það væri meining hins háttvirta 5. konungkjörna þingmanns, að sá

útflutningur, sem óttast mætti fyrir að yrði á kalki, væri orsök í því, hversu illa sumar byggingar væru komnar, því ef svo væri, kvaðst hann eigi skilja, í hvaða sambandi þetta stæði hvort til annars. Hann hefði einnig tekið það fram, að æskilegt væri að koma upp steinbyggingum í landinu, og þess vegna ætti að banna þann útflutning, sem hann sjálfur hefði þó játað að væri svo sem enginn, því að þótt kalksteinn væri fluttur út til sodavatnsgjörðar, þá væri það varla svo mikið, að það mundi hrökkva til húsa-gjörðar; allt þetta kynni kann ske að vera mjög vel til fallið, ef að rjettur hins einstaka eigi væri skertur með þessu, því að það væri þó sannarlega hart, ef að bannað væri að selja þá vöru annarstaðar, er enginn markaður væri fyrir í landinu sjálfu. Menn yrðu að geta sýnt fram á það, að útflutningur ætti sjer stað og að hann skemmdi það, sem maður vildi vernda, áður en farið væri að banna nokkuð í því tilliti.

Flutningsmaður sagði, að hinn háttvirta 3. konungkjörni þingmaður hefði misskilið sig; hann kvaðst einnig vona, að við lærðum þó einhvern tíma að brenna kalk, og þá hefðum við líka miklu betra byggingarefni, en hægt væri að fá annarstaðar frá, og hvað væri mætara að flytja kalkstein þann, sem hér væri, til Englands, en út um sjálft landið, væri eigi gott að skilja. Hann sagði, að enginn gæti láð sjer það, þó að hann vildi vernda föðurlandið, eða ráða bót á því, sem aflaga færi, en þegar fjöldinn segði nei til þess, yrði það líka að vera á hans ábyrgð.

Forseti ljet þá ganga til atkvæða í málinu, og var við haft nafnakall, og sögðu:

„Já:“

Ásgeir Einarsson,
Benidikt Kristjánsson,
Eiríkur Kuld,
Jón Hjaltalín,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Torfi Einarsson.

»Nei:«

Bergur Thorberg,
Ólafur Pálsson,
Þórður Jónasson.

Var frumvarpið þannig samþykkt með
8 atkvæðum gegn 3.

Var málið þá sent neðri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 46. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til fyrstu umræðu *frumvarp til laga um bann gegn útflutningi á kalksteinum o. fl.*, frá efri deildinni, og hafði því verið útbýtt meðal þingdeildarmanna á 43. fundi, 18. dag ágústm.

Varaforseti stakk upp á, að fresta þessu máli, því að von væri á öðru frumvarpi frá efri deildinni, um kaup á Helgustaðanáminum, og ef það yrði samþykkt, þá gæti frumvarp það, er nú lægi fyrir, orðið til ógagns fyrir landið, ef það yrði að lögum.

Grimur Thomsen kvaðst vera í mesta vanda, hvað hann ætti að hugsa um frumvarp þetta, og hvernig hann ætti að skoða það. Það hlýti vist að hafa einhverja leynda kosti, er ekki væri hægt að sjá á yfirborðinu; því að ekki gæti hann gjört ráð fyrir, að efri deildin hefði gjört að gamni sínu að samþykkja það, heldur hefði hún haft til þess einhverjar huldur ástæður. Þó sagðist hann heldur mundu gefa atkvæði með því, að máli þessu væri frestað fyrst um sinn.

Benidikt Sveinsson sagðist vilja mæla með því, að frumvarp þetta gengi til annarar umræðu.

Guðmundur Einarsson stakk upp á, að setja nefnd í málið.

Guðmundur Ólafsson sagði, að það hefði verið skaði, að frumvarp þetta kom eigi fyr, því að það væri vel athugavert. En eins og nú stæði á, vildi hann helst mæla með því, ef það væri ekki á móti stjórnarskránni, að nefnd væri sett milli þinga til að hugleiða málið. Hvað það snerti, að banna útflutning

á því, er frumvarpið til tæki, þá mætti það virðast nokkuð snemmt, þar sem þeir hlutir mættu nú sem stendur varla mega heita að vera hjer til, sökum þess þeir væru ekki fundnir enn þá. Hvað kalkið snerti, þá væri enn engin þurð á því í öðrum löndum, og því litlar líkur til, að ákóf eptirsókn yrði eptir því hingað. En annað væri varúðarvert, og það væri það, að selja ekki náma, sem finnast hjer, útlendum mönnum.

Því næst var málið fellt frá annari umræðu með 10 atkvæðum gegn 9; var þá sökum óglöggrar atkvæðagreiðslu haft nafnakall, og sögðu

Já:

Guðmundur Einarsson,
Halldór Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Pálsson prestur,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Grimur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll Ólafsson,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson.

Og var þannig með 13 atkvæðum gegn 9 samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu, og með 15 atkvæðum gegn 3 að kjósa þriggja manna nefnd. Fyrir kosningu urðu:

Benidikt Sveinsson með 12 atkvæðum
Grimur Thomsen — 10 —

Þórður Þórðarson og Þorsteinn Jónsson fengu hvor 7 atkvæði, en Þórður var eldri, og því varð hann þriðji nefndarmaður.

Í nefndinni var Þórður Þórðarson kosinn formaður og framsögumaður, en Grímur Thomsen skrifari.

NEFNDARÁLIT,

áhrærandi frumvarp til laga um forboð gegn útflutning á öllum kalksteinum o. s. frv.

Oss virðist frumvarpið bæði taka of djúpt í árinna í því, sem snertir höfuðefnið, það er að skilja útflutning á kalktegundum, og einnig snerta ósamkynja efni. Því þótt nokkur orsök gæti verið til, að banna útflutninginn á kalktegundum um stundarsakir, þá virðist ekki næg ástæða til þess að leggja á eins ótakmarkað og yfirgripsmikið bann, eins og það, sem í frumvarpinu er ráðgjört, og enn þá síður á við, að taka upp í frumvarpið ákvarðanir um bein.

Þá vantar enn fremur allar ákvarðanir

um þá hegningu, sem við skuli leggja, ef brotið er á móti banninu. Höfum vjer því samið eptirfylgjandi

Breytingaruppástungu

við frumvarp til laga um forboð gegn útflutning á öllum kalksteinum o. s. frv.

1. grein.

Um 2 ára tímabil frá því, er þessi lög ná gildi, skal bannað að flytja úr landi alls konar kalksteina, silfurberg og cementsteina.

2. grein.

Brjóti nokkur gegn 1. grein, skal allur sá kalksteinn, silfurberg og cementsteinn, sem út átti að flytja, vera upptækur, og gjaldi sá, sem uppvís verður að brotinu, frá 20---200 kr. sektir. Sektir renni í landssjóð.

Þórður Þórðarson, Grímur Thomsen,
form. og framsögum. skrifari.

Benidikt Sveinsson.

IV.

FRUMVARP

til laga um stofnun gagnfræðisskóla á Hvaleyri eða í Hafnarfirði.

(Flutningsmaður B. Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga).

1. grein.

Á Hvaleyri eða í Hafnarfirði skal stofna gagnfræðisskóla, þar sem kenna skal yfir höfuð hið sama, sem kennt er í gagnfræðisskólum erlendis.

2. grein.

Landshöfðinginn yfir Íslandi semur með ráði stiptisyfirvaldanna bráðabyrgðareglugjörð fyrir skólann og skipar fyrir um fyrirkomulag hans.

3. grein.

Þegar skólahús er fengið, skal veita úr landssjóði á ári hverju 4000 krónur til kennslu

við skólann og 2000 krónur til annara útgjalda eptir því, sem landshöfðingi nákvæmar ákveður.

Á 39. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að fyrri þingmaður Árnesinga hefði afhent sjer frumvarp það, er hjer fer á undan, og ljet hann út býta því meðal þingdeildarmanna. Á 49. fundi, 25. ágústm. næst á eptir, skýrði forseti frá, að flutningsmaður hefði lýst því yfir við sig, að hann tæki framvarpið aptur.

C.

Uppástungur og ályktanir.

A.

Ályktanir, út ræddar á þinginu.

I.

ÁLYKTUN

um skólamálefni landsins.

1.

UPPÁSTUNGA

um

ályktun viðvíkjandi skólamálefnum landsins. (Frá nefnd þeirri, er sett hefur verið í neðri deild alþingis, til að íhuga bænarskrár til alþingis).

Neðri deild alþingis ályktar að setja nefnd til að hugleiða skólamálefni landsins samkvæmt bænarskrám þeim, sem komnar eru til alþingis.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., skýrði forseti frá, að nefnd sú, er sett hafði verið, til að íhuga bænarskrár til alþingis, hefði afhent sjer *uppástungu um ályktun viðvíkjandi skólamálefnum landsins*, og lét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, 12. s. m., var eptir uppástungu forseta ályktað, að hafa skyldi eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni

tekin til umræðu *uppástunga um ályktun viðvíkjandi skólamálefnum landsins* (frá bænarskráanefndinni).

Halldór Kr. Friðriksson vildi fyrst fá að vita, hvort nefndina ætti að setja á þessu þingi, eða hvort stjórninni væri ætlað að setja hana á milli þinga. Í þingnefnd þætti sjer ekkert gagn, er tíminn væri naumur og svo mörg mál til íhugunar, en vildi fúslega fylgja hinni götunni.

Einar Ásmundsson var sannfærður um, að þetta mál væri áhugamál allra, og velferð lands og þjóðar undir úrslitum þess komin. Síðan alþingi var endurreist, hefðu því iðulega verið sendar bænarskrár um, að menntunin yrði eflð og aukin í skólunum, þess vegna væri það engin furða, þó til þessa alþingis, sem allra augu vonuðu til, hefðu komið bænarskrár, sem farið hefðu fram á ýmislegt þessu mikilsvarðandi efni aðlúandi. Þannig hefði nú verið farið fram á: 1, sameining prestaskóla, læknaskóla og verðanda lagaskóla í einn þjóðskóla; 2, að kennslan í lærða skólanum yrði aukin og endurbætt. Þætti sjer mál þetta svo mikils vert, að í það væri nauðsynlegt að setja nefnd — 5 manna nefnd — og nefna til þess þá beztu, skynsömustu og hyggjustu þingmanna.

Jón Sigurðsson sagði, að sjer virtist

nauðsynlegt, að málið kæmi til umræðu á þessu þingi, eins og 1. þingmaður Eyfirðinga hefði einnig látið í ljósi, og hjelt, að í þessu mikla áhugamáli þjóðarinnar mundi nefnd þeirri, er sett yrði á milli þinga, til að stinga upp á nauðsynlegum breytingum á skólanum, mjög kærkomið að fá álit þingsins að vita í gegnum nefnd.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að sam-eining menntunarstofnananna í þjóðskóla væri yfirvaldaráðstöfun, en ekki lagamál; það sem einungis snerti þingið væru fjárveitingar þar að lútandi, þótt margir þingmanna kynnu að hafa næga þekkingu, gætu þeir þó eigi sinnt málinu til hlítar á þessu þingi.

Jón Sigurðsson áleit það ákjósanlegt fyrir stjórnina að heyra álit þingsins.

Grímur Thomsen spyr forseta um, hver áhrif þingið gæti haft á kosningu nefndar millum þinga.

Forseti: Nefndin, sem hjer væri kosin, gæti óskað, að konungur setti nefnd, og svo ef til vill gefið bendingar, en það er sjálf-sagt, að þing fær eigi að rjettu lagi kosið nefnd fram yfir sinn samverutíma.

Því næst var kosin 5 manna nefnd til að íhuga málið, og urðu fyrir kosningu:

Ísleifur Gíslason með 15 atkvæðum,

Páll prestur Pálsson með 15 atkv.,

Benidikt Sveinsson með 14 atkv.,

Eggert Gunnarsson með 11 atkv.,

Einar Guðmundsson með 8 atkv.

Í nefndinni var formaður kosinn Benidikt Sveinsson, skrifari Páll prestur Pálsson, og framsögumaður Ísleifur Gíslason.

NEFNDARÁLIT um skólamál.

Hin heiðraða neðri deild alþingis hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til þess að íhuga og segja álit vort um þær bænarskrár, er komnar voru til þingsins, viðvíkjandi skólamálefnum lands vors.

Vjer höfum vandlega íhugað mál þetta, rætt það á mörgum fundum, sem og ráðfært

oss við nokkra þá menn, er skólamálum eru kunnugir og vjer bárum bezt traust til, og viljum vjer nú skýra frá álitinu voru á þessa leið:

Þar sem bænarskrárnar fara fram á, að stofnaður sje þjóðskóli hjer á landi, þá verður nefndin nú þegar að láta í ljósi það álit sitt, að slík stofnun sje kröptum landsins með öllu of vaxin, eins yfirgripsmikil, eins og bænarskrárnar fara fram á. Það eina þótti nefndinni gjörandi að svo komnu, að ráða til umbóta á þeim menntastofnunum, sem nú eru í landinu, sem og að stinga upp á, að svo fljótt sem audið er, verði komið á fót tveim gagnfræðisskólum, öðrum á Norður-, hinum á Suðurlandi.

Vjer hljótum að játa það, að málefni þetta, bæði í heild sinni og í einstökum greinum þess, sje þess eðlis, að ekki sje hugsandi, að alþingi að þessu sinni geti komið með neinar beinar uppástungur um fyrirkomulag og tilhögun um skólana á Íslandi; hljótum vjer því að leggja það til, að alþingi beini þeirri áskorun til landshöfðingjans, að hann hlutist til um, að hans hátign konungurinn nú þegar á komanda vetri skipi 5 manna nefnd, til þess bæði að semja nýjar reglugjörðir fyrir skólana, sem nú eru, sem og fyrir gagnfræðisskólana, sem áður eru nefndir.

Til þess þó að alþingi tæki svo mikið tillit, sem kostur er á að þessu sinni, til bænarskránna, sem vjer minntumst á í önd-verðu, þótti nefndinni það hlýða, að taka fram nokkur hin helztu atriði viðvíkjandi bæði skólum þeim, sem nú eru, og hinum nýju, sem stungið er upp á að koma á fót. Vjer leyfum oss þá að gjöra það á þessa leið:

Af því að upplýsing og menntun er grundvöllur fyrir líkamlegri velgengni og andlegum blóma sjerhvers þjóðlífs, og hið fyrsta skilyrði fyrir því, að ein þjóð hafi veruleg not af sjálfsforræði sínu, þá verður það ein hin brýnasta krafa til vor á þessum tímum, að vjer á allar lundir leitumst við að afla oss menntunar, og sumpart eflum og umbætum þær menntastofnanir, sem til eru í land-

inu, sumpart reisum nýjar, er oss til þessa tíma hefur vantað. Þessu takmarki getum vjer að eins náð smámsaman, og riður því á, að vjer ekki færumst meira í fang í byrjuninni, en vjer erum menn fyrir, en leitumst við að koma öllu þessu máli í það framfarahorf, sem bezt samsvarar efnahag landsins og kröptum þjóðarinnar yfir höfuð. Að svo mæltu viljum vjer nú nokkuð starlegar fyrst fara nokkrum orðum um skólana, sem til eru, og því næst um gagnfræðisskólana, sem koma ætti á fót.

Um lækna og lagakennslu álitur nefndin ekki tilefni til að tala, þar sem enn þá er ekki búið að koma slíkum skólum á fastan fót.

Hvað prestaskólann snertir, verðum vjer að lýsa yfir því álitinu voru, að það sje mjög óheppilegt að eyða tíma stúdenta með hinum miklu fyrirlestraskriptum; ættu þær því sem fyrst að leggjast niður, en þar í mót sjeu prentaðar bækur lagðar til grundvallar fyrir kennslunni, sem bezt er að sje munnleg að sem mestu leyti. Á prestaskólanum gengur nú mikill hluti fyrra vetrartímans til að lesa fyrir og láta skrifa upp hina einu og sömu óbreyttu fyrirlestra, sem samdir hafa verið fyrir máské 20 árum, og það stundum ef til vill eptir þeim bókum, sem ekki hafa verið sem bezt valdar. Að vísu er athugandi, að frelsi kennaranna í þessu tilliti er mjög svo mikið, en oss er nauðugur einn kostur, að hlutast til um þetta, þar eð kringumstæður vorar gjöra oss tímann svo dýrmætan. Að hinu leytnu verða kennararnir jafnan að ráða að miklu leyti sjálfir, hvaða bækur þeir leggja til grundvallar, eins og líka því, hvernig þeir skilja efnið og úllista.

Um hinn lærða skóla eða latínuskóla Íslands má það segja, að hann hefur nú fram undir 30 ár, hvað kennsluna snertir, staðið í stað. Að umbæta skóla þennan í sömu stefnu og hina nýjustu menntaskóla í Danmörku með tvískiptingu kennslugreinanna, er ekki tiltök; landið rís að svo komnu ekki undir þeim kostnaði, sem sú breyting mundi hafa í för með sjer. Verkefni vort verður því að endurbæta skólann innan þeirra aðal-

takmarka, sem honum eru nú sett. Hin fyrsta spurning lýtur að yfirstjórn skólans og eptirliti með honum. Þykir nefndinni það eðlilegast, eptir því ástandi sem nú er, að yfirumsjón skólans hvíli á landshöfðingja í staðinn fyrir á stíptsyfirvöldunum, eins og hingað til. Þetta er og samkvæmt því, sem á sjer stað í Danmörku, þar sem skólarnir beinlínis lúta undir ráðherra kirkju- og kennslumálanna.

Menn hafa, sem kunnugt er, komið með ýmsar kvartanir um kennsluna í latínuskólanum, og er það ein hin helzta, að námi hinna nýju tungumála hafi of litill gaumur verið gefinn, en of miklum tíma verið varið til latínunnar og latínska stýlsins. Eins og sjá má af skólaskýrslunum, voru latínunni þangað til 1852 ætlaðar 6 stundir um vikuna í hverjum bekk, og þóttu menn með því lagi geta orðið fullvel að sjer í latínu; en Bjarni rektor Jónsson breytti þessu þannig (sjá skólaskýrslu 1853), að til latínunnar var varið 44 stundum um vikuna að meðaltali, nærfellt 9 stundum í hverjum bekk. Nú er varið til hennar 47 stundum á viku, og ætti það eptir áðursögðu að vera 17 stundum of aukið. Hvað latínustýllinn sjerstaklega snertir, virðist rjettast að sleppa honum sem examensfagi, en láta piltta gjöra svo sem einn stýl á viku, til æfingar í málfræðisreglunum, og til að liðkast undir lestur og skilning rithöfunda þeirra, er þeir eiga að lesa, enda sje hann ekki skilyrði fyrir inntöku í skólann. Til kennslu í trúarfræði er varið 8 stundum, en það virðist nægja, að hún sje kennd að eins í 1. og 2. bekk, og gætu við það unnizt 4 stundir eða samlagt við hinar 17 st. = 21 stund, og mætti verja þeim tíma til að bæta það, sem ávant þykir. Nýju málin, þýzka, enska og frakkneska, gætu með þessu móti orðið kennd í öllum bekkjum skólans, að minnsta kosti eitt málanna til fullnustu, jafnframt stuttu ágripi af bókmenntasögu þessara þjóða; en það er vitaskuld, að nokkru af þeim tíma, sem vinnst frá latínukennslunni, ætti að sjálfsögðu að verja til að kenna sögu og bókmenntasögu Íslands.

Tala kennaranna við hinn lærða skóla í Reykjavík er hin sama og að undanförunu, og minni að tiltölu en við útlenda skóla; en efni lands vors leyfa naumast, að kennurum verði fjölgað, þó það sje óneitanlega óheppilegt að hafa ár eptir ár tímakenndu í merkustu námsgreinum; það væri því æskilegt, að í föstum kennara yrði bætt við, áður langt um liði.

Viðvíkjandi annari tilhögun skólans hefur því verið hreift af ýmsum, hvort ekki mundi hentugra, að skólatíminn endaði nokkuð fyr á vorin og byrjaði nokkuð fyr á haustin, t. a. m. að hann væri frá 20. september til 20 júní. Önnur tilhögun alveg ólík því, sem við gengst annarstaðar, er sú, að skólastundir eru látnar í svartasta skamdeginu byrja kl. 8 á morgnana í staðinn fyrir kl. 9, eins og vanalegt er í öðrum löndum frá því í nóvember og fram í febrúar, þar sem dagar þó eru lengri í skamdeginu. Þessi tilhögun er án efa óholl fyrir heilsu lærisveinanna, og ætti því sem fyrst að lagast.

Að vjer nú snúum oss til gagnfræðisskólanna, viljum vjer leyfa oss að taka það fram, að það er tilgangur þvílíkra skóla, að veita lærisveinunum almenna menntun, hvort sem þeir beint frá skólanum ganga yfir í einhverja verklega lífsstöðu, eða þeir leita sjer frekari menntunar við æðri skóla í sjerstökum námsgreinum; en auk þess sem gagnfræðiskennsla hjer á landi mundi undirbúa menn til verklegrar stöðu í lífinu, þá er enginn efi á, að hún með námfýsi þeirri og gáfum, sem svo almennt finnast hjá íslenskum unglingum, mundi verða mörgum hið fyrsta stig á vegi andlegs og bókmenntalegs framfaralífs, og á þetta einkum heima við þá, sem sökum efnaleysis ekki geta notið tilsgagnar í hinum lærða skóla. Gagnfræðiskennslan, sem veitir manni undirstöðu í hinum nýju málum, og með því er lykillinn að hinum andlegu fjársjóðum vorra tíma, getur einmitt orðið þessum mönnum að liði, og þannig gjört ómetanlegt gagn í hinu víðinda-lega lífi ekki síður en í hinu verklega.

Af því Norðurland, þar sem námfýsi og andlegt fjör er svo mikið, hefur einmitt liðið mestan halla við það, að sviptast sínum eigin skóla, þá virðist það hafa brýnustu kröfu til þess, að þar sje fyrst reynt til að setja gagnfræðisskóla á fót, og gæti hann, þegar stundir liðu, jafnframt orðið að lærðum skóla.

Í Reykjavík, höfuðstað landsins, er sem kunnugt er enginn gagnfræðisskóli. Barnaskóli er þar að visu, en sú kennsla sem þar fæst, nær ekki langt, og kemur ekki öðrum að gagni en þeim, sem þar eru, þó hún að öðru leyti sje góð og mikilsverð. Að stofna í Reykjavík gagnfræðisskóla sjerstakan og ekki sameinadan hinum lærða skóla, er beinlínis krafa tímans og gegnir nærri furðu, að það skuli vera ógjört enn.

Til þess að sem flestir geti notið góðs af gagnfræðisskólum þessum, ætti skólagangan að vera sem kostnadarminnst, því gagnfræðisskóli með jöfnum tilkostnaði og erlendis og jafnlöngum námstíma mundi ekki eiga við hjá oss. Hann er í Danmörk t. a. m. 6 ár auk eins árs í undirbúningsbekknum; hjer mundu menn verða að láta sjer nægja 3—4 ára kennslutíma, og þar sem erlendis er eins mánaðar sumarleyfi, þá yrði víst við gagnfræðisskóla hjer á landi að hafa frítímann enda lengri en við lærða skólann.

Það ætti við, að lærisveinar kæmu í skóla þessa miklu eldri og þroskaðri en erlendis, þar sem þeir setjast 7—8 ára gamlir í 1. eða neðsta bekk. Gætu þeir þá gengið kappsamlegar að náminu þann tíma, sem þeir væru við það. Námsgreinirnar ættu að vera: íslenska, danska, þýska, enska, og dálítill undirstaða í frakknesku, saga, landafræði, eðlisfræði, stærðafræði, náttúrusaga, reikningur, söngur og leikfimi. Er þá sjálfsagt gjört ráð fyrir því, að lærisveinar við inntökuna í skólann, kunni að lesa og skrifa; hvort kenna skuli trúarfræði og biflúsögur, getur verið álitamál, en af því skólanámið lýtur sjer í lagi að hinu verklega, virðist naumast ráðlegt að verja miklum tíma til þeirra greina. Það leiðir og af sjálfu sjer, að það yrði að eins ágrip hinna áður töldu náms-

greina, sem kennt yrði á svo stuttum tína; en vjer ællum, að kennslan gæti samt orðið mjög notadrjúg, því ekkert skólanám nær þó lengra en að veita undirstöðu til þekkingar, sem síðar á að auka og fullkomna.

Samkvæmt framanskriðuðu viljum vjer leyfa oss að taka fram eptirfylgjandi atriði, hinni heiðruðu þingdeild til yfirvegunar og ályktunar:

1. Að prentaðar kennslubækur sjeu lagðar til grundvallar fyrir kennslunni á presta-skólanum í hverri vísindagrein, og kirkju-saga Íslands sje kennd sem sjerstakur kaflí kirkjusögunnar.
2. Að hin æðri umsjón og eptirlit með latínuskólanum, sem nú heyrir undir stíptsyfirvöldin, verði lögð undir hina æðstu landsstjórn.
3. Að sem fyrst verði komið á stofu 2 gagnfræðisskólum, öðrum á Norðurlandi en öðrum á Suðurlandi.
4. Að þingið álykti að fara þess á leit við landshöfðingjann, að hann hlutist til um, að hans hátign konunginum mætti þóknast að setja nú þegar á komanda vetri 5 manna nefnd til að semja nýjar reglugjörðir bæði fyrir prestaskólann og latínuskólann, sem og fyrir hina fyrirhuguðu gagnfræðisskóla, og skuli nefndin hafa lokið starfa sínum áður en alþingi kemur saman í næsta sinni.

Alþingi 5. ágúst 1875.

Benidikt Sveinsson, Páll Pálsson,
formaður. skrifari.

Ísl. Gíslason, E. Gunnarsson.
framsögumaður.

E. B. Guðmundsson.

Til
neðri deildar alþingis.

2.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktunar viðvikjandi skólamálinu.
(Frá nefndinni í skólamálinu.)

Alþingi ályktar, að fara þess á leit við landshöfðingjann, að hann hlutist til um, að

hans hátign konunginum allramildilegast mætti þóknast, að skipa nú þegar á komanda vetri 5 manna nefnd, til að semja nýjar reglugjörðir fyrir prestaskólann og latínuskólann, sem og fyrir hina fyrirhuguðu gagnfræðisskóla, og skuli hún hafa lokið starfa sínum haustið 1876.

Á 37. fundi neðri þingdeildarinnar, 12. dag ágústmán, skýrði forseti frá, að nefndin í skólamálinu hefði afhent sjer *uppástungu til þingsályktunar viðvikjandi skólamálinu*, og var henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á 38. fundi, daginn eptir, var eptir uppástungu forseta ákveðið að hafa eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 39. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar í skólamálinu*.

Framsögumaður (Ísleifur Gíslason) sagði vilja skýra frá, hvers vegna nefndiu hefði komið að þessari niðurstöðu, svo að eigi lægi önnur bein uppástunga fyrir þinginu frá hennar hendi en þessi. Það væri þingmönnum kunnugt, að til þingsins komu 3 bænarskrár um skólamál. Tvær þeirra fóru fram á svo stórkostleg fyrirtæki í þessa átt, að nefndinni sýndust þær ekki að svo stöddu geta komið til greina. Önnur þeirra frá Árnessýslu sagði hann að færi fram á, að stofna menntunarskóla og vísindaskóla, sem ættu að vera í sambandi hvor við annan; hin, frá stúdentum og kandidötum í Reykjavík, færi fram á að stofna þjóðskóla með 3 eða fleiri „Faculteter“. Það væri tekið fram í nefndarálitinu, að slíkar stofnanir mundu vera mikils til ofvaxuar kröptum vorum, enda mundi líka efasamt, hvort það væri hinu heillavænlegasti vegur til að koma menntun vorri í betra horf, að stíga í einu svo stórt spor, sem þar væri farið fram á. 3. bænars-

skráin frá Skagafjarðarsýslu færi fram á breytingu á fyrirkomulagi latínuskólans, og hana hefði nefndin að miklu leyti lagt til grundvallar fyrir bendingum sínum í nefndarálitinu. Hann kvaðst vona, að menn mundu eigi lá það nefndinni, að hún kom eigi með neinrar beinar uppástungu um breytingu á skólanum, þar sem nefndin bæði hefði haft stuttan tíma, og hefði líka álitid, að heppilegast væri, að að því ynnu þeir menn, er bezt vit hefðu á þess kyns málum. Þess vegna hefði nú nefndin komid með þessa uppástungu, og haft það um leið fyrir augum, að nefnd sú, er sett yrði til að hugleiða málið, hefði lokið starfa sínum haustið 1876, svo að allt gæti verið tilbúið frá stjórnarinnar hendi fyrir næsta alþingi. Hvað nefndarálitid sjálft snerti, vildi hann geta þess, sem forseti hefði reyndar tekið fram á fyrra fundi, að nefndin hefði ætlað til, að það fylgdi sem fylgiskjal með áskoruninni til landshöfðingja, svo að nefndin milli þinga tæki bendingar þess til greina, að svo miklu leyti sem hún sæi sjer fært.

Pórarinn Böðvarsson þakkaði nefndinni fyrir bendingar þær, er hún hefði gefið, og einnig það, að hún hefði kannast við, að menntun væri undirstaða allrar hagsældar vorrar, og enn fremur tillögur hennar um gagnvísindaskólana. En þar sem hún nefndi prestaskólann, þá kvaðst hann vita til þess, að ummæli nefndarinnar um hann væru ekki alls kostar rjett (sjá nefndarálitid), því að hvað forstöðumann prestaskólans snerti, þá væru að eins nokkur ár síðan hann hóf að kenna vísindagreinir þær, er hann nú kenndi, og gætu því fyrirlestrar hans eigi verið mjög gamlir. Einnig sagðist hann vita það um dósentinn, að hann kæmi að minnsta kosti í sumum greinum með nýja fyrirlestra á hverjum vetri. Þannig hefði hann næstliðinn vetur lesið siðafræði með alveg nýju fræðikerfi (system). Hvað það snerti, að kenndar væru prentaðar bækur, þá væri slíkt naumast hugsandi, nema með því móti að kennararnir sjálfir gæfu út bækur; því að þeir yrðu þó varla bundnir við vissar bæk-

ur, ef nokkurt vísindalíf ætti að geta þrífzt meðal þeirra. Ekki sýndist sjer heldur ástæða til þess, að breyta yfirstjórn skólans. Biskuparnir hefðu hingað til haft æðstu umráð yfir kirkju og kennslumálum, enda hefðu biskuparnir opt verið miklir vísindamenn, og unnið manna mest að menntun og bókaþjórð, og svo væri enn. Um latínska stýlinn vildi hann geta þess, að honum mundi ætlaður nokkuð litill tími, ef ætlað væri til, að piltar kæmu óundirbúnir í skólann í honum, það mundi leiða til þess, að þeir vissu ekkert í honum, er þeir færu úrskóla, en margur hefði lært að haga orðum sínum á því, að leggja sig eptir latneskum stýl. En annars væri hann hræddur um, að latínukennendur væru svo samlímdir latínunni, að þeir ekki gætu annað en farið of nákvæmlega í hana við kennsluna. Hann yrði að álíta mjög ísjárvert, að vanrækja hin fornu mál. Hann væri því eigi mótfallinn, að nefnd væri sett, til að ihuga reglugjörðir skólanna, en hann yrði að álíta sumar bendingar nefndarinnar varasamar í sumu.

H. Kr. Friðriksson sagðist verða að álíta, að hin fyrirhugaða nefnd væri ekki skyld til að fara eptir tillögum nefndarálits þess, er hjer lægi fyrir. Á hinn bóginn væri hann því samdóma, að setja ætti nefndina, og þá ætti heldur ekki við, að vera nú að ræða hin einstöku atriði málsins. Það yrði og engar reglur um það settar, hve marga tíma skyldi kenna, heldur hve mikið skyldi lesið í hverri vísindagrein fyrir sig. En hitt annað yrði að fara eptir ákvörðun skólastjóra.

Því næst var uppástungan samþykkt með 18 samhljóða atkvæðum, og var hún síðan send efri deildinni.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag ágústmanaðar, skýrði forseti frá, að forseti neðri þingdeildarinnar, hefði sent sjer *uppástungu til þingsályktunar viðvíkjandi skólamálinu*, samþykkt þar í deildinni, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eptir, var samskvæmt uppástungu forseta ályktað, með

9 atkvæðum, að hafa skyldi eina umræðu um málefni þetta, en ekki setja nefnd í því.

EIN UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 42. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin fyrir til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvíkjandi skólamálinu*.

Eiríkur Kúld kvaðst ekki geta gefið uppástungunni atkvæði sitt; þær reglugjörðir, sem nú væru, væru fullkomlega viðunandi. Fyrst væru hinir fyrirhuguðu gagnfræðisskólar ekki komnir á, og væri því nógur tími, þó frestað væri málinu í þetta sinn. Hann ímyndaði sjer, að þessi 5 manna nefnd mundi ekki vinna launalaust, og yrðu þetta þá ný útgjöld fyrir landssejóðinn. Fyrir því gæfi hann málinu ekki atkvæði sitt, þar sem sjer eigi heldur væri ljóst, hvað fyrir nefndina ætti að leggja.

Torfi Einarsson vildi spyrja hina heiðrugu deildarmenn, hvort eitt í ályktuninni mundi vera heppilegt, nefnilega, að 2 gagnfræðis-skólar væru settir, annar á Suðurlandi og annar á Norðurlandi; meðan kraptarnir eigi leyfðu meira, mundi nóg að hafa einn. Það sæi þó hver maður, að kostnaðarsamara væri að hafa tvo.

Eiríkur Kúld kvaðst vera samdóma hinum háttvirta þingmanni Strandasýslu í því, að 2 skólar kostuðu meira en 1; en hann yrði að bæta því við, að fyrir uppástungumönnum mundi vakað hafa sanngirnistilfinning og þokki til Norðlendinga; hann aðhylltist það, að Norðlendingar væru talsvert rjettarháir, en sjer virtist ekki ástæða til að hrapa að skólastofnun þar, þar sem að eins væru fáar sýslur, er hægra ættu með að sækja þangað skólann, en til Reykjavíkur.

Jón Hjaltalín kvaðst ekki vera linur, hvað skólamálið snerti; kláðamálið og fleiri mál sýndu bezt, að betri uppfræðingar þyrfti við hjer á landi; við þyrftum menntunarskóla, og þó að hann væri að eins á Norðurlandi,

þá væri það betra, en ef hann væri hvergi. Hann ætlaði ekki að lengja þingræðurnar meira í máli þessu.

Benidikt Kristjánsson kvaðst hafa ætlað, að hjer lægi eigi fyrir að tala um stofnun gagnfræðisskóla, heldur hefði átt að ræða uppástungu til ályktunar um skólamál yfir höfuð. En það er til latínuskóla kæmi, þá hefði hann eigi fullkomlega vit á því máli. Hann hefði reyndar orðið var við svo almennar umkvartanir í blöðunum, að varla mundi veita af að endurskoða reglugjörðina fyrir latínuskólann. En hvað prestaskólann snerti, þá þyrfti þess kannske síður við, nema hvað kannske nauðsynlegt væri, að flnna einhvern meðalveg milli óbundins frelsis og skólaaga, er eigi virtist vera nógu skarpt framfylgt í framkvæmdinni. Hann kvaðst mæla með því, að nefnd yrði sett, til að endurskoða reglugjörðirnar fyrir skólum þessum, því að kröfur tímanna hefðu mjög breytzt frá því, er þær upprunalega hefðu verið samdar; nýi tíminn benti meir í praktiska stefnu en til eintóms bóknáms þess, er tíðkamt hefur.

Ásgeir Einarsson kvaðst verða að skýra frá því, er skynsamir Húnvetningar hefðu talað um mál þetta; þeir hefðu ætlað, að lagfæra þyrfti kennsluna í skólanum, og aukid væri við hann 2 bekkjum og 2 kennurum, og byrjað væri á að kenna gagnfræði. Það væri góð byrjun, ef einn gagnfræðisskóli kæmist upp á landinu; en ef byrjað yrði með búnaðarskóla á Möðruvöllum í Eyjafrði, gæti með tíma orðið aukin í honum gagnfræðiskennsla, sem strax er kennd að nokkru í búnaðarskólum, eins og nú er í Noregi; að hafa skóla þessa 2—3 strax, álitu hann hafa meiri kostnað í för með sjer, en landið væri fært um, og varla mundu nógu margir hafa efni á að sækja til þeirra og vera þar 4—5 ár, og virtist sjer því betra, að stofna ekki nema einn, og mundi mäske kostnaðarminna að sameina hann latínuskólanum, en það gæti mäske mælt með þessum Möðruvallaskóla, að hann væri í sveit, en líklega kostaði hann þó meira í fyrstunni.

Stefán Eiríksson kvaðst eigi ætla að tala

mörg orð í máli þessu, þar hann ekki væri bær um, að dæma um skólamál eða skóla-reglugjörðir. Hann væri á sömu meiningu og varaforseti, að þessi fyrirhugaða 5 manna nefnd gæti orðið kostnaðarsöm; fjárhagslögin væru enn á svo miklu reiki, að þau varla væru fær um að þola margfaldar útgiftir, og væri því betra, að málið biði til næsta þings. Gagnfræðisskólinn þyrfti ef til vildi meira fje, en landssjóðurinn væri fær um að láta af hendi, og væri hann því máli þessu eigi meðmæltur að svo stöddu.

Bergur Thorberg kvað enga ástæðu til þess á þessu stigi málsins, að fara út í það, hvort kennslan væri fullkomin, eins og hún nú væri, nje heldur, svo sem þingmaður Þingeyinga, að byggja á misjafnlega rituðum blaðagreinum. En viðvikjandi fyrirkomulagi

menntunarstofnana landsins væri, ef til vill, ástæða til að rannsaka, hvort reglugjörðir þeirra í sumu tilliti væru eigi orðnar úreltar, eptir því sem tímarnir og skoðanir manna hefðu breytzt, og væri því ályktun neðri deildarinnar að því leyti á skynsamlegum rökum byggð. Að öðru leyti virtist sjer eigi vera þörf á, að semja reglugjörð fyrir þær stofnanir, er enn væru eigi komnar á fót. Hann kvaðst mundu gefa atkvæði sitt fyrir því, að nefnd væri sett, því að svo mætti ætla, sem hún yrði skipuð þeim mönnum, er skynbragð bæru á málið, og væri því engin hættla, að þeir mundu rasa fyrir ráð fram.

Forseti bar þá uppástunguna upp til atkvæða deildarmanna, og var hún samþykkt með 8 atkvæðum. Gat forseti þess, að hún yrði afgreidd til landshöfðingja.

II.

ÁLYKTUN

viðvikjandi gufuskipsferðum umhverfis strendur Íslands.

1.

UPPÁSTUNGA

um ályktun viðvikjandi gufuskipsferðum umhverfis strendur Íslands.

(Frá nefnd þeirri, er sett hefur verið í neðri deild alþingis til að ihuga bænarskrár til alþingis).

Neðri deild alþingis ályktar, að senda hans hátign konunginum allraþegnsamlegasta bænarskrá þess efnis, að hans hátign allra-mildilegast sjái svo fyrir, að gufuskipsferðir umhverfis strendur Íslands komist á, sem fyrst má verða.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að bænarskráanefndin hefði afhent sjer *uppástungu til ályktunar um gufuskipsferðir umhverfis strendur Íslands*, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi,

12. s. m., var sú tillaga forseta samþykkt, að hafa skyldi eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til einnar umræðu *uppástungu um ályktun* um, að senda konunginum allraþegnsamlegasta bænarskrá viðvikjandi gufuskipsferðum umhverfis strendur Íslands.

Grimur Thomsen sagði, að bænarskráanefndinni hefði eigi þótt það tiltök, að landið eitt gæti komið á gufuskipsferðum umhverfis landið; og af öllum þeim uppástungum og upplýsingum, sem fram hefðu komið, væri það ljóst, að hið eina úrræði í þessu máli væri það, að þingið beiddi konunginn ásjár. Það mætti og eptir einni grein í stöðulögnum ef til vill álita óuppfyllt það, sem

þar er til tekið, meðan gufuskip gengur ekki nema á milli Kaupmannahafnar og Reykjavíkur. Hann stakk upp á 5 manna nefnd og var það samþykkt.

Kosningu hlutu:

Grimur Thomsen,	með 20 atkvæðum;
Einar Ásmundsson,	— 16 —;
Tryggvi Gunnarsson,	— 15 —;
Snorri Pálsson,	— 12 —;
Halldór Kr. Friðriksson,	— 11 —.

Í nefndinni var Grimur Thomsen kosinn formaður, en Halldór Kr. Friðriksson skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um gufuskipferðir umhverfis landið.

Það virðist óþarfi að orðlengja um, hver þörf sje á greiðari samgöngum með ströndum fram á Íslandi, en nú á sjer stað.

Hvort sem lítið er á milliferðir pósta, á viðskipti yfirvalda í hag hins opinbera, eða á viðskipti almennings hjeraða á milli, mun það vaka fyrir flestum, að það ástand, sem nú er, þurfi bæði bráðra og mikilla umbóta við.

En það, sem flestir horfa í, og verða að horfa í, er kostnaðurinn, og örðugleikinn fyrir landið að bera hann.

Nefndinni hafa úr ýmsum áttum borizt skýringar þessu máli viðvíkjandi, og þar á meðal sjer í lagi eptirrit af áliti nefndar þeirrar, sem stjórnin setti árið 1871 í Kaupmannahöfn til þess að fhuga málið. Þessi nefnd virðist oss að hafa verið svo vel skipuð að mannvali til, enda er svo vel frá því áliti hennar gengið, að vjer þegar í upphafi skulum játa, að vjer mestmegnis höfum byggt uppástungur vorar á áliti hennar.

Í öndverðu skal þess þá getið, að 6. grein hinna svokölluðu stöðulaga 2. janúar 1871 gjörir svo ráð fyrir, að ríkissjóður Dana beri allan kostnaðinn við póstferðirnar milli Danmerkur og Íslands — ekki Danmerkur og Reykjavíkur einnar — enda er þessi póstleið í fjárhagslögum Dana 1871—72, 6.

grein, á sama hátt einkennd sem póstleið milli Danmerkur og Íslands. Hefur þessi lagaskylda og sjálfsagt vakað fyrir póststjórninni, þar sem póstskipinu hefur verið gjört að skyldu auk Reykjavíkur að koma við á Vestmannaeyjum, og ýmist Seyðisfirði eða Berufirði. En allt fyrir það er lagagreininni, að oss virðist, ekki fullnægt, fyr en póstferðir eru komnar á milli Danmerkur annars vegar, og helztu hafna Íslands hins vegar. Oss dettur reyndar ekki í hug, að fara fram á það, að samgöngurnar eigi að vera milli Danmerkur og allra þessara hafna beinlínis, heldur mundi það vera nægjanlegt, ef þær væru settar í hæfilegt samband við höfuðpóstferðirnar milli Danmerkur og Reykjavíkur, með svo felldu móti, að þegar höfuðpóstskipið væri komið til Reykjavíkur, þá færi annað minna skip þaðan norður með ströndum og til baka, á fleiri eða færri hafnir, og fleiri eða færri ferðir, eptir því sem hagfelldast og undir eins kostnaðarminnst kynni að vera.

Nefndin hefur hugsað sjer strandsiglingaskip upp á 80—100 tons, sem færi frá Reykjavík fyrst um sinn 4 ferðir vestur um landið frá fyrri parti maímánaðar til septembermánaðar loka, og kæmi við á Stykkishólmi, Ísafirði, Skagatrönd, Siglufirði, Akureyri, Vopnafirði og Seyðisfirði, og sömuleiðis til baka, nema hvað það yrði að fara austur um landið, ef hafis tálmaði að komast norður fyrir landið að vestan. Eptir þeim áætlunum, sem nefndin hefur handa á milli, virðist hin áminnzta stærð skipsins að vera nægileg, að minnsta kosti fyrst um sinn, án þess þó að draga um of úr þeim hæfilegleikum, sem gott skip í sjó að leggja verður að hafa til að bera. Jafnframt eru líkindi til, að skipið einnig verði að hafa íshúð, sökum þess, hvernig opt er ástätt á Íslandi um þann tíma ársins, sem ferðir skipsins með ströndum fram ættu að byrja, nefnilega í fyrri hluta maímánaðar ár hvert. Nefndin er sem sje á því, að fyrst um sinn, og þar til nokkur reynsla er fengin, væri rjettara að taka ekki eins djúpt í árinni, eins og Kaup-

mannahafnarnefndin hefur gjört, þar sem hún ætlaðist til, að strandsiglingarnar hjeldust við eins langan tíma, eins og póstskipa-ferðirnar milli Kaupmannahafnar og Reykjavíkur. Með því mundi talsvert fjá sparast

bæði að kolabrukun og fólkskaupi, við það, að ferðirnar yrðu færri og á bezta tíma ársins, sem notaður er hér á landi sjer í lagi til langferða.

Til að gjöra málið sem skýrast, viljum vjer í kostnaðaráætlun vorri fyrst gjöra ráð fyrir, að skipið væri keypt, og höfum vjer í áætlun vorri bæði um kostnaðinn við ferðirnar og árangurinn af þeim gjört ráð fyrir, að skipið bæði í fyrstu ferðinni frá Kaupmannahöfn til Reykjavíkur, og í síðustu ferðinni frá Reykjavík til Kaupmannahafnar hafi alfermi, sem, þegar reiknaðar eru 30 kr. pr. tonn á hingaðleið og 20 kr. á hjeðanleið, gefur 4000 kr.

Á ferðum með ströndum, þ. e. frá Reykjavík til Seyðisfjarðar og 4 ferðum frá Seyðisfirði til Reykjavíkur ætlumst vjer á hálffermi í hverri ferð, sem, þegar þess er gætt, að allur farmurinn á stundum ekki kann að verða fluttur alla leið, heldur nokkur partur lengra og nokkur skemmra, mundi gjöra upp og ofan 16 krónur pr. tonn, eða fyrir 360 tons 5760 —

Farþegar frá og til Kaupmannahafnar í maí og september teljast 3 í hverri ferð eða alls 6 á 90 krónur 540 —

Farþegar í 8 strandferðum fram og aftur reiknast 20 í hverri ferð, eða alls 160, sem upp og ofan ekki borga meira en 16 kr. hver, gjörir 2560 —

Þóknun fyrir flutning a brjefum og böggjum, sem aftur sparast í kostnaði við póstferðirnar 1200 —

Samtals 11060 kr.

Útgjöldin við skipið teljast á sama tíma — frá maí til síðasta september:

I. Fólkskuld.

1 skipstjóri, 200 kr. á mánuði í 5 mánuði	}	1840 kr.
120 — - - - 7 —		
1 vjelaustjóri 180 — - - - 5 —	}	1460 —
80 — - - - 7 —		

Fæðispeningar fyrir 2 menn, á 2 kr. á dag í 4 mánuði 600 kr.

1. stýrimaður 70 kr. á mánuði í 5 mánuði 350 —

2. stýrimaður 60 kr. á mánuði í 5 mánuði 300 —

1 vjelaundirstjóri 70 kr. á mánuði í 5 mánuði 350 —

1 matreiðslumaður 60 kr. á mánuði í 5 mánuði 300 —

Fæðispeningar fyrir 4 menn í 150 daga á 1½ kr. á dag 900 —

1 þjónn 24 kr. á mánuði í 5 mánuði 120 —

1 þjónustustúlka 16 kr. á mánuði í 5 mánuði 80 —

1 matreiðslusveinn 12 kr. á mánuði í 5 mánuði 60 —

6 sjómenn á 38 kr. á mánuði í 5 mánuði 1140 —

2 kyndarar á 40 kr. á mánuði í 5 mánuði 400 —

Fæðispeningar fyrir 11 manns í 150 daga á 1 kr. á dag 1650 —

Þóknun fyrir helgidagavinnu og handa vökumanni 400 —

Afgreiðsla skipsins 1200 — 11150 kr.

II. Kol, viðsmjör, tólg o. s. frv.

a, Kol 1½ tunna um tímann = 36 tonnur í sólarhring reiknast fyrir 56 sólarhringa = 2016 tonnur á 5 kr. 10080 —

b, viðsmjör, 14 pottar á dag = 784 pottar á 83 aura o: 653 —

flýti 10733 — 11150 —

	fluttar 10733 kr.	11150 kr.
c, tólg, 7 pund á dag = 392 pund á 45 aura . . .	180 —	
d, annað smávegis	180 —	11093 —
III. Útgiptir á viðkomustöðum, skips- og hafna-gjald, lóts- og útskipunar-gjald, skipsafgreiðsla, skemmuleiga o. s. frv. . . .	1400 —	
IV. Prentunar- og aðrar útgiptir	1200 —	
V. Viðhald á skipi, vjel og áhöldum, hjer í útvegum á nýjum kötlum 6% af innkaupsverði	8400 —	
VI. Trygging skipsins 6¼% á ári	8740 —	
og verði tekið lán til að kaupa skipið		
VII. Bættist við 7% af kaupverði skipsins (140000)	9800 —	
	51783 —	
Dragist frá inntektir skipsins	14060 —	
er eftir	37723 —	
Þetta er þá kostnaðurinn, sem yrði ef skipið væri keypt. En auk þess, að kaup skipsins mundi heimta ærið fje, að líkindum að minnsta kosti 160,000 kr., og vjer líka ætlum rjettara og miklu ljettbærara og kostnaðarminna, að leigja skipið að minnsta kosti fyrst um sinn, meðan reynslan eigi hefur sýnt, hversu mikil fjegjöld fyrirtæki þetta hefur í för með sjer, þá hvorki þorir nefndin nje vill ráða þinginu til, að hleypra sjer í þann kostnað, sem skipskaupin hafa í för með sjer, enda virðist oss, að hinn árlegi kostnaður hlyti að verða miklu minni, ef skip til þessara ferða með fram ströndum landsins væri að eins leigt; því að þar sem umsjón og ábyrgð skipsins lægi á hinu opinbera allt árið, ef skipið væri keypt, hvort sem það yrði notað til nokkurs eða einskis þann tímann, sem það væri eigi á ferðum með fram ströndum Íslands, þá legðist aptur á móti, ef skipið væri leigt, kostnaðurinn einungis á fyrir þann tíma, sem það væri notað í landsins þarfir, eða einungis fyrir helming ársins, 6 mánuði. Ef skipið yrði leigt, ætlum vjer, að kostnaðurinn yrði þessi: 1. Leiga af skipi, sem væri 100 tons, um mánuðinn 3,150 kr., eða í 6 mánuði 18,900 kr. 2. Kol í 6 mánuði 12,000 — 3. Ýmisleg útgjöld 3,800 — Samtals 34,700 — Þar frá dragast tekjur af skipinu 14,060 — Verða eftir 20,640 — Nú vill nefndin eigi ráða þinginu til, að		
leggja meira fje í sölurnar á ári hverju, en í hæsta lagi 15000 kr., og ætti reyndar eftir því að vanta 5,640 kr. upp á, að þetta fyrirtæki geti fengið framgang. En hvort sem þessi áætlun er næg eða eigi, þá treystir nefndin sjer þó eigi til, að ráða þinginu til að leggja allan kostnaðinn á landssjóðinn, enda sjer hún því síður ástæðu til þess, sem, eins og vjer höfum áður getið, sú skuldbinding hvílir á ríkissjóði Dana, samkvæmt 6. gr. laga 2. janúar 1871, að kosta að minnsta kosti að nokkru leyti strandferðir þessar, til að koma á reglulegum póstferðum millum Danmerkur og Íslands. Af þessari orsök sjer nefndin, eins og nú stendur, engan annan veg til að heina þessu nauðsynjamáli áleiðis, en að fara þess á leit við þingið, að það álykti að semja allraþegnsamlegasta bænarskrá til hans hátignar konungsins, að honum mætti þóknast að láta leggja fyrir ríkisþing Dana uppástungu um veitingu þess fjár, sem á vantar til þess, að pósthjórnin geti upp fyllt þá skyldu, sem virðist hvíla á henni, samkvæmt stöðulaganna 6. grein. En sjái hans hátign konungurinn sjer ekki þetta fært, að honum þá mætti þóknast allramildilegast að leyfa, að herskipið Fylla um þann tíma, sem það hvort eð er á ári hverju dvelur við strendur landsins, svo sem til reynslu fari svo margar ferðir með ströndum fram, sem framast væri auðið; og væri		

alþingi fyrir sitt leyti fúst á að veita það fje, sem þyrfti til þeirrar kolaeyðslu, m. fl., sem þessum ferðum yrði samfara, eða allt að 7500 kr. upphæð á ári; en í þriðja lagi, ef hvorugt af hinu fengist, að hans hátign vildi svo fljótt sem unnt er sjá fyrir, að svo mörgum gufuskipsferðum með ströndum landsins yrði komið á, sem það fje (15000 kr. á ári) hrökkur til, er nefndin fyrir sitt leyti ræður þinginu til að taka upp í fjárlögin í þessu skyni.

Reykjavík 29. júlí 1875.

Grímur Thomsen, H. Kr. Friðriksson,
formaður. skrifari og framsögumaður.

Snorri Pálsson. Einar Ásmundsson.

Tryggvi Gunnarsson.

2.

UPPÁSTUNGA

til ályktunar um gufuskipsferðir með fram ströndum Íslands.

(Frá nefndinni).

Alþingi ályktar, að senda hans hátign konunginum allraþegnsamilegasta hænarskrá þess efnis, að honum mætti þóknast, að sjá svo fyrir, að pósthjórnin uppfylli ítarlegar, en nú á sjer stað, skyldu þá, sem á henni hvílir samkvæmt lögum 2. dag janúarmánaðar 1871, 6. grein, að annast póstsamgöngurnar millum Kaupmannahafnar og Íslands;

eða í annan stað:

Ef hans hátign sjer sjer þetta eigi fært, að hann þá allramildilegast leyfi, að herskipið Fylla um þann tíma ársins, sem það hvort eð er dvelur við strendur landsins, fari um leið, svo sem til reynslu, svo margar ferðir með ströndum fram, sem framast er auðið, og væri alþingi þá fyrir sitt leyti tilleiðanlegt til, að veita í þessu skyni allt að 7500 krónur á ári;

eða í þriðja lagi:

Ef hvorugt af hinu fengist, að hans hátign vildi, svo fljótt sem unnt er, sjá svo fyrir, að svo mörgum gufuskipsferðum með fram ströndum landsins yrði komið á, sem

það fje (15000 krónur á ári) hrökkur til, er þingið í þessu skyni kynni að veita.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 3. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að nefndin í málinu um gufuskipsferðir hefði afhent sjer uppástungu þá, er hjer fer á undan, og ljet hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eftir, var tillaga forseta um, að hafa skyldi tvær umræður um uppástungu þessa, samþykkt af deildinni.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við uppástungu nefndarinnar í gufuskipsferðamálinu.

Að þingið álykti, að fara þess á leit, fyrir milligöngu landshöfðingjans og ráðgjafa Íslands, við ríkisþing Dana, að það samkvæmt 6. grein í stöðulögunum 2. janúar 1871 veiti fje til þess, að fullkomnari pósthjóskaupsferðir, en nú eru, geti komizt á millum Danmerkur og Íslands.

Á alþingi 4. dag ágústmánaðar 1875.

Benidikt Sveinsson.

FYRRI UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 32. fundi neðri deildar alþingis, 9. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin til fyrri umræðu *uppástunga um gufuskipsferðir meðfram ströndum Íslands* ásamt nefndaráliti og breytingaruppástungu frá fyrra þingmanni Árnesinga.

Framsögumaður (H. Kr. Friðriksson) kvaðst vilja í fáum orðum skýra frá, hvernig nefndin hefði komizt að niðurstöðu þeirri, er hún hafði komizt að. Nefndin hefði haft fyrir sjer ýmisleg skjöl málinu til skýringar, og þar á meðal uppástungur Kaupmannahafnarnefndarinnar 1871; sú nefnd hefði gjört þrennskónar áætlun um skipið og kostnaðinn:

1. Skip með rúmi 80 tons, 50 hesta krapti, verð	70,000 rd.
kostnaður	33,400 rd.
tekjur	6,740 —
	26,660 —
2. 220 tons, 80 hesta krapti, verð 120,000 rd.	
kostnaður	47,390 rd.
tekjur	9,040 —
	38,350 —
3. 600 tons, 150 hesta krapti, verð 200,000 rd.	
kostnaður	74,410 rd.
tekjur	41,880 —
	32,530 —

Þannig hefði hún komið að þeirri niðurstöðu, að ef tekið væri stærsta skipið, þá væru mest líkindi til, að kostnaðurinn yrði minnstur, eða að það borgaði sig bezt. En hann sagði, að nefndin hefði eigi þorað að leggja allan kostnað á landssjóðinn, hvert skipið sem tekið væri, enda hefði hún komið að þeirri niðurstöðu, að eftir 6. grein laganna 2. janúar 1871 væri það skylda stjórnarinnar, að sjá fyrir nægilegum pósthæðum milli Íslands og Danmerkur. Það gæti heldur eigi hártogun kallast, þótt sagt væri, að stjórnin hefði að nokkru leyti viðurkennt þessa skyldu sína, með því að láta skipið koma við á ýmsum stöðum við Austurlandið, Seyðisfjörð, Berufjörð og svo Vestmannaeyjar, og jafnvel eitt árið, látið það fara til Akureyrar, og kringum allt landið. Samkvæmt þessu hefði nefndin haft fyrsta í röðinni þá uppástunguna, er færi í þessa átt. En af því að hún þó hefði getað hugsað sjer, að þetta ekki fengist, þá hefði hún stungið upp á heldur en engu, að herskipið Fylla yrði látið fara nokkrum sinnum kringum landið, og sjá hvernig það gæfist, og ef það fengist heldur eigi, þá að verja þeim 15000 kr., sem nefndin hefði stungið upp á að þingið veitti til þessara ferða kringum landið, til reynslu, og yrðu þá hugmyndir manna skýrari en nú um það, hve mikið ferðir þessar kostuðu, og hvað þær gæfu af sjer. Hann vildi því ráða deildinni til að samþykkja, að veita 15,000 kr. fyrst um sinn. Hjer væri ekki að ræða um fullkomnar eða nægilegar gufuskipsferðir,

er, en þetta gæti þó leitt til þess, að þingið seinna gæti með nokkru meiri vissu sjeð, hvað það mætti ætla sjer í þessu máli. Breytingaruppástunga þingmanns Árneseinga þætti sjer ekki eiga hjer við.

Landshöfðingi sagði, að stjórninni væri mjög annt um þetta mál; hún hefði sent sjer álit Kaupmannahafnarnefndarinnar, og um leið skorað á sig, að segja álit sitt um málið. Hann hefði og hugleitt það vandlega, og komið að þeirri niðurstöðu, að kostnaður sá, er hjer væri um að ræða, væri meiri en svo, að landssjóðurinn mundi fá borið hann, og þess vegna væri nauðsynlegt að semja við pósthæðina dönsku, að hún tæki að sjer að sjá um pósthæðirnar með tillagi úr landssjóði. En til þess að pósthæðin gæti orðið við þessum óskum, yrði hún sjálf sagt að útvega samþykki ríkisþingsins, og til þess miðaði einnig uppástunga nefndarinnar um að senda konungi bænarskrá; en sjer sýndist eiga að semja bænarskrá þá öðruvísi, en hjer væri stungið upp á, og taka hana fyrst til umræðu. Þar sem það spursmál lægi fyrir, hvort ríkissjóðurinn væri skyldur til að standa straum af öllum gufuskipsferðum kringum landið, þá byggist hann við, að þeirri spurningu mundi verða svarað neitandi af stjórnarinnar hálfu. Þar sem Kaupmannahafnarnefndin hefði stungið upp á, að gjöra samning við pósthæðina, þá væri sú uppástunga ef til vildi sprottin af því, að nefndinni hefði verið kunnug hin alþekkta «Liberalitet» pósthæðarinnar, sem hún meðal annars sýndi í burðargjaldsviðskiptum sínum við Ísland. Hvað annað atriði í uppástungunni snerti, þá yrði hann að vera á þeirri skoðun, að «Fylla» væri óhæfilegt skip til slíkra milliferða frá sjónarmiði Íslands, meðal annars af því, að það skip hefði ekki rúm fyrir farþega, og að þeirri niðurstöðu hefði og Kaupmannahafnarnefndin komið. Af því sem nú væri sagt, mætti þá sjá, að hann væri mótfallinn 1. og 2. atriði uppástungunnar, en meðmæltur því, að koma 3. og 1. atriði í það samband hvoru við annað, sem hann hefði bent á, og hann kvaðst

vona, að ef deildin aðhylltist þá aðferð, þá mundi mál þetta fá góðan enda.

Framsögumaður kvaðst ekki fá sjeð, að nefndin gæti samið bænarskrá þá, er landshöfðingi talaði um, fyr en þingið hefði ályktað eitthvað um hin einstöku atriði, er verða ættu efni bænaskrárinnar; því að eptir þeim ályktunum yrði bænarskráin að veralöguð. Það væri sjálfsagt óvíst, hvort stjórnin vildi kannast við, að ríkissjóðurinn hefði nokkra skyldu á herðum í þessu máli, en hitt væri aptur líklegt, að Danir könnuðust við það, að einmitt þeim sjálfum væri það ekki til minni hagsmuna en Íslendingum, að fjölga gufuskipsferðum kringum landið. Hjer væru danskir kaupmenn víðsvegar um landið, og þeim væri það alveg nauðsynlegt, að geta komið greiðlega vörum sínum fram og aptur milli kaupstaða landsins og millum verzlunarstaða sinna og útlanda. Það gæti þannig af mörgum ástæðum eigi kallast ósanngjörnt krafa, það sem 1. atriði færi fram á. En nefndin skyldi þó hugleiða málið að nýju, og leita svo mikið sem unnt væri samkomulags við landshöfðingja.

Grímur Thomsen sagði, að það hlyti að gleðja nefndina, að landshöfðingi sýndist að vera hlynntur aðalefni uppástungu hennar, ef forminu væri breytt nokkuð. Ef bænarskrá væri samín, þá mætti að líkindum nefna hina ýmsu vegu, sem hefðu komið til orða. Sjer sýndist pósthjórnin ekki eiga svo sjerlega mikið brós skilið fyrir örlæti sitt við Ísland, því að hún gjörði ekkert meira en það, sem væri bein skylda hennar. Og því yrði ekki neitað, að eptir lögunum af 2. janúar 1871 6. grein, væri hún skyld til að annast pósthjórnir milli Danmerkur og Íslands. Það hefði verið mikið rjett gjört af Kaupmannahafnarnefndinni, að láta þess ógetið, að pósthjórnir kæmi við á Austurlandinu, því að það væri margsannað, að slíkar komur væru verri en engar. Því að menn og sendingar hefðu optar en einu sinni flæmzt til Færeyja og Danmerkur, móti tilætlan, og væri þess ekki getið, að þeir hefðu fengið neinar skaðabætur. Kaupmannahafnarnefndin segði það með

berum orðum, að pósthjórnin væri skyldug að koma á meiri pósthjórn milli Íslands og Danmerkur. Og hann kvaðst eigi fá sjeð, að það gæti spillt fyrir málinu, þótt stjórnin væri með hógværum og liðlegum orðum láttin heyra þá skoðun þingsins, að það væri þessu samdóma. Hvað það snerti, að «Fylla» væri óhentug til þess ætlunarverks, er hjer væri um að ræða, þá væri það að vísu svo, svo lengi sem hún væri útbúin fallbissum og öðrum bernaðarbúningi. En hann vildi minna landshöfðingja á, að svona hefði líka Díana verið upphállega. En eins og mönnum hefði tekizt að breyta Diönu, eins mundi ekki vera ómögulegt að breyta Fyllu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við uppástungu til ályktunar um gufuskipsferðir meðfram ströndum Íslands.

(Frá nefndinni).

Alþingi ályktar að senda hans hátign konunginum allraþegnsamlegast ávarp þess efnis, að honum mætti þóknast að sjá svo fyrir, að pósthjórnin uppfylli ítarlegar, en nú á sjer stað, skyldu þá, sem á henni hvílir samkvæmt lögum 2. dag janúarm. 1871 6. grein, að annast um pósthjórnir milli Kaupmannahafnar og Íslands, og veitir alþingi fyrir sitt leyti allt að 30,000 krónum á fjárhagstímabilinu 1876—77, til gufuskipsferða meðfram ströndum landsins;

eða í annan stað:

að ef hans hátign sjer sjer þetta eigi fært, að hann þá allramildilegast leyfi, að herskip það, sem hvort eð er dvelur við strendur landsins, fari meðan það dvelur hjer, um leið, svo sem til reynslu, svo margar ferðir með ströndum fram, sem framast er audið, og flytji menn og varning, og væri alþingi þá fyrir sitt leyti tilleiðanlegt til, að veita í þessu skyni allt að 7,500 krónum á ári.

SÍÐARI UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

—

Á 38. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til síðari umræðu *uppástunga til ályktunar um gufuskipsferðir meðfram ströndum Íslands*. Var komin fram breytingaruppástunga nefndarinnar við uppástungu hennar, og einnig önnur frá 1. þingmanni Árnesinga.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að af breytingaruppástungu nefndarinnar sæist, að fyrsta og þriðja atriði uppástungunnar hefði verið steypt saman í eitt þannig, að sýnt væri, að þingið að sínu leyti vildi veita fje til strandferðanna að nokkru leyti, ef pósthjórnin vildi styðja þær að nokkru leyti. Ef pósthjórnin ekki vildi kosta gufuskipsferðirnar kringum landið að öllu leyti, þá hefði sjer lítizt rjettara, að hún hefði aðgang að nokkru úr landssjóði. Þingið álitu sjálfsagt betra, að leggja 15000 kr. til með pósthjórninni, ef hún vildi hjálpa til, heldur en að verða alveg án strandferðanna; en ef pósthjórnin vildi ekkert leggja til, þá hefði landsstjórnin þessar 15000 kr. til strandferðanna, og þyrfti eigi að rita konungi neina bænarskrá um það. Að öðru leyti kvað hann óþarfa að fjölyrða um þetta mál.

Benidikt Sveinsson sagði, að sjer líkaði breyting nefndarinnar, sem nú lægi fyrir, miklu betur en sú uppástunga, sem legið hefði fyrir, þegar hann samdi sína breytingaruppástungu. Þegar hann hefði samið hana, hefði vakað fyrir sjer, að löggejafarþing gæti ekki veitt fje, sem konungur rjeði um hvernig varið yrði. Einnig líkaði sjer betur, að haft væri ávarp í stað bænarskrár, sem staðið hefði í fyrri uppástungunni, því að sjer þætti mjög óviðfeldið, að löggefandi þing sendi konungi bænarskrá, og vafasamt, hvort það væri rjett. Hann kvaðst ekki ætla að halda breytingaruppástungu sinni fast fram, og ekki heldur vilja spilla fyrir málinu. Hann væri nefndinni samdóma um það, að skilja ætti 6. gr. í stöðulögunum 2. jan. 1871 þannig, að hún legði pósthjórninni á herðar,

að annast enn betur og ítarlegar, en nú ætti sjer stað, pósthjórnar milli Danmerkur og Íslands; ef þessi skilningur á 6. gr. væri rjettur, þá væri öldungis óákveðið, að hve miklu leyti Íslendingar gætu átt heimting á, að pósthgufuskipsferðunum væri öðruvísi ha-að, en nú er, og hversu mikils fjár þeir gætu krafizt. Bæði fjeð til pósthjórnanna og framkvæmdin á þeim væri þá alveg óákveðin. Að því er fjeð snerti, ættu mena aðganginn að rikissjóðnum, en að því er framkvæmdina snerti, ættu menn aðganginn að pósthstjórninni. Hjer þurfi upplýsinga um, hvort fje haði vantað úr rikissjóðnum til þess, að pósthstjórnin gæti uppfyllt skyldu sína, eða hvort framkvæmd haði vantað frá pósthstjórnarinnar hálfu. Ef svo væri, að fje hefði vantað frá hálfu rikissjóðsins, þá þætti sjer fyrri liðurinn í uppástungu nefndarinnar miður heppi-lega orðaður. Sjer sýndist það mjög efa-samt, hvort það væri rjett, að þingið veitti fje til þess, sem það væri í vafa um, hvort það ætti að borga, eða ætti að borgast úr rikissjóði. Um þessi atriði óskaði hann upplýsinga frá nefndinni; að öðru leyti sagðist hann eigi ætla að halda breytingaruppástungu sinni fast fram.

Grímur Thomsen sagðist sjá, að athuga-semdir fyrri þingmanns Árnesinga væru sprotnar af góðri rót, og því vildi hann leitast við að svara þeim. Á annan bóginn hefði nefndin eigi viljað sleppa þeim rjetti, sem vjer virtumst hafa gagnvart rikissjóðnum, en á hinn bóginn hefði hún, ef svo færi, að rikisdagurinn neitaði að veita meira fje til pósthjórnanna, ekki viljað eiga á hættu að verða alveg án pósthjórnanna kringum landið, og því veitt fje til vara. Greinin væri samim eptir samkomulagi við landshöfðingja, og mundi hana án efa gjöra allt, sem í hans valdi stæði, til þess að hjálpa Íslendingum til að ná rjetti sínum í þessu máli. Nefndin hefði stungið upp á 30,000 krónum til vara vegna þess, að svo gæti farið, að pósthstjórnin jataði rjett Íslendinga til fullkomnari pósthjórn milli Íslands og Danmerkur, og t. d. ljeti skip ganga milli Akureyrar

og Kaupmannahafnar, en það væri ekki nóg, því að auk þess þyrftum vjer gufuskipsferða með ströndum fram. Það væri vandi að orða svo, að ekki mætti að sinna, en meiningin væri: konungur mundi fyrst reyna til þess, að útvega fje úr ríkissjóði Dana til fullkominna póstgufuskipsferða milli Íslands og Danmerkur, og um leið umhverfis strendur Íslands, og ef það fengist, þá þyrfti þess fjár eigi með, er þingið hyði fram; fengist það þar á móti ekki nema að nokkru leyti, þá vildi þingið leggja fje til að nokkru leyti, og mætti þá reyna að koma á byrjun til póstferða. Hjer við bættist, að nefndin í fjárlagamálinu hefði núna farið vægt í lesta-gjaldið af póstgufuskipinu, og hefði hún gjört það til þess, að póststjórnin í þessu því fremur uppfyllti skyldu sína og hliðraði til.

Benidikt Sveinsson þakkaði fyrir upplýsinguna og játaði, að tilgangur nefndarinnar væri góður og «praktiskur». Ef landshöfðingi hjeldi, að breytingaruppástunga nefndarinnar gæti fengið framgang, án þess tekið væri fram, að hjer væri að ræða um ferðir, sem ekki heyrðu beinlínis undir lögin af 2. janúar 1871, þá tæki hann aptur uppástungu sína.

Landshöfðinginn sagði, að þó að 6. grein laganna af 2. janúar 1871 kynni að geta skilizt þannig, að póststjórnin ætti ítarlegar að annast póstgufuskipsferðir milli Íslands og Danmerkur, gæti greinin ómögulega skilizt svo, að póststjórnin væri skyld að annast póstskipsferðir kringum strendur Íslands. Þar á móti væri það vel tilfallið, að reyna til þess að semja við póststjórnina, að hún tækist á hendur gufuskipsferðir kringum strendur Íslands fyrir vist árlegt tillag úr landssjóði. Að öðru leyti skírskotaði hann til þess, sem hann hefði sagt við fyrri umræðu málsins.

Benidikt Sveinsson sagðist ekki geta skilið landshöfðingja öðruvisi, en að hjer væri að ræða um ferðir, sem eigi heyrðu undir lögin frá 2. janúar 1871. Hann tæki því aptur uppástungu sína.

Þá var gengið til atkvæða, og var hin

nýja breytingaruppástunga nefndarinnar samþykkt í einu hljóði; en þar með var hin eldri breytingaruppástunga nefndarinnar fallin burt, og hinn fyrri þingmaður Árnesinga tók aptur uppástungu sína. Skyldi nú senda málið til efri deildarinnar.

Á 37. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá forseta neðri þingdeildarinnar, *uppástungu til ályktunar um gufuskipsferðir með fram ströndum Íslands*, samþykkt af neðri deildinni, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 39. fundi, 16. s. m., samþykkti efri deildin þá tillögu forseta, að í máli þessu skyldi við hafa eina umræðu og ekki setja nefnd.

Á 41. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni, tekin til einnar umræðu *uppástunga til ályktunar um gufuskipsferðir meðfram ströndum Íslands*.

Eiríkur Kúld sagðist lýsa því yfir, að hann mundi gefa atkvæði sitt fyrir fyrri lið uppástungu þessarar, en eigi hinum síðari lið. Það færi að líkindum, að öllum Íslendingum væri kappsmál að hlynna að því, að gufuskipsferðir kæmust á meðfram ströndum Íslands, þar sem með rjettu mætti kalla, að samgöngurnar væru lífæðin í framförum þjóðlífsins, og þar sem fyrri liður uppástungunnar færi fram á slíkar samgöngur, vildi hann styðja hann af öllu megni. Sumum kynni mäske að vaxa í augum, að leggja fram svo mikið fje, sem hjer væri stungið upp á, semsje 30,000 krónum; en það, er mikils væri vert, skyldi dýrt kaupa. Enda mundi sízt nokkur geta gjört sjer nú í hugarlund, hve mikill hagnaður það gæti orðið fyrir alda og óborna, ef reglulegar gufuskipsferðir kæmust á kringum landið. Hann gæti því varla ætlað, að frekar þyrfti að mæla

fram með þessu máli. En aptur vildi hann geta þess, af hverjum ástæðum hann gæti eigi fallizt á hinn síðari lið uppástungunnar. Það væri þá fyrst vegna þess, að sjer þætti of miklu fje varið til þess, er þar væri farið fram á. Hann vildi borga dýrt það, er að gagni mætti koma, en hitt engu, er hann þættist sjá fyrir að ekkert lið væri í, en svo virtist sjer um hina síðari uppástungu. Hann væri máske sá eini af þeim, er hjer væru, er hefði verið svo heppinn að komast í slíka ferð (með herskipinu Fylla), en eins og slík ferð hefði verið sjer ánægjuleg og skemmtileg, eins hefði hún verið nóg til þess, að sannfæra sig um, að slíkt skip væri með öllu ónógt, já meira að segja ómögulegt til slíkra ferða, svo að gagn mætti af verða. Þetta skip vantaði, eins og eðlilegt væri, flesta þá eiginlegleika, er flutningaskip þyrfti nauðsynlega að hafa; það vantaði herbergi handa farþegum, lestarúm, og allt pláz væri upptekið af herbúnaði. Hann ætlaði því til einskis gagns að biðja um það, og sízt að gefa fje til þess. Enda gæti slíkt orðið beinlínis skaðlegt. Menn vissu, hver væri tilgangur þessa skips, semsje sá, að verja landsmenn fyrir ágangi útlendra fiskimanna. Væri nú skipið haft til hins áður talda, gæti það ekki haft neitt verulegt eptirlit mað þessu. Þar að auki ímyndaði hann sjer, að þegar þessi uppástunga kæmi til stjórnarinnar, þá mundi hún ráðgast við herflotastjórnina, og hvað lægi þá beinna við, en að hún hugsaði þá sem svo, að Íslendingar þættust þá ekki þurfa á neinu varnarskipi að halda. Hann vildi því ráða til, að þingdeildin fjellist eigi á þessa uppástungu.

Landshöfðingi sagðist með tilliti til varauppástungu þeirrar, er hjer lægi fyrir í þessu máli, vilja skírskota til orða hins háttvirta varaforseta, sem hann væri alveg samdóma í þessu efni. Það væri semsje ótiltækilegt, að biðja um herskipið Fyllu til slíkra strandferða, bæði vegna þess, að ætlunarverk herskipa gæti eigi samrímzt við þessa uppástungu, og vegna hins, að Fylla hefði hvorki pláz handa farþegum, nje heldur fyrir flut-

ingsvörur. Þess vegna væri þetta jafnvel frá sjónarmiði Íslands næsta óhentugt. En að því er snerti hina uppástunguna, vildi hann geta þess, að þar sem kostnaðurinn, er þessu væri samfara, mundi verða meiri, en landssjóðurinn einn meгнаði að bera, og þar sem þetta á hinn bóginn væri velferðarmál landsins, þá hefði neðri deild alþingis ályktað að senda hans hátign konunginum það ávarp, er hjer væri ráðgjört. Á þessa uppástungu kvaðst hann hafa fallizt að svo miklu leyti, sem þar væri farið fram á að leita samninga við póststjórnina Dönsku um, að hún tæki að sjer þessar gufuskipsferðir með styrk úr landssjóði, þótt á hinn bóginn væri vafasamt, hvort sú skylda, er hvíldi á póststjórninni með tilliti til gufuskipsferðanna milli Danmerkur og Íslands, ætti að skiljast eða gæti skilizt á þann veg, er hjer væri haldið fram. Hann áleti því æskilegt, að ávarpið yrði orðað nokkuð öðruvísi, enda mundi hægt vera að koma því við. Hann áleti heppilegra að leggja meiri áherzlu á samningsstíllraunirnar, en á skyldu þá, er kynni að hvíla á póststjórninni í þessu tilliti, því að, eptir sinni ætlun, gæti hún eigi haft neina skyldu til að annast gufuskipsferðir með fram ströndum Íslands.

Jón Hjaltalín sagði, að áhuginn á þessu máli hefði á hinum síðari árum óneitanlega sýnt einna ljósast framfaralöngun Íslendinga. En það þyrfti meira en að tala um það; það þyrfti að framkvæma líka. En það hefði vantað og vantaði alla áætlun um, hve mikið slíkt fyrirtæki kostaði, og ekki hefði orðið neitt úr neinu. Mundi það hafa komið til af fátækt? Nei, heldur af ráðleysi manna og óforsjálmi. Hefðu menn haft vit og vilja til að taka þeim inntektum, er mönnum hefðu boðizt fyrir árum síðan, þá hefði nú verið eitthvað til. Hefðu menn viljað leggja gjald á útflutta hesta og malaða kaffið o. s. frv., er flutt væri oss af kaupmönnum fyrir dýra dóma, þá hefði eitthvað mátt gjöra fyrir þá peninga. Og settum svo, að menn hefðu ákveðið útflutningsgjald á ull eða fiski, svo sem 1 rd. á skipundið af fiskinum, mundi

það eigi orðin all lítill summa. Það væri sjálfstætt æskilegt, að hinir dönsku bræður vorir vildu styðja oss í þessu fyrirtæki, en um skyldu þá, er á þeim kynni að hvíla í því efni, þyrði hann ekkert að segja. En að ætlast til þess, að Fylla yrði notuð til slíkra strandferða, væri óviturlegt. Að öðru leyti virtist sjer þetta gufuskips-mál allveg planlaust og byggt í lausu lopti; menn væru óráðnir í, hvað menn vildu leggja í sölurnar; og budgettið væri sannarlega skorið við neglur sjer. Hann yrði því að segja fyrir sitt leyti, hversu mjög sem hann svo óskaði, að gufuskipsferðir kæmust á, að það væri varla tiltækilegt að sinni, að fara út í það mál; en hann vildi styðja að öllum skynsamlegum tillögum í þá átt, er á einhverju væru byggðar.

Stefán Eiríksson gat þess, að mál þetta hefði fleirum sinnum verið fyrir þinginu, og það hefði sannarlega verið ósk þings og þjóðar, að koma gufuskipsferðum á kringum landið; og með því nú þingið hefði fengið fjárför, væri eðlilegt, að það vildi nú herða á málinu. Hann kvaðst nú eigi fyrir sitt leyti vera bær um að dæma til fullnustu um, hve mikil skylda lægi á stjórninni til að kosta þessar gufuskipsferðir; en nokkuð væri það, að nefndin í gufuskipsmálinu hefði haft þá skoðun, að hún ætti að kosta þær að minnsta kosti að nokkru leyti. En þar sem hinum háttvirta varaforseta og hinum hæstvirta landshöfðingja hefði þótt óráð að biðja um, að herskipið Fylla yrði haft til slíkra ferða til vara, þá gæti hann ekki sjeð neina hættu í því. Enda gæti stjórnin tekið það ráð, að búa hana þannig út til bráðabyrgða, að hún gæti orðið vel brúkanleg. Hann vildi því, að ef fyrri uppástungan væri samþykkt, yrði hin síðari einnig samþykkt.

Eiríkur Kúld: Þingmaður Skaptsfellinga hefði sagt, að hann sæi ekki neina hættu í því, að stjórnin ljeti af hendi herskipið Fyllu í þessu augnamiði. Það gæti nú vel verið. En hann yrði að segja honum, að þetta væri stjórninni ómögulegt, enda yrði slíkt eigi til annars, en að eptirlitið með útlend-

um fiskiskipum með ströndum hjer væri tekið burt, og það væri sannarlega óheppilegt og jafnvel hættulegt. Sjer hefði eigi verið fullljóst, að hverju hinn háttvirti 5. konungkjörni þingmaður ætlaði að halla sjer. Hann hefði talað um, að vantaði alla áætlun. Jú, hann væri honum samdóma í því, enda væri ómögulegt, sem stæði, að gefa hana nákvæma. Sama þingmanni hefði þótt mikið slæmt, að uppástunga sín um árið hefði eigi verið tekin til greina. En hann skyldi hugga hana með því, að ef sjer auðnaðist að koma aptur á þing, skyldi hann styrkja uppástungu hans; þó vildi hann eigi lofa honum neinu með ullina og fiskinn. Hann kvaðst eigi ætla að tala um skyldu þá, er í þessu tilliti kynni að hvíla á póststjórninni, en hann vonaði, ef uppástungan væri óheppilega orðuð, að þá mætti liðka það til í hendi sjer. En um málið gjörði hann sjer beztu vonir, einkum eptir að hann hefði heyrt undirtektir hins hæstvirta landshöfðingja. Að endingu vildi hann stinga upp á því við hinn háttvirta forseta, að uppástungan yrði borin upp í tvennu lagi.

Þá var gengið til atkvæða, og var aðaluppástungan samþykkt með 10 atkvæðum, en varauppástungan felld með 7 atkvæðum gegn 3.

Gat forseti þess, að málið yrði aptur sent neðri deildinni.

Á 45. fundi neðri deildar alþingis, 20. dag ágústmánaðar, skýrði forseti deildarinnar frá, að hann hefði fengið uppástungu þá, sem hjer er rætt um á undan.

EIN UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 46. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til ályktunar um gufuskipsferðir kringum Ísland*, breytt af efri deildinni þannig, að síðari liðurinn

var felldur burtu; var uppástungan þannig breytt samþykkt með 12 atkvæðum gegn 2, og skoraði forseti á nefndina að semja ávarpið.

Á fundi hins sameinaða alþingis, 25. dag ágústmán., var ályktað að senda hans hátign konunginum svo látandi:

ÁVARP

í málinu um gufuskipsferðir.

Til konungs!

Mildasti herra konungur.

Samkvæmt allramildustum boðskap yðar hátignar, þar sem svo segir, að það „sje hið mesta velferðarmál landsins, að efla samgöngur í landinu“, tók alþingi til (hugunar, hvort ekki væri nú þegar vegur til, að koma á nokkrum gufuskipsferðum meðfram ströndum landsins.

Alþingi komst að þeirri niðurstöðu, að efnahagur landssjóðsins ekki væri sá, að hann að svo stöddu gæti einn saman borið þau útgjöld, sem slíkum ferðum verða samfara, þó ekki sje dýpra tekið í árinni, en að ráð sje gjört að eins fyrir 4 ferðum á sumri frá Reykjavík norður um landið til Seyðisfjarðar og til baka. Því þó ekki væri keypt skip til þessara ferða, en það að eins tekið til leigu, varð kostnaðurinn ekki áætlaður minni en rúmar 20,000 kr. á ári hverju, en landssjóðurinn er, að byggju alþingis, ekki fær um að láta meira í tje til þessa fyrirtækis, en 15,000 kr. á ári, eða 30,000 kr. á fjárhags-tímabili.

Enda virðist þinginu ekki fullnægt skyldu

þeirri, sem eptir lögum 2. jan. 1871 6. gr., hvílir á ríkissjóðnum. Því þó komnar sjeu á póstferðir milli Kaupmannahafnar og Reykjavíkur, þá er þó skyldan, sem tjeð laga-grein ákveður, yfirgrípsmeiri. Þar er sem sje gjört ráð fyrir póstferðum milli Kaupmannahafnar og Íslands, en þessar póstgöngur eru og hljóta að vera mjög ófullkornar, meðan engar greiðari ferðir eru milli Reykjavíkur og höfuðhafna landsins, en póstgöngurnar á landi (landveg).

Eins og þingið því er sannfært um, að stjórn yðar hátignar og danskir samþegnar vorir mundu hafa hag af, að meiri og fljótari samgöngur kæmust með þessu móti á milli Kaupmannahafnar og nokkurra hafna á Íslandi auk Reykjavíkur, eins er þingið á því, að hinni dönsku póststjórn, samkvæmt lögum 2. jan. 1871, 6. gr., að minnsta kosti beri að taka þátt í þeim kostnaði, sem hjer af leiðir, og dirflst alþingi því allraþegnsamlegast að beiðast þess, að yðar hátign vilji láta ráðgjafann fyrir Ísland semja um þetta málefni við póststjórnann danska, sem þá sjálf-sagt mun gjöra það sem gjöra þarf, til þess að þetta velferðarmál Íslands fái sem fyrst framgang.

Til þess fyrir sitt leyti að ganga hálf leið til móts við póststjórnina, hefur alþingi tekið 30,000 kr. upp á fjárlögin fyrir fjárhagstímabilið 1876—77, og treystir því að endingu, að yðar hátign, sem í svo mörgu hafði auðsýnt einlægan áhuga á velferð þessa fjarlæga lands, munið allramildilegast beina þessu máli í æskilegt horf, með hverju því móti, sem yðar hátign mætti þykja tiltæki-legast.

III.
ÁLYKTUN
viðvíkjandi skattamálinu.

1.
UPPÁSTUNGA

um ályktun viðvíkjandi skattámálum landsins.
(Frá Jóni Sigurðssyni, 2. þingmanni Þingeyinga).

Neðri deild alþingis ályktar að taka til umræðu þær 2 uppástungur, sem til þingsins hafa komið um breytingu á skattalögum landsins.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímán., skýrði forseti frá, að uppástunga sú, er hjer fer á undan, væri til sín komin frá 2. þingmanni Þingeyinga, og ljét hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á 13. fundi, 16. næst á eftir, var eftir uppástungu forseta ákveðið, að hafa skyldi eina umræðu um málefni þetta.

EIN UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri deildar alþingis, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga um ályktun viðvíkjandi skattámálum landsins.*

Páll prestur Pálsson sagði, að stjórnin hefði gjört ráð fyrir að setja nefnd í þetta mál; þess vegna sýndist sjer ráðlegt að kjósa nú þegar nefnd í málið, svo að nefnd sú, er stjórnin setti, gæti haft álit nefndar þessarar fyrir sjer við starfa sinn. Hann stakk upp á 5 manna nefnd, og var hún samþykkt í einu hljóði.

Fyrir kosningu urðu:

Þorsteinn Jónsson . . .	með 11 atkvæð.
Jón Sigurðsson frá Gautl. —	10 —
Páll prestur Pálsson . . .	— 10 —
Þórður Þórðarson . . .	— 9 —
Hjálmur Pjetursson . . .	— 6 —

Í nefndinni var Jón Sigurðsson kosinn formaður og framsögumaður, og Páll prestur Pálsson skrifari.

NEFNDARÁLIT

í málinu um breytingar á skattalögum.

Neðri deild alþingis kaus oss, sem ritum nöfn vor hjer undir, í nefnd, til að ihuga og ákveða upp álit vort um 2 uppástungur eða bænarskrár, sem bornar hafa verið upp í þingion um breytingar á skattalögum. Önnur þessi uppástunga er frá sýslufundi í Árnessýslu, og er tengt við hana frumvarp til nýrra skattgjaldalaga. Er þar gjört ráð fyrir, að í staðinn fyrir öll þau gjöld, sem nú eru greidd til opinberra þarfa, komi eitt einasta þjóðgjald, sem alþingi ákveður hve mikið skuli vera, í hvert skipti sem það kemur saman, og síðan á það að jafnast niður á allt landið, ýmist eftir manntali, eða tölu verkfærra manna á tilteknu aldursskeiði. En með því nefndinni hefur ekki gedjast að þessum uppástungum, hvorki að efni nje formi, vill hún ekki fara fleiri orðum um þær á sinni. Hin uppástungan er frá sýslufundi í Þingeyjarsýslu, og kemst hún að gagnólikri niðurstöðu. Þar er farið fram á, að þingið stuðli að því, að nefnd verði sett milli þinga til að undirbúa nauðsynlegar breytingar á skattalögum; að þingið taki fram nokkur aðalatriði í málinu, sem bendingaratriði fyrir tjeða nefnd, svo sem: að öll hin núverandi manntalsbókargjöld verði af num-in, og að í þeirra stað verði lögtekinn einn almennur landskattur, sem hvili að einum þriðjungi á fasteign, og tveim þriðjungum á lausafje, að allar undanþágur undan skattgjaldinu verði látnar hverfa, að hæfilegur tekjuskattur sje lagður á alla jarðeigendur og peningamenn, húsaskattur á öll íbúðar- og geymsluhús í verzlunarstöðum landsins,

og embættisskattur á þá embættismenn, sem hafa full rifleg laun af landsins sje. Og með því nefndin verður fremur að hneigjast að þeirri skoðun, sem fram kemur í hinni síðarnefndu uppástungu, leyfir hún sjer að fara um hana fáum orðum.

Nefndinni er það fullkomlega ljóst, að mesta nauðsyn er á, að nema hin fornu skattalög vor úr gildi, og innleiða önnur ný skattalög í staðinn. Mun sú ósk næsta almenn viðsvegar um landið, að þetta mætti komast í kring sem allra fyrst. En áður en ráðist er í það stórvirki að semja og innleiða ný skattalög, er allskostar nauðsynlegt að fá áreiðanlegar skýrslur um hin svo nefndu maontalsbókargjöld, sem eru skattur, gjaf-tollur, lögmannstollur, konungstiund, mann-talsfiskur og alþingistollur, hvað mikilli upphæð hver þessi gjaldgrein fyrir sig hefur numið árlega um næstliðið 3—5 ára tímabil að meðaltali, hvert gjöldin hafa runnið o. s. frv. Því eins og nefndinni þykir eðlilegast (svo sem síðar mun verða fram tekið), að upphæð hins nýja skattgjalds verði miðuð við samanlagða upphæð allra þessara gjalda, eins þykir henni mjög áriðandi, að þingið fái sem nákvæmastan kunnugleik um öll hin núverandi gjöld landsins til opinberra þarfa, áður en það fer nokkuð að eiga við að breyta skattalögunum. Fyrir því leyfir nefndin sjer að ráða þinginu til, að skora á landshöfðingjann um, að hann bjóði öllum þeim embættismönnum, sem undir hann eru gefnir, að gefa sem nákvæmastar skýrslur um öll þau gjöld, sem nú eru greidd til opinberra þarfa, eptir meðaltali um síðastliðin 3—5 ár.

Í uppástungum þeim, sem um er getið að framan, er ráðið til, að skipuð verði nefnd manna milli þinga, til að semja frumvarp til nýrra skattgjaldslaga, sem lagt verði fyrir næsta alþingi 1877. Í athugasemdunum við fjárlagafrumvarp það, sem nú er lagt fyrir þingið, bls. 33, er og gjört ráð fyrir, að þess-leiðis nefnd kunni að verða skipuð, og er það heppilegt, að skoðanir ráðgjafans og landsmanna virðast fara í sömu stefnu, hvað þetta mál snertir. Nefndin verður fyrir sitt

leyti að vera alveg þeirrar meiningar, að svo mikið vandhæfi sje á því, að undirbúa og semja ný skattalög fyrir landið, að engin til-tök sjeu um, að þingið geti tekið málið fyrir til lögskipaðrar meðferðar, og leitt það frá sinni hlið til fullnaðarlykta, fyr en að undan-gengnum þeim undirbúningi, sem hjer ræð-ir um. Nefndin verður því að ráða þinginu til að fallast á, að hin umrædda nefnd verði sett, og er vitaskuld, að veita verði sje úr landssjóði til þess kostnaðar, sem leiða mun af störfum nefndarinnar. Svo þykir og nefnd-inni mjög vel til fallið, að þingið bendi á þá menn, sem því þættu hæfastir til þessa starfa.

Þar sem nú þannig má gjöra ráð fyrir því, að hin umrædda nefnd verði skipuð, og það ef til vill strax að af loknu þessu þingi, þá virðist nefndinni það ekki eiga við, eða mundi verða hagfellt í reyndinni, að þingið færi langt út í skattamálið að þessu sinni. Nefndin ætlar sem sje, að ef þingið nú kæmi fram með beinar uppástungur í mál-inu, þá mundi það, ef til vill, binda of mjög hendur sínar gagnvart nefndinni, og frum-varpi því, er hún semur, sem gæti valdið óþægindum fyrir þingið við meðferð málsins á síðan. Á þessu stigi málsins ætti þingið — að nefndarinnar áliti — ekki að fara lengra en svo, að taka fram hin helztu at-riði málsins, og það að eins sem bending-aratriði fyrir nefndina. Leyfir nefndin sjer að benda á hin helztu atriði, er henni þyk-ir þörf á, að komi til umræðu og íhugunar í nefndinni.

1. Nefndin hefur komið að þeirri föstu niðurstöðu, að hagfelldast sje, að af nema öll þau gjöld, sem nefnast einu nafni mann-talsbókargjöld, og sem áður eru upp talin. Ástæðurnar fyrir þessu ætlar nefndin að geti verið sjerhverjum ljósar, fyrst og fremst það, að sum þessi gjöld — svo sem skatturinn og gjaf-tollurinn — eru lögð á eptir þeim grundvallarreglum, sem að minnsta kosti nú á tímum þykja óhafandi, og sem valda mesta ójöfnuði og ranglæti með tilliti til gjaldanda. Í öðru lagi er það mjög óeðlilegt, að þau gjöld, sem eru alveg samkynja, eru lögð á

og tekin eptir fjarstæðum grundvallarreglum, hvar af leiðir á hinn bóginn, að innheimtan verður miklum mun margbrotnari og torveldari; og að hinu leytnu veldur það megnustu rjettaróvissu fyrir gjaldþegnana, hvað mikið þeir eiga að láta af hendi í hverja gjaldgrein í þetta eða hitt skipti. Sökum þessa verða gjöldin ónotalegri og óvinsælli, en þau í raun rjettri þyrftu og ættu að vera.

2. Í stað allra þessara gjalda ætti að koma eitt einasta skattgjald, sem legðist einungis á fasteignir og lausafje landsins. Ætti hið nýja skattgjald — að nefndarinnar álit — að fara eptir efnahag gjaldanda þannig, að ákveðin fiska- eða auratala sje greidd af hverju fasteignar- og lausafjrhundraði, sem maður á eða hefur undir hendi. Nefndin vogar ekki að koma fram með neinar ákveðnar uppástungur um það, í hverju hlutfalli skattgjaldið ætti að hvíla á fasteign, gagnvart lausafje, því að nefndarinnar álit verður eigi sagt neitt um þetta atriði fyr en að fengnum þeim skýrslum, sem að framan er getið, og eptir að búið er nákvæmlega að rannsaka, hver gjöld nú hvíla á þessum gjaldstofnum, hvorum um sig. En svo mikið leyfir nefndin sjer að segja, að bæði sökum þess hvað jarðræktin er komin skammt á leið hjer hjá oss, og svo líka hins vegar, að fasteignir hjer á landi eru yfir höfuð að tala arðlítill eign, í samanburði við fasteignir erlendis, þá mun eigi tjá að leggja nema að eins mjög vægan skatt á jarðir, sizt að svo stöddu. Og þó að á lausafjenu hvíli nú sem stendur býsna há gjöld önnur en skattgjöld, mun það þó — að ætlun nefndarinnar — geta enn borið nokkru þyngra skattgjald en fasteignir.

3. Eins og áður er fram tekið, ællar nefndin, að upphæð skattsins eigi að fara eptir upphæð allra hinna núverandi manntalsbókargjalda samanlagðra. Að vísu er nefndinni það ljóst, að gjöld þessi koma á stundum mjög þungt niður á gjaldendur — einkum á hina efnaðinni — en það má ætla, að þetta eigi fremur rót sína í þeim mörgu og margbreytilegu undanþágum undan

gjöldunum, og því, hvað sum þeirra, — t. a. m. skatturinn — leggjast ójafnt á gjaldendur, heldur en binu, að gjöldin sjeu of há í raun og veru. Þegar nú gjaldið væri haganlega á lagt og með meiri jöfnuði, og allar undanþágur undan gjaldinu af numdar, þá mundi gjaldið leggjast miklum mun ljettar á hvern einstakan gjaldþegn, og naumast verða nokkrum of þungbært. Hjer her og á það að líta, að ætti að fara að lækka skattgjaldið frá því sem nú er, þá þyrfti þegar að leggja á aukatolla til að fylla það skarð, sem kæmi í tekjur landssjóðsins við skattarýrnunina.

4. Það er alkuunnugt, að ýmsar stjettir og ýmsar fasteignir eru undanþegnar flestum gjöldum til opinberra þarfa, og eiga flestar þær undanþágur kyn sitt að rekja til þeirra tíma, þegar katólskan sat í öndvegi hjer á landi, og klerkastjettin inn leiddi ýmsan ójöfnuð og ranglæti í skjóli kirkjunnar. Það er nú hvorttveggja, að þessar undanþágur hafa jafnan verið óþokkasælar, enda eru þær ósamboðnar þessara tíma frelsis- og jafnrjettishugmyndum. Að nefndarinnar álit eiga hin nýju skattalög að byggjast á þeirri aðalgrundvallarreglu, að skattgjaldið komi, sem jafnast niður á þá gjaldstofna, sem það hvílir á, og að enginn hluti þessara gjaldstofna komist undan gjaldskyldunni. Það er vitaskuld, að þeir embættismenn, sem nú eru í embættum, og sem kunna að missa í af tekjum sínum við það, að undanþágurnar eru af numdar, hljóta að fá það bætt úr landsjóði, allt svo lengi þeir eru í sama embætti.

5. Það hefur jafnan þótt hinn verstí og viðsjálásti annmarki á skattalögum vorum, að sum gjöldin — svo sem skatturinn og jafnvel gjaltollurinn — koma jafnþungt niður á bjargálmanninn sem auðmanninn, og þess munu jafnvel dæmi, að fátækur maður hefur galdið meira til opinberra þarfa en ríkismaðurinn. Svo er t. a. m. um jarðeigandann, sem mäske á fleiri hundruð hundrada í jörðum, og peningamanninn, sem á svo tugum þúsunda skiptir á vöxtum, að þeir gjalda, ef til vill, minna til opinberra þarfa,

en bóndi, sem á í vök að verjast fyrir skuldum og ómegð. Úr þessum ójöfnuði verður naumast bætt til hlítar, nema með því einu móti, að leggja hæfilegan tekjuskatt á þá jarðeigendur og peningamenn, sem hafa nokkrar töluverðar tekjur af eignum sínum. Í annan stað vill nefndin ráða þinginu til að stinga upp á húsaskatti á öll íbúðar- og geymsluhús í verzlunarstöðum landsins. Það er semsje alunnugt, að flest þessi hús eru eign erlendra kaupmanna, sem hafa hjer arðsaman atvinnuveg, en gjalda lítið sem ekkert til opinberra þarfa. Virðist allskostar rjettlátt, að hið nýja skattgjald nái einnig til þessara manna eptir hæfilegum mælikvarða. Og hvað þau hús sjer í lagi snertir, sem eru eign innlendra manna, eða búsettra hjer á landi, þá virðist sanngjarnt, að skattskyldan nái einnig til þeirra, því það er almennt viðurkennt, að þau hús sjeu í öllu tilliti eins góð og arðsöm eign, eins og jarðir, einkum sjeu þau tryggð fyrir eldsvoða. Og loks vill nefndin ráða til, að lagður sje hæfilegur embættisskattur á þá embættismenn, sem eru full-ríflega launaðir af landsins fje. Það vakir semsje fyrir nefndinni, að hver einstakur meðlimur þjóðfélagsins eigi að bera byrðir þess eptir kröptum og kringumstæðum. Og því skyldu embættismennirnir ekki eiga að gjöra það líka, þegar þeir eru í þeim kringumstæðum, og þannig launaðir, að þeir geta það?

Samkvæmt þessu leyfir nefndin sjer að ráða til:

1. Að þingið veiti samþykki sitt til þess, að 3 manna nefnd verði sett milli þinga, til að semja frumvarp til nýrra skattgjaldslaga, er lagt verði fyrir alþingi 1877. Og að þingið veiti fje til þess kostnaðar, er leiðir af störfum tjeðrar nefndar.
2. Að þingið skori á landshöfðingjann um, að hann bjóði embættismönnum landsins, eins geistlegum sem verzlægum, að láta nefndinni í tje nákvæmar skýrslur um öll þau gjöld til opinberra þarfa, sem nú hvíla á fasteignum og lausafje

landsins, eptir meðaltali um næstliðin 3—5 ár. Og sömuleiðis sje sýslumönnum boðið, að gefa eptirrit af manntalsbókunum fyrir sama tímabil.

2. Að þingið taki fram sem bendingaratríði fyrir nefnd þá, sem að ofan ræðir um :

a, að öll hin núverandi manntalsbókargjöld, svo sem skattur, gjafstollur, lögmannstollur, konungstíund, manntalsfiskur og afþingistollur sjeu af numin, og í þeirra stað sje leitt í lög eitt einasta skattgjald, sem leggist á fasteignir og tíundbært lausafje.

b, að allar undanþágur undan skattgjaldinu sjeu upp hafðar og úr lögum numdar.

c, að tekjuskattur sje lagður á þá jarðeigendur og peningamenn, sem hafa ákveðna upphæð í árstekjur af eignum sínum; húsaskattur á öll íbúðar- og geymsluhús í verzlunarstöðum landsins; embættisskattur á þá embættismenn, sem eru full-ríflega launaðir.

Jón Sigurðsson, Páll Pálsson,
form. og framsögum. skrifari.
Þorsteinn Jónsson. Þórður Þórðarson.
Hjálmur Pjetursson.

2.

UPPÁSTUNGA

til þings-ályktunar í skattamálinu (frá nefndinni).

1. Þingið veitir samþykki sitt til, að skipuð verði 3 manna nefnd til að semja frumvarp til nýrra skattgjaldslaga, er lagt verði fyrir alþingi 1877, og að nefndinni verði fengið í hendur til afnota og eptirsjónar, álitsskjal nefndar þeirrar, er neðri deild þingsins setti til að rannsaka málið, og þær bænarskrár, sem álitsskjalið er á byggt.
2. Þingið skorar á landshöfðingja, að hann bjóði embættismönnum landsins, að láta

nefndinni í tje nákvæmar skýrslur um öll þau gjöld til opinberra þarfa, sem nú hvíla á fasteign og lausafje eptir meðaltali um síðastliðin 5 ár. Sjer í lagi sje sýslumönnum boðið að senda nefndinni útdrætti úr manntalsbókum sýslanna nm sama tímabil, og umboðsmönnum nákvæmar skýrslur um afgjöld af þjóðeignum landsins.

Á 44. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmánaðar skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá nefndinni í skattamálinu uppástungu til þings-ályktunar í því máli, og ljét út byta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eptir, var ákveðið eptir uppástungu forseta að hafa eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 46. fundi neðri deildar alþingis, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til ályktunar um skattamálið*.

Framsögumaður (Jón Sigurðsson) sagði, að, eins og þingmönnum væri kunnugt, hefðu komið tvær uppástungar til þingsins um þetta mál, nefnd hefði verið kosin í það, og álitsskjal hennar hefði legið frammi fyrir þingdeildinni um hríð. Nefndin væri komin að þeirri niðurstöðu að ráða til þings-ályktunar samkvæmt 1. og 2. tölulið í niðurlagi nefndarálitsins. Nefndin hefði við meðferð þessa máls haft sjerstaklegt tillit til þess, sem stendur í athugasemdunum við 15. grein frumvarps stjórnarinnar til fjárlaga (bls. 33), og hefði nefndin fallið á, að það ætti eigi einungis við, heldur væri jafnvel nauðsynlegt, að þingið lýsti yfir, að það fjellist á þá ráðstöfun stjórnarinnar, sem þar er vikið á, að setja nefnd í skattamálið milli þinga, enda hefði þingið í fjárlögum veitt fjed til þess, að þessi nefnd yrði sett. Hið annað atriði

í þings-ályktuninni væri það, að þingið skoraði á landshöfðinga, að útvega allar nauðsynlegar skýrslur um opinbera skatta og gjöld, og hvað annað, sem málinu getur verið til upplýsingar, því nema því að eins, að þær skýrslur sjeu fengnar, yrði lítið unnið að málinu. Nefndin efaðist að visu eigi um, að það væri landshöfðinga ljóst, að skattanefndin að öðrum kosti ekkert gæti aðhafzt, en eigi að síður hefði hún álitid það vel tilfallið, að einnig þingdeildiu sjálf ljeti í ljósi, að æskilegt væri að halda fram þessari tillögu. Þessu næst kvaðst hann vilja drepa á, hverjar skýrslur væru nauðsynlegar, og taldi hann þá í fyrsta lagi útdrátt úr manntalsbókum sýslanna nefndinni ómissanlegar. Hann sagði, að eptir því, sem sjer væri kunnugt, mundu engar opinberar skýrslar vera til um skatt og gjafatoll yngri heldur en frá 1840, en þær væru of gamlar, til þess að þær yrðu lagðar til grundvallar, þegar fara ætti að reikna út skatt og gjafatoll af öllu landinu. Í öðru lagi væri nauðsynlegt, að skattanefndin fengi í hendur áreiðanlegar skýrslur um allar þær jarðir, sem hafa tíundarfrelsi; þetta ætti sjer stað um allt land, og væri mjög mismunandi, sumar jarðir væru alveg undanþegnar tíund, af sumum gyldist að eins 1 2 eða 3 tíundir. Í þriðja lagi vildi hann nefna skýrslur um gjaldfrelsi embættismanna og annara t. d. hreppstjóra, sem nú væru undanþegnir skatti og gjafatelli og einnig ekkjur embættismanna. Og skyldi nefndinni falið á hendur að gjöra uppástungur til breytingar á gjaldmáta af opinberum eignum, hlyti nauðsynlega að leggja fyrir hana skýrslur frá öllum umboðsmönnum um gjaldmátann á þessum jörðum. Það væri reyndar satt, að fjárlaganefndinni hefði verið fengnar skýrslur frá landshöfðinga hjer að lútandi, en eigi að síður værn nýjar og nákvæmari skýrslur nauðsynlegar. Það væru jafnvel fleiri skýrslur, er nauðsynlegt væri að nefndin fengi í hendur, en hann skyldi eigi fara frekara út í að greina þær til. En hvað snerti málefnið sjálft, þ. e. hverjar breytingar væru nauðsynlegar á skattalögum, þá hefði nefndin

í áliti sínu komizt að þeirri niðurstöðu, að nauðsynlegt væri, að öll manntalsbókargjöld yrðu af numin, og í þeirra stað leitt í lög eitt einasta skattgjald, sem legðist á fasteignir og tíundbært lausafje, einnig að allar undanþágur undan skattgjaldi sjeu upphafðar, og að tekjuskattur sje lagður á jarðeigendur og peningamenn þá, sem hefðu ákveðna upphæð í árstekjur af eignum sínum; húsa-skattur á öll íbúðar- og geimsluhús í verzlunarstöðum landsins; embættisskattur á þá embættismenn, sem væru full rífliga launaðir. Þetta væri tekið fram hjá nefndinni, sem bendingaratriði fyrir hina tilvonandi skattanefnd, en eigi til þess að þingið greiddi atkvæði um hvert þessara atriða út af fyrir sig. Engu að síður ætti það þó vel við, að þingmenn ljetu í ljósi álit sitt um þetta.

Landshöfðingi sagði, að nefndinni hefði að sínu áliti tekizt að leysa mjög vel af hendi ætlunarverk sitt, og kvaðst hann nefndinni álveg samdóma um, að hún á þessu stigi málsins — þar sem hún hefði komizt að sömu niðurstöðu og stjórnin á 33. bls. athugasemdanna, að sett yrði nefnd og málið lagt fyrir alþingi 1877 — hefði tekið fram hin helztu atriði. Skyldi hann fyrir sitt leyti skýra stuttlega skoðun sína á atriðunum, án þess þó að fara lengra út í málið. Í fyrsta lagi kvaðst hann samdóma um, að nauðsynlegt væri að útvega nákvæmar skýrslur um öll gjöld í opinberar þarfir fyrir síðastliðin 5 ár, og að öllum embættismönnum yrði á lagt að láta allar skýrslur nefndinni í tje, svo sem framsögumaður hefði talið upp, og því fjellist hann á 2. tölulið. Þar sem skattgjöldin væru greidd eptir álna- og fiskatali, þá hlýti verðlagsskráin að hafa áhrif á hina árlegu upphæð gjaldsins, en hjer skyldi hann eigi fara út í það, nefndin yrði að sjá um að ihuga þetta sem nákvæmast. Hið fyrsta bendingaratriði, sem miðaði við 2. og 3. tölulið nefndarálitsins, gengi í sömu stefnu og bendingar stjórnarinnar, og sama væri að segja um bendingu þá, að hið nýja skattgjald yrði að leggja á fasteign og lausafje landsins, og væri hann samdóma um, að til

þess að ákveða, í hvaða hlutfalli skatturinn ætti að koma niður á fasteign og lausafje, yrði að við hafa allar skýrslur. Með tilliti til 3. tölul. í nefndarálitinu kvaðst hann álveg samdóma, en skyldi geta þess, að eitt meðal þeirra atriða, sem ætti að taka til í hugunar, væri það, hvort eigi frá landssjóðsins og gjaldþegnanna hálfu væri haganlegt að breyta gjaldmátanum í peninga í staðinn fyrir gjaldmátann í landaurum, sem við gengist, og sem mjög væri óhagkvæmur frá sjónarmiði landssjóðsins, því gjaldmálanum væri það að kenna, að gjöldin heimtuðust svo seint, að jafnan yrði að telja þau með eptirstöðvum í ársreikningunum, en þegar spurningin væri rannsökuð í heild sinni, ljeki enginn efi á, að þessi gjaldmáti einnig væri gjaldþegnunum til miklu meiri skaða heldur en hags. Þess vegna ætti að felaskattanefndinni á hendur að stinga upp á endurbótum, og ef henni þættu nauðsynlegar bráðabyrgðaráðstafanir, að til taka nokkra fáa landaura, sem ætti að við hafa fyrst nm sinn. Að öðru leyti hefði breyting þessi eigi einungis tillit til skattgjaldsins, heldur mundi hún koma því til leiðar, að verzlun landsins tæki skiptum í aðra aðalátt, svo að hún frá túskverzlun breyttist í verzlun á móti borgun í reiðum peningum, svo sem hagaði til í öllum öðrum löndum, sem stæðu á hinu sama menntunarstigi og Íslendingar. Breytingin á gjaldmáta skattgjaldanna mundi styðja að þessu, og væri þá fetað eitt hið mest varðandi framfarastig, og undirstaðan lögð undir frekari framfarir. Viðvíkjandi stafl. b í 3. niðurlagsatriði nefndarálitsins kvaðst hann einnig samdóma um, að nauðsynlegt væri að nema úr lögum allar undanþágur, en það væri vitaskuld, að þeir embættismenn, sem nú væru í embættum, fengju bætt úr landssjóði það, er þeir misstu í; en að hans áliti nægðu eigi persónulegar skaðabætur, heldur yrði einnig að leggja fasteignunum nokkuð fyrir rýrnun verðsins, þegar þær yrðu háðar skattgjaldinu, því þó undanþágan upprunalega kynni að hafa verið gefin að ástæðulausu, þá hefði undanþága þessi

með tímanum þó eigi að síður haft áhrif á verðlag jarðarinnar; jarðeigandinn hefði því borgað hana þeim mun dýrara, og tapaði því þessu verði, ef eigi yrði honum veitt endurgjald, og skírskotaði hann til 50. gr. stjórnarskrárinnar. Hvað snerti staflað c í 3. niðurlagsatriðinu, kvaðst hann nefndinni samdóma um að leggja skatt á íbúðarhús, geymsluhús o. s. frv. í kaupstöðum og verzlunarstöðum landsins; enn fremur væri hann í príncípinu alveg nefndinni samdóma um að innleiða hæflegan tekjuskatt, og skoðaði hann embættisskatt þann, er nefndin benti á, sem tekjuskatt, en hann yrði að byggjast á rjettlátum rökum, bæði ef hann skyldi skoðast sjer, og eins sjeður í sambandi við fasteignar- og lausafjárskatt. Það væri rjett að leggja hann á í vissu hlutfalli, en mjög væri örðugt að skipa fyrir um hið rjetta hlutfall. Að öðru leyti kvaðst hann alveg samdóma um, að þetta atriði yrði falið nefndinni á hendur til íhugunar. Þó að nefndin hefði eigi þegar tekið það fram, vonaðist hann þó til, að hún væri samdóma stjórninni um, að það væri einnig ætlunarverk skattanefndarinnar að rannsaka spurninguna um gjaldheimtu, og hvernig ákveða skyldi laun gjaldheimtumanna. Nýtt fyrirkomulag skattamálanna gæti eigi verið án áhrifa á þessa spurningu, sjá athugasemdir stjórnarinnar við fjárlögin bls. 33. Hvað snerti athugasemd þá, sem deildin hefði vísað til skattamálsins, viðvíkjandi því, hversu nauðsynlegt væri að endurskoða jarðabókina, þá kvaðst hann þeirrar skoðunar, að þessi endurskoðun væri bæði æskileg og nauðsynleg; og undirbúningur sá, sem þar að lyti, ætti annaðhvort að byggjast á nýrri matsgjörð, eða þá skyldi setja fastar reglur, sem gæfu öllum eigendum kost á innan tiltekins frests að koma fram með mótbárur sínar gegn jarðabókinni af 1861, og skyldi síðan úr þeim skorið. Í fjárlagafrumvarpinu væri bent á þennan undirbúningsmáta sem kostnaðarminni, og væri hann þó eins áreiðanlegur, þar sem matsgjörðin aptur á móti hefði margskonar örðugleika í för með sjer, eins og reynslan

hefði sýnt. Að hans áliti mætti leggja jarðabókina seinustu til grundvallar, ef að eins væri gefinn kostur á að koma fram öllum mótbárum gegn þeim dýrleika jarðanna, sem settur væri í bókinni, og sýslunefndin síðan í hverri sýslu látin skera úr, eins og bent væri á í athugasemd bls. 34. Og mundi víst óhætt að fela þetta sýslunefndunum á hendur, eptir að þær hefðu sjálfar rannsakað mótbárurnar, því þó að sýslunefndinni eigi fyndist ástæða til, að fyrirskipa nýtt mat, þá skyldi það samt eigi að síður leyft þeim, sem hlut ættu að máli, að krefjast þess, að jörðin væri metin á ný, með því móti að eigandi greiddi sjálfur kostnaðinn við matið, ef dýrleiki jarðarinnar þá eigi yrði færður niður að minnsta kosti um $\frac{1}{10}$ part við það, sem hún áður var, en þá væri einnig gefið, að virðingin yrði eigi heimtuð að ástæðulausu. Matsgjörðirnar skyldu síðan sendar nefndinni, til þess hún gæti samið lagafrumvarp um endurskoðun á matinu, því það væri sjálfsagt, að alþingi ætti fullnaðaratkvæði um það. Að svo búnu vildi hann mæla með þeirri aðferð við endurskoðun jarðabókarinnar, er hann hefði nú skýrt frá; hinn undirbúningurinn að láta allar jarðir virða á ný, tæki bæði mikinn tíma og mikinn kostnað, og mundi þó varla leiða til meiri jafnaðar en næðist með hinu mótinu. Þó gjört væri ráð fyrir í tilskipun 1. apríl 1861, að endurskoðunina bæri eigi fyr að hendi en 1882, þá væri þetta sjálfsagt eigi því til tálmunar, að löggjafarvaldið gæti komið að annari niðurstöðu á tímabilinu sem liði, en umboðsstjórnin gæti eigi upp á sitt eindæmi, eigi heldur þótt skorað væri á hana af þinginu, framkvæmt þetta, því til þess þyrfti konungsúrskurð. Sjerstakleg lög þyrftu eigi til þess, að undirbúa endurskoðun, heldur nægi, að þingið sje stjórninni samdóma um undirbúningsaðferðina. Þess vegna væri þinginu gefið tækifæri til þess að láta í ljósi álit sitt viðvíkjandi undirbúningsaðferðinni, sem hann nú hefði rætt. Hann kvaðst eigi hafa neitt á móti, að skattanefndinni yrði falið á hendur, að íhuga byggingarskilmála á eignum landssjóðsins,

hvernig haga skyldi umboðsstjórn á þeim, og ætlaði hann að mæla með því, að þetta yrði tekið fram í erindisbræfi nefndarinnar.

Guðmundur Einarsson sagði, að mál þetta væri mjög umfangsmikið og vandhugað. Hann kvaðst vilja láta álit sitt í ljósi með fám orðum. Í nefndarálitinu 3. stafl. a væri stungið upp á, að í stað núverandi manntalsbókargjalda kæmi eitt einasta skattgjald, sem lagt væri bæði á fasteign og tíundbært lausafje, og í 3. stafl. c væri tekjuskattur lagður á jarðeigendur. Þetta þyrfti nákvæmlega að athugast, því að þá yrði tvöfaldur eða jafnvel þrefaldur skattur lagður á jarðeigendur. En slíkt álit hann ekki vel hugsað, og sín skoðun væri sú, að úr því leggja ætti skatt á afgjöld af jörðum, þá ætti ekki að leggja skatt á hundraðatal þeirra til landsþjós. Landshöfðinginn hefði tekið fram, að hann vildi, að öll gjöld yrðu lögakveðin í peningum, en ekki í landaurum. En þessu kvaðst hann engan veginn geta verið samdóma, því að búendur ættu mjög erfitt og sumstaðar jafnvel ómögulegt með að greiða gjöld í peningum, í stað landaura. Landauragjaldið væri, ef til vildi, erfðara fyrir innheimtumenn en peningagjald, en það mætti eigi ráða úrslitum; og auk þess gæti þetta orðið skaði fyrir landssjóðinn. Búandi gæti komið í hrein vandræði, ef hann mætti eigi gjalda í öðru en peningum; það væri kunnugt, að kaupmenn ljetu nauðugir peninga til búanda. Landshöfðinginn hefði álit, að endurgjalda ætti undanþágur undan skattgjaldi, þótt undanþágur væru af numdar, eins og farið væri fram á í nefndarálitinu 3. stafl. b, þá kvaðst hann álita endurgjald fyrir þær óparft. Meining landshöfðingja um jarðamatið hefði sjer eigi orðið vel ljós af orðum hans. En að því, sem sjer hefði skilízt, yrði sú aðferð, er hann hefði bent á, miklu kostnaðarminni og auðveldari; en sjer væri efasamt, hvort þetta leiddi til nokkurs góðs; annars kvaðst hann gjöra mjög lítið úr jarðamatinu sem grundvelli fyrir skattgjaldi, og þótt nýtt jarðamat væri gjört, þá

mundi jafnan koma einn galli í annars stað, er leiðrjettur kynni að verða.

Framsögumaður sagði, að sjer þætti gleðilegt, að hafa heyrt landshöfðingja vera sjer samdóma í aðalatriðum málsins. Landshöfðingi hefði álit, að heppilegt, að innleitt yrði, að greiða gjöld í peningum; og væri hann honum samdóma um, að þetta væri í sjálfu sjer gott, og gæti orðið hagur fyrir landssjóð og gjaldendur; en það væri athuga-vert, hvort ákvörðun um þetta ætti að takast upp í hin nýju skattalög. Það væri efasamt, hvort gjaldþegnarnir yrðu skyldaðir til að greiða gjöld til hins opinbera í þeim aukum, sem ekki fengjust í landinu sjálfu, og ekki er vissa fyrir, að til sjeu í því; en öllum er það kunnugt, að hvorki eru silfurnámur nje peningasláttu til hjer á landi. Það væri ísjár-vert, að skylda gjaldendur til að borga gjöld með því, sem þeir, ef til vill, eigi ættu til. En hann kvaðst samdóma landshöfðingja um, að ekki nema vissar landaurategundir ættu að vera gjaldgengar í opinber gjöld, en eigi allar þær vörutegundir, sem standa í verðlagsskránum, en þetta atriði ætti rjettilega að fela skattanefndinni til íhugunar. En um það gæti hann ekki verið landshöfðingjanum samdóma, að endurgjald ætti að koma fyrir undanþágur undan skattgjaldinu, nema að eins til þeirra embættismanna, er nú lifðu, svo að þeir misstu einskis í af launum sínum. Að sínu álit ættu að nemast úr gildi sem allrafyrst allar undanþágur undan opinberum gjöldum, t. d. fyrir presta, því það væri hinn mesti ójöfnuður, að þótt prestar hafi svo og svo stórt bú, þá gjaldi þeir eigi neitt til opinberra þarfa, sem teljandi sje, nema til fátækra. Þetta gæti munað presta og aðra embættismenn, er svo stæði á fyrir, nokkru, en þeir yrðu að þola það án endurgjalds. Þá hefði landshöfðinginn minnzt á endurskoðun jarðabókarinnar. Það atriði hefði komið til tals í nefndinni, og væri þaðan sprottin sú uppástunga nefndarinnar, sem kom til umræðu fyrir nokkrum dögum síðan, að endurskoðun jarðamatsins væri sett

í samband við skattamálið. En það væri nánðsynlegt, að útvega nú þegar skýrslur og skýringar um galla jarðamatsins; því það mundi mega telja víst, að margir gallar mundu finnast á því viðs vegar um land. En að öðrn leyti kvaðst hann álíta, að það spursmál, hvort leggja ætli skattinn á hundraðatal jarðanna eða afgjöld þeirra, heyrði beinlínis undir skattanefndina. Hugsast gæti, að svo miklir gallar fyndust á jarðamatinu, að skattar yrðu ekki byggðir á því, og að áliti nefndarinnar væru þeir miklir. Sú væri skoðun margra skynsamra manna á landinu, að ómögulegt væri að búa til óbyggjandi jarðamat, og að annað væri miklu heppilegra að byggja skatta á, þ. e. á jarðarafgjöldum. Þetta væri svo mikið vandamál, að eigi væri vert, að fara lengra út í það að sinni, en fela það skattanefndinni. Þingmaður Dalamanna hefði sagt, að skattur yrði tvöfaldur eða þrefaldur á jarðeigendum eptir nefndarálitinu; en þótt þetta sýndist svo í fyrsta áliti, þá reyndist það ekki alls kostar rjett, er betur væri að gáð. Hann kvaðst vilja skýra þetta með dæmi. Maður einn á 20 hundrað jörð; afgjald af henni er 120 álnir í landskuld, og allar 4 tíundir eða 24 álnir, sem renna til hins opinbera. Nú er það athugandi, að hvort sem eigandi hefur fengið jörðina að arfi, gjöf eða sölum, þá hefur hann eignast hana með þeirri kvöð eða ískyldu, að greiða af henni 24 ál. til hins opinbera, og getur því eigi álitizt, að sú kvöð hvíli á honum persónulega, heldur á jörðunni. Hafi því eigandi gefið meira fyrir jörðina, en sem svarar því afgjaldi, sem hann fær af henni, auk tíundanna, þá hefur hann ofborgað jörðina, og verður eigi við því sjeð. Þessi skattur hvílir því eigi á jarðeigandanum, heldur fylgdi hann jörðinni sem kvöð, er hann eignaðist hana með. En þegar á að svara tekjuskatti, þá er það skattur, sem hvílir beinlínis á eiganda, og sem er persónulegur fyrir hann. Þá tók hann annað dæmi. Tvær jarðir væru til kaups, hvortveggja 20 hndr. jörð, og jafnar að gæðum. Nú væri prestskylda á annari, en ekki á hinn. Þá gæfi kaupandi

sjálfsagt þeim mun minna fyrir þá jörðina, sem þessi prestskylda hvíldi á, heldur en hina, sem prestskyldinni svaraði.

Guðmundur Einarsson sagði, að hann vildi að eins minnast á það, sem þingmaður Þingeyinga hefði sagt, að prestar ættu ekkert endurgjald að fá, þótt undanþágur undan skattgjaldi væru af numdar; en hann bað þess gætt, að þetta væri þó ein grein af tekjum presta, og mætti ekki taka það af þeim án annars endurgjalds í staðinn, stízt af þeim, er nú sætu í embættum. Ef menn viðurkenndu, að flestir prestar hefðu svo lág laun, að flest embætti þeirra væru eigi lífvænleg, þá mættu menn eigi rýra þau. Dæmi þingmannsins hefði verið svo margbrotið, að sjer hefði ekki verið unnt, að skilja í röksemdaleiðslu hans. Einfaldast væri, að vera ekki að fást við jarðarhundruðin. Sá mælikvarði yrði ávallt ósanngjarn. Það eina rjetta væri, að byggja á jarðaaafgjöldum en ekki jarðarhundruðunum tekjuskattinn, og hafa engan landsskatt á fasteignum.

Grímur Thomsen sagði, að mál þetta væri mjög flókið og óglögg, en þar eð nefndin sjálf óskaði að heyra skoðanir manna, vildi hann leyfa sjer fáeinar athugasemdir. Hann kvaðst vera landshöfðingjanum samdóma um, að nefndin hefði leyst starfa sinn vel af hendi, en þó áliti hann, að nokkrum atriðum væri sleppt, er takast yrðu til athugunar. Fyrir utan manntalsbókargjöld, er ættu að vera af numin, er nýr landsskattur væri á lagður, væri eitt gjald, er nærri stæði, og nefndin eigi hefði nefnt; það væri dagsverkið. Allir vissu, hvernig það væri undir komið. Þeir yrðu að gjalda dagsverk, sem tíunduðu undir 5 hundruðum. Vjer skyldum ímynda oss, að einn skattur væri á lagður, og að öll manntalsbókargjöld væru af numin; en þá yrði þetta gjald, dagsverkið, eptir á öllum þeim, er svo væru fátækir, að þeir gætu eigi tíundað meira en 5 hndr., og væri þessum fátæklingum þá auðsjáanlega íþyngt með þessu gjaldi. Þetta væri því auðsjáanlega ekki óþörf bending fyrir skattanefndina, svo að dagsverkið yrði einnig numið úr lög-

um. En prestar mættu sjálfsgagt ekki missa neins í við það. Það yrði að bæta þeim það upp með öðru. Ef dagsverkið hvíldi eptir sem áður á hlutaðeigendum, þá yrði einmitt þeim íþyngt, er þyrftu sinna muna með, og sízt væru færir um gjöld. En þó væri sjálfsgagt, að þessir menn gyldu eitthvað til hins opinbera. Hinn kvaðst vera samdóma þingmanni Dalamanna um 3. staflíð a, um skatt á fasteignir, og einnig um tekjuskattinn undir staflíð c. Í 3. staflíð a væri gjört ráð fyrir einu einasta skattgjaldi, sem legðist á fasteign og tíundbært lausafje; hann kvaðst eigi fá betur sjeð, en að með þessu yrði tvöfaldur skattur lagður á jarðeigendur, fyrst eptir dýrleika jarðanna, á hvert hundrad, því næst á tíundarbært lausafje, sem, ef til vildi, væri hvað beztur mælikvarði fyrir gæðum jarðarinnar. Það, að jörðin framsleytti svo og svo miklu lausafje, væri gæðum hennar að þakka; eins og hið gagnstæða væri því að kenna, að jörðin væri ljeleg til ábúðar. Þriðji skatturinn á jarðeigendur væri tekjuskatturinn, er nefndur væri undir staflíð c; og þá væri skattur á jarðeigendur að sínu áliti orðinn þrefaldur. Þingmaður Þingeyinga hefði tekið dæmi máli sínu til sönnunar; en það mundi hafa verið bundið mis-skilningi hjá honum, því að dæmið hefði sannað, að verið gæti, að jarðeigandinn slyppi undan gjaldinu, en það hefði hann ekki brakið með dæminu, að gjaldið hvíldi á jörðinni. «Ef jeg byggji öðrum jörð», sagði hann, «og þessi gjaldkvöð hvílir á henni, þá er sjálfsgagt, að jeg fæ þeim mun minna afgjald af henni, sem þessu svarar. Af þessu má sjá, að þetta gjald hvílir óbeinlínis á jarðeigandanum». En þegar eigandinn fengi minna afgjald af jörð sinni, en hann fengi, ef hún væri kvaðafrí, þá hvíldi auðsjáanlega gjaldið á jörðinni. Þess minni kvaðir, sem hvíldu á jörðinni, þess betri eign væri í henni, og því meira afgjald fengist af henni.

Þá væri eitt atriði enn athugunarvert, nefnilega um embættisskattinn. Hann væri eins konar tekjuskattur. Og af því að embættisskatturinn að sínu áliti væri sama eðlis

og tekjuskatturinn, þá vildi hann stinga upp á, að embættisskatturinn væri tekinn undir tekjuskattinn. En eitt atriði vildi hann benda nefndinni á, þ. e. að útvegaðar yrðu skýrslur yfir hlunnindajarðir landsins, svo sem varpjarðir, selaveiðajarðir, afbragðs-sjávarútvegsjarðir, sjárjarðir o. fl. Eptir því sem til hagaði hjá oss, væru þess konar jarðir, ef til vildi, einna helst færar um að bera sjerstakt skattgjald. Flestar hinar jarðirnar hefðu nóg gjöld að bera.

Landshöfðinginn hefði getið þess, að æskilegt væri, að lögleitt yrði, að öll opinber gjöld yrðu greidd í peningum. Þetta væri eðlileg ósk; en henni yrði fyrst um siun ekki komið við hjer á landi, því hjer væru hvorki málmnámar nje peningaslátta, og menn væru mótfallnir pappírspeningum. Fyr en pappírspeningar og bankar hjer yrðu stofnaðir, gæti peningagjald ekki orðið lögleitt, en ekki á meðan hjer væru ekki aðrir peningar í landi, en gull og silfur.

Um jarðamatið væri bezt að tala sem minnst. Þótt jarðir yrðu metnar á hverjum 10 árum, þá yrðu menn þó undir eins óánægðir með það. Jarðamatið yrði ávallt meira eða minna ósannngjarnt, og það sannaði jarðamatið 1861, sem væri nær óhafandi. Afbragðsjarðir t. d. sumstaðar um land væru lágt metnar, en lóalegustu jarðir í Suduramtinu hátt metnar. Þannig væri Rauðará og Kirkjubæjarklaustur jafnt metnar. Því ætti að sínu áliti að hafa jarðafgjald, en ekki jarðamat fyrir mælikvarða hins nýja skatts. Því að jarðamatið yrði ávallt ósannngjarnt að byggja á; og það því fremur, sem jarðir breyttust við ýmsar stórkostlegar byltningar náttúrunnar, t. d. eldgos, skriðuhlaup, sjávangang o. fl.

Guðmundur Einarsson sagðist vilja gjöra þá athugasemd við orð 1. þingmanns Gullbringusýslu, að það gæti verið mjög varúðarvert, að leggja mjög háan skatt á hlunnindajarðir; því að, ef leiguliðinn ætti að greiða þann skatt, þá mundu gjöld hans verða býsna mikil, þar sem hlunnindajarðir væru flestar með dýrum leigumála. En þar

sem jarðeigandi sjálfur byggir á hlunnindajörð, þá væri sjálfsagt að láta það vera skyldu hreppstjóra, að sjá um, að á þá jörð væri sett fullkomið afgjald móts við aðrar jarðir.

Framsögumaður sagði, að 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði komið með margar góðar athugasemdir, sem nefndin annaðhvort hefði eigi hugsað eptir, eða þá álitid sjer óviðkomandi; kvaðst hann vilja geta þess um athugasemd hans viðvíkjandi dagsverkinu, að sú spurning hefði eiginlega legið fyrir utan verkvið þingnefndarinnar; en það yrði sjálfsagt undir erindisbrjefi hinnar tilvonandi skattamálsnefndar komið, hvort hún starfaði nokkuð í þá átt. Svo væri það aðgætað, að dagsverkin væru talsverður partur af tekjum presta, og mundu þau því að eins verða tekin af þeim með sanngirni, að þeim væri bætt þau upp. Enda væri vafasamt, hvort heppilegt væri að róta við einni grein af tekjum presta fyrir en ef til kæmi, að kjör þeirra og laun yrðu lögð undir algjörða endurskoðun. Að því er hlunnindajarðir snerti, þá kvaðst hann í rauninni ekki vera mótfallinn því, sem þingmaðurinn hefði sagt um þær. En þá væri þess að gæta, að hvort sem skattur yrði lagður á jarðir eptir afgjaldi þeirra, eða hundraðtali, þá mundi koma býsna háir skattur á hlunnindajarðir, því að flestar þær væru hátt metnar og dýrt leigðar, þannig vildi hann nefna til dæmis Laxamýri fyrir norðan, sem væri að dýrleik 171 hundrað, eða eins og hálfur meðalhreppur í Þingeyjarsýslu. Það væri og spáný kenning, að fasteignir skyldu vera lausar við skatta-álögur. Allir þeir, sem áður hefðu nokkuð átt við þetta skattamál, hefðu stungið upp á meiru eða minna gjaldi af fasteignum; nefndi hann til Grím amtmann Jónsson, er komið hefði með skatta-frumvarp á standþingunum í Danmörku, svo lagað, að allur skattur skyldi lagður á jarðir (Guðmundar Einarsson: úrelt), enn fremur skattaneftina 1845, þar sem einn meðlimur hennar vildi leggja skattinn á fasteign, en 4 vildu leggja $\frac{2}{5}$ á jarðir og $\frac{3}{5}$ á lausafje. Ef menn ætluðu að fylgja

þeirri reglu, að leggja engan skatt á fasteignir, þá mundu verða býsna háir skattar á lausafje, þar sem auk alls annars hvíldi á því einu hið lang-hæsta gjald bænda, nefnilega fátækraútsvarið. Þar sem þingmaðurinn hefði talað um þrefaldan skatt af fasteignum, þá gæti hann eigi skilið í því, að svo væri.

Grimur Thomsen sagði, að varaforseta hefði yfirsjezt, þar sem hann sagði, að enginn hefði fyrir komið með þá kenningu, að leggja ekkert gjald á fasteign; því að hann gæti frætt varaforseta um það, að embættismannaneftin hin fyrri hefði einmitt fylgt þeirri stefnu. Að öðru leyti kvaðst hann vist mundu hafa verið óljós áðan í ræðu sinni, því annars hefði varaforseti eigi misskilið sig. Hann sagðist enn ekki geta snúið aftur með það, að tekjuskatturinn undir tölulíð 3. staflid c legðist óbeinlínis á fasteignina, þótt hann beinlínis væri lagður á lausafje, því að ef hann t. d. hefði á einni jörð 100 ær og 4 kýr, þá væri það jörðinni að þakka, að hann gæti haft svo mikinn fjeað, og gæti hann eigi haft hann svo mikinn, þá gæti hann heldur eigi galdið svo mikið, sem hann gyldi. En það mundi að líkindum vaka fyrir varaforseta, að skattur af lausafje kæmi svo misjafnt niður á menn í ýmsum fjórðungum landsins, enda væri það mjög eðlilegt, því að þau hlutföll væru með öllu óhafandi, þar sem Norður- og Austuramtid gyldi, eptir skýrslu, er hann kvaðst hafa í höndum, $\frac{1}{2}$ af öllum lausafjársköttum landsins. — Loksins gat hann þess, að sanngjarnt væri að leggja sjerstakan skatt á hlunnindajarðir, því að þær væru að tiltölu við aðrar jarðir lágt leigðar eptir arðinum af þeim. Þannig væri til dæmis ein jörð er hann þekkti, er færði fram 12 kýr, og gæfi 100 pund af æðardún; þessi jörð væri leigð fyrir 40 pund af dún, ekki 1 lóð af smjöri væri galdið eptir hana. Allir mundu sjá, að þetta væri ekki mikið gjald fyrir svo góða jörð.

Guðmundur Einarsson sagði, að slíkt jarðarafgjald stæði ekki nema um stundar-

sakir, því að við fyrstu leiguliðaskipti yrði því sjálfsagt breytt.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að mál þetta væri mjög flókið, og væri það því eigi meðfæri deildarinnar að ræða það að þessu sinni út í æsar. Hjer væri einungis að ræða um bendingar til nefndarinnar, sem setja ætti í málið milli þinga. Hann kvaðst eigi geta verið samdóma varaforseta í því, að rjett sje að kippa burt gjaldfrelsinu af jörðum endurgjaldslaust, því að sá, sem hefði keypt jörð, sem undanþegin væri þessum gjöldum, hefði keypt hana fyrir þeim mun meira verð, sem þetta gjaldfrelsi næmi. Það væri því rangt að svipta hann gjaldfrelsinu alveg endurgjaldslaust, því að það væri hið sama og að svipta hann nokkru af eign sinni. Það gætu verið margar skoðanir um, hvort nauðsynlegt væri að endurskoða jarðamatið. Hann sái ekkert á móti því, að nefndin safnaði skýrslum um gallana á jarðamatinu, en það yrði fremur til skemmtunar og fróðleiks, en til verulegs gagns. Það væri ávallt viðsjálf, að meta upp jarðir hvað eptir annað, og jafnvel eigi rjett; því að með því móti yrði sú niðurstaðan, að alls eigi rjettlát gjöld yrðu lögð á jarðeigendur, þar sem þeir hefðu keypt jarðirnar fyrir það og það verð, vegna þess að þeir þættust vita þau gjöld, sem á þeim hvildu. Fyrri atriðið í uppástungu nefndarinnar þætti sjer óþarft, og gæti hann eigi fellt sig við það. Þingdeildin væri búin að veita sje handa nefndinni, og þyrfti því eigi að veita það aptur. Viðvíkjandi nefndinni væri búin að gjöra allt, sem gjöra þyrfti, í fjárlögunum, það er að segja með því, að veita sjeð til að standast kostnað þann, sem mundi leiða af heoni.

Benidikt Sveinsson sagði, að margrætt hefði verið um mál þetta, en þó væri það sjer engu ljósara en áður. Það væru einkum tvö atriði, sem hann vildi taka fram. Í hvaða hlutfalli ætti að leggja á fasteign og lausafje? Og hvort ætti jarðardýrleikinn eða afgjaldið að liggja til grundvallar? Hvað snerti fyrri spurninguna, hvort leggja ætti á fasteign eða lausafje, þá væri auðsjeð, að

hjer væri spursmálið, hvort fátæklingurinn eða auðmaðurinn ætti að bera aðalbyrðina, eða hvort ætti að skipta henni jafnt á milli þeirra. Hingað til hafði aðalbyrðin legið á fátæklingnum, en auðmanninum hafði verið hlíft. Aðalreglan væri nefnilega, að þeir efnuðu ættu fasteignirnar, en hinir fátæku lausafjeð. Þar af leiddi, að því meir sem fasteignum væri hlíft við gjaldi, því betra ættu hinir efnuðu. Til þessa væri nauðsyn að taka tillit, til þess að ná hinu rjetta hlutfalli. Jarðamatið væri ófullkomið, og því ósann-
gjarnt að byggja á því, en ætti ekki hið sama sjer stað viðvíkjandi lausafjárhundruðunum? Það væri t. d. mikill munur á því, að eiga eitt kúgildi, þar sem sje gengi að mestu leyti sjálfala, eða þar sem yrði að gefa því allan vetur, og hafa mikið fyrir því. Þetta væri mjög þhugunarvert.

Að endingu vildi hann spyrja, hvernig nefndin hugsaði sjer að leggja á lausafje, hvort hún ætlaðist til, að lagt yrði á hvert hundrað, eða að þeir, sem eigi tluðnuð nema viss hundruð, væru lansir við gjald.

Framsögumaður sagðist eigi geta svarað spurningu fyrri þingmanns Árnesinga um það, eptir hvaða mælikvarða ætti að leggja skatt á lausafje, því að nefndin hafði eigi farið svo langt út í málið. Sína eigin meiningu um það skyldi hann segja honum utanþings, ef hann vildi. Hann vildi svara at-
hugasemdum þingmanns Reykvíkinga viðvíkjandi fyrri atriði uppástungu nefndarinnar. Nefndin játaði, að það væri umboðslegs eðlis að setja nefndir milli þinga, en umboðsstjórnin gæti það aðeins, ef þingið samþykkti. Ef þingið ekki veitti sje til þess kostnaðar, sem af nefndunum leiddi, þá yrði ekkert úr þessu valdi umboðsstjórnarinnar, til þess að setja nefndir. Nú hefði deildin leyft sjer að stinga upp á nefndum í öðrum málum, svo sem í skólamálinu, og þyrfti samþykkis umboðs-valdsins til þess. Nefndinni hafði því þótt það kurteyslegra, að þingið lýsti því yfir, að það fjellist á þá ráðstöfun stjórnarinnar, að nefnd yrði sett til að meðhöndla skattamálið, og að í þessu feldist frá nefnd-

arinnar hlið ekkert chikanerí við stjórnina, eins og sumir þingmenn virtust að álíta.

H. Kr. Friðriksson sagði, að sjer hefði alls eigi dottið í hug, að hjer væri um nokkurt «Chikanerie» að ræða frá hálfu nefndarinnar. En sjer fyndist uppástunga hennar undir 1. tölulið alveg óþörf. Varasforseti vissi það sjálfur, að umboðsvaldið hefði það á sinu valdi, að setja nefnd milli þinga, og þyrfti það ekkert til þingsins að koma, að öðru leyti en því, að ef um fjárútgjöld væri að ræða, þá yrði þingið sjálfsagt að veita sje það í fjárlögunum. Þetta hefði þingið nú þegar gjört í þetta sinn, og væri því að sinni ætlun óþarfi að taka það upp aptur. Um breytingu á jarðamatinu gat hann þess, að sjer þættu slíkar breytingar ekki alls kostar rjettar; því að ef t. d. einhver maður hefði keypt jörð með þeim skilmála, að hann eigi þyrfti að borga meir en þetta og þetta af henni, þá væri það ósanngjarnt, að hækka allt í einu gjaldið, ef til vill um helming. Og því optar sem breytt væri, því ranglátara væri það. Hann kvaðst og verða að játa það, að hann hefði aldrei verið samdóma jarðamatinu 1861.

Grimur Thomsen sagðist vera samdóma þingmanni Reykvikinga um það, að 1. töluliður uppástungunnar væri ónauðsynlegur, því að þingið væri með fjárhagslögunum búð að gefa samþykki sitt til nefndarinnar. Um dagsverkið vildi hann bæta því við, að ef kongstíund væri af tekin, þá mundi dagsverkið verða eitt eptir af hinum fyrri tollum, og hvíla helzt á fátæklingum, það væri því að minnsta kosti ekki fjarstætt, þótt talað væri um að af nema það.

Því næst var gengið til alkvæða, og fjellu þau svo:

1. liður uppástungunnar felldur með 9 atkvæðum gegn 8. Sú atkvæðagreiðsla þótti ónóg, og var neytt nafnakalls.

Já sögðu:

Eggert Gunnarsson,
Einar Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Sigurðsson,

Já sögðu:

Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Þórarinn Bððvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Guðmundur Einarsson,
Halldór Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Ísleifur Gíslason,
Páll Pálsson bóndi,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson,

og var 1. liður þannig felldur með 13 atkvæðum gegn 9.

2. liður samþykktur með 18 atkvæðum gegn 1, og var málið síðan sent til efri deildarinnar.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann með brjefi forseta neðri þingdeildarinnar, dagsettu 21. næst á undan, hafði fengið uppástungu til þingsályktunar í skattamálinu. Hún var fram lögð, og henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Svo var og einnig komin frá neðri deildinni uppástunga nefndarinnar í sama máli ásamt nefndarálit, er hvorttveggja einnig var lagt fram, og því út býtt meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eptir, samþykkti efri þingdeildin í einu hljóði þá uppástungu forseta, að um málið væri höfð ein umræða, og ekki sett nefnd.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 25.

dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin fyrir til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar í skattamálinu*.

Sighvatur Arnason sagði, að í þessu máli hefðu komið fram tvær uppástungur, ályktun neðri deildarinnar og frá nefndinni í skattamálinu, þó hjer væri raunar eigi nema um eina að ræða, fyrst fyrri uppástungan hefði verið felld, nefnilega fyrri liður hennar, sem sig þó furðaði, því málið kæmi óformlega fram fyrir hið sama, og þingið þar með hefði sleppt því sem það átti að halda föstu. En um það væri nú framar eigi að ræða. En að því er snerti sjálfa uppástunguna, þá væri það vitaskuld, að hann væri samdóma því, að vel færi á að setja nefnd í skattamálinu milli þinga, þó hann raunar í aðra röndina hjeldi, að það mundi varla borga sig, ef til vildi. Nú vildi hann hreifa fáeinum athugasemdum út af nefndarálitinu í neðri deildinni, sjer í lagi þar sem það benti á, að leggja tekjuskatt á fasteignarhundruðin og lausafjrhundruðin sjer í lagi, en hann vildi, að sá parturinn af landsskattinum, sem ætti að leggjast á lausafjeð, væri eigi einungis lagður á það, heldur og á ábúðarhundruðin. En þetta yrði eigi dregið út úr nefndarálitinu. Reynslan hefði sýnt, að lausafjeð væri eigi svo góður grundvöllur í þessu tilliti; þar væri hætt við undanbrögðum o. fl. En á hinn bóginn gæti maður ekki annað en játað, að jörðin væri botninn undir búinu. Vildi hann taka til dæmis búnaðarskólatollinn; undir hann væru talin bæði jarðar- og lausafjrhundruð bóndans; þar væru lausafjrhundruðin og jarðarhundruðin lögð jafnt til grundvallar. Þetta ætti að vera skattur á búandanum, en ekki jörðinni sem eign. Að því er snerti tekjuskattinn, þá þætti sjer betra, að hann væri lagður á afgang jarðanna, en ekki hundræðatal. Enda þyrfti það ekki að verða brotasamt í meðförum; ekki þyrfti annað en semja skýrslu yfir jarðeign hvers eins í hverjum hreppi fyrir sig og afgangsupphæð þeirra. Það sýndist vera sanngjarnast, að eigandinn gylði af ágóða þeim, er jörðina gæfi af sjer.

Hann vildi enn taka það fram, að ábúandanum væri eigi gjört að skyldu, að greiða þennan tekjuskatt, eins og alþingistollinn, heldur vildi hann, að jarðeigandi borgaði hann persónulega, því að reynslan hefði sýnt, að þetta gjald hefði lent á leiguliðunum. Mönnum væri kunnugt um jarðartíundina og alþingistollinn, sem lögin segðu að jarðeigendurnir skyldu borga, að þessi gjöld væru komin að mestu yfir á leiguliðana; það lægi nú í rauninni í því samningslega, en rótin til þess lægi einmitt hjer. (*Forseti* bað þingmanninn að halda sjer við uppástunguna). Það væri sjálfsagt, en sjer þætti þó eiga vel við, að tala um hana í sambandi við þessi atriði. Og að því, er uppástunguna sjálfa snerti, þá ætlaði hann sjer að fallast á hana, því að hann vildi ekki fella þetta mál, heldur hlynna að því, og þá yrði maður að halda uppástungunni, því öðru yrði ekki við komið hjeðan af í þetta sinn.

Torfi Einarsson sagðist ætla að tala sem stytzt í þessu máli; hann hefði kynnt sjer ritgjörð í blaði, er virtist vera undirstaða undir þetta nefndarálit; væri þar farið fram á, að lagður væri skattur á lausafje og fasteign, sem hvíldi á leiguliða, en tekjuskattur á jarðeiganda; en hann vissi eigi, hvort þetta væri heppileg ákvörðun. Ef nú í eptirgjald af 16 hndr. jörð væru borgaðar 6 vættir, þá væri tíundin 7. vættin; ef nú aptur $1\frac{1}{2}$ fiskur væri lagður í skatt á hvert jarðarhundrað, þá væru það 24 fiskar í skatt. Hvað tekjuskatturinn ætti að vera bær, vissi hann ekki gjörta, en í flestum sveitarfélögum væri siður, að leggja sveitarútsvar að nokkru leyti á jarðarafgjaldið, og gengi það jafnvel svo vítt sumstaðar, að $\frac{1}{4}$ partur af afganginu væri borgaður í sveitargjald, þannig gæti það orðið allt að helmingurinn af afganginu, sem gengi til skatta, og væri það eins og hið opinbera ætti einhverja ískyldu í jörðinni, en því gæti hann ekki verið samþykkur. Eptir hans áliti ætti að leggja á lausafje það, sem jarðarabúðinni næmi, en tekjuskatt á eigandann, sem hann borgaði sjálfur, samkvæmt þeim skýrslum, sem nú gilda. Að fara að

búa til nýtt jarðamat, væri enginn hægðarleikur; síðast hefðu gengið 12 ár til þess, og þó hefði það aldrei reynzt rjett, og mundi það ekki takast betur nú.

Sighvatur Arnason kvaðst eigi vera samdóma hinum heiðraða þingmanni Strandasýslu um það, að að eins skyldi leggja á lausafje bóndans, því að af reynslunni þekkti hann það, að hið mesta ójafnrjetti kæmi þá fram milli landbúnaðar- og sjávarsveita. Svo væri t. a. m. um jafnaðarsjóðstollinn og önnur gjöld, þau er á lausafje hvíldu, því að dæmin sýndu það, að efnaðasti maður við sjó gildi minna jafnaðarsjóðsgjald en meðalbóndi í sveit.

Ásgeir Einarsson sagði, að af því að tveir menn hefðu sjeð galla á máli þessu, þá hefði hann litlu við að bæta. Það væri rjettast, að jarðeigendur borguðu tekjuskattinn sjálfir, en nú vissu menn, hvernig komið væri með alþingistollinn, sem þeir hefðu átt að borga, að hann væri nú víða goldinn af leiguliðunum, svona hefði jarðartíundin komizt yfir á leiguliðana, og afgjald jarðanna lækkað sumstaðar af því. Svo hefði og verið með tukthústollinn gamla, sem líkt hefði verið lagður á. Samt væri það í alla staði sanngjarnt og rjett, að tekjuskatturinn væri goldinn af jarðeigendunum, og væri óskandi, að eigi færi eins með hann og sumstaðar með alþingistollinn. Hann kvaðst vera á sama máli og þingmaður Strandasýslu, að eigi tjáði að leggja tvöfaldan skatt á leiguliðann, og allra-sízt þar eð jarðamatið væri svo úr garði gjört, sem kunnugt væri, að ekkert mætti á því byggja; það breyttist, og mundi jafnvel aldrei hafa rjett verið, og væri óskandi, að það legðist sem fyrst til hvíldar.

Sighvatur Arnason sagðist verða að svara þingmanni Húnvetninga út af því, er hann hefði sagt um jarðamatið; yrði hann fyrir sitt leyti að álíta það ómissandi, og nauðsynlegt að lagfæra það undir öllum kringumstæðum; og ímyndaði hann sjer, að það þyrfti ekki að verða eins þungt í vöggunum nú eins og 1861 (*Hjaltalín*: Nei, heldur enn þá verra), enda væri mest ósam-

kvæmnin sýslna á milli í því nú gildandi mati, sem ætti að vera kostur á að lagfæra. Kvaðst hann vona, að þingmaðurinn mundi skilja, að jarðirnar þyrftu að hafa sitt hundradatal svo sanngjarnt og rjett, sem auðið væri, hvort sem landsskatturinn yrði byggður á því eða ekki, ef hann hugleiddi ýmislegt þar að lútandi.

Ásgeir Einarsson sagði, að þingmaðurinn hefði ekkert dæmi til fært.

Jón Hjaltalín sagði, að sá yrði að hafa farið skammt um landið, er eigi sæi það, að jarðamatið gæti eigi staðið lengi. Jarðirnar breyttust, sumar gengu úr sjer, sumar stæðu í stað, en fáar mundu batna. Kvaðst hann ímynda sjer, að menn mundu hafa tekið eptir jörðunum við sjóinn hjer á Suðurlandi, hve mjög þær gengju úr sjer. Væri hann samdóma þingmanni Húnvetninga í þessu efni.

Forseti kvaðst vera samdóma þingmanni Rangæinga í því, að sjer fyndist slæmt, að 1. töluliður hefði fallið, því að það væri nær vandræði að greiða atkvæði um uppástungu þessa, en hann vonaði þó, að þingdeildarmenn með hliðsjón af fylgiskjölonum mundu geta gefið atkvæði, því að þar væri talað um hina fyrirhuguðu skattanefnd. Var þá uppástungan borin undir atkvæði og samþykkt með 9 atkvæðum.

Lýsti forseti því yfir, að þingsályktun þessi mundi verða afgreidd til landshöfðingjans. Var hún nú þannig orðuð:

ÞINGSÁLYKTUN í skattamálinu.

Þingið skorar á landshöfðingja, að hann bjóði embættismönnum landsins að láta nefndinni í tje nákvæmar skýrslur um öll þau gjöld til opinberra þarfa, sem nú hvíla á fasteign og lausafje eptir meðaltali um síðast liðin 5 ár. Sjer í lagi sje sýslumönnum boðið að senda nefndinni útdrætti úr manntalsbókum sýslanna um sama tímabil, og umboðsmönnum nákvæmar skýrslur um afgjöld af þjóðeignum landsins.

IV.
UPPÁSTUNGA

til ályktunar viðvíkjandi vitabyggingu á Reykjanesi.

Alþingi ályktar, að senda hans hátign konunginum allraþegnsamlegast ávarp þess efnis, að hann allramildilegast láti leggja fyrir ríkisþing Dana uppástungu um fjárveitingu af ríkissjóði til vitaturns á Reykjanesi, og jafnframt sem fyrst láti kunnugan mann álita staðinn og segja fyrir um fyrirkomulag vitans.

ÁSTÆÐUR.

Eftir lögum um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, 2. gr., «verður þess ekki krafist, að Ísland leggi neitt til hinna almennu þarfa ríkisins».

Þessar «almennu þarfir» innibinda í sjer öll þau málefni, sem samkvæmt 3. grein sömu laga ekki eru sjerstakleg málefni Íslands og eru því, bæði eftir hlutárins eðli og stjórnarreglum Dana, þau, sem heyra undir utanríkis-, her- og flotastjórnarráðið. En allar vitabyggingar standa undir flotastjórninni, og eru því landstjórn og landssjóð Íslands óviðkomandi.

Það er vitaskuld, að betra hefði verið, að einn eða fleiri vitar hefðu þegar fyrir fjárhagsaðskilnaðinn verið á komnir, en svo má segja um svo margar þarflegar stofnanir, sem þíða hafa orðið. En í því fleiri horn sem landssjóðurinn þarf að líta, þess síður má hann færast þau fyrirtæki í fang, sem eftir gildandi lögum heyra undir verkahring Danaveldis, og tálín eru á meðal hinna «almennu þarfa» ríkisins. Enda er það degin- um ljósara, að Danir sjálfir, verzlun þeirra og viðskipti við Íslendinga mundu njóta eins mikils góðs af hinum fyrirhugaða vita, eins og Ísland og Íslendingar.

En það virðist sjálfsagt, að sem allra- fyrst, og eigi síðar en á næstkomanda sumri, verði sendur maður, sem hefur fullkomna þekkingu á þess konar störfum, til að segja fyrir um, hvar á Reykjanesi muni hentastur staður fyrir slíkan vita, og allt fyr-

irkomulag á vitaturninum, og gjöra áætlun um kostnað þann, sem til turngjörðarinnar gengur.

Reykjavík, 6. dag ágústmán. 1875.

H. Kr. Friðriksson, Snorri Pálsson,
formaður og framsögum. skrifari.
Grimur Thomsen.

Á 31. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að nefndin í málinu um vita á Reykjanesi hefði afhent sjer uppástunga til ályktunar um vitabyggingu á Reykjanesi, og var uppástungunni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á 36. fundi, 11. næst á eftir, var eftir uppástungu forseta samþykkt, að hafa eina umræðu um þetta mál.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri deildar alþingis, 12. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag- skránni til einnar umræðu uppástunga til ályktunar viðvíkjandi vitabyggingu á Reykja- nesi.

Framsögumaður (H. Kr. Friðriksson) sagðist ekki margt ætla að tala. Hjer væri um það að tala, hvort stjórnin vildi taka að sjer að byggja vitann. En það væri sjálf- sagt, að hún yrði að senda mann til að skoða staðinn og gjöra áætlun um, hvernig vitinn ætti að vera. Hann kvaðst treysta því, að deildin tæki uppástungunni vel, og lands- höfðingi mælti með henni.

Því næst var uppástungan samþykkt í einu hljóði og send til efri deildarinnar.

Á 36. fundi efri þingdeildarinnar, 13. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að hann

með brjefi frá forseta neðri þingdeildarinnar, dagsettu daginn áður, hefði fengið *uppástungu til ályktunar viðvikjandi vitabyggingu á Reykjanesi*, með þeim tilmælum, að hún yrði lögð fyrir efri deildina. Var hún framlögð, og henni út bytt meðal þingdeildarmanna. Á 38. fundi, 16. s. m., var sú tillaga forseta, að um þessa uppástungu skyldi við hafa eina umræðu og ekki setja nefnd, samþykkt af efri deildinni í einu hljóði.

EIN UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 40. fundi efri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekin fyrir til einnar umræðu *uppástunga til ályktunar um vitabyggingu á Reykjanesi*.

Án þess nokkur tæki til máls, var uppástunga samþykkt með 10 atkvæðum.

Á fundi hins sameinaða alþingis, 26. dag ágústmán., var ákveðið að senda hans hátign konunginum svo látandi ávarp um þetta málefni:

ALLRAÞEGNSAMLEGAST ÁVARP
um, að hans hátign allramildilegast vildi sjá svo fyrir, að fje verði veitt úr ríkissjóði til vitagjörðar á Reykjanesi m. m.

Mildasti herra konungur.

Ein af hinum brýnustu nauðsynjum Íslands, og sem er beint skilyrði fyrir framförum þess, er það, að eflid verði, sem mest má verða, verzlun þess og samgöngur við

önnur lönd, fremur en nú á sjer stað, og einkum um vetrartímann. Því að af samgönguleysinu um þennan árstíma leiðir margt óhagræði fyrir landsbúa, og ópt og einatt skort á nauðsynjavörum. En ein af ástæðunum til þessa samgönguleysis er sú, að hjer er alls enginn viti til leiðbeiningar sjóferðamönnum, og því eru þeir mjög tregir til allra vetrarferða hingað til landsins, enda ábyrgðarfjelögin óföanleg til að taka skip í ábyrgð á slíkum vetrarferðum, nema að minnsta kosti gegn afarháu gjaldi.

Nú á þessu þingi kom sú uppástunga fram, að alþingið veitti fje til slíks vita á Reykjanesi við Faxaflóa. En þingið komst til þeirrar niðurstöðu, að með því að eptir lögum 2. jan. 1871 um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, 2. grein, yrði eigi krafist, að Ísland legði neitt til hinna almennu þarfa ríkisins, þá yrði svo á að líta, að ríkissjóðurinn ætti að kosta allar nauðsynlegar vitagjörðir hjer á landi; því að vitar heyrðu beint undir flotastjórnarráð Dana, enda væri það auðsætt, að hinir dönsku samþegnar vorir og verzlun þeirra mundi njóta eins mikils góðs af vitum hjer á landi eins og Íslendingar sjálfir.

Af þessum ástæðum leyfir þingið sjer allraþegnsamlegast að beiðast þess, að yðar hátign mildilegast vilduð sjá svo fyrir, að fje verði veitt úr ríkissjóði á næsta fjárhagsári til vitagjörðar á Reykjanesi við Faxaflóa, og að sendur verði hingað til landsins á næsta sumri maður, sem ber fullt skynbragð á slík störf, til að segja fyrir um hinn hentasta stað handa vitanum og um allt fyrirkomulag hans.

V.
ÁVÖRÐ TIL KONUNGS.

1.

UPPÁSTUNGA

um ávarp til konungs frá efri þingdeildinni.

—
Efri deild alþingis ályktar að senda hans hátign konunginum allraþegnsamlegast ávarp.

Á alþingi, 12. júlí 1875.

Bergur Thorberg. Ó. Pálsson. E. Kúld.

—
Á 9. fundi efri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að 3 þingdeildarmenn hefðu afhent sjer *uppástungu um ávarp til konungs*. Var hún lögð fram, og henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eftir, var eftir tillögu forseta samþykkt án atkvæðagreiðslu, að í því máli skyldi skipa 3 manna nefnd, og að það skyldi takast til meðferðar í 2 umræðum. Voru í þá nefnd kosnir:

Bergur Thorberg með 10 atkv.

Eiríkur Kúld . — 6 —

Ólafur Pálsson . — 6 —

Í nefndinni var Bergur Thorberg kosinn formaður, og Eiríkur Kúld skrifari.

NEFNDARÁLIT

—
Efri deild alþingis hefur kosið oss, sem ritum nöfn vor hjer undir, til að semja ávarp frá deildinni til hans hátignar konungsins.

Eftir að vjer höfum átt fundi með oss, höfum vjer samið ávarp það, er hjer með fylgir, og ráðum hinni heiðruðu efri deild þingsins, eftir að hafa rætt það, eins og ákveðið er, að senda það hans hátign konunginum.

Alþingi, 17. júlí 1875.

Bergur Thorberg, E. Kúld, Ó. Pálsson.
formaður. skrifari.

ALLRAÞEGNSAMLEGAST ÁVARP

til konungs frá efri deild alþingis.

Til konungs!

Allramildasti konungur! Þegar hið fyrsta löggefandi alþingi Íslendinga hefur nú samkvæmt boði yðar hátignar tekið til starfa sinna, leyfir efri deild þingsins sjer að senda yðar konunglegu hátign þetta allraþegnsamlegasta ávarp.

Allramildasti konungur! Með komu yðar út hingað á 1000 ára afmælishátíð þessa lands hafið þjer fyrir nálægan og fjarlægán tíma knýtt hjörtu allra Íslendinga óslitandi hollustobandi við veldisstól yðar hátignar, því að eins og yðar hátign með konunglegri mildi á þeirri ferð gáfuð Íslendingum skýran vott þess, hversu framfarir þjóðar vorrar lágu yðar hátign ríkt á hjarta, eins hefur yðar hátign enn á ný tengt hjörtu þjóðarinnar enn nánara við yðar hátign með landsföðurlegri umhyggju fyrir þeim íbúum þessa lands, sem orðið hafa fyrir hinum voðalegu árásum hins ógurlega eldgoss, er dunið hefur yfir nokkurn hluta landsins, og sem enn ógnar landsbúum með stórkostlegum fjörbrotum eldfjallanna. En sjer í lagi hefur yðar hátign reist yður ævarandi minnisvarða í þakklátri endurminningu allra núlifandi og óborinna Íslendinga með hinni svo lengi eptiræsktu dýrmætu frelsisgjöf, er þjer með stjórnarskrá þeirri, er í öllum innlendum málum veitir oss jafnrjetti við samþegna vora og bræður í Danmörku, hafið uppfyllt af konunglegri mildi bænir þegna yðvarra á þessu landi.

Eins og yðar hátign með þessari konunglegu frelsisgjöf hefur veitt alþingi Íslendinga frjálsara verksvið, og þannig leyst þau óeðlilegu bönd, er hingað til meira og minna hafa tafið fyrir endurreisn þjóðar vorrar, eins treystir efri deild þingsins yðar hátign til þess, að þjer af landsföðurlegri mildi yðar sjáið ráð til að út rýma úr stjórnarskrá Íslands hverju helzt því, er þarfir

landsins á ókomnum tíma kunna að leiða í ljós að gæti orðið framförum þjóðlífsins til fyrirstöðu. Sjer í lagi virðist efri deild alþingis mjög svo áriðandi, að staða ráðherra yðar hátignar fyrir Ísland gæti orðið öðrum áhrifum óháð en þeim, sem eiga rót sína í vilja yðar hátignar, eða þörfum þessa lands.

Drottinn hinn alvaldi haldi sinni almáttugu verndarhendi yfir yðar hátign, niðjum yðar og gjörvallri ætt. Hann blessi og farsæli ríkisstjórn yðar hátignar, og veiti yður langt líf og auðnusat.

FYRRI UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 17. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekið fyrir til 1. umræðu ávarp deildarinnar til hans hátignar konungsins.

Var það rétt um sinn, en að þessari umræðu lokinni ákvað forseti, að ályktarumræða um mál þetta skyldi fram fara næsta dag.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 18. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag júlímánaðar, kom ávarp deildarinnar til hans hátignar konungsins til ályktarumræðu, og var það, eins og það nú var fram lagt endurprentað og dagsett í dag samþykkt með 9 atkvæðum. Var það nú þannig orðað:

ALLRAÞEGNSAMLEGAST ÁVARP

til konungs frá efri deild alþingis.

Til konungs.

Allramildasti konungur! Þegar hið fyrsta löggefandi alþingi Íslendinga hefur nú samkvæmt boði yðar hátignar tekið til starfa sinna, leyfir efri deild þingsins sjer að senda yðar konunglegu hátign þetta allraþegnsamlegasta ávarp.

Allramildasti konungur! Þjer hafið með

komu yðar út hingað á 1000 ára afmælis-hátið þessa lands fyrir nálægan og fjarlægán tíma knýtt hjörtu allra Íslendinga óslítandi hollustubandi við veldisstól yðar hátignar, og eins og yðar hátign með konunglegri mildi gáfuð Íslendingum á þeirri ferð skýran vott þess, hversu framsfarir þjóðar vorrar lágu yðar hátign ríkt á hjarta, eins hefur yðar hátign enn á ný tengt hjörtu þjóðarinnar enn nánara við yðar hátign með landsföðurlegri umhyggju fyrir þeim íbúum þessa lands, sem orðið hafa fyrir hinum voðalegu árásum hins ógurlega eldgoss, er dunið hefur yfir nokkurn hluta landsins, og enn ógnar landsbúum með stórkostlegum fjörbrotum eldfjallanna. Einkum hefur yðar hátign reist yður ævaranda minnisvarða í þakklátri endurminningu allra núlifandi og óborinna Íslendinga með hinni svo lengi eptiræsktu stjórnarbot, er þjer með stjórnarskrá þeirri, er í innlendum málum veitir oss jafnrjetti við samþegna vora og bræður í Danmörku, hafið heyrt bænir þegna yðvarra á þessu landi, með konunglegri mildi.

Eins og yðar hátign með þessari konunglegu frelsisgjöf hefur veitt alþingi Íslendinga frjálsara verkvið og þannig leyst þau óeðlilegu bönd, er hingað til meir og minna hafa tafið fyrir endurreisn þjóðar vorrar, þannig treystir efri deild alþingis því, að yðar hátign af landsföðurlegri mildi munuð efla frelsisgjöfina með því, eptir samkomulagi við hið löggefandi alþingi, að fá þeim ákvörðunum í stjórnarskrá Íslands breytt á hagfelldan hátt, sem reynslan kynni að leiða í ljós að gætu orðið framförum þjóðlífsins til fyrirstöðu. Efri deild alþingis virðist og mjög svo áriðandi, að staða ráðherra yðar hátignar fyrir Ísland gæti orðið öðrum áhrifum óháð en þeim, sem eiga rót sína í vilja yðar hátignar, og þörfum þessa lands.

Drottinn hinn alvaldi haldi sinni almáttugu verndarhendi yfir yðar hátign, niðjum yðar og gjörvallri ætt. Hann blessi og farsæli ríkisstjórn yðar hátignar, og veiti yður langt líf og auðnusat.

2.

UPPÁSTUNGA

um ávarp til konungs frá neðri deild alþingis.

—

Neðri deild alþingis ályktar að senda hans hátign konunginum allraþegnsamlegast ávarp.

Á alþingi, 10. júlí 1875.

Jón Sigurðsson. Einar Ásmundsson.

Tryggvi Gunnarsson. Ísleifur Gíslason.

Snorri Pálsson. Stefán Stephensen.

Eggert Gunnarsson. Benidikt Sveinsson.

Einar Guðmundsson.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *uppástungu um ávarp til konungs* frá 9 þingmönnum, og lét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 10. fundi, 13. næst á eftir, var sú tillaga forseta samþykkt, að hafa skyldi eina umræðu um málefni þetta.

GIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

—

Á 11. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag júlímánaðar, kom til einnar umræðu og ef til vildi til nefndarkosningar *uppástunga til ávarps til konungs*, og, er enginn tók til máls, var þegar leitað atkvæða, og þá í einu hljóði samþykkt, að senda skyldi konungi ávarp, og að kosin skyldi þriggja manna nefnd, og hlutu þessir kosningu:

Einar Ásmundsson með 13 atkvæðum,

Jón Sigurðsson — 11 —,

Grímur Thomsen — 9 —.

Í nefndinni var Einar Ásmundsson kosinn formaður, en Grímur Thomsen skrifari.

NEFNDARÁLIT

í málinu um uppástungu um ávarp til konungs.

—

Nefnd sú, er hin háttvirta neðri deild

alþingis hefur kosið til að semja ávarp til hans hátignar konungsins, leyfir sjer að stinga upp á, að þingdeildin sendi hans hátign svo látandi:

ÁVARP.

Allramildasti konungur!

Þegar vjer, alþingismenn Íslands, komum í fyrsta sinn saman á allsherjarþingi þjóðar vorrar, er yðar hátign allramildilegast hefur veitt löggjafarvald, eftir að landið hafði svo öldum skipti farið á mis við slík dýrmæt rjettindi, þá hlýtur hin dýpsta og heitasta þakklætistilfinning að gagntaka hjörtu vor fyrir þá miklu frelsisgjöf, er yðar hátign af konunglegri mildi veitti vorri þúsund ára gömlu feðraey, þegar yðar hátign þóknaðist allramildilegast að heimsækja hana á næstliðnu ári, fyrstur allra konunga vorra, og gefa henni að afmælisgjöf frjálslega stjórnarþót. Slíkur atburður mun jafnan verða talinn einn hinn allramerkasti í sögu þessa hins forna heimkynnis sögunnar á Norðurlöndum, eins og á hinn bóginn frelsisgjöf yðar hátignar mun, að von vorri, um margar ókomnar aldir bera blessunarrika ávexti fyrir niðja vora.

Þó svo liti út um tíma, sem stórkostlegar umbyltingar í náttúrunni á þessu ári ætluðu að eyðileggja land vort, og þó margar af hinum blómlegustu sveitum þess yrðu á svipstundu huldar ösku og sandi frá hinum brennandi eldfjöllum, þá litur nú út fyrir, að eyðileggingin af þessu, þó hún sjálfsagt sje mikil, muni samt eigi verða eins algjörleg og stórkostleg, eins og menn óttuðust í fyrstu. Guðleg náð hefur sent hagstæða veðurátt til þess að askan þverraði aptur sem mest; og til að bæta úr bágingum hinna nauðlíðandi á þessu svæði hefur yðar hátign í broddi fylkingar, og margir af vorum dönsku bræðrum sýnt það göfuglyndi, að senda þeim höfðinglegar gjafir til að forða þeim hinni bráðustu neyð. Í nafni þessara bágstöddu bræðra vorra leyfum vjer oss allraþegnsamlegast að senda yðar hátign, og jafnframt hinni eðallyndu dönsku bræðraþjóð, vorar beztu og hjartanlegustu þakkir.

Eptir að löggjöf og stjórn lands vors hefur um langa tíma verið hagað á miður frjálslegan hátt, og margir kraptar þjóðarinnar þess vegna hafa legið í djúpum dvala, þá er nú á morgni hinnar nýupprunnu frelsisaldar, ærið margt að starfa hjá oss, og mörgu að hrinda í lag. Vjer vonum, að stjórnarskrá sú, er land vort hefur fengið frá yðar hátignar konunglegu hendi, reynist að hafa í sjer fölgnað flestar þær ákvarðanir, er nauðsynlegar eru þjóð og landi til viðreisnar. En skyldi það reynast, að einhverjar ákvarðanir stjórnarskrár vorrar væru miður hentugar í þessu tilliti, þá væntum vjer þess staðfastlega og fulltreystum því, að yðar hátign muni í samráðum við hið löggefandi alþingi vort, sem yðar hátign hefur endurskapað, ráða á slíku nauðsynlegar bætur í hæfilegan tíma. Vjer álitum það bezt hlýða, að reyna og prófa stjórnarskrá vora sem rækilegast, áður en vjer hugsum til að bera upp breytingar við einstakar greinir hennar, jafnvel þó mönnum kynni nú þegar að sýnast eitt eða annað í henni megabætur fara á annan hátt. Þannig t. a. m. virðist oss það sjer í lagi mjög ísjárvert atriði í stjórnarfyrikomulaginu, ef ráðgjafi sá, er yðar hátign setur fyrir Ísland, þarf að víkja úr sessi fyrir það, að hann er eigi á sömu skoðun um dönsk mál, sem Íslandi eru eigi beinlínis viðkomandi, eins og meiri hluti hinna dönsku þjóðfulltrúa, þegar ráðgjafinn að öðru leyti hefur á sjer almennt traust hinnar íslensku þjóðar og fulltrúa hennar í öllum sjerstaklega íslenskum málum.

Allramildasti konungur!

Þó ættjörð vor, hin eldgamla Ísafold, sje fátæk og fjarlæg öðrum löndum, sem náttúran hefur auðgað fleiri gæðum, og gjört auðveldara að komast áleiðis á vegi framfaranna, og þó vjer synir hennar höfum tekið að erfðum fátækt og framfarartálma móður vorrar, þá erum vjer á hion bóginn ekki fremur en hún kaldir hið inora. Í brjóstum vorum lifir eldlegur áhugi að neyta sem bezt frelsisgjafar yðar hátignar og keppa áfram á vegi menntunar og framfara, svo sem

oss má auðið verða, undir stjórn yðar hátignar, vor allramildasti konungur.

Almáttugur guð haldi jafnan sinni verndarhendi yfir yðar hátign, yðar konunglega húsi, og yfir öllum löndum og þegnum yðar hátignar.

Einar Ásmundsson, Grímur Thomsen,
formaður. skrifari.

Jón Sigurðsson.

Á 19. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag júlímán., var samkvæmt dagskránni tekið til einnar umræðu *ávarp til konungs frá neðri deild þingsins*. Framsögumaður var fyrri þingmaður Eyfirðinga, og las hann upp ávarpið. Var ávarpið samþykkt í einu hljóði, þannig orðað:

ÁVARP TIL KONUNGS.

Mildasti herra konungur!

Þegar vjer, alþingismenn Íslands, komum í fyrsta sinn saman á allsherjarþingi þjóðar vorrar, er yðar hátign allramildlegast hefur veitt löggjafarvald, eptir að landið hafði, svo öldum skipti, farið á mis við þessi dýrmætu rjettindi, þá hlýtur þakklætistilfinning að gagnataka hjórtu vor fyrir það, er yðar hátign, fyrstur allra konunga vorra, heimsótti fósturjörð vora á næstliðnu ári og veitti henni, á 1000 ára afmæli hennar, lengi eptirþreyða stjórnarbót. Mun slíkt jafnan verða talið með hinum merkustu atburðum í sögu þessa hins forna heimkynnis sögunnar, og að von vorri bera blessunarrika ávexti fyrir oss og niðja vora.

Þó svo liti út um tíma, sem stórkostlegar umbyltingar í náttúrinni á norð-austurhluta landsins ætluðu að eyðileggja land vort, þó margar af hinum blómlegustu sveitum þess yrðu á svipstundu huldar ösku og sandi frá hinum brennandi eldsjöllum, þá vonum vjer engu að síður, að eyðileggingin af þessu muni ekki verða eins stórkostleg, eins og þjóðin ber kvíðboga fyrir. Það vakti hjá oss innilegan fögnuð að sjá nýjan vott

þess, hversu yðar hátign ber oss fyrir brjósti yðar, þar sem þjer í broddi fylkingar, og margir hinna dönsku bræðra vorra, auðsýndu það göfuglyndi að senda hinum bágstöddu löndum vorum höfðinglegar gjafir. Í nafni þeirra leyfum vjer oss að senda yðar hátign, og jafnframt hinni drenglyndu dönsku bræðra-þjóð, vorar innilegustu þakkir.

Eptir að löggjöf og stjórn lands vors hefur um langa tíma verið þannig hagað, að kraptar þjóðarinnar hafa eigi getað notið sín, þá leiðir það af þeirri breytingu, sem orðin er á löggjöf og landstjórn, að margt er að starfa hjá oss, og mörgu að hrinda í lag. Vjer treystum því, að stjórnarskrá sú, er vjer höfum þegið af hendi yðar hátignar, verði í framkvæmdinni þjóð vorri og landi til viðreisnar í mörgum greinum. En þegar það reynist, að henni sje í einhverju ábótavant, þá væntum vjer þess staðfastlega, að yðar hátign í samráðum við löggjafarþing vort, sem þjer hafið endurskapað, muni ráða á því nauðsynlegar bætur. Vjer álitum það bezt hlýða, að reyna og prófa stjórnarskrá vora sem rækilegast, áður en vjer að svo

stöddu berum upp breytingar við einstakar greinir hennar, til dæmis: í því, sem snertir fyllra fjárforræði og ábyrgð landstjórnarinnar. En sjer í lagi virðist oss það mjög ísjárvert atriði í stjórnarfyrrirkomulaginu, ef ráðgjafi sá, er yðar hátign setur fyrir Ísland, vikur úr sessi fyrir það, að hann er ekki á sömu skoðun um dönsk og Íslandi óviðkomandi mál, eins og meiri hluti hinna dönsku þjóðfulltrúa, þegar ráðgjafinn að öðru leyti hefur á sjer traust bæði yðar hátignar og hinnar íslensku þjóðar og fulltrúa hennar í öllum íslenskum málum.

Mildasti herra konungur!

Þó ættjörð vor eigi örðugra uppdráttar á vegi framfaranna, en önnur lönd, sem eiga betri kjörum að sæta, þá býr í brjóstum vorum einlægur áhugi á, að neyta sem bezt frelsis vors og keppa áfram á vegi menntunar og framfara, svo sem oss má auðið verða.

Almáttugur guð haldi jafnan sinni verndarhendi yfir yðar hátign, yðar konunglega húsi og yfir öllum löndum og þegnum yðar hátignar.

VI.

UPPÁSTUNGA

til ályktunar um komustaði hins íslenska póstskeips.

(Frá Tryggva Gunnarssyni, 1. þingmanni Suður-Múlasýslu).

Neðri deild alþingis ályktar, að fara þess á leit við stjórnina, að hún sjái svo fyrir, að það verði gjört að ófrávikjanlegri reglu, meðan elgi komast á reglulegar gufuskeipsferðir kringum strendur Íslands, að hið íslenska póstskeip komi við í þremur sumarferðum þess fram og til baka á Seyðisfirði og Vestmannaeyjum, en ekki Djúpavogi, eða í hið minnsta, að því sje skylt að biða þrjú dægur til að komast inn á Seyðisfjörð, og eitt dægur við Vestmannaeyjar, nema ofviður eða önnur slík óviðráðanleg atvik banni.

Á 11. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið uppástungu þá, er hjer fer á undan, frá fyrra þingmanni Suður-Múlasýslu, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 13. fundi, 16. s. m., var samkvæmt uppástungu forseta ályktuð ein umræða um málið, og að ekki skyldi setja nefnd í því.

GIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri deildar alþingis, 17.

dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til umræðu *uppástunga til ályktunar um komustaði hins íslenska póstskeips*.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að uppástunga þessi væri sprottin af því, að hann hefði haft með sjer til þings tvær bænarskrár, er beiddust þess, að ráðin væri bót á vandkvæðum þeim, er spryttu af óvissunni um komu póstskeipsins á Djúpavog. Í póstaðkvörðunum væri svo til tekið, að skipið skuli koma í þremur sumarferðum þess, þegar kringumstæður leyfðu, við á Djúpavogi. Þetta svona óákveðið væri svo, að kringum það mætti fara, sem litist, enda hefði þetta og sannast af reynslunni; því að skipið hefði svo margt brogðizt mönnum með að koma, þegar menn reiddu sig á það. Þannig hefði það komið fyrir, að menn, sem ætluðu að flytjast með skipinu frá Reykjavík til Austurlandsins, hefðu verið fluttir til Kaupmannahafnar, og þeir, sem hafa ætlað frá Kaupmannahöfn til Austurlandsins, hafa neyðzt til að láta flytja sig til Reykjavíkur, og þannig fram og aftur; hefði þetta stundum orðið landssjóðnum að byrði; hann vissi til, að einn maður einmitt fyrir þetta hefði komið ári seinna heim til sín, en hann ætlaði sjer. Sama óhagræðið væri með brjef og sendingar, er opt kæmust miklu seinna til þeirra staða, er þeim væri ætlað, en ef þau hefðu verið send landveg beina leið með póstum-

um. Bænarskrárnar beiddust þess, að annaðhvort væri skipinu gjört að fastri skyldu að koma við á Austurlandinu eða þá alls ekki, og sýndi þetta hið síðara atriði, hve óþolandi mönnum þætti það fyrirkomulag, sem nú væri. Hann kvaðst að endingu gjöra sig ánægðan með, að þessu máli væri vísað til landshöfðingja, og vonaðist hann þá eptir góðum málalyktum.

Páli presti Pálssyni þótti það að frumvarpinu, að það færi fram á, að skipið hætti að koma á Djúpavog, en skyldi að eins koma á Seyðisfjörð. Hann vildi láta það koma á báða staðina.

Páll Ólafsson sagði, að innsigling væri ill á Djúpavog, þar væru sker og eyjar framundan og opt þoka. En hann þekkti hvergi haganlegri stað fyrir skipið að koma við á Austurlandinu, en Seyðisfjörð.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að óþarft hefði sýnt, að skipið kæmi á báða staðina, og það væri ekki nema til að tesja það. En Seyðisfjörð hefðu menn kosið, af því að menn álitu, að varla mundi koma fyrir, að skipið gæti ekki komið þangað, því að þar væri skerjalaus og góð innsigling.

Síðan var gengið til atkvæða um uppástungu þessa, og var hún samþykkt í einu hjóði, og málið síðan afgreitt til landshöfðingja.

VII.

UPPÁSTUNGA

um ályktun viðvíkjandi birtingu lagafrumvarpa.

Neðri deild alþingis ályktar að skora á stjórnarherrann fyrir Ísland, að hann hlutist til um, að hjer eptir verði að minnsta kosti helmingur hinna markverðustu frumvarpa til laga, er stjórnin ætlar að leggja fyrir alþingi, birt alþingismönnum á Íslandi ekki seinna en 6 mánuðum fyrirfram.

Alþingi, 15. júlí 1875.

Páll Pálsson, Guðmundur Einarsson,
1. þingm. Skaptfellinga. þingm. Dalamanna.

Ísleifur Gíslason, Páll Pálsson,
2. þingm. Rangæinga. 2. þingm. Húnavetninga.
Hjálmur Pjetursson, Þórður Þórðarson,
þingm. Mýramanna. þingm. Snæfellinga.

Á 13. fundi neðri þingdeildarinnar, 16. dag júlímán., skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *uppástungu til ályktunar viðvíkjandi birtingu lagafrumvarpa* frá 6 þingmönnum,

og var henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á 16. fundi, 20. s. m., var samþykkt eptir uppástungu forseta að hafa eina umræðu um málið, og ekki setja nefnd í það.

Ein umræða í neðri deild alþingis.

Á 18. fundi neðri deildar alþingis, 23. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga um ályktun viðvíkjandi birtingu lagafrumvarpa fyrir fram.*

Jón Sigurðsson kvaðst eigi skilja, hvi uppástungan kvæði svo á, að helming frumvarpa skyldi birta fyrir fram, en ekki öll. Sjer fyndist, að annaðhvort ætti að beiðast þess, að þau öll væru birt fyrir fram, eða þá að öðrum kosti halda ekki lengra út í það mál.

Landshöfðingi kvaðst hljóta að mæla í móti þessari uppástungu, því að bæði væri það, að það ætti ekki við að birta almenningi fyrir fram lagafrumvörp þau, sem ætluð væru alþinginu, enda vissi hann ekki til, að slíkt væri siður hjá nokkurri þjóð í heimi, þar sem löggjafarþing væri, og í annan stað sagði hann, að það, sem uppástungan færi fram á, gæti eptir hlutarins eðli ekki ávallt orðið framkvæmt, því stjórnin gæti ef til vill ekki verið búin að semja 6 mánuðum fyrir þing öll þau frumvörp, er hún kynni að vilja leggja fyrir þingið, og hann vildi nefna til dæmis hvað fjárlagafrumvarpið snerti, þá gæti það ekki orðið fullbúið, fyr en á vorinu rjett á undan þingtímanum.

Páll prestur Pálsson sagði, að tilefnið til þessarar uppástungu væri það, að nauðsynlegt hefði sýnt, að þingmönnum gælist færi á, að kynna sjer frumvörp þau, er þeir ættu að segja álit sitt um, og ræða á næsta þingi á eptir, og gefa atkvæði um. Á þann hátt gætu frumvörpin orðið miklu betur hugleidd, en ella. Með tilliti til þess, sem hinn hæst-

virti landshöfðingi hefði tekið fram, að það væri hvergi siður að auglýsa almenningi frumvörpin fyrir fram, þá væri það nokkur misskilningur, því að í uppástungunni væri ekki tekið til annað en alþingismenn, og þeim væri þó sannarlega nauðsynlegt að fá eitthvað af frumvörpunum fyrir fram. Að ekki hefði verið stungið upp á nema helming frumvarpanna, kæmi af því, að ekki hefði þótt mega búast við, að þau öll yrðu búin svo fljótt; en hitt sýndist ekki ofætlun, að stjórnin hefði nokkuð af þeim tilbúið hálfu ári á undan þingtímanum, þar sem 2 ár liðu milli þinga.

Jón Sigurðsson sagði, að uppástunga þessi væri að vísu góð og «praktisk», en það væri þó vafasamt, hvort hún gæti orðið að verulegu gagni. Stjórnin gæti, ef til vill, ekki haft frumvörpin til búin svo fljótt, og þá sendi hún, ef henni rjeði svo við að horfa, eitthvað af hinum lítilfjörlegustu frumvörpum, ef hún annars væri ekki skyld að senda þau öll. Svo skyldu og þingmenn gæta þess, að ef þeir legðu stjórninni þessa skyldu á herðar, þá byndu þeir einnig sjálfum sjer sama bagga, þá yrði og hver sá þingmaður, er ætlaði sjer að koma með frumvarp til þings, að senda það 6 mánuðum á undan um allt land. Þetta yrðu þingmenn vel að athuga, ef þeir vildu jafnrjetti halda. Þeir mættu ekki ætlast til meira af stjórninni, en af sjálfum sjer.

Benidikt Sveinsson sagðist vilja leiðrjetta misskilning þess þingmanns, er síðast talaði. Þingið gæti ekki búið til frumvörp, nema á meðan þingtíminn stæði, og því væri ekki mögulegt að birta þau fyrir fram. Stjórnin þar á móti væri, ef svo mætti að orði kveða, ævarandi, og gæti samið frumvörp á hverjum tíma sem hún vildi.

Því næst var gengið til atkvæða um uppástunguna, og hún samþykkt með 16 atkvæðum móti 5, og var málið síðan afgreitt til landshöfðingja.

VIII. UPPÁSTUNGA

Þingmanns Dalamanna, Guðmundar Einarssonar, um bænarskrá frá sýslufundi í Dalasýslu um útskýringu á sveitarstjórnarlögunum.

Að neðri deild alþingis vísí bænarskránni til landshöfðingjans.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., skýrði forseti frá, að þingmaður Dalamanna hefði afhent sjer uppástungu til ályktunar, þá er hjer fer á undan, og var henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á 10. fundi, 13. s. m., var eptir tillögu forseta ákveðið, að hafa eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 11. fundi neðri deildar alþingis, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu uppástunga þingmanns Dalamanna, Guðmundar Einarssonar, um bænarskrá frá sýslufundi í Dalasýslu um útskýringu á sveitarstjórnarlögunum.

Guðmundur Einarsson skýrði frá, að 1. liður 19. greinar í sveitastjórnarlögunum þætti bæði óhæfilegur, þegar til framkvæmdanna kæmi, og ylli þar að auki misskilningi. Hann sagði, að bænarskrá sú, er hann flytti, styngi upp á, annaðhvort að fá lagabreytingu á þessum lið greinarinnar, eða fá útskýringu yfir hann hjá landshöfðingjanum. Hinn síðara veginn sagðist hann hafa valið, og kvaðst vonast til, að þingdeildin gjörði sjer hann greiðan með atkvæðum sínum.

Benidikt Sveinsson: Sjer virtist skiljanlegt, að þingmaðurinn ætlaðist eigi til breytingar af landshöfðingjanum, því til þess útheimtist samþykki alþingis, en hann áleit það óþarft og ótilhlýðilegt, að leita leyfis þingsins til þess, er hann færi fram á, þar sem sveitarstjórninni gæfist bezta tækifæri til þess, að leita til landshöfðingja gegn oddvitum sýslunefndarinnar, yfirvaldaveg, en

skyldi lögbjóða skilning á lögum, væri það alþingis en ekki landshöfðingja meðfæri.

Grimur Thomsen vildi styðja uppástungu þingmanns Dalamanna að vísa bænarskránni til landshöfðingja; ekkert væri því til fyrirstöðu, að spyrjast fyrir um skilning á greininni, enda væri við því að búast, að fleiri breytingaruppástungur snertandi tjeð lög ættu skammt til innkomu á þing; hann skyldi hjer einungis nefna vegabótalagafrumvarpið.

Jón Sigurðsson kvaðst eigi álíta þessa uppástungu þingmanns Dalamanna fullnægjandi hvorki gagnvart beiðendunum nje þinginu; sjer væri kunn þessi ákvörðun í 19. grein sveitarstjórnarlagaanna: að áællun og niðurjöfnun skyldi gjöra um tekjur og útgjöld hvers hrepps 3 vikum fyrir fardaga, en hún væri svo óheppileg, að í mörgum tilfellum væri ómögulegt að fylgja henni. Hann gat þess, að hann hefði átt tal við amtmanninn í norður- og austurumdæminu um þetta efni, og hann hefði verið ráðalaus að bæta úr tjeðum vandkvæðum, enda stæði það hvorki í amtmanns nje landshöfðingja valdi, að nema úr lögum þessa ákvörðun. Ákvörðuninni vildi hann því gjarnsamlega fá breytt, þar eigi væri unnt að fylgja henni, eins og hún væri. Sem dæmi þessu til sönnunar til færði hann, að þegar jafna ætti niður á sveitina 3 vikum fyrir fardaga gjöldum til næsta árs, gæti svo farið, að bjargálnamaðurinn 3 vikum eptir fardaga væri orðinn ör-eigi. Í öðru lagi stæði opt svo á, að hreppsnefndirnar gætu ekki vitað, hverjir búsettir yrðu í hreppnum næsta ár, 3 vikum fyrir fardaga, og í þriðja lagi gætu þær sjaldnast haft fulla vissu um sveitarþyngslin, því það væri tíðast, að þau dyndu á hreppana um og eptir fardaga.

Halldór Friðriksson var á máli flutningsmanns; þingið ætlaði sjer þó ekki að breyta sveitarstjórnarlögunum; nú væri eigi

um annað að ræða en um skýringu á þessari grein, þar sem ekki skyldi breyta henni með lögum, og væri þá sá eini kostur fyrir hendi, að leita skýringar hjá yfirvöldunum; hann yrði að benda þingmanni Suður-Þingeyinga á, að áætlun væri eigi reikningur; en eftir skoðun annars þingmanns Þingeyinga ætti áætlunin eigi að vera gjörð fyrir en reikningsárið væri líðið; öll þau dæmi, sem þingmaður Þingeyinga hefði til greint, gætu hæglega komið fyrir, og við þeim væri eigi sjáandi, en það, sem áætlunin hrykki eigi til eitthvert ár, yrði að bæta upp næsta; en hreppsnefndin yrði upp á einhvern hátt að ráða fram úr því í svipinn.

Páll bóndi *Pálsson* sagði, að svo mikil vandræði stæðu af þessari grein í sveitarstjórnarlögum, að allmargir hefðu gefið upp á að fylgja henni; í fardögum vissu

menn ekkert um afkomu búanda, þeir gætu misst lömb sín og bústofn á þessu millibili, og þess vegna vildi hann, að jafnað yrði niður á haustin, og greininni þannig breytt; en vegna þess að þingið hefði nóg að starfa að sinni, vildi hann láta þá breytingu biða.

Benidikt Sveinsson ítrekaði, að sjer þætti eigi heppilegt, að málinu væri vísað til landshöfðingja; hlutaðeigendur hefðu sjálfir aðgang að landshöfðingja.

Guðmundur Einarsson mælti, að fyrst einu sinni bænarskrá þessi væri komin inn á þing, vildi hann halda henni fram, þótt hann vissi vel, að einnig aðrir vegir væru greiðir til að koma henni á framfæri, og óskaði því, að málið væri sett undir atkvæði.

Var síðan samþykkt með 15 atkvæðum gegn 6 að vísa málinu til landshöfðingja.

IX.

UPPÁSTUNGA

um nefnd í tollmálinu.

(Frá nefnd þeirri, sem sett hefur verið í neðri deild alþingis til að íhuga bænarskrár til alþingis).

Neðri deild alþingis ályktar að kjósa nefnd til að íhuga tollmál.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá bænarskráanefndinni uppá-

stungu um nefnd í tollmálinu, og lét hann út bíta uppástungunni meðal þingdeildarmanna. Á 15. fundi, 19. næst á eftir, var uppástungunni eptir tillögu forseta vísað til nefndarinnar í málinu um toll af brennivíni og öðrum áfengum drykkjum; sjá nefndarálit í því máli á 42. bls. hér að framan.

X.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktunar í fjárkláðamálinu.

(Sjá 134. bls. hér að framan).

B.

Uppástungur, felldar af þinginu.

I.

UPPÁSTUNGA

til ályktunar, um samninga um vitagjald.

(Frá þingmanni Reykvíkinga og öðrum þingmanni Eyfirðinga).

Alþingi ályktar að skora á stjórnina, að semja við stjórnirnar á Englandi og Frakklandi, að þær greiði árlega í hinn íslenska landssjóð vitagjald fyrir öll þau skip, sem gjörð eru út til fiskveiða við Ísland, hvort sem skip þessi leita til hafnar á Íslandi eða eigi, að rjeltri tiltölu og skipum verður gjört að greiða, sem leita hafnar milli Horns (Cap Nord) og Reykjaness við Faxaflóa.

Á 26. fundi neðri þingdeildarinnar, 2. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *uppástungu til ályktunar um samninga um vitagjald* frá þingmanni Reykvíkinga og öðrum þingmanni Eyfirðinga, og var uppástungunni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á 28. fundi, 4. s. m., var álykt að eptir uppástungu forseta, að visa uppástungunni til nefndarinnar í málinu um vitagjald af skipum.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við uppástungu til ályktunar um samninga um vitagjald.

(Frá nefndinni).

Alþingi ályktar, að senda hans hátign konunginum allraþegnlegasta ávarp, að hann láti semja við útlendar stjórnir, sjer í lagi Frakkastjórn, um, að þær greiði í hinn íslenska landssjóð árlega upphæð, sem vita-

gjald fyrir hin útlendu skip, sem gjörð eru út til fiskveiða við strendur Íslands, hvort sem þau leita þar hafnar eða eigi.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 36. fundi neðri deildar alþingis, 11. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu og atkvæða *uppástunga til ályktunar um að koma á samningum, einkanlega við Frakkastjórn, um vitagjald*, og var breytingaruppástunga nefndarinnar samþykkt með 19 atkvæðum. Við það var hin fyrri uppástunga fallin, og var nú þessi uppástunga send til efri deildarinnar.

Á 35. fundi efri þingdeildarinnar, 12. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin frá forseta neðri þingdeildarinnar *uppástunga til ályktunar um samninga um vitagjald*, samþykkt af neðri deildinni, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eptir, samþykkti efri þingdeildin uppástungu forseta um, að hafa skyldi eina umræðu um ályktunar-uppástungu þessa, en ekki setja nefnd.

EIN UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag ágústmán., var *uppástunga til ályktunar um samninga um vitagjald* samkvæmt dag-skránni tekin fyrir til einnar umræðu.

Eiríkur Kúld: Að því er snerti þessa uppástungu um, að biðja hans hátign konunginn, að semja við útlendar stjórnir um, að greitt yrði vitagjald af þeim skipum þeirra, er fiskuðu hjer við land, þá gæti hann eigi í fljótu bragði sjeð því neitt til fyrirstöðu, að hún yrði samþykkt af þessari deild, því að, hvort sem þessir samningar heppnuðust eða eigi, þá væri þó tilraunin gjörð, og gæti því ekkert skaðað. Á hinn bóginn mætti líka álítast sanngjarnt, að Frakkar, sem hefðu svo mikinn arð af fiskiveiðum hjer við land, auk þess, sem fiskiskip þeirra mundu opt og einatt geta haft gagn af slíkum vita, greiddu nokkuð í þessu skyni.

Bergur Thorberg sagðist að vísu játa, að ályktun þessi í sjálfu sjer særi í rjetta stefnu, en hún væri að sinni ætlun of snemma upp borin, þar sem enginn viti væri enn kominn upp. Í sjálfu sjer væri það efflaust æskilegt, að viti væri byggður, og þegar svo væri komið, væri sanngjarnt og rjettur tími til að leggja vitagjaldið á. Nú gæti hugsazt, að vitinn yrði kominn upp fyrir næsta þing, og virtist sjer engin ástæða móti því, að fresta þessu máli þangað til, því að hann gæti eigi ímyndað sjer, að þetta atriði yrði gjört að skilyrði fyrir vitabyggingunni. Af þessum ástæðum væri hann fremur mótfallinn því, að þetta mál væri þegar afgreitt, enda þótt á hinn bóginn gæti mäske hugsazt, að það þyrfti eigi að skaða, þar sem stjórnin gæti þá sjálf ráðið með sjer, að draga þetta mál þangað til vitinn væri byggður. Þetta mundi og að líkindum hafa verið meining neðri deildarinnar, og hún ætlazt mäske til, að það yrði tekið fram í bænarskránni, er um þetta mál yrði send hans hátign konunginum.

Sighvatur Arnason sagðist líka að vísu

hafa skilið þetta, eins og hinn 3. konungkjörni hefði síðast tekið fram, en af því vitinn mundi nú verða þegar byggður í framhaldi af þessu, þá virtist sjer því eigi fráleitt að halda þessu máli þegar fram, því að, ef styrks væri von, þá gæti maður hugsað sjer, að hann þá kæmi þeim mun fyr til skuldalúkninga út af byggingu vitans. Mundi hann því mæla með því, að málið fengi framgang.

Pórður Jónasson sagðist ekki sjá betur, en að þessi ályktun væri of snemma upp borin, og væri hann í því samþykktur hinum háttvirta 3. konungkjörna þingmanni. Enda væri skýrt tekið fram í fororðningunni af 24. nóv. 1802, að vitar skuli byggðir, áður en um nokkurn toll sje að tala. Hann sæi því eigi, að nú ætti við, að bera upp þessa ályktun.

Landshöfðingi kvaðst vera alveg samdóma hinum háttvirta 1. konungkjörna þingmanni. Það gæti eigi orðið spursmál um, að fara að semja við útlendar stjórnir um vitagjald, fyr en viti væri til orðinn, og yfir höfuð væri alveg ótímabært nú þegar, að fara að tala um að leggja vitagjald á skip. Nú væri, eins og þingmönnum væri kunnugt, í ráði, að biðja um fjárveitingu úr rikissjóði til að byggja vita fyrir; en þótt sú fjárveiting fengist, væri auðskilið, að vitabyggingunni gæti eigi orðið lokið fyr en 1877, og hefði alþingi þannig nægan tíma til að ákveða um vitagjaldið. Hann vildi því ráða hinni heiðruðu þingdeild til að fella þessa uppástungu og frumvarp það um vitagjald, er nú lægi fyrir.

Torfi Einarsson kvaðst vilja spyrja hinn læstvirta landshöfðingja, hvort ekki hefði verið meining hans, að uppástungan um vitabygginguna sjálfa ætti að fá framgang. (*Landshöfðingi*: Já).

Eiríkur Kúld sagðist þó ímynda sjer, að ef hans hátign konungurinn samþykkti uppástunguna um vitabygginguna sjálfa, þá mundi stjórnin eins geta leitað samninga um vitagjald við hlutaðeigandi útlendar stjórnir, þó vitinn væri eigi þegar byggður, og væri

þá vissa fengin fyrir því máli, þegar til þyrfti að taka.

Landshöfðingi kvaðst taka það aptur upp, að stjórninni væri eigi fært að leita samnings við útlendar stjórnir um gjald af skipum sínum fyrir vita, er ekki væri til orðinn.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því gengið til atkvæða, en með því atkvæðagreiðsla varð óljós, ljet forseti við hafa nafnakall.

«Já» sagði:

Stefán Eiríksson.

«Nei» sögðu:

Bergur Thorberg,

«Nei» sögðu:

Ólafur Pálsson,

Ásgeir Einarsson,

Benidikt Kristjánsson,

Jón Hjaltalín,

Jón Pjetursson,

Torfi Einarsson,

Þórður Jónasson.

Eiríkur Kúld og Sighvatur Árnason greiddu eigi atkvæði.

Var uppástungan þannig felld með 8 atkvæðum gegn 1.

II.

UPPÁSTUNGA

til ályktunar um aðskilnað á bæjarfógetaembættinu í Reykjavík og sýslumannsembættinu í Gullbringu- og Kjósarsýslu.
(Frá þingmanni Reykvíkinga).

Alþingi ályktar, að lýsa því yfir, að æskilegt sje, að bæjarfógetaembættið í Reykjavík sje aðgreint frá sýslumannsembættinu í Gullbringu- og Kjósarsýslu.

Á 29. fundi neðri þingdeildarinnar, 5. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að þingmaður Reykvíkinga hefði afhent sjer uppástungu þá, er hjer fer á undan, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 32. fundi, 9. næst á eptir, var eptir uppástungu forseta ályktað að hafa eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri deildar alþingis, 18. dag ágústmánadár, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um aðskilnað á bæjarfógetaembættinu*

í Reykjavík, og sýslumannsembættinu í Gullbringu og Kjósarsýslu.

Flutningsmaður (Halldór Kr. Friðriksson) sagðist vona, að deildin væri á þeirri skoðun, að æskilegt væri, að uppástunga þessi fengi framgang. Hann hefði nóg skjöl, er sýndu, að öllum hlutaðeigendum væri þetta áhugamál. Hjer væri um svo mikil störf að ræða, að ofvaxin væru einum manni, eins og hefði sýnt sig í því, að landfógetinn hefði eigi treyst sjer til að þjóna bæjarfógetaembættinu í sameiningu við landfógetaembættið, sem þó væri miklum mun ljettara en sýslumannsembættið í Gullbringusýslu, þar sem það heimtaði engar ferðir. Bæjarbúum væri það næsta óhagkvæmt, að fógeti þyrfti svo opt að vera að heiman, og sýslubúum væri það einnig ógæðfellt, að sýslumaður þeirra sæti hjer, og gæti, ef til vill, eigi farið að heiman, þegar þeir þyrftu hans. Þingdeildin hefði og sjálf kannazt við, að aðskilnaðurinn væri æskilegur, þar sem hún hefði veitt dálítið fje til hans. En það væri æskilegra,

að hún opinberlega lýsti því yfir, og yrði | því næst var gengið til atkvæða, og
þannig við tilmælum hlutaðeiganda. | uppástungan felld með 13 atkvæðum gegn 7.

III.

UPPÁSTUNGA

til ályktunar um notkun silfurbergsnámans í Helgustaðafjalli.
(Sjá hjer að framan I. part 411. bls.).

C.

Uppástungur, teknar aptur.

I.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktunar viðvirkjandi endurskoðun jarðamatsins.
(Frá nefndinni í skattamálinn).

Alþingi ályktar að skora á landshöfðingjann, að hann gjöri hinar nauðsynlegu ráðstafanir til undirbúnings undir endurskoðun jarðabókarinnar 1861 samkvæmt því, sem bent er á í 4. gr. tilsk. 1. apríl s. á.

Á 36. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að nefndin í skattamálinu hefði afhent sjer *uppástungu til þingsályktunar viðvirkjandi endurskoðun jarðamatsins*, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á fundi daginn eptir var samkvæmt uppástungu forseta ályktuð ein umræða um málið.

EIN UMRÆÐA.

í neðri deild alþingis.

Á 38. fundi neðri deildar alþingis, 13. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um endurskoðun jarðamatsins*.

Framsögumaður (Jón Sigurðsson) gat þess fyrst, að sumum kynni að þykja uppástunga þessi of fljótt upp borin, því að í skjótu bragði sýndist svo, sem hún ætti að verða samferða skattamálinu í heild sinni, og koma fyrir jafnframt því. En við nákvæmari ihugun og hliðsjón af því, sem segir á bls. 33. í athugasemdum stjórnarinnar við fjár-

lagafrumvarp hennar, hefði þó nefndinni þótt ráðleggra að breiða þessu máli nú þegar. Það sem í þessu máli væri höfuðatriðið, væri það, hvort hin fyrirhugaða breyting á skattalögunum gjörði nauðsynlega endurskoðun jarðamatsins; en þar til lægi fyrst og fremst beint svar: Ef skatturinn á að leggjast á jarðir eptir hundraðatali, þá hljóta allir að vera samdóma um, að endurskoðunin sje nauðsynleg, til þess að grundvöllur sá, er skatturinn er byggður á, geti verið sem rjettastur í sjálfum sjer, sem verða má. En ef endurskoðunin er alveg nauðsynleg af þessum ástæðum, þá veitir ekki heldur af að fara nú þegar að undirbúa hana, til þess að hún geti orðið tilbúin jafnframt hinum nýju skattalögum. En eptir því sem segir á öðrum stað í athugasemdunum, á nefnd sú, er hugleiða á skattamálið, að koma fyrst saman sumarið 1876, og hefði nefndinni sýnt að svo lengi mætti eigi bíða með undirbúning jarðamatsins, heldur væri nauðsynlegt, að landshöfðingi gjörði nú þegar í haust einhverja gangskör að þessu.

Landshöfðingi sagðist vera alveg samdóma framsögumanni um það, að ef fyrirkomulag skattamálanna færi í þá átt, er hann hefði talað um, þá væri nauðsynlegt að endurskoða jarðamatið. En með tilliti til uppástunga þeirrar, er hjer lægi fyrir, vildi hann geta þess, að í 4. grein tilsk. 1. apríl 1861 væri svo ákveðið, að nýtt jarðamat skyldi eigi fram fara fyr en eptir

20 ár eptir löggilding tilskipunarinnar, og í ástæðunum fyrir tilskipuninni væri sagt, að þessi ákvörðun hefði þótt nauðsynleg til þess, að jarðamatið gæti náð festu. Samkvæmt þessari lagaákvörðun gæti landshöfðingi eigi, þótt alþingi óskaði þess, gjört neina gangskör í þessa átt, heldur þyrfti fyrst að koma konungsráðgjafi. Ef nú þingið vildi skora á sig, að leita slíks úrskurðar, þá kvaðst hann mundu gjöra það. En á hinn bóginn væri hann alveg samdóma framsögumanni í því, að betur ætti við að ræða mál þetta í sambandi við skattamálin í heild sinni.

Guðmundur Einarsson sagði, að skoðun sín væri sú, að óheppilegt væri að flýta fyrir þessari endurskoðun jarðamatsins, því að hún mundi leiða til stórmikils kostnaðar, en, ef til vill, til engra bóta. Því að reyndar væru margir gallar á jarðamati því, er nú gildi, en það væri eigi víst, nema aðrir kæmu í staðinn, þótt þessir væru lagaðir. Auk þess væri það vafalaust, að mjög óvinsælt yrði, ef leggja ætti skattana á eptir hundraða-

tali jarðanna, enda væri fljótsjeð, að slíkt væri ósanngjarnt, þar sem þá yrði tvöfaldur tollur lagður á jarðeigendur. Hann kvaðst því vilja fella uppástunguna.

Framsögumaður sagðist vera á sama máli og landshöfðingi um það, að eigi þyrfti sjerstaklegt lagaboð, heldur nægði konungsráðgjafi til þess, að nema úr gildi ákvörðunina í 4. grein tilskipun 1. apríl 1861, og einnig vissi hann, að eptir henni ætti ekki ný endurskoðun að fara fram fyrir en 1882; en ætlun sín væri sú, að tíminn þangað til væri ekki of-langur til endurskoðunarinnar á jarðamatinu. Það væri mönnum kunnugt, að jarðamatið seinasta hefði staðið yfir í 12 ár, og mundi nú eigi veita af hálfum þeim tíma til að endurskoða það og laga. En hann vildi eigi fara lengra út í það, heldur kannast við, að heppilegra væri að fresta þessari uppástungu að sinni, og láta hana bíða seinna tíma.

Eptir bendingu landshöfðingjans tók nefndin þá aptur uppástungu sína, og fjell málið því niður, og kom ekki til atkvæða.

II.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktunar um að nema úr gildi konungsráðgjafi 18. september 1793.

(Frá nefndinni í fjárlagamálinu).

Alþingi ályktar, að senda hans hátígn konunginum allraþegnsamlegasta bænarskrá um, að nema úr gildi konungsráðgjafi 18. september 1793 um styrk handa fátækum konungslanðsetum og ekkjum þeirra í Gullbringusýslu og Mosfellssveit.

nefndin í fjárlagamálinu hefði afhent sjer uppástungu þá, er hjer fer á undan, og var henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á 32. fundi, 8. næst á eptir, var eptir uppástungu forseta samþykkt, að hafa skyldi eina umræðu um málið, en áður en málið kom til umræðu, tók nefndin uppástunguna aptur.

Á 29. fundi neðri þingdeildarinnar, 5. dag ágúst mánaðar, skýrði forseti frá, að

III.

UPPÁSTUNGA

um framkvæmdarnefnd í fjárkláðamálinu.

(Sjá 133. bls. hjer að framan).

D.

Fyrirspurnir.

I.

FYRIRSPURN

til landshöfðinga, frá öðrum þingmanni Þingeyinga, Jóni Sigurðssyni.

Hvernig og hvenær á nefnd sú að verða skipuð, sem ræðir um í athugasemdum við frumvarp til fjárlaga fyrir Ísland, 33. bls.?

Á 5. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag júlímánaðar, lét forseti út þýta fyrirspurn þessari prentaðri meðal þingdeildarmanna, og á næsta fundi, daginn eftir, var samþykkt í einu hljóði, að fyrirspurnin mætti fá framgang. Á 7. fundi, 9. s. m., tilkynnti forseti þingdeildinni, að landshöfðingi hefði skýrt sjer frá, að fyrirspurnin gæti farið fram daginn eftir.

Á 8. fundi neðri deildar alþingis, 10. dag júlímánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin til umræðu fyrirspurn 2. þingmanns Þingeyinga til landshöfðinga um skattanefndina.

Jón Sigurðsson sagði, að sjer væri skylt að gjöra grein fyrir fyrirspurn sinni. Til þingsins hefðu komið tvær bænarekrár eða uppástungur, sem styngju upp á því, að skattalögum landsins yrði breytt; þær væru að vísu ólíkar að innihaldi sínu, en kæmu báðar að sömu niðurstöðu, nefnilega þeirri, að skattalögum landsins yrði breytt. Önnur bænarskráin sagði hann væri úr sínu kjördæmi, er færi því fram, að milli þinga væri nefnd sett, er skyldi fhuga þetta mál. En svo hefði hann sjeð á bls. 33. og 34. í athugasemdum um fjárhagsáætlunina, að stjórnin hefði einmitt hugsað sjer hið sama, og þætti sjer

það að vísu gleðilegt, að mæta stjórninni þannig á miðri leið, en því hefði hann gjört þessa fyrirspurn, til þess að fá að vita, hvort stinga ætti upp á mönnum í þessa nefnd, eða ekki.

Landshöfðingi skirskotaði fyrst til athugasemdaanna, þar sem tekið væri fram, að í nefndinni skyldu vera 3 menn, og af þeim skyldu vera 2 alþingismenn. Að öðru leyti mundi hún verða skipuð á líkan hátt, eins og nefnd sú, er sett var 1845, þ. e. með allrahæstum úrskurði. Nefndinni mundu verða afhent öll hin eldri skjöl málsins, og henni fengið erindisbrjef, er mundi verða sem mest sniðið eftir tillögum þingsins við umræðurnar um frumvarpið, eins og einnig mundi verða haft tillit til þeirra bendinga, sem kæmu fram við þær, þegar nefndin yrði skipuð. Tilgangur stjórnarinnar hefði verið, að gefa þinginu kost á, að ræða öll þessi atriði, og koma fram með uppástungur sínar um þau. Það væri gjört ráð fyrir, að nefndin kæmi saman sumarið 1876, og starfaði í Reykjavík, og henni lagðar 3000 krónur. Af því mætti sjá, að stjórnin gjörði ráð fyrir, að nefndin yrði skipuð í haust, þegar álit þingsins fengist.

Jón Sigurðsson kvaðst eigi geta annað, en verið ánægður með svar landshöfðinga; því að nú þættist hann sjá, að alþingi væri ekki ætlað að kjósa nefndina. Það væri sjálfsagt, að skattamálin yrðu borin upp á þingi hjer, og geymdi hann sjer því rjett til að gjöra þá þær uppástungur, er honum þættu nauðsyntegar.

II.

FYRIRSPURN

til landshöfðinga frá öðrum þingmanni Þingeyinga, Jóni Sigurðssyni.

Álitur landshöfðinginn, að löggjafarvald alþingis nái ekki til fiskiveiða í kringum strendur landsins? Eða hver álitur hann takmörk löggjafarvalds alþingis í þessu efni?

Á 43. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá fyrirspurn þessari, og lét út býta henni meðal þingdeildarmanna, og á næsta fundi, daginn eftir, leyfði þingdeildin, að fyrirspurnin mætti fram fara. Á 47. fundi, 23. s. m., skýrði forseti frá, að landshöfðingi væri reiðubúinn að svara fyrirspurninni 25. næst á eftir.

Á 49. fundi neðri deildar alþingis, 25. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin til umræðu fyrirspurn 2. þingmanns Þingeyinga til landshöfðingja *um löggjafarvald alþingis um fiskiveiðar útlendra við strendur Íslands*.

Jón Sigurðsson kvaðst vilja gjöra grein fyrir, hvers vegna hann hefði komið með fyrirspurn þessa. Fyrstu daga þingsins hefði komið bænarskrá frá Seyðisfirði með mörgum nöfnum undir, og hefði þar verið kvartað yfir fiskiveiðum Færeyinga; hann vissi til, að umkvartanir þessar væru á rökum byggðar. Þetta mál hefði komið fyrir efri deild þingsins, og hefði hún komið að þeirri niðurstöðu, að vísa málinu til stjórnarinnar. Þetta væri að sinni ætlun mjög óheppilegur vegur, því að enginn efi væri á því, að þetta væri löggjafarmálefni, sem efri deildin hefði átt að láta ganga til neðri deildarinnar. Efri deildin hefði gefið neðri deildinni ákúfur fyrir aðferð hennar í öðru máli; nú væri ástæða fyrir neðri deildina að gjöra hið sama við efri deildina. Hann ætlaði sjer raunar ekki að stinga upp á því, enda mundi tíminn eigi leyfa það. Af umræðunum um þetta

málefni sæist, að lögfræðingarnir í efri deildinni hefðu verið í efa um málið, og því meiri ástæða hefði verið fyrir efri deildina, að bera það undir neðri deildina. Úr þessum vafa væri enginn færari að leysa en landshöfðinginn sjálfur, og því hefði hann borið upp þessa fyrirspurn, því að þinginu væri áriðandi að vita, hve mikið það hefði að segja í þessu máli.

Landshöfðinginn sagðist vilja svara þessari fyrirspurn varaforseta með því að skírskota til lagaanna frá 2. jan. 1871. Í 3. grein lagaanna væru talin mál þau, sem væru sjerstakleg fyrir Ísland, og þar á meðal væru fiskiveiðar, og í 1. grein stjórnarskrárinnar stæði, að alþingi hefði löggjafarvald í öllum þeim málum, sem í lögnum 2. jan. 1871 væru talin sjerstakleg fyrir Ísland. Sömu-leiðis vildi hann skírskota til lagafrumvarpsins um fiskiveiðar útlendra, sem stjórnin nú hefði lagt fyrir þingið. Það væri því enginn vafi á því, að löggjafaratkvæði þingsins næði til fiskiveiða kringum strendur Íslands. Að því leyti varaforseti hefði minnst á meðferð efri deildarinnar á málinu, þá vildi hann geta þess, að það atriði, sem hefði ráðið úrslitum málsins í efri deildinni, hefði ekki verið það spursmál, hvort löggjafaratkvæði alþingisnæði svolangt, heldur hvort löggjafarvald Íslendinga gæti bannað samþegnum vorum fiskiveiðar kringum landið, eða sett þeim aðra skilmála, en þá, sem gilda fyrir Íslendinga sjálfa. Sjórinn væri eigi eign einstaks manns eða einstakra þjóða, heldur væri hann almennings eign, sem allir mættu hafa gagn af. Sá hluti sjáfarins, sem kallaðist í landhelgi, væri þar á móti eign ríkisins, en ekki landshluta þess, er hafið lægi við; og samkvæmt þjóðarjettinum væri eign ríkisins á «Söterritoriet» viðurkennt af öllum þjóðum, en hún væri byggð á þeirri skoðun, að hvert ríki ætti það svæði, sem nauðsynlegt er til þess, að vernda landið

fyrir ágangi útlendra þjóða. En eins og löggjafarvaldið gæti eigi bannað útlendum þjóðum að fiska fyrir utan landhelgi, eins ætti það eigi að banna samþegnum vorum að fiska fyrir innan landhelgi. Á hinn bóginn þætti sjer eigi óaðgengilegt, að ákveðnar væru nauðsynlegar reglur um fiskiveiðar þeirra, sem hefðu rjettindi innborinna manna, en sem eigi væru búsettir í landinu; en sjer þætti það eiga betur við, að slíkar reglur kæmu frá stjórninni, heldur en frá alþingi, og þess vegna hefði hann fallið á uppástungu efri deildarinnar.

Jón Sigurðsson kvaðst vera ánægður

með þetta svar landshöfðingans, því að af því sæist ljóslega, að löggjafarvald alþingis næði útyfir landhelgi. Það sem hefði hvatt efri deildina til að vísa málinu til stjórnarinnar, hefði verið það, að hún hefði álitid, að þetta mál heyrði undir ríkisdaginn, en landshöfðingi hefði nú lýst því yfir, að það heyrði ekki undir ríkisdaginn. Hann kvaðst nú eigi lengur vera í neinum vafa um þetta mál, og deildin væri það að líkindum ekki heldur.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var hjer með fyrirspurn þessari lokið.

III.

FYRIRSPURN

til landshöfðingans frá Halldóri Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvikinga.

Hvað ætlar stjórnin að gjöra út af áskorun bæjarstjórnarinnar í Reykjavík um aðskilnað bæjarfógetaembættisins í Reykjavík og sýslumannsembættisins í Gullbringu- og Kjósarsýslu? ætlar hún að synja um aðskilnaðinn, ef alþingi veitir að sínu leyti sje það, sem til aðskilnaðarins þarf?

Á 15. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag júlímánaðar, ljet forseti út býta fyrirspurn þessari meðal þingdeildarmanna, og á 17. fundi, 21. s. m., samþykkti þingdeildin, að fyrirspurnin mætti fram fara. Á næsta fundi, 23. s. m., tilkynnti forseti þingdeildinni, að landshöfðingi hefði skýrt sjer frá, að hann væri reiðubúinn að svara fyrirspurninni daginn eptir.

Á 19. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag júlímánaðar, kom fyrir samkvæmt dagsskránni til umræðu fyrirspurn til landshöfðingja af hendi þingmanns Reykvikinga, viðvikjandi aðskilnaðinum á fógetaembættinu í Reykjavík og sýslumannaembættinu í

Gullbringu- og Kjósarsýslu, eptir því, sem landshöfðinginn hafði ákveðið um timann, er hann vildi svara.

Halldór Friðriksson kvaðst vilja með nokkrum orðum taka fram ástæðurnar fyrir fyrirspurn sinni. Eins og flestum mundi kunnugt, hefði bæjar- og landfógeta-embættið hjer í Reykjavík verið sameinað þangað til í fyrra, að þau voru aðgreind, en bæjarfógetaembættið aptur sameinað sýslumannsembættinu í Kjósar- og Gullbringusýslu. Hann efaðist eigi um, að landshöfðingi og stjórnin hafi vandlega ihugað málið, áður breyting þessi hafi farið fram, en bæjarstjórninni hafi orðið fljótt ljóst, að eigi hefði verið lögð áherzla á þá erfiðleika, sem þetta fyrirkomulag hefði í för með sjer, og að þessi sameining væri mjög óhagkvæm; bæjarstjórnin hefði því ritað landshöfðingja og beiðzt aðskilnaðar, en hann hefði eigi orðið við bón hennar, og heldur eigi stjórnin, þess vegna hefði bæjarstjórnin skorað á sig með brjefi, dags. 16. dag júlímán., að bera málið fram fyrir þingið; en áður en hann bæri málið undir atkvæði þingsins, hefði sjer virzt eðlilegt, að fá vissu fyrir, hvers vænta

mætti af hálfu landshöfðingja. Ástæður fyrir beiðni þessari væru þessar:

Það væri öllum þeim, sem nokkuð þekktu til, kunnugt, að bæjarfógetaembættið í Reykjavík væri svo umfangsmikið og vandasamt, að það heimitaði mikla og góða krapta, ef það ætti að verða vel af hendi leyst. Því að auk þess, sem bæjarfógetinn væri lögreglustjóri í bænum, sem nú teldi á 3000 manns, hefði hann einnig margvíslegum öðrum störfum að gegna, er enginn annar lögreglustjóri á Íslandi hefði af að segja. Þannig væri hann formaður bæjarstjórnarinnar og ýmissa nefnda annara, er henni væru skyldar; hann væri formaður fátækranevndarinnar og hafnarnefndarinnar, og yfirumsjónarmaður hegningarhússins. Þannig væri störfum hans svo háttað, að hann mætti ekki einn dag úr bænum vera, og það mundu allir sjá, hversu óhaganlegt það væri, að hann yrði opt að vera dögum saman og jafnvel heilar vikur á ferðum langt í burtu út um Gullbringusýslu. — Það kynni nú að verða sagt, að hann gæti tekið sjer aðstoðarmann. En við það væri athugandi, að sá aðstoðarmaður yrði að vera löglærður, ætti hann að geta orðið að verulegu liði, en slíka menn væri optast ekki auðið að fá, og þótt nú sem stæði kynni að vera kostur á þeim, þá væri það stopult mjög. Þeir sæktu optast um embætti eptir stuttan tíma, og yrðu þannig aldrei kunnugir málefnum bæjarins. Landfógetinn, sem nú væri, hefði opt reynt til að fá á skrifstofu sína löglærðan aðstoðarmann, en það hefði aldrei tekizt. En þótt nú tækist, að fá aðstoðarmann, þá gæti það opt verið bundið mörgum og miklum óþægindum, bæði fyrir bæjarbúa og sýslubúa, að ókunnugur maður ætti að reka ýms vandasöm störf fógetans og sýslumannsins. Hann kvaðst vona, að mönnum sýndist ekki ástæðulaust að skilja embættin, þegar þess væri gætt, að landfógetinn hefði beiðzt aðskilnaðar á landfógeta- og bæjarfógeta-embættinu, og þó hlytu allir að játa, að landfógetaembættið væri stórum mun hægra, en sýslumannsembættið í Gullbringusýslu; landfóget-

inn gæti unnið öll sín embættisstörf inni í húsi sínu, og þyrfti í embættiserindum varla að fara út fyrir dyrnar. Það væru ekki að eins bæjarbúar Reykjavíkur, sem teldu aðskilnað þessara embætta alveg nauðsynlegan, heldur mætti og sanna það, að sýslubúar væru á sömu skoðun. Það mundi verða barið við kostnaðinum, er þetta hlyti að hafa í för með sjer. En hann vonaði þó, að ef landshöfðingi tæki vel í málið, þá mundi þingið ekki lita á kostnaðinn einn, heldur og á nauðsynina, og láta hana meiru ráða. Það væru allir samdóma um, að embættismaðurinn ætti að vinna fjelagi sínu allt það gagn, sem búizt yrði við eptir stöðu hans, en til þess, að hann gæti það, væri það tvennt nauðsynlegt, fyrst, að hann hefði nægileg laun, og annað, að hann væri ekki svo ofhlaðinn störfum, að honum væri eigi auðið að afkasta þeim svo fljótt og vel, sem hann sjálfur vildi, og æskilegt væri.

Landshöfðingi: Fyrirspurn hins háttvirta þingmanns Reykvíkinga virðist mjer að nokkru leyti óþörf, og að nokkru leyti ótímabær; óþarfur virðist fyrri liður hennar, af því að honum að minu áliti er nægilega svarað í brjefi landshöfðingjans til bæjarfógetans í Reykjavík, 14. des. f. á., er prentað hefur verið í stjórnartíðindunum bls. 50, og í brjefi ráðgjafans frá 27. maí þ. á., er tilkynnt er bæjarstjórninni undir 9. þ. m.

Ekki að síður skal jeg verða við óskum hins háttvirta þingmanns, með því upp á 1. lið spurningarinnar, að ítreka það sem tilkynnt er í hinum 2 brjefum, sem jeg nýlega nefndi, semsje að stjórninni virðist að svo stöddu ekki ástæða til, að fara þess á leit að aðskilnaður bæjarfógetaembættisins í Reykjavík og sýslumannsembættisins í Gullbringu- og Kjósarsýslu komist á, vegna þess að þetta ekki verður gjört án kostnaðar fyrir landssjóðinn, og vegna þess að reynslan ekki er búin að sanna, að sameining þessara embætta sjö óhagkvæm. Skyldi reynslan síðar meir sýna, að annaðhvort vegna fólksfjölgunar kaupstaðarins, eða af öðrum ástæðum væri nauðsynlegt eða haganlegt, að gjöra ráð-

stöfun þá, er hjer ræðir um, mun stjórnin taka til íhugunar spurninguna um það. Hvað síðari lið spurningarinnar snertir: ætlar stjórnin að synja um aðskilnaðinn, ef alþingi veitir að sínu leyti fje það, er til aðskilnaðarins þarf? vona jeg að þingmenn sjeu mjer samdóma um það, að þessi spurning sje of snemma borin fram, á meðan ekkert er útsjed um það, hvort og hvernig alþingi ætli að sínu leyti að veita hið umrædda fje. Ef alþingið ætlar aðskilnaðinn nauðsynlegan, og veitir að sínu leyti fje það sem til þess þarf, mun stjórnin sjálfsgagt taka málið í heild sinni til nýrrar yfirvegunar.

H. Kr. Fríðriksson þakkaði landshöfðingja svarið, þar sem hann skildi það svo, sem hann mundi eigi setja sig á móti aðskilnaðinum, ef þingið vildi veita fje til hans. En þar sem landshöfðingi hefði talað um reynslu, þá vissi hann ekki, hvað ætti að kalla reynslu í þessu efni, ef eigi það, að allir hlutaðeigendur fyndu sterklega til þess, að aðskilnaðurinn væri nauðsynlegur, og óskudu hans mikillega. Sjer fyndist, að þessi reynsla gæti nægt, þótt ekki væri komið með ápreiðanlegt dæmi upp á það, að fógétinn sakir tímaskorts og anna hefði ekki getað sinnt áriðandi störfum. Hann kvaðst því ekki fá sjeð, að fyrirspurnin væri ónauðsynleg. Og að hún væri ótímabær, þá svaraði hann því ekki öðru en því, að hann hefði álitid, að ef stjórnin setti sig með oddi og egg á móti aðskilnaðinum, þá mundi til lítils, að biðja þingið um fje til aðskilnaðarins.

Landshöfðingi skírskotaði til þess, sem hann var búinn að segja, og tók það upp aptur, að ef þingið álin aðskilnaðinn nauðsynlegan, og vildi veita fje til hans, þá mætti taka málið fyrir í heild sinni. Annars kvaðst hann ekki fá sjeð, að hjer væri að tala um meiri eða margbrotnari störf, en væru við tilsvarendi embætti í útlöndum, t. d. í Danmörku, og gæti hann sjálfur dæmt af reynslu um það, því að hann hefði sjálfur gegnt álíku embætti. Að visu væri erfiðara að ferðast hjer, en í útlöndum, en störfin væru

líka margfalt færri og óbrotnari. Ef einhverju væri ábótavant í embættisfærslu hins núveranda embættismanns, þá ætlaði hann, að það mundi koma af sjúkdómi, og sjúkdómurinn væri að visu sorglegur, en hann gæti jafnt hindrað smá embættisstörf sem stór.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að það væru einmitt ferðalögin, sem gjörðu hið mesta til í þessu máli. Þau væru svo ólík því, sem væri í Danmörku, sem framast mætti verða. Að því er sjúkdóm fógétans snerti, þá vildi hann geta þess, að kvörtunin og óskin um aðskilnaðinn hefði verið komin löngu áður en sjúkdómurinn. Það hefði ekki verið sjúkdómur, er hamlaði fógeta að geta sinnt sakamáli hjer í bænum í haust um lengri tíma, heldur annir einar, þar sem hann hefði eigi verið hjer í bænum, heldur á ferðalögum út um sýsluna. Í Danmörku væri allt af hægt að fá aðstoðarmenn löglærða, sem ef til vildi væru við það alla æfi, og það væri mikill munur. En það væri áriðandi fyrir bæinn, að fá duglegan og vanan embættismann. Ef ekki hefði hingað til þótt frágangssök, að sækja um Gullbringusýslu fyrir ungan mann, þá mundi svo enn geta farið, að einhver sækti um hana. Þingið hefði áður talið embætti landshöfðingjaritarans óþarft, og landshöfðingi sjálfur hefði sagzt mundu vera fús á að af nema það, ef það reyndist óþarft; nú mætti þá af nema það embætti, og þá væri kostnaðurinn fenginn til aðskilnaðarins við laun landshöfðingjaritarans.

Pórarinn Böðvarsson kvað málið snerta kjósendur sína, og vildi því fara um það nokkrom orðum. Árið 1871 hefði komið frá þeim umkvörtun yfir því, að sýslumaðurinn fyrir Gullbringu- og Kjósarsýslu væri búsettur í Reykjavík, og þótti illt að sækja til hans þangað. Mál þetta hefði aptur komið fyrir á sýslufundi, og verið samþykkt að biðja oddvita og sig að fara þess á leit við ráðgjafann, að sýslumanns- og bæjarfógetaembættið yrðu að skilin, en við það hefði numið staðar, og eigi orðið af, því brjef stjórnarinnar, sem landshöfðingi hefði getið

um, hefði þá komið til Reykjavíkur. Hann yrði frá hálfu kjósenda sinna og sjálfs sín að lýsa því yfir, að aðskilnaðurinn væri nauðsynlegur. Aðalspurningin væri, hvert nóg væri að starfa í sýslumálefnum einungis fyrir einn mann; þingmaður Reykvíkinga hefði leitt að því rök, að bæjarfógeti hefði nóg að gjöra, án þess að sinna öðru embætti; en á hinn bóginn væri sýsla sú, er hjer ræddi um, ein hin fólkríkasta, hefði allstór kaupún, og sje þannig umdæmi það, sem hjer sje rætt um, nóg mikið fyrirferðar handa tveim, þá sjái hann eigi, að nokkuð vinnist með samlagningu þeirra. Menn kynnu að bera fram þá mótbáru, að kenna vanbeilsu bæjarfógeta þess, sem nú væri, um þessa þörf, en hann væri svo fjarlægur því, að kenna henni um þann örðugleik, sem í því væri fölginn, að einn maður stjórnaði báðum þessum em-

bættum, að hann tæki hann fram fyrir margan annan alheilan. Deildinni væri einnig kunnugt um, að hentugast þætti, að sýslumaður væri búsettur í Hafnarfirði; þar væri verzlunarpláss svo mikið, að til hugar hefði komið, að veita því bæjarrjettindi; fólkstal væri þar c. 400 íbúa, og þætti þess vegna lögreglustjórn nauðsynleg fyrir staðinn, en eigi til-tækileg, meðan aðskilnaður fengist eigi við Reykjavíkumumdæmið. Hann ætlaði, að þingið yrði fúslega við að veita það fje, er til aðskilnaðarins þyrfti, og nema mundi eigi mjög miklu fje, þegar tekið væri tillit til þess, að ódýrara væri fyrir sýslumanninn að hafa aðsetur sitt í Hafnarfirði, heldur en að búa í Reykjavík og halda „fullmektugan“, enda álit hann, að það væri skylda landsþjóðsins, að greiða það fje, sem þyrfti til þess, að embættunum væri vel þjónað.

IV.

FYRIRSPURN

til landshöfðingjans frá þingmanni Reykvíkinga.

Er landshöfðinginn þeirrar skoðunar, að ráðgjafaskipti í Danmörku eigi að hafa áhrif á, hver sje stjórnarherra Íslands?

Á 17. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, ljet forseti út býta þessari fyrirspurn meðal þingdeildarmanna, og á næsta fundi, 23. s. m., veitti þingdeildin samþykki sitt til, að fyrirspurnin mætti fram fara. Á 22. fundi, 28. júlímánaðar, birti forseti þingdeildinni brjef landshöfðingja þess efnis, að hann mundi svara fyrirspurninni næsta föstudag, 30. dag júlímánaðar.

Á 24. fundi neðri deildar alþingis, 30. dag júlímánaðar, var borin upp fyrirspurn þingmanns Reykvíkinga um það, hvort landshöfðinginn væri þeirrar skoðunar, að ráðgjafaskipti í Danmörku eigi að hafa áhrif á, hver sje stjórnarherra Íslands.

Halldór Kr. Friðriksson: Eins og kunnugt er, hefur Íslendingum lengi þótt áriðandi, að fá fjárhag sinn út af fyrir sig, og eiga eigi þau mál sín saman við Dani og stjórn þeirra undir atkvæði ríkisþingsins í Danmörku. Á þessu var breyting gjörð með lögunum 2. jan. 1871, með því að ríkisþingið afsalaði sjer fjárráðum þeim, er það hafði tekið sjer yfir oss; en alþingi fjekk þau þó eigi í hendur, eins og ósk þess var, heldur voru þau lögð í hendur ráðherrans. Nú höfum vjer síðan fengið stjórnarskrá, er veitir alþingi löggjafarvald og fjárforræði að mestu leyti í málum þeim, sem varða Ísland sjer í lagi, og 2. d. ágústmánaðar skipaði konungur sjerstakan ráðgjafa fyrir Ísland. Höfum vjer að litlu reynt hann, sem þá var skipaður ráðherra Íslands, enn sem komið er, og getum því hvorki lofað hann nje lastað, því eins og eðlilegt er, hefði mest verið undir því komið, hvernig hann hefði nú

reynzt, er hið löggefandi þing átti fyrsta fund sinn. En nú urðu, eins og kunnugt er, þau tíðindi í vor, að konungur skipti ráðaneyti sínu, og varð því sú breyting samfara, að ráðherrann fyrir Íslands hönd varð líka að fara frá. Eptir þessu virðist þá, sem undir því sje komið, hvernig ríkisþinginu líki við þennan ráðgjafa, hvort hann megi sitja við stjórn íslenskra mála framvegis, eða með öðrum orðum: að vjer verðum að sæta því að öllu leyti, hvort Dönum í þeirra málum líki við þann ráðherra, sem jafnframt er Íslands ráðherra; en sje svo, þá er í augum uppi, að breyting á þessari tilhögun er næsta mjög áriðandi, svo að sá, sem einu sinni er skipaður ráðherra Íslands, haldi stöðu sinni, án tillits til þess, hvort hann getur verið ráðherra fyrir einhverjum dönskum málum eða ekki; því að öðrum kosti er stjórn vorra mála á hinni mestu ringulreið; vjer getum þá aldrei nokkurn tíma vænzt þess, að fá ráðgjafa með þekkingu á vorum málum, því engum höldum vjer um lengri tíma, en hann er settur til yfirráða yfir dönsk mál, og tekur þá jafnan ókunnugur við, því skoðun á dönskum málum verður þá jafnan látin sitja í fyrirrúmi, hve nær sem ráðgjafaskipti verða. Það gæti hugsast, að dómsmálaráðgjafinn, þegar svo bæri undir, ætti að vera ráðherra Íslands, og skal jeg eigi halla á þann, sem nú er í því embætti, því að hann fær orð fyrir að vera maður vel að sjer, og hinn heiðarlegasti maður; en því að eins má slíkt koma oss að haldi, að honum sje eigi meinað, að vera lengur við stjórn Íslands, heldur en ríkisþinginu eða nýju ráðherra-neyti í Danmörku þóknast. Eptir stjórnarskránni, er oss lofað sjerstökum ráðgjafa, án tillits til þess, hvort ráðherraskipti verða á í Danmörku eða eigi, og þegar lítið er á lögin 2. jan. 1871, þá er þar lofað, að kostnaður sá, sem hin æðsta stjórn íslenskra mála í Kaupmannahöfn hefur í för með sjer, skuli lenda á hinum danska ríkissjóð, og bendir þetta á, að þó að ráðgjöfum fjölgaði fyrir þessa sök, sem um er rætt, við skiptin, þá lenti eigi kostnaður á oss fyrir sjer-

stakan Íslands ráðgjafa, og á eigi að lenda, og það er heldur eigi næg ástæða fyrir Dani, að neita oss um sjerstakan ráðherra, því að þeir hafa gengið undir þá skuldbindingu, að borga sjerstökum ráðgjafa fyrir Ísland. Jeg vona til þess, að allir sjeu mjer samdóma um, að áriðandi sje að fá vissu fyrir, hvers vjer megum vænta í þessu efni, hvort vjer eigum að halda ráðgjafa vorum framvegis eða missa hann, hve nær sem ríkisþinginu breytist hugur, og það vill eigi hafa hann lengur í dönskum málum. Eptir því sem komið er, álit jeg enga nauðsyn bera til, að vjer leitumst við, að fá að skipta aptur ráðgjöfum, en fyrir þá sök ber jeg fram spurningu þessa, að það er oss áriðandi, að fá fast og ákveðið svar um það, hvers vjer megum vænta framvegis.

Landshöfðingi. Þegar jeg nú verð að svara fyrirspurn hins háttvirta þingmanns Reykvíkinga, ætla jeg ekki að vera margorður, og þess þarf heldur ekki við, því hin háttvirta deild hefur í ávarpi sínu til konungs, sem hún um daginn samþykkti í einu hljóði, svarað fyrirspurninni í heild sinni, með því að leiða athygli hans hátignar konungsins að því, «að henni virðist það mjög ísjárvert atriði í stjórnarfyrikomulaginu, ef ráðgjafi sá, er konungurinn setur fyrir Ísland, vikur úr sessi af ástæðum, sem eru stjórn hinna íslensku mála óviðkomandi, þegar ráðgjafinn að öðru leyti hefur á sjer traust bæði konungsins og hinnar íslensku þjóðar og fulltrúa hennar».

Jeg fæ ekki betur sjeð, en að fyrirspurninni með þessu sje fullkomlega svarað. Það leiðir, segir ávarpið, af stjórnarfyrikomulaginu, að önnur atriði en tillit til hinna sjerstöku málefna Íslands, og sjer í lagi ráðgjafaskipti í Danmörku, geti haft áhrif á stöðu ráðgjafans fyrir Ísland, og þetta er, segir ávarpið, mjög ísjárvert atriði í stjórnarfyrikomulaginu — og jeg get fyrir mitt leyti verið því samdóma — en ekki að síður er þetta alveg samkvæmt stjórnarfyrikomulagi landsins. Hvort ráðgjafaskipti í Danmörku eigi að hafa þessi áhrif, er komið

undir vilja konungsins og undir ástæðum þeim, sem í hverju einstöku tilfelli hafa áhrif á vilja konungs, og sem ekki geta orðið til teknar með almennum reglum.

Samkvæmt stjórnarskrá Íslands ákveður konungurinn, hver eigi að vera ráðgjafi hans fyrir Ísland, og hann getur annaðhvort falið þessum ráðgjafa önnur ráðherrastörf á hendur eða ekki. En þar sem Ísland samkvæmt lögunum 1871 er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis, á ráðgjafinn fyrir Ísland eptir hlutarins eðli að hafa setu í ráði því, sem skipað er fyrir allt ríkið: «Statsraadet», og ef ráðgjafaskipti snerta «Statsraadet» í heild sinni, eiga þau þess vegna að hafa áhrif einnig á, hver sje ráðgjafi fyrir Ísland, því hvort sem ráðgjafinn fyrir Ísland verður kyrr í ríkisráðinu, á meðan hinir stjórnarherraruir fara frá, eða hann vikur úr sessi ásamt þeim, munu ráðgjafaskiptin vafalaust hafa áhrif á stöðu hans í ríkisráðinu. Það er konungurinn, sem ettir stjórnarskránni ákveður í hverju einstöku tilfelli, hvaða áhrif ráðgjafaskipti í Danmörku eigi að hafa á, hver sje stjórnarherra Íslands, og vjer getum treyst því, að konungurinn í hvert skipti sjái svo fyrir, að Íslands málefni, þegar ráðgjafaskipti verða, verði falin þeim ráðgjafa á hendur, sem landinu getur verið vel borgið með.

Halldór Kr. Friðriksson þakkaði landshöfðingja fyrir skýringar sínar, enda þótt þær alls eigi fullnægðu sjer, því að hann fengi eigi sjeð annað um það, hvers vjer mættum vænta við hvert ráðaneytisskipti, sem fram færi í Danmörku, en að það væri nýs ráðgjafa. Ávarpið til konungs tæki fram, hversu óhaganlegt væri ástand það, sem hjer um ræddi, og væri sjer því alveg samdóma, en einmitt það vonaðist hann til að yrði hvöt fyrir konung til þess, að lofa oss að halda eptirleiðis ráðgjafa þeim, sem stjórna ætti Íslands-málum, þótt hann færi frá, sem ráðherra í Danmörku. Það væri einmitt það óheppilega við það, sem nú væri, að önnur atriði, en þau, er að vorri hyggju ættu og mættu hafa áhrif á málið, væru látin hafa þau áhrif, að hrinda ráðgjafa Íslands

úr sæti; það væri auðvitað undir konungi komið, hvort ráðgjafinn skyldi sitja eða fara frá, en aptur á móti gæti hann eigi sjeð, að staða hans í ríkisráði konungs gæti ráðið því, eða haft þau áhrif, að ráðgjafinn þyrfti að fara frá, svo framarlega sem engar aðrar ástæður væru til þess, svo sem þær, að athafnir hans í íslenskum málum væru ekki þóknanlegar konunginum eða alþingi. En það væri harðla óhaganlegt ástand fyrir Ísland, ef ráðgjafi í Danmörku ætti að geta sagt sem svo: «Jeg skal taka að mjer stjórn Danmerkurmála, ef þessi maður er ekki ráðgjafi Íslands». Eptir því stjórnarfyrikomulagi, sem nú væri, skildi hann ekki betur, en að stjórnarskráin lofaði sjerstökum ráðgjafa, og að ríkisþingið ætti alls engin áhrif að hafa á hann. Þessu atriði ætti að halda föstu og ganga út frá því sem gefnu.

Landshöfðingi kvaðst í svari sínu hafa miðað við hið stjórnlega ástand, eins og því nú væri hagað, því sjer hefði eigi þótt ástæða til þess að skoða fyrirsurnina frá öðru sjónarmiði; hann sagðist játa, að þessi tilhögun kynni að reynast viðsjál, en hið gagnstæða fyrirkomulag gæti að hans áliti orðið allt eins ísjárvert, því það væri eigi einungis undir persónulegum eiginlegleikum ráðgjafans komið, hversu nýtur hann væri, heldur einnig undir stöðu hans í ríkisráðinu, en ráðgjafaskipti gætu haft áhrif á þessa stöðu hans, án tillits til þess, hvort sami maðurinn væri kyrr í ráðgjafasætinu eða ekki.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þegar litið væri á stjórnarfyrikomulagið, sem nú væri fyrir hendi, þá kvaðst hann skilja það svo, að með stjórnarskránni væri Íslendingum lofað sjerstökum ráðgjafa, og hefði ríkisþingið engin áhrif á, hver hann væri. Þessu atriði yrði að halda föstu, og ganga út frá því sem gefnu, og eigi heldur fengi hann sjeð, að ráðgjafinn í þessari stöðu sinni væri öðrum áhrifum háður, heldur en vilja alþingis og konungs, því að ef önnur atvik eða annars vilji ætti að hafa áhrif á það, þá hefðum vjer eigi þennan ráðgjafa fyrir oss, og gæti af því leitt, að hver sá,

sem skipaður væri ráðherra Íslands, gæti ekki komið oss að því liði, sem hann hefði getað orðið að, ef hann hefði fengið að vera kyrr.

Landshöfðingi kvaðst ekki finna ástæðu til að ræða spurninguna um það, hvort það frá Íslands hálfu væri æskilegt, að ráðgjafinn fyrir Ísland hefði ekki önnur ráðherrastörf á hendi, og skyldi að eins geta þess, að hann í því tilliti væri annarar skoðunar en þeirrar, er hinn háttvirta þingmaður Reykvíkinga áður benti á. Að öðru leyti skírskotaði hann til þess, sem fór fram á þinginu í hitt eð fyrra og sjer í lagi til orða hins háttvirta þingmanns Reykvíkinga, sem prentuð eru í alþingistíðindunum I, bls. 338.

Grímur Thomsen benti á 1. grein stjórnarskrárinnar; þar stæði, að í öllum málum, sem varðaði Ísland sjerstaklega, hefði landið löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig, og segði enn í 2. grein tjeðra laga, að ráðgjafinn fyrir Ísland væri framkvæmdarstjóri þessara sömu málefna; þannig væri það augljóst, að ráðgjafinn þyrfti eigi nauðsynlega að hafa annað starf á höndum, heldur miklu fremur, að hann skyldi laus við alla ráðgjafa í Danmörku; honum væri alveg óviðkomandi, hverjir kæmu og færðu þar; þar af flyti aptur, að ráðgjafinn væri löglega og fullkomlega óháður þeim breytingum, sem ráðgjafaskipti í Danmörku hefðu í för með sjer, því þó að hann væri samdóma landshöfðingjanum í því, að ráðgjafinn, sem ráðherra Íslands, yrði að hafa setu í stjórnarráði konungs, þá sýndist sjer ekki betur, en að hann ætti að sitja kyrr sem ráðherra Íslands, þótt hann yrði að leggja niður önnur Danmörku einni viðkomandi störf sín, enda væri ekkert það í stjórnarskránni, er benti á hið gagnstæða. Þar sem landshöfðingi hefði nefnt ávarpið, þá væri ekki í því tekið svo til orða, »að það væri«, heldur væri sagt, »ef það væri . . . þá væri það óheppilegt«. Hann kvaðst og ímynda sjer, að Klein hefði farið frá af öðrum orsökum, nefnilega þeim, að konungur líkast til á einhvern hátt eigi hefði verið honum samdóma í íslenskum málef-

um. Annars yrði hann að álíta, að fyrirspurn þessi miðaði til þess að fá vissu fyrir því, sem líklegt þætti, nefnilega að landshöfðinginn væri á sömu skoðun og allmargir þingmenn, og sem fyrirspurnin benti á, nefnilega að ráðgjafaskipti í Danmörku væru Íslandi og ráðgjafa þess óviðkomandi; því fyrir engan væru slíkir atburðir eins ískyggilegir, eins og fyrir landshöfðingjann sjálfan, og engum gætu vaxið önnur eins vandræði úr því, ef hið gagnstæða ætti að verða að reglu, eins og einmitt landshöfðingjanum í stöðu hans og ábyrgð gagnvart þingi og þjóð.

Landshöfðingi kvaðst skyldu taka það fram, að hann væri samdóma um, að þetta væri ísjárvert, og skyldi hann bæta því við, að einnig frá stöðu landshöfðingjans skoðað væri tilhögun þessi viðsjál, og gæti hann verið hinum háttvirta þingmanni samdóma í því, að æskilegt væri, að engin önnur áhrif mundu fá að verka á, hver yrði ráðgjafi fyrir Ísland, en þau, sem þingmaðurinn hefði bent að, og sem frá sjónarmiði landsins væru eðlileg. Þegar ræddi um ráðgjafaskipti þau, sem fram hefðu farið í Danmörku nýlega, sannaði það ekkert hvorki til nje frá með tilliti til þessa máls, því frá konstitútíónellu sjónarmiði hefði að hans áliti ekki verið neitt því til fyrirstöðu, að hlutaðeigandi ráðgjafi hefði haldið sæti sínu í hinu nýja ministeríi, bæði sem ráðgjafi fyrir Ísland og sem dómsmálaráðgjafi; en líklega hefðu persónulegar ástæður valdið því, að hann í þetta skipti hefði orðið að fara frá. Hvað snertí greinir þær í stjórnarskránni, er athugasemdir 1. þingmanns Gullbringu- og Kjósarsýslu hefðu miðað til, þá litu þær til ábyrgðarinnar, og hefðu því tillit til 3. greinar, en eptir þeirri grein væri ábyrgðinni gagnvart alþingi eigi í neinu raskað með setu ráðgjafans í ríkisráðinu, og henni eigi hallað, þó henni værisamfara önnur ábyrgð gagnvart ríkisþingi Dana.

Grímur Thomsen: Ef landshöfðingi er ánægður með, að ráðgjafaskipti í Danmörku ráði komu og för ráðgjafans fyrir Ísland, þá þykir minna áriðandi fyrir þingið, að halda því fram, en sje hinn háttvirta landshöfðingi

eigi samdóma í dag, þá mun einhvern tíma koma sú stund, að honum breytist hugur um það.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hjer væri eigi rætt um, hvort ráðgjafinn skyldi hafa önnur störf á hendi eða eigi, heldur um hitt, að hann yrði að vera bundinn við,

að hafa önnur stjórnarstörf á hendi. 1873 hefði alþingi óskað eptir einum manni til ráðgjafa fyrir Ísland; en með því hefði eigi verið sagt, að hann mætti eigi hafa önnur störf á hendi; en það væri sjálfsagt, að hann hjeldi sínum störfum viðvíkjandi Íslands málefnum, hvernig svo sem um hin færi.

V.

FYRIRSPURN

til landshöfðingja um árangurinn af allraþegsamlegastri bænaraskrá alþingis 1871 um rannsókn reikningaviðskipta Dana og Íslendinga.

(Frá H. Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvikinga).

Hvað hefur stjórnin gjört, til að fullnægja þeirri beiðni alþingis 1871, að hans hátign allramildilegast vildi skipa nefnd manna til að rannsaka reikningaviðskipti Dana og Íslendinga?

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmán., ljet forseti út býta fyrirspurn þessari meðal þingdeildarmanna, og á næsta fundi, daginn eptir, leyfði þingdeildin fyrir sitt leyti, að fyrirspurnin mætti fá framgang. Á 47. fundi, 23. s. m., skýrði forseti þingdeildinni frá, að landshöfðingi hefði tilkynnt sjer, að fyrirspurnin gæti fram farið 25. næst á eptir.

Á 49. fundi neðri deildar alþingis, 25. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni tekin til umræðu fyrirspurn þingmanns *Reykvikinga til landshöfðingja um rannsókn reikningaviðskipta milli Dana og Íslendinga*.

Halldór Kr. Friðriksson. Eins og hinni heiðruðu deild er kunnugt, var það samþykkt á alþingi 1871 með talsverðum atkvæðamun, að biðja hans hátign konunginn, að hann vildi skipa nefnd manna, jafumörgum Dönum og Íslendingum, til að rannsaka reikningaviðskipti Dana og Íslendinga fram á

þann dag, og láta síðan leggja reikningana fyrir alþingi Íslendinga. Jeg man það reyndar, að konungur svaraði því í auglýsingu sinni til þingsins 1873, að mál það væri útkljáð með lögunum 2. jan. 1871. En ef rakin er stuttlega sagan um reikningaviðskipti milli Dana og Íslendinga, þá mun fáum þykja það ástæðulaust, þótt vjer eigi getum gjört oss ánægða með þetta svar. Þegar siðabótin komst hjer á, átti landið stórmiklar eignir, svo sem klaustragózin, sem konungur þá tók allar undir sínar vörzlur, með því viðkvæði, að þeim skyldi varið til að efla menntun og framfarir landsins í ýmsum greinum, en úr þessari tilætlun konungs varð alls ekkert; en talsvert af eignunum var síðar selt, og andvirðið rann í ríkissjóð. Síðar, þegar skólinn í Skálholti var lagður niður 1785, voru eignir biskupsstólsins teknar undir stjórn og umráð ríkissjóðsins, beint með því skilyrði, að stjórnin aptur á móti kostaði skólann úr ríkissjóðnum. Sömu leiðis tók stjórnin eignir biskupsstólsins á Hólum 1801 með sama skilyrði, en um jarðirnar fór eins og hinar fyrri, að þær voru seldar, margar við litlu verði, en andvirðið rann í ríkissjóð, án þess, að einn skildingur þess kæmi í sjóð landsins. Margt fleira hefur runnið inn í ríkissjóðinn frá Íslandi, t. d. gjaldið af verzluninni frá 1602 — 1786, og enda þótt ríkissjóðurinn eigi hefði neinn

beinlínis hag af verzluninni hjer á landi frá 1787 til 1854, þá lenti þó allur hagurinn af hinni íslenzku verzlun hjá Dönum, og hann var þó svo mikill, að stjórnin sjálf fór 1849 um það svo felldum orðum, að sá hagur, sem Danir hefðu af verzluninni á Íslandi, yrði eigi ákveðinn með neinum tölum. 1861 var nefnd sett í Kaupmannahöfn, til þess að hugleiða öll þessi reikningaviðskipti. Nefnd þessi vildi alls eigi fara neitt út í hina eldri reikninga, nema að eins einn nefndarmaðurinn, er vildi rannsaka frá rótum reikningaviðskiptin. Hinir allir voru því móthverfir, að fara nokkuð út í slíka sálma, en vildu að eins gjöra áætlun um, hvað sanngjarnt væri að Danir greiddu Íslandi svona öldungis af handabótti, án þess að hafa neinn þann grundvöll, sem miða ætti við tillagið úr ríkissjóði til Íslands. Það er nú kunnugt, að alþingi hefur alls eigi krafizt þess, að tillagið frá Dönum færi nákvæmlega eptir því, sem það ætti að vera við nákvæma rannsókn þessara reikningaviðskipta, heldur að eins óskað, að tillagið yrði að minnsta kosti 60,000 rd., af því að því virtist sanngirni mæla með því, að tillagið yrði að minnsta kosti eigi minna, og þingið á hinn bóginn þóttist sjá fram á, að hver mundum eigi geta komizt af með minna tillag úr ríkissjóðnum, ef framfarir vorar ættu nokkrar að verða; en á hinn bóginn er þetta þó naumast helmingur af því tillagi, er Íslandi að rjettu lagi bæri, er allt væri talið, er í ríkissjóðinn hefur runnið frá Íslandi; en þingið hefur þó eigi farið fram á meira, til þess að komast hjá endalausum þrætum, með því það ætlaði, að landið gæti komizt af með þessar 60,000 rd. En úr því stjórnin hefur eigi viljað fullnægja þessum kröfum þingsins, getum hver alls eigi sleppt kröfum vorum um rannsókn hinna fyrri reikninga; enda væri það mjög æskilegt, að reikningar þessir væru rannsakaðir og til lykta leiddir eptir samkomulagi beggja málsparta, því að við það mundi sjálfsagt styrkjast og effast vinátta og vinahugur beggja málsparta hvors til annars. En í staðinn fyrir að sinna nokkrum þessum óskum vorum, komu löginn

2. jan. 1871. Það getur nú verið, að hinu læstvirtu landshöfðingi vilji svara því, að mál þetta væri útkljáð með lögnum 2. janúarm. 1871. En því svara jeg þannig, að honum er það fullkunnugt, að alþingi 1871 kvaðst eigi geta viðurkennt gildi þessara laga, þar sem þau væru sett af ríkisþingi Dana einna, án þess að þau væru borin undir samþykki alþingis, og getur þó víst enginn neitað því, að eðlilegt hefði verið, að lög þau hefðu verið lögð fyrir þingið, áður en þau voru látin ná gildi. Þess vegna lýsti og þingið 1873 yfir, að lög þessi væru eigi bindandi fyrir Ísland. Jeg þykist nú reyndar vita, að stjórnin hafi eigi sett nefnd þá, sem þingið 1871 bað um, en þótt nefnd sje eigi sett, getur þó stjórnin vel hafa gjört einhvern undirbúning til að greiða fyrir nefndinni, ef alþingi hjeldi fram óskum sínum um þessa reikningarannsókn, og því óskaði jeg, að mega bera fram fyrirspurn mína til landshöfðingja, til þess að fá að vita það með vissu, hvort stjórnin hefði gjört nokkuð til að greiða fyrir þessu máli.

Landshöfðinginn sagði, að fyrirspurn þingmanns Reykvíkinga hefði komið sjer nokkuð óvart, því að eins og hann hefði áður tekið fram, væri í konunglegri auglýsingu 23. maí 1873 svarað bænarskrá alþingis 1871, og það á þann hátt, að hans hátígn konunginum hefði ekki þóknazt að taka hana til greina, þess vegna mundi nægja, að skírskota til konunglegrar auglýsingar af 23. maí 1873 II, 1, e. En af þessum allra hæsta úrskurði leiddi beinlínis, að stjórnin hvorki hefði gjört neitt, nje hefði átt að gjöra neitt í tilefni af beiðni alþingis, þeirri er hjer ræðir um, og vildi hann geta þess, að þessi beiðni gæti eigi staðizt við 5. grein í lögnum af 2. jan. 1871. Með þessu væri fyrirspurninni fullkomlega svarað, og hann kvaðst eigi mundu að svo stöddu taka neinu þátt í umræðum um hinar svo kölluðu «rjettarkröfur», því að eptir 5. grein í lögum af 2. jan. 1871 væru öll skulda-skipti milli Íslendinga og Dana alveg á enda kljáð.

II. Kr. *Friðriksson* sagði, að svar

landshöfðingjans hefði ekki fullnægt sjer, því að hann hefði ekki gefið sjer neina skýringu, þá er hann hefði eigi áður vitað, og sjálfur tekið fram. En eftir því, sem áður hefði farið fram, hefði þessi fyrirspurn ekki þurft að koma landshöfðingja á óvart, og varla gæti hann láð oss, þótt vjer vildum fá betri grein fyrir reikningum þessum, en vjer hefðum fengið hingað til. Auk þess yrðu allir að telja reikningaraunsoðknina mjög æskilega, til þess að fyrirbyggja allar þrætur og tryggja vináttubandið milli Dana og Íslendinga; enda sæi hann alls enga ókurteysi í fyrirspurninni, og kannaðist eigi við, að hann hefði við haft nein ókurteysisorð í ræðu sinni, enda væri hann sannfærður um, að það væri ósk þingdeildarinnar, að fá þetta mál jafnað með góðu, ef audið væri.

Á meðan á umræðunni stóð, hafði annar þingmaður Norður-Múlasýslu komið til forseta með uppástungu um, að þegar væri tekið til umræðu næsta mál á dagskránni, í því trausti, að stjórnin yrði, sem fyrst við beiðni alþingis 1871, að setja nefnd manna til að rannsaka reikningaviðskipti Dana og Íslendinga.

Landshöfðinginn benti fyrst á það, að samkvæmt 24. grein þingskapanna mætti eigi gjöra ályktun um fyrirspurn, eins og hjer stæði á. En að svo miklu leyti, sem uppástungan ætti að vera yfirlýsing eða bending, þá vildi hann láta í ljósi, að hún væri of lík hinum fyrri yfirlýsingum þingsins 1871 til þess, að hann gæti fallið á hana, og þessi yfirlýsing mundi verða þing-

inu til eins lítils gagns og sóma, eins og hin fyrri yfirlýsing 1871, og væri henni svarað með konungsúrskurði 23. maí 1873. Ef þingið óskaði að koma því til leiðar, að gjörð yrði breyting á 5. grein í lögum 2. jan. 1871, er veitir Íslandi árstillagið úr rikissjóði með því skilyrði, að hjer með eru öll eldri skuldaskipti alveg á enda kljád, þá mætti við hafa allt aðra aðferð en fyrirspurn til landshöfðingja, eða «motiveret Dagsorð-en», (eða uppástungu, þó að hún sje á ástæðum byggð, um að taka skuli fyrir það næsta mál á dagskránni). Þessi uppástunga væri að sínu áliti ósamboðin þeirri stillingu og alvöru, sem þingið allt til þessa hefði sýnt, og hann skyldi fúslega kannast við.

Jón Sigurðsson sagði, að sjer hefði þótt landshöfðinginn heldur harðorður, þar sem hann hefði sagt, að yfirlýsingin 1871 hefði verið þinginu til lítils sóma, og hann efaðist um, að slík orð ættu hjer við. Hún hefði ekki verið eins þýðingarlítill, og hann hefði látið á sjer skilja, því að henni væri það að þakka, að rjettur Íslands í þessu efni væri alveg óskertur. En á hinn bóginn gæti verið spurning um það, hvort vjer nú ættum að fara að leita þessa rjettar vors.

Landshöfðinginn sagðist ekki hafa sagt, að yfirlýsingin 1871 væri þýðingarlítill, heldur að henni væri svarað með konungsúrskurði 23. maí 1873.

Þá var gengið til atkvæða um uppástungu þingmanns Norður-Múlasýslu, að deildin tæki þegar til dagskrár, og var uppástungan samþykkt með 16 atkvæðum gegn 2.

VI. FYRIRSPURN til landshöfðingja.

Er það samkvæmt stjórnarskrá Íslands, að ráðgjafi þess, sem slíkur, sitji í rikisráði (Statsraad) Dana?

Alþingi, 18. ágúst 1875.

B. Sveinsson.

1. þingmaður Árnesinga.

Á 44. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmán., skýrði forseti frá fyrirspurn þessari og ljet út býta henni meðal þingdeildarmanna, og á 46. fundi, 21. s. m., gaf þingdeildin samþykki sitt til, að fyrirspurnin mætti fram fara. Á næsta fundi,

23. næst á eftir, tilkynnti forseti þingdeild-
inni, að landshöfðingi hefði skýrt sjer frá,
að frá hans hálfu væri ekkert því til fyrir-
stöðu, að fyrirspurnin færi fram 25. næst á
eptir.

Á 49. fundi neðri deildar alþingis, 25.
dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dag-
skránni til umræðu fyrirspurn 1. þingmanns
Arnesinga til landshöfðingja um, *hvort það
væri samkvæmt stjórnarskrá Íslands, að
ráðgjafi þess, sem slíkur, sæti í ríkisráði
(Statsraadet) Dana.*

Benidikt Sveinsson: Vjer vitum allir,
að talsverður ágreiningur hefur verið um,
hvernig hinu stjórnlagalegu sambandi á milli
Íslands og Danmerkur að rjettu lagi hefur
verið varið. Ágreiningur þessi hófst með
standapíngunum í Danmörku, í því sama bili
sem konungsvaldið — eins og eðlilegt var
— rjenaði. Þessi ágreiningur varaði eins
lengi og ráðgjafarþingi stóðu við lýði, og
óx frá Íslands hálfu frá því tímabili, er al-
þingi hófst á ný; ávöxturinn var allt annað
en góður og gleðilegur og samvinnan jafnan
næsta árangurslítil. Árið 1848, þegar Danir
fengu lögbundna þjóðstjórn, hljes nýjum eldi
að kolunum; þá varð ágreiningurinn enn
skarpari, en aðalþráðurinn í ágreiningsefninu
var, að Íslendingar þóttust finna til þess, að
söguleg frjálsræðis-rjettindi þeirra væru troð-
in undir fótum, og þeim synjað um jafnrjetti.
Þetta hjelt áfram ágreiningnum, en ávöxtur-
inn var að þeim mun sorglegri, sem ágrein-
ingurinn var meiri, og bróðurlagið við Dani
fór rjenandi um mikinn mun. En nú höf-
um vjer handsamað nýja stjórnarskrá, og er
svo mikið þar með unnið, að vjer getum nú
byggt á fóstum grundvelli, sem lagður er
fyrir sambandinu, og horið fyrir oss hin
gildandi stjórnarlög fyrir óefanlegum rjetti
Íslands, vjer þurfum eigi frammar að byggja á
fyrirheitum og loforðum. En eigi að síður
er ágreiningurinn eigi horfinn enn, en víst
er um það, að hann þarf að hverfa, því svo
lengi sem hann helzt, svo lengi mun sá eld-
ur lifa í kolunum, að eigi grær um heilt

bræðrabandið. Þannig snýst málið einungis
um þann rjetta skilning, sannleikann, sem í
þessum lögum er lagður til grundvallar, og
gefst fyrir það nú Íslendingum færi á, svo
sem það einnig er brýn skylda þeirra, fyrir
sjálfan stuðning hinna gildandi laga, að
leiða stjórnendur Íslands erlendis ljúft á þá
rjettu götu.

Jeg vona þannig, að þingið sjái, að minn
aðaltilgangur með þessari fyrirspurn hljóti að
vera jafnkær landshöfðingja, sem fulltrúum
þjóðarinnar, og hún gjörð til þess að leita
sannleikans og finna hann. Að svo mæltu
skal jeg eigi fara fleirum orðum um ástæður,
og það því síður sem fyrirspurnin er glögg-
lega afmörkuð við rjettarsvæði það, sem
stjórnarlögin ná yfir, og einmitt við stóðu
ráðgjafans gagnvart þessu rjettarsvæði.

Landshöfðingi: Jeg man eigi eptir,
hvort þingmaðurinn var við staddur um dag-
inn, þegar jeg svaraði álíkri fyrirspurn frá
hálfu þingmanns Reykvíkinga um það, hvort
ráðgjafaskipti í Danmörku ættu að hafa áhrif
á, hver skipaði ráðherrasætið fyrir Ísland. Í
svari mínu þá tók jeg fram, að samkvæmt
stjórnarskránni ákveður konungur, hver ráð-
gjafi skuli vera fyrir Ísland, en þar sem Ís-
land samkvæmt lögum 2. janúar 1871 1. gr.
er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis, á ráð-
gjafi Íslands, eins og einnig flýtur af hlutar-
ins eðli, að sitja í ráði því, er skipað er fyrir
ríkið í heild sinni (Statsraadet). Og tek jeg
þetta svar upp aptur, þar það að mínu áliti
á fullkomlega einnig við þessa fyrirspurn.
Lögin 2. janúar 1871 eru hin nauðsynlega
undirstaða og grundvöllurinn, sem stjórnar-
skrá Íslands er byggð á, og eigi getur verið
án; þau ákveða, hver mál skuli vera sjer-
stakleg málefni Íslands (3. grein), eins og 1.
grein stjórnarskrárinnar beinlínis tekur fram,
að í öllum málefnum, er samkvæmt 3. grein
laganna 2. janúar 1871 varða Ísland sjerstak-
lega, hafi landið löggjöf sína og stjórn út af
fyrir sig. Stjórnarskrá Íslands af 5. janúar
1874 er þannig beinlínis byggð á lögum 2.
janúar 1871, og þar sem þessi lög ákveða
stöðu Íslands með þessum orðum: Ísland

er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sjerstökum landsrjettindum, enda hefur alþingi sjálft 1867 orðað ákvörðunina þannig, þá flytur þar af með nauðsyn, að ráðgjafi sitji í ríkisráði konungs, ergo er það samkvæmt stjórnarskrá Íslands, að ráðgjafi þess sem slíkur sitji í «Statsraadet», ráði ríkisins í heild sinni.

Benidikt Sveinsson: Jeg get eigi verið ánægður með þetta svar. Það, sem landshöfðingi gaf út á spurningu mína, álit jeg sumpart að liggi fyrir utan málið, sumpart af öðrum ástæðum eigi fullnægjandi, þó konungur geti falið öðrum ráðgjafa, sem hefur dönsk mál undir völdum, á hendur að annast einnig stjórn íslenskra mála, þá kemur það ekkert málinu við, þó þessi ráðgjafi persónulega sitji í ríkisráðinu, því í fyrirspurninni er beinlínis með orðatiltækinu «sem slíkur», það er: sem ráðgjafi sjerstaklegu málanna, gefið til kynna, að spurningin einmitt snýst um það verulega í málinu, nefnilega um það, hvort málefni þau, er samkvæmt 1. grein stjórnarskrárinnar snerta Ísland eingöngu, skulu af ráðgjafanum fyrir Ísland borin undir úrskurð statsráðsins, ef eðli og þýðing málsins að öðru leyti útheimtir það. Og þar að auki er meining mín elgi að ræða hjer stöðu hans í þeim málum, sem eigi heyra undir stjórnarlögin og stjórnarskrána. Landshöfðingi sagði, að lögin af 2. janúar-mánuði 1871 væru nauðsyuleg undirstaða stjórnarskrárinnar, en þessi athugasemd kemur eigi málinu við, því eins og hann tók sjálfur fram, er í lögum 2. jan. 1871 einungis tiltekin þau mál, sem varða Ísland eingöngu, en þessi klausa, er einmitt tekin upp aptur í stjórnarskránni, og sízt afgjöra lögin 2. jan. 1871 nokkuð um, hvort ráðgjafinn skuli sitja í «Statsraadet». Landshöfðingi ber í þessu efni fyrir sig 1. grein laganna 2. jan. 1871, en af henni verður ekkert ályktað, því bæði er það sitt hvað «hluti Danaveldis» og «hluti Danmerkur ríkis», en «Statsraadet» er stofnun, er eingöngu snertir verksvið grundvallarlagu Danmerkurrikis, enda er við bætt «með sjerstökum landsrjett-

indum», og hefur Ísland í þeim málum, er upp eru talin í 3. grein tjeðra laga, «löggjöf og stjórn sína út af fyrir sig»; þannig má þvert á móti til færa tjeða 1. grein laga 2. jan. 1871 fyrir því gagnstæða, en á þessu reki málsins þykist jeg ætíð að minnsta kosti hafa sannað það, að landshöfðinginn með alls engu móti getur ályktað neitt af 1. grein í þá átt, sem hjer ræðir um. Þegar fyrirspurn þingmanns Reykvikinga fór fram, var jeg eigi viðstaddur á þingi, og þótt jeg efist eigi um, að þær ástæður, er landshöfðingi nú færir fyrir skoðun sinni, sjeu mjög líkar þeim, er hann einnig þá byggði á, þá lýsi jeg því yfir, jeg ítreka það, að þetta svar hans er mjer alls eigi fullnægjandi. Ef jeg ætti að gjöra mjer grein fyrir, hvernig svara skyldi þessari spurningu, vil jeg fyrst benda hinum háttvirta landshöfðingja á, að sannleikurinn optast hefur fundizt með því, að ganga sem beinastan og einfaldastan veg. Stjórnarskráin segir nú í 1. grein með þerum orðum, að Íslendingar hafi í öllum málefnum þeim, er stjórnarlögin ná yfir, löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig, en flyti það af lögum 2. jan. 1871, að Ísland væri óaðskiljanlegur hluti Danmerkurrikis, svo að ráðgjafi þess sæti í «Statsraadet», gæti engum leyfzt að ætla, að Ísland hefði löggjöf og stjórn út af fyrir sig. Þá segir því næst í 2. grein stjórnarskrárinnar: konungur hefur hið æðsta vald yfir öllum hinum sjerstaklegu málefnum Íslands með þeim takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari, og lætur ráðgjafann fyrir Ísland framkvæma það. En hafi ráðgjafi Íslands sæti í «Statsraadet» í þessum málum, þá kemur það alveg í bága við stjórnarskrána, að hann um leið geti haft hið æðsta framkvæmdarvald í höndum, svo sem þar segir. Því næst getur það í þriðja lagi eins lítið samrímzt við 3. grein stjórnarskrárinnar, að ráðgjafinn fyrir Ísland hafi ábyrgð á því, að stjórnarskránni sje fylgt, ef hann skal sitja í «Statsraadet». Nú er jeg samdóma landshöfðingjanum um það, að lögin 2. jan. 1871 og stjórnarskráin sjeu samhljóða og byggð á

einum og sama grundvelli, svo að verði setning hans eigi leidd út úr stjórnarskránni, verði hún eigi heldur byggð á stöðulugunum. Og þannig er augljóst, að í hvorugum lögum er ráðgjafinn annað en sjálfstæður stjórnandi. Ef nú framvegis enginn þorir að rengja konunglega auglýsing 14. febr. 1874, þar sem tekið er fram, að stjórnarskráin sje gefin af frjálsu fullveldi, þá getur þetta eigi heldur verið á móti anda laganna 2. janúar 1871. Stjórnarskráin er ómótumælanleg sönnun fyrir því, að stjórn Íslands er óháð. En vildi maður vefengja þetta, þá væri eigi annað fyrir hendi, heldur en að hverfa til grundvallarlaga «Danmerkurrikis», því «Statsraadet» hefur enga heimild nema fyrir innan það rjettarsvið, sem þessi lög ná yfir. «Statsraadet» er nú: ráðaneytið í sameiningu undir forsæti konungs, að svo miklu leyti sem það meðhöndlar og leggur úrskurð á lögjafarmálefni og mikilsvarðandi stjórnarráðstafanir, er snerta Danmerkurriki, eða einn hluta þess; og ber þetta ráðgjafarþing fyrir aðgjörðir sínar ábyrgð fyrir konungi og Fólksþinginu danska. En nú veit jeg eigi til þess, að nokkur málefni þau megi að lögum bera undir ráðaneyti þetta, sem liggja fyrir utan þetta rjettarsvið, sem afmarkað er með grundvallarlögum Danmerkurrikis. Skyldi eigi að síður ráðgjafinn fyrir Ísland sitja í ráði þessu, þ. e. bera málefni þau, er snerta Ísland eingöngu, upp fyrir það, þá væri í fyrsta lagi auðsætt, að þar sem í þessu ráði atkvæðafjöldi, eins og lög gjöra ráð fyrir, ræður úrslitum, rjæði ráðgjafi Íslands sem slíkur engu; allt væri undir meiri hlutanum, hinum 7 eða 8 dönsku ráðgjöfum komið, en hversu mikið hefði þá ábyrgðin eptir 3. grein stjórnarskrár Íslands að þýða? Aptur á móti ber ráðgjafinn fyrir Ísland, eins og hinir dönsku samráðanautar hans, eptir þessari tilhögun ábyrgð fyrir ríkisþingi Dana, jafnvel í þeim málefnum, er snerta Ísland sjerstaklega; á hinn bóginn leiðir þessi skoðun einnig af sjer, að ráðgjafinn fyrir Ísland hefur atkvæði um eingöngu dönsk mál, sem borin verða upp í ráðinu; en munurinn er sá, að í öllum dönsk-

um málum hefur Íslands ráðgjafinn eins vel eins og hinir ábyrgð fyrir ríkisþingi Dana, en í engu íslenzku máli, er kemur þar fyrir, hefur danska ráðaneytið ábyrgð fyrir alþingi; þannig er eigi einungis, eptir þessari skoðun, allri jafnrjettis-hugmynd brugðið, heldur er einnig stafur og andi stjórnarskrárinnar troðinn undir fótum. En til þess að prófa fyllilega þýðingu og þá sönnu þyngd þessarar skoðunar á metaskálum sannleikans, ber einungis enn að athuga þær óttalegu hugsunar-afleiðingar, samkvæmt rjettum lögum, er menn hlytu þá einnig að aðhyllast; því væri gildi grundvallarlaga Danmerkurrikis fyrir Ísland sá hinn rjetti lagalegi grundvöllur fyrir stjórnarlegri stöðu Íslands, þá væri þar með ósameinanlegt, að byggja hana á lögum 2. janúar 1871 og á stjórnarskránni 5. janúar 1874, því hvorugt þessara nýmæla hefur verið meðhöndlað sem grundvallarlaga breyting, samkvæmt 95. grein grundvallarlaga Danmerkurrikis, og væru þau því hvorug gild nje bindandi fyrir neinn á nokkurn hátt. Þannig er ekki einungis sá rjettarstaða Íslands, sem fólgin er í stjórnarskránni veikt af þeirri skoðun, að ráðgjafi Íslands skuli sem slíkur hafa sæti í stjórnarráði Dana, heldur er einnig þar með vefengt allt gildi stjórnarlaga Íslands, stjórnarskrárinnar af 5. janúar 1874.

Landshöfðingi: Eins og þingmaðurinn nú játar, þá er spurningunni um stöðu ráðgjafans eigi svarað með því einungis, að skírskota til stjórnarskrárinnar 5. janúar 1874, heldur verður einnig til þess augnamiðs að athuga samband stjórnarskrárinnar við lög 2. janúar 1871, en þá er auðsætt, að ákvörðun sú í 1. grein tjeðra laga, að «Ísland er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis», eigi að hafa áhrif þau á stjórn Íslands, að ráðgjafi þess skuli hafa setu í ráði því, sem skipað er fyrir ríkið. Það er rjett hermt, að staða ráðgjafans fyrir Ísland eigi sje ákveðin í endurskoðuðum grundvallarlögum Danmerkurrikis. Að öðru leyti virðist mjer það svar, sem jeg hef þegar gefið, svo greinilegt og ljóst, sem það má bezt verða, og þar sem

mjer hefur eigi heppnast að sannfæra hinn heiðraða þingmann Árneseinga, skal jeg því eigi reyna til þess frekar bæði sökum þess, að tíminn er orðinn naumur fyrir setu þingsins, enda ált þú þá eigi ómaksins vert, þar þú liggur fyrir utan þá verkefni mitt, að svara fyrirspurnum, að fara út í þær stjórnarlegu (statsrettliche) rannsóknir, sem þingmaðurinn virðist svo gjarn á.

Beníðikt Sveinsson: Jeg leyfi mjer að ítreka, að af 1. grein laganna 2. jan. 1871 fáið alls ekkert útleitt í þá átt, sem landshöfðingi vill, heldur þvert á móti hið gagnstæða, því hann hefur hvorki sannað, að «Danaveldi» og «Danmerkur ríki» sje hið sama, og heldur eigi hefur hinn háttvirti landshöfðingi komið frá því, að «hin sjerstöku landsrjettindi», sem Íslandi þar eru játuð, í sambandi við stjórnarskrána, sjerstaklega þær greinir hennar, sem jeg í fyrri ræðu minni hef skírskotað til, hljóti að heimila oss þann rjett, ef stjórn Íslands á að vera óháð áhrifum danskra ráðgjafa, og með því yfirráðum Dana, að ráðgjafinn fyrir Ísland, sem slíkur, sitji eigi í stjórnarráðinu.

Grímur Thomsen sagði, að það væri ljóst, að ráðgjafinn ætti ekkert að fást við hin almennu mál ríkisins; hann væri að eins til fyrir hin sjerstöku mál Íslands. Öll önnur mál væru honum alveg óviðkomandi. Þannig væri utanríkisráðgjafinn ráðgjafi fyrir Ísland í utanríkismálum; fjárhagsráðgjafinn ráðherra fyrir Ísland í almennum fjárhagsmálum. Þess vegna sýndist sjálfsagt, að ráðgjafi Íslands ætti ekki að hafa sæti í ríkisráðinu, og það gæti jafnvel verið háskalegt, að hann sæti þar, því að þá kæmu hin sjerstöku mál Íslands ekki fremur undir hans úrskurð, en hinna annara ráðgjafa, og þá skæri Íslandsráðgjafi eins úr málum fyrir Ísland eins og fyrir Danmörk, og eins fyrir Danmörk eins og fyrir Ísland. Þegar ráðaneytið í Danmörku hefði verið bæði fyrir alrikið og hin sjerstöku fylki, þá hefði því verið skipt í ríkisráð og «Geheimestatsraad». Í ríkisráðinu hefðu setið flotastjórinn, hermálaráðherrann, fjármálaráðherrann og ut-

anríkisráðherrann, o. fl., en í «Geheimestatsraadet» hefði setið ráðgjafinn fyrir Sljesvik og Holstein, en ekki hinir fyrnefndu. Íslendingum gæti ekki verið þjént með því, að Íslandsráðgjafi yrði, ef til vildi, að fara frá sökum þess, að aðrir ráðgjafar yrðu að fara frá af ástæðum, sem væru Íslandi alveg óviðkomandi.

Landshöfðinginn sagðist vilja geta þess með tilliti til þess, er þingmaður Árneseyslu hefði sagt, að þó að orðið «Danmarks Rige» hefði áður haft aðra merkingu, þá væri það í lögnum 2. jan. 1871 alveg sömu merkingar og orðið Danaveldi. Þessi skýring mundi einnig nægja hinum heiðraða þingmanni Gullbringusýslu með tilliti til atlugasemda hans um «Geheimestatsraadet» og «Statsraadet».

Meðan á umræðunum stóð, hafði annar þingmaður Eyfirðinga komið til forseta með uppástungu um, að tekið væri þá þegar til umræðu næsta mál á dagskránni, í því trausti, að stjórnin samkvæmt gildandi stjórnarlögum Íslands sjái svo fyrir, að ráðgjafi Íslands í málum þeim, er varða það sjerstaklega, ekki sitji í ríkisráði Dana, og aðra hafði fyrir þingmaður Skaptfellinga komið með, þess efnis, að deildin tæki næsta mál til umræðu í fullri vissu um, að hans hátign mundi ráða bót á máli því, er hjer ræðir um, svo snemma sem annars er unnt. Uppástunga fyrra þingmanns Skaptfellinga var fyrst tekin til atkvæða, og var hún felld með 10 atkvæðum gegn 5, var því við haft nafnakall, og sögðu:

Já:

Halldór Kr. Fríðriksson,
Einar Gíslason,
Páll Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei:

Guðmundur Einarsson,
Beníðikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson.

Nei :

Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson.
Hjálmur Pjetursson,
Ísleifur Gíslason,
Jón Sigurðsson,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,

Nei :

Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson;

var því uppástungan felld með 16 atkvæðum gegn 6; en síðan var uppástunga annars þingmanns Eyfirðinga samþykkt með 16 atkvæðum gegn 6.

VII.

FYRIRSPURN

til landshöfðingja frá Sighvati Árnasyni, 1. þingmanni Rangæinga.

Hvað er landshöfðingjanum kunnugt um aðgjörðir nefndar þeirrar, sem skipuð var samkvæmt konungsúrskurði 4. nóvembermán. 1870, til þess að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga, og hve nær má búast við, að tjeð nefnd hafi lokið starfa sínum?

Á 34. fundi efri þingdeildarinnar, 11. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að fyrri þingmaður Rangæinga hefði afhent sjer fyrirspurn þá til landshöfðingjans, er hjer fer á undan, og var henni út býtt meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eftir, bar forseti undir atkvæði þingdeildarmanna, hvort fyrirspurnin skyldi fá framgang, og var það leyft með 6 atkvæðum. Ljet forseti þess þá getið, að hann mundi tilkynna landshöfðingjanum þessa ályktun þingdeildarinnar, og á 38. fundi, 16. næst á eftir, birti forseti þingdeildinni brjef landshöfðingja, dagsætt samdægurs, þar sem hann tjáir, að ekkert sje því til fyrirstöðu frá sinni hálfu, að fyrirspurnin fari fram miðvikudaginn, 18. dag s. m.

Á 40. fundi efri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmánaðar, var samkvæmt dagskránni

tekin fyrir *fyrirspurn til landshöfðingja frá Sighvati Árnasyni, 1. þingmanni Rangæinga, um aðgjörðir nefndar þeirrar, sem með konungsúrskurði 4. nóv. 1870 var skipuð til að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga.*

Sighvatur Árnason kvaðst hafa gefið tilefni til þess, að fyrirspurn þessi hefði komið fram; ætlaði hann eigi að tala langt, fyr en hann fengi nákvæmari upplýsingar um aðgjörðir nefndarinnar. Hann hefði eigi meint það með fyrirspurninni, að ánmæla nefndinni fyrir drátt á málinu, því það væri margbrotið, heldur væri það meining sín með þessu, að reyna til að fá að vita, hvort nefndin mundi verða búin að afljúka starfa sínum fyrir næsta alþingi eða ekki. Óskaði hann að svo mæltu svars hjá hinum hæstvirta landshöfðingja.

Landshöfðingi kvaðst hafa, eftir það er þingmaður Rangæinga hefði borið fyrirspurn þessa undir þingið, leitað sjer upplýsinga hjá formanni nefndarinnar, og fengið svar frá 12. þ. m., er hljóðaði þannig (las hann þá upp svarið). Hann vildi bæta því við, að hann í brjefi frá 30. okt. f. á. hefði skorað á formann nefndarinnar, að skýra frá, hve langt hún væri komin með aðgjörðir sínar. Starfi nefndarinnar væri yfirgripsmikill og vandasamur, og mætti búast við því, að það

mundi taka langan tíma, að leysa hann vel og vandlega af hendi. En nú gjörði hann ráð fyrir, að frumvarp nefndarinnar væri fullsamið og hreinskrifað; það, sem eptir stæði af störfum nefndarinnar, væri að nokkru leyti komið undir því, að einn af nefndarmönnum væri búsettur í öðrum fjórðungi landsins. Samt sem áður vonaðist hann eptir, að það yrði komið svo langt á leið, að senda mætti frumvarp svo tímanlega að sumri, að það yrði lagt fyrir alþingi 1877.

Sighvatur Arnason kvaðst vera hinum hæstvirta landshöfðingja þakklátur fyrir úrlausn hans á spurningu sinni. Kvaðst hann fúslega játa, að sjer væri ljóst, að mál þetta þyrfti mikla yfirvegun. Hann ætlaði yfirlýsing landshöfðingja tryggjandi fyrir því, að málið kæmi til næsta alþingis. Væri því ekki um skör fram, að nefndin notaði tímann, til að fá málið í sem bezt horf, enda lægi það ekki nú fyrir til umræðu, heldur fyrst árið 1877.

Jón Pjetursson sagði, að óákveðið væri, hvað skilið væri við landbúnaðarlög. Landbúrjettur hefði að vísu verið kenndur í Danmörku, en þar hagaði allt öðruvísi til en hjer, og lögin, sem hann byggðist á, væru öðruvísi. Hann hefði ráðfært sig við marga menn, en þeir hefðu ekki getað frætt sig, og formanninum sjálfum ekki verið það ljóst. Hann hefði ekki heldur getað farið eptir bænarskrám þeim, sem komið hefðu um þetta mál, því að það hefði verið venja á þinginu, að fleygja þeim bænarskrám, sem það eigi vildi taka í móti, í landbúnaðarnefndina, til þess að þær sáluðust þar. Þegar menn nú gættu að því, undir hverju landbúnaðurinn hjer á landi væri kominn, þá virtist sjer það vera landinu, sem maður býr á, og skepnunum, er hann þar fram fleytir; landbúnaðarlögin mundu því eiga að ganga út á að gefa lagareglur einkum um þetta tvennt, en þetta væri mikið mál og yfirgripsmikið; þegar menn vildu gefa lög um það, yrðu menn að smáliða fyrir sjer efnið eptir vissum almennum reglum, er ættu að ganga gegnum lögin öll, og yrðu menn því að verða sam-

dóma um þær, því að þær kæmu upp aptur og aptur til notkunar, og væru grundvöllur fyrir hinum öðrum ákvörðunum. Hann sagðist hafa komið með það, sem búið væri, og ætlaði hann að lesa yfirlit yfir efnið (las hann það, sem búið var). Lengra væri hann ekki kominn, og yrði hann að breyta aptur sumu af þessu; hann hefði ekki enn fyllilega getað gegnum gengið kaflana um almenninga og fjenað. Hvað það snerti, að leggja svo stórkostlegt lagaboð fyrir þingið allt í einu, þá væri hann hræddur um, að það kynni að leiða til þess, að ósamkvæmni kæmist inn í lögin, þegar farið yrði að breyta sumu, þar sem eigi væri unnt fyrir þingið, að setja sig fullkomlega á allskömmum tíma inn í svo yfirgripsmikið mál. Hann hjeldi því, að betra væri, að lagt væri fyrir þingið fyrst viss kafla af lögunum, nefndin gæti þá lagað hina kaflana, er eptir væru, samkvæmt breytingum þeim, er þingið gjörði við þennan fyrsta kafla. Þetta gæti einnig orðið mikill ljettir fyrir þingið, og lögin líka orðið með því móti betri og fremur að skapi þess.

Landshöfðinginn játaði það, að skýrsla hins háttvirta 4. konungkjörna þingmanns væri fróðleg, en hjer væri ekki tími til að ræða atriði þau, er hann hefði tekið fram; eptir brjefi formannsins yrði hann að halda því fram, að nefndin að sumri komanda gæti sent frumvarpið til landshöfðingja svo úr garði gjört, að stjórnin gæti tekið það til íhugunar, og samið eptir því lagaframvarp.

Sighvatur Arnason sagðist vera á sama máli og hinn hæstvirti landshöfðingi, að ekki ætti að fara sjerstaklega út í þetta mál. Kvaðst hann vera þakklátur hinum háttvirta 4. konungkjörna þingmanni fyrir upplýsingar þær, er hann hefði gefið um aðgjörðir nefndarinnar. Álit sitt væri, að byggja ætti mest á Jónsbókarlögum með tilliti til undanfarinnar reynslu og þörfum núverandi tíma, og álitu hann, að nefndin ætti að skila starfa sínum með frumvarpi til landshöfðingja fyrir næsta alþingi, en þingið taka við því, og gjöra sjer allt far um að koma málinu í sem bezt horf.

E.

Innanþingsályktun.

UPPÁSTUNGA

til ályktunar hins sameinaða alþingis um framhald til samskota til alþingishúss. (Frá Jóni Sigurðssyni 1. þingmanni Ísfirðinga).

1.

Halda skal áfram eptir hinum fyrri ályktunum alþingis að safna til alþingishúss, ávaxta það fje, sem þegar er safnað, reyna að ná saman því, sem lokað hefur verið, en er ógöldið, og safna á ný með tilstyrk alþingismanna og með hverjum þeim ráðum, sem tiltækilegust þykja, t. d. bazar, tombola o. s. frv.

2.

Til að framkvæma þetta og standa fyrir því, skal kjósa fimm manna nefnd fyrir sunnan og aðra fimm manna nefnd fyrir norðan. Nefndirnar mega kjósa til menn sjer til aðstoðar, fleiri eða færri, eptir því sem þeim þykir sjer þörf vera.

3.

Nefndirnar kjósa sjer sjálfar formann, skrifara og fjehirði. Þær taka við vaxtafje því, sem þegar er safnað, og sjá um það.

4.

Nefndir þessar standa til næsta alþingis 1877, og væntir þingið þá skýrslu frá þeim um, hversu máli þessu þá vegnar.

24. dag ágústmánaðar kl. 5. e. m. átti hið sameinaða alþingi fund með sjer, og kom samkvæmt dagskrá forseta, dagsettri deginum áður, til umræðu uppástunga til ályktunar hins sameinaða alþingis um framhald samskota til alþingishúss frá 1. þingmanni Ísfirðinga.

Forseti las þá fyrst upp skýrslu nefndar þeirrar, sem kosin var á alþingi 1867, um það, hvað samskotunum liði. Eptir skýrslu þeirri voru samskotin orðin að upphæð 1419 kr. 31 eyr. Þar af voru á vöxtum í sparisjóði Reykjavíkurbæjar 551 kr. 4 aur., og í vörzlum Jóns Sigurðssonar, þingmanns Ísfirðinga voru 868 kr. 27 aur. auk vaxta af því fje. Því næst gat forseti þess, að hann hefði búið til uppástungur þessar í þeim tilgangi, að beina umræðunum um mál þetta að því, er að hans ætlun væri aðalatriði málsins, og sem væri það, hvort samskotunum skyldi fram haldið, eða þá hitt, að menn vildu hætta við svo búið. Hann kvaðst fyrir sitt leyti álíta þetta fagurt fyrirtæki; þingmenn ættu ekkert í hættu, þótt þeir gjörðu tilraun til samskotanna, og það væri naumast samboðið sóma þingmanna, að hætta nú við svo búið.

Ásgeir Einarsson sagðist vera ókunnugur máli þessu. En eptir því, sem hann hefði getað kynnt sjer mál þetta, sýndist sjer það allmjög á reiki. Vildi hann eigi hafa þetta sem sjerstaka uppástungu, og þætti sjer rjettast, að mál þetta heyrði undir þjóðvinafjellagið.

Forseti sagði, að rjettast væri, að halda þessu máli algjörlega frá þjóðvinafjellaginu, eins og hann hefði áður bent á, en að haldið væri áfram með samskotin til næsta þings.

Þá var gengið til atkvæða um uppástungurnar og var

1. grein samþykkt með 29 atkvæðum	
2. — — — 29 —	
3. — — — 29 —	
4. — — — 29 —	

Þá skoraði forseti á þingmenn að kjósa menn í nefndir samkvæmt 2. grein.

Páll prestur *Pálsson* spurði, hvort eigi mætti kjósa utanþingsmenn í nefndir þessar, og játaði forseti því.

Í nefndina á Suðurlandi voru kosnir þessir menn:

<i>Grímur Thomsen</i>	með 24 atkvæðum,
<i>Halldór Kr. Friðriksson</i>	— 23 —
<i>Bergur Thorberg</i>	— 23 —
<i>Þórarinn Böðvarsson</i>	— 14 —
<i>Árni Thorsteinson</i>	— 10 —

Í nefndina á Norðurlandi voru kosnir:

<i>Jón Sigurðsson á Gault.</i>	með 27 atkvæðum,
<i>Einar Ásmundsson</i>	— 20 —
<i>Tryggvi Gunnarsson</i>	— 18 —
<i>Snorri Pálsson</i>	— 18 —
<i>Eggert Gunnarsson</i>	— 17 —

Þá komu til umræðu tvö ávörp til konungs, annað um gufuskipsferðir til Íslands, hitt um vita á Reykjanesi.

Forseti gat þess, að hann hefði fengið brjef frá landshöfðingjanum, þar sem hann benti á, að stjórnarskráin heimilaði hvorri deild um sig rjett til að senda konungi ávörp (21. gr.). En hann kvaðst fyrir sitt leyti eigi sjá neitt á móti því, að hið sameinaða alþingi sendi konungi ávarp, og var það almennt álit þingmanna, að það væri rjettara, og ætti hjer betur við, heldur en það, að hvor deildin fyrir sig sendi konungi ávörp sama efnis, og sem auk þess væru stýluð í nafni alþingis í heild sinni, en eigi deildanna, hvorrar fyrir sig; enda þótti það ekki geta verið efa undirorpið, að þar sem stjórnarskráin leyfði hvorri deildinni fyrir sig, að rita konungi ávörp, þá hlyti hið sameinaða þing að hafa rjett til hins sama, þegar því þætti það eiga við. Því næst var gengið til atkvæða, og voru bæði

ávörpin samþykkt með litlum orðabreytingum í einu hljóði, og sömuleiðis var í einu hljóði samþykkt, að ávörpin skyldu send landshöfðingja frá hinu sameinaða alþingi.

Því næst gat forseti fjögurra ávarpa til alþingis, sem fram voru lögð:

1. frá Suður-Múlasýslu;
2. — Dalasýslu;
3. — Húnavaldssýslu;
4. — Gullbringusýslu;

og stakk hann upp á, að þeim væri vísað til flutningsmanna þeirra, og að þeir bæru þau síðan upp, hver í sinni deild.

Jón Sigurðsson ljét í ljósi þá skoðun sína, að landsmenn, er ávörp þessi hefðu sent, mundu kunna því betur, að þau væru lesin upp á þinginu. En er það heyrðist á þingmönnum, að þeim þætti það óþarfi, þá vildi hann að minnsta kosti, að gjörð yrði sú ályktun, að þau yrðu prentuð í þingtiðindunum. Sömu skoðun ljétu í ljósi Ásgeir Einarsson, og Guðmundur Einarsson. Benedikt Sveinsson gjörði þá athugasemd, að ef ávörpin væru prentuð í þingtiðindunum, þá lægi næst, að gjöra það sama við bænarskrár þær, sem komið hefðu til þingsins, en það yrði allt of langt mál og óþarfa-kostnaðarauki. Eiríkur Kúld og Grímur Thomsen voru á því máli, að óþarfi væri að prenta ávörp þessi, því að bæði hefðu þingmenn kynnt sjer þau, og flest mál, er þar væri getið, hefðu verið tekin til meðferðar af þinginu, og kæmu þannig fram í þingtiðindunum. En Grímur Thomsen gat þess, að rjett væri að drepa á í tiðindunum þau mál, er þingið hefði eigi getað sinnt.

Þá var leitað atkvæða um þessi atriði, og var því neitað með 18 atkvæðum gegn 7, að vísa ávörpunum til deildanna, en með 16 atkvæðum gegn 5 var neitað, að prenta þau í þingtiðindunum.

Þegar dagskrá var lokið á 48. fundi efri þingdeildarinnar, 26. dag ágústmánaðar, las forseti upp skýrslu yfir mál þau, er þingdeildin á þessu þingi hafði haft til meðferðar, og mælti síðan:

Þetta er yfirlit yfir þau mál, sem efri deild alþingis hefur haft til meðferðar í þetta sinn, og vona jeg, að allir verði að jata, að þessi deild þingsins hefur tekið tiltölulegan þátt í störfum þess, eins og líka hitt, að hún hefur varið tíma og kröftum til að gjöra málin svo vel úr garði, sem hún hafði bezt fengið á.

Að visu mun það ekki eiga við á lög-

gjafarþingi, að halda skilnaðarræðu eins og að undanfögnu hefur átt sjer stað, en jeg get þó ekki bundizt þess, að votta hinum heiðruðu þingdeildarmönnum innilega þökk fyrir þá hjálp, sem þeir hver eptir stöðu sinni í deildinni hafa veitt mjer, og fyrir það umburðarlyndi og þá góðvild, sem þeir allir sameiginlega hafa sýnt mjer.

Að endingu óska jeg þess af hjarta, að störf þessarar deildar og þingsins yfir höfuð að tala megi verða fösturjörðu vorri til heilla og hamingju, og segi jeg svo fundi slitið og samvinnu vorri að þessu sinni.

A 50. fundi neðri deildar alþingis, 26. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, þegar dagskrá var lokið, hver mál hefðu komið til meðferðar á þingi, og hver afdrif þau hefðu haft, einkum í neðri deildinni. Að endingu

þakkaði hann þingmönnum öllum fyrir þá velvild og umburðarlyndi, sem þeir hefðu auðsýnt sjer um samvinnutímann, og sagði því næst fundi slitið.

Fimmtudaginn, 26. dag ágústmánaðar, átti hið sameinaða alþingi fund með sjer.

Var þá fyrst lesið upp ávarp til konungs í fjárkláðamálinu, sem nefndin hafði samið. Stungu nokkrir þingmenn upp á ýmsum breytingum á ávarpinu, sem voru sumpart orðabreytingar og sumpart efnisbreytingar. Nefndin aðhylltist fyrir sitt leyti breytingar þessar, og var ávarpið síðan aptur lesið upp með áorðnum breytingum, og samþykkt með 29 atkvæðum gegn 2.

Því næst stakk forseti upp á því, að þingið gæfi sjer heimild til og fæli sjer, að hann leitaði samtals við konung, er hann kæmi til Kaupmannahafnar nú í haust, og færði honum kveðju þingsins og beztu óskir þess, og var það samþykkt í einu hljóði.

Þá gekk landshöfðinginn inn í þingsalinn, og til sætis síns; las hann síðan upp brjef konungs, dags. 24. maí þ. á., þar sem landshöfðingjanum er gefið vald til, að lengja þingið um 14 daga, og þar eð nú þingtíminn væri liðinn, og þingið hefði lokið störfum sínum, þá lýsti hann því yfir, að

ALÞINGI VÆRI SLITIÐ.

Stóð þá varaforseti hins sameinaða alþingis upp, og mælti:

Lengi lifi konungur vor,

Kristján hinn IX.

Risu þá þegar allir aðrir þingmenn upp, og tóku undir í einu hljóði.

Var síðan gengið af fundi.

VIÐBÆTIR.

I.

Stjórnarskrá

um hin sjerstaklegu málefni Íslands.

Vjer Christian hinn Niundi, af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, þjettmerski, Láenborg og Aldinborg,

Gjörum kunnugt: Eptir að frumvörp til fyrirkomulags á stjórnarmálefnum Íslands fleirum sinnum höfðu verið lögð fyrir hið íslenska alþingi, án þess að þingið hefði viljað aðhyllast þau, hefur alþingi, sem haldið var á árinu, sem leið, sumpart í þegnlegri bænarskrá, sumpart í þegnlegu ávarpi, er laut að hinu sama, látið í ljósi þá ósk, að vjer vildum gefa Íslandi stjórnarbót að því leyti, er snertir hin sjerstaklegu málefni þess, sjer í lagi á þá leið, að hún gæti öðlzt gildi á þessu ári, sem minnisvert er fyrir Ísland.

Með því vjer höfum fundið ástæðu til, að verða við beiðni þeirri, sem þannig er fram komin frá voru kæra og trúa alþingi, höfum vjer allramildilegast ályktað, með því að leggja til grundvallar frumvörp þau til stjórnarskipunarlag, sem áður hafa verið lögð fyrir alþingi, og einkanlega taka tillit til atriða þeirra, er tekin voru fram í fyr nefndri bænarskrá þingsins, að gefa eptirfylgjandi

Stjórnarskrá um hin sjerstaklegu málefni Íslands.

I.

1. grein.

Í öllum þeim málefnum, sem samkvæmt lögum um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, 2. janúar 1871, 3. gr., varða Ísland sjerstaklega, hefur landið löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig, á þann hátt, að löggjafarvaldið er hjá konungi og alþingi í sameiningu, framkvæmdarvaldið hjá konungi, og dómsvaldið hjá dómendum.

Samkvæmt 2. gr. í tjeðum lögum tekur Ísland aptur á móti engan þátt í löggjafarvaldinu að því leyti, er snertir hin almennu málefni ríkisins, á meðan það ekki hefur fulltrúa á ríkisþinginu, en á hinn bóginn verður þess heldur ekki krafzt á meðan, að Ísland leggi neitt til hinna almennu þarfa ríkisins.

2. grein.

Konungur hefur hið æðsta vald yfir öllum hinum sjerstaklegu málefnum Íslands með þeim takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari, og lætur ráðgjafann fyrir Ísland framkvæma það.

Hið æðsta vald á Íslandi innanlands skal á ábyrgð ráðgjafans fengið í hendur landshöfðingja, sem konungur skipar, og hefur aðsetur sitt á Íslandi. Konungur ákvarðar verksvið landshöfðingja.

3. grein.

Ráðgjafinn hefur ábyrgð á því, að stjórnarskránni sje fylgt. Alþingi kemur fyrir sitt leyti ábyrgð fram á hendur ráðgjafanum eptir þeim reglum, sem nákvæmar verður skipað fyrir um með lögum.

Finni alþingi ástæðu til að bera sig upp undan því, hvernig landshöfðingi beitir valdi því, sem honum er á hendur falið, ákvarðar konungur, er alþingi fer þess á leit, í hverju einstöku tilfelli, hvort og hvernig ábyrgð skuli komið fram á hendur honum.

4. grein.

Konungur veitir öll þess konar embætti, sem hann hefur veitt þingað til. Breytingu má á þessu gjöra með lagabóði. Engan má skipa embættismann á Íslandi, nema hann hafi hin almennu rjettindi innborinna manna og þar á ofan hafi fært sönnur á, að hann hafi fullnægt því, sem fyrir er mælt í hinum gildandi ákvörðunum um kunnáttu í máli landsins. Sjerhver embættismaður skal vinna eið að stjórnarskránni.

Konungur getur vikið þeim frá embætti, sem hann hefur veitt það. Eptirlaun embættismanna skulu ákveðin samkvæmt eptirlaunalögnum.

Konungur getur flutt embættismenn úr einu embætti í annað, þó svo, að þeir missi einkis í af embættistekjum, og að þeim sje gefinn kostur á að kjósa, hvort þeir vilji heldur embættaskiptin eða þá lausn frá embætti með eptirlaunum þeim, sem almennar reglur ákveða.

Með lagabóði má undan skilja ýmsa embættismannaflokka auk embættismanna þeirra, sem nefndir eru í 44. grein.

5. grein.

Konungur stefnir saman reglulegu alþingi annaðhvort ár. Án samþykkis konungs má þingið eigi eiga setu lengur en 6 vikur. Breyta má þessu með lögum.

6. grein.

Konungur getur stefnt alþingi saman til aukafunda, og ræður hann, hversu langa setu það þá skuli eiga.

7. grein.

Konungur getur frestað fundum hins reglulega alþingis um tiltekinn tíma, en samt ekki lengur en 4 vikur, nema alþingi samþykkist það, og ekki nema einu sinni á ári.

8. grein.

Konungur getur leyst upp alþingi, og skal þá stofnað til nýrra kosninga, áður tveir mánuðir sjeu liðnir, frá því það var leyst upp, og alþingi stefnt saman næsta ár, eptir að það var leyst upp.

9. grein.

Konungur getur látið leggja fyrir alþingi uppástungur til laga og ályktana.

10. grein.

Samþykkis konungs þarf til þess, að nokkur ályktun alþingis geti fengið lagagildi. Konungur annast um, að lögin verði birt og að þeim verði fullnægt. Hafi konungur ekki staðfest eitthvert lagafrumvarp, sem alþingi hefur fallið á, á undan næsta reglulegu alþingi, er það fallið niður.

11. grein.

Þegar brýna nauðsyn ber til, getur konungur gefið út bráðabyrgðalög milli alþinga; eigi mega slík lög samt koma í bága við stjórnarskrána, og ætíð skulu þau lögð fyrir næsta alþingi á eptir.

12. grein.

Konungur náðar menn, og veitir almenna uppgjöf á sökum.

13. grein.

Konungur veitir sumpart beinlínis, sumpart með því, að fela það hlutaðeigandi stjórnarvöldum á hendur, leyfi þau og undanþágur frá lögum, sem tíðkæzt hafa eptir reglum þeim, sem farið hefur verið eptir hingað til.

II.

14. grein.

Á alþingi eiga sæti 30 þjóðkjörnir alþingismenn og 6 alþingismenn, sem konungur kveður til þingsetu. Tölu hinna þjóðkjörnu alþingismanna má breyta með lögum. Bæði kosningar hinna þjóðkjörnu alþingismanna og umboð þeirra, sem kvaddir eru til þingsetu af konungi, gilda venjulega fyrir 6 ára tímabil, og umboð þeirra, sem konungur kveður til, eins fyrir það, þótt þingið kynni að verða leyst upp. Deyi nokkur eða fari frá af þeim, sem kosnir eru eða kvaddir til þingsetu, meðan á kjörtímanum stendur, skal samt að eins kjósa eða kveðja til þingsetu fyrir það tímabil, sem eptir er af kjörtímanum.

15. grein.

Alþingi skiptist í tvær deildir, efri þingdeild og neðri þingdeild. Í efri deildinni sitja 12 þingmenn, í neðri deildinni 24. Þó má breyta tölum þessum með lögum.

16. grein.

Hinir konungkjörnu alþingismenn eiga allir sæti í efri þingdeildinni. Hina þingmennina í efri deildinni kys alþingi í heild sinni með óbundnum kosningum úr flokki hinna þjóðkjörnu alþingismanna fyrir allan kjörtímann, í fyrsta sinn, er það kemur saman, eptir að nýjar kosningar hafa farið fram. Verði, meðan á kjörtímanum stendur, nokkurt sæti laust í efri þingdeildinni, sem þjóðkjörnir alþingismenn sitja í, þá ganga báðar þingdeildirnar, þegar búið er að kjósa nýjan alþingismann, saman til þess að velja mann í hið lausa sæti meðal þjóðkjörnu þingmannanna fyrir þann kjörtíma, sem eptir er.

17. grein.

Kosningarrjett til alþingis hafa:

- a. allir bændur, sem hafa grasnyt og gjalda nokkuð til allra stjetta; þó skulu þeir, sem með sjerstaklegri ákvörðun kynnu að vera undanskildir einhverju þegnskyldugaldi, ekki fyrir það missa kosningarrjett sinn;

- b. kaupstaðarborgarar, ef þeir gjalda til sveitar að minnsta kosti 8 krónur (1 rd.) á ári;
- c. þurrabúðarmenn, ef þeir gjalda til sveitar að minnsta kosti 12 krónur (6 rd.) á ári;
- d. embættismenn, hvort heldur þeir hafa konunglegt veitingarbrjef, eða þeir eru skipaðir af því yfirvaldi, sem konungur hefur veitt heimild til þessa;
- e. þeir, sem tekið hafa lærdómspróf við háskólann, eða embættispróf við prestaskólann í Reykjavík, eða eitthvert annað þess háttar opinbert próf, sem nú er eða kann að verða sett, þó ekki sjeu þeir í embættum, ef þeir eru ekki öðrum háðir.

Þar að auki getur enginn átt kosningarrjett, nema hann sje orðinn fullra 25 ára að aldri, þegar kosningin fer fram, hafi óflekkað mannorð, hafi verið heimilisfastur í kjördæminu eitt ár, sje fjár síns ráðandi, og honum sje ekki lagt af sveit, eða, hafi hann það sveitarstýrk, að hann þá hafi endurgoldið hann, eða honum hafi verið gefinn hann upp.

18. grein.

Kjörgengur til alþingis er hver sá, sem hefur kosningarrjett samkvæmt því, sem nú var sagt, ef að hann

- 1. ekki er þegn annars ríkis eða að öðru leyti er í þjónustu þess;
- 2. hefur að minnsta kosti í síðustu 5 ár verið í löndum þeim í norðurálfunni, sem liggja undir Danaveldi; og
- 3. sje orðinn fullra 30 ára að aldri, þegar kosningin fer fram.

Kjósa má samt þann mann, sem á heima utan kjördæmis eða hefur verið þar skemur en eitt ár.

Hinar nákvæmari reglur um kosningarnar verða settar í kosningarlögunum.

III.

19. grein.

Hið reglulega alþingi skal koma saman fyrsta virkan dag í júlímánuði annaðhvort ár, hafi konungur ekki til tekið annan samkomudag sama ár.

20. grein.

Samkomustaður alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík. Þegar sjerstaklega er á statt, getur konungur skipað fyrir um, að alþingi skuli koma saman á öðrum stað á Íslandi.

21. grein.

Hvor alþingisdeildin um sig á rjett á að stinga upp á lagaboðum og samþykkja þau fyrir sitt leyti; einnig má hvor þingdeildin fyrir sig senda konungi ávörp.

22. grein.

Hvor þingdeildin fyrir sig getur sett nefndir af þingmönnum til þess, meðan þingið stendur yfir, að rannsaka málefni, sem eru áriðandi fyrir almenning. Þingdeildin getur veitt nefndum þessum rjett á að heimta skýrslur, munnlegar og brjeflegar, bæði af embættismönnum og einstökum mönnum.

23. grein.

Engan skatt má á leggja, nje breyta, nje af taka nema með lagaboði; ekki má heldur taka lán, er skuldbindi Ísland, nje selja eða með öðru móti láta af hendi neina af jarðareignum landsins, nema slíkt sje með lagaboði ákveðið.

24. grein.

Ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sje til þess í fjárlögum eða fjáráukalögum.

25. grein.

Fyrir hvert reglulegt alþingi, undir eins og það er saman komið, skal leggja frumvarp til fjárlaga fyrir Ísland fyrir tveggja ára fjárhagstímabilið, sem í hönd fer. Með tekjunum skal telja bæði hið fasta tillag og aukatillagið, sem samkvæmt lögum um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, 2. janúar 1871, 5. gr., sbr. 6. gr., er greitt úr hinum almenna ríkissjóði til hinna sjerstaklegu gjalda Íslands, þó þannig, að greiða skuli fyrir fram af tillagi þessu útgjöldin til hinnar æðstu innlendu stjórnar Íslands og fulltrúa stjórnarinnar á alþingi, eins og þau verða ákveðin af konunginum.

Gjöld, sem ákveðin eru með eldri lögum, tilskipunum, konungsúrskurðum eða öðrum gildum ákvörðunum, skulu, þangað til breyting verður á því gjörð með lögum, bæði í frumvarpinu til fjárlaganna og í þeim sjálfum, færð til með þeim upphæðum, sem einu sinni eru ákveðnar, nema krafist sje sjerstaklega viðbótar fyrir hið einstaka fjárhagstímabil, eða hún veitt.

Frumvarpið til fjárlaganna og eins frumvörp til fjáráukalaga skal jafnan fyrst leggja fyrir neðri deild alþingis.

26. grein.

Hvor þingdeild kys yfirskoðunarmann, og skulu þeim veitt laun fyrir starfa sinn. Yfirskoðunarmenn þessir eiga að gagnskoða hina árlegu reikninga um tekjur og gjöld landsins, og gæta þess, að tekjur landsins sjeu þar allar taldar, og að ekkert hafi verið út galdið án heimildar. Þeir geta krafist, að fá allar skýrslur þær og skjöl, sem þeim þykir þurfa. Síðan skal safna þessum ársreikningum fyrir hvert tveggja ára fjárhagstímabil í einn reikning og leggja hann fyrir alþingi ásamt með athugasemdum yfirskoðunarmanna, og skal því næst samþykkja hann með lagabóði.

27. grein.

Ekkert lagafrumvarp má samþykkja til fullnaðar, fyr en það hefur verið rætt þrisvar sinnum í hvorri þingdeildinni um sig.

28. grein.

Þegar lagafrumvarp er samþykkt í annarhvorri þingdeildinni, skal það lagt fyrir hina þingdeildina í því formi, sem það er samþykkt. Verði þar breytingar á gjörðar, gengur það aptur til fyrri þingdeildarinnar. Verði hjer aptur gjörðar breytingar, fer frumvarpið að nýju til hinnar deildarinnar. Gangi þá enn eigi saman, ganga báðar deildirnar saman í eina málstofu, og leiðir alþingi þá málið til lykta eptir eina umræðu. Þegar alþingi þannig myndar eina málstofu, þarf til þess, að gjörð verði fullnaðarályktun á máli, að tveir þriðjungar þingmanna úr hvorri deildinni um sig sjeu á fundi og eigi þátt í atkvæðagreiðslu; ræður þá atkvæðafjöldi úrslitum um hin einstöku máls-atriði, en til þess að lagafrumvarp, að undan skildum frumvörpum til fjárlaga og fjáráukalaga, verði samþykkt í heild sinni, þarf aptur á móti að minnsta kosti, að tveir þriðjungar atkvæða þeirra, sem greidd eru, sjeu með frumvarpinu.

29. grein.

Alþingi sker sjálft úr, hvort þingmenn þess sjeu löglega kosnir.

30. grein.

Sjrhver nýr þingmaður skal vinna eið að stjórnarskránni, undir eins og búið er að viðurkenna, að kosning hans sje gild.

31. grein.

Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína, og eigi við neinar reglur frá kjósendum sínum.

Embættismenn þeir, sem kosnir verða til alþingis, þurfa ekki leyfi stjórnarinnar til þess að þiggja kosninguna, en skyldir eru þeir til, án kostnaðar fyrir landssjóðinn að annast um, að embættisstörfum þeirra verði gegnt á þann hátt, sem stjórnin álitur nægja.

32. grein.

Meðan alþingi stendur yfir, má ekki taka neinn alþingisman fastan fyrir skuldir án samþykkis þeirrar deildar, er hann situr í, nje heldur setja hann í varðhald eða höfða mál á móti honum, nema hann sje staðinn að glæp.

Enginn alþingismaður verður krafinn til reikningsskapar utan þings fyrir það, sem hann hefur talað á þinginu, nema þingdeildin, sem í hlut á, leyfi.

33. grein.

Komist sá, sem löglega er kosinn, í einhverjar þær kringumstæður, sem svipta kjör-gengi, missir hann rjett þann, sem kosningunni fylgir.

34. grein.

Landshöfðingjanum skal heimilt vegna embættisstöðu sinnar að sitja á alþingi, og á hann rjett á að taka þátt í umræðunum, eins opt og hann vill, en gæta verður hann þingskapa.

Stjórnin getur einnig veitt öðrum maoni umboð til að vera á þingi við hlið lands-inshöfðingja og að láta því í tje skýrslur þær, sem virðast nauðsynlegar. Í forföllum lands-höfðingja má veita öðrum umboð til þess að semja við þingið.

Atkvæðisrjett hefur landshöfðinginn eða sá, sem kemur í hans stað, því að eins, að þeir sjeu jafnframt alþingismenn.

35. grein.

Hvor þingdeildin um sig og eins hið sameinaða alþingi kys sjálft forseta sinn og varaforseta.

36. grein.

Hvorug þingdeildin má gjöra ályktun um neitt, nema að minnsta kosti tveir þriðjung-ar þingmanna sjeu á fundi og greiði þar atkvæði.

37. grein.

Heimilt er hverjum alþingismanni að bera upp í þeirri þingdeildinni, sem hann á sæti í, sjerhvert opinbert málefni, ef hún leyfir það, og beiðast þar um skýrslu.

38. grein.

Hvorug þingdeildin má taka við neinu málefni, nema einhver þingdeildarmanna taki það að sje til flutnings.

39. grein.

Þyki þingdeildinni ekki ástæða til að gjöra ályktun um eitthvert málefni, þá getur hún vísað því til landshöfðingjans eða ráðgjafans.

40. grein.

Fundir beggja þingdeildanna og hins sameinaða alþingis skulu haldnir í heyranda hljóði. Þó getur hlutaðeigandi forseti eða svo margir þingmenn, sem tiltekið er í þingsköpunum, krafist, að öllum utanþingsmönnum sje vísað burt, og skal þá þing það, er hlut á að máli, skera úr, hvort ræða skuli málefnið í heyranda hljóði eða á heimulegum fundi.

41. grein.

Þingsköpin handa hinu sameinaða alþingi og báðum deildum þess skulu sett með lagaboði.

IV.

42. grein.

Skipun dómsvaldsins verður ei ákveðin nema með lagaboði.

43. grein.

Dómendur eiga rjett á að skera úr öllum ágreiningi um embættistakmörk yfirvaldanna. Þó getur sá, sem þar um leitar úrskurðar, ekki komið sjer hjá að hlýða yfirvaldsboðinu í bráð, með því að skjóta málinu til dóms.

44. grein.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis eptir lögunum. Þeim dómendum, sem ekki hafa að auk umboðs-störf á hendi, verður ekki vikið úr embætti nema með dómi, og ekki verða þeir heldur fluttir í annað embætti á móti vilja þeirra, nema þegar svo stendur á, að verið er að koma nýrri skipun á dómstólana. Þó má veita þeim dómara, sem orðinn er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en eigi skal hann missa neins í af launum sínum.

V.

45. grein.

Hin evangeliska lúterska kirkja skal vera þjóðkirkja á Íslandi, og skal hið opinbera að því leyti styðja hana og vernda.

46. grein.

Landsmenn eiga rjett á að stofna fjelög til að þjóna guði með þeim hætti, sem bezt á við sannfæringu hvers eins, þó má ekki kenna eða fremja neitt, sem er gagnstætt góðu siðferði og allsherjarreglu.

47. grein.

Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum rjettindum fyrir sakir trúarbragða sinna, nje heldur má nokkur fyrir þá sök skorast undan almennri fjelagsskyldu.

VI.

48. grein.

Sjerhver sá, sem tekinn er fastur, skal leiddur fyrir dómara, svo fljótt sem auðið er. Megi þá eigi jafnskjótt láta hann lausan aptur, ber dómaranum svo fljótt sem verður, og

í seinasta lagi áður en 3 dagar sjeu liðnir frá því, að sá, sem tekinn er fastur, var leiddur fyrir dómara, að leggja á úrskurð, er byggður sje á tilgreindum ástæðum, um, hvort hann skuli settur í varðhald, og megi láta hann lausan móti veði, þá skal ákveðið í úrskurðinum, hvert eða hversu mikið það skuli vera.

Úrskurði þeim, sem dómariinn kveður upp, má sá, sem í hlut á, þegar skjóta sjer í lagi til æðra dóms.

Engan mann má setja í gæzluvarðhald fyrir yfirsjón, er að eins varðar fjesekt eða einföldu fangelsi.

49. grein.

Heimilið er friðheilagt. Ekki má gjöra húsleit, nje kyrrsetja brjef og önnur skjöl og rannsaka þau, nema eptir dómsúrskurði, ef lögin ekki gjöra sjerlega undantekning.

50. grein.

Eignarrjetturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji; þarf til þess lagaboð og komi fullt verð fyrir.

51. grein.

Öll bönd þau, er hamla frelsi í atvinnuvegum og jafnrjetti manna til atvinnu, og eigi eru byggð á almenningsheillum, skal af taka með lagaboði.

52. grein.

Sá, sem ekki getur sjeð fyrir sjer og sínum, og sje hann ekki skyldu-ómagi annars manns, skal eiga rjett á að fá styrk úr almennum sjóði, en þá skal hann háður vera skyldum þeim, er lögin áskilja.

53. grein.

Hafi foreldrar eigi efni á að fræða sjálf börn sín, eða sjeu börnin munaðarlaus og öreigar, er það skylda hins opinbera að sjá þeim fyrir uppfærðingu og framfæri.

54. grein.

Hver maður á rjett á að láta í ljósi hugsanir sínar á prenti; þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar tálmanir fyrir prentfrelsið má aldrei innleiða.

55. grein.

Rjett eiga menn á að stofna fjelög í sjerhverjum löglegum tilgangi, án þess að leyfi þurfi að sækja til þess. Ekkert fjelag má leysa upp með stjórnnarráðstöfun. Þó má banna fjelög um sinn, en þá verður þegar að höfða mál gegn fjelaginu, til þess það verði leyst upp.

56. grein.

Rjett eiga menn á að safnast saman vopnlausir, Lögreglustjórninni er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni, þegar uggvænt þykir, að af þeim leiði óspektir.

57. grein.

Sjerhver vopnfær maður er skyldur að taka sjálfur þátt í vörn landsins eptir því, sem nákvæmar kann að verða fyrir mælt þar um með lagaboði.

58. grein.

Rjetti sveitarfelaganna til að ráða sjálf málefnum sínum með umsjón stjórnarinnar skal skipað með lagaboði.

59. grein.

Skattgjaldamálum skal koma fyrir með lagaboði.

60. grein.

Öll sjerstakleg rjettindi, er lögin hafa bundið við aðal, nafnbætur og tign, skulu vera af tekin.

VII.

61. grein.

Uppástungur, hvort heldur er til breytinga eða viðauka á stjórnarskrá þessari, má bera upp, bæði á reglulegu alþingi og auka-alþingi. Nái uppástungan um breytingu á stjórnarskránni samþykki beggja þingdeildanna, skal leysa alþingi upp þá þegar og stofna til almennra kosninga af nýju. Samþykki hið nýkosna alþingi ályktunina óbreytta, og nái hún staðfestingu konungs, þá hefur hún gildi sem stjórnarlög.

62. grein.

Stjórnarskrá þessi öðlast gildi 1. dag ágústm. 1874, jafnhliða hinum nákvæmari reglum til bráðabyrgða, sem leiðir af þeim ákvörðunum um stundarsakir, sem hjer koma á eptir.

Ákvarðanir um stundarsakir.

1.

Þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, skulu kosningarlögin 6. janúar 1857, smbr. tilskipun 8. marz 1843, framvegis gilda um kosningarnar til alþingis að öðru leyti en því, sem leiðir af 14., 17. og 18. grein í lögum þessum.

Þeirri tölu hinna þjóðkjörnu alþingismanna, sem ákvörðuð er í hinni fyrstu greininni, skal, þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, skipt þannig niður, að þær sýslur er nú skal greina: 1) Gullbringu og Kjósar, 2) Árnes, 3) Rangárvalla, 4) Skaptafells, 5) Ísafjarðar ásamt Ísafjarðar-kaupstað, 6) Húnavatns, 7) Skagafjarðar, 8) Eyjafjarðar ásamt Akureyrar-kaupstað, 9) Þingeyjar, 10) Norður-Múla og 11) Suður-Múla sýslur kjósa 2 alþingismenn hver, en hinar aðrar sýslur á Íslandi og Reykjavíkur-kaupstaður kjósa 1 alþingismanng hver.

2.

Þangað til lög þau, sem getið er í 3. grein, koma út, skal hæsti rjettur ríkisins dæma mál þau, er alþingi höfðar á hendur ráðgjafanum fyrir Ísland fyrir afbrigði gegu stjórnarskránni eptir þeim málsfærslu-reglum, sem gilda við tjeðan rjett.

50

3.

Þangað til að þingsköp hins sameinaða alþingis og beggja deilda þess verða ákveðin með lagaboði, áskilur konungur sjer að ákveða þingsköpin til bráðabyrgða.

4.

Konungur gjörir ráðstafanir þær, sem með þarf, til þess að stjórnarskránni verði komið fullkomlega í verk einhvern tíma á árinu 1875. Áætlun um tekjur og gjöld Íslands á árinu 1875 staðfestir konungur samkvæmt þeim reglum, sem hingað til hefur fylgt verið.

Gefið í Amaliuborg, 5. dag janúarmánaðar 1874.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.)

C. S. Klein.

II.

Þingsköp til bráðabyrgða

handa alþingi Íslendinga.

Vjer Christian hinn Niundi, afguðsnáð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og Aldinborg,

Gjörum kunnugt: Að vjer samkvæmt 3. ákvörðun um stundar-sakir í stjórnarskrá um hin sjerstaklegu málefni Íslands, 5. janúar 1874, allramildilegast höfum ákveðið eptirfylgjandi

Þingsköp til bráðabyrgða
handa alþingi Íslendinga.

1. Prófun kjörbrjefa, eiður, forsetar, varaforsetar, skrifarar, kosning þjóðkjörinna alþingismanna í efri þingdeildina, setning þingdeildanna.

1. grein.

Jafnskjótt og alþingi kemur saman eptir nýjar kosningar, skal elzti þingmaðurinn gangast fyrir því, að kosinn sje forseti um stundar-sakir, sem stjórn umræðum þingsins, þangað til hin fyrsta almenna prófun kjörbrjefanna er fram farin. Til þess að prófa kjörbrjefin ganga þingmenn eptir hlutkesti í 3 deildir, sem, að svo miklu leyti sem unnt er, sjeu jafnstórar. Fyrsta deildin fær annari deildinni, önnur deild þriðju deild, og þriðja deild fyrstu deild kjörbrjef þeirra þingmanna, sem eru í hverri þeirra um sig. Sjerhver deild rannsakar kjörbrjef þau, sem

hún þannig hefur tekið við, gjörir uppástungur sínar til þingsins um kosningar þær, sem kjörbrjefin hljóða um, og kys framsögumann. Uppástungurnar má bera upp án nokkurs fyrirvara og munnlega; þingið getur með atkvæðagreiðslu um þær gjört ályktun um kosningarnar á sama fundi, og uppástungurnar eru bornar upp. Ályktun um gildi eða ógildi kosningar skal gjörð með því, að greiða atkvæði með og á móti því, að hún sje viðurkennd sem gild. (29. grein stjórnarskrárinnar).

2. grein.

Eptir að binir nýju þingmenn þar næst hafa unnið eið að stjórnarskránni (30. grein stjórnarskrárinnar), skal kjósa forseta og undir stjórn hans varaforseta og 2 skrifara fyrir hið sameinaða alþingi. Kosningin gildir fyrir allan þingtímann það ár.

Til þess að verða kosinn forseti útheimtist meir en helmingur atkvæða; verði þessum atkvæðafjölda eigi náð við fyrstu atkvæðagreiðslu, skal kosið á ný óbundnum kosningum. Verði þá heldur eigi náð þeim atkvæðafjölda, sem með þarf, skal að eins kjósa um þá tvo þingmenn, sem flest höfðu atkvæði við aðra kosningu; hafi fleiri hlotið jafnmörg atkvæði við þá kosningu, skal hlutkesti ráða, um hverja tvo skuli kjósa. Fái þeir báðir við hina bundnu kosningu jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti sömuleiðis ráða, hvor þeirra eigi að vera forseti. Eptir sömu reglu skal farið, þegar kjósa á varaforseta, en er skrifarnir verða kosnir, skal atkvæðafjöldi ráða.

Þegar nýjar almennar kosningar hafa átt sjer stað, skal forseti sá, sem kosinn er um stundar-sakir, gangast fyrir forseta-kosningunni, en þegar alþingi endranær kemur saman, skal elzti þingmaðurinn standa fyrir henni.

3. grein.

Síðan skal kjósa hina 6 þjóðkjörnu alþingismenn, sem eiga að hafa sæti í efri deild þingsins (16. gr. stjórnarskrárinnar). Allir alþingismennirnir taka þátt í kosningunni; til þess að kosning sje gild, útheimtið meir en helmingur þeirra atkvæða, sem greidd eru, og skal fylgja hinu sömu aðferð við þessa kosningu og fyrir skipuð er í 2. gr. um forsetakosninguna. Sömu leiðis skal kjósa nefnd til þess að prófa þau kjörbrjef, sem fyrst koma fram, eptir að hinu almennu prófun er lokið (1. gr.), og svo til þess að rannsaka kosningar, sem þingið hefur frestað að viðurkenna gildar, eða kærur, sem snerta kosningar, sem þegar eru teknar gildar. Í nefnd þessari sitja 5 menn, 3 kjörnir af hinu sameinaða alþingi eptir þeim reglum, sem gilda um nefndar-kosningar, og forsetar beggja deildanna. Láti nefndin uppi skriflega uppástungu, eða leggi hún til, að kosningin verði álitin ógild, skulu uppástungur nefndar þessarar ræddar eptir reglunum fyrir 2. umræðu lagafrumvarpa (sbr. 13. gr.); en að öðrum kosti gildir hið sama, og ákveðið er í 1. gr. um uppástungur deildanna.

4. grein.

Þar á eptir eru settar hinar tvær deildir þingsins. Í hvorri þingdeildinni fyrir sig gengst elzti þingmaðurinn fyrir kosningu forseta deildarinnar, og skal hann þar næst standa fyrir kosningu varaforseta og 2 skrifara í hvorri deild.

Við kosningar þessar skal fylgja reglum þeim, sem settar eru í 2. gr. um hinar samsvarandi kosningar í hinu sameinaða alþingi, og gilda þær sömu leiðis fyrir allan þingtímann í það skipti.

5. grein.

Forsetinn stjórnar umræðunum í hlutaðeigandi deild, og sjer um, að allt fari fram í góðri reglu. Hann tekur við öllum skýrslum til deildarinnar, og stendur fyrir afgreiðslum hennar. Vilji hann taka nokkurn frekari þátt í umræðunum, en fylgir af stöðu hans sem forseta, verður hann á meðan að vikja úr forseta-sæti fyrir varaforsetanum. Forsetinn tekur eigi þátt í neinni atkvæðagreiðslu.

Forsetar beggja deildanna standa í sameiningu fyrir reikningum alþingis, en samt getur forseti þeirrar deildarinnar, sem í hlut á, ávísað því fje, sem þingmönnum ber í daglaun og ferðakostnað. Þeir ráða menn, sem þörf er á, til þingstarfa, og ákveða laun þeirra. Sömu leiðis standa þeir í sameiningu fyrir útgáfu alþingistíðindanna, ráða útsölu-mann þeirra og annast um tilsjónina með skjalasafni alþingis, bókasafni þess og geymslu á alþingistíðindunum.

Að endingu hafa báðir deildar-forsetar milli þinga vald til fyrir hönd deildanna að gjöra þær ráðstafanir, sem með þarf, viðvikjandi hinu innri skipun deildarinnar.

6. grein.

Í forföllum forseta gengur varaforseti í öllu tilliti í hans stað.

7. grein.

Skrifarnir halda undir tilsjón forsetans stutta bók, þar sem ritað er efni umræðanna og úrslit þeirra; hún skal lesin upp við byrjun næsta fundar á eptir, og skulu síðan forsetinn og annar skrifarinn rita nöfn sín undir í hana. Enn fremur telja þeir saman atkvæði við atkvæðagreiðslurnar, eptir að þeir sjálfir fyrst hafa greitt atkvæði sín. Sömu leiðis sjá þeir undir tilsjón forsetans um skrásetning ályktana deildarinnar, og ritar forsetinn og annar skrifarinn nöfn sín undir þær. Störfum skal skipt milli þeirra eptir samkomulagi við forsetann.

8. grein.

Reglurnar að framan (5.—7. gr.) gilda einnig um forsetann, varaforsetann og skrifarana í hinu sameinaða alþingi, þegar deildirnar ganga saman í eina málstofu annaðhvort samkvæmt 16. og 28. gr. stjórnarskrárinnar, eða til þess að prófa kjörbrjef, sbr. 3. gr. að framan.

II. Nefndir.

9. grein.

Hvor þingdeildin fyrir sig getur sett bæði stöðugar nefndir, sem málum af einhverri tiltekinni tegund skal vísað til, og nefndir í einstökum málum, sem þó einnig seinna má vísa til nýjum málum, þegar efni þeirra stendur í sambandi við eða er skylt fyrri málinu. Nefndin getur sjálf kvatt til einn eða fleiri þingmenn, þegar deildin samþykkir það. Á hverju stigi, sem málið er til umræðu, má setja nefnd, eða vísa málinu til rannsóknar nefndar, sem þegar er sett. Verði þetta gjört, þá er umræður þegar eru byrjaðar, skal síðan fresta þeim. Tala nefndarmanna skal ávallt standa á stöku.

10. grein.

Nefndin kys, jafnskjótt og hún er komin saman, forseta og skrifara, og á þeim tíma, er henni þykir hentugt, framsögumann. Nefndin lætur uppi álit, sem skal prentað og út býtt, og má eigi ræða það í deildinni, fyrir en 2 dagar eru liðnir frá því það var gjört.

III. Lagafrumvörp.

11. grein.

Lagafrumvörp skulu vera samin í lagaformi. Þau skulu, hvort heldur sem þau koma frá stjórninni eða frá þingmanni í deildinni eða frá hinni deildinni, lögð fyrir á fundi og vera prentuð og þeim út býtt í degi fyrir en þau verða tekin til fyrstu umræðu. Ekkert lagafrumvarp má samþykkja til fullnaðar, fyrir en það hefur verið rætt þrisvar sinnum í hvorri þingdeildinni um sig (27. gr. stjórnarskrárinnar).

12. grein.

Við fyrstu umræðu skal ræða frumvarpið í heild sinni. Enginn má við þessa umræku tala optar en tvisvar sinnum, nema deildin leyfi það, samt skal undan taka landshöfðingja, framsögumanninn, og, sje um lagafrumvarp að ræða, sem ekki er komið frá stjórninni, þann, sem hefur borið það upp, eða sjeu þeir fleiri, framsögumann þeirra. Eftir að búið er að ræða frumvarpið á þennan hátt, skal leita atkvæða um, hvort það skuli ganga til annarar umræðu.

13. grein.

Við aðra umræðu, sem eigi má eiga sjer stað fyrir en 2 dagar eru liðnir, frá því að fyrstu umræðu var lokið, skal ræða hinar einstöku greinir lagafrumvarpsins með þar til heyrandi breytingaruppástungum í þeim köflum, sem forseta þykja við eiga. Jafnskjótt og búið er að ræða hvern kafla, skal gengið til atkvæða um greinirnar í honum og þar til heyrandi breytingaruppástungur. Að endingu skal gjört út um það með atkvæðagreiðslu, hvort frumvarpið í því formi, sem það nú er í, skuli koma til þriðju umræðu.

14. grein.

Við þriðju umræðu, sem eigi má fram fara, fyrir en 2 dagar eru liðnir, frá því að lokið er annari umræðu, og eigi gjöra við hana breytingaruppástungur af öðrum en nefndinni, meiri eða minni hluta í nefndinni, landshöfðingja eða að minnsta kosti af $\frac{1}{3}$ parti af þingmönnum deildarinnar í sameiningu (í efri deildinni 4, í neðri deildinni 8), skal ræða breytingaruppástungurnar, þær greinir, er breytingaruppástungurnar eru gjörðar við, og lagafrumvarpið sem heild í einu lagi eða í köflum eftir ákvörðun forseta, og láta greiða atkvæði um breytingaruppástungurnar. Eftir að því næst annar skrifari með tilsjón forsetans hefur skrásett lagafrumvarpið samkvæmt öllum þeim atkvæðagreiðslum, sem fram hafa farið áður, skal lesa það upp, að svo miklu leyti sem forseta

þykir þörf á, og að endingu setja það undir atkvæði í heild sinni.

15. grein.

Þegar lagafrumvarp er samþykkt á þennan hátt í þeirri deild, þar sem það fyrst er borið upp, sendir deildarforsetinn það í því formi, er það er samþykkt í, forseta hinnar deildarinnar, og mælist til, að hann leggi það fyrir deildina (28. grein stjórnarskrárinnar).

Við umræðurnar um frumvarpið í þessari deild skal fylgja hinum sömu reglum og settar eru að framan viðvíkjandi umræðunum um það í þeirri deild, þar sem það fyrst er borið upp.

16. grein.

Verði frumvarpið á þennan hátt óbreytt samþykkt í hinni þingdeildinni, sendir forseti deildarinnar það landshöfðingja.

17. grein.

Ef deildin aptur á móti gjörir breytingar á frumvarpi því, sem henni hefur verið sent, skal senda það aptur, eins og því hefur verið breytt, til þeirrar deildar, þar sem það fyrst er borið upp (28. grein stjórnarskrárinnar). Ef málið áður hefur verið rætt í nefnd, sendir forsetinn í þessari deild nefndinni þegar í stað frumvarp það, sem hann hefur tekið við. Eftir að frumvarpið í því formi, sem það hefur fengið í hinni deildinni og álit nefndarinnar um það er prentað, og því hefur verið út býtt 2 dögum áður, skal taka það til umræðu á þann hátt, sem fyrir skipaður er um 3. umræðu lagafrumvarps (14. grein), en þó er hverjum þingmanni heimilt að gjöra breytingaruppástungur. Ef deildin fellst á frumvarpið í því formi, sem samþykkt er í hinni deildinni, sendir forseti deildarinnar landshöfðingja það. En gjöri deildin breytingar á því, sendir forsetinn það í hinu nýja formi þess hinni deildinni (28. grein stjórnarskrárinnar).

18. grein.

Fallist þessi deild eftir umræðu, sam-

kvæmt þeim reglum, sem settar eru í 17. grein, á frumvarpið í því formi, sem það nú hefur, skal forsetinn senda landshöfðingja það. En verði því breytt, sendir forseti deildarinnar forseta hins sameinaða alþingis frumvarpið og mælist til, að hann leggi það fyrir hið sameinaða alþingi (28. grein stjórnarskrárinnar).

19. grein.

Forseti hins sameinaða alþingis kallar síðan saman báðar deildir þingsins og leggur frumvarpið fyrir til einnar umræðu í hinu sameinaða þingi í því formi, sem það hefur fengið við síðustu atkvæðagreiðslu, eftir að búið er að prenta það og því hefur verið út býtt 2 dögum áður. Við þessa umræðu er hverjum þingmanni heimilt að gjöra breytingaruppástungur, og skal með tilliti til þeirra fylgja þeim reglum, sem settar eru í 23. gr. Eftir að búið er að ræða þær og frumvarpið sjálft í heild sinni, lætur forseti ganga til atkvæða. Þegar alþingi þannig myndar eina málstofu, þarf til þess, að gjörð verði fullnádarályktun á máli, að tveir þriðjungar þingmanna úr hvorri deildinni um sig sjeu á fundi og eigi þátt í atkvæðagreiðslunni; ræður þá atkvæðafjöldi úrslitum um hin einstöku málsatriði, en til þess að lagafrumvarp verði samþykkt í heild sinni, þarf aptur á móti að minnsta kosti, að tveir þriðjungar atkvæða þeirra, sem greidd eru, sjeu með frumvarpinu. Til þess að frumvörp til fjárlaga og fjáráukalaga verði samþykkt, útheimtið samt að eins atkvæðafjöldi (28. gr. stjórnarskrárinnar).

Verði frumvarpið samþykkt, skal forseti hins sameinaða alþingis senda landshöfðingja það; að öðrum kosti fellur það niður.

20. grein.

Þegar lagafrumvarp er samþykkt af alþingi, sjá forsetar beggja deildanna og landshöfðingi í sameiningu um, að danski textinn sje saminn, þannig að málið verður lagt fyrir hið sameinaða alþingi, ef þeim kemur ekki saman.

IV. Frumvörp til stjórnarskipunarlaga.

21. grein.

Lagafrumvörp, sem hafa inni að halda breytingar á stjórnarskránni eða viðbót við hana, skulu í fyrirsögninni vera nefnd sem frumvörp til stjórnarskipunarlaga; sjeu þau eigi nefnd svo, vísar forseti þeim frá. Breytingaruppástungur, sem hafa inni að halda breytingar á stjórnarskránni eða viðbót við hana, verða að eins gjörðar við frumvörp til stjórnarskipunarlaga; verði þær gjörðar við önnur frumvörp, vísar forseti þeim frá.

V. Aðrar sjerstakar uppástungur.

22. grein.

Aðrar sjerstakar uppástungur en lagafrumvörp skulu vera samdar í ályktunarformi, og skal sagt til þeirra á fundi. Þingdeildin ályktar þá á fundi þar á eptir, eptir uppástungu forsetans, hvernig ræða skuli uppástunguna. Samt má eigi samþykkja neina uppástungu á sama fundi, og gjörð er ályktun um, hvernig skuli ræða hana.

VI. Breytingaruppástungur, aukabreytingaruppástungur.

23. grein.

Breytingaruppástungur við þær uppástungur, sem eru til umræðu, skulu vera prentaðar og þeim út býtt 1 degi fyr, en þær koma til umræðu. Ef stungið er upp á, að skipta atkvæðagreiðslu um lagagrein, er það skoðað sem breytingaruppástunga (sbr. 36. gr.). Aukabreytingaruppástungur (uppástungur um breytingar á breytingaruppástungu) má bera upp við byrjun þess fundar, þá er þær eru teknar til umræðu; samt verða þær að vera komnar fram svo tímanlega, að þær sjeu prentaðar og þeim út býtt, þegar atkvæðagreiðsla fer fram. Nefndin getur einnig borið upp breytingaruppástungur með jafnstuttum fresti, en aðrir einungis, þegar þingdeildin samþykkir það. Til þess að bera upp aukabreytingaruppástungur þarf aldrei fleiri en einn mann (sbr. 14. gr.).

VII. Fyrirspurnir.

24 grein.

Æski einhver alþingismaður að bera upp í annari hvorri þingdeildinni opinbert mál-efni, og beiðast þar um skýrslu landshöfðingja (37. gr. stjórnarskrárinnar), skal þetta gjört með fyrirspurn, sem fengin sje forseta, og skal hún vera skrifleg og greinilega sam-in. Skýrir forseti síðan frá fyrirspurninni á fundi, og sker deildin á fundi þar á eptir úr, hvort gjöra megi fyrirspurnina. Verði það samþykkt, en það verður gjört umræðulaust, sendir forseti landshöfðingjanum fyrirspurnina, og verður hún svo borin upp og rædd á fundi þar á eptir. Við þessa umræðu má eigi gjöra neina ályktun.

VIII. Apturköllun, frávísun, um að taka fyrir næsta málið á dagskránni.

25. grein.

Bæði stjórnarfrumvörp og frumvörp frá þingmönnum deildarinnar má kalla aptur á hverju stigi sem umræðurnar eru, en hver annar þingmaður, sem vill, getur þá jafn-skjótt tekið þau upp aptur.

26. grein.

Þegar fyrirspurn, uppástunga eða breytingaruppástunga er borin upp og útlistað, er sjerhverjum þingmanni heimilt að krefjast þess, að henni sje vísað frá. Kröfuna skal koma fram með, áður en nokkur annar en sá, sem gjörir uppástunguna eða ber upp fyrirspurnina, hefur talað. Þingdeildin sker þá umræðulaust úr því, hvort henni skuli vísað frá. Meðan á umræðunum stendur, má einnig gjöra uppástungu, sem byggð sje á ástæðum, um, að taka skuli fyrir það næsta mál á dagskránni, en samt skal þessi uppástunga vera skriflega tilkynnt forsetanum fyrirfram.

IX. Utanþings-málefni.

27. grein.

Hvorug þingdeildin má taka við neinu

málefni, nema einhver þingdeildarmanna taki það að sjer til flutnings (38. grein stjórnarskrárinnar).

Hjer með skulu taldar bænarskrár, ávörp, kærur og þess konar málaleitanir frá utanþingsmönnum. Sje þess konar málefni stýlað til þingsins í heild þess, skal það afhent þeirri deildinni, er sá þingmaður á sæti í, sem hefur tekið það að sjer til flutnings. Sjerhvert málefni skal, eptir að forseti hefur á fundi skýrt frá því, afhent nefnd þeirri, sem sá, er tekið hefur málefnið að sjer til flutnings, heimtar að það sje fengið, svo framarlega sem slík nefnd er sett. Um sjerhvert málefni, sem vísað er til nefndar, skal út af fyrir sig eða í sambandi við önnur málefni, sem vísað er til hlutaðeigandi nefndar, látið uppi álit og skýrt frá, hvort nefndin finni ástæðu til að gjöra uppástungu um það til þingdeildarinnar eða ekki. Uppástungurnar verða ræddar í eitt skipti eptir þeim reglum, sem gilda um aðra umræðu lagafrumvarps. Um þau málefni, sem nefndin eigi fínnur ástæðu til að gjöra uppástungu um, svo og um málefni, sem eigi er vísað til neinnar nefndar, má bera upp uppástungur í þingdeildinni, og verða þær ræddar á sama hátt og nefndar-uppástungur um málefni. Frá ávörpum eða þess konar málaleitunum skal sagt á fundi í þingdeildinni, og annast síðan forseti um, að þær verði lagðar fram á lestrarsalinn undirtílsjón skrifaranna. Ef forsetinn eða sá, sem tekið hefur þær að sjer til flutnings, æskir, að þær verði lesnar upp, skal umræðulaust leita atkvæða um það á öðrum fundi seinna, en samt má að eins leyfa að lesa þær upp, ef $\frac{3}{4}$ partar af þeim þingmönnum, sem eru við, eru ásáttir um það.

Þyki þingdeildinni ekki ástæða til, að gjöra ályktun um eitthvert málefni, getur hún vísað því til landshöfðingjans eða ráðgjafans (39. gr. stjórnarskrárinnar).

X. Umræðurnar, dagskráin.

28. grein.

Sjerhver þingmaður, sem hefur óskað

að taka til máls, og fengið leyfi til þess, skal standa upp frá sæti sínu og mæla þaðan, og skal hann ávallt víkja ræðu einni til forsetans. Enginn má ávarpa annan þingmann eða nefna hann nafni.

29. grein.

Enga ræðu má halda á þann hátt, að skrifað mál sje lesið upp. Þessi regla gildir samt eigi um forsetann nje fulltrúa stjórnarinnar.

30. grein.

Forseti gefur venjulega þingmönnum færi á að taka til máls í þeirri röð, er þeir beiðast þess; samt getur hann gjört undantekning frá þessu með tilliti til framsögunnansins, svo og, til þess að ræður með og á móti þeirri uppástungu, sem verið er að ræða, skiptist á, eða til þess að láta þingmann gjöra stutta leiðrjettingu eða athugasemd, sem snertir sjálfan hann.

Landshöfðinginn eða aðstoðarmaður hans eiga rjett á að biðja sjer hljóðs eins opt, og þeir vilja, en gæta verða þeir þingskapa (34. grein stjórnarskrárinnar).

31. grein.

Sjerhver þingmaður er skyldur til að gefa sig undir úrskurð forsetans að því leyti, er snertir viðhald á góðri reglu. Ef þingmaður tvisvar á sama fundi hefur verið áminnotur, getur forseti stungið upp á því við þingið, að honum sje alveg synjað þess, að taka til máls á þeim fundi. Skyldi almennari óregla koma upp, er það skylda forsetans að gjöra hlje á fundarhaldinu um stund, eða, ef nauðsyn er til, slita fundinum alveg.

32. grein.

Það þykir koma í bága við góða reglu, að þingmenn gjöri góðan eða illan róm að einhverju.

33. grein.

Þyki forseta, að umræðurnar dragist úr hófi fram, getur hann stungið upp á, að

þeim verði lokið, og gjörir þingið út um það umræðulaust. Sömu leiðis getur einn þriðjungur þingdeildarmanna (í efri deildinni 4, og í neðri deildinni 8) krafist þess, að greidd sjeu atkvæði um það, hvort umræðum skuli lokið. Nöfn þessara þingmanna skulu rituð í bókina og lesin upp.

34. grein.

Forsetinn ákveður við lok hvers fundar dagskrá fyrir næsta fund deildarinnar. Þó má ákveða hana eftir ályktun deildarinnar, þegar einn þriðjungur hennar krefst þess skriflega, og gjörir uppástungu um tiltekna dagskrá. Slíka kröfu og uppástungu skal, ef farið er fram á, að tiltekið mál sje látið ganga út af dagskránni, afhenda forsetanum sama dag, og dagskráin er sett; að svo miklu leyti, sem farið er fram á, að tiltekið mál skuli tekið á dagskrána, skal það tilkynnt þinginu við lok þess fundar, innan hvers eða á hverjum uppástungan er afhent. Um uppástunguna skal án þess að umræður fari fram greiða atkvæði við byrjun næsta fundar. Sje hún felld, er þar með samþykkt dagskrá sú, sem forsetinn hefur sett. Þegar dagskrá eigi er sett með ályktun þingsins, getur forseti breytt röðinni á þeim málum, sem eru á dagskránni, og látið mál, sem er á dagskránni, ganga úr, ef hann skýrir þinginu frá þeim ástæðum, sem hann hefur til þess; en hann getur að eins látið taka fyrir mál, sem eigi er sett á dagskrána, þegar það er samþykkt samkvæmt 43. grein.

XI. Atkvæðagreiðsla.

35. grein.

Hvorug þingdeildin má gjöra ályktun um neitt, nema að minnsta kosti tveir þriðjungar þingmanna sjeu á fundi, og greiði þar atkvæði (36. gr. stjórnarskrárinnar). Ályktun er gjörð, þegar meir en helmingur þeirra, sem greiða atkvæði, hefur greitt atkvæði með uppástungunni, að þeim tilfellum samt undan teknum, sem nefnd eru í 19., 27. og 43. grein. Ályktun má eigi breyta við sömu umræðu og hún er gjörð.

36. grein.

Forseti ákveður yfirgrip, röð og innbyrðis samband atkvæðagreiðslanna, eða þingdeildin, ef einn þriðjungur þingmanna krefst þess, eptir að einn af þeim, sem komið hafa fram með uppástunguna, og forsetinn einu sinni hvor hafa talað. Samt má þingmaður heimta, að atkvæðagreiðslunni um breytingaruppástungu sje skipt. Tilmæli um það skulu vera komin fram, áður en umræðurnar byrja (sbr. 23. grein).

37. grein.

Forseti hefur í öllum tilfellum, er hann hefur ástæðu til að halda, að allir sjeu á einu máli, vald til að lýsa því yfir, að gjört sje út um eitthvert atriði, sem kemur undir atkvæði, án atkvæðagreiðslu, ef enginn krefst þess, að hún fari fram, — þó skal undan tekið, er lagafrumvarp eða önnur sjerstök uppástunga verður samþykkt til fullnaðar. Að öðru leyti fer atkvæðagreiðsla jafnaðarlega fram á þann hátt, að þeir þingmenn, sem sitja í sætum þeim, sem ákveðin eru handa þingmönnum, standi upp; á þennan hátt skal atkvæði greiða bæði með og á móti; skrifararnir telja atkvæðin. Forseta er samt heimilt að láta atkvæðagreiðslu fram fara með nafnakalli, annaðhvort þegar í stað, eða eftir að atkvæðagreiðsla hefur fram farið á venjulegan hátt, ef honum virðist efasamt, samkvæmt skýrslu skrifaranna, hvernig hún hafi fallið. Sömu leiðis getur $\frac{1}{4}$ partur af þingmönnum (í efri deildinni 3 og í neðri deildinni 6), krafist þess, áður en atkvæðagreiðsla byrjar, að greidd sjeu atkvæði um eitt eða fleiri atriði með nafnakalli. Nöfn þeirra þingmanna, sem heimta nafnakall, skulu lesin upp.

XII. Kosningar.

38. grein.

Kosningar fara fram annaðhvort eftir atkvæðafjölda eða eftir hlutfalls-tölu. Kosningaraðferð eftir atkvæðafjölda skal við höfð, þegar eigi er krafist, að kosið sje eftir hlutfalls-tölu; kosningin fer fram á þann hátt,

sem ákveðið er í 2. grein; samt nægir einn þriðjungur þeirra atkvæða, sem greidd eru, til þess, að verða kósinn í nefndir þær, sem deildirnar setja. Sjerhver kjör-miði, sem fleiri eða færri nöfn standa á, en greiða skal atkvæði um, eða sem hefur inni að halda nafn, sem eigi er nógu greinilega tiltekið eða ekki á við, er ógildur.

Kosningaraðferðin eptir hlutfalls-tölu skal við höfð, þegar $\frac{1}{4}$ partur þingmanna (í efri deildinni 3 og í neðri deildinni 6) krefst þess skriflega, áður en kosningin fer fram; kosningin fer fram á þann hátt, sem hjer skal skýrt frá. Tölu þeirra kjör-miða, sem gefnir eru fram, skal skipt með tölu þeirra þingmanna, sem kjósa skal, og hlutfalls-tala sú, sem með því kemur út, þá er brotum er sleppt, skal lögð til grundvallar við kosninguna. Eptir að búið er að láta kjörmiðana í krukku og blanda þeim saman, tekur forseti þá síðan upp einn og einn, og les upp það nafn, sem stendur efst á hverjum þeirra, og skulu skrifararnir skrifa það upp. Þeir miðar, er sama nafnið stendur á efst, skulu taldir saman, og jafnskjótt og eitthvert nafn hefur komið svo opt fyrir, að þau atkvæði, sem eru greidd með því, hafa náð hinni ákveðnu hlutfalls-tölu, skal um sinn hætt að lesa upp. Þegar búið er að telja upp aptur kjörmiðana, og sannast hefur með því, að atkvæðatala sú, sem skrifuð er upp, sje rjett, skal því lýst yfir, að sá sje kosinn, sem í hlut á. Síðan er haldið á fram, að lesa upp þá kjörmiða, sem eptir eru, þannig, að ef nafn þess, sem þegar er kosinn, kemur fyrir fyrst á nokkrum þeirra, þá er það dregið út, og næsta nafnið er þá skoðað sem væri það ritað fyrst á miðann. Þegar fyr nefnd hlutfallstala kemur fyrir á ný fyrir einhvern, verður aptur farið að, eins og nú var sagt, og þegar gjört er með því út um þessa kosningu, er aptur haldið á fram að lesa upp, og sú aðferð við höfð, sem skýrt er frá að framan, þannig að nöfn þeirra, sem þegar eru kosnir, verða strykuð út, þar sem þau standa fyrst, þangað til búið er að fara yfir alla miðana, eða allir þeir,

sem kjósa átti, eru kosnir. Sje tilfært nafn, sem eigi á við eða er nógu greinilega tákn- að, gengur það úr, en kjörmiðinn verður eigi fyrir það ógildur. Heldur ekki er kjörmiði ógildur, þegar kosið er eptir hlutfalls-tölu, þótt á hann sjeu rituð fleiri eða færri nöfn, en kjósa skal um. Sjeu eigi enn með þessu móti kosnir svo margir, sem kjósa átti, verður kosið á ný á venjulegan hátt um þá, sem vantar, og útheimtis til þeirra kosninga meir en helmingur þeirra atkvæða, sem greidd eru.

XIII. Um það, hvort fundir skuli fram fara í heyranda hljóði, prentun umræðanna.

39. grein.

Fundir beggja þingdeildanna og hins sameinaða alþingis skulu haldnir í heyranda hljóði. Þó getur hlutaðeigandi forseti eða einn þriðjungur þingmanna (í efri deildinni 4 og í neðri deildinni 8) krafist, að öllum utanþingsmönnum sje vísað burt, og skal þá þing það, er hlut á að máli, skera úr, hvort ræða skuli málefnið í heyranda hljóði eða á heimulegum fundi. (40. grein stjórnskrárinnar).

40. grein.

Hlutaðeigandi forseti skipar fyrir um það, hvernig mönnum verði gefinn kostur á að koma á fundi þá, sem haldnir eru í heyranda hljóði. Áheyrendurnir eru skyldir að vera kyrrir og hljóðir. Sje þessa eigi gætt, getur forseti látið vísa þeim burt, sem gjöra óspektir, og ef þörf er á því, öllum áheyrendum.

41. grein.

Bæði umræður þingdeildanna og hins sameinaða alþingis verða prentaðar í tíðindum, sem til þess eru ætluð, (sambr. 5. grein að framan).

XIV. Burtfararleyfi.

42. grein.

Sje þingmaður forfallaður að koma

annaðhort á fundi hins sameinaða alþingis eða þingdeildanna, er hann skyldur til að skýra hlutaðeiganda forseta frá forföllum sínum í tækan tíma. Burtfararleyfi af þingi getur hlutaðeigandi forseti veitt um 4 daga; fyrir lengri tíma þarf til þess samþykkis hlutaðeigandi þingdeildar.

XV. Afbrigði frá þingsköpunum.

43. grein.

Þegar mjög brýna nauðsyn ber til, má eptir uppástungu forsetans eða skriflegri uppástungu frá einum þriðjungi af þingmönnum í hlutaðeigandi deild (4 í efri deildinni og 8 í neðri deildinni), svo framarlega sem landshöfðingi aðhyllist uppástunguna, bregða út af því, sem mælt er fyrir að framan, nema því að eins að það sje komið undir ákvörðunum í stjórnarskránni, ef $\frac{3}{4}$ partar af þeim, sem greiða atkvæði, eru ásáttir um það.

44. grein.

Það, sem fyrir er mælt í 26., 28., 29., 30., 31., 32., 33., 36., 37., 38., 39., 40., 42. og 43. grein að framan um þingdeildirnar, gildir einnig um hið sameinaða alþingi, þegar það gengur í eina málstofu í þeim tilfellum, sem getið er í 8. grein að framan, að svo miklu leyti sem það getur átt við um ræður þess. Þar sem í tjeðum greinum útheimtið ákveðinn hluti af tölu þingmannanna í deildinni, skal hann að því leyti, er snertir hið sameinaða alþingi, reiknaður þannig, að þriðjungur sje 12 og $\frac{1}{4}$ partur 9 þingmenn.

Eptir þessu eiga allir hlutaðeigendur sjer að hegða.

Gefið á Amaliuborg, 24. dag maím. 1875.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.
(L. S.)

C. S. Klein.

III.

Lög

þau, sem rædd voru á alþingi 1875, og þegar eru staðfest af konungi.

1. Fjárlög fyrir árin 1876—77, staðfest af konungi 15. dag októbermán. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, I, bls. 141—147.
2. Lög um laun íslenzkra embættismanna og fleira, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, I, bls. 180—181.
3. Lög um aðra skipun á læknahjeruðun-um á Íslandi o. fl., staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingis-
tiðindin hjer að framan, I, bls. 201—203.
4. Lög um sölu prentsmiðju Íslands í Reykjavík, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 144.
5. Lög um heiðurslaun handa Jóni Sigurðssyni, alþingismanni íslirðinga, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 21.
6. Lög um vegina á Íslandi, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 40—41.
7. Lög um breyting á tilskipun um póstmál á Íslandi, 26. dag febrúarm. 1872, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 188—189.
8. Lög um brunamál í Reykjavík, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, I, bls. 392—398.
9. Löggilding á verzlunarstað við Blöndu-ós í Húnavatnssýslu, staðfest af konungi 15. dag októberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 162.
10. Lög um þorskanetalagnir í Faxaflóa, staðfest af konungi 12. dag nóvemberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 18.
11. Lög um löggildingu verzlunarstaðar á Vestdalseyri við Seyðisfjörð, staðfest af konungi 12. dag nóvemberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, II, bls. 24.
12. Yfirsetukvennalög, staðfest af konungi 17. dag desemberm. 1875; sjá alþingis-
tiðindin hjer að framan, I, bls. 324—325.
13. Lög um breyting á tilskipun um fiski-
veiðar útlendra við Ísland o. fl., 12. dag febrúarmán. 1872, staðfest af konungi 17. dag desemberm. 1875; sjá alþingis-
tiðindin hjer að framan, I, bls. 391—392.
14. Lög um breyting á ákvörðunum þeim, er tilskipun um ráðstafanir til viður-
halds á eignum kirkna og prestakalla á Íslandi, og því, sem þeim fylgir, 24. júlí 1798, hefur inni að halda, staðfest af konungi 17. dag desemberm. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, I, bls. 408.
15. Lög um mótlvarnir gegn því, að bólu-
sótt og hin austurlenzka kólerusótt og aðrar næmar sóttir flytjist til Íslands, staðfest af konungi 17. dag desember-
mán. 1875; sjá alþingistiðindin hjer að framan, I, bls. 337—339.
16. Lög um skipströnd, staðfest af konungi

14. dag janúarmán. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, I, bls. 291—297.
17. Lög um tilsjón með flutningum á þeim mönnum, sem flytja sig úr landi í aðrar heimsálfur, staðfest af konungi 14. dag janúarmán. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, I, bls. 224—227.
18. Lög um stofnun læknaskóla í Reykjavík, staðfest af konungi 11. dag febrúarm. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, II, bls. 63.
19. Lög um stofnun barnaskóla á Ísafirði, staðfest af konungi 11. dag febrúarm. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, II, bls. 25.
20. Lög um, að leggja skatt á útmældar lóðir á Ísafirði, staðfest af konungi 11. dag febrúarm. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, II, bls. 28.
21. Lög um, að af nema alþingistollinn, staðfest af konungi 11. dag febrúarm. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, II, bls. 71.
22. Lög um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, 26. dag febrúarm. 1872, staðfest af konungi 11. dag febrúarm. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, II, bls. 55.
23. Lög um aðflutningsgjald á tóbaki, staðfest af konungi 11. dag febrúarm. 1876; sjá alþingistíðindin hjer að framan, II, bls. 154.

IV.

Yfirlit yfir alþingiskostnaðinn 1875.

1. Fæðispeningar og ferðakostnaður alþingismanna:	Fæðis- peningar.	Ferða- kostnaður.	Samtals.	
			Kr.	Aur.
1, Ásgeir Einarsson, 1. þingmaður Húsvetninga . . .	438	180	618	"
2, Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga . .	504	254	758	"
3, Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga . . .	504	316	820	"
4, Bergur Thorberg, 3. konungkjörinn þingmaður, vara- forseti hins sameinaða alþingis og skrifari efri þing- deildarinnar	342	"	342	"
5, Eggert Gunnarsson, 2. þingmaður Norður-Múlasýslu	474	200	674	"
6, Einar Ásmundsson, 1. þingmaður Eyfirðinga . . .	528	305	833	"
7, Einar Gíslason, 2. þingmaður Suður-Múlasýslu . .	582	548	1130	"
8, Einar Guðmundsson, 2. þingmaður Skagfirðinga .	474	200	674	"
9, Eiríkur Kúld, þingmaður Barðstrendinga, varaforseti efri þingdeildarinnar og skrifari hins sameinaða al- þingis	426	238	664	"
10, Grímur Thomsen, 1. þingmaður Gullbringusýslu .	354	"	354	"
11, Guðmundur Einarsson, þingmaður Dalamanna, skrif- ari neðri þingdeildarinnar	420	200	620	"
12, Guðmundur Ólafsson, þingmaður Borgfirðinga . .	378	68	446	"
13, Halldór Kr. Friðriksson, þingmaður Reykvíkinga, skrifari hins sameinaða alþingis og neðri þingdeild- arinnar	342	"	342	"
14, Hjálmur Pjetursson, þingmaður Mýramanna . . .	390	92	482	"
15, Ísleifur Gíslason, 2. þingmaður Rangæinga . . .	384	52	436	"
16, Jón Blöndal, 1. þingmaður Skagfirðinga	"	"	"	"
17, Jón Hjaltalín, 5. konungkjörinn þingmaður . . .	342	"	342	"
18, Jón Pjetursson, 4. konungkjörinn þingmaður . .	342	"	342	"
19, Jón Sigurðsson, 1. þingmaður Ísfirðinga, forseti hins sameinaða alþingis og neðri þingdeildarinnar . . .	678	300	978	"
20, Jón Sigurðsson, 2. þingmaður Þingeyinga, varafor- seti neðri þingdeildarinnar	534	303	837	"
21, Ólafur Pálsson, 6. konungkjörinn þingmaður, skrif- ari efri þingdeildarinnar	438	264	702	"
22, Páll Ólafsson, 1. þingmaður Norður-Múlasýslu . .	582	548	1130	"
Flyt	9456	4068	13524	"

	Fæðis- peningar.	Ferða- kostnaður.	Samtals. Kr. Aur.	
Fluttar	9456	4068	13524	»
23, Páll Pálsson, 1. þingmaður Skaptfellinga	474	454	928	»
24, Páll Pálsson, 2. þingmaður Húnavetninga	426	180	606	»
25, Pjetur Pjetursson, 2. konungkjörinn þingmaður, for- seti efri þingdeildarinnar	342	»	342	»
26, Sighvatur Arnason, 1. þingmaður Rangæinga . . .	396	76	472	»
27, Snorri Pálsson, 2. þingmaður Eyfirðinga	486	214	700	»
28, Stefán Eiríksson, 2. þingmaður Skaptfellinga . . .	528	306	834	»
29, Stefán Stephensen, 2. þingmaður Ísafirðinga . . .	540	364	904	»
30, Torfi Einarsson, þingmaður Strandasýslu	456	200	656	»
31, Tryggvi Gunnarsson, 1. þingmaður Suður-Múlasýslu	444	156	600	»
32, Þórarinn Böðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu	354	»	354	»
33, Þórður Jónasson 1. konungkjörinn þingmaður . . .	342	»	342	»
34, Þórður Þórðarson, þingmaður Snæfellinga	420	180	600	»
35, Þorlákur Guðmundsson, 2. þingmaður Árnesinga .	354	4	358	»
36, Þorsteinn Jónsson, þingmaður Vestmannaeyinga .	426	129	555	»
Samtals	15444	6331	21775	»

2. Annar kostnaður:

Til innanþingsskrifara um þingtímann	1584	»
Fyrir ýmisleg ritstörf um og eptir þingtímann	1058	50
— undirbúning alþingistiðindanna og prófarkalestur	800	»
— pappír og önnur ritföng	182	4
— ýmisleg áhöld	338	50
— prentun um þingtímann	1271	33
Upp í prentunarkostnað alþingistiðindanna er greitt	3159	2
Til bókasafns alþingis:		
a, til bókakaupa	200 kr.	
b, fyrir bókavörzlu 1874—1875, og 1875—1876	80 —	280 »
Til þingsveina og húsgæzlumanns		469 5
Upp í heptingu alþingistiðindanna		155 51
Samtals		31072 95
Enn er ógoldið:		
a, upp í prentunarkostnað alþingistiðindanna, hjer um bil	380 kr.	
b, fyrir prófarkalestur, hjer um bil	70 —	
c, — heptingu alþingistiðindanna, hjer um bil	95 —	
	545 —	
Þannig má gjöra ráð fyrir, að allur alþingiskostnaðurinn 1875 verði		
rúmar		31,600 kr.